DOBOKA VÁRMEGYE'
ESMÉRTETÉSE.

JELSZÓ:

Rara temporum felicitate, scribere, quae sentias, licet.

Tacitus.

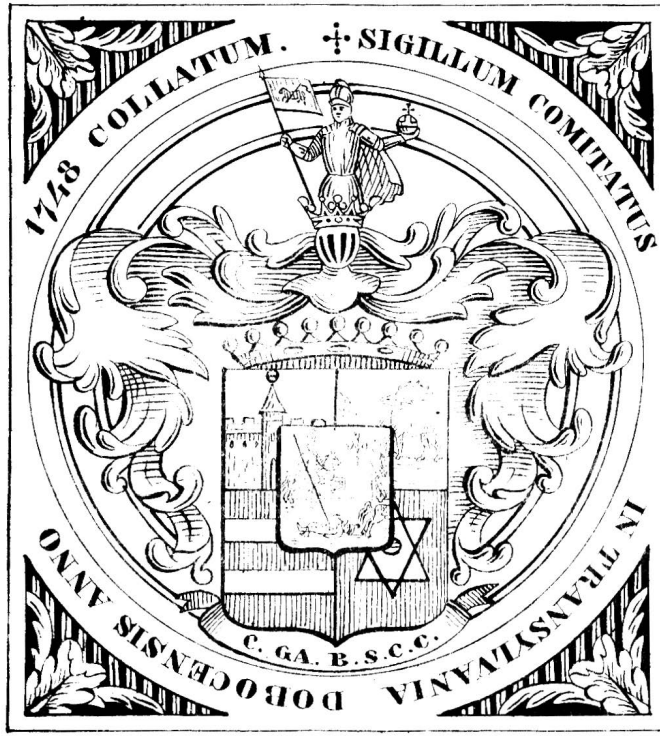

Doboka Vármegye Pecsétje.

DOBOKA VÁRMEGYE'

TERMÉSZETI ÉS POLGÁRI

ESMÉRTETÉSE

KÖRE METSZETT PECSÉTJÉVEL

'S FÖLDABROSZÁVAL

Kodor Károly

ÁLTAL

KOLOZSVÁRTT

BARRA GÁBOR' KÖNYVKERESKEDÉSÉBEN.

1837.

SZIRMAYNAK

PÉLDÁNYOMNAK MESTEREMNEK

PÁLYAÁG GYANÁNT!

QUOD PLACEO, SI PLACEO, TUUM EST.

Horatius.

Vezérszó.

E' múnka minden további magyarázat nélkűl kiadható lesz vala; nem is egyéb vezérszavam, mint rövid foglalatja a' magában is nem nagyra terjedett egésznek. — Tulajdonképen való e' vagy csak szokás ily előjegyzeteket függeszteni a' tudományos múnkák elibe, azt meghatározni nem szükség: ide azonban, mint nemesi szabadságokat, kiváltságokat fejtegető munkához szükségképen, mint azokkal egybefüggő föld- és történetiráshoz (geographia, historia) a' vezérszó szokás szerént tüzendő vala. — Az első egy a' legcsiklandóbbak közűl, 's ez az hogy mentő 's védő paizs nélkűl

felnem léphete; a' másodikra nézve, kénytelen valék én is a' világ hangzatját, a' hatalmas szokást, annyi jó, és nem jó törvények' szülő nevelő és tápláló anyját követni. Ennyi légyen vezér szavam' általános magyarázatja, inditó okfeje. — Szirmay Antal Ugocsa, Zemplén és Szatmár Magyarország' vármegyéjit, Benkő egész Erdélyt nemzetek szerént, az bővebben, ez szűkebben irván-le; ők, a' hon szeretete 's a' történet' kutatás ingere már oskolai páljám alatt rá birni tudának, hogy honunk' historiájának mindeddig termékétlen parlagmezejét - ösztön gyanánt mivelni kezdeni bátorkodnám. A' mennyi erőmtől kitölt, kiadtam, hogy a' valaha alkotandó Magyar historiai mozaik' bár legkisebb szegletét foglalhassa. — Ne várja azonban senki: hogy oly kimeritett munkát találand lapjaiman, holott évről-évre vólt birtokosai 's azoknak jogai, (jus) az első öt Magyar századok alatt vólt tisztviselői a' megyének; úgy

várainak és falújinak eredetök 's enyészetök, egyházi 's polgári viszontagságai az emlitett mohlepte korból 's több e'féle régiség' örök titkaiba süljedtt, az eddigelé vólt honi évírók' szorgalmát, emlékezetét felűl muló esméretek felfedezve legyenek; — nem, mert ezek egy ember éltétől ki nem telnek, ha szintén mint Éder- kétczer jelleveleket általolvasna is, 's ha kútfőket birnánk is — mellyek nélkűl épen szükölködünk — mindazoknak valódi kidolgozására, azokból az őskor' világa a' szűz igazság' tűkre kitűnne ugyan; de sok személjes nemesség letipratna, midőn ellenben nem kevesen elvetett, feledett sorsokból talán a' legragyagóbb nemzetségi nemes czimekre, családos viszonyegybeköttetésre (nexus familiae) 's öseikről rájok visszasugárzandó kiváltsági becsre emeltetnének, — számtalan jogok hajótörést szenvednének, vagy, legalább a' jogok' tengere felháboritatnék. — Nincs miért meg nem vallani a' különbséget, melly

a' Szirmay' munkáji 's e' közt szembetünő. Ott a' szerencsés heljezet, hazafiak lelkes segedelme az adatok' (datum) közlésére nézve, saját- a' leirtt megyék' sok nemes ősi házok'- a' Károlyi grófok' (a' kik kiterjedett birtokuak lévén Szatmárban, csak nem minden falu' historiája az ők nemzetségi leveleikből nyomozható vala) és a' Magyar királyi udvari tár' (camera) leveles szekrényeinek szabad használata számtalan eredeti tanúirományokat juttatának a' hazaszerető tudós' kezébe, 's igy készültek ama derék örök becsű múnkák. Részemről ama gazdag gyüjteményekhez képest kevés vólt a' kútfő; nem kutathatván mint Éder magáról valja, a' Károly-Fehérvári káptalan', Kolos-Monostori Convent', Brassó', Segesvár', Besztercze', Kolozsvár', Medjes', Szász Sebes városok', a' Szebeni kápralan' (evan. luth.) és a' Szász nemzet' Szebeni levéltárait, mellyek eltiltott rejtekjökben a' *hazai tudományokat nem;* hanem a' mojokat táplálják, 's nem jut-

hatván az előttem tudvalévő négy köz 's legalább tizenhat magános nemzetségi levéltárok' kőzelebbi szemléletéhez, mellyek gondosban és szabadan vizsgáltatva ügyes kézben termékeny kútfők gyanánt szolgálnának e' megye' tudományos esméretére 's esmértetésére. —

Benkőnek ezennel sokat; de nem mindent hálálunk; a' megye' 1702 évi némely birtokosainak neveit az ő *Specialis Transsilvania*-jából vala szerencsénk kiszemelni. De melly kevés segédeszköz ez az egészre nézve! az idegenekkel (hajh! idegenek számosan önmagok a' helyt lakók is kenyér adta honjok bár melly ágú tudományos esméretében. Ezekhez szól, Takács Éva mondván: „igyekezz hazádat mind geographiai, mind politikai, mind erkölcsi, mind gazdaságbeli tekintetben megesmérni") egész megyének természeti, polgári, erkölcsi, gazdasági, tudományos, egyházi és hadi múltt és jelenkori mivoltát — bár valamennyire is — megesmértetni, 's ezen esmértető jegy-

zeteket világ, tudós világ' elibe *terjesz*teni többe kerül, mint futólag gondolni lehet: itt, *hól* sokan az önségnek még annyira hodólnak, hogy egy-két holdnyi (jugerum) föld igazának kivilágosodása' félelméből készebbek a' haza tudományokat eltemetni századokról századokra, *minthogy* nemzetségi titkaikat felfedeztetni engedjék; itt a' hól annyi vallás', annyi nemzet' annyi néptest' pártjai a' könyvbirálatot *felette* szűk határok közé szoritják, az irót igazat irni szorosan tilalmazzák. 'S ide arányzott jelszavam. — Munkám' rendjéből ottan-ottan kitűnő kútfejeim' hitelességét önnön az értelmes olvasó' itiletére támasztom; 's ha szabad vala a' Nagy Szirmaynak — bár megyei adat utánn — „*a*' 40 *éves leány*' *tánczát boszorkányok*' *társaságában*," 's csupa szó hagyományból (traditio) „*a*' *Csáky*' *szalmáját*" kinem hagyni munkájából, éltem én is azon igazzal, hogy a' szóhagyományok nyomán is némely *régiségeit* e' megyének feljegyezni elne mú-

latnám. — A' mi jegyzeteim' külsőjét, a' stilt, illeti; mennyire feleltem légyen meg a' müphilosoph Kölcsey' szabályt adó szavainak, — ki így ír a' *Kritikai Lapok* II. füzet 38, 39 lap: „*Lelkesedést kívánok* úgy mond *minden irónak, a' ki méltó tárgyat méltólag akar előadni, 's nem csak lelkesedést pedig, hanem ízlést is. Amaz első nélkül semmi nagyot, semmi újat felhozni képes nem leszesz, ez utolsó' hijával pedig tárgyadat másokkal megkedveltetni nem fogod.*" Tovább: „*csak az fog mind dologhaz értő hazájafiainak, mind az idegen föld' embereinek figyelmébe juthatni, ki egy tanúltt 's ízléssel, itélő tehetséggel nagy mértékben biró közönséget képzel maga előtt, 's azt teljes mértékben kielégiteni törekszik*" — itiljemeg a' tiszteltt olvasó közönség; — magam — legalább — minekelőtte szerencsés valék olvasni a' leirtt drága tanácsát Kölcseynek, — lelkem annak lelkével eltelve vólt. — Nincs elevenebb jele literaturánk' derültének mint a' di-

vatba jött kritika; ha aprólékos gyüjteményem a' kritikai tribunal' méltóságát megnem sértené, örömmel terjesztem alapos és humanus birálatja alá kinek-kinek, ne talán támadandó kritikasztereimnek ellenben Court de Gebelin Franczia íróval azt mondom: *„hogy a' tudomány mivelők' köz társasága nem vivó tér; a' mü tollaink nem öklök. Mü egymást kölcsönösen szeretni, becsülni 's felvilágositani fogjuk. A' helyett hogy egymást elnyomnók, emeljünk közösen egy nagy épületet melly az igazságnak szentelve 's a' közboldogság' emelése végett gondviselésünkre légyen bizatva.“* (*L. Köz hasznú esmeretek tára.* III. kötet 390 lap.) Még egy szót Erdély' földrajzolóihaz: ne csudáljuk ha a' Franczia mivü Magyar földabroszokan annyi botlást veszünk észre, midőn a' született Magyarok által készűltt Erdély' földabroszai is oly tetemes hibákkal teljesek. Soha sem olvashatám megilletődés nélkül Erdély' földabroszaiban — irásaiban, Apafalvát

(melly b. Szolnak vármegyében az Alsó Kerületben a' Betleni Járásban van) Doboka vármegyébe heljeztetve, Dobokát város név alatt a' Szamos' partjára költöztetve 's Doboka vármegyének földjét a' Köröstől öntöztetve 's a' t. Az ide mellékeltt földabrosz az, melly Doboka vármegyének természeti külső képét, polgári jelenlegi osztályát hibátlanúl tűkrezi. — Ha Linne, Fridvalszky, Benkő Ferencz, Diószeghy, Földy, Fazekas vagy Polja vóltam vólna, mind nevét, mind nemét a' füveknek növényeknek ásványoknak és állatoknak, mellyeket a' megye' földszine és gyomra 's levegőürege nevel, tart és táplál, leirám; de igy a' lég' tetejétől antipodeseink — új Hollándiáig ható munkám talán igen is kiterjedett anyagú lesz vala. Ha Virág vóltam vólna pedig historiai parlagomat tarka virányokkal hintém, 's Kliomat Erato' nefelejcs-koszorújával ékesitém vala, mert „descriptiones locorum non historice tantum, sed prope poetice prosequi fas

est mondja Plinius 's Kölcseynk igazolja; (*L.* „*a' Kritikáról*“) de kitől a' musák élte' tavaszán idegenek, azt további kegyeikre ritkán méltatják. A' mit a' Nagy Kazinczy élete' alkonyán magáról nem méltán szóllott, én szivem' egyetlen ohajtása szerént jövendölöm (vajha teljesülne!). hogy „*majd egy szerencsésebb elöáll, 's igyekezetemet elfeledteti.*“ Mezei magánomban, a' tavasz' innepén 1834-k. évben.

A' megye' természeti esmérete.

Erdély nagy Fejdelemség három nemzeti fő részekre: Magyar,- Székely- és Szász-földre, a' Magyarok földje ismét 11 vármegyékre 's két vidékre lévén felosztva; azoknak egyike Doboka vármegye (latinul Comitatus Dobocensis, németül Dobocker Gespanschaft, oláhúl Ormegye Dobucsi) Éjszaki szélesség 48° 12' keleti hoszszuság' 41° 24' alatt, hoszszú-keskeny alakjához képest Erdélynek éjszakra hajlott részén nyúgotéjszak és éjszakkelet közt fekszik, csaknem egész Erdélyt által fogja és éri. Hoszsza a' Szentgyörgyi Meszes csusától a' Nagy-Sajói havas' tetejéig tizennyolcz, a' hol legszélesebb úgy mint: Dal és a' Tihai határszélek közt 3 1/4 és 8/4 a' hól legkeskenyebb ú. m. Bilaknál 1/4 és 5/4 magyar mértföld. Öszszeséges területét meghatározni mindeddig nem lehet; a' mint Éder „Erdély ország esmértetésének zsengéje tolda-

lékjában" irva van Marienburg után „a' régibb véleked és szerént" (mert nem többször csak egyszer 1784-ben méretett-fel, 's ekkor is hóld számra, igen tökéletlenül: 8 Erdélyi vékányi őszbúza vetést vagy is mintegy 1200 □ ölet számlálván egy hóldra) 36, az ujabb szerént pedig 56 3/4 □ magyar mértföld. Különös, hogy minekutánna nagy része 1766-an és 1783-ban elszakadott, területe mennyisége most nagyobb légyen, mint az előtt vólt! — Tavainak folyóinak területe m. e. 15 □ magyar mértföldet veszen-fel. Vizeinek száma: 63, tavainak 17. — Napnyugotról (innen kezdődvén polgári felosztása, természeti leirását is ahoz illik szabni) Kolozs, Kraszna, és közép Szolnok vármegyék, éjszakról kisség Kővár vidéke b. Szolnok vármegye es Besztercze vidéke, napkeletről Borgó szélbeli katona föld, délről kisség Torda és Kolozs vármegyék keritik 's határozzák. Földje általjában véve nem terméketlen. Gabonája ú. m. több ősz, kevesebb tavasz búza, másfél század ólta legtöbb törökbúza (tengeri kukoricza, málé) zab, kevés árpa, alakor, tönköly, igen kevés haricska hajdina) legkevesebb köles, tatárka pohánka terem határain. Fekvése egyenetlen annyira hogy némely vizeinek patakjainak 's tavainak téres heljeit kivéve, egészen hegyes-völ-

gyes. Éghajlatja különböző; itt hév ott hideg, amott lagymatag: a' bor némely heljein tökéletességre menyen minden évben, másott ellenben meg nem terem, a' mit sok felhagyatt szöllőhegyei bizonyitanak. — Levegője bérczein fris egészséges, nem az ellenben tavai 's posványai körül. — Legelői különbözők, nem mindenütt táplálók, sőt a' vidékek szerént némely házi állatok' hízlalására teljességgel nem valók, a' sós erekkel megáldottak igen hasznosak, lapányosbjai a' juhoknak gyakran métejt okozók. Földjében, mezeiben, erdejiben, tavaiban, kertjeiben; folyójiban a' természet' három országából, ú. m. az ásványokéból vannak: kősó, kőszén, mész- homok- pala- darázs- (vagy termés- vagy csepegő)- alabastrom - kovacs - krétakő, salétrom, márga, macska-konyhasó, sárga- kékes- és fehéragyag. Az állatokéból: medve, farkas, róka, erdei macska, borz, erdei kecske, kígyó egy ölös, ürge murmutér, görény, patkány vagy vakandok, nyest, mókus, öz, szarvas, nyúl, sas, ökörszem, karuj, kánya, varjú, csóka, szarka, veréb, szalanka, túzok, császár-fogolmadár, barázdabilegtető, seregéj, harics, fürj (közép) harakáj, szajkó (mátyás), kakuk, kenderike, csíz, pacsirta, házi-vadgalamb, fülemüle (csalogány) pinty, gerlitze, gója (eszterág) fekete-sárgarigó, fecske, bagoj; —

lepe, méh, darázs, légy szúnyog, cserebogár, gergelitza, (zsúzsok)- vadlúd és récze (kácsa) búvár, hóda, (szárcsa) pozsár, menyhal, harcsa, semlény, kövihal, csuka, márna, csik-galandféreg, tekenős (három fajtájú) katona-varasbéka, a' tavakban piócza (vérszívó) csiga, pisztrang; — ló, Sveiczi-fekete- (bivaj) és fehér szarvas marha melly vidékek szerént különböző, kevés szamár, kevesebb öszvér, nem sok nemesitett vagy is birka- több nem nemesitett júh, kecske, kutyák hét fajtájúak, denevér (szárnyasegér) macska (házi- vad- tövis- és kopasz- (Chinai) disznó, kisebb- és polcz- vagy malomegér; lúd, pujka, récze, fajd, kocsag, gyöngytyúk, gém, haris, páva, fáczán 's egyéb majorság (aprómarha) névvel nevezett szárnyasak. — A' növényekéből a' vadon termök közül: tölgy- bük- cser- ostorménymagyoró- hárs- nyár- nyir- füz- (kétféle) juhar- gyértyán- fenyő- (két nemü) tisza- vaczkor- jávor- eger- olaj- gelegonya- bergenyesom- csipkefák; komló (iszalag) naszpolja, repkény, hanga peremér (caleudula) sok nemü füvek és virágok. A' ruházatra valókból terem len és kender. A' veteményekből, házi és vad gyümölcsökből: czukor és közönséges répa (kétféle) czékla, karfiol, borsó, bab, lencse, murok, peszternák, petresejem, földimagyaró,

(krumpli, pityóka) több féle a) szederjesbelű vagy Franczia b.) verhenyős erű és c.) elevensárga belű sima-hajú nagyra nem nevekedő (Zucker krumpli) mellyet e' jelen század elején orvos doctor néhai Gyarmathy Sámuel Erdély' dicsekedése hozá Göttingából, kinek ujodan sírhalmára a' Kolozsvári temetőben 1830 év' apriliszében minden jelen vóltak, 's én is, hazafi könyűket hullatánk — csicsóka, fuszujka, hagyma három nemű, Görög-kevesebb, több sárgadinye, saláta, retek, törökbors (paprika) ugorka, káposzta, kömény, repcsen (repcze) csombord, kandilla, bükköny, tárkony, kevés baraboj, temérdek torma, mák, sáfrán, földi-(szamócza) erdei-és fái eper, fejér-és veresegres (köszméte) veresszöllő (ribizli) szeder, birs-és többféle alma 's körtve, több nemű szilva, gesztenye, meggy, cseresznye, dió, leány-baltator-járdován-kövér-muskotáj-kecskecsecsű-Burgundiai szöllők, őszi-és nyári baraczk, lucerna (lohere)-medicago sativa-narancs, czitrom, természet-és mesterség miveltte málna, tőke-vagy húsos-keserű-hiribe-cseperke-taplógomba, mohar, döblecz, nem sok dohán, gyömbér, sóska, lopótök (szivatyú) napraforgó, borzásfülfű vagy fülvirág, spárga, Olasznyár-(populus Italica) gyászfüz-(L. Szadler Mihály Koszoruzó Érte-

kezés 1831) borostyán. (három nemű) köris; ákász-plánta Josicea, puszpángfák. A' mivelt virágok' sergéből: carolina augusta, mimosa pudica, cactus, hortensia, 's több efélék az idegen honokból sergenként ide szállitott, néha sinlődő plánták üvegborítékok alatt. — (L. Honi virágok) A' természet Erdélynek ezen polgári osztáljrészét szomszédjaitól maga is elkülönöztetni akarván; mind nyúgoti mind keleti határát magas hegyeket fedező rengeteg erdőkkel jelelte-ki; vannak ugyanis névszerént való erdeji:

I. A' Meszes e' nevet már 1170 viseltt roppantt erdő (néhól megritkúltt) többnyire bükkes. Temérdek sertések makoltatnak benne. Benkő legelől emliti Transsilvania Par. I. Tom. I. pag. 107. lin. 15. Gyomrában elég mészkő találtatik, 's azért nevét méltán viseli. Ez Bihar és Kolozsvármegyék közt emelkedvén 's előbb Réz névvel Kraszna vármegyében több sort formálván, ezen megyében Szent György nevü falucskánál emlitett nevét felveszi, 's nyúgotról éjszak kelet felé nyúlik, foljtában az Egregy vizétől délre egyenközileg (paralelle) kisirtetve, Szent György, Budja, Vármező, P. Rajtolcz-(puszta) Szentmária, Fel-Egregy, Pousa, Szentpéterfalva, Ördögkút, Csömörlő, Magyar-Egregy, Felső-

Kékesnyárló, Alsó-Kékesnyárló- és Romlott faluk határait délnek fekvő meredek oldalával 's bérczével szabja-ki, 's kisség Kraszna és Kolozs mind végig köz. Szolnok vármegyéktől elválasztja ezen megyét, Romlott éjszaki határszélén pedig megszűnik ide való lenni. A' derekán általvivő fő útnak annyival bizonyosb egy órányi meszszesége, hogy az gyakran járhatatlan rosz. Hoszsza az erdőnek m. e. 3 M. mértföld. Néhól közte a' Romaiak' munkásságának jeléül rakatt útak' nyomai láthatók.

II. A' Sajói havasak napkelet felől; de nagyobbára éjszakkelet közt terjednek Második nevezetesbb erdő-névre méltók e' megyében, a' Meszesnél emeletesbek, sürü fenyvesekkel feketélők néhól pázsittal 's mohával zöldelők. Hat falu fekszik alattak, mellyek évenként épültek kiirtott fái' helyébe: Ez' erdők határt szabnak keletre Borgó vidék' délre Torda' 's ezen megye' földje közt. Bövölködnek vadakkal. Kiterjedésök szintoly széles mint hoszszú az az: m. e. négy mértföld. Részeletes nevei: Kopasz Tamás (1070 évből nevezve, melly néhól sima bérczeké fogyott) Zsizsa, Muncsel, Kófuj. Kunyhóinak szertelen tétovázatai: Duka, Brázda, Nyegra, Zlatina, Funczindor neveket

viselnek. Több erdeji a' megyének, mellyek különösb említést érdemelnek: a' Szentmihályi, Csáki-Gorbói, Vajdaházi, Balázsfalvi. Mind ezekről az érintett faluk' leirásában alább bővebb szó leénd. Valamint hegyeket völgyek 's ezeket viszont azok szakadatlanúl váltogatják e' megye földjén; úgy minden völgy' szükebb vagy tágosb térkörét csergedező patakok folydogálják keresztül. A' hány völgy annyi patak. Mind ezek azonban egybefolyván, részszerént az álló vizeket vagy is tavakat bővitik; de azakból ki is folynak, részszerént pedig a' nevet nyert Egregy, Almás, a' Válaszúti, M. Földvári, Szász Újösi, Szász Czegői foljókkal 's a' Sajó vizével egyé válván a' Szamosba ömlenek. Nevezetesb vizei tehát Doboka vármegyének:

I. A' kis Szamos, melly a' Válaszúti-rónaságon nyúgotról keletéjszák felé Kolozs-vármegyéből folyván bé ide; Válaszút, Bonczhidja, Kendy-Lóna, Kis-Jenő, Nagy és Kis Iklód faluk' határait megfutva, belső Szolnak vármegyébe általszakad; de majd Víz-Szilvásnak ezen megyében határt szabván, mineknutánna Dézsnél Rózsa-hegy alatt Nagy Szamossal egyesült, már Nagy Szamos névvel viszont ide kanyarúl nyugotéjszakra, 's Tihónál kisség e' megye' szélét, alább Örmezőnél bővebben határozza, végre pedig Zsibó (K. Szol-

nok várm.) térén k. Szolnok vármegyébe távozik. Ottan-ottan rőfnyi harcsák találtatnak benne, 's a' gátok alatt vidrák. 1770 kitisztitatott utoljára a' kereskedés' könyebbségiért.

II. A' S a j ó (1230 Súyo vagy Souio-nak mondatott és íratott. Éder Erdély kisebb vizei közt harmadiknak tette. L. E r d é l y ország' e s m é r t e t é s é n e k z s e n g é j e 14 lap) éjszakkelet közt második, 's a' Kis-Szamosnál nem csekéljebb víz. Ez e' megyében Alsó-Sebesnél vett forrását több havasbocsátotta kristály-csermeljekkel bővitvén keletről nyúgot felé innen kimenyen, majd Kis-Sajó falúnál (Kolozsvárm.) a' Kis-Sajó vizét befogadván, Nagy-Sajó falú' határán ismét e' megyét éri, 's a' regényes (romántos) körü Nagy-Sajó, Serling, Bilak, Szeredfalva (hol Besztercze vizével egyesül) Magyaros, Árokalja, Kentelke, Kerlés, Sárvár, Sajó-Keresztúr, és Sajó-Szent-András faluk' határain keresztül nyúgotéjszakra hömpöjögvén, Sajó-Udvarhely (b. Szolnok várm.) tövében ugyan oda kifolj, 's Kolcsnál a' Nagy-Szamosba szakad. Sebes tiszta vize kiapadhatlan, mindenütt négy kerekü malmat alól csapva hajt. A' Besztercze és Budak vizei közül, amaz Sófalvánál jútván e' megyébe, a' Szeredfalvi hídan felül a' Sajóval egyesül; ez pedig Várheljnél érvén ide; ennek, valamint

Kis-Budaknak és Simon-Telkének határt szab Besztercze vidéke felől 's Bilákon alól rónás völgyben egy vadon szírt' tövében a' Sajóval párasúl. Erdély' hatszáz kisebb vizei között nem utolsók az Egregy, — Almás — és Válaszútpatakjai, mellyek polgári osztálja szerént a' megyének előbb emlitendők valának; de természeti kicsinségök őket ide kívánta heljeztetni. Az első Kolozs vármegyéből eredvén Kásapatak falúnál, a' Meszes' tövében Vármezőn, Budján, Fel-Egregyen, Magyar-Egregyen, Alsó-Kékesnyárlon és Romlottan 's határain; Somró-Ujfalú', Farkasmező', és Borzova' faluknak pedig határszélein sok csavargásokkal keresztül foljván, több mint nyolcz patakkal nevekedve a' Borzovai határ szélben éjszakra tartva innen kifolj, hogy Zsibónál Szamossá váljon. A' második is Kolozs vármegyéből jő, 's Hídalmáson felül Szent-Mihálynál e' megyébe érkezik. Hidalmásnak, Bányikának, Rákosnak, Galgónak, Kettősmezőnek, Balázsházának és Tihónak róna határát öntözvén 's néha iszapolván Tihón alól a' Szamostól elnyeletik. A' Válaszúti vizet több mint hat apró 's azok közt a' Grécse pataka Babucz felől Soljomkőven alól, csavargó patakok által nevekedve a' Válaszúti és Bonczhidjai határok közt a' Kis-Szamos iszsza-el. Mindezen vizek közül egyik

sem hajókázható, sőt mindegyik többnyire gázolható. — Számos tavai is vannak e' megyének, töltések által részekre osztva; névszerént a' C z e g e i t ó, mellynek esmérete Czege leirásában alább olvasható. A' tavak összeséggel m. e. 6. □ mértföld területüek, halakkal csikokkal bővelkedők, malmokat hajtók, náderdők honjai. — A' természet által kijeleltt készitetlen posta- és kereskedő útja a' Felső-kerületnek 67,000 ölnyi, az Alsó-kerület is szinte annyi. Országosb útjainak menetele (ductus) ez: nyúgotra Kolozs vármegyéből Magyar Nagy Zsomborról Szent-Mihály mellett Magyer-Egregyen, Alsó-Kékesnyárlón és Romlottan keresztül postaút. Ugyan Magyar-Egregyről a' Meszesre fel, és annak alján Somró-Ujfalun, Farkasmezőn, Borzován keresztül k. Szolnok vármegyébe. Csáky-Gorbóról Cserneken Recze-Keresztúron, Magyar-Derzsén, Poklostelkén, Dobokán, Kendy-Lónán keresztül menő út dél keletre béfolj a' megyei legnevezetesb postaútba; melly kezdődik a' Válaszúti rónaságon Kolozs', 's e' megye' egybeütköző szélinél, 's Válaszúton és Nagy-Iklódon keresztül éjszak-keletre b. Szolnok vármegyébe által-megy. Az Alsó-kerületi út délről a' Tekei (Kolozs. várm.) postaútan kezdődik, 's a' Galaczi, Harinai, Szeredfalvi határakan és falukan keresztül a' Besz-

tercze vidéki Király-Németi útba kimegy. Alább a' Sajó foljama szerént a' Somkereki (b. Szolnok várm.) téren kelet felé menyen a' postaút Sajó-Szent-András mellett Alsó-Balázsfalva felé, mellynek határát elhagyva Beszterecze-vidékivé válik. Sajó-Szent-András falú' éjszaki határán más jó út visz a' Sajó-Keresztúri szölök alatt Magyarosra, mellynek határán néhány száz ölnyi készitett jó út megszakad keletre, mintegy vádolván a' szomszéd törvényhatóságat energiatlanságáért. Továbbá nevezetes a' Búzai út, melly több elágazásak között Szamasújvárra éjszakra, délre Gyekébe 's majd Tekébe visz-ki e' törvényhatóságból. Ilyen az az út is, melly a' Sófalvi völgyben éjszakkelet közt Beszterczére, délre Bilakra és Nagy-Sajóra vezeti az útast. Egybehasonlitással élve a' mezőségi tavak körül és töltéseiken legveszedelmesebb a' szekerezés, a' hól mind a' fa, mind a' kő gyakorta szűken van. Egyébaránt számos mindenütt a' fa-híd, 's ez egyik oka az erdők' pusztulásának. Mondhatni: kő-hídak csak a' legújabb időkben; a' legországosb útakan készittettek és készittetnek. Az Almás'- Szamos'- és Sajó' térföldjei 's a' Széki Járás' némely falúji különösen termékenyek; a' természet ezek mivelőire nem fösvényen önti kezeiből az áldást főképen gabonára nézve; az

csőzést mindég megsínlik. Legelőjit a' sós források táplálóvá teszik. Vannak íljen úgy nevezett sóskútak 22 ú. m. Szék mező városban, Hesdáton, Gyulatelkén, Székolajban, Vasas-Szentiványon, Császáriban, Boncznyiresen, Szent-Gothárdon, Bödönben, Gyekében, Galaczon, Szent-Jakaban, Alsó-Balázsfalván, Sajó-Keresztúran, Kajlán, Kentelkén, Magyarosan, Néczen, Szeredfalván, Bilakon, Simon-Telkén, Sófalván. Az Örmezei magos kőszikllák, 's köztök néhól méj üregek számos vad állatoknak szolgálnak hajlékúl, — egy ezek közül tizennyolcz év előtt omla összve égi háborúkor, mellyről a' szóhagyomány az, hogy II. Rákóczy Ferencz' megszalasztott katanájinak (1705) menedék helyök vólt. — Természeti tulajdoni közt e' megyének egy, megjegyzésre méltó, hogy némely helységekben a' meszesebb forrásvizek gojvát nevelnek. A' Szamosban és Sajóban 's minden hidegebb vidékein kovacs-kő bőven találtatik. Ily egyszerű természeti minéműségekkel felruházott megyét nevezetesebbé teszi

Polgári esmérete.

Az Erdélyt illető égyes esetekre, magánosb' személyekre szüken terjedő évjegyzetek' nyomán hihető hogy szent István király alatt élt fő Magyar, kit Dabauknak neveztek, adott nevet ezen megyének. A' homályos hézagos historiai adatak ezen férjfiről egyebet nem említenek, mint, hogy Dobokai István király' veje vólt. — Hogy tulajdonképen az az: saját leány-gyermeke utánn való veje vólt vólna, nem állithatni a' miatt, hogy István királynak több korán elhaltt gyermekei vóltak Imrén kivül; 's ezt számos írók feljegyezték ugyan; de azoknak neveiről, nemeiről Otton és Bernárton kivül — tudósitani a' maradékat elmúlatták. — Haner György Jeremiás Dobuca-t István' egy (ein) fijának; Dobuca fijának pedig Sanadot (helyesebben Sunadat — Csanadat) határozza és nevezi. L. Das Königliche Siebenbürgen entworfen und mit nöthigen Anmerkungen versehen von Georg Jeremi-

ás Haner. Erlangen 1763. pag. 3. — Vóltak tudósók, kik Dobokát az István király' anyja' testvére' férjének hirdették; III. Béla király' irótisztje (Notarius) pedig Dobokát szent István király nénje' férjének írta. Részemről bátor vagyok meghatározni, hogy Sároltának az István király' három testvér-húgai egyikének Aba Samuel' özvegyének második férje vólt légyen Doboka; kiről Buday Ferencz írja, hogy „bizontalan ki vólt" 's Benkő is elhalgatja. Bár Fábry Kornidesz utánn Ágotát, Hedviget 's még egy nevetlent (kit Doboka' nénjének határoz) tulajdonitja István' király gyermekeinek lenni; 's Doboka felől is elkülönözik állitásomtól. Ezek szerént István királynak bár miképen veje vagy sógora lévén Doboka; bizonyos hogy királyi egybeköttetésénél fogva ezen vármegye' fejévé tévén István király öt — mint a' kinek nemzetsége már Almus fővezér alatt e' tájat különösen elfoglalta vala 's nevéről elnevezte — több példák szerént ujból nyertt és állitott törvényhatóságára is Dabauk nevét örök emlékül és ujból ragasztotta. Az ujabb és legujabbak közül Kornidesz és Engel utánn Fábry Pál emlékeznek Doboka nevéről; közülek az első és második Béla király' nevetlen írótisztje' szavaiban (L. a' vezérekről való historia' XI. szak.) alapitván állittáso-

kat, az utolsó pedig amazokat felhozván (c'-tatio) Csanád (Lassúnál Casznád) nevü fő-ember' leirásában (L. Köz hasznú esmére-tek tára, III. köt. 429 lap.) kit Kornidesz és Engel Dobok a' unokájának lenni mondanak. A' Béla király' irótisztje Dabauk-nak a' többiek meghatározattan Dobokának irják. Annyi példák szerént (L. Értekezés a' nemes Székely-nemzet' hajdani áldozó poharáról ki. Irta Zsombory József. Itt Sandour, Opour mellyekből ma Sándor; Apór) az eredeti Dabaukból majd Dabuka, Dobuka 's végre Doboka származott. — Hihető tehát az is hogy Doboka nevezetü férjfi adott nevet a' várnak, a' vár a' városnak a' város a' megyének 1002 évben, a' miólta, bár a' vár és város ezernyi viszontagságokat szenvedve elmúltak, de a' megye hálá a' Magyarok Véd-Istenének! nevével együtt áll. — És ennyi légyen ez úttal a' megye' nevéről, mellynek eredetét sokkal az előtt, hogy vármegyévé vált vala, a' fennebb irttakhaz képest, még Álmus fő-vezér alatt harmad ízben és utoljára e' földet megszállott Magyar-őseleink' egyik nemzetségétől (tribus) származtathatjuk Szirmay Antal évirónk utánn, a' ki „Hungaria in Parabolis sive Commentarii in Adagia et Dicteria Hun-

garorum“ czimü 1807-ben másodszor kijött munkájában a' 47 §ben így ir: „Multa (nempe nomina comitatuum, urbium, oppidorum, pagorum, a' Generibus §pho 28 recensitis derivata: Abaujvár ab Aba — — Doboka (talán Dobauk) — szerencsénkre kinem feledé — Torda a tribu agnomine“) — A' mi polgári alkotásának eredetét illeti: tudva van az, hogy I. István király, a' Székelyek' foljamadására hazánkba jövén 's 1002d. évben Erdélyt Magyarországhoz kapcsolván vármegyékre osztotta, (sőt Fessler Die Geschichten der Ungern I. Theil szerént, a' vármegyék már Árpád alatt némi-néműleg ábrázoltattak) akkor alkotá e' megyét is, 's kiszabta természeti határait; de mind ez apadott, mind pedig a' jelenleg fennálló polgári alkotmányja századonként különbféle külső, és sarkalatos változásokat is szenvedett. Természeti nagyobb kiterjedéséhez képest polgári törvényhatósága is régenten nagyobb és különböző vólt. Mind az a' mi ma Radna vidékének (Ptolomeus-nál Ruco-nak 1435-b. Radnawevlgenek Radna-völgyének iratott az Almakereki Apa Miklós' panassza' dolgában,) határát és a' Borgoi katona-földet magában foglalja Doboka vármegyéhez tartozott. Mikór Kadán vagy Kajdán Mogolok fejdelme, a' Rudnai (Radnai) bányát ijesztgette, 1236-b.

már akkór-is Szászok laktak. A' Szászok bátran elejekbe mentek; de utóbb leiván magokat ezek, a' keritetlen Rudnára ütöttek a' Mogolok, 's az elöl találtakat levágták. Innen D o b o k a és b. Szolnok vármegyékre rohantak, 's úgy a' Szilágy és Lengyel-ország felé tovább-tovább mentek pusztitva prédálva öldökölve, miglen a' másik csoportal 's annak vezérével Báttal öszsze nem találkoztak, 's Benkő szerént; hét évi dúlások utánn 1243-b. távoztak-el végképen. — A' Radnai (Buday Ferencz néhól Rudná-nak, Éder Rodná-nak irja) ezüst-bányák ekkór Anstaldt Radna várossának polgármestere' felügyelete alatt Szászok' vagyis Teutok' kezében annyira virágoztak, hogy Heltay szerént 40 ezer embert foglalatoskodtattak. Sok ellenség látogatta-meg ezeket, kétség kivül hogy gazdagok (hajdanta temérdek vas- és fehér ón került innen, mellyekből Moldvába kereskedést üztek — 1770. táján ezüst — igen kevés — találtatott ereiben) 's szélbelick (F r i d v a l s z k i M i n e r o l o g i a T r a n s s i l v a n i a e pag. 107. seq. R o g e r i u s C a r m e n m i s e r a b i l e. Cap. 20) vóltak. Árpád' vére' magvaszakadttával a' hatalmas Apór László Erdélyi vajda a' habozó Magyarok' király hódolási meghasonlása alatt elfoglalta vala, 's I. Károly királynak mint különösen jövedelmeseket, hó-

dolása' bébizonyitásául viszszaadni igirte 1310. Az Éder' felhozatala (Excursiones ad Historiam Martini Felmer; — Excursio V) szerént a' Beszterczei levéltárból bizonyos, hogy Radna mező-várossát és vidékét — a' mint ma nevezzük — I. Mátyás király Doboka vármegye' törvényhatósága alól — mint királyi jószágot — kivévén, a' Beszterczei városi közönségnek adományúl (donatio) adta 1474-b. országgyülési végzetnél fogva. Mellyek szerént, Radna-völgye e' megye' alkató részét 475 évig tette. Nagyobb része 1762 év ólta hatanai törvényhatóság' sajátja. A' Radnai általútról (passus), és ferdöről irjanak a' földirók és orvosok. — Borgó vidéke is e' megye' határain belől vólt eleitől fogva; 's jelesen 1386 esztendeig, részszerént a' fejdelem' jogai közé tartozott, részszerént magános személyek által birattatott; a' mi Katona Istvánnak (Historia Critica libr. XI. pag. 136,) és ezt felhozó Éder' (Observationes Criticae ad Hist. Mart. Felmer pag. 58) szemes észrevételeiből tetszik ki, 's föképen a' Katonai (Kolozs vármegyei) falú- 's fejdelmi- uradalom' eredeti összeirásából, 's annak az irtt okleveles évjegyzetekkel való egybevetéséből. (Vide: Urbarium seu Conscriptio Dominii Regio Fiscalis Katona, — universorum

scilicet bonorum et appertinentiarum partim de jure et ab antiquo ad idem spectantium et pertinere debentium et respective cum temporis successu eidem incorporatarum, nuncque eidem deservientium, aut etiam prae manibus donatariorum aliorumque possessorum et usurpatorum ubivis in partibus dominii, quovis sub titulo aut colore habitorum, in comitatibus: Torda, Kolozs, Doboka, et Szolnok Interiori existentium — medio Scribarum ac Juratorum Notariorum I. Tabulae Regiae Jud. Ladislai Torday, Josephi Szentkirályi et Gregorii Izikucz anno 1758. peracta et extradita." Autographum. (Eredeti). Katona leirja merőben; Éder pedig az érintett helyen felhozza Katona' említésével a' kir. adomány-levelet, melly azon környülményben adatott, midőn Mária királyné, Lajos (I.) király nagyobb leánya Forgács Balázs által II-d. vagy Kis-Károlyt — mint új királyt és vetélkedő társát — 1386-b. megölette, 's mellyből kitetszik, hogy Erdélyben némellyek a' Károly' részén valának. Nem kételkedik — a' mint irja — Éder, hogy azok közül ne lettek vólna Bethlen Gergely a' János' fija, és Almakereky János-

nak fijai Péter és László is (a' máig is meglévő adománylevél szerént) 's ezért Budán 1386 januarius' 15. költt királyi adománylevél által nyerék ezen rokonok, Borgót, 's még más jószágokat is, ú. m. a' legottan emlitendőket. Buday Ferencz tovább menyen, 's a' felebb emlitettekhez Encset 's még egy harmadikat is hozzá adja, azt írván: hogy, Károly király Doboka vármegyében Encs, és Borgó nevű faluknak 's azokan kivül még egy harmadiknak is (ez talán Devecser lehet mellyet Virág Benedek Epinánohnak nevezett Magyar századjaiban; de hól van e' névnek nyoma?) felét ajándékozta." L. Magyarország' polgári historiájára való Lexicon. Készitette Buday Ferencz, kiadta Buday Esaiás 1804-ben. I. darab 398 lap. Alább Encs külön leirásában a' felhozott összszeirás' hiteles soraiból azt a' mi ott 1758 esztendőben fejdelmi jog vólt, valamint Devecserben is, a' mit ugyan akkor ott is a' fejedelem birt előszámlálandjuk, melly részjószágok Borgóval ugyan azon egyeknek irattak a' jogra nézve. 1783-ban mind Felső, mind Alsó Borgó részjószágok (a' mint alább az Alsó Kerület' külön leirásában következik) az Oláh határörző katonaság' sajátjává tétetvén egészben, az emlitett összszeirásból

polgári és természeti képét bár mint már ide nem tartozó földnek is alább előadándjuk, itt csak annyit általánosan megjegyezvén, hogy Borgó mindég nevezetes általút volt, ma Radnára tétetett által — 's több ideig mint Radna ú. m. 783 évig állott Doboka vármegye határában annak törvényhatalma alatt, ma egészen katonaföldé változtatva hadi igazgatás alatt van. — A' mit Benkő állitólag határoz meg, hogy valamint a' többi Szász birtokok mind annyi Magyar vagy Székely törvényhatóság' földjéből szakadtak, úgy Beszterecze-vidék is b. Szolnak és Doboka vármegyékből alkottatott, 's a' mint a' földabrasz utánn nyomozhatni e' megyében állott földen épültek: Lekencze, Vermes, Fehéregyház, Dipse, Seljk Tács faluk. Azt a' kiterjedését a' megyének hogy t. i. Heltay szerént az ő idejében 1530 — 1577 Dézst kebelében foglalta vólna, semmi korú környülményekkel meg nem egyezhetőnek találjuk. A' II. József császár által természeti határiban 's polgári állapotjában tétetett ujitásak alább emlitendők. Az időrendet követve polgári esméretére nézve bizonyos, hogy kezdetben főispánt rendelt a' nemzeti alkotmányt alapitott István király a' megyében lévő vár' fejévé, a' kinek több hadi mint polgári tisztje vala azon kór' szellemétől fogva

Ezen tisztség koronként nagyobb hatalmúvá vált; de változhatlan magában 's az azt viselő az ország' legdiszesebb méltóságai közül egy, 's öt évet kivéve, maig szakadatlan sorú vólt. Segédjeiről gondoskodott a' bölcs király, kiket T. Vajda László historiájából e' szerént számlálhatjuk elő. „A' katonai dolgokban rendelve vóltak: Hadnagyok (Majores Exercitus) Századosak (Centuriones) és Tizedesek. (Decuriones) A' polgári közigazgatásra nézve: a' Várnagy (Castri Praefectus) Fő-Hirdető (Archi Praeco) 's több Hirdetők. — A' törvényes dolgokban: a' (Comes Curialis) vagy is Al-Ispán, (Bilochus) vagy is Fő és Al Szolga Birák, (Pristaldi) Eskiidtek. L. Az Erdélyi polgári magános törvények' historiája. Irta Soosmezei Vajda László 1830. 8. Kolozsvártt, lap 38. A' Főispányok 's azoknak mai segédjei külön nevenként hajdani 's jelenlegi alkatmányuk képével együtt alább következnek annyiban, mennyiben a' korok' zivatarai, az országos viharak a' megye' viszontagságai eleinknek nem elég gondos ügyelete, a' magános kinézésnek a' közhasznot feláldozó nemzetségek' önsége (kiknek levéltáraiban sok adatok lappangnak) az azokra szolgáló köz irományokat reánk szállani 's tudni megengedték. Nem

csuda ha e' kis nép-osztálynak levelei kevesek, jegyzetei nem régiek, midőn az egész hazájé a' fő kormányszék' levéltárában 1540 évet felül nem haladják a' régiségben. Ez évtől kezdődnek e' megyei némely adatok is, 's a' tisztek nevei és sora; a' rendes laistrom pedig 1606-dikban. 1780 ólta íratik a' polgári tárgyak laistroma külön a' törvényesekétől. — A' köz oklevelek 's tanúirományok' fogyathozott létit az okozta, hogy, mondhatni, soha állandó tanácsháza (Practorium) e' megyének nem vólt, hogy keblében a' tizenhatadik század ólta czélarányos várossa nincs, hogy a' Szamosújvári örménység mindég ellene szegezte magát ide ragasztatásának, hogy Szék, bár mező-város; de tanácsházadásra épen czélarántalan, hogy csak nem máig falúról falúra hordoztattak levelei, hogy előbb a' Kunok, majd a' Mogolok Tatárok több ízben, továbbá a' Törökök húzamosan Bászta, a' Németek és Kuruczok, gyakran két hazafi párt siralmas pusztulásra juttattak a' megye' népét, 's ilyenkor, kivált az ujabb időkben semmi bátorságos vár és erősség nem vala, hogy végre II. József császár alatt a' megye ketté oszlatott, két egymástól távúl eső tanácsházai rendeltettek, a' levelek is két felé heljeződvén 's számtalan nem honfiak' mostoha kezeikre kerülvén,

— Jelenvaló tanácsház helje Bónczhida, a' megyében legnépesebb falú, kies fekvésü; de mint nemes jószág elidegenithetlen 's ugyan azért állandónak képzelni se lehet. Esztendőnként 600 rforint b. b. bért fizet a' megyei királyi adótár (cassa) érette, itt vannak három osztályban a' foglyok is, szám szerént ma 34; de sem a' tömlöcz sem a' tanácsház, valamint a' levéltári rend nem dicsirhetők. A' három esztendőnél több időre itiltt foglyok a' haza' fogházába vitetnek, ide a' kevesebb időre itilttek hozatnak. — A' múltt századok' folytában a'hoz képest, a' hogy a' főispányok változtak, költöztettek a' levelek 's változott a' tanácsház hely is, a' törvényszék ülések pedig épen falunként tartattak — minő balgatagság! Szék várossa, Drág, Pánczélcseh, Doboka, Borsa, Kendy-Lóna, Válaszút, Nagy-Ilkód, Bonczhidja. Gyeke, Nagy Sajó M. Köblös mind azok a' faluk mellyek tanácsházat adtak. — A' mennyire hatnak viszsza az évek' során köz irományai e' megyének, mostani polgári felosztása akkori, mikor Erdély külön nemzeti fejedelmek által kezdett kormányoztatni. A' vajdák alatt miként vala felosztva, nem bizonyos, hihető mint Magyar-ország' vármegyéji. Oszlik pedig két kerületre (Circulus) felsőre és alsóra, mellyek között ke-

vés különbséggel a' Kis-Szamos természeti határt von. Mind két kerület — mellyek közül az alsó természeti kiterjedésére nézve nagyobb amannál, négy — négy járásra (processus) osztatik. A' felső kerületi járások: a' Magyar Egregyi, Pánczélcsehi, Válaszúti, Nagy-Iklódi; az alsó kerületiek: a' Széki, Búzai, Kerlési és Borgói. Ezek közül az elsőben ú. m.

A' Magyar-Egregyi járásban vannak faluk:

1. Szent György.
2. Vármező.
3. Budja.
4. Szent Péterfalva.
5. Pousa.
6. Ördöglúk.
7. Csömörlő.
8. Magyar-Egregy.
9. Fel-Egregy.
10. Alsó-Kékes-Nyárló.
11. Felső-Kékes-Nyárló.
12. Romlott.
13. Galponya.
14. Somró-Újfalú.
15. Farkasmező.
16. Borzova.
17. Daal.

18. Szent Mária.
19. Szent Mihály. (Puszta)
20. Ugrucz.
21. Milvány.

A' Puszták ezen járásban, [latin kifejezetben] „Praedium:“

a.) Puszta Rajtolcz.
b.) Vaskapú.
c.) Kendermál.

A' Pánczélcsehi járást teszik ezen falúk.

1. Pánczélcseh.
2. Szótelke.
3. Vajdaháza.
4. Hidalmás.
5. Bányika.
6. Rákos.
7. Kendermező.
8. Komlós-Ujfalú.
9. Balázsháza.
10. Kettősmező.
11. Galgó.
12. Tihó.
13. Örmező.
14. Völcs.
15. Recze Keresztúr.
16. Kalacsa.
17. Paptelke.

18. Kecskeháta.
19. Csernek.
20. Csáky Gorbó.
21. Füzes.
22. Füzes Szent Péter.

Pusztája:

Szent Katolna vagy Katalinfalva.

A' Válaszúti járásban vannak:

1. Kis Esküllő.
2. Nagy Esküllő.
3. Magyar-Fodorháza.
4. Magyar-Ujfalú.
5. Csomafája.
6. Borsa.
7. Válaszút.
8. Kide.
9. Bádok.
10. Drág.
11. Adalin.
12. Ördög-Keresztúr.
13. Babucz.
14. Soljomkő.
15. Kovácsi.
16. Hoszszú Macskás.
17. Szent Márton Macskás.
18. Gyula.

Pusztáji:

a.) Dorna.

b.) Mikó.
c.) Saraskutja.
d.) Urtelek.
e.) Szent Márton.
f.) Szala.

A' Nagy-Iklódi járás áll, e' következő falukból:

1. Igricze.
2. Felső Tőök.
3. Alsó-Tőök.
4. Szarvas-Kend.
5. Esztény.
6. Maró.
7. Lozsárd.
8. Kis-Jenő.
9. Tótfalú.
10. Kecset.
11. Kecset-Szilvás.
12. Magyar-Derzse.
13. Magyar-Köblös.
14. Poklostelke.
15 Doboka.
16. Kendy-Lóna.
17. Ónak.
18. Tőtör.
19. Nagy Iklód.

Pusztáji:

a.) Iklód Szent Iván.
b.) Magyarós-Iklód.

Az alsó kerületbeli járások közt első a Széki ezen egy várossal 's falukkal.

Szék mező város; a' faluk:

1. Bonczhidja.
2. Víz-Szilvás.
3. Hesdát.
4. Szekuláj.
5. Boncznyires.
6. Gyulatelke.
7. Szent Egyed.
8. Császári.
9. Vasas Szentiván.
10. Mikola.
11. Marokháza.
12. Szava.
13. Bogács.
14. Omboz.
15. Pujon.
16. Szent Gothárd.
17. Czege.
18. Gőcz.
19. Mohaj.
20. Noszoly.
21. Kis-Devecser.
22. Nagy-Devecser.
23. Oláh-Vásárhely.
24. Szép Kenyerű Szent Márton.

25. Szombattelke.
26. Kötke.

A' Búzai járásban ezen faluk helyeződnek:

1. Nagy Gyeke.
2. Feketelak.
3. Meleg-Földvár.
4. Kapór.
5. Búza.
6. Szász-Zsombor.
7. Szent-Miklós.
8. Mányik.
9. Czente.
10. Kékes.
11. Apáti.
12. Borzás.
13. Szász-Új-Öss.
14. Móricz.
15. Máté.
16. Bongárd.
17. Veresegyháza.
18. Szász-Újfalú.
19. Kétel.
20. Bödön.
21. Encs.
22. Vicze.

A' Kerlési járás ezen falúkat számlálja:

1. Szent-Jakab.
2. Fellak.
3. Szász Czegő.
4. Kerlés.
5. Sárvár.
6. Szeredfalva.
7. Árokalja.
8. Kentelke.
9. Sajó-Keresztúr.
10. Sajó Szent András.
11. Kajla.
12. Felső Balázsfalva.
13. Alsó-Balázsfalva.
14. Galacz.
15. Harina.
16. Magyaros.
17. Nécz.

Pusztáji:

a.) Cziger.

b.) Fatatelke.

A' Borgói járás áll ezen falúkból:

1. Kis-Budak.
2. Ardány.
3. Fris.
4. Felső-Sebes.

5. Alsó-Sebes.
6. Solymos.
7. Várhely.
8. Simotelke.
9. Serling.
10. Berlád.
11. Nagy Sajó.
12. Sófalva.
13. Bilak.
14. Kusma.

Mellyek szerént az egész megye (1750 ólta Felmer' számitása szerént egyel apadva; — de Benkő 1775-ben százhatvanhármat számlált) egy mezővárosból, százötvenkilencz falúból, 's tizenegy pusztából, népessége pedig összeséggel hetvenötezer kétszáz nyolczvanhét lélekből — 's azok közt ötven három ezer háromszász kilenczvennyolcz oláhokból áll. A' megye' fenebb gyanitott egész területe' mennyiségéhez képest jút egy □ mértföldre m. e. 1976 lélek.

El nem lehet mellőzni a' járásokra nézve azt, hogy kevés van a' járás nevét adta faluk közül annak közepette a' mint kellene. — Hajdan, miglen a' hon' védelme a' nemesek' karján 's kardján feküdt, rendes állandó katonaság nem lévén, azt a' kevés számú nemességet is, kik kezdetben ú. m. szent István ki-

rály előtt Árpádig, 's az elenyészett régibb keresztyén Magyar századok alatt földes urai valának e' földdarabnak, ezerféle veszélyek: tűz, póráz és vas apasztották emésztették, mellyek alatt mezeink elparlagúltak, a' falúk elpusztúltak, lakosai kikoptak, 's bár nem alaptalan a' gyanú, hogy az érintett időkben, Benkő szerént — kevesbb számmal vóltak a' nemesek 's csak koronként szaparadtak; még is azoknak is nem hogy tettei, sőt nevei sem jegyeztettekfel, 's talán örökre a' feledés' sötét szönyege fedendi emlékezetőket úgy annyira, hogy 1702-ből — a' mint Benkő Specialis Transsilvaniajából látható, csak a' nevezetesbb birtokosok' nevei valának általa kinyomozhatók. A' ki egy Széki (L. alább Szék' leirását) ev. reform. pap Felső-Torjai Kasza József' hazafi-segedelme által a' megye' levéltárából — melly akor Széken vala, kiiratta az akkoriakat, többekre régiebbekre nem találván 's emlitett kéziratjába foglalta. A' kik tehát 1702-ben vóltak — más nihányat is egyéb adatak utánn ide iktatván — magva szakadtt vagy különben innen kikopott tudhatóbb birtokosai e' megyének ezek 's ezen nemzetségek valának.

A.

Adorján (Adrianus)
Almásy.

Anstald (Aristaldus Comes Teutonum de Villa Rudana.)

Apafy (Almakereki és Apa Nagyfalvi.)

B.

Bádoky (Bádoki.)

Bagaméry.

Bágyoni.

Bak vagy Bad (l. Vajda.)

Balling.

Ballog (Szász Czegői)

Bándy.

Bank vagy Bánk.

Barabás.

Bátory (Somlai.)

Berecyky.

Beszprémy vagy Beszprinyi (Szodorói)

Bethlen (Kerezsdi.)

Bikly (Fülpösi.)

Boér (Apátii,)

Bocskay (Kis-Máriai.)

Bocskor.

Boncz.

Boros (Solyomkövi — Csik Szent Tamási.)

Borsay (Borsai.)

Bors (Csik-Szentkirályi.)

Borzovay.

Budaházy.

Budaky.

Buthus.

Bükk.

C.

Csapy.

Csefey (Noszolji).

Csegöldy.

Cserepy.

Csernátoni (Al-Csernátoni,- Gyulatelki,- Csomafái és Szász-Zsombori).

Csiszár (Fehérvári,- Borbereki és Gáldtövi)

Csongor.

Csontos.

Csutak.

Czakó (Gelenczei).

Czompó (Kydei).

D.

Daniel (Vargyasi).

Daczó (Sepsi-Szent Györgyi,- Gyulatelki).

Dancz.

Deák (Szent Egyedi).

Diénezs.

Dézsi (Nagy-Iklódi).

Dezső.

Devecsery.

Diosy.

Dobay (Borsai, Boncznyiresi és Kis-Dobai).
Dobó (Ruszkai).
Dobokay (Dobokai).
Dobra (Zalatnai).
Doky.
Dolnay.
Dominikanusok.
Domokos.
Dónát (Nagy-Ajtai).
Drági (Bereki).
Draveczky.
Dujardin (báró),

E.

Ebeni.
Edenfy (l. Ödönfy).
Egyedfy.
Enyedy.
Eperjesy (Ivánfalvi).
Erdélyi (Somkereki és Gernyeszegi).
Esküllöy (Esküllöi). l. Ördög.
Eszténvi.

F.

Farkas l. Harinay.
Fejérdy.
Fehérváry (Magyar-Köblösi).
Fejes.

Fejszés (Dobokai).
Fekete.
Ficz (Meredjói).
Fiszkuthy.
Fogarasy (Szász-Uj-Ösi).
Földváry (Tancsi gróf).

G.

Galaczy.
Gálfy.
Garázda (Keresztúri).
Gavay.
Gembárdy.
Gergely.
Gilányi.
Göczy (Göczi).
Gyárfás (Léczfalvi).
Gyenge.
Gyerőfy (Gyerő-Vásárhelyi)
Gyula.
Gyulafy (Ratóti).
Gyulay (Maros-Némety).

H.

Hadady.
Haji.
Halmágyi (Etfalvi).
Harinay (Harinai).

Hatvani.
Havady.
Hegyessy.
Hermán.
Hidy.
Homoky.
Horvát (Drugatyevit,- Véglai).
Hoszszutelky.

I.

Igaz.
Iklódy (Iklódi).
Ilyés.
Imecs (Imecsfalvi).
Jábróczky (Jábródi).
Jankafy (Össi).
Jeney (Kis-Jenei).
Joannitàk.
Jóó.

K.

Kamuthy (Szent-Lászlói,- Drági).
Kántor.
Kapy (Kapivári).
Karolyi.
Kecsethy (Kecseti).
Kemény (Bükkösi).
Kendy (Szarvas-Kendi,- Lónai,- Vasas Szentiványi,- és Radnóti).

Kenezsy
Keresztesy (Nagy-Megyéri).
Keresztúry (Sajó-Keresztúri).
Kidey (Kidei).
Komjáthy (Magyar-Derzsei).
Korda (Boros-Jenei gróf).
Koródy.
Kovács.
Kovacsóczy (Körtvéfalvi).
Kozárváry.
Köblös vagy Köblösy (M. Köblösi).
Köváry.
Kun (Káli).

L.

Lázár.
Lengyel.
Lentenek.
Linkner (Daróczi).
Liptay.
Litteráti.
Luczay.
Lúgosy (Peterdi).

M.

Macskásy (Szent Márton Macskási).
Makray (Víz-Szent-Györgyi).
Maksay (Nyárádtövi).

Marjay.
Maurer (Ürmösi).
Menyhárt (Solyomkövi).
Mikó (Oroszfáji).
Mikola (Légeni és Apátii).
Mindszenthy (Viczei).

N.

Nádudvary (Kis-Jenei).
Nánásy.
Nagy (Száraz-Ajtai).
Náprády (Fülpösi).
Némay (Iklódi.)
Nemes.
Német Vitézi Rend.
Nyiresy (Szász-Nyiresi).

O.

Ombozy (Ombozi).
Orbay.
Orlay.
Osvát.
Ödönfy.
Ördög (Esküllöi,- Keresztúri,- Solyomkövi,- és Kis-Jenei).
Össy (Szász-Új-Össi).

P.

Pánczél (Csehi).

Páris.
Pásztahy.
Pávay.
Peres.
Permártoni.
Petky (Derzsi,- és Királyhalmi).
Pethus.
Pisch.
Pistaky (Bongárdi).
Pozsoni (Somosdi).
Pousa.
Putnoky.

R.

Radó.
Rácz (Tömösvári).
Recze (Keresztúri).
Redmeczy (Széki).

S.

Sáfár (Gyulai).
Salánky.
Sarrády.
Sárközy.
Sarkudy (Sarkudi).
Sebestyén.
Sebess.
Serédy (Görcsöni).

Simonfy.
Simon.
Somlyay (Röödi).
Somja.
Somy.
Somody.
Sóós.
Sulyok.
Süközsd.
Syabadszállásy (Nagy-Bányai).
Szabó (Turóczi),
Szaboszlay.
Szalaházy.
Szalay.
Szalárdy.
Szamosközy (Kolozsvári).
Szacsvay (Esztelneki).
Száva (Gogány-Váraljai-báró).
Székely (Szász-Zsombori,- Boros-Jenei gróf).
Széky.
Szeleczky.
Szemere.
Szénásy.
Szentkirályi.
Széplaky (Széplaki).
Szent Györgyi (Szent Györgyvölgyi).

Szilágyi (Veresegyházi, - és Récsei 's Horogszegi).

Szilvásy (Kecset-Szilvási).

Szodoray (Ér-Szodorai).

Szommer.

Szöllősy (Erdő-Csanádi).

T.

Tarcsay.

Tarkányi.

Teke (Magyar-Köblösi).

Toldalagi (Nagy-Iklódi).

Toldy (Nagy-Szalontai).

Tolmács.

Tomory.

Torday (Dobokai, és Göczi).

Tót.

Tőkés (Magyarosi).

Török (Kecset-Szilvási).

Tőtöry (Tőtöri és Kalota Szentkirályi).

Tuhut.

U.

Ujhelyi (Tisza-Ujhelyi).

Ujváry.

V.

Vajda (Vászai, utóbb Szász-Zsombori). l. Bad v. Bád,- Bak.

Vajna (Pávai).
Valkay (Magyar-Valkai,- Gyulai).
Vallon (Héjasfalvi).
Várady (Nagy-Váradi)
Váró.
Véég.
Veress (Farnasi).
Viczey (Viczei).
Virginiás.
Vitéz (M. Bikali háró).
Vurczer.

Z.

Zabolay.
Zakariás (Dobokai).
Zámbó.
Zente (Szent-Egyedi).
Zútory.
Zsidó.
Zsúky (Zsúki).

„Contenti simus inventis: aliquid veritati et posteri conferant.“ Úgy mond Seneca.—

De, hogy ezen kinyomozott birtokossait, (mert annyi század alatt még mennyi nem vólt!) e' megyének, csak üres képzetek' származatának ne vélje az érdemes olvasó, tégyünk még neveik mellé egy-két igebizonságat, 's határozzuk-meg hogy:

Adorján (Adrianus) Zápolya János alatt Dobokai esperest, és ugyan itt papirészénél (canonica portio) fogva birtokos.

Almásy Mihály 1480 táján neje jogán ki Pánczél leány volt — birt e' megyében.

Anstaldt. Addig mig a' Radnai bányák miveltettek 's ide tartoztak — a' cselédy ón ásást kivéve megszünt miveltetésök II. József császár' uralkodása alatt — nem csak felügyelői hanem kézmivesseinek nagyobb része Németekből (Teuto) aztán úgy nevezett Szászakból 's utóbb viszont Németekből állottak. Az elsők közül való volt Anstaldt vagy Aristaldt (Comes Teutonum de Villa Rudana) a' ki, — 1235. Szász nemzet' ispánja már ekkor, — a' Mogolokat féltében Erdélybe bévezette 1240. év. — Ennyiben tehát, hogy a' bányák' felügyelője volt, helyt foglalhat e' megye' főbb emberei 's földes urai közt.

Apafy. (Almakereki és Apa Nagyfalvi). Az Apafy nemzetségből, mellynek a' Betleni és Iktári Betlenekkel ugyan azon egy törzsökből származatát gyanun felül megbizonyitják Benkö és Buday Ferencz. — Külön szakadt nevére nézve 1579. — Péter és László Almakereky János' fijai 1386 év — januarius 15-k. nyerék adományúl Borgót 's egyéb részjószágokat is. — Jelesebb egyik birtokos e'

megyében vólt Apafy Gergely a' XVI. században. Birtokosi létét főispánsága bizonyitja ezen felirat' szavaiban: „Me fecit fieri „Egregius Gregorius Apaffy de Apa „Nagyfalva Comes Comit. Dobocen„sis ac Magister Curiae Domini Reve„rendissimi Georgii Episcopi Vara„diensis 1552."

Melly feliratat kir. táblai irnokok Betleni Nagy János és Csik Szent Mártoni Bocskor József 1758. az Erzsébet városi fejd. uradalom 's azon nevü kastéj öszveiratjába iktaták; ide pedig onnan iratott. Eredeti oklevélből.

Bírt itt; jelesen Encsen Apafy Miklós fejdelem I. Apafy Mihály' testvére is, a' ki vég-rendeletében nyolcz telket hagyott nejének L. Conscriptio seu Urbarium Dominii purc Fiscalis Katana.) Teleky Annának. Szakadatlanúl 's közösön birták ők ezen jószágokat a' Betlenekkel együtt mindaddig, míg II. Apafy Mihály 1713 febr. 1-sőjén Bécsben meghalálozván, híres- neves nemzetségi ágazatjának benne magva szakadt. Özvegye Betlen Kata részszerént özvegyi élelemül, részszerént saját jogán bírta a' reá szállott jószágokat 1725 évig januar. 4-k. napjáig, midőn a' halál az ő nyughatlan élténeknek is végét szakasztá. Az Apafyak' magvaszakadt-

távai bár hoszszasan pereltis a' királyi ügyész az ürügyeltt uravesztett jószágokért; de nem nyert.

Az Apafy elő neven e' nemzetségből első „Apafy B. Mihály", a' ki 1450 Erdélyi vajdának iratik.

Bádoky. (Bádoki) Mátyás Izabella királyné alatt Dobokai várnagy vólt, és szolgálatja jutalmául újadomány (nova donatio) által nyerte Csomafájának napkeleti részét, mellyet osztáljos eleji idegenitettek vala el.

A' megyei levéltár' bizonyitása szerént 1540—1566 Bádoky Balázs, 1588—1595 pedig Bádoky János főbiróságat viseltek 's annál fogva is birtokosok voltak. 1627 április 27-kén Bádoki Benedek idéző parancsolatat (Compulsorium Mandatum) váltott Bethlen Gábor fejedelemtől.

Emlékezetét e' nemzetségnek fenn tartja a' falú mellytől vette vala nevét.

Bagaméry 1702 majusban a' nemeseknek járt só haszonra (beneficium salis) nézve emlitetik mint Szász-Czegői birtokos nemes. L. Regestrum ratione Salium Nobilitarium anno 1702. mense Majo per Joan. Balog et Joannem Cserényi Supremos Judices Comitatus Dobo-

boka confectum. Benkő Specialis Transsilvania ms. Cap. VI. §- 111.

Bágyoni Zsigmond 1760 év. bírt Alsó-Kékes-Nyárlón. Bak vagy Bad vagy Bád lázsd Vajda.

Balling János Bátory Gábor' hív embere 's Fogarasi vár-kapitány, nyeré adományúl 1612 Gyekének nagy részit, mellyre Szilvásy Péter' hütlenség-szenyje (nota infidelitatis) jogán tette vala kezeit a' fejedelem.

Balog (Szász Czegői) 1600—1834 virágzott. Magva szakadt Zsigmondb. 1834 mart. 22-k.

Bándy az utóbb múltt században magtalan néje Apór Ágnes jogán bírt Szarvas-Kendben.

Bank vagy Bánk. A' szóhagyományon épűltt vélekedés kettőt állit elő ezen neven a' birtokosok' rendjében: egyiket Bank-Bánt 1205-táján; de nincs bébizonyitva eddigelé. A' második Bank vagy Bánk Pált (l. Boncz-hidja alatt alább) kiről irják hogy Boncz-hidját birta vólna, 's Erdélyi alvajda lévén I. Ferdinánd király alatt 1552 — 1553 végéig, Ilyés Moldvai vajda ellen a' ki az Ojtozon Erdélybe béütvén Prásmárt felégette, Kolozs, Dobokа, Ozd (Heltay igy nevez egy vármegyét talán Fehért) és Kükűllő vármegyei nemese-

ket felköltötte vajda társával Ödönfy Lászlóval; kik a' Törököket és Oláhokat a' havasig üzték és vágták. Előbb a' Martinuzi' részén volt Bánk; de minekutánna a' Püspök Izabellát a' fejedelem-aszonyt Erdélyből kitudni akarta, ellenségévé vált Martinuzinak. Azonban ennek kivégeztetése utánn Ferdinándot követte. — Szamosújvárt ostromolta, hogy a' Mártinuzi' kincsére kezeit rá tehesse; de a' várnagy Csáky Pál ellent állott. Rövid ideig viselt alvajdaságában következője Dobó Domokos lett.

Barabás Endre 1692—1699 a' megye jegyzője (Notarius) és birtokos volt. L. alább jegyzők.

Bátory (Somlyai) Minekutánna több bizonságait adta vala Bátory Zsigmond változékonyságának — mellyért az őszinte Székelyek „tarka Zsigának" gúnyolták — félvén mind a' keleti mind a' nyúgoti császárok' hatalmát, viszont lemondani kivánt az Erdélyi fejedelemségről, 's azt atyja' testvérének bibornok (Cardinalis) Bátory Andrásnak ajánlotta, Kabós István jésuitát küldvén Lengyelországba. Elis jött ez mindjárt 1599 elejin: mellyre nézve a' fejedelem országgyülést hirdetvén Medjesen, a' fejdelemséget innepileg általadta a' bátyjának oly felté-

telek alatt, hogy az a' lakosok' szabadságait 's kiváltságait helyben hagyván Beszterczét és a' vidéket, nem különben a' Nagy Sajói és Vécsi (Torda várm.) várakat birnia engedje, mellyek akkor Bocskay István' kezében valának, 's akár hól lenne évenként 24,000 forintat fizetne. A' mint mindezek megtörténtek. Felmer Historia Transsilvaniae §. 208.

A' Bátory Zsigmond atyja' testvérinek fia Boldizsár is ezen nemes megye legérdemesbb birtokossai között egy vala: hogy Kendy Máriát a' korlátnok (Cancellarius) Kendy Sándor leányát nejül vette. Magva fogyott a' Somlyai Bátoryaknak 1613 october 27-kén az erkölcstelen undok Bátory Gábor' személjében, kit két megpiszkoltt férjek' Szilasy és Nadányi méltó boszszújokból a' Váradi ferdőből jövöt öszszevagdaltak.

Bereczky a' Kidei romai catholica egyházi megye' alapitója 1766, birt Kidében.

Beszprémi vagy Beszprinyi (Szodorai) Szatmár vármegyéből szakadtak ide, a' XVII század' végén. Solyomkövén birtokok és alapitott laktaheljök vala. Három nyomon (generatio) által virágoztak itt: első vala Beszprémi István, neje Ördög Orsola; fijai: György

a' megye' tisztje és Ferencz. Ennek leánya Judit Somay Lászlóné anyja Somay Sándornak 1740-táján; annak 1760 'Su'sánna Ladányi Jánosné. Ultódi a' Somay és Ladányi nemesek. L. főbirák' és alispánok' sor.

Betlen (Kereszdi) A' szélesen elterjedett, jelenleg két előnevű (Praedicatum) Iktári — Temes várm. — és Betleni Betlen grófi nemzetség melly 1690 ólta viseli a' grófi czimet, a' XVII. századból tudósokkal, egy ritka fejdelemmel 's számtalan derék kormány fiakkal büszke; e' megyének is három főispánt, egy főispáni helytartót (Administrator) adatt; 's annyiban hogy ma már Kerzsd (Felső-Fehérvárm. falú) előnévvel nem él a' Betlen ház, mint Betlen Farkas az éviró 's Betlen Mihály e' megyének 1648—1653 vólt főispánja és egyik fő birtokossa 's Betlen János 1633 Torda vármegyei főispán 's a' jóváhagyott alkatmány' (Aprobata Constitutio) egyik birálója (Censor) éltek, ezen szakaszban főképen az előnév' historiai világositására nézve helyt foglalhat. L. fő-ispányok' sor.

Iktári Betlen Gergely 1445 Erdelyi alvajda és Székelyek' ispánja vagy grófja vólt.

Iktari Betlen Domokos 1452 vajda.

Más I. Betlen Domokos 1470, 1478 Rédey Jánossal (már tehát ekkor a' Kis-Rédei Rédey nemzetség Erdélyben fellépett vala) együtt alvajdák voltak.

1530 Betlen Elek Erdély' alvajdája vólt.

Bikly (Fülpösi) A' Harinay-házba házasodván Szász-Fülpösi Bikly János, birtokos vólt nemzetsége a' XVI. évszáz fejtában. A' Tanesi Földváry háznak egy nőt a' Bikly Harinay egyé olvadott nemzetség adott.

Boér. (Apatii) Az előnév kifejti birtokosi létét, és hól létét: L. főbirák' sor.

Bocskay István (Kis-Máriai) Erdély' fejedelme, azutánn hogy Bihar vármegye-szülötte földjéről Erdélyben is fellépett a' haza' ügyében fáradozni, e' megyében a' Nagy-Sajói uradalmat 1588 — 1599 birta, mellyet elcserélt Zsigmonddal.

Bocskor 1702 majusban mint Kételi nemes és birtokos emlitetik azok' sorában, kiknek ekkor sóbeli hasznak vólt e' megyében.

Boncz emlékét fenn-tartja Boncz-nyires nevű falú, mellynek első épitőjét II. István királyal egykorúnak teszik a' régiség' buvári. — A' szó' etymologiája szerént, hihető hogy Boczhidjais ugyan ezen időben és a-

zon egy Magyartól vette létét. — Ohajtjuk, hogy néhai Baczka-Madarasi Kiss József' gyüjteményjéből e' tárgyat az ő örökösi meritsékki és fejtsék meg. —

Boros (Solyomkövi — és Csik Szent Tamási) A' Kolozsmonostori konvent hiteles levéltári bizonyitása szerént 1767-dik évből, nevezetes birtokú nemzetség vólt a' Solyomkövi Boros némelyek szerént Botos. — Miutánn 1396 Ördög András, Isküllő András, Teke Mihály és Menyhárt János — a' mint akarják hitetni — testvérek, a' két Esküllő (Alsó és Felső vagy Nagy és Kis) Ördög-Keresztúr, Magyar-Köblös, Szótelke, Szent-Katolna ma „pusztának" nevezik: Paraput (ma „Saraskutja" puszta) Magyar-Fodorháza, Magyar-Ujfalú, Kovácstelke (ma Kovácsi) Macskás (hihetőleg Szent-Márton-Macskás) és Solyomkő egész faluk' birtokába igtatódtak, 's békeségesen (pacifice) osztály szerént ki-ki maga részét birta, Solyomkövi Boros János leánya Erzsébet Sarkudy László'né a' Sarkudy Benedek' fijának neje's Benedeknek menye 1441 mind ezen faluk' birtokába, mellyeket nagy apjáénak lenni állitott, magát béiktattatni kiványa; de Menyhárt János' fijai: Sándor, Mátyás és Osváld; Solyomkövi Ördög Mihály' fijai: János, Jakab és Osváld; Solyomkövi Ördög János fi-

ja, Simon; Solyomkövi Ördög László' fijai: András, György, Zsigmond; Solyomkövi Ördög Dávid' fijai: Dávid, János és Cyörgy. Teke Bricius' fijai: István és György; 's Teke László' fija János ellene mondottak.

Közelebbi Boros Csik-Székből Szent Tamásról származván; ivadékai a' XVII század' harmadik negyedében házasságnál fogva birtak Dobokán. Boros Borbárát utolsó leányát (itt) e' háznak Rédey tette növé; kitől származatt Pál 1702 Dobokai birtokos; József 1743 Homoród Szent-Mártoni Biró Kata' férje, ki atyja vólt Rédey Farkas grófnak a' Teleky Kata grófné' férjének, a' kik adák a' nemes vármegye vólt, fényes érdemü főispánját Kis-Rédei Rédey Ádám (Excel.) gróf urat; kinek néhai tisztelettel emlitendő édes anyja másodszor L. Báró Borbereki Alvinczy Gáborné vólt, mh. 1809 october. Kolozsvártt. Leánya vólt ezen nagy aszszony Teleky Ádám grófnak Veselényi 'Susánna bárónétól, unokája Pálnak az elsőnek a' Tudósnak Vay Katától, másod nnokája a' Nagy Teleky Mihály grófnak Körös-Tarcsai Véér Judittól előbb Toldy Miklós' özvegyétől. Mellyekhez képest a' Kazinczy Ferencz által „A' hajdan Garázda, ma már Széki gróf Teleki Ház el-

ágazása" 1831.— a' 8. lap 10-d. sor megjobbitandó.

Borsay (Borsai) György 1298 Erdélyi vajda e' megyéből (nem az ösdedes Bors Székely családból) vette származatát. — 1702. birt Víz-Szilváson Borsay.

Bors (Csik-Szent-Királyi) Az Alsó-Kerületi al-ispánság mellyet 1755—1768 ezen nemzetség, — mellyből ugyan az a' ki al-ispán, dézmabér szedő is (Arendae Decimarum Perceptor) vólt birtokosi létét bizonyossá teszi. L. a' dézmabér szedők' és al-ispányok' sor.

Borzovay. Az Ördög-léány ivadékok közül egyik vólt Borzovay István, ki Valkay Borbárát Valkay Miklós' leányát, Valkay Tamásnak és Ördög Mártának unokáját tartatta; házassági egyetlen gyümölcsök vólt Erzsébet kit Süközsd Györgyhez adának férjhez 1600 táján. A' Borzovay birtokosi nevet fenntartja a' falú is, melly a' megye' szélén mégáll, hajdan laktahelje a' Borzovay nemeseknek.

Budaházy mint a' Szalaházy László' ivadéka és sarjazatja, birtokosnak iratik Meleg Földváron 's a'hoz tartozott javakban a' XVI évszáz alatt.

Budaky Gáspár Beszterczei főbiró 1583. Egyik ő nyerte meg februar. 18-d. Bátory Ist-

vántól a' Szászak' törvénykönyvét (Statuta Saxonum) melly Brassóban készült, 's mellyel ma is élnek; Nagy Leopold császár és király által is 1691-d. megerősitetvén. — Nem alaptalan a' gyanú, hogy ezen megyei hajdan több Budak falúknak valamelyike adta származatát 's nevét e' hires törvénytudónak; 's ennyiben ide tartozandó vala.

Besztercze' történeteiben Budaky János és György előfordulnak utóbb 1602, 1603-d. évben.

Buthus fia Imre 1291 Lófő Pethus fijával együtt Czegének felét Farkassy Pétertől hét márkan megvásárolták, melly vásár 1345-dben a' Tordai országgyülésen megsemmisitetett, a' jószág a' Vass nemzetségnek kiitiltetett.

Bükk László Erdélyi Sofiát Erdélyi Györgynek Szalay Kata nejétől született leányát, kinek anyja volt Ördög Kata — elvévén; neje' jogán birtokos lőn itt; leányát Juditat Kabós László nyeré-el a' most élő Kabós Sámuel' szülő apja.

Csapy 1702 Iklódi birtokos sóbeli haszonnal birt.

Csefey (Noszolji) János a' tizenhetedik évszáz' első második harmadik negyedében, második férje Valkay Erz'sébetnek a' Valkay Tamás és Ördög Márta' unokájának; 's így-is;

de mint a' Farnasi Veress János' hütlenség' szennyén 1575 elvesztett javainak adományos megnyerője is birtokos. Fija vólt emlitett nejével Csefey László Betlen Gábor fejd. alatt követ 1627 a' Római császárház 1640 belső Szólnok vármegyei főispán és itilő-mester. Ugyan ekkor Daczó Mária neje jogán is birtokos vólt itt. Benne a' Csefey ház fiúágon kihólt. De ugyan e' család szülte és adta még Csefey Istvánt-is, a' ki 1601 Ördög Boldizsárral Szentpáli Jánossal Toldy Istvánnal és Petky Jánossal együtt háromszáz katanákat vezérelve Bátory Zsigmondat Moldvából Jeremiás vajdától elszöktették 's szerencsésen haza kisirték.

Csegöldy az utóbb lefoljtt században M. Derzsei birtokos vólt.

Cserepy I. Károly király alatt pártütő; hütlenség' szennyén jószágaitól megfosztatatt; bírta Harina vidékét.

Csernátoni (Al-Csernátoni, Gyulatelki, Csomafái, és Szász-Zsombori) Alább Gyula falúnak külön előadásából kitetszik ezen nemzetségnek birtokosi léte. Háromszékről előkelő családból eredett és szakadatt ide. Éltek e' megye' keblében mint házasság által birtokosok. Csomafái Csernátoni János az alispán, ki férje vólt 1708-táján Imecs Susánná-

nak; ennek fijai vóltak: Alsó-Csernátoni és Szász-Zsombori Csernátoni György a' nagyabbik és Csomafái Csernátoni József a' kissebbik; amaz királyi adó bévevő (Perceptor Regius) 's Alsó — ez F. Kerületi fő-birák. Csernátoni Józsefnek fija Gyulatelki Csernátoni János Okmár Borbárával nejével nemzette a.) Csernátoni Terezziát b.) Györgyöt a' csak most kihóltt Czikó, és virágzó Györfy nemesek' eldödét c.) Ferenczet a' nötelent és d.) Rozáliát aa.) Terezia lön Szabadszállásy Istvánné anyja: Rozáliának az élő Márkus Józsefnének, kinek ma élő két leányai 's egy fiak vannak nevelni valók; Ágnesnek az élő Ferency Józsefnének: 1.) Ferencz, 2.) Mária Hodor Károlyné. 3.) László és 4.) Ágnes anyjoknak. Borbárának Nagy Sándornénak az élőnek: Ferencz, Károly és István anyjoknak, 's Szabadszállásy Istvánnak. dd.) Rozáliát vevé Czikó Pál; apja lön Czikó József magtalan, Ferencz és Pál fijainak. A' második nemzé: Antonia Boér Antalné 's Ferencz ma élő magzatait; az utolsó apja vala: Susánna Kisné, Mihály, Károlina, Anna és Rozália gyermekeinek. Magvaszakadt a' Csernátoni nemzetségnek férfi ágon az emlitett Csernátoni János személjében 1811d. évben. — Csernátoni Ferencz előbb ki-

rályi testőr 1771 táján, Erdély, nemes ifjai közül, majd (1796.) a' törvényes királyi táblán hoszszas év-sor alatt itilőmester, rendithetlen biró 's nyájas ember-barát; kinek emléke hív utódinak szivökben örökre fenn maradandó.

Csiszár (Fehérvári, Borbereki és Gáldtövi.) A' Károly-Fehérvári öreg templom' főajtaja előtt fekvő halál-kapú bizonyit e' hármas előnévről. Itt a' Miske báró házba házasodván, Füzes-Szent-Péteren vólt fő birtoka az utolsó, fiat nem öleltt Csiszárnak; kinek utolsó fenn maradtt leánya ma Szügyéniné.

1603 Csiszár György és Knezovich János (Thraciai) Bekta Tömösvári basához követekül küldettettek a' Szász-Városi országgyülésből Borbély György által hogy Erdély' oltalmára segitséget kérnének. Csiszárt Betlen Farkas, hazaszerető 's azért minden áldozatra kész hazafinak magasztalja. 1604 Bászta megölette.

Csongor (Apátii és Borzási) kettős előneve e' megyei birtokáról meggyőz e' háznépnek, virágzott a' XVII. század elején. L. alispánok sor.

1622 Csongor Péter al-ispánnak mint familiarissának hív szolgálatját Gyekei Veselényi Boldizsár a' fő-ispán megjutalmazni kivánván; Borzáson nekie részjószágat (Portio

possessionaria) ajándékozott, béírás (inscriptio) képen hihetőleg.

Csontos 1702. Vasas-Szentiványi birtokos és sóbeli haszonban részesült nemes személy vala.

Csutak 1782 itilő táblabiró, Székely földről származva, itt házasság által birt. L. az itilő táblabirák' sor.

Czakó (Gelenczei) A' Csernátoni házból eredett nő jogán Gyulában, Csomafáján birtak Gelenczei Czakó 's a' fia Ferencz. Meghólt ez 1833 september 11-kén Gyulában magtalanúl, nem könyezetlen véreitől, rokonaitól, e' megyei vólt birtokosok' számát nevelvén, kedves emlékét hivebb utódinál örökitvén.

Czompó (Kydei) András Ló'sárdon birtokos levén; birtoka záloglással elöbb Kendy Gálra; erről fijára Kendy Mihályra szállott (ma ezt a' Teleky grófok a' K. Lonai uradalommal együtt és a'hoz birják.) 1540 Dobokai Thorday Imre e' birtokból bizonyos telkeket kiváltani igyekezett mint ősei által elidegenitett örökséget. Conv. de Kolo's Monostra.

Daniel (Vargyasi) 1702 birt Borsán és vólt só beli haszna.— E' nevezetes kórban éltek Dániel István Forgács gróf' szárnysegédje, és Dániel Péter II Rákoczy Ferencz' fegyver hordozója. 1760 birt Alsó-Kékesen if-

jabb Vargyasi Dániel István. — Dániel Mihályt l. a' kir. adószedők' sorában.

Daczó (Sepsi Szent-Györgyi, Gyulatelki) Gyula' leirásában Gyulatelke előnévvel házosság által vólt birtokosi léte e' családnak nyilvánositatik. — Éltek itt a' tizenhetedik század' fojtában 's utóbb is Előkelő nemzetség ez ma Háromszéken L. főbirák' sor. —

1506 Daczó Péter Háromszéknek követe vólt az Agyagfalvi Székely gyülésen, 's annak végzeteit egyik ő is aláirta.

1603 Dazó János elesett Brassónál a' Székely Mozessel viselt üthözetben.

1610 's előbb is Daczó György követ a' Török udvarnál.

Dancz Pál Kenezsy Erzsébetet társúl vévén, birtokos vólt az Ördög Klára mint napája' jószágainak fele részében.

Deák (Szent Egyedi) Gergely a' Bátory Zsigmond' gyilkos rendeletének 's vad parancsának 1594 évében augustus 29-kén szomorú áldozatja, kit Kolozsvártt végeztetett ki a' fejedelem — a' mint irják — egyik rokonjának. Déák Kristófnak unszolatára. — E' nemzetségnek származata és nemesi birtoka Szent Egyedi vala.

Diénezs 1702. Pánezélcsehi birtokos vólt, midőn a' nemescknek sóbeli hasznában részt vett.

Dézsy. (Nagy Iklódi) 1702 Dézsy egyik birtokossa vala Nagy-Iklódnak, minél fogva sóbeli haszna vólt. Előneve az egész vérségnek N. Iklódtól kölcsönöztetett. — A' vérágazati sor ezeket esmérteti-meg közülök a' Kolozs-Monostori konvent' jegyzetei szerént Nagy Iklódi legidősbb Dézsy János nejével Fehér Katával a' Bolduczi Fehér János leányával nemzé: Judit Kimita Jánosné, János magvaszakadtt, Kata Baló Józsefné msz. és Krisztina Konrád Andrásné magzatait; 's László fiját; kinek Szöllősy Zofitól születtek János az utólsó magva szakadtt kinek nejo vólt Tőkés Kata-és Juliána Herszényi Györgyné. — A' törzsök Dézsy János' neje Fehér Kata leánya Fehér Jánosnak nejétől Tamásfalvy Borbárától — ki előbb Pekrovinai Pekry Mihályné vólt — a' ki leánya vólt Tamásfalvy Lászlónak nejétől Toldalagi Eufrozinétől ki leánya Nagy-Iklódi Toldalagi Ferencznek nejétől Frátay Klárától a' M. Frátai Frátay Gergely' leányától. A' Dézsyek' egyenes maradékai ma Keresztes és Hegyesy nemesek nejeik' jogán, a' mint alább N. Iklód' leirásában elő fog adódni.

Dezső (Lozsonczi) A' Dezső név, úgy látszik, a' régibb századokban igen közönséges vólt, keresztnévnek használva. Vass Dezső,

Losonczy Dezső éltek a' XIV és XV századak' fojtában. Amaz, 1371-d. Kükűllő vári kapitány, ez 1438 és 1439 Erdélyi vajda vólt. — Vass Dezsőről alább Czege leirásában szollani fogunk. A' Lozsonczyaknak pedig Erdélyi 's a' szóhagyomány szerént e' megyei Bonczhidja mejjéki birtokok 1415—1550 időközre tétetik, mi idő alatt négyen viselték közülök az Erdélyi vajdaságát.

Devecsery Ferencz mint „Doboka törvényszéke jegyzője" birtokos 's mint jegyző adtaki 1517 Fülöp és Jakap apostolok innepe után második ferián a' Betlen és Apa nemzetséggel közös Borgói havasak határa kijárásáról, és a' Beszterczei havasaktól kijeleletéről költt határjáratő irományt, sárga viaszra nyomott hat pecséttel megerősitve.

Diosy (Magyar-köblösi) Jánosnak utódi M. Köblösi birtokosok ma. Birt itt Diosy a' XVII század fogytán. L. al-ispányok sor.

Dobay. (Borsai,—Boncznyiresi, és Kis-Dobai,) Nem bizonyos teljesleg, hogy czen előnevek különböztette családból, vagy még más Erdélyben virágzott és virágzó házból való vólt e'

Dobay György 1495—1497 Érdélyi alvajda. E' megyeiek voltak azonban: az a'

Dobay ki 1702 mint M. Köblösi nemes és birtokos emlitetik a' sóbeli haszonban részesülendő nemesek közt. Más

Dobay (Borsa előnévvel) István 1718 — 1720 e' megyének jegyzője vólt. L. jegyzők' sora.

Dobó (Ruszkai) István mint a' Szamosújvári fejedelmi uradalomnak birtokossa, mellyet nekie I. Ferdinand császár 1553 majus' 26 adományozott, a' Széki járásban nihány azon uradalom' részjószágaiban birtokos vala rövid ideig. Ő vólt tulajdonképen Erdélynek utolsó vajdája.

Dobokay (Dobokai) „Egy szent kötelék füzi öszve korunkat az elővilággal, 's ezért oly becsesek előttünk a' régiség emlékei.“ Jeles igék, mellyeket a' jelenkór és Magyar literatura' egyik dicsösége minap szonakolá. — Mit szentelhetnénk dédapáink' árnyékinak méltóbbat, az ős kórból mi lehetne becsesebb emléke e' megye' régiségeinek mint névről-névre tudni 's tudatni azokat, kik alkotóji 's védjei valának a' vészesbb időkben e' megye' szabad nemesi létalapjának; de fájdalom! kora ohajtás. Szirmay Antal „Hungaria in parabolis etc.“ az Árpád apánkkal e' földre szállott 108 nemes magyar nemzetségek között Dobokát is emliti. 9-ik lap. 25 §. Árpád utánn is e' nem-

zetség virágozván; nyolczadfél évszáz repült el az idő' szárnyain, miolta Dobouk (kit Fábri Pál úr I. István király' vejének „Doboka" névvel kereken meghatároza. Köz hasznú Esméretek' tára hatodik kötet 477 lap.) megörökité nevét e' föld-darabon mint vármegyén, saját nevü saját várának kiskirálya, megyéjének fő-ispáni elöljárója hadi népének vezére, 's e' földnek mint vármegyének első hatalmas birtokosa egyik ő vólt, a' mi több vármegyék' példájából is következtethető (ilyen Torda) mellyekben 1002 táján szintúgy egy-egy nevezetesb alkotót hiszünk lenni, bár neveiket az idő' moha elfedte elölünk; de jót áll e' valaki arról; hogy az a' Dobokay nemzetség melly a' XV évszáz' elején tünik-elő a' magános és közönséges levéltárok' rejtette nemzetségi ágazatakban, 's mellynek három fijait Doboka leirásában 's itt alább még négyet mü is megneveztünk, Dobouknak szakadatlan ivadéka és Dobokán egyenes egyedül való útódja vólt légyen; midőn — bár a' helységek az első uraiktól vagy birtokossaiktól nyerték is neveiket Szirmay szerént; — tudjuk Buday utánn ellenben hogy a' már elnevezett faluk adták a' későbbi birtokosoknak (miljennek e' nemzetségetis hiszszük) neveiket, nem pedig viszont, 's el nem halgathatjuk azt is, hogy Dobokán crősség és külön igaz-

gatás alatt vár vólt a' vajdák alatt, és hogy a' Dobokai helybeli dotáltt esperestség (Benkő insignis archidiaconatus-nak czimezi) 1545-ig tudtunkra virágzott.

Egyébaránt ezen nemzetség' nagy vóltát régiségét eléggé bizonyitja az, hogy a' halhatatlan emlékü Benkő által kinyomozott Erdély fökormány-fijai közt 1407 Dobokay Jánost, Sztige Pétert, Madán Lászlót együtt al-vajdáknek olvassuk. Benkő Transsilvania Part. I. pag. 197.

Dobokay Anna 1496 élt mint Mogyorói Bánfy Lászlónak második magtalan neje.

Dobokay Ferencz' és D. Miklósnak Dobokai 'sellérei 1545 Dobokán Torday Imre és Albert részökre határosok (commetanei) vóltak.

Magva szakadt fiú-ágon e' nemzetségnek Dobokay Imre' személjében a' XVII év száz' első negyedében.

A' Dobokay fijak a' Vitéz-házba házasadván birtokuk a' Pánczélcsehi és Magyar Egregyi járásban gyarapadatt. — Tisztán Dobokay jószág vólt: Dobokán (itt tudhatólag már 1400 évett) Lozsárdon, Kis-Jenöben, Reczc Keresztúron, Kalacsán, Völcsen.

Dobra. (Zalatnai) Házasságnál fogva az egyik testvér; a' másik adomány jogon béirás

által birtokosok vóltak az alsó- és felső kerületben. Az adományos Dobra 1749 Kötkén birt.

Doky jogot olvasunk M. Fodorházán 1709 táján.

Dolnay. 1702. M. Köblösi birtokos nemes vólt a' sóbeli haszonba részesülendő.

Dominikánusok. Ezen papi szerzetnek Erdélyben vólt létét többek közt Fasching Ferencz „Új Dacia" című munkájában érinti: 1062-d. évben három fő embereknek: Bornemisza Boldizsárnak, Bogáti Menyhártnak és Kendy Istvánnak a' Dominikánusok' hajdani Kolozsvári klastromjában (ez most az óvárban a' Szürke-Barátoké, kik Kolozsvártt legelőbb Farkas-utczában lévő evang. reform. templomot és klastromot bírták) Básta György által éhséggel megölettetésöket írván és adván elő. — E' szerzet 1221 évett jött-bé; de 1542 előtt itt már veszendő vala, a' mit abból lehet következtetni, mert Éder az érintett évre megjegyzi, hogy már ekkor kevés klastromok állottak fenn, 's ezekből is két-két papnak hadba kellett mennie felkelés (insurectio) képen. — A' szóhagyomány csak Bonczhidjára füzi e' szerzetnek e' megyei létét. — Éderből még azt is nyomozhatni, hogy Erdélyben 1530 vétettek üzőbe a' Dominikánusak 's ekkór foglaltál-el a' Szász-földön (tudva lévő)

hét falujokat. — Az 1550 és 1563 évek mellyek Erdélyben minden egyházi fekvő jószágokat megvilágiasitottak (secularisatio) utolsó rendületét hozák a' Dominikánusok létének nem csak e' megyében, hanem egész hazában. Mindegyütt elejitől fogva 28 monostort bírtak. — Hihető, hogy a' régibb kegyes királyaink ezen szent felekezetnek is Székről a' só bányából évenként segedelmet rendeltek és adományoztak; névszerént a' Hunyadyak. L. Székleirása.

Domokos Dobokai esperest 1456 és birtokos papirészénél fogva. L. Kósa De potestate vajvodali. m. s.

Donát (Nagy-Ajtai) a' közelebbi évszáz közepén a' Magyar-Egregyi járásban birtokos vólt. Magtalan hólt-el. Utódi Farkasmezőn, Puszta-Rajtolczon (puszta) birtokosok.

Drági (Bereki) Tamás élt mint ösdedes nemzetségének utolsó fiú csemetéje. Bírta a' Drági uradalmat Korvinus Mátyás király idejében. Gazdag öregségeit gyarapitotta házosság általis, hogy Pánczél Angalétát Pánczél Péternek fiúsitott (praefectio) leányát nejévé tette. Egyetlen leányát Drági Mártát, elvette Szent Györgyvölgyi Szent Györgyi Mátyás. Kinek viszont egyetlen leányát Erzsébetet elvevé Egeri és Szent Györgyi (hihető ipja előnevét-is

felvette) idősb Kamuthy Balázs első Erdélyben. Kinek unokáját Katát Serédy István báró; ennek viszont unokáját Sofiát, Csik Szent Királyi Andrásy István ölelé férji karokkal.

Emlitetnek még 1575 előtt kevéssel Drághy 'Sigmond magva szakadt, és testvére Drághy Anna Károly 'Sigmondné, kit nemzett Dr. Márton, ezt 'Sigmond, ezt is 'Sigmond, ezt Péter, ezt Jakab, ezt Drághy Miklós nagy ezt Rosnói Simon. Ezek bírták egész Drágat, Adalint, Füzest, Szent Pétert, Új Rákost, Kendermezőt és Örmezőt; részjószágaik vóltak: Milván, Szent Márton (ma puszta) Kékes, Apáthi, Szász 'Sombor falukban. Mind ezen jószágok a' Károly nemzetségre szállottak; majd a' 'Sombory örökösökre rész szerént.

Dráveczky. Magyar-országon virágzó czimeres család. A' Keczeli nemeseknek maradéka itt, mellyből neje vala az élő Dráveczkynek; kinek a' M. Egregyi és Pánczélcsehi járásokban vólt jószága két leányainak Fosztónénak és Hatfaludynénak jutottak vagy jútandók osztálj szerént.

Dujardin (báró) A' XVII században Franczia honból 1650 táján Magyar-országra onnan Erdélybe kerülvén; Betlen és Jábroczky hajadanak' nőszéséből vólt harmad ivadé-

kát Dujardin Istvánt 1785-ben több birtokai közt Gyalatelkén alapitott nemesi birtokában, sok törvénytelenségeiért per' útján elfogák; ki Maros-Vásárhelyi fogságában, mint egyébaránt fenn ragyogott nemzetségének utolsó ágazatja, Borbára szeretett és szerette léánya' kezeiből másod próba utánn nyújtott méreg által végzé napjait. — Mai leányág utódi grófok. L. fő-birák' sor.

Koczebue a' Német-komikusok között századok' embere, IV Henrik Franczia király' halálát egyiknek Dujardinnak tulajdonitja.

Ebeni. Alább Gyula (falú) leirásában felhozandó osztálylevél szerént bizonyos, hogy az Ebenieck bírtak e' megyében.

1535. Zápolya János, királyi (regalis) meghagyása (commissio) intéztetett Matis István titoknokjához és a' nagyobb cancellaria' örzőjéhez: hogy ő a' Berki (e' vala talán Drági Tamásnak előneve; de hol ma nyoma?) jószágat (possessio) mellyet erőhatalommal (potentia) elfoglalt Erzsébetnek néhai vitézlő Ebeni Miklós' özvegyének 's árváinak tüstént viszszaadni tartozzan. L. Miscellanea Cista 3. Fascic. 2. nro. 25. Capitulum Albense.

1573 Menyhárt Gáspárnak Tegzes Anna neje szülte Anna leányát, ki férjhez ment

1590 Ebeni Gábor hoz 's szülte Zsigmond fiát, a' kiről iratik, hogy örökös- és neje jogán Újfalvi és Szent Katolnai egyik birtokos vólt.

1629 Más Ebeni Gábor Ördög Kata férje, nemzette István fiát, ez 1650 nemzé Ebeni Orsolát Beszprémy Istvánnét; kinek fijai: Beszprémi György a' főbíró és Ferencz; Györgynek Susánna Ladányi Jánosné (innen a' Ladányi nemesek) Judit Somay Lászlóné, kinek fia Somay Sándor a' vólt fő-bíró és királyi adószedő. L. alább a' tiszt. laistrom.

1647 ólta Gyulában az Ebenick bírtak, 's itt szakadatt magva fiúágon a' nemzetségnek 1690 táján.

1652 Ebeni István a' felhozott Ebeni Gábor' fija II Rákóczy Györgytől fejdelmi béírás által Solyomkövén egy nemes udvarházat (Curia) 's Solyomkövęn, Kovácsiban, Újfalúban Szótelkén részjószágat nyert. Capit. Albense. Lib. Reg. 25. folio 686.

1657 Ebeni István, ugyan ez, a Gyula-Fehérvári kisebb gyülésben november elsőjén mint ide való követ alá irt. L. Második Rákóczi György ideje" czimű munkához mellékeltt III számú oklevelet.

1666 Ebeni István Kolozsvári várkapitány a' Törököknek korbácsa L. Cserey kézirat.

Edenfy l. Ödönfy.

Egyedfy János Lengyel Sofiát az Ördög Benedek' unokáját 1571 elvette, 's így birtokossá vált itt; megnyervén egyszer'smind az fiúágat a' jószágoknak leányágra is kiterjesztésében.

Enyedy 1702 egyik M. Derzsei birtotos a' sóhaszonban részesült.

Eperjesy (Ivánfalvi) Ferencz. 1758 Nagy-Devecserben a' Süle nevü szölöhegyben szölöt birt.

Erdélyi (Somkereki és Gernyeszegi) Erdélyben leányágon közelebbi vagy távulabbi egyenesb, vagy oldalasb, több vagy kevesebb birtokú utódi sokan vannak a' hires Erdélyi háznak. Az elönév szerént két ágát esméri az olvasó közönség ezen nemzetségnek: a' Somkerekit (falú b. Szolnok várm.) és a' Gernyeszegit (ez is ma falú Torda várm.) Ez amattól csak utóbb különözöttel.

1428 élt Somkereki Erdélyi Gergely; nyerte Zsigmond királytól adományképen Alsó-Füldet Kolozsvármegyében, egyéb részjószággal együtt. L. Kállay Ferencz

Értekezése a' nemes Székely nemzet eredetéről.

1448 Somkereky Miklós ezen nemzetségből alvajda.

1456. Erdélyi János, Szilágyi Mihály' sogora kinek testvérét vette-el, Tamás, Márton és Ferencz éltek mint testvérek.

1460—1462 Erdélyi István Erdélyi vajda vólt Vizaknai idősb Geréb Miklóssal együtt, a' mit Benkő Bodoki Mikó Miklós grófnál szemléltt eredeti oklevélből bizonyit Transsilvániájában.

1481 Somkereki Erdélyi Jánosné Szilágyi Jusztina (Hunyady Jánosné testvére) Szász 'Sombori, Devecheri, és Gyekei (Gyeke Kolo's. várm. téve) részjószágait férjének vagy annak halála utánn férje testvéreinek Tamásnak és Mártonnak hadja a' Kolo's Monostori Convent előtt Keresztelő b. János innepe előtt második ferián.

1524b. a' nemeseknek és Székelyeknek (Éder gyakran él e' megkülönböztetéssel) M. Vásárhelyi gyülésében Somkereky Erdélyi János és Ferencz testvérek is alá-irták neveiket a' Szász nemzethez intézett felszóllitásban. Lásd ezen felszóllitást alább a' Rendyek leirásában.

Somkereki Erdélyi Miklós 1588—1591 e' megye' fő-ispáni székét diszesitette, kinek birtokfeje (caput bonorum) e' megyében Gyulatelke vala. L. főispányok sor.

1605 Erdélyi János Gyulafy László alatt ezredes vezér, vitézkedett Szamasújvár alatt.

Még ezen évben Gyulafy László Erdélyi Istvánt küldötte a' Kolozsváriakhaz pénzért Bocskay' számára. Továbbá: azon alkalommal midőn az Erdélyi fejdelmi székbe a' Török-udvar Báthory Gábort emelte, Bethlen Gábor vólt az egyik, ki Jenő és Lippa városnak a' Török kapú' birtokába léendő általadásak aránt szerzett alkudozást aláírta. Melly erőségek (fortalicium) általbocsátásáról Betlen Gábor már mint fejdelem irásba tett hitét 1623 Betlen István és Erdélyi István által küldötte-el, a' mint Kaimakan Mehmeth Gyürki basának Betlen Gáborhoz intézett feddőző levele 1624-ből Pray által egybeszedve többekkel együtt, 's Miller Jakab által kiadva 1816 irja. L. Gabrielis Betlenii Principatus Transsilvaniae coaevis documentis illustratus. Tom. I. Docum. IV. pag. 16. Ebben a' levélben a' Török basa Erdélyit Erdélyi fő-rendűnek (primas) czimezi.

A' Gernyeszegi Erdélyiek közül, Erdélyi Gergely, élt fiú nélkül, — több birtokai közt Gyulának nagyobb része övé vólt (L. Gyula' leirását alább) Veje vala Daczó István, erre szállott az Erdélyiek Gyulatelki és Gyulai birtoka egészben. Ennek az Erdélyinek neje vala Gyulai Valkay Anna, a' Valkay Mihály' leánya, ki által lépett a' Gyulai birtokba.

1640 táján más Gernyeszgi Erdélyi Gergely ivadékává vált az Ördög nemzetségnek, hogy Szalay Katát Szalay Ferencz' és Ördög Kata leányukat elvette. Fija nem vólt csak egy Sofia leánya Bükk Lászlóné (L. alább az Ördög nemzetséget.)

E' megyei Erdélyi jelenlegi ivadékoknak avagy csak általános megtudására nézve, a' vérágozati tábla' segedelmével, mennyiben e' megyét illeti, ím igy adhatjuk a' nevezetes Erdélyi nemzetséget. Somkereki Erdélyi Ferencz nemzé Istvánt, a' ki Jánost Mártont Tamást és Ferenczet. János Szilágyi Jusztinával (testvére vólt Szilágyi Erzsébetnek Hunyady Jánosnénak) magtalan, Márton apja lön Erzsébetnek Eperjesi Patocsy Miklósnénak ki által az Apafiak jöttek-bé az Erdélyi vérek-közé. Tamás Zsuky Orsolával a' Zsuky János le-

ányával Zápolya János' éveiben nemzé Erdélyi Gergelyt.) E' tájtt éltek János és Ferencz testvérek is (Éder' előadása szerént) Ferencz Istvánt (1590—1630 Bátory Zsigmond alatt Torda várm. fő-ispánt társa Sarmasági Zsigmond vólt) Gáspárt és Borbárát 's Annát. Gergely Gernyeszegen Bertalan, Miklós és Lénárt fijait nevelte. Bertalan Kemény Klárával nemzé Gergel fiát; Miklós Jánost, Miklóst a' másodikat a' fő-ispánt és Ilonát Farnasi Veress Benedeknét. Bertalan apja vólt Gergelynek a' ki két nejével gazdag birtokokra tett szert; első vólt Kollatovich Margit, második Gyulai Valkay Anna, kivel e' megyében a' felső- és alsó kerületben hét faluk' birtokába lépett. Kollatovich Margit szülé Istvánt a' nemzetség' utolsó fiát, Annát és Erzsébetet Harinai Farkas Ferencznét; innen Eszterházy grófok hatad nyomú ivadékok 's más mágnások is. Valkay Anna anyja lön Susánnának Daczó Istvánnénak 1670 táján nemzék: Tamást, kinek Mária Csefey Lászlóné, kinek Erzsébet Gáborfy Istvánné, ennek István, ennek is István. Gergely, Györgyöt Káli Kun Sára' férjét (lakott Recze-Keresztúron 1686-b. I. Apafy Mihály fejedelemtől kiváltsági (privilegium) levelet nyert, hogy az oda va-

ló dézmabért nefizesse; Zsigmondot, kinek fia László magva szakadt, Katarinát Igaz Ferenczné, Klárát, Becz Pálnét és Páltv Ferenczet. György nemzette Ferencz és Kata magzatjait. Ferencz Folthy Klárával apja vólt Ágnesnek Kadicsfalvi Török Mihálynénak és Ferenczneк a' Daczó Juliánna — kitől a' Bideskutiak — és Sára apjoknak, Daczó Sára Ördög Ferenczné vólt (L. a' Maksai nemzetséget alább) Erdélyi második Miklós nemzette: Miklóst és Katát Czegei Vass Györgynét (L. a' Czegei Vass vérágozatat) Erdélyi Lénárt Bognicz Katával nevelte Gáspárt, Borbárát Ombozy Jánosnét, kinek Margit leánya Kemény Jánosné vólt, innen a' Kemény báróк' e' megyei birtokának nagyobb része- és Sárát Szent-Páli Kornis Mihálynét.

Esküllőy (Esküllői) L. Ördög.

Esztényi (Nagy) Balás és Kydei Czompó András Lósárdon bizonyos telkeket (sessiones) elzálogositván Kendy Gálnak. Kendy Mihálytól a' K. Gál fiától 1540 Dobokai Thorday Imre kiváltani akarta; Zápolya János kir. parancsolatjánál fogva. Conventus B. M. V. de Kolos Monostra. Fasc. Doboka T. nro. 76.

Farkas vagy Harinay (Harinai) L. Harinay.

Fejérdy Miklós. Neje Kenezsy Anna a' ki Ördög Klárának 's Kenezsy Kristófnak leánya, a' törzsökapa Ördög Benedeknek pedig harmad unokája vólt 1550 táján birtokos.

Fejes. Buday Ferencz Polgári Lexiconjában Hadadi Veselényi Miklós alatt azt írja, hogy ez itélő-mester vólt Erdélyben Zápolya Sigmond és Bátory István alatt, az előtt pedig az öregebb Zápolya János' fegyverhordozója. Ő olvastatta-fel a' Békesy Gáspár 's pártos társai ellen hozott halálos itéletet könyhullatások közt Kolozsvártt 1575db. Fija Veselényi Boldizsár Gyeke előnével e' megyei fő-ispán 's az ország' dézmáinak kibérlője vólt. L. fő-ispánok sor. Leírt hivatalait Veselényi Miklósnak ugyan az ő emlékére a' Gyekei kápolnában (így) vésett és akkor találtt síremlékről allitja 's határozza. Továbbá, más adatból, azt is előterjeszti hogy a' Fejes nemzetség' kihalása utánn Gyeke nevü falú ő reá szállott 1579. Kivánatos lesz vala, hogy a' reászállás módját is bővebben fejtette vólna-ki a' nagy esmeretü tudós. A' Gyekei birtok ma Kemény és Haller grófok joga; ama jog Huszár báróra szállva.

Fejszés (Doboka) 1702 Dobokán birtokos és sóbeli haszonban részesülendő vólt.

1760-ban is még birtokos vólt Dobokán annak maradéka. Javainak örökössei ma Babós nemesek. L. Fejszést a' fő-birák' sorában.

Fekete 1327 birtokos az A. kerületben, hütlenség szennyén bünhödött 's büntetödött.

Ficz (Meredjói Kolozs várm.) István, Menyhárt Annát elvévén, birtokossá vált annál fogva.

Fiszkuthy N. Iklódi birtok vala az utolsó évszázban.

Fodorházy. Ördög István meginteti ellenmondva Horváth Klárát Benkő Ferenczné Tamásfalvy Borbárát 'Sombory Gergelynét, Dobay Ferenczné, Diosy Miklóst, Szabó Annát Szentmártoni Istvánnét, Teke Magdolnát Fodorházy Istvánnét, hogy a' Teke jogon M. Köblösön, Szótelkén, Szent Katolnán, M. Újfalúban és Fodorházán lévő jószágokat bocsátnák-ki; (remittant) minthogy a' Teke- és Ördög-jószágok ugyan azon egyek 's az érintett Ördög Istvánt fiú jogon illetnék. Ördög Kata Teke Tamásné lévén. Történt e' megintetés 1656-ben.

Fogarasy (Szász-Új-Össi) Gábor mint 1783—1701-ig érdemes al-ispán. Alvinczi Fogarasy István 1771 jeles al-ispán és itélő tábla-

biró, 's az A. kerületben birtokosok vóltak. L. al-ispányok' sor. — Sepsi-Szentiványi előnévvel az 1790-d. évi országos tisztikar emlékezik Fogarasy Jánosról mint akkori hatadik tárbirálóról (Domesticus Exactor).

Földváry, (Tancsi gróf) E' Magyar-nemzetség, melly I. Mátyás király alatt mint fegyver viseltte felekezet tünik-fel legelőbb hazánk' hősei közt, azon király' idétte adá Földváry Miklóst, a' mindég tiszteltt Korvinus Mátyás királynak 1490 ('s így utolsó évében) vólt al-ezeredesét (Vice Colonellus) Apja vólt ez Bálintnak, ki annyi érdem virányt, mint nemzője az ég alatt, aratatt a' béke' keblében úgy mint itélő-mester Nemzé Jánost 1509 táján a' Földváryak' ősi javaik bővitőjét; első neje Olnoki Herczeg Anna, második Fülpösi Bikli Erzsébet vólt. Apja vala ez János (magtalan) és Gáspár 's György fiainak. Gáspár előbb II. Maximilian császár és Magyar-király alatt Bécsben Erdély részéről követ (Residens v. Orator) vólt; majd ugyan azon császár hadvezérré nevezte. Elesett Sziget alatt 1566 Zrinyi Miklóssal együtt; az előtt Gyúlánál is kiszálván a' csatasíkra; neje Pekry Anna szülte István fiját, a' ki Istvánfy szerént (pag. 201 és 291)

Gyula vára alatt izzadott, mint katona, 1575 követ vólt Maximilián császárnál; testvére György vette-el Bogáthy Erzsébetet anyjává tévén György és János fijainak. János magtalan, György e' megyei szüzek közül Almády (néhól Bogáthy) Borbárával költ egybe nemzvén együtt: Ferenczet a' haza' és fejdelem' bizottját, a' Török udvarnál vólt Erdélyi követet 's utóbb belsó titkú tanácsnokat; férje vólt ez előbb Tárnok- Macskásy Annának 's apja Pálnak 's Erzsébetnek; második párasodása vólt Ebeni Judittal, a' ki szülte Ferenczet Bánfy Borbára magtalan férjét. Pál terjeszté tovább e' nemzettéget, az ő testvérétől Erzsébettől Folthy Farkasnétól (kinek férje' ösei 's maradékai Erdélyben Hunyad vármegyében virágozva több köz okleveleikben előfordulnak) P. Horváth Pál 's négy unoka — nyoma származván; — nejével Toroczkay Borbárával nemzé György és Pál fiait, Erzsébet, 's Klára leányait. György egymás utánn Maurer Sofiát és Betlen Juliána grófnét vévéel, nemzé Mihályt, kitől György Buda Judittal apja lön Ferenczneke, Ferencz Pekri Nagy Krisztina nejével a' korlátnok Teleky Sámuel gr. anyja' rokonával nemzé Györgyet és Borbárát. Ekkór és itt válnak-el a' gróf-

és nemes Földváryak ágazatai. Az ifjabb Pálnak ismét e' megyei házból választott nejétől Harinay Sárától született 1700 februar. 14-én 's meghólt 1770 december 15 Ferencz fia azutánn leánya Erzsébet Nagy Ercsei Toldalagi Mihályné a' szent életü aszszony. E' Ferencz lön Doboka vármegyében birtokos házasság által, hogy Dobokán lakott Káli Kun István' leányát Erzsébetet az egyetlent 1727 eljegyzé 's elvevé, kivel nemzette Istvánt és Erzsébetet Toldy Ádám grófnét. Istvánnak hitese Hidvégi Nemes Judit grófné szülte Ferenczet, Betlen Mária grófné nejével ki másodszor Lázár grófné vólt elválasztás útján, (a' Földváry Terezia grófné) ki vólt a' most élő Kornis János (Excell. gróf' első neje) 's Földváry Klára Toldy grófné' apjakat; Krisztinát Toldy-Drusiánat Teleky Mihály grófnékat. Így a' hajdan Garázda ma már Széki gróf Teleki Ház' elágazása' a' 13 lap. 18 sor. megigazítandó. Kifogyott a' Földváry grófi ház az utóbb említett Földváry Ferencz, gróf személyében házi kereszt' következetében férjfi ágon; leány neven Toldy grófnéban fenn van. L. nagyobbára, a' Dobokai evang. reformatum templomban függő nyomtat-

ványt 1771-ből. Elöneve e' nemzetségnek Kolozs vármegyéből eredett.

Galaczy István 1602 elesett Beszterczén. — Más Galaczy (de mind ketten e' megyéből eredve) Farkas keresztneven Bideskuthy leánynak mint Ördög ivadéknak magtalan férje ki hólt 1829-ben; bírt és lakott Bádokban.

Gálfy Sárváros v. ma Sárvár faluban bírt 1702 és a' sóbeli haszonba részesülésre többek sorában feliratott.

Garázda (Keresztúri) A' Garázda nemzetség, mellyről Benkő olly hoszszason, kimeritve, hitelesen 's dicsérettel emlékezik Transsilvania-jában; melly közelebbről Kazinczy Ferencznek (kinek a' Rákóczy ház is) tárgyat adott, hogy mint nyelvünk kedvesbbé teremtője a' genealogiai ösvényen is ragyagólag lépjen-elő 's mind két háznak trophaeumát (győgödelmi jel) adja, e' megyében mint birtokos a' XV század elején tünik-fel.

Garázda Miklós, (Keresztúri) István' fia. Szilágyi László kedves hőstársával 's rokonával a' Gubernator Szilágyi Mihály és Szilágyi Erzsébet Hunyady János' neje' apjával Bosznya-országban Zrebernik vagy Zvornik várát, az ellenség' markában, vitézül oltalmazták négy esztendeig Hervoya János ellen Marothy János' vezérlete alatt, 's a' jól védett vá-

rat bántatlanúl épen az'tán viszszaadták Zsigmond királynak. Mind Garázda, mind Szilágyi nemes fáradozások' jútalmát nyerték ú. m. amaz Balázsfalvát Doboka vármegyében" a'hoz tartozott részekkel, ez pedig Szent Imrét Alsó Fehér vármegyében 1407 év. A' következett 1408 ismét Boznyák-országban vóltak Zvornik alatt; majd Branich várát az Uzsorai tartományban foglalták-el. — Ezen előnevét a' Garázdáknak Buday Fer. írja; ki a' Mecsenics névről, mellyet Benkő Transsilv. P. I. Tom. II. pag. 413. emlit, merőben halgat. A' Mecsenicsi Garázdák hárman vóltak testvérek a' tizenötödik század' vége felé, mindnyájan a' musáknak, jelesen Eratonak választott kegyeltt kedvelttjei: kik közül Garázda Péter meghólt 1507, eltemettetett Károly-Fehérváratt. Dicséretes latin poetának hirdetik; de hét pár verseinél (a' genie 16 sorból is kitetszik úgymond Bajza) több eddig elé világot nem látott. L. Buday Fer. Pol. Lex. II Dar. 99. lap. — Atyafia vala Janus Pannonius vagy Czezinge János Pécsi püspöknek a' hasonló híres latin költőnek. — Bod Péter nem egész meggyőződéssel hitte, a' mit Buday Fer. bizonyit, hogy t. i. a' jeles Janus Pannonius ezen Garázda nemzetségből vette származatát. — Van igazza e' megyének kevély-

kedni annyiban, hogy a' Garázda ház, mint Buday Ferencz szerént ide való birtokos is, oly dicső férjfiakat állitott-elő, miljenek Janus Pannonius és Garázda Péter vóltak; elég annyit mondani annak dicséretére, hogy a' most élő Nagy Teleky József gróf a' Magyar Tudós Társaság' feje a' Romai aranykór beli írókhaz hasonlitja ékes latiń nyelvére nézve, 's melly méltán! — A' Garázdáék hamar az adamányozás utánn megosztozván, 's jelesen a' XV-dik században, egyik a' helyet, melly akkór puszta, néptelen laktalan vólt, hól ma Sajó-Keresztúr. (l. Sajó-Keresztúr leirását) áll, Szász rajjal (colonia) megnépesitette, lakását itt megtelepitette, 's az akkori több neveket engedő szokás szerént kezdője lön a' Garázdából lett Sajó-Keresztúri Keresztúry szép nemzetségnek (l. al-ispányok sor.) mellynek testvérágazatja Szent Benedek előnévvel csak; de nem eredetével vala különböző a' XVI és XVII századak alatt. — A' Garázda János' személyében — a' ki Goroszlónál esett el a' Szilágyban — kihalván, a' Sajó-Keresztúri Garázda egész birtok fejdelmi jószágá vált a' Keresztúri-ak részén kivül, 's ama rész a' Betlen nemzetségre szállott; minekelőtte Balázsfalva; Kajla és Sárvár falukkal együtt egy századdal előbb a' nagy régiségü Cserényi nem-

zetségnek adattak vala adamány képen, mellyeket e' nemes ház 's leány-negyedes (Quarta puellaris) osztáljossai az ólta leányt nem illetőleg szakadatlanúl birják a'hoz tartozó részekkel együtt. L. mindezeket Buday Fer. Lexicon, és magános nemzets. levelek. Nem csak Magyar-országra tehát, hanem Erdélyreis költözének által a' Garáz dáék; még pedig ide előbb mint oda (nem mint Kazinczy írja Bátory Zsigmond' fejdelemsége alatt. L. „a' hajdan Garázda ma már Széki Gróf Teleki-Ház' el-ágazása. 1831 4: Kassán. Irta Kazinczy Ferencz.) ú. m. 1407 ha Buday Ferenczneck Kazinczy felett nagyobb hitelt adúnk. És így a' mai Széki gróf Teleky nagy háznak: Garázda de Mecsenics, Szilágyi de Horogszeg, Garázda de Keresztúr, Geréb de Vingard (Veingart) Garázda de Telek, Garázda de Szék, és Garázda de Zágorhidja eredetű törzsökeit 's rokon ágazatait számlálhatjuk. Egyébaránt e' megyében a' ma virágzó gróf Teleky nemzetség mai nevén a' Nagy Teleky Mihály' személyében 1690 lépett a' birtokosok' sorába, maga is már mint gróf

Gavay-ak mint a' Csefey-ek' vérszerént való osztáljossai bírtak a' XVI és XVII. századak lefolyta alatt az Alsókerületben, leg-

többet a' Széki járásban. Az Oroszfái Mikó ház' egyik tagja 1650 táján (v. előbb is) Gavay leányt vett; de a' II Rákóczy György Lengyel-országi száguldása 1657. örökre megfosztá társától.

1599 Egyik Gavay Buday Ferenczel együtt ajándékokat vittek Báthory Andrástól Ibraim Nagy vezérnek.

1601 Gavay Miklós követ vólt Toldy Istvánnal és Torma Istvánnal együtt a' Török udvarnál; Bátory Zsigmondat a' fejdelemségbe megerősitő Atnamét elhozván részére.

Gembárdy János és fia birtak Dobokán 1250—1289.

Gergely János 1548 neje Ördög Kata jogán és az Ördög Ferencz' örökösseivel megegyezvén birt Solyomkőven, M. Újfaluban, M. Fodorházán, Ö. Keresztúron, Szent-Katolnán, Szótelkén részjószágokat. Capit. Albense Divers. Cista I. fascic. 6. nro 44. Meghólt neje előtt. Fia vólt Gáspár.

Gergely György 1730 martius 20-kán Nagy-Iklódi birtokosnak iratik 's minden már akkór 14 birtokosokkal osztozónak birta nagyobb részit Iklód Szent Iván pusztának egyenes utódi Borbély nemesek.

Gilányi. Csernek az utóbbi főbb osztálj szerént Csáky és Gilányi részen biratván;

mind kettőnek birtokos utódi származtak. Eme nemzetségből.

1660 Giliányi Gergely, I. Apafy Mihály fejedelem' sogora, vivé-meg Erdélyből az adót Ali basának Nagy Váradra annak bevétele utánn. Ennek személjében.

1666 Hazafiúsitatott (Indigena) a' Giliányi nemzetség. Fia vala utóbb e' háznak Giliányi János báró is 1734 Károly király' hadvezére.

Göczy (Gőczi) Fenntartja a' falu ezen nevű birtokosok' emlékét. A' XVI század alatt virágoztak a' megyei leveltár' bizonysága szerént. L. főbirák' és al-ispányok sora. Utódi a' Gőczi Nagy nevű nemesek egy részről

1543-ban élt Göczy György.

1568 Geocz János Martinuzy György' biztosa (Regius)

Gyárfás (Léczfalvi) Háromszéki eredetű nemzetség a' főbb (Primor) rendből. Itt előbb 1691 táján léptek a' birtokosok' sorába, hogy közülök Léczfalvi Gyárfás István Bükk Juditat Kabós László' előbbi hitesét elvette. Egyetlen magzatját Gyárfás Sofiát Varsányi Györgyhez (első e' megyében) adá férjhez. — Közelebbről vólt ezen nemzetségből Nagy Iklodnak is birtokossa Salánkyakkal való rokonságnál fogva. — Itt ugyan

nem; de egyebütt a' hazában virágzik a' Gyárfás ház.

Gyenge 1702 majus 2-kán mint Szász-Új-Össi egyik birtokos nemes a' sóbeli haszonba részesülésre feliratott. Maradékairól nem teljes az adat, hogy hányadik nyomúak?

Gyerőfy (Gyerő-Vásárhelyi) A' megyei levéltár ezen nemzetségből egy főispánt esmertet-meg velünk csak; ellenben Kolozsvármegye (a' nemzetségnek eredete' bölcsője, 's ott Gyerő-Vásárhely előneve lévén) sok nagy diszben virágzott fijait látta a' Gyerőfy háznak. Utódi a' Gyulafiak valának házasság által, 's a' Göncz Ruszkai Kornis grófok mai napig azok. L. főispánok' sor.

1575. Gyerőfy János Bátory István' hadvezére. Békesy Gáspárt egyik ő szalasztatta-meg.

1590. Élt Gyerőfy János Apafy Margit' férje, 's házosságnál fogva birtokos e' megyében. Vólt Kolozsvárm. főispán Mikola János társával.

1603 Ugyan ez mint a' Székely Mozes' párthive a' Sennyey Pongrácz' és Bornemisza Boldizsár' jószágait dúlták.

1637. Gyerőfy István, az alább béirtt főispán' testvére, II. Rákoczy György' egyik

kezese vala a' méltán felgerjedtt Lengyel sereg' kezében.

Gyula. Minden régibb és ujabb Magyar történet iró megegyez abban, hogy Almusnak fövezérlete alatt a' Magyarak' vezérei vagy kapitányjai voltak: Zabolch, Gyula, Kund, Leel, Verbulck és Eurs. Ezeknek igazgatása alatt szállottak-ki a' Magyarak számszerént 216 ezeren száznyolcz nemzetségben. Almus' halála utánn ennek fiát Árpádat választották teljes hatalommal herczegjekké, ki alatt az e'korig elfoglalt temérdek földet az emlitett kapitányok magok közt 895-ben felosztották, 's Erdély Gyulának jútott, mellyet az Almás-vize mellett győzödelmeskedő Tuhut hóditottmeg 's foglalt vala-el. Ezt lehet tehát tulajdonképen Erdély' első fejedelmének tartanúnk. — Második Gyula vólt 1002 évett — már keresztyén. — Erdélyi vajda Tuhutnak kis unokája, kinek testvére Sarolta Geyzának a' sz. István király' atyjának neje lévén, herczegi névvel és czimmel vala Erdély' fejedelme: megholt Magyar-országon háznépével együtt tisztességes fogságban; kit István király azért nem bocsátott vissza többé Erdélybe, mert álhatatos keresztény hitihez bizodalma nem vólt. — 1030 már Zoltán olvastatik az Erdélyi herczegek közt — 1230 Gyula a' Leustát vagy Leusták

(magyarul Lőkös) fia II. András' uralkodásának vége felé; — úgy szintén 1319 viszont Gyula I. Károly királynak hive vóltak Erdélyi vajdák. — Gyula nevet viseltek az első megtelepültt Magyarak itilő birái-is. — Mind ezeket így tudva, Gyula és Gyulatelke két fennálló faluk' neveinek nyomán (a' mi néha a' régiségek tiszta magyarázója) nem lehet e' állitanunk, hogy az erintett Gyula fő személyek valamelyikének birtóka, lakta-fészke ne vólt vólna Gyula, vagy Gyulatelke; — 's így hihetőbb az a' gyanúnál, hogy Gyuláék e' tájékban néhai birtokosok közül valók, vóltak.

Gyulafy (Ratóti) Ez a' nyolczszázhét évek' foljtában ragyagólag fénylett nagy Magyar nemzetség elönevét Ratótról Veszprém vármégyéből vevén; nem csak ott 's több heljeken, hanem a' XVI-dik században Erdélyben is fellépett; de 1669 nyert hazafiúságat. A' Gyerőfy házzal házassági egybeköttetése e' megyében birtokossá fényes érdemei pedig igen rövid ideig vólt főispánjá tevék egyik fiát Gyulafy Sámuel grófot. L. fő-ispán sor.

1575 Gyulafy László Bátory Istvánnak tapasztaltt hadvezére Békesy Gáspár ellen vitézkedett és győzött.

1576 Elkisirte Bátory Istvánt Lengyelországba, midőn Lengyel királyá koronáztatott.

1580 Bátory István' zászlója alá az Oroszok ellen küldött válogatott honi vitézek' vezérének ő vólt Bátory Kristoftól rendelve.

Gyulafy Eustách (Lőkös) Bátory Zsigmond alatt nezezetes követségeket viselt. Maga korának (1560 — 1599) történeteit értelmesen előadta kéziratban, mellyet Betlen Farkas használt.

1601. Gyulafy László Szamasujvári kapitány; a' ki

1605 Bocskay István' részeseinek vezére; Szamasújvárt nagy bajjal bévette, 's Köpeczen Miklósvár székben juliusz 28-kán estve 10 órakor elhúnyt.

1605 Gyulafy Kristof mint Rudolf' hive Bocskay által üldöztetvén; Németi' katonáitól elfogatik Sümegnél Szalában.

1644 Gyulafy László nagy moecenas: Mikolai Hegedüs János' könyvét a' hit' ágazatiról kinyomtattatá, mint a' kit külföldi tudományos útazásában is pénzel nagy lelküleg segedelmezett. —

1653 A' Jesuiták' kiüzésében nem egyezett meg. L. Kállay Ferencz' értekezését a' Székely nemzet eredetéről 's polgári, hadi rendeleteiről, Gulácsy napló könyve (Diarium) után Gyulafy vezér név alatt. E' vólt egyik az őszbe borúltt hős

a' ki 1657. II. Rákoczy Györgyet midőn Lengyel-országból dicsötlen viszsza szökött Ecsedig kisérte.

Más Gyulafy László vólt az ifjú Apafy (II.) Mihálynak az ország által rendeltt egyik gyám atyja.

Az utolsó: Gyulafy László, előbb hogy sem udvari korlátnokságra magasztaltatatt vala, császári királyi kamarás és Udvarhely szék fő király-birája (annyi mint főispán) vólt 's 1741-ben octoberben hatad magával mint Erdély' küldöttje idvezlé Mária Terezia királynét Bécsben a' haza' suljait (gravamina) egyszersmind alázatosan felmútatván. — Magva szakadt a' Gyulafyaknak 1755. Bécsben az Erdélyi udvari korlátnok Gyulafy László gróf személjében: mivel annak egyetlen egy csecsemős fiát anyja Haller Éva, vagy dajkája az emeletes ablakból kiejtvén, ezen szerencsétlen eset véget vetett a' hires-neves Gyulafy nemzetségnek. Maradatt egy leánya a' gyászos apának Borbára, kit elvett Eszterházy Daniel gróf.

Gyulay József (gróf) Maros Németi — 1780-tájan bírta Borsának felét 's a'hoz tartozott és tartozó részjószágokat M. Ujfalúban, K. Szilváson, M. Derzsén, Szótelkén.

Hadady István élt e' megye' keblében 1726 mint nemes személy és birtokos.

Haji 1702-ben majuszban birtokos vólt Nagy Sajón és a' sóbeli haszonba részesülendő.

Halmágyi (Etfalvi) Marokházi és Gyulatelki közelebbről birt jogai leány ágon vejeire szállottak a' vólt hasznos kormányfi Halmágyinak e' családból.

Harinay (Harinai) Erdély' országos történeteiben négyszáz évek' folytában gyakran előfordulnak a' Harinayak többnyire a' magasbb polgári pontokon. Emlékét e' nemzetségnek ezeken kivül fenntartja a' falú is melly mai napiglan áll; melly hoszszas év sorok alatt nemes fészke vala e' nemzetségnek.

1320 Benkő Farkas Tamást Erdélyi vajdának irja, az Erdélyi tulajdonképen Harinay nemzetségtől megkülönböztetvén, mint nádorispánságat viseltt személyt; de ezt innen eredve is viselhette. Ugyan ez évre Benkő a' Harinay nemzetséget — melly ezt a' Farkas Tamást esmeri törzsökének — „magni nominis" czimmel illeti.

1323 Ezen Farkas Erdélyi vajdának iratik, egyszersmind Szolnoki főispán vólt, 's egy 1333 költ oklevél' bizonyitása szerént I. Károly király rokonja.

1324 és

1325 A' felzendültt Szászokat megalázta 's velek kedvezés nélkül bánt; mint Magyar létire is az ők ispánja. L. Szegedy Sinopsis vitae Belae IV. Benkő.

1327 Ugyan ez nyeri adományúl a' Cserepy és Fekete pártütő nemzetségek jószágait Erdélyben I. Károly királytól azok ellen tett vitézkedése' jutalom fejében. Harinát ez alkalommal kezdi épiteni — Huszti és Éder szerént.

1330 Viszont ez egyik késztetője vólt I. Károlynak hogy a' büntelen Bazarádat Oláhországban (Havasalföldén) megtámadja 's a' vajdaságból kitegye; melly hadi indulat szerencsétlen vólt Károlyra nézve. Irják: hogy Farkas ottis vajda kivánt vólna lenni.

1333 Robert Károly megesmeri rokonjának.

1342. A' Tordai országgyülésen mint elölülő jelen vólt.

1345. Harinai Farkas János másod magával Erdély alvajdája.

1438. Más Farkas János, Kusali Jaackch Mihály Székelyek' ispánja Losoncy Desew az Erdélyi részek' minden nemeseinek kapitányja, az emlitett Lozsonczy bánnak fia György, Thelegdy András, Betlen Miklós, Lépes Lóránd Erdélyi alvajda, 's többek is mind Magyaror-

ságról mind az Erdélyi részekből egybe gyűlt nemes katonák" a' hét szék beli Szászokat felszollitották Clusmonostorról januariusz 19 a' paraszt had ellen kölcsönös erővel fegyvert fogni Albert király nevében. Éder Observationes Criticae et Pragmaticae pag. 74. 75. ex autographo.

1458. A' Harinayak Szerdahely előnévvel éltek.

1496 A' Bánfy nemzetségnek e' ház ada nőt; hogy Harinai Farkas Anna Mogyorói Bánfy Lászlónak júta; Bánfy Eufrozina pedig Harinai Farkas Jánosnak.

1500 Az egyik Fülpös előnevű Bikli nemzetség; Harina előnevű a' másik ág lévén; Harinai Bikli Erzsébet Földváry Jánosné vólt.

1560—1580 éltek Harinay János és Erzsébet testvérek. Ez a' pártos Békesy Gáspár első neje vólt. Bátyja Harinay János birta a' Betleni kastélyt (b. Szolnok várm.)

1562 Harinai Farkas Márton Szucsaván maradott vólt Dévay Péterrel Girolthy Gergelyel 's egy nihány száz Magyar katonákkal: hogy Basiliust vagy is Heraclides Jakabat a' vajdaságba béállitsa.

1575 Harinay Miklóst és a' már említett Harinay Jánost a' Békesy Gáspár' so-

gorát Bátory István hütlenség' szennyén büntette Kolozsvárt.

1602 Harinay Farkas Szatmáron örizett alatt tartatott harmad magával mint az álhatatlan Bátory Zsigmond' eggyik kezese addig, mig Bogáthy Miklós Rudolf császártól viszsza jön, kihez Erdély' általadása aránt küldetett vala.

1603 Juliusz 17 Harinay Ferencz elesett Székely Mozes' zászlója alatt és vele együtt Radul vajda ellen viselt ütközetben Brassó vidékén. Jelen vólt itt

Harinay György is, 's életét pénzel váltotta meg.

1605 Harinai Farkas Miklós martiusban több vezér társaival együtt 500 fegyvereseket vezérelve Medjes ellen menének hogy azt a' Bocskay' részére vennék-bé; bevették ugyan; de alattomban a' városba nyomúlt Rácz ok es Oláhok által csak nem egy lábig levágattatak, magok a' vezérek alig menekedhettek-meg a' haláltól szaladás által.

1657 1-sö novemberben a' Károly Fehérvári országgyülésen Harinai Farkas Ferencz egyik követ vala e' megye részéről. L. Regni Transsilvaniae Assecuratio Principi Rákczyo facta in Partialibus Comitiis Albae 1 novembr. 1657.

1698 Élt Harinay Ferencz duzs-gazdag; neje Inczédy Kata, az Inczédy és Jozsinczy báro nemzetségek' egy törzsökből eredett leánya vala. Ennek fia Ferencz 1702 mint a' nemesi sóhaszonban részesülendő Szent Jakabat birta. Meghólt

1709 táján 's nemzetségét férfi ágon bévégzé. A' Harinayaknak legközelebbi maradékai a' Betlen grófok 's ezeknek osztáljossai nem kevesen. Osztoztak vala 1700-táján a' Sz. M. Macskási Macskásyakkal-is, 's innen van, hogy 1702 Harinát Macskásy bírta.

Benkő Specialis Transsilvania Cap. VI §. 115 nro. 9 a' Harinay nemzetséget a' Farkas nemzetségtől külön választja; de ugyan azon egy vólt, a' mint 1602, 1605 és 1657 láttuk. Éltek a' nemzetségi sor' jelelése szerént: Harinai Farkas Miklós nejével Zsúky Katával 1474 táján; nemzé Ferenczet és Susánnát Cs. Keresztúri Torma Györgynét, Ferencz Erdélyi Erzsébettel (ki másodszor Kun Istvánné vólt) apja lön Tamás, Miklós a' magva szakadtt, és János fijainak. Tamás Margarétát nemzette Szász-Fülpösi Bikli Jánosnét; Jánosnak Perusith Annától születtek: Tamás 1580, Ferencz (elesett 1603 julius 17 Székely Mozes' zászlója alatt és vele együtt Radul vajda ellen viseltt ütközetben

Brassó vidékén) György — jelen vólt ez is ezen csatában és életét pénzel váltotta-meg, és Krisztina előbb Szent Demeteri (Udvarhely széki) Balázsy Ferenczné, másodszor Berhidi Huszár Mátyásné, kitől a' Gyulafy két ág maradékok származnak. Ferenczneк Zutory Erzsébettől (1602 táján) Farkas és Miklós (köz ügyben gyakran előforduló) kinek Szengyel Sárától Ferencz; kinek Inczédy Katától született Ferencz kiben a' Harinay ház fiú ágon 1709 táján elfogyott; testvére Harinay Sára Földvári Pálné vólt.

E' vérágazatnak nem tökéletes vólta kitetszik abból: hogy Harinai Farkas János Bánfy Eufroziné férje, és H. Farkas Anna Mogyorosi Bánfy Lászlónak első neje ugyan ekkor (1496-ban) nem találtatnak.

Harsányi (Kis Harsányi) Több ágazatokra oszolva éltek a' két Magyar-hazában Harsányiak. Bár nem egy törzsök bocsátotta sarjazat vala Harsányi Sámuel az e' megyei Harsányiakkal; de megérdemli hogy mü is örökitsük emlékét, mellyet maga jó ízletü választásával D' Arnaud meséjit Magyarra forditva kivivott a' maradék előtt. — E' megyében 1700 táján Harsányi János Kabós Máriával — ki leánya Kabós Lászlónak Bükk Judit első nejétől, ki leánya vólt Bükk Lászlónak Erdélyi Sofiától,

ki leánya Erdélyi Györgynek Szalay Katától a' Szalay Ferencz és Ördög Kata leányától ki a' főispán Ördög János leánya vólt 1570 táján. — hütölvén neje jogán Doboka vármegyei birtokossá vált. Vólt két leánya 's két fia Zsigmond az egyik; a' másik n. nemzé János fiját, Harsányi Zsigmond Mária leányát a' ma élő Bakónét. János elhólt 1619 férjfi maradék nélkül leánya Borbára Szacsvayval költ egybe. L. a' Szolgabirák és dézma bér szedők' sor.

Hatvani (Tötöri és Hatvani) A' XVI 's utánna való századak alatt virágzatt nemzetség vólt. Birta többek közt Tötört. L. főispáni sor.

E' nemzetségből a' történet lapok tudtunkra csak a' főispán Hatvani Zsigmondról emlékeznek hogy köz ponton állva a' hazának közelebb szolgált. 1603 juniuszban Székely Mozes őtet küldötte Beszterczéről Kemény Boldizsárral együtt Jeremiás Moldvai vajdához követségbe a' végett, hogy Radul Havasalföldi vajda ellen fegyvert fogni ösztönöznék. Követségöket hiven 's kivántt sikerrel végezték.

Havady (Kidei) Előnevénél fogva's mint megye tisztje birt nemzetségéből Kidei Havady István. Utódi számosak leány-ágon. Kihólt e' ház 1720 tájtt.

Hegyesy az Ördög házzal osztáljos M. Újfaluban 1690 táján.

Hermán. A' Mogolok eltakaradása utánn IV. Béla király atyai figyelmét Erdélyre-is forditván, Lörincz vajdát ide küldötte az elszéledett nép' egybegyüjtésére oly meghagyással, hogy a' miket hasznosnak találánd a' király' és ország' részére a' király' képében teljes hatalommal rendelné-el. — Lörincz némely Teutoknak úgy mint Lentenek ispánnak és Hermán rokonoknak bébizonyitott hivségét 's szolgálatját megfontolván; nekiek a' Dobokai várhoz tartozó némely földeket örök birtokúl adományozta, következendő királyi függő pecsétes levele által Béla királynak erösitetvén meg adományja: „Béla Isten' kegyelméből Magyar, Dalmata, Horváth, Ráma, Szerb, Gallicz, Lodomeria, és Kun országok királyja Kristus' minden hiveinek a' kik e' lapat látándják idvességet az igaz idvesség' nevében! A' kérelmesek' igaz kivánságaiba a' királyi felsőségnek illő megegyezni, hogy a' hiveket — feltételeiket teljesitve — a' köteles engedelmességre készebbekké tehesse. — Innen van, hogy mindennek mind a' jelenlévőknek mind a' következőknek tudtokra akarjuk adni nyilván, hogy midőn a' mü hivünket Lörincz vajdát a' Mogolokkal tartott ütközet utánn az Erdélyi

részekre küldöttük a' mü népeink' egybegyüjtése végett, hogy mind azt a' mit azon földben nékünk 's azon országnak hasznosnak látánd, heljettünk 's hatalmunk alatt rendelné-el, Nevezett Lőrincz vajda megfontolván azon szolgálatat 's hivséget mellyet némely Teutok, úgy mint Lentenek ispán és Herman rokonok irántunk bizonyitottak, nekiek Doboka várához tartozó némely úgy mint Fatatelke (ez ma puszta a' Kerlési járásban) Bachunatelke (hól vane' ma?) és Chegetelke földeket örökösön birniak adta, Krisztiánnak pedig az emlitett Lentenek és Hermán rokonjának bizonyos földet Nagyfalú (Beszterecze vidéke keblében van ma) majorban lévőt húsz ekére valót, melly miénk vólt, adatt; ezt is örökösön, birnia szolgálatjának és hivségének jutalmául. És ezt ugyan azon L. vajda előadta nélünk élő szóval midőn utóbb hozzánk jött vólna. Érintett Hermán és Lentenek pedig Krisztián rokonokkal elönkbe jövén kérték, hogy a' mü hivünknek előbb nevezett L. vajdának adományát megerősteni méltóztatnánk. Mü azért az ők igazságos kérésökre hajolván 's a' mü hivünknek többször mondott Lőrincz vajdának adományát helybenhagyhatónak és megálhatónak vélvén, ugyan azt igazoljuk, és jelen való irásunk által kettős pecsétünk' hathatóságával

megerősitjük. Költ az úr ezerkétszáz negyvenharmadik évében februariusz' kilenczedik calendáján, országlásunknak pedig tizedik éviben."

Hidy Pánczélcsehi nemes és birtokos volt 1702 majusban a' sóbeli haszonban részesülendő.

Homoky 1702 Iklódi birtokos volt; feliratott a' sóbeli haszonba részesülendők sorában.

Horvát (Drugetyevit,- és Véglai). Az első elönevüek közül János nejével Borbárával a' Tót Mihály' leányával, ki volt fia idősbb Tót Mihálynak birt Szent-Györgyön, Pousán, Budján Ördöghútan Poklostelkén.

Horvát Drugetyevit jogokat szabott a' törvényes királyi tábla mind ezen előhozott falukra 1804 költt itéletinél fogva. E' megyében a' Horvát D. ivadékok közül valók: Miksa, Simándy, Szarvady, Balog nemesek.

Véglai Horváth János 1643 aprilis 22. Felső Tőőken lakva Dobokai részjószágát, mellyet neje Nyiresy Rebeka utánn birt, eladta harminczöt magyar forinton szolgabiró Szilvásy Andrásnak. Sok jószágának léte abból kitetszik: hogy több vármegyében lévő „portiojit" az írtt mennyiségig lekötötte.

V. Horváth György 1657 a' Lengyelországi hadba ment 25 forintos paripán Kecset Szilvásról ősi birtokából. L. al-ispán sor.

1706 a' Torda vármegyei tisztek sorában Véglai Horvát Imre és Gáspár mint szolgabirák állottak. Magva szakadt 1828-b. itt V. Horváth István' személyében.

Hoszszutelky (Hoszszutelki) Régi levelekben Hozzuwthelki 1568 tájt 's az előtt is M. Földváron bírt és osztozó vér vólt a' Szalaházy 's Liptay ágazatakkal.

Igaz. 1693 juniusz 20-kán Szentmihályi István és Makay János írnokok által készitett osztálylevél szerént Igaz egyik birtokossa vólt Gyulának. Eredeti oklevélből.

Iklódy (Iklódi) Nevét ezen nemzetségnek fenntartják Nagy- és Kis Iklód álló faluk 's Magyarós- Iklód és Iklód- Szentiványy nevű pusztáik. A' Dengelegi nemzetséggel, mellyből 1444 Dengelegi Pongrácz alvajda vólt, osztáljosnak iratik: minthogy Toldalagi András Iklódy ivadék Dengelegi Tamás' másad unokáját Aknay Katát tartotta második házas társúl.

1465 élt Iklódy István. — Dengelegi Pongrácz János Erdélyi vajda Székelyek ispánja és Szörényi bán Görgény (Gewrgén) várából Husvét utánn való első ferián 1465 kiadott a' Kolozs-Monostori Conventnek Farnasi (Kolozs várm.) Veres Benedek' részire egy határjárató (metalis reambulatio) parancsolatot: hogy a' Veres Benedek Füldi (Kolozs várm. Trium-

fywld) egész falújának határát egy Conventbeli személy (a' vajdák alatt minden törvényes lépésekben az egyik személy egyházi vólt) és vagy Gyerő-Monostori Radó András és György vagy Szucsáky Sandrinus (Sándor) vagy Iklódy István királyi emberek (regii) előtt járják-ki. — A' mint a' kijáratás' feleletje (Relatoria) bizonyitja, a' világi személy Iklódy István vólt az egyházi pedig Szucsáky Sándor. Eredeti oklevél.

Iklódy Ferencz 1517. birtokos és főispán. Tudtunkra adja birtokosi létét mint főispánnak a' levél mellyben olvasható hogy: Iklódy Ferencz főispán (comes) Doboka várm. Szentgyörgyi István b. Szolnok várm. fő-ispán; Keresztury Gáspár Doboka vármegyei alispán (v. comes) Balázsfalvi Cserényi Márton és Ferencz Csulaky György Sajói ispán (comes) a' Betlen nemzetségnek az Apa nemzetséggel közös Borgói havasait a' Beszterczei havasoktól -- törvényes kijáratás útján — megkülönböztetik 's határt szabnak 1517 Borgón Fülöp és Jakab apostolok innepe utánn második ferián. — Kiadta Devecsery Ferencz Doboka törvényszéke jegyzője. Hat pecséttel sárga viaszra nyomva megerősitve. Eredeti oklevél a' Betlen nemzetségnek az Apafiak magva szakadtával béadva a' fiscalis perben.

A' Dengelegi osztáljos nemzetségből Dengelegi Miklós és Mihály az ország (generosus-vitézlő) tagjai közt emlitetnek Bátory Zsigmond idejéb n készültt (1500) ország' laistromában, mellyet a fökormányszék' levéltára rejt.

Az Iklódyak közül valók vóltak, a' hasonlólag magva szakadtt Némay Nagy-Iklódi Toldalagi és Tót nemzetségek. Magva fogyott az Iklódy háznak 1590 táján. E' nevet viseltt 's ma is fennálló Iklód falúban örökültt nemzetségből a' vérágazati tábla továbbá ezeket hozza-bé Doboka vármegye' kiholtt birtokosai közé. Iklódy Domokos (Benkő által hiresnek hirelt férjfi) apja vólt László és Osvald fijainak 's Anastasia leányának Czegei Vass Pálnénak. Az első nemzé Balást a' Mohácsi ütközet kora körül vagy kevéssel az előtt. Balázs apja lön Péter és Kata Litteráti. (L. a' jegyzők közt 1578—1585) Györgyné magzatainak. István nemzette Benedeket, a' ki Kodory Ágnes nejével nemzője lön Péternek a' magva szakadttnak és Sofiának Radó Györgynének. Eddig az Iklódyak. — Radó nemzett három leányt: a.) Magdolnát három ú. m. Kemény Balázs, Toldalagi Gáspár és Toldalagi Tamás férjek' nejét. b.) Klárát előbb Toldalagi Mihálynét, másodszor Haraklyáni Lászlónét a' Haraklyáni Pál anyját,

és c.) Eufrozinát Toldalagi Andrásnét, a' ki másodszór Aknay Katával váltott jegyet. L. a' több Iklódy- ivadékokat ezen ágon a' Toldalagi vezér név alatt.

Ilyés 1702. Pánczélcsehi birtokos a' sóbeli haszonban részesült.

Imecs (Imecsfalvi) Házasságnál fogva Gyulában vala birtokos; oda való vólt birtoka e' jelenben a' Csernátoni leány negyed ivadékokra szálandó.

Jábróczky (Jábródi) A' XVI század' elsőbb éveiben Illyricumból Magyar-országra, onnan 1590 Erdélybe szállott nemzetség e' megyében házasságnál fogva vala birtokos. Említi egy hiteles vérágozat Jábroczky Ádámat, hogy férje vólt Kapy Erzsébetnek; ki szülte J. Gábort, a' ki apja lön: J. Katának Dujardin József báró nejének, Gábornak, Mihálynak Kapy Erzsébet' férjének, kit másodszór a' nagy hirű Apór István gróf Erdélyi kincstárnok Csiki fő király biró vett-el, Jánosnak és Zsigmondnak. Gábor nemzette Antalt a' férjfi maradék nélkül 1823 évben kimúlttat, kinek nejétől a' ma élő Lázár Johanna grófnétól, leánya Susánna Keczeli Mihályné.

1702 Jabróczky Mihály Szent Miklósi birtokos a' sóbeli haszonban részesült; de

nem sokáig; mert tulajdon alattvalóji meggyilkolák.

1766—1773 Jábróczki Pál a' Sáros-Pataki Jésuiták' perjelje (Prior).

1771 Jábróczky Gábor és Zsigmond e' megyei fő itélő széknek szám felett való itilő birái. — Ugyan ekkor Jábróczky János b. Szolnok várm. fő- 's rendes táblabiró.

1790 Jábróczky Gábor királyi hivatalos (Regalista) az ország gyülésen.

1823 Vége szakadott a' Jábroczky nemzetségnek Erdélyben Jábróczky Antal' halálával. Magyar-országon még fenn van a' család.

Jankafy (Össi) Simon, Lörincz és János 1479 Korvinus Mátyás királytól újadomány levelet nyertek elveszett levélnemességök (Armalis) aránt, melly alább Szászújöss falú alatt leiratik. Birtokjokat csak előnevök jelenti. Bikali Vitéz Gábornak 1570 táján neje Jankafy Orsola vala. A' Jankafy fiúág' már e' korban az oklevelekből eltünik.

Jeney (Kis-Jenei) Samuel Ördög Annát az ifjabb Ördög István' testvér-húgát — azt a' ki Jenőben lakott rövid ideig vólt al-ispán bátyjával — elvévén, nevet és birtokot nyert. Egyetlen leánya vólt Mária Visky Pálné az élő Viskyek ősapjának házastársa.

Joannitáh vagy János' vitézei (Máltai vitézi Rend) a' másadik és harmadik keresztyén Magyar-században 1165—1240 vóltak ide való birtokosok. Veresegyházát és a' Sajó vidéki jelesen a' Magyarosi és Sárvári várakat lakták. — Nem is gyanitva az állandó végzetü sors' könyvébe eleve béirtt nagyobb viszontagságaikat, mellyeket annyi évszázok múlva a' hodoltató Napoleon alatt is szenvedtek, hetvenöt évi itt létök utánn könnyen eltávoztak innen, a' Mogolok által elüzettetvén.

Jóó Birtalan 1682 birtokos Nagy Sajóban.

Kamuthy (Szent Lászlói, — Drági) A' megye' jegyző könyvei 's a' Drági kastély' egyik ajtajának homlokirása tanubizonyságok ezen nemzetség' fennléte és birtoka felöl. Házasságnál fogva vált e' nemzetség itt birtokossá Szentgyörgyi Erzsébet által. Erdély' néző színén pedig a' XVI század' fogyta felé tüntfel e' ház.

1599 Kamuthy Farkas követ vólt Bátory András' és Erdély' részéről Rudolf császárhoz azt megjelenteni: hogy itt Bátory András választatván fejedelemnek Erdélyt kezei közül kivették légyen. Ekkór Kamuthyt Pécsy Bertalan örizet alá tételé; de a' császár nem sokára kiszabadittatván haza bocsátotta.

1602 Kamuthy Balázs az idősbb egyik vólt a' Bátory Zsigmond kisirőji közül, midőn

Erdélytől másodszor elbucsuszott. Ez útjában Trencsénben, Kamuthy okos és ékes előadásával lebeszélte Bátoryt azon hirtelen haragból származatt kegyetlen feltételéről, hogy kisiröji közül Bogáthy Miklóst, Szilvásy Boldizsárt, 's Czegei Vass Ferenczet — kik magok közt a' fejedelem' álhatatlanságát vádolták és hibáztatták — megölesse. E' dolgot pedig Homoród Szent Páli Kornis Mihály furta vala bé Bátorynak mint meghittje. Még ezen évben Kamuthy a' Török udvarhoz is követje vala Bátorynak.

1603 A' derék vitézifjabb Kamuthy Balázs pénzel váltja-meg életét Radul vajdától Brassóban. Még ezen évben ugyan Kamuthy Balázsnak ennek, Bászta György megkegyelmez Székely Mozeshez szegődéséért.

Még 1605 Kamuty Farkas Betlen Gábor' vezérlete alatt követséget viselt Nándor Fehérvártt a' Török császárnál; Erdély' siralmas sorsát adván elő és segedelemért esedezvén.

1603-ben Kamuthy Balázs Szamasujvárt Bocskay' részére bévette.

Ugyaa ezen évben Kamuthy Farkast másokkal együtt Radul vajdának vólt hivei elibe küldötte Gyulafy László: hogy fogadnák-el

és vennék bé azök hitöket, kik nyolczszázan valának.

1606 Kamuthy Farkast Bocskay István Szamosujvártt fogságra vetteté.

1612—1629 Kamuthy Balázs főispán, és status tanácsnok. Bocskay' halála utánn a' követelő Hommonay Bálint ellen vólt; Betlen Gáborhoz szítván.

1627. Kamuthy István is a' magtalan mint hive Betlen Gábor' szobamestere (Cubicularius) vólt. L. Kállay' értekezését Kamuthy vezérnév alatt 255 lap.

A' vérágazati sor pedig ily rendel esmérteti-meg velünk a' Kamuthyak házanépét: Egeri Kamuthy Balázs nejével Szentgyörgyi Erzsébettel nemzé Balázst, Borbárát, Kristofot magva szakadttat Farkast és Orsolát. Balázs a' főispán (első ki Szent László előnevet vett-fel; Drággalis élni kezdvén) Zeller Angaletával apja vólt nyolcz: István m. sz. László m. sz. Mihály m. sz. Farkas m. sz. Ilona Anárcsy Jánosné, Kata Görcsöni Serédy István báróné, Susánna és Orsola Vitéz Györgyné (L. a' Vitéz és Kapy vezérnevek alatt ennek Ivadékait) magzatoknak. A' második Balázs' testvére Borbára előbb vólt Horvát Mátyásné másodszór Hamvay Györgyné. Farkas a' főispán' testvé-

re Mozes Katával apja lön: Susánnának Apafy vagy Betlen Ferenczcznének két leányok anyjának, Balázsnak és Farkasnak a' m. sznak, Sofiának a' m. sznak Miklósnak Cserényi Erzsébet' férjének, ki anyjok volt Kamuthy Farkasnak a' magva szakadtt utolsónak és Su'sánnának Mikola Zsigmond nénak — innen a' két Jó'sika báro ág' Gorbói és Almás meljéki birtoka. Korúnkig a' többi Kamuthy ivadékokat a' Serédy clágazásban láthatni ugyan azon vezér név alatt. Elfogyott a' Kamuthy nemzetség 1665 tájtt.

Kántor Dorotya és Anna Erdélyi Györgyné éltek 1564 táján Szatmár vármegyében.

1545-ben Csomafái Kántor Pál Dobokán Karoly Zsigmond vallomásánál és adományánál fogva Torday Imrét és Albertet egy udvarháznak 's puszta teleknek birtokába egyik ő iktatta-bé; senki ellent nem mondván. A' béiktató parancsolat költ Szamosfalván Zamosfalvi Mikola László Izabella királyné alhelytartója 's erdélyi mindenes albirája (Vicejudex generalis) neve alatt a' Kolos Monostori konventhez intézve.

1575 Virág-vasárnap előtt hatodik ferián vitézlő Hidalmási Kántor János Kis Esküllői 'Sombory Márton (ki fia Jánosnak, ez Péternek ez Gergelynek ez Jánosnak ez Mik-

lósnak ez Jánosnak ez Miklósnak a' Nagynak, ki fia vólt Rosnoi Simonnak — más felöl Kristófnak ki fia vólt Mihálynak, ki az idősbb Péternek) 's osztozó vérei' személyökben és képökben ellentmondó vólt — bizonyos adatakból tudván: hogy 'Sombory Mihály és János — István Péter és László, 's ezeknek annyok Magadi Jusztina Péter özvegye (ki fia vólt id. 'Sombory Péternek) több izben néhai Tek. Drághy Annával Karoly 'Sigmond' hitesével és Karoly Lászlóval az ő fiával — (ki született Drághy Annától, ezt nemzette Drághy Márton, ezt 'Sigmond, ezt is 'Sigmond, ezt Péter, ezt Jakab, ezt Dr. Miklós nagy, ezt Rosnoi Simon) — Drág, Adalin, Fűzes, Szent Péter, Új Rákos, Kendermező és Örmező egész faluk; úgy Milván, Szent Márton (ma puszta) Kékes, Apáthi, Szász 'Sombor részjószágokból (mellyek néhai Drági 'Sigmond magva szakadtával — ki testvér vólt Drági Annával — az ellent mondókat illették) elidegeniteni vagy azokat megterhelni szándékoztak (mi iránt még Izabella királyné, György barát és II János király előtt is ellent mondottak) azért a' Drági Anna-Karoly 'Sigmond vagy László 's a-kár ki által az ősi apai jószágokba okozandó kár kikerülésére nézve tett akárminémű egye-

zésnek ellene mondott és mondottak, mellyről a' fejedelem is egyezését adta.

E' megyében Kántor részjószág vólt Dobokán még. Mert Rettegen (b. Szolnok várm.) lakó Nyiresy István fejdelmi parancsolat mellett az őt illető jószág' minemüsége és mennyisége aránt az érintett esztendöben majus' 26-kán tanú vallatást vitetett végbe; 's a' mi őt illette az Kántorrésznek mondatott. „Felnyittotta 1640 Szamasközy Mihály Doboka vármegye hütölt jegyzőjé.“ A' tanuk mindnyájon (hárman) Dobokai Magyar jobbágyok vóltak ú. m. 1.) Márk Gáspár biró Balog István' jobbágya — különböző a' Czegői Balog nemzetségtől 2.) Fábján István Zakariás Zsigmond' jobbágya 3.) Jenei István Szilvásy András' jobbágya. Három telket a' vallató birtokában, a' negyediket pedig Kakucsy Imrénél zálogban lenni vallották. — Dobokán még ekkór egyik határdarab „vérnek“ (talán ma „Gyilkos“) neveztetett. „Oláh ösvény“ jelenti hogy ekkór közlakosai e' falúnak Magyarak vóltak nagyobbára és az Oláhok azutánn (1640) települtek-le ide lassanként, talán az elnevezett ösvényen legelőbb.

Kapy (Kapivári) 1607 Erdélyben a' polgári ponton legelső Kapy András; kinek fia

János e' megyében lön közülek első birtokos neje Vitéz Klára jogán, ki által a' Kapyak a' Mindszentiekkel-is osztozók. Vitéz jogon Kendnek Kecsetnek 's azokhoz ragasztatt felső és alsó kerületi részjószágoknak birtokosai valának. Magva szakadt a' Kapy háznak férjfi ágon 1760 táján, Kapy György' személjében a' derék aszszony Kapy Éva apjában. Kapy Éva (maga is báróné) Dioszeghy báróné született 1740 november 15 férjhez ment 1755 majusz 15; december 15-kén 1807 vivé sirba a' Kapy leány nevet is.

1596 Kapy Fer. elesett Keresztesnél Bátory Zsigm. részéről.

1614 Kapy András Betlen Gábor fejedelem' követje Baruitius János királyi tanácsnokhoz; kit arra kér, hogy az Erdélyi szélbéli erősségekből a' császári (II Mátyás) katonaságnak kivitelét a' császár előtt eszközölné ki. Vólt ez belső titkú tanácsnok, Kolozsvárm. főispán és az Erdélyi dézmák' bérlője 1632 táján.

1619 Ugyan ez mint Betlen Gábor hive és kegyelttje birta Kapi várát, mellyet a' Finthai Darhoczy Ferencz' hajdúji szándékoztak feldúlni. L. Thomáer Ignácz Magyar Historiai Töredék a' Tudományos Gyüjtemény 1825 III kötet. 44, 45 lap.

1659 Kapy György beiktatá Haller Gábort a' Nagy-Váradi kapitányságba innepileg, mellyet alig egy évig viselhete. Vólt, ez a' Kapy Zaránd, Húnyad és közép Szolnok vármegyék' fő-ispánja, fejedelmi belső titkú tanácsnok 1669-ig.

A' Kapyak birtak Szathmár vármegyében is: jelesen 1659 Kapy Klára vagy Katalin.

A' vérágazati tábla ily sorban adja elő a Kapyakat Erdélyben 's különösen e' megyében. Kapy András Gyulafy Borbára nejével létet adának: a.) János és b.) György fijaiknak. Ez Betlen Krisztina nejével három leány magzatak' apja lön ú. m. Borbárának Toroczkay Istvánnénak, Máriának Gyulay Ferenczénének és Annának Szent Márton Macskási Macskásy Boldizsárnénak a.) János Vitéz Klárával nemzé: Johannát Nagy Iklódi Toldalagi Jánosnét, Erzsébetet Jábróczky Ádámnét, Terczián Apor Lázárnét három fiú 's négy leány magzatok' anyját: egyik fia Apor Lázár nejével Sarkantyus Gyulay Katával költ egybe (L. a' Vitéz vezér név alatt leány-ivadékait) másik volt István, harmadik Gábor. Leányai: Erzsébet Somlyay Albertné anyja Jánosnak, nagy anyja a' most élő udvari előadó tanácsnok Somlyai Somlyay Já-

nosnak. Susánna előbb Bándy Ferenczné, másodszor Töökés Lászlóné magtalan, és Éva Diószeghy Zsigmondné. Kapy Jánosnak az idősbbnek második magzatja: János (a' második) Ányos Sofiával párosodatt. b.) Kapy György a' fennebb érintett második Jánosnak fia apja vólt Évának az egyetlennek, kit Diószeghy Mihály báró, a' most élő Antal bárónak nagy apja és viszont Mihálynak apja ölel vala férji karokkal.

A' Kapyaknak jelenleg élő 's e' megyében birtokos leányág közelebbi maradékai: Diószeghi báró, Teleky gróf, Inczédyné, Somlyay, Retteginé, Szabóné, Brencsánné, Czikó (egyik ág) nemesek.

Karolyi vagy Lancz (Szirmay szerént László) Dénes birt házasságnál fogva: mert neje vólt Ördög Ágnes az Ördög Ferencz' nagyobbik leánya.

Ez 1545 örökösön bévalja jószágait vejének Farnasi Veres Jánosnak 's leányának Sofiának. Mh. 1572. Azonban mégis 1548 Solyomkövi Ördög Menyhárt' leányának Katának és Ördög Ferenczének az emlitett Ágnesnek a' M. Fodorházi, Szótelki, Szent Katolnai, Ö. Keresztúri, M. Ujfalvi, Solyomkövi, M. Köblösi örökös részjószágaikba a' pénzbeli mennyiség' lefizetéséig béálhatásokat (statutio) viszsza

útasitotta. (repulsio) L. Capituli Albensis Cista Doboka Fasc. 3. nro. 23. Ugyan ezen 1548 egy részről Karoly Dénes, más részről Ördög Kata, Gergely, János' özvegye közt a' Solyomkövi, M. Újfalvi, M. Fodorházi, Ö. Keresztúri, Szent Katolnai, Szótelki, (és Zutori, Középlaki 's Nerczi Kolozsvármegyei felső kerületi Nagy Almási járásbeli) részjószágokról szolló egyezés találtatik a' Károly-Fehérvári Káptalan. Diversor. Cista I. Fasc. 6 nro. 44. Még ez évett Lancz Dénezs beállitatik 's megerösitetik ezen egyezésnél fogva örökösitett jószágokban.

Karoly 'Sigmondnak bévallásánál 's adományánál fogva Torday Imre és Albert nemesek 1545-bn Dobokán egy udvarház és puszta telek birtokába béiktattattak.

1561. Fehérvártt úr szine vált. nap. János 'Sigmond parancsolja vitézlő' és nemes Décsey Jánosnak és Vaaji Miklósnak cancellariája jegyzőinek, — úgy Apahidi Bank Andrásnak, Szamosfalvi Polyák Ferenczneb, Dobray Istvánnak udvarnokainak (Aulae Familiares) hogy irnok 'Sombory László kérésére (ki fia Péternek, ez idősbb Péternek, ez Gergelynek, ez Jánosnak, ez Miklósnak ez Jánosnak, ki fia vólt Brassovi Nagy Miklósnak) a' 'Sombori, Drághi, Dali, Rákosi, Esküllői, Galponyai,

Borzovai, Farkasmezei, Örmezei Kendermezei Füzesi és Adalini egész faluk birtoka iránt költt minden jogot érdeklő, 's minden más jószágokról is szolló leveleket (mellyek a' 'Sombori és Drági jószághoz tartoznak) Karoly Ferenczẗől (ki fia Karoly 'Sigmondnak Drághy Annától, ki leánya Drághy Mártonnak, ez 'Sigmondnak, ez idösbb 'Sigmóndnak, ez Péternek, ez Jakabnak, ki fia vólt a' fenn emlitett Brassovi Nagy Miklósnak) vegyék-ki. Repetitor. Mandat.

1508 Karolyi ugyan azon Lancz Dénes és Ördög János egymás közt némely jószágok és nemzetségi levelek aránti egyezésököt másolatban L. Capitul. Albens. Miscellanea Cista 3. Fascic. 5 nro. 14.

Kecsethy. (Kecseti) Buday Ferencz a' Kecsethy ivadékokat a' Bátory nemzetséggel rokonoknak 's Erdélyből szakadtaknak mondja. — Nem csak neve, melly Kecset faluban örökült, hanem egy alább érdeklendő oklevél is fennlétit e' hazában 's tulajdonképen e' megyében a' Kecsethyeknek bizonyossá tészi. Éltek közülek a' tudhatók Kecsethy (Kechet) Menyhárt. Zápolya János' vajdasága alatt birt Kecsetben és Gyekében. Nemzett Szalaházy Magdolnával több magzatokat; kik vóltak: Erzsébet, László, Márton, Pál, István,

Ferencz, Sofia és Magdolna a' kit Tötöry (Tothewry) Balázs esmért nejének. — Az első számlálttak osztozó rokonok vóltak Menyhárt Lászlóval, és Péterrel, a' Menyhárt Gáspár' fijaival e' megyei csalhatatlan birtokosokkal; a' mint mind ezek kivilágittatnak Zápolya Zsigmondnak egy 1568 augustus 17-kről Károly-Fehérvárról kiadatt béiktató leveléből, melly által Békesy Gáspárt Fogaras várának birtokában megerősiti. E' béiktatást Maximilián császár is jóvá hagyta.

A' megnevezett Kecsethy testvérek közül Márton tette magát emlékezetessé a' maradék és annak itilő széke előtt. Ő 1527. elkisirte Ferdinándot a' Spirai közönséges Német gyülésre. Erdélybe, Styriába Csehországba követ vólt. Ferdinand' nevében. 1528 Veszprémi püspök lett Szalaházy Tamás nagy bátyja helyjébe, kinek testvére Magdolna az ő édes anyja vala. A' Magyarok négy követjeinek, kik által a' Besztercze Bányai országos gyülésből 1543 végzeteiket Prágába megerősités végett Ferdinándhoz elküldötték, egyike ő vólt. — „A' Luther, és Kalvin' tudománya ő véle-is a' püspöki süveget letétette." De nem elég ezen emberről csak ennyit irni és megjegyezni; mert mi utánn a' Veszprémi káptalant Buday szerént — megfejte,

álhatatlansága' példájául — 'a mi mindég megbocsáthatatlan egy értelmes férjfiban — hitszegő vallás eserélő lőn; holott az Isten a' tiszta szivűeket vallás különbség nélkül boldogoknak mondja; — még pedig a' silány arany' száraz szomja a' szabad a' nemes páljafutott férjfit lekötté Hommonay Borbárához mint vagyonos nejéhez 1548

Quid non mortalia cogis?
Auri sacra fames.

Virgilius.

1550 Fő udvari-mester lett. Meghólt Posonban 1554 táján.

Kemény (Bükkösi) Ez ösdedes nemzetségből két főispánt számlált e' megye ú. m. azt a' ki egyik Bükkös (alsó Fehér-vár. fejdelem Kemény János szülötte helje) 's még azt ki a' nemzetség' mostani elő nevével élt. — 'S ezt példa gyanánt: hogy az előnevekkel mint éltek öseink, a' vólt birtokosok' sorában szabad légyen emliteni; bár a' Kemény grófi és bárói nemzetség jelenleg az élők közt ragyog is. L. főispáni sor.

1441 Kemény Vitéz Simon Szent Imrénél elesett vezériért hazájáért.

1456 Kemény Vitez István Erdély' alvajdája,

1660 Kemény János fejdelem. — A kik nem tudnák azokra nézve írjuk: hogy fejdelem Kemény János nem csak hös vala, hanem történetesméreti 's törvénytudományal is bírt; nagyobbára az ő munkája lévén a' jóváhagyott alkotmány egybeszerkeztetése és kidolgozása.

Kendy (Szarvas Kendi,- Lónai,- Vasasszentiványi,- és Radnóti). E' nemzetség egyike vólt az Erdélyi Magyar nemzetségnek, kik Almus dandára alatt vitézkedtek 's Tuhuttól vezéreltetve e' kis hont megörökiték. (Vajha hazánkban is támadna egy Horváth István, ki „a' Hazabeli" miljen vólt a' Kendy) és „Jövevény" nemzetségeket felosztani 's kinyomozni tudná 's kivánná!) Betlen Farkas esméretes évekirományi 8 könyv. 555 lap. Kundtól a' Hét Magyar-kapitányok egyikétől közvetlen származtatja a' Kendy nemzetséget. Benkő József pedig a' legfényesbb házok' sorába heljezé a' Kendyekét; e' megyei Szarvas-Kend eredetibb elönevével a' nagy és népes családnak. Buday Ferencz szerént, a' ki csak gyanitja, a' negyedik Magyar kapitánytúl Kundtól vagy Kevündtől származván, Erdélyben Doboka vármegyében Kendet épiték; itt az elsőbb Magyar pogány és keresztyén századok alatt feltünetlenül éltek, a' tizenötödik

század' közepe táján a' hadi pályáról polgári érdem mezőre is felléptek, 's száz harmincz évek' folytában, a' változó sors' játékai, az ingadozó fejdelmi kegyelmek' labdáji, 's a' határtalan hatalomnak áldozatjai levének.

„ . . . . Akkór is vólt
Valamint most rosz ember,
Ember-társa' lehelletét
Irigylő és rontó szer."

A' Kendyek' fejök felett is duzs létökre szüntelen lebegett az irigység' halálos töre, mellynek ők számosan gyászos prédáivá váltak.

1479—1495 Kendy Antal első a' haza' szolgálatjában nemzetségéből: al-vajdája vólt Erdélynek a' Benkő' laistroma szerént; a' mit Kállay is bizonyit abból: hogy 1479 Béldy Márton mint vajda' embere Tordáról Pál-fordulása innepén Kendy Antal alvajdától Hidvégi Mikó Lőrincz' panaszszát kinyomozni rendeltetett. L. Benkő Transsilv. — Kállay Székely nemz. ered.

1524 Kendy Gált vagy Kokast (Gallus) olvassuk, ki e' nemzetségből Doboka vármegye' rendjei közül a' köz ügyek' mezejére viszont kilépett. — A' dolog eredete 's historiája ez. Első Mátyás király helyre hozni akarván eldődének erőtlenségét 's tekintetlenségét a' nemesek előtt, királyi tehetőségit néha a'

törvényes korláton túl is terjeszteni igyekezett 's szóval: rettentő (formidolosus) kivánt lenni uralkodása' kezdetén. Igy folytatta — alább nem hagyott heves indulatjánál fogva, 's igy végezte egyébaránt dicső uralkodását. Az ő elhunyta utánn következett két tehetetlen királyok alatt a' királyi méltóság' tisztelete merőben elhanyatlatt; a' hatalmas nemesek erőhatalmaskodásai ellenben felette nagyra emelkedtek. Innen az Erdélyi rendek 1506 a' Segesvári országgyülésen a' vajda' jelen nem létében (kitől a' köz zenebona 's szabad kény-üzet következetében elvalának nyomattatva) azt végezték: hogy ha a' vajda vagy Székelyek' ispánja valakit „az ő igazaiban és szabadságaiban elnyomna" mind a' három nemzet (imé a' „szövetség" — unio — nyoma ekkór is, valamint már 1437 (legelőbb) 1456, 1459 — utóbb 1541, és 1542) egyetemben esedezzék a' király előtt azon vajdának vagy ispánnak elmozdittatása vagy megzabaláztatása arránt. Ex Apographo synchrono in Tabulario Cibiniensi. Nem is vólt ok nélküli a' rendeknek ezen félelme; a' mi nyilván kitetszik a' Székelyek' kérelemlevelökből, mellyet Ulászló királynak küldöttek. Olvasható ebből, hogy olly vad kegyetlenségeket hallatlan kinzásokat vitt végbe a' vajda (Zápolya János) a' Székely- nemzet' em-

berei ellen, mellyeket a' jelenkór alig hinnecl. L. Engel Histor. Serv. 41 seq. — Továbbá pedig az Erdélyi nemeseknek és Székelyeknek Székely-Vásárhelyről (közönségesen Maros-Vásárhely) 1534 a' Szászokhaz irtt lemásolva lévő (anecdota) levelekből kitünik, hogy mi utánn a' leirtt környülményekben a' Fogarasi várnagy egy büntelen nemes embert Székely Pált hallatlan példával felakasztatatt, a' Székelyek a' királyhoz követeket küldöttek, 's a' régi szövetségnél fogva mind a' három nemzetbéliek az erőhatalom' feltartoztatására kéntelenittettek fegyverre kelni. Ex autographo, Excursio. ad histor. Car. Éder VII pag. 254, 255. A' jellevelen, melly a' követeknek nem csak nevök elsőbetüjit kiállólag mutató nemzetségi gyürüpecsétjeikkel is megerősittetett, Kendy Gál, Chakó (Czakó) Nywythod (Nyújtódy Demeter) Apaffy Ferencz, Bánffy István és László, Betlen Elek, Vas Balázs, Mochy (Mocsy) György, Patochy (Patocsy) Miklós, Somkereki Erdélyi Ferencz és János 's többen is olvashatók. Kendy és Vas ezen rendkivüles gyülésen és végzésen mint e' megye' követjei vóltak jelen. Vajha a' halhatatlan Éder valamint mindég egyébkór, úgy most is bővebb lesz vala nem csak a' diplomaticusok' hanem a' heraldicusok' várakozásá-

nak is megfelelni, az általa látott nyolcz ('s talán több) pecsétek' lerajzolásával!

Miutánn Zápolya János 1532 Griti Lajost Erdélyi kormányzónak és helytartónak nevezte, ez viszszaélvén hatalmával; mind a' Magyarok, mind a' fejdelem vagy is még vajda előtt gyülöletessé vált. De Griti hogy maga ügyén könnyebbithessen Soliman császárhoz folyamadatt. Személjes jelenléte által rá bírta a' fényes kaput hogy 7000 katonát adatt segitségére, kikkel ő 1554-b. Brassónál rövid időre táborba szállatt. Eleibe sietett Mindszenti Czibák Imre (L. a' régi Chibák nemzetségről Fessler Die Geschicte der Ungern 4 Theil 838 Seite) kit Zápolya Gritinek a' Törökné'l léte alatt Erdély' fejivé nevezett-ki; de Daczó János által Felmer nevü falúnál Kőhalom Szász-székben levágatott, feje pedig Gritihez Brassó alá vitetett. A' milyen szivesen hodoltak Czibáknak az Erdélyi rendek, épen oly dühös boszszúra keseredtek meggyilkoltatásáért. Griti ijedtében Medjesre szaladatt, bézárt kapuiba keresvén szabadulását; de Maylát István ujonnan választott meghatalmazotja Zápolyának, a' váracskát elfoglalta, a' hól Kendy Ferencz boszszút lehelve Griti' kalpagját fejéről lehúzta, 's Gritit maga vitte fogva Maylát' elibe. Még az nap kivégeztetetett

Griti, utóbb pedig két szép reményü fijai Antal és Endre oly' kegyetlenség' nemével, mellynek gyalázatjától csak a' kor' vad szelleme mentheti-meg az akkoriakat.

1536 Kendy János a' Zápolya János' egyik hadvezére, Ferdinánd részéről vezér-Velsi Lénárdal Eperjes mellett viseltt szerencsétlen ütközetben életét elveszté Gagyi Bátory Miklóssal és Kornis Jánossal együtt.

1540 A' már érintett 's alább is érintendő Szentiványi (Vasas Szentiván az, mellyet értenünk kell ezen név alatt, a' mint alább e' falú' leirásában olvasándjuk) Kende vagy Kendy Ferencz Zápolya János ellen támadott vala, ki ezért öt' Magyar-országra örökös számkivetésre küldötte vólt; de Zápolya hirtelen meghólt 's ő viszsza jött Erdélybe.

1550 Butkay Péternek nejei rendre Kendy Ilona és Magdolna — testvérek — valának.

1551 A' hazaárúló, önség vezéreltte Martinuzi (igy kell czimeznem Kazynczytől — egyébaránt a' Magyar-literatura tiszteltt hősétől — külön válva; 's ha Nádasdy Tamást és Teleky Mihályt hazafi névvel tiszteljük is meg; de Martinuzit, akár az ő kora' akár a' következett évek' környülményeit hideg vérrel szigorún viszgáljuk 's érzeményeinket szabadon

kitárjuk, hazafinak csakugyan nem nevezhetjük) György barát, Solimán császár' haragjától félvén egyfelől: hogy Erdélyből a' Törököket kiüzze; 's Izabellának gyülölségét is maga iránt jól tudván, másfelől: Diószegen Szalm János gróffal és Bátory Andrással együtt meghatározá Izabellát Erdélyből kiküszöbölni. — Nem ment végbe ez Izabellának tudta nélkül: ki is Nagy Enyeden az országgyülésben könnyezve panaszolván és adván elő ezt, mint a' György barát' háládatlanságának 's hazaárulásának eleven bizonyságát; rá vette az ország' nagyjait, hogy Martinuzit felségbántónak itilték, 's ezt néki levélben tudtára is adták. Kevesbé ütödett-meg ezen Mzrtinuzi: a' minthogy hadi erővel nem sokára Erdélyt megszállotta, Károly Fehérvárt, Nagy Enyedet 's Almást elfoglalta. A' megfélemlett fejdelem-asszonyt pedig arra is nem nagy ügygyel reá birta, hogy nem csak Erdélyről lemondott, hanem a' keze közt vólt Magyar koronát is Kolozsvártt Ferdinánd' követjeinek kiadta, 's Erdélyből 1551-b eltávozott. Sokan vóltak a' Martinuzi' ellenjei, s azok közül Kendy Antal, Kis Péter és Csáky Mihály, kiket eleitől fogva nem is szivelhetett Martinuzi, valamint ezen hatalma körén túli és törvény ellen való tettiért Martinu-

zit halálra gyülölték azak is. — A' Martínuzi' meggyilkoltatását nehezen vévén a' Székeljek.

1552 M. Vásárhelytt egybegyültek zendülő félbe lévén. Kasztald mint gyanus, Szebenbe vonta magát, majd jó erővel Segesvárra vonúlt. Itt Kendy Ferenczet sok igiretekkel arra bírta, hogy ez M. Vásárhelyre ment, 's a' Székelyeket megengesztelte. Még ez évett Kendy Ferencza' Posoni országgyülésre Erdély' részéről követnek rendeltetett, 's el is ment. Itt közelebbről megesmérvén őt a' császár

1553 aprilis 9-kén még azon gyülés' fojtában Ruszkai Dobó Istvánnal együtt — Bátory András' heljébe — Erdélyi vajdának neveztetett-ki. Nem előbb mint 1553 majus 26 költ a' kir. függő pecsétes levél. De ezek együtt szerencsétlen nemzeti tulajdonságuk' következetében soha meg nem egyezhettek. A' mi Kendyt illeti; azt tette ő a' mit Erdély' csendessége — ha csak ugyan annak lehet nevezni Izabella, a' nagy úr (Török császárt fejezki ezzel Fábry Pál) és Ferdinánd' részeire hasanlott ország' állapotját — közelebbről megkivánt ú. m. tagtársától Dobótól — kivel egyébaránt is mindég vitája volt 's talán csak ez az erőssége lehet Timonnak hogy Kendy Ferenczet változó elméjünek írja — elszakad-

ván, sőt ötöt Szamasujvártt megostromolván, nyilván Izabella pártjára állott; kinek a' rendek a' Török hatalomtól való féltökben az országat ált' adták, miutánn azt, a' tavalji végzet' megmásolásával, Ferdinánd' kezeiből visszavették vólna.

Még ez évett egyiket Kendy Lászlót rendelte Ferdinánd csász. hogy mint a' Jászói káptalan' hites tagja iktassa-bé (statutio) Bornemisza Gergelyt a' Bartosfalvi ujonnan adományozott birtokba.

A' két párt' vajdáji azonban, ú. m. Dobó István és Kendy Ferencz egyet értve 1555 aprilis 28 a' Székelyek' törvényeit 's törvényes szokásait 28 pontokban megerősitették, mellyek Székely Udvarhelytt költek.

Mi utánn Kendy Ferencz 1556 Ferdinánd' részéről vajda lenni megszünt, ugyan ezen évben viszont egy nevezetes tisztet viselt Erdély részéről: hogy Hedvig Ágoston, Tartler János Rhéner Péter és Schaeser István társaival együtt, kikhez Petrovics Péter a' gyermek Zsigmond János egyik gyámatyja 's Izabellának pártfogója Solimán császár' követjét is hozzá adta vala, Izabellát a' viszonti fejdelmi székre és kormányra septemb. 23-án innepileg meghivta, Erdélybe békisirte 's october' 22-én a' Kolozsvári országgyülésen az ország

kormányát többekkel együtt hiven hodolva neki általadta. L. Betlen libr. 4. pag. 203 204. Miles lib. 4. pag. 62, 63. Felmer Historia Transsilv. pag. 219, 220.

1557 Miller Jakab Ferdinánd Bihar vármegye' fő-ispánjai' rendjében Nickazó vagy Nyakazó név alatt Kendy Antalt lappangani véli Veszpréminek a' Magyar-orvosok' élettárában (Biographia Medicorum Hungariae Cent. II pag. 50). Ember Pál' kéziratjai utánn tett soraiból, az érintett évre fő-ispánnak 's Váradi Kapitánynak tévén Nyakazót vagy Kendyt. — A' Nyakazó nemzetségnek fenn létit a' Szent Márton Macskási Macskásy vérágazati tábla bizonyitja, azért kérdésnek marad: mellyik vólt valóban fő-ispán?

1558 gyászos tettek' jelcltte esztendője ez a' vadabb kórnak; azon tettek azok, mellyek nem annyira Izabellát mint aszszonyt, hanem belső tanácsnokjait béjegezik. Ez év az, melly a' Kendyek közül is kettőnek vég veszélyt hozott fejökre. Két felölről vette pedig eredetét a' veszedelem. Egyik: Henrik a' Franczia király Martinez Péter Ferencz követjét békűldvén Erdélybe, Izabellának barátságát és segitségét ajánlotta; az alatt azonban Izabella is Bátory Kristófot oda követségbe küldötte; mind a' két követek viszsza — és egybekerülvén itt,

a' Franczia követ nem csak viszonti segitséget igirt, hanem királyja' rokonját János Zsigmondnak nejül ajánlotta, 's ezért az ország' rendjei az ifjú fejdelemnek a' fejdelmi tulajdonságok' kiformálására szükséges nevelést kivántak adni. Izabella tartván attól ne hogy a' kormány kezei közül ez által kiragadtassan, a' Franczia királyal minden végzeteket félbe szakasztott 's a' nevelők ellen gyülölséget forralt. Másik: ez év' kezdetével Rebek Ferencz, mint mindég nagyra vágyó férjfi, Solimán császár előtt végbe tudta vinni, hogy ő, mint hajdan Griti Lajos annyi hatalommal felruházott kormányzónak neveztetett-ki Erdélyben. Nem esett inye szerént ez is Izabellának, 's mint minden asszony, ő is uralkodó indulatjának rabja lévén, és Nizoczki Szaniszló meghitt honjafijának tanácsával élvén, és annak segedelmét vetélkedő társa ellen kikérvén, Balassa Menyhártot pedig az Erdélyi fő-vezérséggel 's a' Tasnádi uradalom' áltengedésével részére hóditván, útat keresett boszszújának kiöntésire. Az új vezér a' tájban Magyar-országi megverettetéséből Károly-Fehévárra viszsza jött vala, itt vólt a' fejdelemné, 's vele együtt az ország' rendjeinek választottjai is. Mind azért tehát, hogy az ő 18 éves fijának a' fejdelmi méltóságat még mind-

eddig is általengedni az ország' rendjei ne kénszerithessék (mert az uralkodás' vágyja eloltotta vala az anyai szeretet' szikráját szivében) mind főképen hogy a' gubernátorságnak elejit vehesse, aszszony létire elég kegyetlen vólt Balassa Menyhártra hallgatva, Bebek Ferenczet, Kendy Antal és Vasas Szentiványi Kendy Ferencz testvéreket véletlenül meglepetni 's szállásokon september 1-sö napján Tompa Ferencz által erőszakosan megöletni. Igy gázolt ekkór a' hazafi hazafitársa' vérébe! Csáky Mihály korlátnok különös szerencse — vagy Timon szerént nejének Nizoczki Emerentiának hoszszas kérelme által nyert kegyelmet. Petrovich Péter természetes halállal előzte-meg a' vesztő gyilkot. Mindnyájoknak feles javai fejdelmi kézre kerültek; Kendy Ferenczről — ki az előtt Pécset is bírja vala, igen sok arany és ezüst pénz maradatt hátra, mellyeknek birokába őt részszerént harmadik neje (első vólt Bánfy Magdolna, második Lévay Katarina) Kecseti Márton Veszprémi vólt püspök' özvegye Hommonay Borbára juttaták vala. — Sem Istvánfy se Timon nem mértek meghatározni okát a' leirtt öldökléseknek; elég az, hogy Szalánczy János fejdelmi ügyek igazgatója' felperessége alatt per' útján (különös hogy

az executio az itiletet megelőzze!) mellynek főbb alapúl Izabellának a' Török kapu előtt ürügyeltt elvádoltatása 's ennek az ők hivtelen követeik' által felfedeztetése szolgált, a' Tordai országgyülésen ugyan ezen évben pártütőknek itiltettek 's hirdettettek. Fábri úr a' büntetetett személyeket nem egészben menti. Köz hasznú esméretek tára hatodik kötet 485 lap. L. Forgács Comment ad annum 1558. Volfg. Betlen Histor. pag. 209, 210. Miles pag. 72, 73. Felmer Histor. § 220. Timon Epitome Cronologica ad a. 1558. Buday Ferencz Polgári Lexicon II. darab. 442—446 lap. Ez a' tudós éviró Forgács Ferencz utánn előterjeszti Kendy Ferenczenek gázdagulása' módját és útját, a' mi nem igen törvényes vala, 's hátra maradtt kincseit is elöszámlálja, mellyek közt az ezer kalagyákan Erdélyi mostani értelemben talán asztagokat kell értenünk.

1560 Lónai Kendy István — kinek neve él az Erdélyi 's e' megyei vitézek' dicső trophaeumában a' halhatatlanak között — Csapy Kristófnak a' Farkas' fijának első nejétől Bocskay Annától született Susánna nevü leányát elvette; de kitől a' halál elszakasztá; mert

1565 mint Jenei kapitány nagy lelkűleg néhány nap' feltartóztatta az ostromot; de meglövettetvén bévette a' várat János Zsigmond Erdély' fejdelme.

Már II. Lajos király' halálával Erdély, és Magyar-ország között versengés eredvén, több mint másfél száz évekig meg nem szűnt a' két testvér-hazának egymás közti ellenséges viszonya. Izabellának Zápolya 's amaz fijának János Zsigmondnak adták által mintegy örökségül a' háborút. Miutánn Izabella 1559 september 15-kén meghalálozott, fija Zsigmond előbb Ferdinándal 's ennek halála utánn Maximilián következőjével hadakozott. Az álhatatlan kényü szerencse változólag kedvezett mindenegyiknek, miglen Maximilián nevezetes győzedelmeitől János Zsigmondnak unszoltatva 1565-ben Svendi Lázárt, és Bátory Andrást teljes hatalommal Zápolya ellen fő hadvezéreknek rendelte. Ezek többek közt Tokajt, Szerencset, és Szatmárt bévették. Mellyre nézve a' fejdelem Bátory Istvánt és Nizovi Szaniszlót Szatmárra küldötte Svendi Lázárral az elejekbe adott pontok szerént békességet szerezni. Minthogy pedig ezen pontokat Maximilianis helyben hagyta, az annyiszór elpróbáltt békesség kivántt czélt ért vólna már, ha Békesy Gáspár Konstánczinápolból haza térve — hová a' Svendi,

Lázár' elömenetele aránt panaszra küldetett vala — a' Solimán' érkezendő segedelmének igirete által arra nem hajtja vala a' fejdelmet, hogy a' csak mostani kötményektől elállani ne átalja. Ez a' fejdelmi szószegés Maximiliant önként rá birhatta arra, a' mit legottan végbe is vitt, hogy nem csak Bátoryt, hanem Kendy Sándort is, a' ki Bátoryt Bécsbe követte vala, örizet alá tétette. Istvánfy Histor. lib. 21. Volfg. Betlen lib. 5. pag. 232—255. Felmer Histor. Trans. § 225. Több kölcsönös győzödelmei 's győzöttetései következvén a' két testvér haza' fejedelmének, végre Maximilián kénszerittetett hogy követeket küldjen a' Török-császárhaz; 30,000 arany évenkénti adó' igirete, 's Erdély' beléfoglalása mellett a' Török udvartól békességet kért 's nyolcz esztendőre kötött is, mellynek pontjait mi utánn

1568 juniusz utólsó napján Bécsben a' követek kezébe adták, a' János Zsigmond' követeit Bátory Andrást és Kendy Sándort két évi örizet alól kibocsátatta 's viszszaküldötte.

1570 táján élt Kendy Farkas a' tudósok' moecenása. Károlyi Péter íly czimű munkáját: Elementa grammatices Gracae in breve compendium ex prolixioribus Grammaticorum praeceptis con-

tracta. Dedicata Volfgango Kendy. Editio altera. 1640. 8.“ neki ajánlotta. L. Bod Péter „Magyar Athénás.“

1575 Kendy Sándorra bízta vala Bátory István fejdelem azt a' nevezetes dolgot, hogy Amurat Török császártól megerősitetését kérje a' fejdelemségben. — Ismét Kendy Sándor mint fő követ Erdély részéről jelen vólt a' Varsói nevezetes Lengyel gyülésen, mellyben a' Zborovszki Samuel' hathatós közben jöttére 's lelkesen vitatott szovatozatára (kit az előtt Erdélyben igen jól fogadott vala Bátory) teljes hatalommal Lengyel királynak választatatt Bátory a' halhatatlan Bátory István.

Még ez évben a' Kolozsvári országgyülésen Kendy Jánosnak és Gábornak minden javaik hütlenség szennyén fejdelmi részre foglaltattak-el, azért hogy Békesy Gáspár zászlója alatt (1573) Bátory István ellen támadtak; de — úgy látszik — utóbb kegyelmet nyertek. A' Békesy táborában Tordánál egyik vezér ez a' Kendy Gábor vólt.

A' Kendy ház' másik hőse Kendy Péter 1580 az Oroszok ellen viseltt hadban Vielkoluk alatt mint Bátory István Lengyel király' kisirője esett-el lövés által;

„Hazánk' bajnokának dicső tetteiért
Hiv emlékezettel fizetgessük a' bért.“

Ez évben Radnóti Kendy Ferencz követ vólt a' Székelyek' részéről Daczó Györgyel együtt.

1581 Kendy Sándor és Zsombory László követekül küldettek Varsóba Bátory Istvánhoz, hogy a' fiatal Bátory Zsigmondnak fejdelemségre választatásába egyezne-meg. A' mit nyomós kérésekre meg is engedett

Betlen Imre (Excell.) gróf a' Kendyeket „hizelkedőknek" czimezi. „Másadik Rákoczi György ideje" czimű munkája 32-d. lapján. Az erősséget csupán onnan veszi, hogy a' Bátory házhaz eleitől fogva szivesen ragaszkodván ők; akkór midőn 1581 apriliszben a' Kolozsvári országgyülés alatt Bátory Kristóf halálos ágyát fekünné, 's kilencz esztendős Zsigmond fiját nem a' rendek' szabad szavatozata (mint Felmer írja „Martini Felmer Historia Transsilvaniae cum observationibus Jos. Car. Éder" pag. 180 § 241) hanem igiretek által a' fejdelemségbe következőjének neveztette, csak az egy Apafy Gergely Doboka várm. fő-ispánja merészelt ezen választásnak ellent mondani, a' többiek ellenben 's föként „a' hizelkedő Kendyek, bár következő szerencsétlenségöket Apafy eleve nékiek megjövendölte vala" elnémúlva fejet térdet hajtottak a' sinlődő fejde-

lem' kivánságának. — Nem akarom vakon menteni e' nagy ház' fijait 's bátran kimondom az igazat róllak; tudván hogy prima est historiae lex, ne quid veri non audeat dicere; de vagy az egész gyülésre általjában 's annak minden fő tagjaira egyenként illethető ezen vád, vagy menthető viszont az egész gyülés. A' hon' akkori történeteiben idegen, azt nem tudó, hogy Gálfy János a' Bátory Kristóf' legbelsőbb 's hatalmas titoknokja tanácsolta, múnkálta javalta a' Bátory István heljbehagyta választatást, 's a' környülményekkel esméretlen tulajdonithat ily nevezetes következetü dolgot csak egy háznak — (mellyről annyi erényes tettet olvasunk) midőn tudjuk, bár lekötötteknek valának is némely rendek' voksai az érintett gyülésben, melly szabad szavatozatokkal birtak 's éltek is vele mindenkór az Erdélyi rendek nemzeti honi fejdelmeink alatt. Továbbá a' már megtörténtt dolgokat megjövendölteknek állitani mi könnyü! 's igy bár teljesek a' Bátory Zsigmond' élete esztendeji vértszomjuhozás', hazafiutlanság', kegyetlenség' és álhatatlanság' képeivel; de hogy mind ezeket egy véges elméjü valóság egy kilencz éves gyermekről eleve oly meghatározottan állithassa, Isteni ihletés nélkül lehetetlen; 's azért az Apafy Gergely' jö-

vendölésének története a' kritikát ki sem is álja.

Erdélynek honi fejdelmei alatt fő szerepet viseltt fijai közűl a' Kendyek viszont felléptek a' haza' néző szinén. — Bátory István maga távullétében résztvevő szorgossággal gondoskodván Erdélyről, a' tizenegy éves Bátory Zsigmond' fejdelemségének fiatalságát azzal gyámolitotta 's erősitette-meg, hogy a' tizenkét tanácsnokok' uralkodását eltörölte, 's 1583 rendes függő pecsétes levele által Kendy Sándort, Körtvefalvi Kovácsoczi Farkast és Zsombory Lászlót az Erdélyi akkortan úgy nevezett köztársasági elölülöknek nevezte-ki, 's a' serdülő fejdelem' lelki 's elmebeli formáltatását szivökre kötötte. De nem vólt állandó ez igazgatás' formája; mert az Erdélyieket a' sápadtt irigység' fekete méteje megvesztegetvén, önséggel kezdék vádólni derék igazgatójikat, 's Apafy István Kornis Farkas és Litteráti Lukács Brassai jegyző' személjökben követeket küldöttek Bátory Istvánhoz, kitől

1584 kormányzót kivántak magoknak adatni. A' következett évben Géczi János rendeltetett azzá, 's apriliszben hitletétel után felavattatott. Volf. Betlen Histor. libr. 6. pag. 370 seq. Miles pag. 242. Felmer §

242. — Megvált ezek szerént Kendy fényes rangjától meg nagy körü hivatalától, hogy a' szerencsétlen Kendy háznak eddig elé futott polgári pályáját végtére vérével fesse 's halálával pecsételje, hogy mint a' tetézett tyrannismus' áldozatja példáúl szolgáljon a' késő kornak: a' féktelen uralkodást korlátolni mindenkor és eleve mily szoros mily elmúlhatatlan kötelessége légyen a' főbb kormányfiaknak, a' haza' nagyjainak. — Bátory Zsigmond 1588 decemb. 18 Medjesen országgyülést hirdet, mellyben a' megaggott Géczy gubernatorságáról lemondván, ő, a' haza' igazainak, törvényeinek és szokásainak hív oltalmára és megtartására hitel, az ország' kormányát kezéhez veszi oly nyilvános kötmény mellett, hogy maga mellett mindég bizonyos számú tanácsnokokat tartván, azok' megegyezése nélkül főként felvő jószágokat senkinek ne adhassan. De esztendő se telik-el, 's az új fejdelem Bátory Boldizsár és Gálfi János' tanácslatára — annál is inkább — hogy az érintett czikkeljek megállitva ugyan; de közönséges pecséttel megerősitve nem váltak — némely pontjait a' tavaji czikkeleknek megváltoztatta 's azt irta reájok, hogy ő Erdély független fejdelmének tétetett légyen, 's ezt valóban mútatni kivánván, a' tanácsnokok'

kikérdezése nélkül, kevés honapok alatt többet ezer jobbágyoknál az ő pártján lenni látszott nemeseknek elosztott. Ugyan ezen esztendőben Bátory Istvánt a' Bátory Boldizsár' bátyját Váradi kapitánynak, magát Boldizsárt pedig Géczi' halálával ország' fővezérének nevezte. — Nem álhata fenn hoszszasan a' két rokon (az atyjok ú. m. Boldizsárnak András, a' fejedelemnek pedig Kristóf testvérek vóltak) közt az egyezség: mindjárt a' következett 1590 történt, hogy Kárásnebesről származatt 's Erdélybe vándorlott Jó'sika Istvánt a' fejedelem' kedveltt apródját Boldizsár megveretvén, ezért czivódás támadatt köztek. Vóltak olyanok a' hazafiak közt, kik a' tűzre olajat kivánván önteni, elhitették a' fejedelemmel, hogy Boldizsár fejedelemségre vágyódna. Hogy pedig Bátory Zsigmond ez egyszer önfejétől nagy dolognak végbevivője ne lenne

1591 A' rendek' vélekedését tudni kivánta 's tanácsokat szorgatta. Ezek, Kendy Sándorra hallgatva, mindenképen a' békeséget elpróbalni javallák, a' mi ha meg nem eshetne, azt, hogy Bátory Boldizsár vagy az országból útasittassék-ki vagy ölettessék-meg. Melly vélekedést ámbár a' fejedelemnek titokban értésire adták; de ez lelkiesméretétől vádoltatva, azt a' gyónásban fedezte-fel, a' gyontató

pap pedig Boldizsárnak a' titkot kiadta. Mellyért ez, a' ki önhatalmából magának fő kormányzói méltóságat tulajdonitott, fenyegetőzésekkel oda vitte ki a' dolgot, hogy ön a' fejedelem 's a' nagyak, magokat minden módon mentvén az egész egybeesküvést Gyulay Pálra és Gálfi Jánosra háritanák. — Igy Bátory Boldiztár ezúttal elcsendesült ugyan; de megvólt a' gyülölségnek a' versengéseknek alapja vetve, a' mik naponként méjebben gyökereztek 's végtére a' leggyászosabb borúlattal tetézék a' Bátory és Kendy házok fijait. Volfgang Betlen pag. 401, — 405.

Számtalan példa bizonyitja a' Romai szent széknek a' hyerarchia' védangyalinak ú. m. a' jesuitáknak szerencsétlen kimenetelü avatkozatjokat az országos dolgokba. Az Erdélyi történetek' sorai is mútathatnak elég esetet ilyent a' XVI és XVII században. Ilyennek találom én Bátory Zsigmondnak a' Töröktől elállását 's annyi fényes érdemmel diszlett hazafiaknak e' szülte méltatlan gyalázatos halálát. Ennek alapját 1594 évben Carigli Alphons jesuita a' fejedelem' gyontató papja politicájával, Bátory András bibornok, Cumuleus és Amalteus a' pápa' követjei, 's az ön hasznát reménlő Mátyás Ausztriai fő herczegnek Ungnad Dávid nevü követjei vetették, kik mellékes kinézeteiknél

fogva könnyen rá birni tudák az erőtlen lelkü Bátory Zsigmondot arra, hogy, bár a' Tordai országgyülésen majus 12. a' haza' főbb és alsóbb rendjei csaknem mindnyájon, a' korlátnok Kovacsoczy is (ön meggyőződése ellen nyomosan vitatván a' fejedelemnek kivánságát) és Kendy Sándor bátran 's keményen ellenzették is a' szövetség' felhagyását; álhatatos maradott még-is Bátory: 's ugyan e' gyülés alatt, egyeztethetlen kinézetből; Bátory Boldizsárt fő hadi vezérnek, Gerendy Jánost pedig fő kincstárnoknak tette, és a' katonaságnak minden történetre egybegyüjtésit parancsolta. L. Bethlen libr. 7. pag 470. Azonban egyéb környülmények is kedeveztek a' Bátory' feltételének: a' Törökök Hatvannál megverettetésök, a' Moldvai és Havasalföldi vajdának 's a' Lúgosi bánnak az ő megszóllitására a' Török ellen ajánlott pártütéseik. Mindezeknél fogva, még egyszer egybegyüjtötte ő az ország' rendjeit juliusz elején Károly Fehérvárra. De most is mind eddig a' fejedelemnek esküvéssel pecsételtt fogadására teljességgel nem akarván ezek állani, Tordára hozák fel a' gyülést, a' hól az egész nemesség fegyveresen jelen vala, 's a' hová a' fejedelem is hivattatott; de el nem jött: 's ugyan azért némely fő méltóságok által dethronizáltatása sürgettetett. — Megértvén

ezeket Bátory egybegyüjtött kincseivel Kővárra vonúlt, a' honnan miutánn Kolozsvárra az oda költözött országgyüléshez írt vólna, az ország' karai és rendjei, a' Szász ispán' sürgetésére, s' közönség nevében viszszahivták a' fejedelmet: el is jött, Váradról rendeltt hadisereg' kisirete közt Kolozsvárra. Itt más nap u. m. aug. 28 nihány főbb méltóságokat bilincsekkel terhelve azon alsó hajlékokba, mellyek jejenleg a' rom. catholicus T. T. káplányok' lakta szobái — küldött; kik közűl Kendy Sándornak az ő leghivebb tanácsnokjának, leggondosabb nevelőjének és az előtti ország' derék korlátnokjának, Kendy Gábornak e' Sándor' unoka öcsének Ifjú Jánosnak a' Bátoryak rokonjának, Forró Jánosnak és Szent Egyedi Deák Gergelynek a' napon melly hétfő 's épen a' Mohácsi gyászos ütközet' napja vala, augusztusz 30-kán nap feljötte előtt a' Kolozsvári nagy piaczon-oly méltatlanúl mint szintén Hunyadynak Budán, — fejöket szedette. Azutánn Bátory Boldizsárt Szamasujvártt felakasztattatta, Kovacsoczy Farkas korlátnokot és Radnóti Kendy Ferenczet-a' duzst — Gyaluban megfojtattatta. Gerendy János', Lónyay Albert', Szilvásy Boldizsár' és egyik Szalánczy (vóltak László és György) életöknek megkegyelmezett; de a' fenn irtta-

kan kivül Tamásfalvy Dénczs, Bornemisza János, egyik Szaláncy 's Pávay Miklós is hütlenség' szennyén büntetődtek, Szerző okai e' gyilkos executionak Bocskay István, Déák Kristóf, Sibrik Gáspár, Geszti Ferencz, Kornis Gáspár, Jó'sika István és Hutter Albert vóltak, Mikó és Benkő szerént. — Az utókorbeliek egyenesen birálóji a' nagyak' tetteinek; mert őket mint az egykorúakat sem a' jutalom nem ösztönzi, sem a' tilalom nem rettenti. Thuanus, Miles, és Istvánfi, egykorúak Bátoryval, a' fejedelmet menteni látszanak. Fasching nem vala pragmaticus éviró; Felmer is csak az évirók' ellenkező vélekedésöket azok' leirása nélkül erinti és hozza fel. Betlen Farkas utánn se lehet kitanálni: mennyibe méltán vagy méltatlanúl végeztettek-ki az érintett szerencsétlenek. Egyedül a' jóváhagyatt alkatmány IV. Rész 20 czime egyetlen czikkelje irja és fedezi fel a' törvénytelen tettet ezen igékben: „in anno 1594 e' hazának tekintetes nagy rendekből álló nihány számú hasznos fijai és tagjai injustâ (nem indicta causâ) causâ, non citati neque legitime convicti ölettettenek meg.“ Elég az, hogy a' papi hizelkedés Bátoryt — kit a' mostoha természet kegyetlennek szült vala, a' jó nevelés pedig ezen nem segithetett, — inye szerént hajtogatván az ország' rendjeinek

tulajdon és szabad igazaikkal élni nem tudása, 's még némely fekete lelkü kincsszomjuhozó irigy hazafiaknak gonosz tanácsa, elég alaposan meggyőzik a' maradék' hiv érzetét 's józan értelmét mennyiben menthetők vagy vádolhatók mind Bátory Zsigmond mind élve maradtt és kioltatott tanácsnokjai. — Minő béjeg illesse a' fejedelmet ki meghalgatatlanúl 's itilet nélkül — mint a' fémbirák hajdan a' titkos itílőszékben — ölet meg-akár kit is, 's e' felett a' tanú-és vád-leveleket ismételt igirete ellen nem közli, mint Bátory is, ezt vitatni nem szükség. A' Kendyek' jószágai ekkór fejedelmi kézre szálván; Kendy István utóbb korlátnok — bár vér és büntelen vala — a' Lónai uradalman kivül azoknak birtokába nem léphetett. L. Kendy Sándort a' főispánok' sorában — és alább K. Lóna Leirásában. A' jóvá hagyattt alkatmány IV. R. 20 czime foglaltta panasz „jus ligatum"-nak hirdeti ezen irgalmatlan tettet követett kemény parancsolatját Bátorynak, mellynél fogva megtiltotta, hogy senki a' maradékok közül ezen fő emberek' jószágait törvény útjan is felkérni 's perelni ne mérészelje. De a' józanabb maradék ezen embertelen kikötést eltörölte.

Kendy Gábornak a' fővétellel büntettetett (1594) Gábor apjának és a' hasanlólag

hütlenség' szennyén, javaira nézve büntetődött Kendy Istvánénak (L. alább) anyjok vólt Balassa Margit, kit szült Somi Jó'sa Anna Balassa Imréné a' Somi Jó'sa Gáspár és Prinyi Margit leányok.

1603 Kendy István Bászta' vezérlete alatt a' Rudolf' részén Kaplyonnál (b. Szolnok várm.) Székely Mozestől megverettetett; de bár fiatal 's Betlen Farkas szerént jeles ifjú, többekkel együtt öis megszaladatt 's életét a' fegyver' élétől igy mentette meg.

1604 Más Kendy Istvánt Bászta György Kolozsvártt a' Dominicanusok' hajdani (most a' szürke barátok) klastromába záratván, éhséggel ölé el. L. Fasching Nova Dacia sive Principatus Transsilvaniae Pars Quarta. 1744. Claudiopoli. 16 pag. 140.

1605 A' már elöfordúltt Lónai (mint Betlen Farkas nevezi) Kendy István Lodi Simont a' Lúgosi bánt, miutánn Károly Fehérvártt hoszszasan múlattak együtt 's Kolozsvárra kisirte vólna, gyaluba fogolyúl küldötte; de Bocskay nem sokára kiszabadittotta.

Még ez évben e' Kendy martiusban Harinai Farkas Miklóssal és Tury Ferenczel együtt ötszáz fegyvereseket vezérelt Medjes ellen, hogy azt Bocskay' részére vennék-bé: bévették ugyan; de a' városba alattomosan nyo-

múlt Ráczok és Oláhok által csak nem egy lábig levágattattak, magok a' vezérek alig menekedhettek meg a' haláltól szaladás által.

1606 Egyik követ Erdély' részéről a' nem esméretlen Bécsi békülés' (Pacificatio) szerzésére ő vólt Kassára küldve, mellyet Rudolf császár és Bocskay köténck együtt.

1607 Februariusban a' Kolozsvári országgyülésen inkább Bátory Gábort mint Rákoczy Zsigmondot kivánta fejedelemmé választatni.

Ha utóbb-bár büntelen-érzette is a' vashatalom' vadigáját; de nem sok idővel megbukta előtt szerencsés vólt megnyerni Bátory Gábort és az ország' rendjeit, hogy 1609 aprilisz' 26-kán a' Szamasújvári uradalmat ideigmeddig nyerte, az ország is ebbe megegyezvén. L. az 1609 évi egyik törvény czikkelyt, és Betlen Histor. Tom. VI. pag. 534. — Még ez évben Básztа György' dühét megszelidíteni képes vala maga iránt, miutánn Székely Mozes' részére harczolván meggyözettetett vala Básztától.

Erdély' fejedelmei közül kik azt Magyarországtól külön és független néptesté válta alatt kormányzák, az őskór' szelleméhez képest, a' fejedelmi szék' diszei, a' nemzet' oltalmai, a' haza' védjei Bátory István és Betlen Gábor; a' több ágakra oszlott de egy törzsökü nagy

Bátory házra mindenkorra maradandó homályt vontt Bátory Zsigmond és Gábor ellenben a' fejedelmi szék' gyalázói, a' nemzet' szabadságának zsarnok-rablói, a' haza' pusztitói valának. A' főbbek erényei vagy hibáji mely nagy hatással fojnak-bé az erkölcsiségre vagy erkölcstelenségre, szinte hihetetlen, annál szembetünőbb pedig a' tisztaság' törvényeinek megszegéséből eláradni szokott bünök' sokasága a' nagyak' példáji következetében. Nemde nem a' Lengyelek' erkölcsi romlotsága is a' XVII század' végén a' thronuson ült II August' példájából eredett, a' Nápolyi udvarnáli buja élet 's fajtalan uralkodónék, mint a' két Johanna, rosz példa adása, rontották-el a' jó erkölcsöket?" Nincs nemzet, melly a' szemérmetesség' szemtelen sértői, az ártatlanság' gyilkosi, a' házassági rokon érzet' szentsége (mert mi szentebb mint mit a' természet szentelt meg?) tipróji ellen czélarányosbb 's fenyitőbb törvényeket hozott vólna, a' Magyaroknál. Nemzetünk' romlásának okait nyomozva, nincs valóban nincs eltévesztve az út, melly a' féktelen testiség' ösvényén fejti-meg ezt. Méltán kesergi az ősz lantos, hogy

Egy Istenért egy Hazáért
Égett hajdan durván hiv,

Egy mátkáért nyoszolyáért
A' törzsökös Magyar szív;
De se Isten — —

Mind ezek Bátory Gáborra is illenek. Ő egyik vala Erdely' választott nagyjai közül, a' ki Toppeltinus szerént, fő fokán álva a' méltóságnak illetlen és tiltott maga viseletével rosz példákat adott a' nőtelenéknek, a' szerető szíveket megsebzette, az édeni házasság' örömei közt szendergők' boldogságát feldúlta, Kémjei által a' kedvező alkú szüzeket undok hálójába keritette, 's a' legszentebb igazzal tulajdonitott nők' férjeit, apákat anyákat méltó boszszutételre ingerelte, A' megbántódottak közűliek — vóltak Kendy István korlátnok, L. főispánok sora) Szilvásy és Kornis Boldizsár, kik' hiteseit neji szeplőtelenségökkel önkényének áldozni kényszeritette. Ebből következett az'tán, hogy a' sérelmesek (kiket Benkő előszámlál — mert többen is vóltak) 1610 Széken Bátory ellen boszszút méltó boszszút esküvén; őket érte a' csapás: mert mi előtt innen a' fejedelem a' Beszterczei országgyülésre indúlt vólna, őszesküvésök felfedeztetett, Betlen Gábor' kész segedelme által meglepettek

Kendy Szamasujvárra saját várába illant; de a' Kornisak közül Boldizsár a' küzdés közben általszúratatt, Györgynek pedig Kolozsvártt feje vétetett.

Caspar Boitinius de rebus gestis M. Gabrielis Betlen libro I-ms Ennek a' Kendynek kezeiből a' korlátnoki pecsét elvétetett honi törvényeink' szavai szerént, mint a' leirtt bűnbe részesedésért hütlenség' szennyén marasztaltnak.

Ezen Kendy István' hütlensége-szennyét illető levél idősbb g. Teleki Mihály (a' nagy) levelei közt 19 számmal jegyezve, a' több levelek' nyalábát (fasciculus) jelenti. L. ezen levelek laistromat — mellyeknek nyalabai 40 tésznek: Notitia Historico — Diplomatica Archivi et Litteralium Capituli Albensis Transsilvaniae pag. 110 — 119. Hihető: hogy ezen laistrom előszámláltta leveleket a' Betleni Betlen gr. ház 1688 ólta, többi a' Kendyeket illetőket pedig a' Teleki grófi ház birja. —

Kendy Krisztina Haller Zsigmondné is e' Kendy Istvántól vette létit; testvér vólt Haller Istvánnal e' Zsigmond, — és így két testvért tartott. L. alább Kendy Lóna leirását.

Alig van Magyar nemzetség Erdély' őskorából, mellynek fijai a' fejdelmi ponton alól több és dizesbb méltóságokat viseltek, felesbb kincsekkel birtak 's fényesbb pályát futottak vólna a' haza' nagy körében mint a' Kendyek; de szerencsétlenségök is rendkivüli vala. Közülek Ferencz a' vajda, más Ferencz és Sándor Bátory Zsigmond első tanácsnokja 's nevelője leggazdagabbak vóltak 's Erdély' polgári néző szinén legnagyobb személyt viselők a' tizenhatadik század' fojtában; de egyszersmind legnagyobb kárvallattak is. Ferencz és Antal testvéreket Izabella Károly Fehérvártt, Sándort ezt a' fatumak üldözte nagy férjfit — a' ki 1557 táján tapadta a' külső országi oskolák' küszöbeit nagy előmenetellel a' tudományokban, előbb vólt János Zsigmond' titoknokja, Bátory Kristóf tette korlátnokká; szóval: János Zsigmond', Bátory István' Zsigmond' és Kristóf' korának híres-neves emlék fiját, — más Ferenczet és Gábort a' nagy Kendy Sándor' öcseit, Bátory Zsigmond egyzerre végeztette ki; Sándornak és Gábornak Kolozsvártt augustus' 30-kán vétetvén fejöket; midőn az ifjabb Sándor' életének — a' ki veje vólt a' nagy Kendy Sándornak

meghegyelmezett; ezen Ferenczneh pedig életét vevé-el september 12-kén Óváry István kapitány Gyaluban kínos szenvedtetéssel. Ennek szülőjiről rája szállott felkelhető vagyonja hatszázezer aranyakra becsültetett; a' fiskus' vagy igazábban Bátory Zsigmond' vagy még igazábban az ő haszonleső álnok titoknokjainak zsebeibe kerülvén mindazak.

E' nagy nemzetségből Kendy Sándort és Ferenczet Erdely' jelesbb férjfiai közé méltán helyezhetjük azért is, hogy a' honi tudósokat, szivek szerént örömest ápolgatták. Laskai Csokás Péternek külföldi útozásaira pénzt adtak, munkáinak kinyomtattatását a' költséget nem kimilve, elősegitették L. Bod Péter Magyar Athenás 157—159 lap.

Kendy István és Péter a' harczmezején aratták vérrel festett koszorújokat 's lövés által holtak-el. Más Kendy Istvan személjében a' vólt tartományos korlátnokban 1628 táján fogyott és enyészettel ezen nagy ház és nemzetség. Közelebbi leány ivadékaik a' Haller grófok.

Kenezsy Kristóf Ördög Klára' férje a' tizenhatodik évszáz' elején házosságnál fogva vólt birtokos.

Keresztesy (Nagy Megyéri) Pál 1603

Karánsebes alatt Székely Mozessel együtt vitézkedett.

Keresztesy András ugyan ez évben mirigy halál által halt-el Vajda Hunyadon.

1605 Keresztesy Pál az érintett Karánsebesi és Lúgosi bánnak vólt téve Bocskay István által.

1660 Élt Keresztesy Ferencz béke szerető jelesbb hazafi.

1691 Keresztesy Sámuel első e' megyében nagy nemzetségéből mint birtokos. Vólt II Apafy Mihálynak egyik gyámatyja 's első a' hazában az akkórtán felállitott fő hivatalfokon ú. m. tartományi fő biztos (Supremus Provincialis Commissarius) és Fehérvármegyének főispánja. 1702 mint Borsai főbb birtokos a' sóbeli haszonba részesülendők közt feliratott. Utódja a' Betleni Betlen grófi nemzetségből e' megyében Borsa hasonfelének birtokosa Betlen Ádám gróf.

1749 Keresztesy Ferencz, kinek neje vólt Béldy Kata Béldy Kelemen' leánya, e' nemzetségből adományi béirás jogon (jure donatario inscriptionis) birta Kupsafalva| Ünömező egész falukat (b. Szolnak várm.) kinek magva szakadtával rövid ideig Keresztesy-leány ivadékok kezén vóltak, kiktől, a' béirás mennyiségét (Summa inscriptionalis) lefizetvén, a'

fejedelem 1749 a' M. Láposi fejedelmi jószághoz ragasztotta, t. i. mellyek hajdan a' Szamasújvári tisztán fejedelmi jószághoz birattak vala. Eredeti oklevél.

1750. Keresztesy Borbára Iktári Betlen grófné még ezen nemzetségből való vala.

Keresztúry. (Sajó-Keresztúri) Ezen előnévvel különböző nemzetségnek származatát 's elágazását feljebb Garázda vezérnév alatt láttuk. Az Erdélyi évkönyvek' lapjain kijeleltetnek: Keresztúry Kristóf 1562 egyik hadnagyja Bátory Istvánnak mikór Hadadat (k. Szolnok várm.) Balassa Menyhárt és Zay Ferencz tölök a' Ferdinánd' részére viszsza foglaltak; levágván négy ezer emberét Bátorynak.

1604 Keresztúry György Bászta György' titoknokjának iratik.

1624 juliusz 3-kán II. Ferdinánd császár itra Pázmán Péternek: hogy küldi Keresztúry Istvánt — ki utóbb e' megyei tiszt vala — mint követjét Betlen Gáborhaz. Az útasitást, mellyet nekiadatt. L. Gabrielis Betlen Principatus Transsilvaniae coevis documentis illustratus per Georgium Pray a.) 1816. Tom. II-do. Juliusz 4. viszont ettől a' követtől küldését a' kötött pontoknak igiri. L. főbirók és alispánok sor.

Keresztúry János a' nagy Teleky Mihály sogora élt 1680 körül. A' Széki Teleki házba házasadatt, melly — Kazinczy szerént — Bátory Zsigmond' fejdelemségben házosságnál fogva tűne-fel Erdélyben 1580 táján. Ugyan 's Garázda János — utólsó a' Garázda neven — Lengyel-országi húzamos útjából Erdélybe haza térvén, 1560 Bolduczi Fehér Judittal Torda vármegyei nagy birtokú nemzetség' leányával költ-égybe, házassági egyetlen gyümölcsöket Annát Széki Teleki Mihálynak 1580—1606 vólt fejdelmi testőr kapitánynak adák-ki. Ez apja lön Jánosnak, ki nejével Berhidai (néhól Kápolnai) Bornemisza Annával nemzé Mihályt a' nevezett nagyat, Katát, és Annát előbb Czegei Vass Lászlónét, másodszor Keresztúry Jánosnét. Más vólt a' Recze — más a' Sajó Keresztúri Keresztúry nemzetség. Olvashatni: „Keresztúry de Szent Benedek.“ a. Fehér várm.

Kidey. A' név etymologiájánál fogva nem léend képtelenség ide iktatni e' nemzetséget; bár Szatmár vármegyében is vóltak Kidey nevű nemesek. Erdélyben feltünt Kidey Péter. Elesett 1602 Székely Mózes' részéről Básta ellen harczolván Szent Imrénél Károly Fehérvár mellett.

Kiss 1702 mint Széki nemes birtokos a' sóbeli haszonba részesülendők közt említetik.

Kivey Miklós bírt Igcyn (talán Igriczen) 1290 előtt kevéssel.

Komjáthy (Magyar-Derzsei) Péterről Éder a' Kolozs-Monostori országos levéltárból írja, hogy némely Kolozsvári polgárokat az ország' útján kifosztott, 's ezért 1518 megbestelenitetett (infamisatus).

1533 említik (e' féle?) Komjáthy, hogy a' Szentirást magyarra forditatta, és Krakóban kinyomatta.

A' Komjáthy ház fiúágon M. Derzsei ősi birtokos volt; házasság által pedig leányágon az Ördög nemzetségnek osztáljossa. Komjáthy Gáspár (L. tisztek sora) előbb alispán utóbb főbiró, az érintett Komjáthy Péter' fija 1550 táján tartatta nejül Szalay Borbárát Szalay Gergelynek Ördög Katától született leányát, ki a' törzsök Ördög Benedek' ötödnyom ivadéka vala, 's kinek jogán Komjáthy Gáspár birt M. Fodorházán, Kovácsiban, Szent Katolnán.

Komolloy Bálint mint bizonság az Ördög ivadékok' részökre bizonyos egyezésben Csomafái lakósnak és birtokosnak olvastatik 1728.

Korda (Boros Jenei) gróf. E' nemzetség grófi ága (lovag rendű lévén másik ága) mellynek enyészetét a' Tordai leoninista kesergi, 1796 hanyatla-le Erdély' egéről. Másfél század alatt virágzott Erdélyben, 70 évig diszlett a' mágnások közt, 's nem kevésbbé e' megyében, a' hól főbirtoka Hídalmás vala; előnévül is használva ezt néha. Hídalmásnak jelenlegi birtokossai házosság által mindnyájon Korda grófi és nemesi jogú ivadékok. Magva szakadt György ifjú grófban. Utolsó Korda gróf leány Anna Toldalagi grófné vala. Főbb és legközelebb való útódja a' Korda grófi ház' tagjainak Iktári Betlen gróf e' megyében, ezen nemzetség' Iktárról nevezett ágának eddig elé egyetlen sarjazatja.

Koródy 1768 táján 's azon innen is M. Derzsei birtokos vólt; utódi Dálnoki Miklós nemesek másod nyomon leány ág ivadékokban.

Kovács. 1702 N. Devecseri birtokos a' sóbeli haszonba részesült. Közelebbről három nyomon által esmérte e' megye Kovács nevü birtokosait Nagy Esküllön 's ahaz tartozatt részjószágokban. A' Jékey házba 1780 táján házasadva váltak vala ide való birtokosokká. — Lenyesé a' halál e' nemzetségi egyetlen virágot alig fejlő bimbójában Kovács József ifjú' elhunytával 1832 évben.

Kovácsóczi (Körtvefalvi) régi irásmódja szerént Kovachoczi. Benkő ezen neven kettőt hoz elő: Kovácsóczi Farkast és Istvánt. Arrról írja: hogy miutánn Európának miveltebb tartományait, 's az Olasz, Franczia és Német oskolákat meglátogatta, Magyar-országra viszszatért, 's Bátory István és Kristóf' fejdelmek' vonszalmát maga iránt annyira megnyerte, hogy őt Erdélybe hívnák, a' hol 1578 fényes követségeket viselt, csakhamar tanácsnoknak és korlátnoknak neveztetett-ki, 's a' Kendy nagy házzal is egybeköttetett hogy 1593 Kendy Sándornak Erdély' az előtti korlátnokjának egyik leányát Kendy Kristinát nejül vette.

„Soknál, kit kevélyit törzsökje vólt elsőbb
Mert a' virtus minden nemzetségnél elsőbb"

Szirmay szerént. 'S még is mi szomorúan múlt-ki! Hideg borzadás futja-el az olvasó' érzékenységeit az ilyen gyászos esetekre: egy év nem telik-el, 's e' jeles boldog pár elszakasztatik egymástól, örökre viszszatérithetlenül szakasztatik-el: még viritottak a' menyekző' örömvirági a' Krisztina' pártáján, a' hymeni szövetség' öröme még alig kezdett vala fejledezni hogy megvalósúlna, érkezik a' fejdelmi követ, fegyverzörgés hallatik, 's a' megelégedett férj Kovácsoczi szeretett és szerette nejének karjai közül kiragadtatik, rabbá lesz, az elvá-

lás' órája, szivszaggató jelenés! lefolj, 's Krisztina soha soha sem öleli ismét férjét: mert Kovácsoczit Bátory Boldizsár sogorfelével, Kendy Sándor ipjával 's több méltóságokkel együtt Bátory Zsigmond fontolatlanúl 's ártatlanúl megölette 1594. — Ohajtjuk vala Erdélyiekül hogy a' „Két Bátory" jeles irója ne feledje-ki e' történetet egyébaránt közhelybehagyást nyertt rajzolatjából, annál méltábban, hogy a' historia egy szép, való odafüzhető tárgyat szolgáltatván a' leirtt esetben, az, költői ritka ecsetjére is felvehető lett vólna. — Ily rövid ideig való házasság Kovácsoczinak második (nem maradatt gyümölcstelen: szeretetök' záloga vala Kováczoczy István tudós férjfi, Betlen Gábor alatt Erdély' korlátnokja. A' szerencsétlen Kovácsocsy Farkas valamint a' tudósok' nagy moecenássa, úgy maga is szép tudományú vólt. Olvastuk Mocsáritól nemes Nógrád vármegye esmértetésében a' választ mellyet Kovácsoczy Forgács Imrének küldött, hogy menyekzőjét személyes jelenlétével nem tisztelheti. Elég tanú szép nyelvére nézve. Erdélynek historiáját leirta, 's még egy velős értekezést az Erdély' igazgatás' formájáról latinúl, kijött Kolozsvártt 1554, az iró hire nélkül Marcellus Sqarcialupus által Berzeviczy Mártonnak ajánlva. Szent Györgyi Márk András Kovácso-

czi Farkas' első nejétől született gyermekeinek nevelője, a' második menyekzőt versekkel tisztelte-meg, mellyek legottan világot láttak Kolozsvártt 1563. 4. — Mint a' leirttak szerént a' Kendy házzal osztáljos Kovácsoczi nemzetség ezennel ide foglalandó vala. Magva szakadt a' nemzetségnek 1640 táján. Birták ide való jogaikan kivül a' Görgényi uradalmat, és Szász Régent. — Betlen Farkas 1695 Kovácsoczi Zsigmondról is emlékezik: hogy több nemesekkel együtt Káránsebesen állapadatt valameg jobb jövendőt remélve.

Kozárváry György Zápolya Zsigmond alatt neje Liptay 'Sofia' jogán birtokos vala M. Földváron. Nejét özvegyen hagyta. E' családból veszi származatát azon Kozárváry Ferencz, kiről az egybegyüjtött alkatmány III Rész. 3 czim 5 czik emlékezik, hogy 1669 az Örmezei hídakróli (ma csak egy van) vám adás iránt nyomozni rendeltetett több társaival együtt, kiket ugyan azon törvény czikkelj felhoz. E' ház eredete b. Szolnok vármegyei.

Köblös vagy Köblösy (Nagy Váradi) Birtokosi léte kinyilvánúl tisztviseletéből 1720 — 1740. L. főbirók alispánok és jegyzők' sora.

Kővári 1702 Vasas Szentiványi nemes birtokos vólt, midőn a' sóbeli haszonban részesült.

Kun (Káli) Mátyás 1645 táján Dobokai Zakariás Erzsébetet heljben Dobokán nejül vévén; egy részről itt és ekkór vált nemzetsége e' megyében birtokosá. Három nyomon által virágzott itt, kikopott innen 1736 férjfi ágon. Káli Kun Farkasban a' Mátyás fijában az egész háznak magva szakadt. Előneve Maros székből eredett.

1677 majusz 30-kán Kun Boldizsár Kecset Szilváson nemes és ott lakó birtokos, a' Véglai Horváth Magdolna Lugosy Miklósné' vég szándékában mint egyik bizonyság aláirt. Eredeti oklevél' másolat.

1697 octob. 22. K. Kun Mihálynak Ilona nevű leányával az iró Cserey Mihály menyekzőt tartatt.

Lázár Kővár vidéki eredetű a' Mágner leányok közül vévén nőt; birtokos vólt.

Lengyel vólt az Ördög Benedek' veje 1560 táján; 's igy neje jogán birtokos.

Lentenek királyi adományos (donatarius) vólt 1243 e' megyében, kinek Hermánnal együtt nem kis darab földet ajándékozott Lőrincz vajda a' király' nevében. Ezen birtokos

Lentenek 1243—1272 Szászok ispánjának iratik. L. Hermán.

Linkner (Daroczi) a' Keczeli nemesek' házába házasadva vált birtokosá, 's birt két nyomon által az Egregyi és Pánczélcsehi járásban. Ma egyik Linkner-leány Hatfaludyné.

Liptay György és Miklós testvérek éltek e' megye' keblében a' Zápolyáék' kora alatt. Amannak nejétől Szalaházy Magdolnától leányai: Sofia, ment férjhez Kozárváry Györgyhez, maga jogán mint özvegy birt Meleg Földváron (Feoldwár) Anna, előbb Hoszszutelky Ferenczné majd Budaházy Jánosné. Ettől anyja lőn: Budaházy Orsolának és Annának. Magdolna Solyomkövi Menyhárt Gáspárné. Ezen Liptayak a' Menyhárt, Hoszszutelky, Budaházy, Tötöry és Kecsethy nemzetségekkel osztozó vérek voltak. Bizonyitja pedig mind ezeket Zápolya Zsigmondnak egy beiktató levele, mellyel Kornyáty Békesy Gáspárt Fogaras vára' birtokába 1568 augustus 17 Károly Fehérvárról béigtatja. Maga az adomány I. Ferdinánd császártól való vólt, Veszprémi püspök Szalaházy Tamásnak a' László' fijának adva. Erről szállott az érintett igtatotra. Ez igtatást utóbb Maximilian császár megerősitette.

Litteráti. E' szó, melly a' régi időböli irás' és olvasás' czime, meggyözödésünkre szolgál, hogy a' régi Magyarok közt az irászok, melly kevesen vóltak; 's valóban egy bizonyos jele tudományának 's különösen Latin nyelvének, kire e' nevet ragasztották a' setétebb századok' emberei. — A' jegyzöi hivatal egyik a' legtöbb tudományt megkivánók közül, mellyet négy úgy nevezett Litteráti (Litteratus) viselvén a' XVI és XVII század alatt e' megyében, ragasztatt nevöknél fogva arra érdemeseknek itiltettek. Közönségesen egész hazában így és ezért használták a' Litteratus nevet annyira, hogy még 1722 a' fejdelmi ügyek igazgatója az ország gyülés tagjai közt Litteráti melléknevet viselt. Ne véljük tehát ezt valamely nemzetség' vezeték nevének lenni; egyébaránt vóltak e' megyében: Nagyfalvi Litteráti egy, csak Litteráti kettö, Nagy Sajói és Nagyfalvi Litteráti egy, Kidei Litteráti Demén 1545-b. és L. Balázs 1627. kik e' heljen mint birtokosok emlitendök valának. L. jegyzök sora. A' litteratus szóról l. Pray Diatribe pag. 212. Com. de Bathyáni Episcop. Csanád. pag. 24.

Luczay 1702 Szász Czegöi nemes és birtokos a' sóbeli haszonban részesült.

Lugosy (Peterdi) Miklós 1695 a' Kolozs Monostori conventben (Abbatia B. Mariae virginis de Kolozs Monostra) Bánfy György gróf és kormányzó' kereső levele (requisitorium) mellett a' Dobokai és Kecset-Szilvási elidegenitett részjószágait tárgyazó levelekre találván, azokat másolatban (transumtum) ki is vette: amaz Nyiresi; ez Káli Kun rész nevezet alatt lévén feljegyezve a' több levelek' rendében.

I. Apafy Mihálytól nyertt több okleveleken láthatni aláírva a' Lugosy itilőmestert.

Macskásy (Szent Márton Macskási). A' vérágazatak 's a' Magyar-országi és Erdélyi történetek néhány Macskásiról szóllanak.

1315 a' b. szűz születése előtti Szombat innepen Miklós Erdélyi vajdának Desvárról kiadott tiltó levelében emlitetik Macskási Miklós mint vajda' személyesc, hogy Apa Jakab kérésére a' Csabai és Récsei embereket Babus és Bod faluk haszonvételétől eltiltva, 's a' feleletben pedig hogy eltiltotta légyen, mellyek Csaba és Récse mind ketten László nevű vajdákéi vóltak.

1420 Macskásy Tárnok János veje Iktári Betlen Gergelynek a' Kárásnebesi bánnak. Annak unokája.

1495 Macskásy Péter, másod magával Szörényi bán, aláírva találtatik az ország'

törvénykönyvében a' végzetek' bérekesztésében. Ez

1502 hadat viselt az ifjú Hunyady ellen; 's

1504 már nem vólt bán.

Az Erdélyben fellépett nemzetség Szent Márton Macskás előnévvel szülte és adá Macskásy Györgyet is.

1556 Petrovics Péter tavasz felé Erdélybe Lugosról bémenvén, azt igérte a' Szebeni tanácsnak (Buday Fer. szavai szerént) hogy csak áljanak-el Ferdinánd császártól Izabellához, tehát se Szebenbe, sem a' Szászoknak akár melly városába is katonát nem fog szállitani, sem a' Ferdinánd' Szebenben lévő ágyúit nem fogja onnan elvitetni mindaddig míg a' csendesség az országban heljre nem áll; azonban még is kevés napok múlva martius 21 Macskásyt Szebenbe küldi azzal a' parancsolattal, hogy a' város küldjen néki háromszáz gyalag katonát, nehány ágyút, 's egyébb ostrom-eszközöket, mellyekkel K. Fehérvárt Bornemisza Pál püspöktől elfoglalhassa. Nagy nyughatatlanságot okozott a' városban Petrovics' feledékensége: mindazáltal a' tanács a' kivántt gyalagakat elküldötte, de az ágyúkat otthon hagyta.

Annyi dicső, magva szakadtt házak' emlékét által futtatva; e' megye' nagyobb észrevételű fiai' sorában érintsük a' Macskásy

ház' fijait is egy-két sorban. A' honi fejdelmek alatt országos követek, belső tanácsnokok, főispánok e' megye' kebelén kivül, vóltak ők; szép lelki tulajdonaikra 's vagyonos voltokra nézve jútván azon főbb fokokra.

E' nemzetség házassági egybeköttetésénél fogva is nem utolsó tekintetben állott.

1629 táján Betlen Mihály Katarinának Macskásynénak testvére vólt. E' Betlennek első neje Zsombory Borbára. Szülte több közt B. Erzsébetet Cserényi Farkasnét a' kincstárnoknét. — Iktári Betlen Gergely János Zsigmond tanácsnokja Kállay Lőkös Annával nemzette többi közt Györgyöt; kinek Toroczkay Katarinától születtek: Gergely, Sofia és György gyermekei. Györgynek Csejthy Ilonától levének több közt: Judit és Katarina; ezt előbb Sz. M. Macskási Macskásy Mihály azutánn Lozsonczi Bánfy Zsigmond vevék-el 1638 táján.

A' Kolozs Monostori országos levéltár, e' nemzetség' tagjai közűl ezeket adja tudtunkra: Szent Márton Macskási Macskásy János; ki apja vólt Mártonnak, a' ki Gesztrági Ábrahám' leányával Erzsébettel lön öt magzatak' atyja. 1.) Sofia e' megyebeli Pousa Kristóf' neje 1309 táján; kinek egyik leánya Pousa Kata vólt Mányiki Sztrigy Jánosné, má-

sik Ilona Kabós Tamásné? Anna Dezső Ferenczné, ki anyja vólt Annának Szász Zsombori Székely Jánosnénak e' megyében; e' pedig viszont e' megyében Krisztinának Ombozy Gáspárnénak. 5.) Margit Nádazsdy Jánosné. 4.) Orsola előbb Rödi (Kolozsvárm.) Csek Györgyné, másodszor Tomory Demeterné és 5.) Balázs kinek neje vólt Györfalvi (Kolozsvárm.) Henke Ilona a' Henke Miklós' leánya, kinek apja vólt: H. László, ennek H. Domokos, ennek viszont Henke László. Macskásy Balázs apja vala Boldizsár és Gáspár fijainak. Amaz Noszolyi Gavay Ilonával nemzette: Mihályt magv. szak, Gáspárt magv. sz. Menyhárt Kolon Kata' férjét a' ki előbb Ölyvesy Gáspárné vólt, Boldizsárt magv. sz. és Ferenczet a' duzst, (ki, a' mi hajdan Zápolya István Magyar országon, az vala Erdélyben a' külfény' mútogatásra nézve) e' kis honban két vár', egy kastély', 's hatvan falú' urát (L. a' nemzetségi sort, melly Buzás-Bocsárdnak fele 's Inakfalva aránt folytatott perben több oklevelek közt béadva vólt, 's mellyből e' nemzetség' ágozatai láthatók (Mostoha apja vala ez a' kéziratban háládatlanúl feledett múnkájiban tiszteletes Betlen Jánosnak; kit mint édes atya nevelte; férje vólt Kemény Anná-

nak másodszer, előbb pedig Nyakazó (Nykázó) Margité, kivel nemzé: Mihályt és Ilonát előbb Hidvégi Mikó Józsefnét másodszór Alcsernátoni Domokos Tamásnét. Kemény Annával előbb Betlen Farkasnéval létet ada: Ferenczeznek és Boldizsárnak, Erzsébetnek, Gáspárnak, Györgynek és Andrásnak. Boldizsár apja lön Lászlónak és Krisztinának; az elvette Teleky Er'sébetet, ez kétszer ment férjhez.

1680 Macskásy Boldizsár b. Szolnok vármegyei főispán; — 's a' két császárnál az ország' részéről követ több ízben: ekkor 's továbbat.

1688 A' Bodzai által útnál a' cs. hadak vezére volt.

1698 Macskásy Boldizsár fijával Lászlóval együtt emlitetik az országgyülés tagjai közt.

Ez évek' fojtában Macskásy Boldizsár a' N. Enyedi ev. reform. collegium' fő gondviselője is volt. 'S még ez évekre 1698. februar. 10-kére határozhatjuk a' szerencse követte napat, hogy Macskásy László' testvérének Juditnak Iktari Betlen Istvánnénak Betlen Sámuel gr. fija született.

Macskásy Boldizsár és fija László Teleky Erzsébet' férje a' nagy Teleky Mihály'

veje legkisebb leánya által) hütlenség' szennyén marasztaltattak vala; — az apa és fija! de feloldoztattak. Magva szakadt az egész háznak Györgyben. 1720 táján.

Makray (Viz Szent Györgyi) Péter 1628 Szalay Ferenczcnek Ördög Katától született nagyobbik leányát Annát elvévén, a' Válaszúti (akkor Borsai) járásban egyik osztáljosa az Ördög ivadékoknak. E' nemzetség akkor innen kikopott; de nemes b. Szolnok és Hunyad vármegyékben mais virágzik, miutánn már nagy Lajos király alatt Erdély' nemesei közé felléptett.

Maksay. (Nyárádtői) Horogszegi Szilágyi Mihály Erdélyi kormányzónak Erzsébet Hunyady Jánosné testvérén kivül vóltak még leánytestvérei: Jusztina, 's Fábri szerént 'Sofia Geréb Jánosné. Jusztináról az évkönyvek halgatnak; a' nemzetségi sorok' nyomán ellenben bizonyos: hogy Szilágyi Jusztina élt 's Erdélyi János' neje vólt. Magtalan lévén e' házas pár; a' gazdag Szilágyi ház' vagyonjából 50 ezer arany (Podiebrad király-is e' tőkéből negyvenezer áranyat veve ált Szilágyi Erzsébettől Mátyás' tartásáért) Szilágyi Jusztinának is jutott, mellyekkel ingatlan jószágokat szerezvén ő férje' megegyezésével, azokat férje' testvéreinek Tamásnak és Mártonnak hagyta

végrendeleténél fogva. Utóbb a' Nyárádtői Maksay nemzetség-is Szilágyi Jusztina' ágán az Erdélyi ház' egyik jelesb ivadékává vált házasság által; a' mi ólta szakadatlan sorral virágzott és virágzik. Eredete, Három-előneve Maros székről van.

E' nemzetségből 1674—1679 Maksay András nak hodólt az Erdélyi rom. cath. anyaszentegyház mint kegyes püspökének; kit Benkő merőben kihagyott; mük a' Magyar-országi törvénytest könyvből a' végzetek' bérekesztése' nyomán iktatók ide.

Doboka vármegyében házosság által váltak birtokossokká 1690 táján. Maksay Balázs (a' vérágozati tábla jelelete szerént) I. Apafy Mihály fejedelem' idejében élt; első neje, Borbély Kristof' özvegye, vólt Durkó Pán, Panda vagy Anna, második Ozdy Borbára. Azzal nemzője lőn Ferenczn ek Lugosy Erzsébet' Lúgosy itilőmester' testvére' férjének; ez Ferenczn ek a' másodiknak, Borbárának Domokosnénak (innen a' Henter Farkas neji joga ma R. Keresztúron) és Balázsn ak a' másodiknak (első e' megyében) Daczó Kata' férjének, ki leánya vólt Daczó Györgynek a' főbirónak Kun Sárától. Itt válnak a' több ágazatokra oszlott Maksayak Erdélyi ivadékokká. Kik közül

1701 Maksay Balázs a' hazai fő kormány szék által egyik nyomozó biztosnak rendeltetik a' katonaság' és szegénység közt való ügyben, ezeken könyebbiteni.

1702 Mint királyi hivatalos a' Károly Fehérvári országgyülésen jelen vólt.

Kolozsvármegye büszkén jelelé évkönyvébe mint feledhetlen emlékü főispánját 1736 táján, Nyáradtői és Maksay Máriafy Dávidat; azt kinek Mária Terezia királyné mint a' Boldog Szüz Mária vallásosbb tisztelőjének eredeti nevét Máriafyra rendelé változtatni 1750 arról költt királyi függő pecsétes levelénél fogva. — Melly dicsőséget Magyar-ország Corvinus Mátyás' kora olta a' Máriássy ugyan azt Erdély a' Máriafy névvel tulajdonithatja magának. Ez a' Máriafy név' első viselője meghólt 1762.

A' főbiró, alispán és dézmabér szedő Maksayakat a' tiszti sor dicséri. L. a' tisztek' sorát.

Az Erdélyi kamara öszveséggel 43 évekig vólt tárgyának, különösen pedig húzamos ideig bölcs tanácsnokjának a' most tisztelve érintett főispán' fijának Száva Krisztinától született Máriafy Lajosnak 1811-b. nyúgalombérre bocsáttatásából következett fogyatkozását alig-alig potolhatá ki. A' ki nyolcz pihenő évek

után, hogy tiszti 'pályáját nemes fészkében Gyulatelkén, a' nagyobb körben eltöltött esztendeire örömmel viszsza emlékezve szabadabb léttel cseréléfel, 1819-ben junius' 5-kén, 73 éves életét; nejétől 's családjától nem könyezetlenül, elvégzé. Az őt esmérők emberiség' barátját, a' fejedelem hü szolgáját, a' haza szerető fiját, hat árváji valóði édes atyjokat, özvegye már néhai Szereday Anna fedhetetlen társát bánták könyezték elhunytában. Kinek egyik fija az élö Maksai Máriafy Antal.

Elne feledjük dicsöiteni e' nemzetség' fijai közt Maksai Máriafy Lászlót: a' ki 1771 a' nemesi renden királyi tábla biró vólt, és M. Máriafy Lajost a' ki ugyan 1771 Erdély' nemes ifjai közül királyi testörző vala. — Mennyiben tehát a' Maksay név és ág már elenyészett, nem mint magva szakadtt, hanem neve vesztett nemzetség e' czikkelkét foglaláel. L. alább a' Tömösvári Rácz vezér nevet a' más ág Maksayakra nézve, kik a' második Maksay Balázst esmérik törzsök apjoknak.

Marjay 1702 M. Derzsei birtokos a' sóbeli haszonban részesült.

Maurer (Ürmösi) Gyulai és Gyulatelki

birtokokban vérség' jogon Szentkereszti báro következett.

Maurer I. Ferdinand' idétte Erdélybe szállott nemzetség; mellyből Maurer István 1705 a' Szebenben felállitott országos biztosság' tagja vala.

Menyhárt. (Solyomkövi) E' nemzetségről állitják: hogy az Ördög és Teke családokkal (familia) testvér 's jelesen a' Teke törzsökből származott légyen. A' kezünk közt megfordúltt eredeti — nemzetségi sor' másolat a' Kolozs Monostori conventből 1767-ben kivéve ezeket jeleli: 1396 élt Menyhárt János fijaival: Sándorral, Mátyással és Osváldal; ezek hárman 1441 ellene mondottak a' Solyomkövi Boros Erzsébet Sarkady Lászlóné felkérésének, melly által a' Solyomkövi, Ujfalvi, Fodorházi, Nagy Esküllői, Kereszturi, Köblösi, Szent Katalinfalvi, Szótelki egész falukat nagy apja' jogán magának kérte adományozni.

Solyomkövi Menyhárt Mátyás első e' kereszt néven, élt 1569.

Örökös bévalló levél másolat (transumtum fassionis perennalis) emlitetik mellynél fogva Nagy Esküllői nemes Ördög Péter egész részjószágát Ujfaluban száz forintért, Solyomkövi Menyhárt Mátyás hasonlólag odavaló

egész részjószágát százötven forintért zálogon, nem különben Solyomkövi Ördög Ferencz, 's más szintén Eskülloi Ördög Ferencz, 's végre Frusina (Eufrosyne) aszszony Eskülloi Ördög András' özvegye egész halastavának negyed részét Ujfaluban örökös jogon nemes Menyhárt Lászlónak birnia általadták 1569. Capitul. Albens. Cista Doboka Fasc. III. nro. I.

1571 jeleltetik Menyhárt János, apja Gergely és Antal testvéreknek.

1573 Erről az apáról iratik: hogy lakott Solyomkövon. Más Menyhárt Gáspár birt ugyan ekkór Solyomkövon, Meleg Földváron és Gyekében. Ez előbb Tegzes Annának aztán Liptay Magdolnának férje; nemzette: Péter László (1579 táján) István, Gáspár fijait és Anna leányát előbb Meredjoi Ficz Istvánnét utóbb Ebeni Gábornét, kinek fija vala 1590 táján Ebeni Zsigmond (L. Ebeni nemzetség).

1602. Élt Menyhárt Szeráf kinek Solyomkövi Kovácstelki (ma Kovácsi) Fodorházi Ujfalvi, és Szótelki jószágát hirta és tartotta Ebeni Zsigmond; de az Ördög fijak és leányok ellene mondottak.

Mikó. (Oroszfái). E' háznak egyik tagja Mikó Balázs a' Mohácsi veszedelem után

eredetibb honjából Horvát országból a' Török hatalom által kiszorittatván, 1579 táján Erdélybe szállott, 's elvévén Apafy Magdolnát birtokossá vált Kolozs és Doboka vármegyékben. Meghólt 1573. Fija János tartotta Czári Annát, elesett 1599 a' Nester mellett mikór Mihály vajda az Erdélyiekkel Moldvába ment vólt; fijai: Ferencz, Miklós, István és Gábor. Ferencznek e' megyei házból neje Gavay Katalin, szülte Ferenczet; maga az idősbb Ferencz 1657 Lengyelországban hólt meg a' csatasíkon. Az ifjabb Ferencz apja lön Zsigmondnak ki Almády Angalétával nemzé: Ferenczet mh. 1703, a' ki Pap Sofiával nemzette: Jozsef, Balázs fijait; Krisztina, Éva, Anna és Erzsébet leányait, Drusiánát és Máriát. Jánosnak másik fija Miklós mh. 1678 Kaptury Margittal apja vólt Miklósnak, Juditnak és Borbárának. A' János' harmadik fija: István Kabós Sofiával nemzé Istvánt a' magt. mh. 1643 A' negyedik fijú Gábor N. Annával nemzője vólt Lászlónak és Susánnának, magát Gábort 1623 alattvalóji ölék-meg a' Nagy Nyulasi határon. Miklós a' Miklós' fija Havasalji Klárával lételt adott Miklósnak mh. 1680; maradtak magzatai: István mh. 1725 táján neje Székely Klára magtalan, ő rekeszté-bé férjfi ágon

nagy nemzetségét, és Gábor ez is magtalan; leányai: Klára, Kata, Erzsébet Borbára. Amaz Gábor apja vólt Lászlónak Taar Erzsébet' férjének, a' kit 1690 Brassó mellett ejtettel a' Heister Hanibál és Teleky Mihály' ónlabdája. Maradott: fija László 's leánya Klára mind ketten magtalanak. A' második Miklós' leánya Judit ment férjhez Csíkba Kászoni Miklóshoz; Borbára e' megyében Szentey Istvánhoz, kinek fija Miklós magtalan hólt me[illegible]. A' Mikó leány ivadékok e' megyében jelenleg birnak: Füzes-Szent Péteren, Füzesen, Tótfaluban, Szarvas-Kenden Kapyak' osztálja nyomán, Kecsetben, Kecset Szilváson, Alsó Töökön és Szótelkén; Szász Czegőben (itt 1721 Mikó István az utolsó fiú 1500 mforinton váltotta-ki részjószágát zálagból) és Simontelkén. Mikó Kata Simonfy Mihályné, Mikó Erzsébet Eperjesy Sámuelné, Mikó Borbára Tinkovai Macskásy Jánosné és Mikó Klára Almády Istvánné mint testvérek 1721 megosztoztak. Ivadékaik pedig 1813 újra megosztozának. L. 1658-dig évig „Genealogia mellyet irt néhai Oroszfái Mikó Miklós igazán és valóságosan hogy megtartassék örök emlékezetre; irta pedig Anno 1658 die 7-ma mensis mar-

tii.“ E' nemzetség' előnevét Kolozs vármegyéből vette vala.

Mikola (Légeni és Apátii) Nem bizonyos hogy a' Mikola báró nemzetséggel — melly Szamasfalva előnéven esméretesbb —'s melly Kolozsvármegyében sok száza'ok alatt virágzott és magva szakadt, ugyan azon egy lett volna. A' tudva lévőbb Mikola ház adá Mikola Lászlót 1534 Erdély' alhelytartóját. Itt ama Mikoláék a' XVI. és XVII századak alatt virágzottak, előnevők szerént Apátiban birtokosok. L. alispán sor. Mikola János 1610 Kolozsvár. főispán.

Mindszenthy (Viczei) Nem csak az előnév és Benkő, hanem a' honi historia és a' megye' levéltára 's több nemzetségi sorok hiteles királyi könyvekből (libri regii) 's perekkel bémútatott oklevelekből hirdetik a' Mindszenthy nemzetségnek fényes létét 's egész Viczének általa birtokát. Eredeti képen Székely számazatú Betlen Farkas szerént.

Előkellő állapotját e' nemzetségnek bizonyitja házossági egybeköttetése is a' legnagyobb Magyar házakkal. — Miutánn Bátory Bonaventura vagy András Erdélyi vajda I Ferdinánd és Maximilián császárok' idejében (mh. e' vajda Dévéni varában 1566 octob. 4) első nejét Turzó Annát eltemette, utánna annak egyik

udvarlónéját (akkór hajh! a' külföldi nevelőnék nem vóltak mint ma oly divatban, 's magok a' főbb Magyar-aszszonyaink vállalkozának kisebb honosnéikat nevelni!) Erdélyi születésű Mindszenthy Katalint vevé-el; de mind két nejével magtalan vólt. Özvegyen maradván Mindszenthy Katalin másodszor Zay Ferenczhez, harmadszor Bolondoki Bánfy Lászlóhoz ment férjhez. Ezzel élt 1576—1586 midőn harmadszor is özvegységre jútott.

E' megye a' Mindszenthy házból két főispánt látott Benedeket és Gábort. L. főispán sor.

Az első ú. m. Mindszenthy Benedek 1595-ben fordúl-elő Erdély' évkönyvében, kit egyiket küldötte Bátory Zsigmond fejedelem hogy a' Székelyeket serkentse fegyverfogásra 's a' Barczaságra és Feketehalomhoz gyüjtse őket Szinán basa ellen.

1602 Főbb tanácsolója vólt Bátory Zsigmondnak hogy Erdélyt Rudolf' birtokába engedné által.

1603 Martius' 13 a' Károly Fehérvári országgyülésről másokkal együtt követül rendeltetett Rudolf császárhoz Erdély' általadása' módja és pontjai iránt.

1604 Kezes vólt Sarmasági Zsigmondért, kit Básztа György előtt alaptalanúl elvádoltak

vala. Nem sokára hatszáz Székely-fegyveresekkel Károly-Fehérvár mellett táborba szállott; félvén nehogy Betlen Gábor Tömösvár felől az ajánlatt fejedelemséget — mellyre Mindszenthy-is igen vágyott — Török segitséggel elfoglalja.

1605 A' vármegyéken ő hirdette-ki Bocskay Istvánnak fejedelemmé választását; a' mi Maros Szeredában ment végbe.

1607. Decemb. 8. adományúl nyeri fej. Bátori Gábortól Kolozsvártt: egész Viczét és Szász Ujfalut. Borzás, Kétel, Encs, Szent Márton részjószágokat (portio) nejére is Bánfi Annára kiterjesztödvén az adomány.

1610 Mint idevaló főispán aláirta nevét Kolozsvártt sept. 6. a' Mátyás kir. 's Bátory Gábor közt kötött békességnek; ennek részéről. Kolo's Monos. Apáturs.

1629 A' már-már elhunyandó Betlen Gábor nagy fejedelem Mindszenthy Jánosnak érdemes szolgálatját végszándékánál 's rendeleténél fogva gazdagan megjutalmazta.

A' Mindszenthy nemzetség' rajzolatjában szolhatunk arról is: hogy az Erdélyi Magyar cath. anyaszentegyház' kis köréhez képest sok nagy férjfiakat mútathat, kiket Erdély szült. Szolgáljanak emlékül nihányan. E' megye' jelesbb fiai közül Mindszenthy Antal, Szé-

kely földről Forró György, kik mind ketten Kolozsvártt oskoláskodtak Pázmán Péterrel együtt a' Batory István által alkatatt oskolában; Lázár Antal, Jánosy, Kovács, Daróczy, Biró István, Kabós István, Léstyán Mozes, Mihálcz Istvány nihány évig sikeres térítő (missionarius.) Haller gróf, Szegedy, Boér Imre perjel, Peringer, Iliás Kolozsvári szülöktől származva, mindnyájan jesuiták a' XVII. és XVIII századokban. Magva szakadtt e' háznak II Rákoczy György' éveiben.

Nádudvary (Kis-Jenői). Erdély' történetei' sorában és a' nemzetségi sorokban előfordulnak Nádudvary János, a' ki Szilágyi Erzsébetnek rokonja vólt 's 1459 Szebenben felkonczoltatott.

Virágzott Hunyad vármegyében is a' Nádudvary nemzetség.

1680 táján egyik a' Csákyak közül egy Náduvarynak nevezettet béirás képen tette osztáljossá birtoka' darabacska részében, mellyet utódi a' Pánczélcsehi járásban több ágakra oszolva birnak.

1730—1740 Oláh Láposan birt Nádudvary. Mindezeknél esméretesbb a' Kis Jenői Nádudvary nemzetség, melly 1647 lé-

pett-fel a' megye' tisztiszékére (L. főbirók és alispánok sor) az előtt már birtokos lévén itt e' ház, melly házasság által lépett Doboka vármegyében a' birtokosok közé. Első közülök Nádudvary János férje Dobokay Katának (L. Doboka' leirását) a' Dobokay Imre testvérének, házassági zálogát látta Jánost az alispánt 1647—1648 és Istvánt; annak fia volt Torma Máriától Péter, a' mvsz. 's leánya Kata Kemény Boldizsárné, kinek Ágnes Bánfy Sándorné a' báróné. Istvánnak Várady Anna neje szülte Andrást és Istvánt. Ez Keresztesy Erzsébetet anyjává tette: Anna, Susána (kitől az Almádyak jönek-le ez ágon) Mária, Judith, Klára, és András magzatoknak — András nemzetségéből utolsó lévén. Annától származnak e' megyében az Inczédy és Kemény bárók' Iklódi járásbéli birtokjok; Máriának harmad nyom maradékai Véér nemesek N. Iklódon K. Jenőben; Klára' jogán birnak Mara és Balog nemesek házosság által az a. kerületben; Andrásnak maradékai Benediktiek K. Jenőben és M. Derzsen. 1804 januar. 10-kén a' törvény. királyi tábla' itilete meghatározá, hogy e' megyében Nádudvary jogok vannak: F. és A. Kékesnyár-

lón, Tótfaluban, M. Derzsén, Lozsárdon és Kis Jenőben.

Nánásy jog van F. Kékesnyárlón és Kis Jenőben a' Náduvariakról szálva, — egyik Nánásy ivadék Benedikti nemes. De jelenleg-is vannak Kidében M. Derzsén is Nánásy jogok 's birtokok.

Nagy (Mihály Uj Tordai) 1628 táján Ördög Ilonának; más Nagy Mihály ugyan ekkór Szalay Bórbárának a' Szalay Ferencz' és Ördög Kata' leányoknak férjei, 's igy házasságnál fogva birtokosok valának.

Más Nagy (Szárazajtai Zsigmond) tiz évig jegyző 's annál fogva birtokos-is 1670 táján.

1702 Nagy, mint M. Köblösi birtokos a' só béli haszonba részesülendők közt feliratott.

Náprády (Fülpösi) Nagy Iklódi birtoka ma az Orbok jogok között van.

Némay (Iklódi). Birtokosi létét Némay Menyhártnak 1530 táján előneve bizonyitja Iklódra szabván birtokát; egyébaránt pedig főbirói tisztviselete is jelenti birtokosságát. L. főbirók' sor.

Nemes 1702 Boncznyiresi birtokosnak iratik a' sóbeli haszonban részesülendők közt.

Nemes János báro vagy Giurgiu de Horgospatak mint a' Szamasujvári uradalom bir-

tokosa e. gör. püspök létire birt e' megyében 1716—1727.

Német Vitézi Rend (Ordo Teutonicus) Szájról szájra szállott szóhagyomány: hogy a' Fehér Barátoknak Széken klastromjok 's halastavak vólt. Ezen fehér bárátok' nevezete alatt a' Német Vitézi Rendet érthetjük (mert a' Paulinusok- 's Trinitariusokról tudva van, hól vóltak tanyáji Erdélyben) minthogy a' Magyarak a' Ferencz' barátjait (Monak) szürke, a' Templariusokat veres keresztjökről veres, a' Német Vitézi rend' szerzeteseit pedig — ámbár öltözetjök fekete 's csak mejjeiken lévő keresztjök' széle vólt fehér — a' Paulinusokat és Trinitariusokat is fehér öltözetjeikről Fehér Barátoknak mondották nevezték E' szerzetnek Erdélyben fennlétét 's virágzatát Éder 's Gorové élő nagy tudosunk a' tudományos gyüjteményben, 's legközelebbről a' közhasznú esméretek' tára bizonyitják. Van egy hiteles munkácska a' szerzetnek Erdélyben vólt létéről Betlen Elek gr. hazánkfiától is. E' megyében mint Erdély' keletre nyúló részében a' Barczaságon kivül vólt létöket 1143—1213 határozhatni.

Nyiresy (Szász Nyiresi) Gáspár házasságnál fogva férje lévén a' tizenhatadik szá-

zad' béáltával Ördög Ilonának az Ördög András' leényának birt.

B. Szolnak vármegyei adószedő Nyiresy Istvánnak neje Zsidó Hedviga, örökös bévállást tett minden javaira 's azok közt a' Felső Tööki és M. Fodorházi ingatlan jószágaira nézve Kapco Gáspár' ifj. Fehérváry János' 's Rettegen lakó Fehérváry János' hütösök jelenlétökben 1623. octob. 25. Eredeti oklevél a' Kol. Monostori convent. Mellyett Betlen Gábor fejedelem, 's — hihető — korlátnok Ormánkeoy Gergely 1626. jun. 10 jóváhagytak.

Ombozy (Ombozi,- és Kis Devecseri) Emlékét fenntartja' megye' levéltára 's a' falú melly nevét viseli. Utódi a' Kemény gróf és báró nemzetség Gyekében. Ombozon adomány jogon. — Előneve Kis Devecseri birtokát is jelenti az Ombozyaknak 1580 táján. L. jegyzők' sora.

Nemzetségi kötele e' megyében házasság által fonódott 's birtoka is így gyarapadott hogy 1570 táján Erdélyi Borbárát Ombozy János a' jegyző elvette. Leánya vólt Margit Kemény Jánosné. Innen Kemény bárók némely birtokos örökségé. Más Ombozy vérágozat a'

Csehi Pánczél nemzetség' ivadékai közt a' Vajda vagy Bad házba elegyedve igy következik: Csehi Bad vagy Vajda István Csehi Pánczél Péter' ötöd nyom ivadéka, elvette Ombozy Sofiát Ombozy Gáspár' testvérét és Ombozy Miklósnak Almády Katától született leányát az Ombozy Miklós' unokáját; nemzé Istvánt az utolsó magva szakadttat, és Mártát Keresztúry Gáspárnét; ez Keresztúry Miklóst az alispánt, ez Istvánt a' fő-birót, ki Keresztúry Mártát Széky Lászlónét; ez szülé Széky Borbárát Bánfy Boldizsárnét; a' ki Bánfy Máriát Kemény Gergelynét; kitől születtek Kemény Farkas a' gróf rendek' elölülője, Kemény Anna Petky József grófné. és Kemény Terezia Rudnyánszkyné. Kemény Farkas grófnak leánya Anna özvegy Bánfy György grófné, — Innen a' Kemény gr. Gyekei birtok.

Orbay 1702 Nagy Sajói birtokos és a' sóbeli haszonba részesülendő vala. Ilyen vólt a' Sajó Szent Andrási Orbay is ez évett.

Orlay 1702 mint Sófalvi nemes birtokos a' sóbeli haszonba résztveendők közt olvastatik Benkő' laistromában.

Osvát M. Köblösi birtokos vólt 1702 midőn a' sóbeli haszonban részesült.

Ödönfi László 1551—1552 Erdély' alvajdája.

1551 György barát és Ödönfi László hitet tettek-le a' Kolozsvári anyatemplomban magok részökről azon alkalom mal, mikor a' Magyar sz. koronát Ferdinánd és követjeinek kiadák mint a' Ferdinánd' hódolttjai.

1553 Ilyés Moldvai vajdát a' Petráskó' fiját a' Barczaságon megszalasztatta. L. Bank bán vezér név.

Ödönfi Ferencz Valkay Miklós' leányát Annát nejül vévén; neje unokája vólt Valkay Tamásnak az Ördög Márta' férjének. 1596 táján élt 's házasságnál fogva birtokos vólt.

Ördög (Esküllői,-Keresztúri, Solyomkői-és Kis Jenői). Alább Nagy Esküllő leirásában e' nemzetség' nevének historiája érintetik. Annyi elő neve is hihetővé tészi nagy birtokjokat; de birtak még e' megyében: Dobokán, M. Újfalúban, Gyúlában, M. Fodorházán, Bongárdon, Veresegyházán, Moriczon mint laktaheljeiken 's más falukban is ú. m. Szótelkén, Szent Katolnán, M. Köblösen részjószágokat.

Mellékjegyzet gyanánt: bár okát nem tudjuk is; de a' mint Erős András v. Andrásból Andrásy, Borzból Bárczi, Pierleonból Frangepán, Farkasból Széchéni, Radóból Kabós Kemény, Ilmurból Ürményi, Bugad Radvanyból Rákoczy, Garázdából Teleki, Huntból Pázmán, Oposból Bátory, Vay de Ibrányból Ibrányi de

Vaja, Bakácsból Erdődy 's ebből Pálfy, Csanádból Telegdi, Betlehemből Drág ebből Rajcsáni, Szerháziból (1554) Eszterházi 's a' t. származhatatt 's származatt, hihetetlen légyen e' Esküllőytől az Ördög név származatja? — Úgy van az Esküllőy névből lett az Ördög nevezet 1396 év táján. A' felhozandó nemzetségi sor előadja az Esküllőyeket szakadatlan sorú Ördög ivadékaikkal egyetemben. Tanúságúl szolgálnak érintett négy előnevei e' nemzetségnek, hogy a' régi Magyarok laktaheljeik' számához 's nevezetjeikhez képest mindannyi elő- sőt vezeték névvel éltek. Így Magyar-országon vóltak: Lindvai, Talloczi, Nagy Mihályi, Bolondoki, Losonczi; Erdélyben Zentelki vagy Zengtelki Lozsonczy de Mogyoró, Hunyadi, Bálványos Váraljai (1453) Nagyfalvi, Bonczhidjai Bánfiak. Sőt gyakran laktafalujak' neveit vévén-fel, két testvér két különböző vezeték nevet viselt. Így az Apafi és Betlen, nemzetség is testvér vala. Debreczeni Bárány Ágoston egy helytt azt mondja: „a' heljek' birtokossai országszerte azon jószág' nevét vevék vezeték névül, mellyen laktanak."

Kik vóltanak légyen régibb eleji ezen nemzetségnek, arra az oklevelek' hézakjai 's hijányai miatt bizonyos adatunk nincs; 's csak 1396 éven kezdhetni hitelesbben eredetét ezen

nagy emlékü, igen számos maradékban elágazatt háznak fijait. A' nemzetségisorban, mellyet követünk, 1767-ből a' Kolozs-Monostori convent' eredeti jegyzetei utánn adjuk elő az Ördög fijakat és leányakat. Megjegyezvén eleve azt, hogy ezen Ördög név csak utóbb ú. m. a' kitett 1396 év táján származatt- Tudhatóbbak az addig élt fijak: Esküllöy (Üsküllöy, Isküllöy) Lőrincz; fija Mihály, unokája András, utolsó az Esküllöy néven. — Isküllöy András, Ördög András, és Köblösi Teke Mihály 1396 Esküllő, Keresztúr, Köblös, Poklostelke Szótelke, Szent Katolna (Szent Katalinfalva) Paraput (ma puszta Saraskutja neven az Ugruczi határon, l. alább Ugrucz falú' leirását — a' Drági uradalamé. Némellyek Paraput alatt Babuczat értik) Fodorháza, Újfalu, Kovácstelke (ma Kovácsi) Macskás (Szent Márton Macskás) 's a' t. és Solyomkő egész falúk' birtokába béigtatódtak. — Az Esküllöy András' fijai: Ördög András, Teke Mihály, Boros vagy Botos, és Teke Menyhárt (a' Menyhárt nevű új nemzetség' törzsöke; kinek fija János vólt) testvérek. Esküllöy András' több fijai már Ördög neven: Ördög Dávid és László; Dávidnak fijai: Solyomkő előnévvel: Dávid, János és György. Lászlónak fijai: And-

rás. György és Zsigmond. Teke Mihálynak unokáji a' Teke Britius' fiai: István és György; esmét Teke László' fija: János. 'S végre Menyhárt János' fijai: Sándor, Mátyás és Osvald vóltak; kiknek Solyomkövi, Újfalvi, Fodorházi, Nagy Esküllöi, Ö. Keresztúri, M. Köblösi, Szent Katolnai Szótelki birtokokat 1441 évett felkérte Boros vagy Botos Erzsébet Solyomkövi Boros János' leánya és Sarkady Benedek' menye Sarkady Lászlóné nagy apja jogán; de ellene mondottak a' nevezett béigtatott atyafiak 's adományosak: bár akkor is 's jelesen 1770 táján vitatva, de meg nem lévén az eddig elé bizonyitva, hogy eredeti foglalás' jogán (jure primaevae occupationis) jútottak vólna az Ördög nemzetség' tagjai az érintett faluk' birtokához. — A' mi már magát az Ördög vérágezati táblát illeti. Felebb az Esküllöy András' fijai közt Ördög András álván legelöl; ez nemzette Ör. Miklós és Benedek fijait; ama magtalan vólt, ez úgymint I. Benedek az első tudható törzsöke az Ördög nemzetségnek, élt 1450 táján elöneve Nagy Esküllö: fijai: II. Esküllöi Ördög János az első és III. Solyomkövi Ördög Mihály; az első kinek birtoka kiterjedett Solyomkö, Újfalu, Fodorháza, Ö. Keresztúr, Szent Katolna, Szótel-

ke egész falukra; Ördög Jánosnak nagyabbik (kisebbnek neve nem tudatik) fija IV Esküllői Ördög Simon az első 1481 neje 'Sombory Ilona 'Sombory János fijának Tamásnak leánya, 1461 Teke Gergelynek és Istvánnak cserébe ád nyolcz telket (sessio colonicalis) Újfaluból és Köblösből az ök ugyan annyi Ö. Keresztúri telkeikért. 1473 mind két nemre nyeri Ugraczat egészen, öt fijai 's egy leánya: V. Miklós, VI. András az első 1. Márta VII. N. Esküllői Ördög Mihály a' második VIII idősbb Benedek a' második és IX Ferencz az első a' magva szakadt. Az Ördög Márta leány ág- Ördög ivadék: Valkay Tamás ki férje volt Ördög Mártának (a' Valkayak utóbb is házasság által az Ördög nemzetség' osztáljossai levének) nemzette: István és Miklós fijait; Istvánnak fijai: Ferencz és András; Andrásnak Boldizsár. Valkay Miklósnak — ki Nagy Esküllő és Ugrucz iránt Ördög Ferencz nagy bátyjával egyezésre lépett 1585 — a' Boldizsár' nagy apja' testvérinek fija: István; kinek: Miklós, leányai: Anna Edenfi vagy Ödönfi Ferenczné (L. Ödönfi nemzetség' 'Su-'sánna Zsombori Lászlóné, Erzsébet előbb Tomory Lőrinczné (L. Tomory nemzetség) másodszór 1575 Csefey Jánosné; knek

fia 1618: Csefcy László (L. Csefcy nemzets.) Az Ördög Márta' másod szülött testvére Ördög András a' második 1540 Eufrozina nejével nemzette a' Kolozs-Monostori convent előtt retractaló X János a' második XI Simon a' második fijait (élt 1590 táján maradékai tékozlók) 2.) Kata Szalay Gergelyné (L. Szalay nemzets.) kitől Szalay Borbára Komjáthy Gáspárné (L. Komjáthy nemzetség; és alispánok 's főbirók sor.) 3.) Ilona Nyiresy Gáspárné (L. Nyiresy nemz. 4.) Klára Kenezsy Kristófné (L. Kenezsy nemzetség) kitől Anna Fejérdy Miklósné (L. Fejérdy nemzetség) Erzsébet Dancz Pálné (L. Dancz nemz.) leányait. A' hetedik szám alatt felhozott Ördög Mihály apja vólt XII Ferenczneк a' másodiknak. A' nyolczadik szám alatt béirt idősbb Ördög Benedek N. Anna nejével apja vólt a' legelsőben előnevét innen vett XIII Keresztúri Ördög Péternek 1508 és 5.) Kata leányának ki vala Lengyelné (L. Lengyel nemz.) a' ki az alább emlitendő Ördög Jánossal perlekedvén; leány ágra is kiterjesztetett itiletesen az Ördög jószágok' birtoka. A' tizedik szám alatti Ördög János nemzője vala két fijainak ú. m. XIV. Andrásnak a' másodiknak, a' ki maga' 's a' tizenharmadik számmal jegyzett Ör-

dög Péter fijai' nevökben ellentmondó vólt 1574 és a' XV Ferenczneh a' harmadiknak a' ki a' Kolozs-Monostori convent előtt 1579 retractált, és 1585 Valkay Miklóssal a' Valkay Tamás' fijával N. Eskülló és Ugrucz felett perlekedett; de utóbb megegyezett; különösön Ugruczan vagy Ugroczan az úgy nevezett Kendy rész (litigat pro Kendy rész) iránt perelt, 's ellenmondó (Contradictor) vólt Ugruczon 1591, kinek két fija 's három leányai terjesztették az Ördög házat; fijai vóltak: XVI Mihály a' harmadik 1618 egyezésre lépett 's 1620 is jószágbeli szerződést kötött Ördög Katával a' második (2.) szám alatt emlitettel, XVII György az első magt. Testvérei: 6.) Anna Török Györgyné. 7.) Kata 8.) 'Su-'sánna hajadonak. Ördög Mihálynak gyermekei: XVIII Ferencz a' negyedik 9.) Ördög Kata előbb Ebeni Gáborné, kinek fija István (L. Ebeni nemz.) kinek Ebeni Orsola Beszprémi Istvánné (L. Beszprémi nemz.) ennek B. György és Ferencz; Beszprémi Györgynek 'Su'sánna Ladányi Jánosné 1740 táján, Ferenczneh Judit Somay Lászlóné a' Somay Sándor' anyja 1740, másodszór Ér-Szodorói Szodoray Istvánné, és 10.) Ördög Ilona Új Tordai Nagy Mihályné. A' tizenharmadik számú Ördög Péternek N. Eufroziné nejével

három fijai valának: XIX Keresztúri Ördög János a' harmadik a' fő-ispán (L. főispánok sor.) Ez 1571 Solyomkövi Ördög Ferenczel a' tizenötödik szám alatt lévővel, kiknek szülő apjok Ördög Simon a' negyedik szám alatti ugyan azon egy vólt, jószág felett perlekedvén; de osztán megegyezvén, a' jószágokat a' leányágnak engedi, szerzeményeire nézve 1587 végrendeletét megiratta, 's 1588 életét és főispánságát elvégezte; neje vólt Tegzes Anna kit özvegyen hagyatt 's szülte 11.) Kata leányát az egyetlent, ez három férjet esmert: Teke Tamást (talán már ekkór Menyhárt vezeték névvel) Ebeni Gábort a' magtalanakat és Szalay Ferenczet (Újfaluban, ez utolsó, adományképen jószágot kapott 1610.) a' ki őtöt három leányok' anyjává tevé: szülte Annát Makray Péternét, Borbárát Nagy Mihálynét, Katát előbb Tarcsay Györgynek (L. Tarcsay nemz.) másodszór Peres Sándornak (L. Peres nemz.) 's mind kettőnek magt. nejöket, harmadszór Erdélyi Györgynek hitesét, Erdélyi György' (L. Erdélyi nemz.) leánya 'Sofia Bükk Lászlóné (L. Bükk nemzet.) vólt, 's anyja 1695 táján Bükk Juditnak, kit elvett előbb Magyar Gyerő-Monostori Kabós László: nemzette 1711 táján Kabós Pál és

László fijait 's Juditat Salánky Gábornét (L. Salánky nemz.) Krisztinát Zsombory Farkasnét, Máriát Harsányi Jánosnét, kinek férje 1700 felügyelő vólt a' Károly Fehérvári várépitésnél, Annát e' hajadant. Kabós Pál apja vólt Farkasnak az élő Samuel' apjának 's az ő két leány testvéreinek az élő Zámbónénak 's a' megholtt Gálfalvynénak. Harsányi János' (L. Harsányi nemz.) ivadékai Bakó és Szacsvay nemesek, kik mind ketten Harsányi leányt esmérnek nejeiknek. A' Bükk Judit' második férje Léczfalvi Gyárfás Sándor, apja vólt Gyárfás 'Sofiának Varsányi Györgynének. A' főispán Ördög János' egyik testvére. XX Benedek a' harmadik 1560 a' leányok' jótállójának (evictor) itiltetik; másik testvére XXI Ördög Boldizsár 1599 ellenmondó 1601 ő vólt egyik követ — többiek Csefey István, Szentpály János, Toldy István és Petky János vóltak — Bátory Zsigmond' haza kisiretére rendelve 500 katonákkal együtt. Bátory Bászta elől vonta vala magát Jeremiás vajdához Moldvába, a' honnan szerencsésen elszöktették. — Ez nemzé XXII Jánost a' negyedik magtalant a' ki Bátory Zsigmond fejdelem alatt retractált, és XXIII Istvánt az elsőt az idősbbet; ennek fija is XXIV István az alispán,

a' második, a' ki 1592 Tegzes Annával az Ördög János' özvegyével egyezésre lépett az az: magok közt az Ó. Keresztúri, N. Eskülöi, Solyomkövi, Kovácsi, M. Újfalvi és Ugruczi részjószágokat felosztották, kinek Kecseti Szilvásy Judittól 1660 táján (ez ólta birnak az Ördög ivadékok Dobokán Dobokai jogon) viszont XXV István a' harmadik a' ki Jenöben lakott; de Dobokán is bírt, a' hól 1702 a' sóbeli haszonba részesülendök' sorában olvastatik. Ez 1714 a' Kolozs-Monostori conventből nemzetségsorát kiiratta ugyan; de attól, mellyet mü ezennel használánk, 1764-ben ugyan onnan kiirva, merőben különbözőleg 's hézagokkal és hibával teljesleg, melly ily czim alatt jüta kezünkbe: „Genealogica deductio familiae Eördög, partim ex Requisitorio Mandato ad Conventum Colos-Monostoriensem per tertium Stephanum Eördög anno 1714 impetrato, — partim ex Retractatoriis Joannis et Francisci Eördög Pronepotum de anno 1579, et aliis Joannis Eördög filii Georgii sub Ppe Sigismundo Báthory institutis concinnata." Ennek fija XVI Ferencz az ötödik és XXVII György a' második XXVIII E' Györgynek ki mh. 1738 a' nemzetség' legutolsó fija: Ördög István, kereszt nevére

nézve negyedik, meghólt mint magtalan 1762. Az ifjabb Ördög Istvánnak testvére 12.) Anna elöbb Jeney Sámuelné (L. Jeney nemzet-) kitől született Jeney Mária Visky Pálné, kinek fija Viski József, az élő Viskiek' (nemes nemzetség a' Szilágyban) öse, másodszór M. Madarasi Szekeres Györgyné, kinek fijai: János és Sándor, amannak is ennek is egy-egy fija Sándor, kik közül az egyiknek Talaba leány nejével a' ma élő Sándor 's másodszori házasságának kedveltt és kedves gyümölcse egyetlen leánya. A' huszonötödik szám alá foglaltt ifjabb Ördög Istvánnak egyik fija Ferencz a' huszonhatadik szám alatt, leánya mint egyetlen gyermeke vala 13.) Anna, 1777 vivé sirba az Ördög leány nevet; eltemetve Kolozsváron a' szent Mihály temploma' temető kertjében nyugszik. Férje vólt Mágner András, szülte Antal fiját, Mária és Terezia leányait; Mágner Antalnak fijai Kászoni Borbárával: Antal, Borbára Szaboszlayné, József, Ignácz, István a' nőtelenek, 's Klára Lázárné, Anna Pischné. Mágner Mária Vajna Zsigmondnak júta társúl 's lett anyja: Vajna István Antal és Ferencz megholtt nőtelen testvéreknek 's Annának Hodor Jánosnénak. Mágner Terezia ment férjhez elöbb Dobráhaz, másodszór

Henter Jánoshoz, ennek fija a' ma élő Henter Farkas három leányok apja. Mágner Antalnak a' másodiknak Hevele Rozáliától születtek gyermekei ma élők: Antal, János, Ignácz kinek fija András és Rozália Csákayné. — A' huszonhatodik számú Ördög Ferencz' egyik testvére 14.) Judit ment férjhez Valkay Miklóshaz (kinek eleji már fennebb is az Ördög házba házasadtak vala) kinek leányai: egyik Szilágyiné, másik az élő' Bideskuthy- fiú- és leányak ösanyja, ú. m. Bideskuthyné valának. — A' harmadik szám alatt lévő Ördög Mihálynak öt fijai vóltak: XXIX Antal XXX János az ötödik XXXI Jakab XXXII Kelemen XXXIII Benedek a' negyedik 1441 Botos v. Boros Erzsébetnek ellentmondóji a' ki Sarkady Lászlóné vólt. Ördög Antal apja vala az ifjabb XXXIV Ördög Simonnak a' harmadiknak XXXV Istvánnak az ötödiknek 1481 Ördög Simon kisebb testvérével megosztozott és XXXVI Jánosnak a' hatodiknak mind hárman Solyomkő előnévvel élltteknek; a' két utólsók maradék nélkül enyésztek-el; az elsőnek a' ki 1487 végrendeletét irta, N. Margittól a' nejétől született fija XXXVII Menyhárt 1508 jószágat cserélt Ördög Benedekkel a' nyolczadik szám alattival, mint a' kinek nagy apja 's ennek szülő apja testvérek vóltak; két neje

vólt: Porkoláb Demeter' leánya Dorotya és N. Jusztina, amattól születtek: XXXVIII Ferencz a' hatodik fija, a' ki ezen ágon még előbb mint a' másikon ú. m. 1545 táján az Ördög férjfi nemet utolsólag bérekeszté, 1520 három száz forintokig javait béirta, 1530 pedig ezer forintban elzálogositotta és 15.) Ördög Kata előbb Össy (L. Össy nemzets.) Ferenczné, másodszór Gergely Jánosné (L. Gergely nemzets.) fija Gergely Gáspár. Össy Ferenczné-nek leánya Dorotya Zsombory Jánosné, ennek Kata Dobokay Imréné 1551 táján (az ólta birnak tehát a' Dobokay ivadékok Ördög jószágat) Az Ördög Menyhárt utánn vólt apai jószágok' felét ekkór Dobokay Imre, másik felét a' legottan emlitendő Karolyi 'Sofia leánynegyedben (jure quartalitii) birták. Dobokay Imre (L. Dobokay nemz.) leányát Annát elvette Somlyay Gáspár; ennek egyik leányát Juditot Szilvásy András; kinek három veje vólt: az első Zakariás Zsigmond Anna,- ifjabb Ördög István a' huszonötödik szám alatt való Judit, (itt az Ördög ivadékok válnak a' Dobokayak' maradékaivá) és előbb Farnasi Veres István' utóbb Rácz Péter' neje Erzsébet leányai által. A' fennérintett Ördög Ferencz a' harmincznyolczadik egyetlen leánya 16.) Ágnes neje vólt Karolyi Lancz Dénezsnek. (L.

Lancz nemz.) 1545 örökös bévallást tett javai iránt a' veje 's leánya' részire 1545—1568. 1548 az Ördög jószágokban béállitatik 's megerősitetik. 1568 Ördög Jánossal a' huszonkettödik számúval a' nemzetségi levelek aránt egyezésre lépik, leánya vólt Karolyi Lancz Sofia, kit társúl vett Farnasi Veress János. Ez 1572 a' közelebb emlitett Ördög Jánossal egyezésre lépik a' jószágok aránt; de fejdelem Bátory István ellen pártot ütvén, minden javait hütlenség' szennyén elveszti 1575, mellyek Csefey Jánosnak a' fennebb érintett Valkay Erzsébet' második férjének adományoztattak; melly szerént a' Csefey nemzetség egyszerre házasság által és adomány jogon álla-bé e' megyei birtokosok közé.

1545 Solyomkövi Ördög Ferencz Solyomkövi saját házát és nemes udvarát; 's a' Solyomkövi, Keresztúri, Szent Katolnai, Fodorházi Újfalvi Doboka vármegyei, nem különben a' Bongárdi, Veresegyházi (Szent Mihálytelki Lompérti Kolozs várm.) és Moriczi részjószágait, 's akár holott lévő minden jogait (jura) nemzetes Karoly Dénezsnek 's az ő jegyesének Ágnes- nemes leányzónak 2000 aranyba béirta, magának semmi jogot (nullo jure sibi reservato) fenn nem tartván. Capit Al-

bens. Divers. cottuum Cista I Fascic. 6. nro. 8.

1548 Solyomkövi Ördög Ményhártnak Anna, Ördög Ferenczneke Ágnes leányai a' Fodorházi, Szótelki, Szent Katolnai (possessionak iratva még akkor mint falú állott) Keresztúri, Ujfalvi Solyomkövi, Köblösi örökös jogok' birtokába (dominium) kiván-ván béállani (Statui) Karolyi Lancz Dénezs által az ő pénzbeli mennyisége' letételéig visszautasittattak. Cap. Albens. Cista Doboka Fas. 3. nro. 23.

Feljebb a' X. szám alatt béirtt Ördög János végrendeletét ide iktatók, bár az akkori irásmódat tudatni. „Én ki vagyok Eördög János Eskűllön, jóllehet istennek akaratjáhól test szerént kor beteg vagyok, de maga lélek szerént istenben egészségem vagyon, meggondolván, hogy föld vagyok és földdé kell lennem, azért tészek ilyen Testamentumot illyen személlyek előtt, mint volna az nemes személy Barthalin Péter Fodorházi, Fodorházy Péter Czompo Sebestyén ugyan azon Fodorháziak előtt, Kereszturi János Deák és az értelmes jámborok előtt mint vólna Gál Fábján, Mester Gáspár, Vári András előtt; mindenek előtt hagyom testemet az földnek és Lelkemet az ur Istennek: annakutánna azon javaimból

kikkel az ur isten engemet szeretett, hagyom Húgomnak Orbán Istvánt ki vólna nála in Hf. 16 d. 50 annakutánna feleségemnek gyermekemnek hagyom a' többit. Továbbá a' zálogos jószágból ha Húgom hozzá akarja váltani benne Esküllőtől elválva, Fodorházától és Solyomkőtől elválva, valamellyet akar hozzá válthassa, és élyen belőle holtáig mind gyermekével egyetemben, holta után ha gyermeki nem maradnak mind a' többivel egyetemben az én árváimra száljon. Mindezekben hagyom és vallom oltalmúl főképpen Kendi Antalt annakutánna Valkai Miklóst és Menyhárt Gáspárt hogy ezek viselyék gondját az kevés jószágnak és a' szegény árváknak. Ez levél költ Gyertya Szentelő B. Aszszony előtt való kedden A' D. 1554-to Ezen végrendeletben erintett javak közül megneveztetnek: a' Szótelki rész, melly vagyon Kendy Antalnál 60 for. Ugyan Kendy Antalnál az Ugroczbéli rész vagyon 200 for. zálogban.

1569 Bévalló levélnél fogva Nagy Esküllöi Ördög Péter saját Ujfalvi egész részjószágát száz forintba, Solyomkövi Menyhárt Mátyás ismét hasanlólag oda való részjószágát száz ötven forintba elszálogositják, nem különben Solyomkövi Ördög Ferencz végre Eufrosina úr aszszony Esküllöi Ör-

dög András' özvegye az emlitett Ujfalvi határban lévő egész halastavának negyed részét örökös joggal elzálogositja nemes Menyhárt Lászlónak. Cap. Alb. Cis. Doboka. Fas. 3. nro. 1.

1726 Idősbb Ördög István M. Ujfalvi nyolcz telkét elzálogositja Kali Kun Istvánnak.

Össy (Szász-Új-Össi) Miklós 1575 javait fejedelmi parancsolatból; de itiletesen veszté-el Kolozsvártt a' pártosság büniért hütlenség' szennyén. Szász-Új-Öst birta, mellytől vette nevét. — Ugyan e' nemzetség' fija vala Össy Ferencz is amazzal egy korú, a' ki Ördög Katát Ördög Menyhártnak Porkoláb Dorotya első nejétől született leányát tartotta; atyja vólt Össy Dorotyának Zsombory Jánosnénak, ki szülte Zsombory Katát Dobokay Imrénét. (L. Doboka leirását.)

Pánczél (Csehi) A' nemzetségi sor; valamint a' falú, mellytől nevét vette, bizonyitják ezen nemzetségnek hajdani fennlétit. A' XV század' vége felé két ágra oszlottan birta Pánczélcsch falut a' Pánczél nemzetség, mellyről annak elfogyta utánn 1620 táján a' Bad vagy Vajda 's a' M. Bikali Vitéz nemzetségekre szállott, 's ezekről az Inczédy, Veselényi és Henter bárokra 's több kisebb birtokuakra. Az

utolsó magva szakadtt Pánczél Péter végzé-bé e' nemzetséget fiú ágon a' kileányát Angalétát királyi engedelem mellett 1480 fiusitá (praefecit) férjhez adá Bereki Drági Tamás hoz. Ennek csak egy leánya vólt Márta Szentgyörgyvölgyi Szent Györgyi Mátyásné. Anyja vólt ez Erzsébetnek a' kit Egeri Kamuthy Balázs (első Erdélyben) vezetett a' hymen' oltárára. L. a' következett ivadékokat Kamuthy vezér név alatt.

Páris István 1682 a' Nagy Sajói szakmán rondben (Urbarium) az odavaló birtokosak' sorában irva.

1702 A' sóbeli haszonban részesült Nagy Sajon birva.

Pásztahy emlitetik mint M. Ujfalvi birtokos 1770 táján; — mint M. Köblösi birtokos 1702 a' sóbeli haszonban részesülendők' egyike vólt.

Pávay 1702 mint Szász Czegői birtokos a' sóbeli haszonban részesült.

Peres Sándor 1628 táján második férje Szalay Katának, Szalay Ferencz, és Ördög Kata leányoknak, rövid ideig birtokos vólt; elhalván ő, özvegye Erdélyi Györgyhez ment férjhez harmadszór.

Permártony 1702 M. Köblösi birtokos és a' sóbeli haszonba résztvévő vala.

A' Korda vér ágazat is egy Permártonyt esmért.

Petky. (Derzsi,-és Királyhalmi gróf) Erdély' polgári sora teljes a' Székely nemzetből származott nagy kormányfijakkal. Az első tudható vajda Erdélyben 1002 Székely vólt, 's még ezenkivül kettő. Alvajdák igen számosan valának; többnyire a' Székelyek' ispánságával egybekötve lévén ezen méltoság. Fejedelem egy, négy holnapig. Tudva lévő rom. cath. püspök tiz; udvari korlátnok kettő, kincstárnok öt, rendek' elsője egy, királyi törv. tábla elölülője négy, ország' főbiztosa kettő (egyik al) tartományi számoltatók' elsője egy, tartományos korlátnok nyolcz, 's ezek közt az első.

1500 Petky János vóltak Székelyek E' megye is hármat tisztelt a' Petky házból főispáni székében. (L. főispánok sor.)

1564. Petky Gábor Székelység' fővezére,

1577 Petky Farkas Bátory Kristóf.

1599 Petky János Bátory Zsigmond alatt fő korlátnokok. Ez

1601 Bátory Zsigmondot Moldvából Jeremiás vajdától, hova Bászta elől vonta vala magát háromszáz katanákat vezérelve egyik ő kisirte haza.

1603 Petky Farkas jeles vezér vas erejü bajnok Bászta Györgytől szabadságát viszsza nyeri.

1605 Petky János az első Bátory Zsigmond' éveiben tanácsnok úr, e' megyei főispán, egybe gyüjtötte a' Székelyeket Szitás Keresztúrra 's Bocskai részére hóditotta; Bászta' keménysége miatt ez önként következvén, 's ekkor Bocskay fejedelemmé választatott M. Szeredában.

1631 Élt Petky János a' második (L. főispánok sor.)

1635 Esett-el lövés által a' Szalontai ütközetben Petky István Betlen Gábor volt fő udvari mestere.

Ugyan ez évett Petki Simon volt Csiki al- 1636 főkapitány.

1653 Királyhalmi (elsőben ez vette fel ezt előnevül) Petky István fejedelmi tanácsnok, korlátnok, és a' jóváhagyott-alkatmány' egyik értelmes birálója. II Rákoczy György által 1653 Moldovába küldetvén Balás vajda ellen, ki a' Kozákok' segitségével a' vajdaságat Rákoczy' rendelete ellen elfoglalta vala, a' Kozákokat szét üzte, 's Rákoczy által Moldvai vajdának tétetett; melly új méltóságában a' Török udvar is nagy summa ajándékánál fogva megerősitette.

1657. II. Rákoczy György fejedelem Marcaljának iratik és testalakja, öltözete 's arczképe festetik a' Kazincytól felhozott munkájában Puffendorf Sámuel báronak. L. Samuelis Lib. Bar. de Puffendorf Commentarii de rebus a Carolo Gustavo (X) Sveciae Rege gestis. Norinbergae 1696. Ez egyik kisirte Ecsedig (Betlen Imre g. szerént) II. Rákoczy Györgyöt Lengyel országból viszszatértében. Továbbá

1658 Jun. 13. Rákoczy György erdély' kormányát reá is bizta.

1661 A' Székelyek' vezére és Kemény Jánosnak Apafi Mihály' vetélkedő társának ellenje Udvarhelyszéken vesztett 's Gyergyó felé szaladatt. Vólt egyszersmind Béldi Pállal együtt fejedelmi helytartó 's Küküllö vármegyei fö-ispán.

1715 Petky Dávid a' törvényes királyi tábla mellett, melly ez évben vette ujabbi létét, itilö biró; I. Leopold császártól grófi czimet nyert 1690 táján.

1722. Kolozs vármegyei főispán és az ország' gyülés tagja volt mint királyi hivatalos.

1767 Élt Petky Boldizsár az Udvarhelyi ev. ref. oskolák' egyik segedelmezője, jóltévője.

Magva szakadt a' Petky grófi nemzetségnek 1817. Jelenleg Petky Antonia grófné e' megyében Viczének egyik birtokos asszonya, leány testvérével utolsó sarjadékai jeles családjoknak. — Lásd bővebben a' Petkyekről Kállay Ferencz Értekezését ezen vezér név alatt; kinek azonban a' Petkyek Doboka vármegyei főispánságuk idejéről tett határozatai a' megyei laistromoktól merőben külömböznek.

Pethus Lófő fija Czegének fele felét 1291 megvásárolta; de 1345 a' vásár elrontatott itiletesen.

Pisch neje jogán, a' ki Mágner házból való, birtokos vólt.

Pistaky (Bongárdi) Előbb jegyző 1566 — 1568, utóbb ügyvéd lévén; ezek birtokosi létét, előneve pedig Bongárdi birtokát jelentik. L. jegyzők' sor.

Posoni (Somozsdi) Jozsef 1774 táblabiró és birtokos.

Pousa. Egyik Pousa vólt 1230 fölovászmás fő tárnok mester, kik a' Lób és Tamás testvérek' ujadomány levelében a' világi méltóságok közt emlitetnek. (L. Mohaj falú leirását.)

Szirmay Antal a' honi Károly-Fehérvári országos levéltárból Szatmár várm. I-ső rész. 25 lap. emlit egy Pousa vajdát hogy „1231 Szatmár vármegyében Gumbás földjének felét megvásárolta egyik Jowb Pechnek fijától husz ezüst gyrán.“

De czélunkhoz közelitve: e' háznak tagjai eredetöket Cshországból vévén (L. Simeon Kézade nobilibus advenis) Bogát Radván törzsöktől; 1247 két testvérek Lukács és Pousa megosztoztak Zemplén vármegyei javaikban, Pousának Endre fijától származtak az Erdélyi Pousák (Pósá-k).

Benkő Cháknak, Csáknak vagy Csáky-nak 1252 vólt Erdély vajdájának apját Pousának; Éder pedig Erdélynek.

1281 Vólt vajdáját (ebben-is Benkővel-és Vajdával egyezvén) Pousának nevezik.

1302 Szirmay felhoz egy Pousát Satal fijával együtt bizonyos büntető per' itiletében. L. Szatmár várm. esmerete I rész. 82, 83 lap.

Hihető, hogy az a' Pousa Péter, kinek Pousa Istvána ivadéka a' Vass nemzetséggel 1345 Czege iránt a' Tordai gyülésen perlekedvén, keresetétől elesett, épen az Éder

által felhozott vajda vólt légyen; tiz évi különbség jövén közbe csak a' vajdaság és az alább felhozandó oklevél magyarázta év között. Melly oklevél jeles érdemü Kállay Ferencz' értekezésében a' nem. Székely nemzet' eredetéről, érintve van: holott a' Pousa nemzetség' régisége, e' megyei birtoka, 's két fija ezen igék által hozatnak világosságra: „hogy István Erdélyi vajda itilete szerént, melly 1345-n. a' Tordai gyülésben hozattatott Pousa és Vass nemzetségek' perében, egy káptalani másolatot (transumtum) hozott elő Pousa István 1291-ből, mellynek tartalma szerént Lófő Pethus fija 's Imre Buthus' fija, felét vették meg Czegének Farkassi Pétertől (talán a' Harinay nemzetség' egyik eldődétől) Doboka vármegyében, más felét megvette Pousa Péter: quod Petrus Farkasi — in alia medietate Lophae Siculo filio Pethus et Emerico filio Buthus pro septem Marcis vendidisset, 's jóllehet az eladás megczáfoltatott az Ellenféltől 's Pousa István törvényesen elesett keresetétől" 's a' t. L. Historiai Értekezés a' nemes Székely nemzet eredetéről, hadi 's polgari intézeteiről a' régi időkben. Készitette Kállay Ferencz pensionált Kapitány auditor. 1829.

1409 Pousa Kristóf hélhozatik egy hiteles vérágozatba a' Kolozs-Monostori Conventből kivéve hogy Szent Márton Macskási Macskásy Sofiának férje vólt. E' nemzetség nevét fenntartja a' falú is, mellyről alább.

Putnoky 1693 Gyulában birtokos (L. Gyula leirását alább.)

Radó György Iklódy Sofia' férje neje jogán birt, apja vala három leányoknak kiktől a' Kemény es N. Iklódi Toldalagi vérek származtak.

Rácz (Tömösvári) a' Maksay házba házasodván; birt Recze Keresztúron 's ahoz tartozott részjószágokban ott körül. Maradékai: Farkas János és leány testvérei. Ugyan is Nyárádtöi Maksay Balázs Daczó Katával, Daczó Györgynek (kinek testvére Kata a' Cserényiek ősanyjok egyik ágon) leányával mint nejével nemzette: Dávid, Mihály, és Gábor fijait testvéreket mindnyájon hivatalt viselteket (L. dézmabérszedők' alispánok' és főbirók' sorá) Dávid a' Máriafy nevet nyerte; Mihálynak fija nem vólt hanem leánya: Éva, elvette Tömösvári Rácz János; nemzette Rácz Zsofiát ki neje vólt egyházi törvényttanitó Ködi Farkas Jánosnak, kinek fija a' ma élő Farkas János 's két — egyik élő Eperjesyné, másik elhaltt 'Sikóné testvér-nénjei. Maksay Gá-

bor a' Mihály' testvére nemzé: Terziát a' kit elvett másodszór Rácz János a' már érintett, és apja lön Rácz Ádámnak az élőnek, Klárát Csákai Papnét, még két leányt, 's László fiját; kinek fija nem lévén csak leányai; a' Maksay nevet ezen az utolsó ágon sirba vitte, özvegye 1833-n halt-el, leányai élnek.

Recze (Keresztúri) A' honi történetek' sorában e' nemzetségből Reche, Reczey, vagy Recze Bálint tűnikelő 1625. II Ferdinand' követje vólt Betlen Gáborhoz; kit Betlen junius' 14 küldött viszsza oda. — Julius' 14 pedig ugyan ettől küldi Betlen korlátnok Körtvéfalvi Kovacsoczy István neve alatt készültt feleletjét a' császárhoz.

A' nemzetségi sór e' házból ezeket és ily sorban jeleli: Reczekeresztúri Recze Balázs élt a' XIV század' elején, apja Lörincz, Mihály, Antal és László fijainak. Mihály nemzette Jánost a' magtalant és Simont. Antal apjak vólt Simon, János, Mihály és a' magt. György fijainak. László nemzője lön Jánosnak, János Fülöpnek, Simontól származott György apjok Bernárdnak Péternek es Tamásnak a' Kabós Francisca férjének, Péter Gergelyt, ki Jánost utolsót a' Recze neven nemzé. Fija vólt ennek Keresztúry Gáspár, kinek fijai:

György, Balázs, Boldizsár és Gáspár, Balázs Mihály Antal, Lőrincz és László fijakat hagyott. Boldizsárnak két nejei u. m. Pestesy Margit és Csomafáy Anna e' megyei szüzek' egyike, a' ki szülte Jánost és Borbárát Súljok Imrénét, ki anyjok volt Jánosnak a' magva szakadtt utolsó Sulyok István anyjának, és Franciscának. Keresztury Gáspár nemzője lön György magva szakadtt és Miklós fijainak. Ez nemzé Istvánt Cserényi Anna nejével magtalant, és Pétert; Kata és Borbára pár nélkül elhervadtt leányainak apjokat. Pestesy Margit Keresztúry Boldizsárnak első neje szülte Keresztúry Tamást Cserényi Klára' társát és György, Farkas, Mihály fejedelmi fő lovászmester, Gábor és Mátyás fijainak anyjokat. Gábor nemzette Gergelyt és Györgyöt, Gergelynek leánya Anna Galaczi Pestesy Gaborné lön. György apjok volt Andrásnak és Gáspárnak. András adott lételt Borbárának Pokafalvi Becsky Györgynének. Gáspár Ombozy Mártával Miklóst és Istvánt. az utolsó fiút e' nevezetes házból, nemzé, kinek leánya Mária Litteráti Sámuelné volt 1600 táján vagy közelebb. Kinek Kemény Anna grófné a' ma élő ötöd nyomú ivadéka. — Észreven-

ni való. hogy e' nemzetségisorban a' fenn érintett Recze Bálint nem találtatik.

Redmeczy (Széki) Széken birt nemes jószágot 's onnan vette előnevét; és mint birtokos e' megyében alispánságot viselt (L. alispánok sora). A' Redmeczy név Erdélyben már a' XVII évszáz' első negyedében esméretes sőt köz becsü vala. Élt ekkór Redmeczy T. János. Tudós munkát irt és adott ki ily czim alatt: A' Felséges Bethlen Gábornak Isten Anyaszentegyházával cselekedett jótéteményiről való könyv. Áll öt részből: 1.) 1619 táborozása. 2.) Az elpusztultt eklé'siákban helyreállitatások a' tanitóknak. 3.) Bethlen Istvánnak academiákra küldetése. 4.) A' Bibliának oláh nyelvre forditatása, 's az oláh papok jó rendbe szedetése. 5.) Az arianusak és szombatosok elleni disputatziók.

Sáfár (Gyulai) a' XVII és következett évszázak fojtában; de az utolsónak csak két első negyedében virágzott nemzetség vólt a' f. kerületben a' Borsai járásban. (L. alispánok sorát.)

Salánky Gábor 1711 Kabós Juditot, ki leánya Kabós Lászlónak Bükk Judittól, ki vólt Bükk Lászlónak Erdélyi Sofiától született leánya, ki Erdélyi Györgynek Szalay Katától a'

Szalay Ferencz' és Ördög Kata' leányától származatt, e' pedig Ördög János főispán' leánya vólt — vévé-el; birtokos lön itt. Paptelki, Cs. Gorbói és N. Iklódi részjószáguk vóltak a' közelebbi század' fojtában; 's legközelebbről is Paptelkén. A' Nagy Iklódit Salánky József birta 1796 körül 's utánna özvegye, mellyben Jékey Sándor, Léczfalvi Gyárfás Sándor, 's közelebbről neje jogán Kakucsy Farkas nemesek mint örökösök osztoztak.

Sarrády 1702 mint Szent Andrási birtokos nemes személy a' sóbeli haszonba részesült. L. Benkő Specialis Transsilvania Cap. VII. § 111. m. s.

Sárközy 1702 mint Dobokai birtokos a' sóbeli haszonban részt vett. Nagyobb birtoka vólt Lozsárdon 1780 maradékának az utólsó magva szakadttnak, kitől leány ágon a' Czegői Balog és Persa nemesek jönnek-le.

Sarkudy (Sarkudi) vagy Saraskudi. Bizonyitja e' rég elmúltt nemzetségnek fennlétét annak a' pusztának (praedium) 's részszerént erdőnek neve, melly a' legrégibb levelekben „Paraput" (némelyek ezt Babuczra ruházzák) az ujabbakban: „Sarkad, Sarkud, Saraskud" nevezettel emlitetik, és ma közönségesen „Saraskutjának" mondatik. A' XIV század' fojtában birta ezt, a' ma pusztát akkór népes hely-

séget a' Sarkudi nemzetség; de hütlenség' vétkébe esvén, elvesztette; a' minthogy az több ú. m. a' két Esküllő Keresztúr, Köblös, Szótelke, Szent Katólna (akkór Szent Katalin falu; ma puszta) Paraput (ma Saraskutja) Fodorháza, Újfalu, Kovácstelke, (ma Kovácsi: a' régiek örömest ragasztották a' „telek" szót a' falút birók' neveihez, p. o. Bachuna-teleke, Chege-teleke, Gyula-teleke, Romlott-teleke, (Macskás) Szent Márton Macskás (és a' t.) Solyomkő falukkal együtt 1396) a' Kolozs Monostori convent 15 kötet 6-d. száma szerént) Ördög Andrásnak, Iskülli Andrásnak, Köblösi Teke Mihálynak és Menyhárt Jánosnak adományoztattak. — Élt 1441 Boros v. Botos Erzsébet Sarkady Lászlóné Sarkady Benedek menye, a' ki Solyomkő, Újfalu, Fodorháza, Esküllő, Keresztúr, Köblös, Szent Katalin, és Szótelke falukat mint nagy apja' örökségét felkérette; de ellene mondottak a' Menyhárt, Teke és Ördög örökösök. Ezek szerént a' Sarkady nemzetségnek 1441 fenn léte világos; úgy az is, hogy az 1396 ősi birtokát Sarkudat elvesztette. (L. Ugruez falú' leirását).

Sebestyén Sárvári birtokos 1702 a' sóbeli haszonba részesült.

Sebess Sándor 1760 birt Somró Ujfalubam

Serédy (Görcsöni). Ezen nevezetes szerepet viselt nemzetségnek Erdélyben vólt létit a' honi historia' számos helyei jelentik.

1520 első közülek a' ki Erdélyi hivatalponton állott, vólt Serédy Demén mint Károly Fehérvári kanonok. Serédy (Sereden) Demén Chalcedoni püspök, Várday Ferenczneк az Erdélyi Fehérvári püspöknek segédje (vicarius) irja a' megyés papoknak és káplányoknak; hogy miutánn Ő ítéletet hozo t, Deák Osváldat Fekete Márkat, és Királyfalvi Syki Balázst a' Kükűllői esperestnek t i z forint fizetetlen dézma árával adósoknak találta, 's azért az adóság' kifizetésére tizenöt napi haladékat engedett légyen — továbbá hozzá adja: „A' mit ha cselekesznek, jó: különben pedig elmúlván a' tizenöt napi haladék, ugyan azon Deák Osváldat — tü, a' mint előhozatik, intsétek és találjátok-meg, mint pártosokat és átalkodottakat, 's a' tü; sőt igazábban a' mü ilyetén parancsolatunknak hodólni és engedelmeskedni nem akarókat a' tü és alattvalóitok egyházaiból minden ünnep- és vasárnapokon a' mise' innepélyessége alatt, midőn azon az Istenigéjének hallgatására legtöbb nép gyüléнd egybe, harangozván 's gyértyákat gyújtván és az' tán eloltván, 's az ö r ö k á t o k' j e l é ű l a' földre vetvén, rekeszszétek-ki a'

hivek' egyházából, 's a' kirekesztetteket jelentessétek-fel, miglen az érintetteket illendőleg nem telyesitik. Költ Fehérvártt december' tizedikén az úr 1520 esztendejében." E Transumto authentico Szereday Notitia Capituli Albensis Transsilvaniae cap. 135. Caroli Éder Excursus ad Historiam Transsilv. Antiqui, Medii et Recentioris aevi Mart. Felmer pag. 274, 275. — Nem lehetett a' századok éreltte vallásmarczona-viharának ki nem lobbanni, midőn a' Krisztus' szelid igáját oly vad zsarnokok, példás szegénységét pedig oly kincsszomjuhozó fösvények hirdették hazánkban, milyeneket a' historia' pitvarában itiletünk' széke elibe állit a' leirtt oklevél!

1526 Serédy Gáspár I. Ferdinand Austriai fő herczeget Po'sonban az országgyülésen (mellynek lapjain a' törvénykönyvben Scheredius, Sered olvashatók) egyik ő is választotta királynak, 's innen magyarázható oly tetézett kegyelme Ferdinándnak iránta az ő élte' fogytáig. Ilyen több példa van a' Magyarok' történeti sorában! —

1536 Kassát Zápolya Jánosnak feladja; mielőtt azt hidegen és vigyázatlanúl védte vólna.

1540; valamint mindég Izabella' ellen vólt Serédy. Ellenben I. Ferdinand királyhoz von-

szodatt; kinek viszontag választott kedvencze vala; attól feles javakat is nyert ajándékúl. Ilyen vólt az erdélyi K. Fehérvári püspökség jövedelme mellyet 1542 october 18 nyert, ilyen Bazin és Szent György. Viselt méltóságai közül nevezetesbb vólt a' Felső Magyarországi kapitányság. Meghólt 1550 martius 1-sö napján. Eltemettették rokonja Serédy György 's unokája Alaghy János; a' Szent Györgyi szentegyházban emléket emeltetvén sirja felibe, mellyre latin versekben felülirást is metszettek, mellyet Timon „Epitome Cronologica" 320 lapj. előád. Serédy Gáspár fiú-maradék nélkül hólt-el; egyetlen leányát 'Su'sánnát Janus Ostrogi herczeg vevé-el. A' Serédy Gáspárról maradatt fijat illető jószágokat Krusich Jánosnak adta Ferdinand kir. grófi czim mellett.

1642 Konstantinopolban követséget viselt egyik Serédy.

1651 Serédy István Erdélyben második a' ki fellépett; hogy Doboka vármegyében nőt veve a' Kamuthy házból; e'felett adomány levelet is nyervén birtokai felöl.

1657 januariusz 14, Serédy Istvánt Rédey Ferenczel 's Barcsay Ákossal együtt nevezé-ki maga helyett II Rákóczy György helytartónak Erdélyben, hogy az alatt mig a' Len-

gyel háborúból viszszatérénd, az ő személjében Erdély' fejei lennének. Elkisirték ezek őtet Viskig Máramaros vármegyében, 's onnan viszsza jöttek két nap múlva. (L. Második Rákóczy György ideje" 45 lap.) De még ez évben Serédy Drágban meghalálozván; megszűnt Rákóczy helytartója lenni; 's a' más két, magok közt is egyenetlenkedő, viszszálkodó tagtarsaira szállott Erdély' elég sujos gondja.

1701 Görcsöni Serédy István és Nagyfalvi Serédy Péter testvérek a' Drági uradalmat együtt birták, a' kik emlitetnek

1702 mint sóbeli haszonban részesültek. Erdélyben, 's jelesen e' megyében mint birtokos utolsó Serédy Péter vólt a' Drági uradalom' elidegenitője.

1730 Serédy (már gróf) utolsó ivadéka nagy nemzetségének, Szempte várába, 's még a' Bazini várhoz tartozott két faluba eredeti Horvát gyarmatokat szállitott. — A' Serédy nemzetség' előneveit közép Szolnok vármegyéből Görcsön- és Kraszna várm. Nagyfalú adák.

E' jeles ház Erdélyben mint Doboka vármegyei birtokos Serédy István báró által tünt-fel; ki Kamuthy Balázsnak e' megyei főispánnak leányát Katát 1651 elvette. Adománylevelet kapott ez évben martius 9-kén a' Drá-

gi, Komlós Ujfalvi és Adalini egész falukról a' Kamuthyak' kihalása utánnra, Mikó, Urtelek puszta-részekről és Szent Mártoni egész pusztáról 's több más megyebeli jószágokról. Egy fija Benedek 's leánya Anna Toroczkay Mihályné vólt. Fija Ujlaky Borbárát vevé-el; apja lévén vele hat magzatoknak: Istvánnak Kollatovich Kata férjének, kivel — úgy látszik — rövid ideig élt és magtalan vólt; özvegye még kétszer ment férjhez, Gáspárnak, kinek két leányai közül az első N. Melczer Jánosné, a' második Klára Toroczkay Boldizsárné vólt. Péternek a' magtalannak, a' ki érintett István testvérével együtt 1690—1702 birta a' Drági uradalmat; mellyről jelesen a' Drági kastély' feléről Adalin, Komlós Újfalu részjószágokról, Mikó, Urtelek puszta-részekről 's a' Szent Mártoni egész pusztáról 1701 aprilis 19-kén I Leopold császártól új adománylevelet nyert. L. 1823 évi Tudományos Gyüjtemény IV Füzet, 15, 16 lap. Serédy Péter idegenité-el a' Drági uradalmat, csaknem egészen; igen keveset hagyván-meg abból utódi az Andrásy grófok' számára. Klárának Kendefi Pálnénak Sofiának előbb Rédey Ferencz' társának 's két leány gyermekek' anyjának, másodszór Csík Szentkirályi Andrásy Istvánné-

nak és 'Su'sánnának rendre Perényi Ferenczének és Majornénak.

Simonfi 1702 Simontelki birtokos a' sóbeli haszonban részesült.

Simon bán 1228 előtt birta Gyekét (akkór Gyekú) de a' Gertrud királyné' meggyilkolásában részt vévén; jószágait 's azak közt Gyekét elvesztette.

Somlyay (Rödi) Dobokay Imrének Anna leánya után veje lévén Somlyay Gáspár 1600 táján birt Dobokán házasságnál fogva.

Somlyay Judit e' tájtt Kecset Szilvási Szilvásy Andrásné vólt.

Somja 1102 Pánczélcsehi birtokos a' sóbeli haszonban részt vett.

Somi Jozsát hozza-hé a' birtokosok' sorába egy biteles vérágazati tábla. Ö Temesi bán vólt I. Ferdinand Romai császár és Magyar király' idétte 's Erdélyben nagy birtokú; jelesen e' megyében mind azt birta, a' mit ma közönségesen Csáky jogoknak nevezünk. Övéi vóltak: az Almási (Kolozs várm.) és a' Gorbói Tihói 's Buzai uradalmak e' megyében. Pija vólt Gáspár, leánya Kata Bebek Jánosné. Fijának Prinyi Margittól két leánya született: Anna előbb Patocsy Boldizsárné, másodszór Balassa Imréné. Ez az, kire Zápolya János Erdély' kormányát Maylattal megosztva bizta

vala. E' vólt Medjesen a' Gritti Lajos ellen fegyvert emeltt nemesek' egyik vezére. Másik leánya Borbára Lindvai Bánfy Lászlóné. Balassa Imre két leányt nemzett: Sofit és Margitat. Ennek elsö férjével Bornemisza Benedekkel lettek: Bornemisza Zsigmond magt. és Anna Csáky Zsigmondné magt., második férje vólt Kendy Gábor a' Kendy Gábor és István magva szakadtt 's hütlenség' szennyéu büntetödöttek apjak. Balassa Imrének Sofi leánya vólt elöbb Némethy Ferenczné; kitöl született Zsigmond a' magt. és Ilona Csáky Déne'sné; második férje vólt Csáky László, apja Istvánnak; ez Veselényi Annával Lászlót: a' Zsigmond', Pál', Péter', Ferencz' és László' apjokat Bathyáni Magdolna nejével, Annát Prépostváry Bálintnét és Istvánt a' másodikat adá. Kinek elsö nejétöl Forgács Évától Ferencz Tárnokmester magt. Czobor Erzsébet nejével és István a' harmadik három nök' férje ú. m. a.) Lonyay Margité, kitöl Zsigmond, és Mária Kornis Gáspárné Esztérházy grófok' ösanyja b.) Melid Klára; Imre, György és Mihály' anyjok és c.) Barkoczy n. kitöl Miklós a' primás. Második neje a' második Istvánnak Prinyi Mária szülte Csáky Lászlót; ez Kálnoky Katával Lászlót II Rákoczy Ferencz' vezérét 's utóbb a' magános haszonért Hadad' feladóját az ellenfél'

hódóltját, és Gábort. Istvántól a' Jó'sika-báró két ág, Gábortól 'Su'sánna Lázár Ferencz grófné által a' Szárhegyi Lázár gróf ivadékok: Cserey, Henter, Geréb, Székely, Molnár, Lakatos, Mezey, Bagossy és, t. származnak.

Somody Bádoki birtokos vala 1770 táján.

Sóós pedig 1760 ugyan oda való birtokos.

Sulyok (Szopori) Noszolyi birtokos a' XVII évszáz' első második negyedében.

Sükösd Gáspár 1502 nemesnek iratik Ulászló király által azon parancsolatban mellyet a' király a' 'Sombori (nem e' megyei) félbirtok 's egy Köhalmi ház elfoglalás iránti perben küldött a' 11,000 szüzek utánni legközelebbi negyedik ferián.

1579 Sükösd Miklós Theremi előnévvel olvastatik; úgy ekkor S. Gáspár is.

Süközsd István 1603 Székely Mozes' zászlóját követve Radul vajda népétől Rosnyó és Volkán közt Brassó vidékin levágatott vagy meglövetett.

Süközsd György Borzovay Erzsébetet vévén-el nejül; úgy is mint Borzovay' veje, ki már maga itt birtokos vólt; dé úgy is mint az Ördög Márta' harmad nyom maradéka jószágot birt e' megyében a' tizenhetedik század' első második negyedében. — 1628 septemb. 26. e-

gyik ő, mint Betlen Gábor fejedelem udvari belső meghittje küldetett viszsza az Al-Gyogyi ferdőről Károly Fehérvárra, hogy a' Magyar király' követjét Ipolkéri Kéry Jánost illendő tisztességgel fogadná-el; a' mit ez meg is tett: a' mint maga a' követ 1629 majusz 27-d. a' Magyar-országi nádorispánnak megirta. L. Gáb. Betlenii Princip. Transsilvaniae coaevis documentis illustratus. Collegit, et in seriem chronologicam digessit Georgius Pray etc. Edidit Jacobus Ferdinandus Miller de Brassó 4. 1816. Tom. II. Doc. LX. pag. 187.

Egy más Süközsd Györgyöt hoz-bé a' Patocsy nemzetség' vérágazata, hogy Ér Szentkirályi Szilvásy Zsigmond' leányát tartotta, ki fija vólt Szilvásy Györgynek Losonczi Bánfy Boldizsár Judit leánya nejétől; Bánfy pedig veje Patocsy Gáspárnak Erzsébet leánya utánn, kit nékie neje Forgács Borbára szült. Maradéka Süközsd Györgynek nem emlitetik.

Szabadszállásy (Nagy- és F. Bányai) Csomafáján lakott Csernátoni Jánosnak (L. Csernátoni vezérnév) vejelévén; egy nyomon által birtokos vólt e' megyében. Jelenlegi első ivadéka Szabadszállásy Ágnes Ferenczyné. A' Szilágyban fiúágon is virágzik.

Szabó (Turoczi) Mátyás 1682 Nagy Sajói egyik birtokosnak iratik azon évi oda való szakmány-rendben.

Szaboszlay. Egyik ága az alsó kerületben birtokatlan még fenn vann; másik a' f. kerületben fiú nemben kihalt. Amaz neje Mágner Borbára Mágner Antal' leánya Ördög Anna és Mágner András társak unokája jogán birt egy nyomon által. Maradatt egy élő leánya előbb Paulovichné, most özvegy Hatfaludyné.

Szalaházy László törzsöknek iratik a' Hoszszutelky, Budaházy, Liptay, Tötöry és Menyhárt ágozatokra 's ivadékokra nézve. Leánya vólt Magdolna (született Tötörben 1509 táján) ment férjhez Liptay Györgyhez; szülte: Miklós, János, Ferencz, Kata és Sára magzatait. Csak Meleg-Földváron vólt birtoka tudhatóbb e' háznak.

Zalaij (Szalay) Gáspár, Bongárth előnévvel élt 1543-ban.

Szalay Ferencz az Ördög János' és Tegzes Anna' veje, úgy, mint harmadik férje Ördög Katának 1591 táján birt e' megyében. Három leányok' apja vólt.

Szalárdy János annyiban hogy 1666 több törvényhatóságok közt e' megyében is felső kerületi fő adóbévevő (Perceptor) vólt, itt helyt foglalhat. E' férjfit Benkő oriási szor-

galmának irja, kezirati munkáinak kültetemét tekintve. L. Köz Hasznú Esmér. Tár. II. Kötet 306 lap.

Szamasközy (Mihály Kolozsvári) E' név mintegy magával hozza a' mi szépet az Erdélyi évkönyvek bizonyitanak már ma rolla. Kinem tudja a' Szamosközy nevet méltánylani? — E' megyében az érintettnek dicsiretesen viseltt jegyzői hivatala, annak birtokosi létéről is bizonyossá tesz. L. jegyzők sora.

Szacsvay (Esztelneki) Birt Dobokán 1735. Unokáji a' Czegői Balog nemesek vóltak.

Száva (Sándor, Gogán Váralyai báró) százados (kapitány) mint a' Drugatyevith Horváth János' heted nyom maradéka birt Pousán, Budján, Szent Györgyön, Ördögkútan és Csömörlőn feles jószágot. Másod unokája Palkó 'Su'sánna Simándy Lajosné és Palkó Anna vólt Lázár Antalné. — Más ág Száva neje Henter Amáli' (L. Ördög nemzetség) jogán mármár birtokosá válandó.

1698 Száva Mihály báró kir. hivatalos az országgyülésen.

Székely (Szász-Zsombori,- és Boros-Jenői) A' haza esmértte több előnevü Székely nemzetségek' egyike a' Szász-Zsomborról nevezett Székely-éké: Ez e' megyében a' XVI

század' végén 's azt követettnek elején virag-zott. L. főbirók' sora.

Székely Ádám gróf (Boros-Jenői) 1760 többi közt birt A. Kékesen; 1789 Borsán. 1771 a' Kolozszvári reformatus árváknak 500 mforintot hagyott. Megholt mint a' tiltott szerelem' üldözöttje 's nemzetségének utolsó bérekesztő sarjazatja.

Széky Kálmán Bátory István ellen fellázzadt, 1575 Kolozsvártt hütlenség' szennyén büntetődött Széken birt.

Szeleczky- jogot Vasas Szentiványon tudúnk a' most jefolytt évszázból.

Szemere (Dobokai) 1600 birt Dobokán; mái utódja igen kevés részjószágban Onaghten báró több leszármazásak utánn. L. főbirók sora. — Ugyan e' Szemere Jánosnak 1606 Dobokai, M. Ujfalvi, M. Derzsei, Szótelki, Lozsárdi és Oláhkékesi birtokát fejezi-ki Bászta Györgynek egy védlevele (Protectionalis) Kolozsvártt jun. 29. Szemere és Kornis részökre kiadva.

Szénásy Miklós 1677 Bádokban lakónak irja magát a' Véglai Horvát Magdolna nemes és vitézlő Lugosy Miklósné' végrendeletében, mint egyik bizonság majusz 30-káról Vóltak részjavai Budusan (akkor e' megyében) Igriczén Becsky Zsigmond' maradékaitól kiváltva.

Szentkirályiak 1693—1828 birtak Gyulában mint birtokos nemesek. Magvak szakadt. f. ágon 1827.

Széplaky (Széplaki) II Apafi Mihály 1709 Bécsben költt adománylevelénél fogva adományozott mint fejdelem tulajdon neve és pecsétje alatt Széplaky Mihálynak egy örökséges telket Katanában (Kolozs várm.) 200 mforint beirásos mennyiségben. Ennek ivadékai e' megyében is birtokosok vóltak, II József császár alatt pedig Ordinarius alispánságra (L. alább) léptek. Magva szakadt e' háznak a' folyó század' elsöbb éveiben.

Szentgyörgyi (Szent Györgyvölgyi) Mátyás (talán a' ma is e' megyében létező Szent György falucskának nevet adott) birtokos; Drági Mártát nővé tévén, e' jogon Drágnak birtokába lépett. Nemzé Erzsébetet Egeri Kamuthy Balázsnét. (L. a' Kamuthy és Seréd y ivadékokat).

Szilágyi. (Veresegyházi) Alispánsága és előneve birtokosi létét hirdetik. (L. alispánok' sora).

1481 's az előtt is birtokos vólt e' megyében az esméretes Horogszegi Szilágyi nemzetség Szász Ujösön, Devecseren és Gyekében; jelesen Szilágyi Jusztina Erdélyi Jánosné.

Jelenleg is esmér ugyan Doboka [illegible]megye e' neven több birtokost; de az a' Szilágyi, ki Valkay Miklós és Ördög Judit házas társak' egyik leányától Szilágyinétól származatt, fiú-ágon kiholt, 's különböző vólt (mert később is élt) az érintett alispán Szilágyi Jánostól.

A' Korda- vérágozati tábla is Szilágyi nevet jelel e' megyei birtokosok közt, Récse előnévvel.

Szilvásy (Kecset-Szilvási) Andrásnak Rödi Somlyay Judit nejével birtoka vólt házasságnál fogva Dobokán, ősi javai pedig Kecsetben és Kecset-Szilvásón vóltak.

Szilvásy Péter Gyekének nagy részibeni birtokos vala a' XVI század' végin 's a' következettnek elején; de Bátory Gábor fejdelem ellen pártot ütött, 's azért 1611 Gyekei birtokát hütlenség' szennyén elvesztette.

Cseszeliczki Szilvásy Boldizsár 1602 Bátory Zsigmondot — midőn Erdélytől masod ízben elbucsuzott, Trencsén felé egyik elkisirte.

1603 Szilvásy András mint Székely Mozes' hive meghólt az ütközetben Brassó vidékin Radul vajda fegyvere alatt.

Ez évett az érintett Szilvásy Boldizsár Betlen Gábort követte Nándor Fehérvár-

ra, segítséget kérvén a' Török Császártól Erdély' insége ellen. Ugyan itt és ekkor Betlen' Erdélyi fejdelemsége szóban forog. Ezt Szilvásy irigy szivvel vészi. De Betlen a' fejdelemséget el nem fogadja.

1606 követ vólt a' Moldvai vajdához Radulhaz.

1610. sept. 6. Kolozsvártt II Mátyás kir. és Bátori Gábor Erd. fejdelem közt kötött békesség pontjait mint tanácsnok és kir. bérlő (Arendator Regius) alá irta 's pecsétjével megerősitette. L. ez aláirtakat Tudom. Gyüjt. 1817. év. I negyed Kovachichtól.

1627—1643 Szilvásy András szolgabiró e' megyében.

Más Szilvásy András 1628 sept. 12 vagy 17 követnek ajánltatik Eszterházy Miklós gróf által, Betlen Gábor' lealáztatására a' Török-császárhaz intézett azon levélben, mellyet ez Szombathelyi Mártonhoz, a' Török udvarnál lévő egyik császári követhez küldött. L. Gábrielis Betlenii Prpatus Transsilv. Tom. II. Doc. LVIII. pag. 178. — (L. főbirók és alispánok' 's szolgabirók' sor),

Szodoray (Ér-Szodoroi) Ferencz 1590 királyi tábla biró vólt.

E' megyében élt és birt e' családból Szodoray István; ki a' tizenhetedik század' ele-

jén k. Szolnok vármegyéből a' Piri járásból ide szakadván, elvette Ördög Katát Ebeni Gábor' özvegyét; de magtalan lévén, halála birtokosi létét 's nevét elszünteté.

Szommer a' közelebb elfolyt század' vége felé házosságnál fogva birt.

Szöllösy 1702 Nagy Iklódi birtokos vólt a' sóbeli haszonban részesülttek közt.

Szucsáky (Erdő-Csanádi) Péter a' Vitéz Ferencz és Göczi Torday Kata leányát Krisztinát nejül vévén, 1680 táján e' megyei birtokosá vált. Nemzé Ferencz fiját és Borbára leányát e' megyei A. kerületi fő-biró' (L. főbirók' sor.) Szász Czegői Balog Zsigmond' hitesét.

Tarcsay György veje Szalay Ferenczenek és Ördög Katának. Mint Szalay Kata' férje neje jogán birt 1628.

Tarkányi mint S. Szent András nemesbirtokos 1702 a' sóbeli haszonba részesült.

Teke (M. Köblösi) Eredetét 's létét e' nevezetes nemzetségnek Benkő 's Buday Ferencz évirók érintik. E' megyében vólt birtokosi léte a' főispáni sorból, az Ördög- nemzetséggel házassági 's állitott rokoni egybeköttetésökből és e' folyó században Solyomkövem találtt sirkö' feliratából bizonyos.

Mennyiben vólt való az, hogy az Ördög és Teke neveket viseltt ösök valaha vérek lettek vólna, nem vitatva, egy hiteles másolat 1767 a' Kolozsmonostori convent' irományjai közt ezeket esmérteti meg velünk a' Teke fijak közül: Köblösi Teke Mihály 1396 élt, osztály képen birta M. Köblöst, mellyet nyert vala több falukkal együtt a' nékie is adományúl jutott falúkból 's néptelen földből, Gáspár, Menyhárt (a' hasonló nevü nemzetség' kezdője). István, Bricius és László. T. Bricius nemzé 1471 István és György fijait. A' Bricius' testvére László apja volt Teke Jánosnak. Teke Istvánnak: Imre, János és Balázs. Balázsnak: Ferencz ki 1540 élt és Teke Lukács a' főispán Doboka 's b. Szolnak vármegyékben, mh. 1548. Nejével Barcsay Magdolnával fija vólt Ferencz. 1610 táján hólt-meg.

Teke Borbára Zsidó Balázsné 1620 élt, birt F. Tőöken és M. Fodorházán.

Ugyan ekkór élt Teke Tamás-is Ördög Kata' férje.

Teke János 1627 idéző parancsolatat váltott Betlen Gábortól Gyula Fehérvártt április' 23. Hiteles másolat. Magva szakadt e' nemzetségnek fijú ágon ennek elhunytával.

Teke Magdolna Fodorházy Istvánné élt 1656-n.

Toldalagi (Nagy Iklódi) Az Iklódy magvaszakadtt nemzetségnek hasonlólag magva szakadtt ivadéka 's utódja. — Az Apafi és Oroszfái Mikó 's Viczei Mindszenthy házakkal rokon vala mig e' megyei jelesbb nemesek közt százhetven évig virágzott.

Az a' Toldalagi Mihály, kit Betlen Gábor Budára követül rendelt a' Nagy vezérhez 1620 's 1636 Marosi főkapitány 's tanácsnok vólt; valamint az a' Toldalagi János is, ki I. Rákoczi György alatt 1638 a' Dézsi vallás tárgyú gyülésben mint egység hivő fő méltóság szonakolt a' Nagy Ercsei Toldalagi grófi nemzetség' fija vala.

Hanem Iklódi Toldalagi János, viszont I. Rákoczi György' korában fejedelmi ügyek' nevezetes igazgatója (Fiscalis Director) vólt. L. Kállay Értekezése. 1829.

Toldalagi Ferencz a' főbiró 1647 I. Apafi Mihály' sogora és Apafi Kata' férje.

Toldalagi János I. Apafi Mihály' kamarássa 1680 Torda várm. főispán, kir. táblabiró 's Szamasújvári várkapitány. L. Betlen János Histor. 4-k. könyve 14 szak.

Toldalagi György 1718—1720 e' megyei alispán. L. főbirók és alispánok sora.

Györgyben a' György' fijában, Gábor' unokájában ki Györgynek fija vólt enyészettel e' nemzetség férjfi ága 1822. Iklódnak nagy részit birták. Leány ivadékjaik: Szabó, Vass gróf, Jékey, Szebeni, Almády 's t. nemesek.

Polgári léte a' Nagy Iklód előnevü Toldalagiaknak feltünt Zápolya János alatt. A' nemzetségi ágozat sór e' szerént adja elö. Toldalagi Gáspár, Tamás, Mihály és András egykóruak. Az utolsó Radó Eufrosinával (második hitese Alnay Katalin) létet adatt Ferenczneh, Borbárának Bolduczi Fehér Jánosnénak és Eufrosinának Tamásfalvy vagy Vitéz Jánosnénak. Ferencz Frátay Klárával nemzette Sofiát Némai Vajda Jánosnét, Jánost a' ki 1624 táján élt nejével Gyerőfy Borbárával. Eufrosinát Tamásfalvy vagy Vitéz Lászlónét és Magdolnát Vitéz Ferenczhét, Vitéz Györgynek és Klárának apjakat 's a' Pál' nagy apját. A' most érintett Toldalagi János apja vólt 1.) Ferencz 2.) Gábor neje Toroczkay Sofia magt. Klára Gyerőfi Jánosné magt. Krisztina Torma Kristofné és Susánna vagy Erzsé-

bet Toroczkay Lászlóné magzatainak. Ferencz a' főbiró Apafi Katával apja a.) Andrásnak, ki Göcz Pál leánya Göcz Sára nejével nemzé Máriát Naláczi Lajosnét, és Sárát Barcsay Gergelynét b.) Jánosnak 1678 Bánffy Zsigmonddal perelt a' Mező Örményesi (Kolozsvárm.) határon találtt tápláló arany — (aurum vegetans) felett. Az országgyülés dötötte-el a' pert a' Bánffy részre. L. articulus diaetalis 33 anni 1678-d. 1-ma Octobr. a' ki apai örömét lelte 1.) Katában Czegei Vass Ádámnéban (innen a' Vass grófok' Nagy Iklódi birtoka) 2.) Gáborban 1698 a' Károly-Fehérvári országgyülésen követ vólt. 3.) Györgyben as Almády Anna férjében 1770 Torda várm. alispánban. Ez három házassági zálogban örvendett a.) Krisztinában Szabó Józsefnében b.) Györgyben és c.) Máriában Jékey Sándornéban. György apja vólt Györgynek a' ki m[illegible] 1822, hagyván maga utánn Lázár, Anna, grófné társától György fijacskáját felserdült kora előtt elenyészett végső csemetéjét az Iklódi Toldalagih áznak. Leányágazatak: Drusánnában a' hajadan kisebbikben és Susánnában a' nagyobbikban Boros Jenei Korda Ádámnéban virágoznak.

Toldi (Nagy Szalontai) E' nemzetség' nemes ágának a' közelebb múltt század alatt vólt Solyomkövi birtoka Kabós nemesekre szállott. A' Pánczélcsehi járásban is birtak. Birtokjokat elcserélték.

1600 Szalontai Tóldi István alá irta nevét az Aranyas széknek adatt országos nyugtatvány (assecuratio) alá, hogy Mihály vajda ellen felkelt vala. Kállay.

Tolmács Mátyás 1390 örökös csere által Encsi birtókos.

Tomory Lőrincz a' tizenhetedik század' béáltával Valkay Erzsébet' férje vólt kevés ideig; ipja, fija vala Valkay Tamásnak az Ördög Márta férjének, a' ki házosságnál fogva első e' megyében a' Valkayak közül.

Tomory István 1603 julius' 17 Székely Mozessel 's a' kiket Betlen Farkas megnevez, számszerént 51, mindnyájon Erdély' nagyjaival 's nemesseivel együtt elhúllott Brassó vidékén Rádul vajda' fegyvere alatt

Torday (Dobokai, és Göczi) E' nemzetségből János alispán vólt négy évig. L. alispánok sor.

Torday Imre 1541 Lósárdi telkeit zálogból Kandy Mihalytól követeli.

Torday Imre és T. Albert 1545-n. Dobokán lakók és birtokosok. Más

Torday Imre 1627 Dobokai birtokos, és egyik (Doboka előnévvel) szolgabiró és

Torday Zsigmond 's Zakariás az ő rokoni 1627—1630 évtájtt.

Torday János 1678 Dobokai birtokát elzálogositá.

Göczi Torday István 1758 Nagy Devecserben- egy fejedelmi (fiscalis) telket zálogositott Demeter Jánostól 22 vonás forinton, a' hól még többet-is birt.

Béhozatik a' Patocsi nemzetségbe Torday János, ki férje vala Érszentkirályi Szilvásy Sofiának, ki leánya Szilvásy Zsigmondnak 's unokája Györgynek, a' ki veje vólt Lozsonczi Bánffy Boldizsárnak, ennek leánya Bánfy Judit született Patocsi Erzsébettől. Torday János nemzé Zsigmond és Ferencz fijait. Az lön apja Gábornak 's nagy apja Sándornak. Ez nemzője vólt Lászlónak, leányát ennek Susánnát Nemes Ádám vevéel, utóbb gróf lön maradéka. A' Torday ivadékok Kolozsvármegyében fenn vannak nevöket megtartva.

Tót. 1346 Csomafái Toth János emlitetik István Erdélyi vajda' parancsolatjában, — melly Klusvártt (Kolozsvár Kolozs várm.) Boldog Ilona királyné innepén — mint egyik

alperes Torda várossa és Otthon nevű falu közt határszél aránt folytt perben. Közelebbi Tóth háznépnek Iklódi birtoka a' XVI századból való.

Tökés (Magyarosi) László, tartományi biztos a' Kolozsvári vidékben Apor Ágnesnek második magtalan férje 's neje jogán Kendnek egyik birtokossa vólt 1780—1799.

Török (Kecset Szilvási) István 1677 magát Kecset Szilváson lakónak és nemes személynek irja egy vég rendeletben. Ered. oklevél másol. Fija vólt Török Györgynek az Ördög Anna férjének. Leánya vólt ez Ördög Ferenczneк ki élt a' XVI század' vége felé.

Tőtőry (Tötöri, — és Kalota Szentkirályi) Régi levelekben Tót-Eöri, Tót Ewri. A' nemzetségi sor és tisztek' sora a' Tötöry nemeseket is e' megye' birtokosai közé helyezik. Már 1309 virágzottak, a' hasonló nevű falutól kölcsönözvén nevöket. L. főispánok és fő birák' sora.

E' házból a' vérágozati jegyzetek megnevezik Tótewry (Tötöry) Balázst a' főispánt és leányát Borbárát. Annak neje vólt Kecsethy Magdolna. Osztozó vérek valának a' Tötöryek a' Kecsethyekkel, a' Szalaházy Liptay és Kozárváry ágazatakkal-is.

A' Tőtöry nemzetség a' XVII század' beállttával áldozott a' harcz' sikjan: hogy Tőtöry Jánost maga és lakta megyéje' részéről Székely Mozes' zászlója alá küldé 1603. Az ütközet Rosnyó Vulkán által-út közt ment végbe Fasching augustusz Felmer szerént september' 29-kén korán reggel, midőn Radul havasalföldi vajda, mint a' Rudolf császár' meghittje és az Erdélyiek' szószegésinek megboszszúlója véletlen rá ütvén a' Székely népére, magát a' három honapos fejedelmet, 's vele együtt jelesbb embereit: Tőtöry Jánost, Toldy Istvánt, a' csak uj hivét Rédey Ferenczet, Kiss Farkast, 's öt Apór fijakat, levágta.

Tőtöry Kata Barcsay Gáspárné; kinek fija Lénárt, kinek leánya Petronella A. Balázsfalvi Cserényi Jánosné.

Tuhut. Kétségen kivül lévén, hogy Erdély Tuhut által elfoglaltatatt, a' Magyarok az Almás vizinél az Oláhokan diadalmaskodtak 's Esküllőnel hodolás-hitöket bévevék. Azon állapot, hogy az új meghoditott népnek zablán tarthatása, a' vidék' bátorságba helyeztetése avagy csak földerőség' hányását elkerülhetlenné tették — 's még a' vélekedés szerént Tihónak Tuhuttól állitása 's nevezete is gyanusokká tehetik, a' maradékat, hogy Tuhut ezen a' földön sokkal az előtt mint vármegyé

vé vált vala saját foglalást tett. Nem is lehet, hogy Tuhut nemzeti kézzel 's vitézül foglalva-el Erdélyt birtok-béli jútalom nélkül maradott volna.

Ujhelyi (Tisza Ujhelyi) Ferencz II. Bákoczy Ferencz honi vihara alatt főbiró, jegyző, és birtokos, (L. tisztek' sor.)

Ujváry 1702 Oláh Vásárhelyi birtokos és a' sóbéli haszonban részt vett.

Vajda (Vászai, - utóbb Szász - Zsombori és Meredjoi) Meredjoi Vajda György első e' megyébeu, élt 1578 táján, adomány jogon jószágot nyert. L. a' királyi tábla' itiletét lemásolva.

A' Szász-Zsombori Vajda előneve 's viseltt hivatala birtokosi létét bizonyitják.

Pánczélcsehi Vajda vagy Bad János 1627 élt; benne kihólt a' család.

Vajda közelebbi ivadékok voltak: a' Váró, Vida, Varady; ma pedig Veres, Fosztó, Török, Jánosy nemes háznépek.

Vajna (Pávai) 1755—1833 két nyomon által virágzott nemzetség vala: — Első Rákóczy György fejedelem nemesi czimerrel, nemességgel 's Páván Kézdi székben egy belső örökséggel ajándékozván meg e' nemzetség' ősap-

ját, ő és benne utódi fő székely nemesek (primores) levének. A' nemesitő adomány levelet a' K. Fehérvári or. levéltár birja. Gábor e' család fijai közzül az elsőbi Franczia háborúban-1796-katonáskodván, őrnagy vólt mikór a' csatadühe alatt a' nem kimiltt fáradság forró hidegbe ejté; 's csak azt fájlalta hogy ágyhoz szegezve nem a' vérmezőn múlt-ki az életből.

Dávid kormányszéki titoknok.

Elek itilő mester a' törv. kir. táblán húzamosan.

Antal családja' disze, fényes tiszti körében egy megfeszitett hazafiúi tett' áldozatja. Született 1760 december' 13-dik napján, nemes szülőktől mind két ágon. A' Kolozsvári oskolákban a' bölcselkedésig bézárólag egyebet jónál bé nem sziván, a' Váczi Theresianum nevendéke lön, hová pazar dicsiretek ajánlák fel Kolozsvárról a' jóra menendő ifjat. Második József cs. sarkalatos újitmányai rendében, B. Brukenthal és Teleky Ádám gróf (Czidnek forditója) mint királyi biztosok ketten egyszerre hivák-meg irójoknak jegyzőjöknek 's — megkell vallani — teljes reményű segédjöknek ama kétes ama nehéz állapotokban. — Ő az utolsóhoz vonszódott és állott. — Vólt itilőmesteri jegyző előbb.

Az Erdélyi udvari cancellarián kezdett fojtatott és végzett hivatali pályája alatt a' fejdelem háromszor koszorúzta érdemeit megelégülését fejező leveleivel. Nőtelen hólt meg mint Erd. udv. előadó és királyi tanácsnok Bécsben nem vagyontalanúl a' ki szülőitől semmit egyebet mint egy pár ezüst készületű kést és kalányt 's egy arany hat szegű gyürüt Görög mivüt nyert. — Könyvgyüjteményének nagy részét a' Bécsi rendőr onnan kihozni megtíltá. Mh. 1827-dik évben dec. 20-ik napján. Századjának béjegét viselve a' személjes nemességnek bókolója vólt. Egyébaránt Erdély nevelt nevelni fog és nevel nagy kormány fiakat; de nagyobbat nem mint vólt Vajna Antal. Apja 'Sigmod e' megyében házosság által Iön birtokos; testvér bátyával Istvánnal 1833-ban magva szakadt ez ágón a' Pávai Vajna nemzetségnek 's megszünt idevaló birtoka is; Háromszéken még virágzik.

Valkay (Magyar Valkai, — Gyulai) E' megyében a' Valkay név legelőbb Gyulában tünt fel, a' hól a' XV század' elején birt Gyulai Valkay Mihály, kínek leányát Annát elvette Gernyeszegi Erdélyi Gergely. Tovább

Valkay Tamás 1471 táján Ördög Mártát elvévén, birtokossá vált 's ekkór e' nemzetség négy nyomon által virágzott ú. m. Val-

kay Tamás nemzette Istvánt és Miklóst; István Ferenczet és Andrást; András Boldizsárt. Miklós az István' testvére apja vólt Istvánnak; ez Miklósnak Annának Ödönfy Ferenczénének, Borbárának Borzovay Istvánnénak, 'Susánnának Zsombory Lászlónénak és Erzsébetnek. Utóbb

1572 Valkay a' honi vitézek' tetteit énekek által fenntartott Magyar (Erdélyi családból való) versirók közt említetik a' Tudományos Gyüjtemény 1825 évi VI. füzet 114 lap.

A' XVII. század' fojtában egy Valkay Miklós Ördög Judit' neje által az Ördög nemzetség' osztáljosává 's így e' megye egyik főbb birtokosává vált.

Vallon Péter (Héjasfalvi) 1630 febr. 28 Valamint 1633 febr. 27. Fehérvártt nyeré adományúl Székolajt egészen; érdemesitvén magát mint fejedelmi testör alkapitány.

Várady (Nagy Váradi) II Rákocy Ferencz' honi háboruji alatt viragzott ház vala. 1790 táján magva szakadt. L főbirók és alispánok sora.

1702 Várady Kis Budaki birtokos — nemesnek sóból haszon adatatt. Birt Iklódan is ekkór.

Váró a' Vajda ivadékoh' egyike birt Pánczélcsehen.

Véég Miklós' özvegye 1682 Nagy Sajón birt.

Veres (Farnasi) János 1545 táján Karolyi Lancz Sófiát nejének vévén, Ördög ivadékává vált, minthogy napája Ördög Ágnes az Ördög Ferencz' leánya vólt. Neje Ördög Jánossal a' főispánnal jószág felett egyezésre lépik 1572. De a' férje Veres Jáuos Békesy Gáspár' zászlója alatt a' törvényes fejedelem Bátory István ellen harczolván, hütlenség' szennyén fejét 's jószágait elvesztette Kolozsvártt. Birtokosi következője Csefey János lön adómány jogon. Fija István Szilvásy Juditat tartatta.

Farnasi Veres Benedek Erdélyi Ilona' férje.

Veres Daniel Fehér (akkor csak egy Fehér várm. vólt) Veres Gáspár Bihar vármegyék főispánjai vóltak 1590 táján; annak Bornemisza Boldizsár, ennek Bánfy Dénezs és Ugray Gergely lévén társaik.

1702 Galaczon és Szavában birtokosok a' só béli haszonban részesültek.

Viczey (Viczei) Gáspár 1603 Székely Mozessel együtt harczólván; elesett Brassó vidékin Radul vajda fegyvere alatt.

Virginiás István (Nagy Váradi) előbb fejedelmi ügyek' egyik igazgatója a' mellék részekben (partes readnexae) 1666 végivel pedig adóbévevő vólt többek közt e' megyében a' f. kerületben rövid ideig. Az ország' rendjei atyokfijoknak nevezték a' honi törvénykönyvben. Kolozsvári conventbéli megtartó (conservator) is vólt. — Ilyen adóbévevők váltak: Ugron András Barcsay fejedelemségében, Ugron Ferencz 1683. L. Kállay' értekezését Ugron vezér-név alatt.

Vitéz (Magyar-Bikali báró) 1530 ólta viselé a' Magyar Bikali előnevet. Kolozs vármegye adta nemzetség vólt; itt többek közt Pánczélosoknak nagy részit házasságnál fogva birta. (L. Pánczél nemzetség) Magva szakadt 1735 julius 5-kén György báróban.

Mennyire a' kezünk közt jeles honfi barátunk' szives közléséből, megfordúltt hiteles másolat előadja, a' Vitéz nemzetség' táblája ez. Gyökérnek Tamásfalvy Ilyés tétetik ebben, a' ki már Zsigmond király alatt Kolozsvármegyében birtokos nemességet nyert. Fijai: Gergely az első, és Miklós az első. Ennek: Tamás az első és Jakab. Annak: György az első az „Erdélyi Katona" melléknévvel megtisztelt, Miklós a' második Tamás a' második és Imre az első. Az „Er-

délyi Katona" melléknevű Györgynek fija: András az első Doboka vármegyei első birtokos Corvinus Mátyás kir. alatt 1480 a' Vitéz ősökből; de még mind Tamásfalvy névvel, házasságánál fogva birtokosává vált itt 's jelesen Páncélcselben hogy magvaszakadandó Csehi Páneczél Péternek fiúsitott Ilona vagy Angaléta leányát elvette. Kivel nemzé György fiját a' másodikat a' ki első a' Vitéz nevet felvette. Atyja lön Gáspárnak a' magva szakadttnak Tamásnak a' másodiknak ez nyerte adományúl Bikalt 1539. Kinek leányai a' leány negyedet kivevék 1557 Andrásnak a' másodiknak Ilonának és Klárának. András Valkay Agnes nejével a' Koppándy Gergely fiúsitott örökösével nemzé Gábort az elsöt e' megyei szüzek egyikének Össi Jankafi Orsolának férjét és Klárát Dobokay Jánosnét. Terjeszté ama pár a' Vitéz házat Miklós a' harmadik Ferencz az első és András a' harmadik 's e' két utolsó magva szakadt fijakkal. Miklós apja lön Petrityevith Horváth Klárával: György fijának a' harmadiknak a' ki báronak iratik 1653 a' Jóváhagyott Alkatmány' birálóji közt. Volt királyi tábla biró. Ez Kamuthy Orsolával 1640 táján nemzé I Gá-bort a' másodikat II Ferenczet a' másodikat III. Borbárát a' magva szakadt Szilvásy Mátyásnét

IV. 'Susánnát Úzoni Béldy Pálnét, a' ki 1678 özvegyen marada. V Annát Szalánczy Gábornét és VI. Klárát. I. Gábornak Orbán Krisztinával született fija András a' negyedik. Ennek Betlen Éva neje szülte: Györgyöt a' negyediket és utolsót kereszt névre nézve, kiben fiúágón a' Vitéz nemzetségnek magva szakadt 1733 julius' 5-kén M. Bikalon; mert az ő két kisebb testvéreinek: Miklósnak a' negyediknek és Andrásnak az ötödiknek nem maradtak magzatai, magának pedig vóltak csak leányai: Klára Homoród Szent Mártoni Biró Zsigmondné, Éva Nagy Váradi Inczédy Sámuelné a' báróné, és Erzsébet. II Ferenczneк a' másodiknak e' megyei ház adta Göczi és Dobokay Katától mint első nejétől születtek: a.) Borbára b.) Klára és c.) Krisztina leányai. Második neje Nádudvary Klára Mária és Anna leányok' anyja vala. a.) Borbára lön A. Csernátoni Domokos Jánosné; nemzék: Jánost, Imrét és Antalt. Imre apja vólt Györgynek, György Ferenczneк a' főbirónak. b.) Klára Kapivári Kapy Jánost maga férjivé 's János György és Terezia gyermekek apjává tette. Tereziát elvette Al-Torjai Apór Lázár, kinek Gyulay Évától születtek: Apór Lázár, Ferencz a' magvaszakadtt, 'Susánna Erdőteleki Szentmariay Györgyné, Klára Csik Szent Mártoni

Szabó Ferenczné, és Ágnes Körös Tarcsai Véér Sándorné. Apór Lázárnak fija Lázár az élő férje Berzenczey Klárának és apjok János és Lázár fijainak. Szentmariay György nemzé: Annát Csik Mindszenti Czikó Ferenczné t az élők: Czikó Antonia B. Boér Antalné és Czikó Ferencz' anyjokat, Istvánt két nejeitől: Lajos és 'Susánna gyermekeinek apjokat. Apór Klára az élő mint özvegy anyjok: József, Ferencz, Klára, Keczeli Janosné és Lajos 's Carolina gyermekeinek; Lajos Mikes 'Sófia grófnéval apja: Lajos fijának, Carolina Hatojkai Pocsa Pálné anyja: Károly fijának. Véér Sándornak élő leánya: Klára Brencsán Józsefné anyjok: Erzsébet, Sándor, Albert, Ottilia, János Mária magzatainak. c.) Vitéz Krisztina ment férjhez Erdő Csanády Péterhez és szülte: Ferenczet 's Borbárát Szász Czegői Balog Zsigmondnét, a' ki maga főbiró vólt e' megyében. I. Vitéz 'Susánna Úzoni Béldi Pálné anyja vólt Susánnának Hadadi Veselényi Pálnénak, birta az alsó kerületben Galaczat és Kékest maradékaira is által szálván e' birtok. Fija vólt: István; unokáji: István és Ferencz; másod unokája Miklós harmad unokája a' jelenleg élő Veselényi Miklós báró. Az első Miklós' testvérei: Polexina Kemény Zsigmond báróné, Mária Teleky Adám grófné e' megye'

rendjeitől ömledezve tiszteltt egykori nagy asszony, főispánné mh. 1785 augustus 26. Anna Betlen Lajos grófné, kinek nevét ma élő b. apja' nevét viselő fija által a' Kerlési kertben emeltt gyászemlék hirdeti. Veselényi Ferenca apja vala: Mária leányának Iktári Betlen Domokosnénak 's nagy apja B. 'Su'sánnának a' M. Vásárhelyi országos M. könyvtár' alapitónak Széki Teleky Sámuel gróf kegyes házastársának, Farkasnak a' Drági Dynasztának és Katalinnak Rédey Zsigmond gróf hitesének.

Mi utánn Tamásfalvy András Bikali Vitéznek apja 1480 táján Pánczél Péter' fiúsitott (praeficiáltt) egyik leányának nőszésénél fogva a' Pánczél házba házasodatt, ez az ág — mellyből vóltak Vitéz 'Su'sánna Béldy- 1674 és Klára Kapy Jánosné 1700 táján — Évában a' Vitéz György báró leányában Inczédy báró neje' személyében 1760 táján elenyészett; a' másik ágnak sokkal előbb fogyta történvén, nem árt tudni ebből rihány származást és elágazást, kik mindnyájon leányágan Vitéz törzsököt esmérik dédapjoknak és igy következnek. Bikali Vitéz András apja vólt Vitéz Klárának Dobokai Dobokay Jánosnénak, ki nemzette Dobokay Imrét, kinek Zsombory Katával házassági gyümölcse' vólt Dobokay Anna Somlyay Gáspárné, ki szül-

te Somlyay Gáspárt, Erzsébetet és Juditat három ág törzsökeit a.) Ugyan is Somlyay Gáspár Cseh Annával a' Cseh István' leányával mint nejével nemzette Somlyay Gáspárt Boncznyiresi Dobay György leányának Annának férjét, ki atyja vólt Somlyay Annának, Kis Dobai Dobay Ferenczének; Dobay Ferencz Péternek, Péter Klárának Rettegi Györgynének adtak lételt; Rettegi Györgytől származtak István, Zsigmond, György és Krisztina Pataky Istvánné. Rettegi István Somay Sárát, István Ferencz Anna és Grizeldis magzatoknak és testvéreknek tette anyjává. Zsigmond elvette Naprády 'Su'sánnát, György első hiteşével Aczél Salomeával Zsigmondot és Salomeát, másodikkal Kandó Máriával Mihályt és Katát nemzette b.) Somlyay Gáspár' második leánya Erzsébet Szász Erasmussal hütölt 's szülte Katát Somogyi Andrásnét a' Somogyi Anna' anyját. c.) Somlyay Judit harmadik gyermeke Somlyay Gáspárnak lett ¡Szilvásy Andrásné szülte: 1.) Juditat 2.) Annát 3. Erzsébetet 1.) Judit vólt Ördög Istvánné, fija Ördög István, ennek Ferencz és György a' magtalan, Ferencznek leánya vala Anna Mágner Andrásné, kinek fija Antal, leányai: Terezia előbb Dobráné majd Henter Jánosné, Mária Vajna Zsigmondné 2.) Szilvásy Anna Zakariás Zsigmondné lön; szülte 'Su'sán-

nát Káli Kun Mátyásnét, ki Kun Lászlót, ki Kun Istvánt és Mátyást nemzé, Istvánnak Keserü Zsofia szülte Erzsébetet Földváry' nejét, Mátyás nemzé Farkast a' magvaszakadttat és Berzenczey Józsefnét. 3.) Szilvásy Erzsébet előbb Farnasi Veress Istvánné 1585 táján másodszór Galgai Rácz Péterné vólt.

A' mit a' nemzetileg tiszteltt emlékü Kazinczy Ferencz a' Rákoczy-Ház Genealogiai ismeretének megigazitására, kibővitésire adott Tudósitásokban. Felső Magyar-országi Minerva 4-dik Negyed 1826. 941 lap. irt, én is azt jegyzem-fel: hogy „a' régi korok történetei körül semmi gond nem kerüli-el a' hézagokat vagy botlásokat, 's azoknak kipotlása megigazitása a' később élők' kötelessége.“ A' kezünkbe kerültt nemzetségi sor, mellyet hiven lemásoltunk (itt is egyebütt is) feleljen a' fogyatkozásról vagy botlásról.

Vurczer. Jábroczky leányt tartva, neji jogon birt az alsó kerületben.

Zabolay 1702 Szászujössi birtokos a' sóbeli haszonban részesült.

Zakariás (Dobokai) házasságnál fogva 1650 táján birt Dobokán az utolsó Zakariás Zsigmond, férje Kecset-Szilvási Szilvásy 'Su-'sánnának.

Zámbó. Különböző a' most virágzó Zámbó nemesektől. Zámbó Máté 1577 december 20-kán Vasas Szentiványon egy telket nyert és birt Bátory Kristóf fejdelemtől, Sulyok Imre korlátnok aláirása mellett. Oklevél másolat.

Zámbó Mihály 1627 aprilisz 23. az ő részére többekkel kiadott idéző parancsolatban Doboka vármegyeiekkel emlittetik.

Zente (Szent Egyedi). Tizenhat évi alispánsága Zente Györgynek jelenti birtokosi létét e' nemzetségnek a' XVII század' elején. L. alispánok sor.

Szent Egyedi Zenthe Bálint 1605 elesett Székely Mozes mellett a' Radul vajdával Rosnyó és Volkán közt Brassó vidékin viseltt ütközetben.

A' jelenlegi Szent Egyeden birtokos Zentéékről bizonyos adatunk nem vala.

1702 Pujonban Zente a' sóbeli haszonban részesülttek között vólt.

Zútory 1702 Széki birtokos a' sóbeli haszonban részesült.

Zsidó Balázsné Teke Borbára Felső Tőőken és Fodorházán kiházasitásakór (emaritatio) részjószágot kapott; mellyeket mint zálogosokat Zsidó Hedviga kiváltott 1620. Eredeti oklevél másolat.

Zsúky. E' diszes nemzetség 1349 már virágzott. Jelesek: Domokos, János, Mihály és Dávid. Kolozs és b. Szolnok vármegyékben számos leány ivadékokat 's utódokat számlál ma. Doboka vármegyében is felléptek a' Zsúkyak 1571 táján, főbb birtokuk vala Meleg-Földvár.

1349 'Súky Domokos Kolo's várm. szolgabiró. Huszti m. s.

1437 Zsúky János Apátiban a' nemesek részéről követ.

Zsúky Gáspár Bátory Zsigmond' éveiben tanácsnok úrnak iratik az ország' laistromában, melly eredetileg jelenleg a' kormányszék' levéltárában találtatik.

Zsúky Mihály 1698 juniusz 14. a' Károly Fehérvári országgyülés' tagja vólt.

1702 Zsúky mint M. Földvári nemes birtokos a' sóbeli haszonban részt vett.

1790 élt Zsúky László utolsó sarjadéka nagy emlékü családjának, a' ki sajátjából emeltette szentegyházban Kolozsvártt nyugszik, a' jobbak közt felserkenendő. Legközelebbi maradéka a' Zsúkyaknak a' P. Horvát ház. —

Imé a' múlandóság' képe annyi nemzetségek' elhúnytában lefestve. — Úgy van, „alig foly-le egy félszázad az unokánk nem tudja azt, vólt e' az vagy amaz nemzet.“ Hány ne-

vek oda nem vesznek kik ma a' leirt sornál egyéb emlékben nem élnek! sőt e' megye' léte ólta hány háznépet nem törölt-el a' halál annyira hogy puszta nevöknél többet rollok 's gyakorta azt se tudhatni! — Sok nemes Magyar nemzetségek elmúltak leány- többek férjfi ágon; 's még is ma elég számosan lakják 's birják e' megyét; hogy Kaunicz herczeg' ajánlott okfeje telyesedhetőbb 's telyesedendőbb lenne. — Semmi nemü alkotmánya e' megyének annyi 's oly gyakori változásokat nem szenvedett 's nem szenved, mint a' birtokosok' ide való birtokuk' létideje: ma egy nemzetség fogy-ki, s a' fejdelem ül-be birtokába; a' fejdelemnek mai birtoka hólnap (a' törvény ezt hozván magával) másnak ajándékoztatik, ma egy leány férjhez menetelével elveszti itt-ott birtokát (legalább saját személyére nézve férje éltéig) 's birtokosi nevét, mellyek azonnal férjére szállanak, itt a' vádolhatlan szerencsétlenség, ott a' vádolható pazérlás, 's a' hivtelen nö, itt egy Phryne — majd egy cserevásár megfosztja az örökséget ősi- nemzeti- igaz birtokosaitól, 's ujakat jövevényeket, törvénytelen-, közönségesen 's csak az anyák által tudva lévö- szerelemfajzatit (mert az anyai javakban ezek is részesülnek) állit heljökbe; a' magva szakadtt, neve vesztett fiúágat az új neveket öltözött le-

ányág hányszór nem váltja-fel! majd a' szerző maradék öseitől elidegenitett jószágat perli-ki 's veszi viszsza. Sokféle tehát a' birtokok' szerzése módja, változók a' birtokosok; 's csak az előadattakból itélve, látni való, hogy a' birtokosokat bár egy pár évre is szorosan meghatározni nem lehet; mennyire mindazonáltal az ország' házának létesitésére ajánlott és fizetett mennyiség' (summa) rovatala alkalmával 1828-dikban azok felirattak (ámbár ezen jegyzet sem czélarányos, mivel nem falunként, hanem a nemesek' lakhelyeikre (residentia) szoritott különböző birtokaik szerént irattak öszve) betü rendel igy következnek e' megye birtokosai.

Jegyzet: a' t. sz. jelenti, hogy azon név alatt, melly utánn irva van, több háznépek 's birtokosok vannak.

A.

Abády.
Ajtay.
Ajtayné.
Aknay.
Almády.
Alsóné.
Alvinczyné.
Ambaris.
Ambrus.
Andrásy (gróf).
Ancsán t. sz.
Angyalosy t. sz.
Apór (báró).
Árkelan.
Árkosy.

B.

Babós. t. sz.
Baczoni.
Bajnoczy.
Baka.
Bakné.
Bakacs.
Bakó. t. sz.
Bakóné.
Bakó 'Susánna.
Balia.
Baliáné.
Baldácsyné.
Bálint. t. sz.
Balok t. sz.
Balogné. t. sz.
Ballog.
Ballóné.
Bán.
Bándy. t. sz.
Bánfy (gr. és báró) t. sz.
Bányay.
Baranyay. t. sz.
Barcsay.
Bardos. t. sz.
Baroltya.
Barta. t. sz.
Barta Klára.
Bása.
Becsky.
Belic.
Békesy. t. sz.
Bell.
Belényesyné.
Béldy. (gróf)
Béldy.
Belingyán.
Bene.
Benedity.
Benkő.
Bereczky.
Bergay.
Beteg. t. sz.
Betlen. (gróf) t. sz.
Betlenn. (gróf) t. sz.
Betleni.
Beszterczei Közönség.
Betyinás.
Bideskúti.
Bikfalvy.
Bilcz.

Birle.
Biró. t. sz.
Bocskór.
Bocskórné.
Bodor.
Bod. t. sz.
Bodoniné. t. sz.
Boér. t. sz.
Bogdán. t. sz.
Bogdánné.
Bogya.
Bojta Mária.
Bojta.
Bokos t. sz.
Boldizsár.
Bonczhidján.
Borbély. t. sz.
Borbély Kreszka.
Boreján.
Bornemisza (báró)
Bornemiszáné.
Borsayné.
Bota.
Brencsán.
Bucsi.
Buday.
Bukaviczy.
Butka. t. sz.
Butkáné.
Butkos.

C.

Csákay. t. sz.
Csákány.
Csákányné.
Csáky. (gróf)
Csatt.
Czagáry.
Czakó.
Csengeriné.
Cserey. t. sz.
Cserényi. t. sz.
Csenátroni.
Czible.
Csike.
Csiszárné.
Csiszér.
Czikó. t. sz.
Csomafáy. t. sz.
Csománé.
Csontos.
Csontucz.
Csorba.
Csukás.

D.

Dálnoky.
Dániel.
Dávid.
Dászkál. t. sz.
Deák.
Décsey. t. sz.
Demény.
Dénes.
Dersy.
Deső.
Desőné.
Dinczer.
Dindárné.
Diószegi (báró)
Dobay.
Dobos. t. sz.
Dobosné.
Dominik.
Domokos (báró)
Dorgó.
Dó'sa.
Draveczky.
Durus. t. sz.

E.

Eczken.
Egry.
Egyed.
Elekes.
Enyedy.
Eperjesy. t. sz.
Erdey.
Ernyey.
Ersek.
Eszterházy. (gróf)

F.

Fábján.
Fanka.
Farkas. t. sz.
Farnas.
Fejérdy. t. sz.
Fejérdy Józéfa.
Fejérváry. t. sz.
Fekete.
Felszegi. t. sz.
Felszegi Krisztina.
Ferenczy. t. sz.
Ferencz Borbára.

Fetke t. sz.
Fintáné.
Fiskus (királyi)
Flora.
Florián.
Fodor.
Fogarasy. t. sz.
Fosztó.
Földváry.
Fülcyné.
Fülöp. t. sz.
Fráter.

G.

Gagyi.
Galaczyné.
Gáál.
Gáálné.
Gálfalvy.
Gálfalvyné.
Gyárfás.
Gyarmathy. t. sz.
Geczi Mária.
Geczö. t. sz.
Gedö.
Gegö.
Gencsy.
Gyenge. t. sz.
Geréb.
Gergely.
Gergelyné.
Gersonné.
Gimba. t. sz.
Gombás.
Gyulay.
Gönczi. t. sz.
Györfi.
Gyujtó.
Güthy.

H.

Hajduné.
Haller. (gróf) t. sz.
Halmágyi.
Halmágyi Klára.
Harangozó. t. sz.
Harangozó Erzsébet.
Hatfaludy. t. sz.
Hatfaludyné. t. sz.
Hatházy. t. sz.
Havasali.

Hegyesy. t. sz.
Henel. t. sz.
Henter. (báró)
Henter. t. sz.
Hideg.
Hodor.
Hollakyné.
Horvát. t. sz.
Horvátné.
Hoszszú. t. sz.
Hucs.
Húszár (báró).

I.

Ilyés. t. sz.
Imre.
Inczédy. (báró) t. sz.
Inczédyné. (báró)
Inczédyné.

K.

Kabós. t. sz.
Kádár.
Kakucsy. t. sz.
Kálay.
Kálay Nyika.
Kápitány.
Kapitányné.
Kapusy.
Kapusyné.
Karacsay (gróf)
Katona. t. sz.
Keczeli t. sz.
Kendrisán. t. sz.
Kelyán. t. sz.
Kellő.
Kemény. (gróf)
Kemény (báró) t. sz.
Keményné. (báró)
Kende.
Kendefyné.
Kerekes.
Kerekesné.
Keresztely.
Keresztes.
Ketheli.
Kezály.
Kezán.
Kispál.
Kiss t. sz.
Kissné.

Kocsis.
Kolcza.
Kolégyom. (Kolozsvári Ev. Ref.)
Kolozsy.
Kolozsváry.
Komán.
Komjáti.
Koncz.
Kordáné.
Korda. t. sz.
Kornya.
Kornis (gróf) t. sz.
Koroly.
Kósa.
Kozma.
Kozmáné.
Koszta.
Kovács. t. sz.
Köblös.
Könczeyné.
Köpeczy.
Köpeczy Rozália.
Körösy.
Kötő.
Kremp. (báró)
Krizbay.
Kulissek.
Kun (gróf) t. sz.
Kupsa. t. sz.
Kupsáné. t. sz.
Kupsa Nasztászia.

L.

Ladányi. t. sz.
Ladányiné.
Ladár.
Lados.
Lakatos.
Lapuhas.
László.
Lázár. (gróf)
Lázár. t. sz.
Lécb.
Lebede.
Leményi.
Lénárt.
Lepusán.
Lészay. t. sz.
Léska.
Lippay.
Lörinczy. t. sz.
Löventhal. (báró)
Lukács.
Lukecsán.

M.

Macskásy t. sz.
Madarasy.
Mádi.
Mágner. t. sz.
Májténi.
Makkay. t. sz.
Maksayné' árváji.
Mány. t. sz.
Mara.
Máriafi. t. sz.
Markó.
Márk.
Márkus.
Marosán. t. sz.
Marosánné.
Marosán Anyiszia.
Mártonfi.
Mátyás.
Máté. t. sz.
Medgyaszay.
Mészáros. t. sz.
Mezey. t. sz.
Mihus.
Mikás.
Mikes. (gróf.)
Miklós. t. sz.
Miklósné.
Mikóné. (gróf)
Miksa.
Mircsa. t. sz.
Miske
Miskolczy.
Miszti.
Módiné.
Mohay. t. sz.
Moldován.
Molnár.
Molnos.
Mosotichné.

N.

Nagy. t. sz.
Nagyné. t. sz.
Nánásy.
Nánásyné.
Némay. t. sz.
Nemere. t. sz.
Nemes (gróf)
Nemes. t. sz.
Nyerges.
Nyergesné.

O.

Ocskay.
Olosz.
Oltyán.
Ones.
Onuczán.
Orbók. t. sz.
Orosz. t. sz.

P.

Pákay.
Pallovich.
Papp. t. sz.
Pappné. t. sz.
Papp Onyika.
Páska. t. sz.
Páskáné.
Pásztahy.
Pásztahyné.
Pataky.
Pataki Rozália.
Pável. t. sz.
Pekry.
Peley.
Péntcky.
Pető.
Persa. t. sz.
Péterfi.
Petrics.
Pintya.
Pintyekán Máriska.
Pogácsás.
Pogya.
Prodán. t. sz.
Prosa. t. sz.
Puskás.
Paturász.

R.

Rád
Radák (báró)
Rákosy
Ramunczay
Rápolti t. sz.
Rápoltiné
Rácz t. sz.
Ráczné
Rácz Krisztina, Susánna.
Rédey (gróf) t. sz.
Rettegi t. sz.
Révy

Rimay Klára.
Román t. sz.
Románné.
Rosnyay.
Rusz.

S.

Sala.
Sallachné.
Sándor.
Sárközy. t. sz.
Sárközyné t. sz.
Sebesy.
Sepsy.
Serbán.
Sikó.
Simándy.
Simény.
Simon t. sz.
Sinkay t. sz.
Sinkó.
Sojin t. sz.
Somay t. sz.
Somay Erzsébet.
Somlyay.
Sós (Nagy)
Sükösd.

Sz.

Szabó t. sz.
Szacsvay.
Szakács.
Szalay.
Szalánczy.
Szamosújvári közöns.
Szarvady t. sz.
Szász.
Szászné.
Szatmáry.
Száva t. sz.
Szebeni.
Szederjesy.
Szekelyán.
Székely t. sz.
Székelyné.
Székely Klára.
Szekeres.
Szelesán t. sz.
Szénásy t. sz.
Szendrey.
Szentgelliczey (Gagyi).
Szentjoby.
Szentkereszti (báró) t. sz.

Szentkeresztiné (báró).
Szentgyörgyi.
Szentiványi.
Szentpétery.
Széplakyné.
Szép t. sz.
Szeszermán t. sz.
Szilágyi t. sz.
Szilvásy.
Szilvesán t. sz.
Szylvester.
Szimboán.
Szirb.
Szommer.
Szöllősy (Herczeg).
Szöcs.
Szücs.
Szügyén.
Sztoján.

T.

Tájayné.
Tamás t. sz.
Tamásné.
Tarcza t. sz.
Tatár t. sz.
Tasnády.
Telegdy.
Teleky (gróf) t. sz.
Telekyné (gróf t. sz.
Teleky.
Terebesy.
Tetey.
Tilch.
Tisza.
Tite t. sz.
Titkos.
Tyekár.
Tyiburczán.
Tyifor. t. sz.
Toldalagi (gróf).
Tóldi (gróf).
Torday.
Torma.
Toroczkayné.
Tót.
Traunné (gróf).
Trifán.
Törpény Közönsége.
Török t. sz.
Törökné.
Túry.
Tussay.
Tussayné.
Türey.

U.

Ugron.

Ujlaky.

V.

Vajda t. sz.
Vándza.
Várady.
Veisz.
Varga.
Váry.
Váró.
Varsányi t. sz.
Vásárhelyi.
Vass (gróf) t. sz.
Vass t. sz.
Vég.

Verebey.
Véér t. sz.
Véérné.
Veress.
Veressy t. sz.
Veressyné.
Veselényi (báró) t. sz.
Viczey.
Vida.
Vig.
Visky.
Vlasin.

J.

Jábróczkyné.
Jakab.
Jakabházyné.
Jákó.
Jákó Anna.
Jánosy.

Jékey. t. sz.
Jókus. t. sz.
Josika. (báró) t. sz.
Josinczy (báró) t. sz.
Josinczyné (báró).

Z.

Zabolay t. sz.
Zalányi.
Zambó t. sz.
Zenthe.
Zsidó.
Zsigmond.

Zilahy.
Zsiska.
Zsombory t. sz.
Zsomboryné.
Zöldágy.

Ezek a' mindöszve ötszáz ötvenegy jelenlegi (mennyiben 1828 ólta is változást nem szenvedtek) névszerénti birtokosok. Van köztek gróf és báró vagy is úgy nevezett mágnás számszerént harminczhét; névszerént: Andrássy, Bánfy, Béldy, Betlen, Csáky, Eszterházy, Haller, Karaczay, Kemény, Kornis, Kun, Lázár, Mikes, Mikó, Nemes, Rédey, Teleky, Toldalagi, Traun, Toldi, Vass grófok; Apór, Bánfy, Bornemisza, Diószegi, Domokos, Henter, Húszár, Inczédy, Kemény, Kremp, Löventhal, Onaghten, Radák, Szentkereszti, Veselényi, Jó'sika bárók. — Ezeken kivül nemesek e' vagy nem, minden birtokosok, azt meghatározni nem ide való. A' nem egyesültt Görög hitü papok azon mai századhaz illetlen elev szerént, hogy: „bé nem vett; hanem csak megszenvedett vallást követők' papjai" a' nemesek' sorába nem számláltatnak; 's ezért magok ugyan nem, hanem érettek hiveik sydoxialis dij czimezet alatt adóznak. Egyébaránt pedig minden hitü papok is mint nemesek, egyházi szolgájik pedig a' kegyelttek (exemtusok) számába tétetvén; ezek is, ideig-meddig némi-némüleg birtokosok. A' papok' száma vallásonként alább következik. A' felirtt birtokosok közül 409 Magyarok és

Székelyek, 142 Oláhok, Szászak, Örmények, Tótok 's Németek. E' nemeseket a' földes úri hatalmuk alatt lévő adozó- köznéppel együtt polgári igazgatás számos régibb és ujabb honi törvényeken gyökerezve kormányozza, kormánytagak a' megyebéli birtokos nemesekből állván 's törvény szerént állani kelletvén. A' polgári tárgyakra a' gyrás vagy marchalis heljesebben közgyülés — melly III Béla király alatt eredetét — Corvinus Mátyás alatt pedig törvényes létét vette — 's az úgy nevezett tiszti gyülés szolgálnak. Ama gyülésnek minden nemes ember tagja, mellyben igaza (jussa) van kinek-kinek a' szózatáshaz. Tárgyai általánosan: tiszti választás az alább megirtt módositásokkal, a' megye' rendkívüles terhein könyebbités, az ország' gyülésre az előtt hat héttel két követek' (Deputatus) kinevezése, 's azoknak útasitás (instructio) adása, a' nemesi' felkelés (insurectio) elintézése, közrovatalok-el, vagy nem fogadása, 's több ezekből folyó munkálkodások. — Vóltak tudhatóban közgyülések: Széken, Bonczhidján, K. Lónán, Nagy Iklódon, Válaszúton, Pánczélcsehen, Köblösön, Borsán, Gyekében, Szép Kenyerü-Szent Mártonban, Nagy Sajón. Megjegyzésre méltó, hogy: valamint a' többi úgy ezen megye' részéről is az érintett követeken kivül

rendszerént még a' főispán, grófok és bárók 's némelly főbb tekintetű, hatalmasbb nemesek úgy nevezett királyi hivatalosak (regalisták) a' Magyaroknak Almussal tett 's hittel pecsételtt örök egyezésök' harmadik pontjánál fogva, — valamint Szék városának két követtjei, ön személyökben (vagy személyesek által, ha személyes meg nem jelenésöknek elfogadható okát adják) mint annak választott tagjai megjelennek az országgyülésen, 's eleve kijelęltt székeiket elfoglalják. — A' tisztigyülés, — mellyet szorosbb értelemben a' megye' tisztjei úgy mint: a' főispán vagy helytartója, két főbirók, két alispánok, fő- és aljegyzők alkotnak, 's mellyben nem csak a' rendes tagoknak, hanem kinek-kinek a' nemes hütösök közül szabad megjelenni, — mind azon titztán polgári tárgyakkal foglalatoskodik, mellyek törvény' útjára nem tartozhatván, nem az irtt törvények szerént, hanem a' rendelményekből meritett gyakorlat (praxis) és itilötehetség (judicium) által határoztatnak-el. Egyik főbb munkálata vólt a' közelebbi évszáz' végén 's a' jelenvaló század fojtában csaknem máig, a' kiparancsoltt ujonczak (Tyrók, Recruták) kiállitása, a' köz-gyülés' jogai közül tulajdonitván magának. — Mind két gyülés' hatalomkörét azonban a' felebbi kor-

mány' kénye gyakran szük határak közé szoritja. — Gyrás gyülések (melly az abban megnem jelenőkre roni szokott, I. Károly kir. uralkodása ólta 72 m. forintnyi büntetés' nevéről mondatik annak) a' régibb időkben számtalanak tartattak: nem kötött fegyvert a' nemes, nem szedett katonát az ujabb időkben, nem adatt hadi segedelmet, nem nevezett követeket 's, t. e' nélkül. — Benkő m. e. négyszázra számitá Erdély országgyüléseit 1541—1780, érintvén azt is, hogy némely években három sőt több gyülések is vóltak e' honban: 1540—1652-ig kétszáz ötvennyolcz — 1653—1668-ig harminczhét országgyülést tartattak Erdély' nemes rendjei. Általjában pedig Erdélyország' gyülései (régebben évenként kétszer: szent György napkór tavaszi, szent Mihály n. pedig őszi gyülések' többnyire Tordán) mellyekre Doboka vármegye követeket küldött, vóltak:

1291 Károly Fehérvártt III. András kir. jelenlétiben.
1315 Tordán Sz. Mihály napj.
1342 Tordán.
1345 Ugyan ott.
1347 Ugyan ott.
1354 Ugyan ott áldozó csötörtök előtti vasárnap.

1407 Ugyan ott virág vasárnap.

1422 Ugyan ott.

1427 Brassóban.

1437 Kápolnában (belső Szolnak várm.) septemb. 15, és Apátiban october 6. e' megye' kebelében.

1438 Tordán februar. 2. Lépes Loránd alvajda alatt (Egyesülés).

1447 Ujlaky Miklós és Pelsöczy Imre vajdák alatt. Ez Ujlaky azon setét századok' szülöttje, ki a' nemzetségi régiségben 's öseik' gazdagságában érdemet kereső balgatagak egyike volt. — Vajha századunk ilyeket ne számlálna a' Gentleman-nal szemközt állókat, sem olyanokat kik a' bíborhoz mindég érdemet kötnek; 's a' vászon alatt — ha azt nem magúnk okoztuk is, — megvetendő embereknél egyebet képzelni oktalanok!

1450 Tordán.

1455 Ugyan ott.

1456 Medjesen.

Ugyan ott. Nyoma a' három nemzet egyesületének (Unio).

1461 Radnoton. Szentiványi György és Gibarthy Benedek alvajdák' elnöksége alatt.

1463 Medjesen.

1466 Kolozsvártt, Tordán sz. István nap. Szentgyörgyi és Bozini gróf' vajda elnökségök alatt.

1474.

Medjesen martius 15 Vizaknai Geréb Péter alatt.

1486.

1498 Tordán december 27.

1506 Segesvártt (Egyezség: unio:) Dorotya nap. után.

1414

1522

1524 Maros Vásárhelytt.

1526 Nagy Enyeden.

1534

1538 Kolozsv. Máté nap.

1539 Tordán.

1540 Ugyan ott, Szász Sebesben.

1541 M. Vásárhelytt.

1542 Tordán, Martinuzi' szonakolatára az egyesület (unio) a' három nemzet közt szorosan megköttetik. — M. Vásárhelytt.

1543 Kolozsvártt.

Tordán. Az egyesület megujitatik, és az egyházi jövedelmek világiasitatnak (secularisatio)

1548

1550 K. Fehérvártt, Kolozsvártt, Nagy Enyeden, és Szent Ágotán Nagy Sink székben.

1551 Kolozsvártt.

1552 Nagy Szebenben, Tordán Aldozó Csötörtök előtt, M. Vásárhelytt.

1535 Medjesen.

1554 M. Vásárhelytt pünkösd innepe után.

1555 M. Vásárhelytt april. 24. Tordán.

1556 M. Vásárhelytt, Tordán — az egyházi javak ismét világiasitatnak, — Szász Sebesben, Kolozsvártt juniusb, 's octoberben. Szebenben Lucza nap.

1557 Tordán juniusz 1-sö nap. — az áldott türedelem törvényé válik, —'s novemb. 25.

1558 Tordán, Kolozsvártt februar, K. Fehérvártt sept. 's december.

1559 Tordán, Fehérvártt.

1560 Nagy Enyeden reminiscere vasárnap. Kolozsvártt novemb. 10.

1561 Segesvártt. Kolozsvártt sz. Márton nap.

1562 Segesvártt juniusz 20.

1563 Tordán majusz 28. A' vallásos türedelem példája. E' gyülésben meghatároztatik, hogy Litteráti János Kolozs Monostrai conventbéli és Kolozsvármegyei jegyzö az első törvényszék ülésében 'Sombory János, Frátay Gergely és Toldalagi András (N. Iklódróli) jelenlétökben, valamint a' Kolozsvári biró' jelenlétében is hütöljön azon levéltári levelek' hiv felkeresése, kiadása 's megtartása iránt. L. Notitia Archivi Albo Carolinensis auctore Jos. c. Kemény Cibinii 1836.

1564 Tordán. Ismét a' türedelem; mellynek bizonyságául a' Helvetica vallás bévétetik.

1565 Kolozsvártt.

1566 Tordán.

1567

1568 Kolozsvártt, Tordán vizkereszt nap táján.

1569 Megyesen Gyertya szentelő boldog asszony nap.

1570 Medjesen januar 1. Tordán Püdkösd utánni nap.

1571 M. Vásárhelytt januariuszban az egység hit (unitaria) bévétetik, K. Fehérvártt. aprilis, majusz 17, Kolozsvártt nov. 19.

1572 juniuszban K. Fehérvártt.

1573 Kolozsvártt jan. 6. Medjesen, — Tordán majusb.

1574 Kolozsvártt aug. 8 Segesvártt, Medjesen.

1575 Ugyan ott, julius 25 Tordán august. 8.

1576 Medjesen januar. 20, mellyben Bátory István Erdély' rendjeitől bucsut vett, februar. 8.

1577 Tordán és Kolozsvártt october 25-kén.

1578 Kolozsvártt aprilis 27-kén.

1579 Tordán 11,000 szüzek nap.

1580 Kolozsvártt aprilis, Fehérv. reminiscere vasárn.

1581 Kolozsvártt majusz 1, Fehérv. sept. 20.

1582 K. Fehérvártt aprilis 29, Tordán.

1583 Ugyan ott martius 24.

1584 K, Fehérvártt.

1585 Ugyan ott majusz 9.

1586

1587 Kolozsvártt october 22-kén.

1588 Medjesen decemb. 8. Nevezetes a' jesuiták' üldözéséről.

1589 Tordán aprilis 20.

1590 Ugyan ott.

1591 Károly Fehérvártt, Tordán apr. 21.

1592.

1593 A' nemességre nagy adó vettetik.

1594 K. Fehérvártt februar. 2, Tordán majus 12, Kolozsvártt augustusban. Gyalázza ez utóbbit a' jus ligatum. — Vége szakadt septemb. 8.

1595 K. Fehérvártt aprilis 16 juliusz 1-sőjén, decemb. 3. első gyülése Erdélynek mint telyesen független néptestnek.

1596 Kolozsvártt aprilis 21.

1597 K. Fehérvártt aprilis 17.

1598 Fehérv. januar, 6. Tordán.

1599 Medjesen, K. Fehérvártt Mihály vajda alatt. Tordán augustus 29.

1600 K. Fehérvártt. junius 7, Kolozsvártt october 25, Léczfalván Bászta alatt.

1601 Kolozsvártt januar. 21. és pünkösd másod napján.

1602 Ugyan ott. Megyesen augustus 23.

1603 Ugyan ott martiusban, Szászvárosan, Fehérv.

1604 Déván februariusb.

1605 Maros Szerdán febr. 21 mellyben Bocskay fejedelemnek választatott. Kelementelkén Gyulafy László elnöksége alatt. Medgyesen midőn a' jesuiták kirekesztetnek a' hazából szám szerént 73 november 11-kén. Kolozsvártt.

1606 Aprilisb. Fejedelem Bocskay István alatt; de jelen nem létiben. Mellynek végzeteit Lónai Kendy István fejdelmi tanácsnok és Torda várm. főispán, Trauzner Lukács Kolozsvári-Scherer Brassai-Brassay Bertalan Szebeni tanácsnokok (Senatores) Gáspár János Maros széki királybiró és kapitány és Bedő István Sepsi Kézdi és Orbai székek' kir. birája 's kapitányja mint követek vivék-fel Bocskaynak Kassára. Helybehagyta 's megerősitette 1606 majus 12. Kassán. jul. 13. Fehérv.

1607 Kolozsvártt januar. 22, februar. 8, midőn Rákoczy Zsigmond fejedelemnek választatatt e' megyei követeknek-is egyezéséből, junius' 10 a' jus ligatum eltörölte-

tik Mart. 18 M. Vásárhelytt, junius 10. Kolo'sv. Sept. 21 Nagy Enyed.

1608 Kolozsvártt martius elején 3-kán; august. 9 Fehérv. september 29.

1609 Kolozsvártt aprilis 26 Octob. 9.

1610 Beszterczén martius 25, september 3 a' jesuiták üldöztetnek. Szebenben december 22.

1611 Medjesen.

1612 Szebenben majus 15. november 20.

1613 Nagy Várad octoberben az egyesület megujitatik.

1614 Medjesen februarius 23 Kolozsvártt. Fehérv. sept. 27.

1615 K. Fehérvártt, a' fejdelmi jószágok (fiscalitasok) öszveiratnak. Majus 3, septemb. 27 Kolo'sv.

1616 Apr. 17 Fehérv. Segesvártt october 9.

1617 Majus 4 Fehérv. Novemb. Kolo'sv.

1618 Aprilis 12 Fehérv.

1619 Majus 5 ugyan ott.

1620 Aprilis 5. Fehérv. septemb. 29.

1621 Aprilis 24. September 30. Fehérv.

1622 Majus 1-sö napján Kolózsv. a' sz. Mihály napi országgyülés eltöröltetik.

1623

1624

1625 Fehérv.

1626 Majus 24. Ugyan ott.
1627 Kolozsvártt.
1628
1629 Medjesen.
1630 Medjesen, Kolozsvártt, K. Fehérvártt (egyesület.)
1631 K. Fehérvártt, Segesvártt.
1632
1633 K. Fehérvártt augustusban.
1634
1635 K. Fehérvártt majusban.
1636 Kolozsvártt febr. 15. K. Fehérvártt.
1637 Medjesen martius 1.
1638 K. Fehérvártt aprilisben, Dé'sen juliusban. Augustus 5.
1639
1640 Aprilis 24.
1641
1642 Febr. 16 Fehérv. Augustusb. ugyan ott.
1643 Aprilis 24. Ugyan ott.
1644 Januar. 3. Ugyan ott.
1645 Aprilis 16. Ugyan ott.
1646
1647 Martius 16 Fehérv.
1648 Martius 16 Ugyan ott.
1649 Januar. 23. Ugyan ott.
1650 A' Fejedelmi jószágok öszveirattak. Mart. 20. Ugyan ott.

1651

1652 Beszterczén januar. 22. megintetnek a' jesuiták kiköltözésök aránt Febr. 18 Fehér.

1653 K. Fehérvártt januarius 15, a' jóváhagyott alkotmány ebből költ 's az egyesület megujitatott.

1654

1655

1656 Februar. 20, Fehérv.

1657 Szamasujvártt sep. 3, (Viskiben Máramaros várm. mellynek végzetei megsemmisittettek) Fehérvártt nov. 1-jén, Kolozsnov. 25.

1658 Medjesen januar. 24, K. Fehérvártt, aprilis 9 Segesvártt, M. Vásárhelytt a' nemességre nagy adó vettetik.

1659 Beszterczén febr. 26, Sz. Sebes majus 24, M. Vásárhelytt sept. 24.

1660 Szász Régen decemb. 24 Segesvártt.

1661 Januarius 9 Szász-Régenb. M. Vásárhelytt, Medjesen junius, Kis Selyken nov. 20.

1662 Segesvártt, Görgény Szent Imrén mar. tius 10.

1663 Sász Kézd februar. M. Vásárhelyt sept.

1664 januariusban Nagy Sink.

1665 Majus 1, Fehérv. Septemb. 16, Radnóton Kükullővárm. Nov. 8 Fehérv.

1666 Februar. 1 Fogarasb. 18-ik sept. — 27 Septemb. Károly Fehérv.

1667 K. Fehérv. januar. Beszterczén, M. Vásárhelytt.

1668 Beszterczén, januarius 10 M. Vásárhelyt.

1669 K. Fehérvártt az egybegyüjtött alkotmány ebből költ martius 4.

1670 K. Fehérvártt.

1671

1672

1673 November.

1674

1675

1676

1677 Fogaxasban.

1678 Fogarasban aprilis, october 1, Fehérv.

1679 K. Fehérvártt.

1680 Novemb. 18 Fehérv.

1681 K. Fehérvártt a' nemességre nagy adó vettetik.

1682 August. 12.

1683

1684 Fogarasban martius 8 a' nemességre adó vettetik; hogy a' fejedelem' számára pénzt kölcsönözzen; de úgy hogy annak felét veszeszsze-el. L. az adóra nézve ez évi törvényt a' törvénytestben.

1685 Februar. 22 Fogarasban. October 24 Fehérv.

1686 Augustus 12 Szebenb.

1687

1688 Szeben majus 9, Fogaras.

1689 Radnóton.

1690 Fogarasban apr. Kereszténysziget sep. 12.

1691 Fogarasban januar. 10, august. 1.

1692 Tordán, Szebenben martius 15, Kolozsvártt juniusban. Tordán septemb.

1693 Tordán september.

1694 Kolozsvártt februar. 25, aprilis 6.

1695

1696

1697

1698 K. Fehérvártt junius 14, mellynek jelen vólt tagjai a' felolvasott laistrom szerént ezek valának:

A' királyi fő kormány szék' főbb tagjai:

Gróf Bánfy György (Excell.) kormányzó.

Gróf Betlen Miklós korlátnok.

Gróf Apór István kincstárnok

- - - - - - - - karokelnöke

Naláczy István tanácsnok és Hunyad 's Zaránd vármegyék' főispánja.

Gróf Gyulafi László tanácsnok Kolozsi főispán 's Marosszéki fő kapitány.

Keresztesy Sámuel tanácsnok és Fehérvármegyei főispán.

Sárosy János tanácsnok és itilőmester.

Báro Haller István tanácsnok és Tordavármegyei főispán.

Toroczkay Mihály.

Conrád Sámuel.

Az Alkorlátnok Erdélyben tartózkodva tisztit teszi.

Királyi Tábla.

Alvinczy Péter itilőmester.

Baró Kemény János.

Toroczkay István.

Jó'sika Gábor.

Naláczy András.

Kálnoky Farkas.

Balog László.

Inczédi Pál.

Nagy Pál.

Széky Pál.

- - - - Kobzó személjese (Fiscalis Director)

Gróf- Báro- és förendurak hivatalt viseltek.

Gróf Pekry Lőrincz Fehérvárm. főispán.

Báro Serédy Benedek közép Szolnok várm. főispán.

Gróf Betlen Samuel.

Gróf Mikes Mihály.

Macskásy Boldizsár (Szent Márton Macskási.) b. Szolnok várm. főispán.

Báró Gyulay Ferencz.

Báró Bánfy Farkas Doboka várm. főispán.

Gróf Teleky Mihály (ujodan gróf) Kővár vidéki fő kapitány.

Hivatalt nem viseltt Gróf és Báró urak:

Gróf Csáky István.

Gróf (ujonnani) Betlen Ferencz.

Betlen János (kihirdettetése utánn) gróf.

Gróf Betlen Mihály.

Gróf (neveztetett) Teleki László.

Gróf (neveztetett) Betlen László.

Báro Haller György.

Báro Kemény László.

Báro Kemény Simon.

Báro Kornis Zsigmond.

Báro Kornis István.

Kir. Hivatalos vagy a' 'császári rendelmény szerént: nemesek vagy jelnemesek születési elsőség vagy korosságuk szerént:

Mikola László.

Vay Mihály.

Toroczkay Péter (idősbb).

Bánfy Pál.

Kemény Boldizsár.

Betlen János.

Kendefy Pál.

Vass György (idösbb).

Barcsay Ábrahám.

Toldalagi János.

Vass György (ifjabb).

Jó'sika Imre.

Báró Száva Mihály.

Henter Ferencz.

Daniel Ferencz.

Toroczkay Mátyás.

Rédey Pál, e' megyében Dobokai birtokos.

Pernyeszy Zsigmond.

Bánfy László.

Bánfy Péter.

Béldy Kelemen.

Lázár Ferencz.

Barcsay István.

Frater István.

Kendefy Gáspár.

Nalázcy Lajos.

Zsuky Mihály.

Folthy Bálint.

Toroczkay Péter (ifjabb).

Toroczkay János.

Szilágyi András.

Macskásy László.
Rácz István (Galgói).
Torma Kristóf.
Torma Miklós.
Szalánczy István.
Barcsay Pál.
Vitéz András.
Vass Dániel.
Daniel Mihály.
Daniel János.
P. Horvát Miklós.
Lugosy István.
Torma Sámuel.
Torma István.
Maksay Balás.
Korda Zsigmond.
Gyulay László.
Nápolyi György.
Kendefy Mihály.
Radák István.
Betlen István.
Bálintit György.
Barcsay György.
Nádudvary István.
Barcsay Zsigmond.
Henter Mihály.
Pekry Gábor (idösbb).

Pekry Gábor (ifjabb.)
Toldi István.
Szikszay György.
Szalánczy György.
Bocr Simon.
Sárpataky Márton.
Torday János.
Pongrácz György.
Toldalagi Gábor.
Földváry György.
Földváry Pál.
Zejk László.
Várady László.
Baranyay Mihály 72 öszveséggel önszemélyökben.

Özvegy Úraszszony

Teleky Mihályné.
Gyerőfi Györgyné.
Daniel Istvánné.
Lázár Imréné.

A' vármegyék:

Fehér
Küküllő
Torda.
Kolozs.
Doboka.
Belső Szolnok.
Hunyad és Zaránd.

Kraszna.
Máramaros.
Közép Szolnok.

Székely székek:

Udvarhely.
Sepsi, Kézdi, Orbai.
Csik, Gyergyó és Kászon.
Maros.
Aranyas.

Szász székek:

Szeben.
Segesvár.
Brassó (vidék.)
Medjes.
Besztercze.
Szászsebes.
Nagy Sink.
Kőhalom.
Ujegyház.
Szászváros.
Szerdahely.

Királyi- és mezővárosok.

Kir. vár. Gyula Fehérvár.
Kolozsvár.
Marus Vásárhely.

Mezőváros. Zilah.

Udvarhely.

Kézdi Vásárhely.

Abrudbánya.

Kolozs.

Szécl.

Hunyad.

Háczeg.

Sepsi Szent György.

Ilyefalva.

Csik Szereda.

Bereczk. — A' kir. fő kormányszék' levéltárából.

1699 Kolozsvártt.

1700 Károly Fehérvártt.

1702 Ugyan ott.

1703 Szebenben martiusban, novemb. 15.

1705 Segesvártt.

1707 Székely Udvarhelytt II Rákoczy Ferencz' követői által, mellyre Rákoczy M. Vásárhelyről mart. 28 az egész hazát meghivá és felszóllitá.

1712 Kolozsvártt martius 30.

1713 Szebenben.

1714

1721 Kolozsvártt juniuszban.

1722 Szebenben februar. 19.

1724 Kolozsvártt februar. 24.

1725

1726

1727

1728

1729 april. 1. miólta megtartója állandóúl a' K. Monostori Conventnek a' Kolozsvári plebános, egyszer'smind Dobokai esperes.

1730 Kolozsvártt juniuszban.

1731 decemberben.

1737

1738

1741 majusz 1-sőjén.

1742 september 20.

1743 Szebenben augusztus 21.

1744 majusz 21. Szeben.

1746

1747 Szebenben januar. 23.

1748 Kolozsvártt augusztus 20.

1749

1751 Szebenben januar. 11.

1752 augustus 21. Szebenb.

1753

1754

1755 Szebenben.

1757 augustus 9.

1759

1761

1762

1781

1790 Kolozsvártt novemb. 1-söjén (első Diaeta neven esmér.)

1791 Ugyan ott.

1792 Ugyan ott.

1793 Ugyan ott.

1794 Ugyan ott.

1795 Kolozsvártt. — E' gyülésben Zejkfalvi Zejk Daniel kir. tábla' elnökének választatott, kit a' haza, megbizott tagjaitól duzs reménnyel eltelve fogadott, — a' ki, bár csak tizennégy holnap 's öt nap ülé méltó székét, magas példánya maradánd a' főponton álló nagyoknak örökre.

1809 Kolozsvártt.

1810 Ugyan ott.

1811 Ugyan ott.

Hajdan igen számas, 1506 kettő, majd évenként négy, 1541 egy, 1700 ólta két-két — néha három — követeket nevezett-ki. Követei, kiket eddig elé kinyomozni lehete:

1437 Almakereki Apa Miklós.

1524 Kendy Gál és Vass Balázs.

1605 Mindszenthy Benedek mint főispán és Czegei Vass Ferencz.

1657 Haller Gábor Harinai Farkas Ferencz, és Bánfy Kristóf.

1698 Czegei Vass Daniel és Iklódi Toldalagi Gábor.

1700 Gyulay László és Inczédi György.

1722 Balog György és Lészay István.

1790 Hatfaludy József és Zsombory Ádám.

1791 Széplaky István, Ketheli József és Orbok György.

1809 Szabó Ferencz és Fosztó Pál valának.

Közgyülések — jelen napjainkban — mennyit a' törvény megenged; söt parancsol se tartatnak. — Vóltak tudhatóbban közgyülések: Széken, Bonczhidján, K. Lónán, N. Iklódon, Válaszútan, Pánezélcsehen, hajdan Gyekében, Sz. K. Sz. Mártonban, Nagy Sajón. — A' mi a' törvényes ügyek' 's szorosabban a' perlekedés' forumát illeti, ez sokféle. Némellyek csupán a' nemeseké úgy mint földes uraké: egyik az Úriszék (dominale forum) kinek-kinek a' földes urak közül alattvalója ellen igaza van ezt tartani 's 3234. 1831 évi Udvari számú parancsolat szerént testi, nem pénzbüntetéssel magának eleget tétetni. Mellyre nézve hálá az égnek! azt a' mit Berzeviczy állit, hogy: „ferox dominus mille opressionis subditorum modos in manibus habet" itt az emberibben gondolkodó földes urak nem használják. — Ez itélőszék' eredetét némellyek ú. m. Éder observationes Criticae ad Histor. Mart. Felmer

pag. 45, a' Nagy Váradi egyház' jegyző könyve utánn a' hév-vas-próbáról vészik; de közelebb I. Lajos kir. alatt bizonyosbb nyomaira találunk 1365 's 1404, 's még bizonyosabbra jóváhagyott alkotmány III Rész. 47 czim 19 czik. — 1391. aprilis tizenkettődik calendáján 'Sigmond kir. kiadja kiváltsági levelét (legelsőben) innepélyesen, a' nemeseknek úriszék tarthatása iránt. L. Elenchus actorum Archivi Almae Nationis Saxonicae. — Másik a' számoltató szék (censurale forum) az úgy nevezett tisztartók és haszonbérlők ellen többnyire, melly joggal azonban a' nemtelenek is élhetnek. Harmadik a' harmadnapos törvényszék (forum triduale) az erdő és határ kárositók ellen midőn a' tetten éretnek (infacto delicti) használtatik, mind a' három széknek birájit a' hütösök (Assessores) tészik, az utolsónak rendes elnökje a' főbiró kerülete szerént. — Az egész megyei peres ügyekre nézve Kálmán királyságától fogva jelesen 1095—1115 a' főispán' elnöksége alatt megyés itilő szék (megale judicium) állott évenként Fülöp és Jakab 's sz. Mihály napkór kétszer gyüjtve és tartva nyolcz napig, mindég valamely innep előtt, mellyben a' főbb tisztek' perei folytak. A' vajdák alatt nyolczad napig itiltek. Sz. György, sz. Ja-

kab, sz. Mihály és vizkereszt napok elteltte utánn.

1458 fogva a' nyolczad napos itilőszékek évenként négyszer tartatódtak.

1498 végeztetett országosan, hogy: a' nyolczad napos itilőszékek évenként kétszer, kisebb (breve) itilő székek is kétszer tartassanak, 's azak 40 ezek 20 napig nyúljanak.

1504 az itilőbiráknak fizetés (honorarium) rendeltetik legelőbb ekkór, 's végeztetett hogy a' vármegye itilőszéke csak száz holdnyi föld iránt hozhasson itiletet.

1570 a' Tordai országgyülésben megállittatott hogy: a' vármegyéken a' nemesek' nyolczadnapos itilőszéke sz. György nap utánn nyolczad nappal tartassék.

1590 fogva az úgy nevezett Sédriák évenként egy tartatva divatoztak.

1594 februar. 2. a' Károly Fehérvári országgyülésen végeztetett, hogy: a' kisebb hatalmasságokra nézve minden tizenöt nap múlva az ispánok (comites) gyülést tartsanak, és ha a' perek feljebb terjesztetnek a' királyi táblára bocsáttassanak-fel.

1623 majusz 14 ugyan ott országosan határoztatott hogy: az ispánok a' vármegyékben minden holnapban törvényszéket tartsanak.

1678 november 1-sö napján a' 4-d. t. cz. parancsolá hogy: évenként a' vármegyékben háromszor tartassanak törvényszékek: valamint a' bévett vallások közt egyházi gyülések. A' 7-d. cz. fogva pedig: minden kisebb székek eltöröltetnek 's azokban indúltt pereknek a' derék székre általvitelök 's azon állásban, mellyben megszüntek ujabb idézés nélkül folytatásaik rendeltettek.

1680 majusz 18. a' 6-d. cz. rendeli hogy: a' vármegyékben újra kisebb székek tartassanak; de azzal a' rendel, hogy a' 60 és 100 forint értekü perekben: ezekben felebb terjeszthetöleg, azokban felebb nem terjeszthetöleg az adóságos, zálogos 's más ennyit érö dolgokban itilhessenek. A' törvényszék tizenötöd nap előtt hirdettessék-ki. Hét itilöbiró, ide értvén a' föbirókat is, elég légyen.

1691 auguszt. 1-sö a' 6-d. t. czik. határozta az eddig megszünve vólt kisebb székeknek újra folytatását 's azokban megitilt pereknek elégtételbe vételét.

1696 octob. 19. a' 8-d. t. czik. parancsolja hogy: minden derék (ekkór is nyoma a' székek' különbségének) székeken, mellyeket a' fötiszt gyüjt, a' mágnások, hütösök (assessores) 's a' kerület' nemessei mindnyájon egybe-

gyüljenek: a' mágnások 12, a' hütösök 6, a' nemesek 3 forint büntetés alatt, hogy azokat a' főtiszt legottan az ők javaikból felvegye (exequalja).

Idővel, jelesen az Ausztriai ház uralkodása alatt négy rendbéli itilőszékek állottak „sedriák" czimezettel.

1762 a' kir. fő kormányszék egy kiküldötséget rendelt nyolcz személyből, 's ezek Szebenben égybeülvén a' sok apró haszonvehetlen törvényszékeket (sedriae) eltörölték (mellyek t. i. 1678 óta fenn vóltak) 's ekkór állitták-meg és hozák-bé a' szüntelen folyó táblákat Maria Terezia által 1763-ban helybenhagyva, hogy: évenként hat időszakaszban tartassanak (L. Benkő Transsilvania Part. I. Tom. II. pag. 41, 42.) Melly táblának (ordinarius) rendes elnökévé a' főispán rendeltetett: 12 rendes (actualis) és 12 számfelett való (supernumerarius) birókból, ide értvén a' főbirókat, alispánokat, jegyzőket és kir. adóbévevőket. Valamellyiknek heljét jelen nem létében a' számfelett valók közül sorra, nem pedig a' főispán' tetszése szerént, potolni rendeltetett 50 xf. napi bér mellett. Az altisztteknek elbucsúzása 's ujitása két év múlva (rendesen) essék-meg. Ugyan ekkór határoztattak-

meg a' megye' tisztjeinek jelenlegi (gazdaságos) fizetései; rendeltettek: irnokok; királyi (fiscalis) és több ügyvédek, sebészek, ajtonálló — szolgabirák fizetés mellett. — Mind ezek változást szenvedtek.

1784 II József császár' merőben új törvényrendje került elő; mellyről alább. Azonban

1764-ben a' szüntelen foljó táblák kezdődtek, mellyeknek tehetősége (activitas) a' törvényeseken kivül a' tisztán polgári tárgyakra is ki vala terjesztve. E' tablák léte előtt az itilőbiróknak állandó bérök nem lévén; 1764 minden itilőbirónak évenként 200 forint a' házi tárból (domestica cassa) fizetés szabatott.

Vóltak itt kinevezett itilőbirók többek közt:

Felső Szálláspataki Mara László.
Vargyasi Daniel Mihály.
Csík Szent Györgyi Györfi József.
Kovásznai Bogdán Dénezs.
1768 Zsombory Gergely.
1771 Szabó Gábor (L. főbiró).
Keczeli Sándor (L. főbiró).
Csernátoni György (L. kir. adóbév.)
Henter Mihály.
Fogarasy Mihály.
Maksay Gábor.

Dézsy János.
Daniel Mihály.
Zsombory Gergely.
Györfy József.
Bogdán Dénezs.
Alsó László Rendesek.

Számfelett valók:

Jábroczky Gábor.
Jábroczky Zsigmond.
Ketheli László.
Székely Gábor.
Szénásy András.
Lészay György.
Butka Mihály.
Keczeli Ferencz.

1776 Korda László 's a' felebbiek, kik közül ezt még ez évett Szabó Gábor váltotta-fel; viszont béállván a' birók sorába.

1782 Keczeli Sándor.
Mágner Antal.
Csutak Simon.

1791 Gál István.
Fosztó Pál.
Somay Sándor (ifjabb)
Körözsy László.
Szaboszlay Ferencz.

(Ez év) 1791 ólta rendes itélőszék három áll; kettő a' nemeseké 's a' nemteleneké együtt, egy csupán a' nemteleneké. A' fiúszék (filialis sedria) Régentén ispány széki. E' széket a' hoszszas szokás hozá-bé; irva sehol sincs a' törvényben eredete. Már, kisebb alakban 's csak néminémüleg az ország' polgáriasbbitása ólta kezdődött. L. Idea actionum juridicarum. Michaelis Váró. Több századok folyama alatti használata törvényesité. A' derék szék leánya (filia) gyanánt lehet tekinteni. Elnöke (praeses) a' főbiró. Jóvá hagyott alkotmány 4. R. 4. czim. 19 czik. Az elnökön kivül legalább hét birónak kell lenni benne a' jegyzőt is ide értve. A' fiúszék' tárgyait — mellyek mind polgáriak mind büntetők (politica-criminalia) elhatárzá a' jóvá hagyott alkotmány 3. R. II. cz. 2. czik. — Két eset ú. m. a' nyomon értt bün, és a' hit bévétel, innen nem felebb terjeszthetők (inapellabiles) E' szék' ösi jogai közé tartozik a' halálos itilet hozatala. — A' kisebb szék (partialis sedria). Kezdete bizonytalan; annyit tudunk, hogy Kálmán király' koráig állandó itilő szék nem vólt sem itt sem egyebütt: Kálmán béhozta; de elmúltak, II Gejza alatt ismét lábra állottak; de újra elenyésztek. E' szé-

ket különösön a' hoszszas vele való élés tette törvényessé. Elnöke a' főbiró különbség nélkül; kinek heljét a' korosabb biró szolgálatja rendén potolhatja mind két széknél; mellyeknek alkatóji ugyan azon egyek. — A' felebb terjesztés innen a' derékszék. E' szék régebben is csak a' nemesek' pereit, mellyek nem több mint száz m. forint értekűek vóltak, itilte, innen — eleitől fogva — a' felebb terjesztés' széke a' derék szék volt, de csak akkór, ha hatvan m. forintnál több értekü vólt a' per. — Hajdan kisebb szék évenként három tartatódatt egg-egy nap; de az egy ebédórát kivévén, reggeltől fogva estvig. A' szükséghez képest gyakoriabbak is vóltak e' törvényszékek. E' szék mind azon ügyeket, mellyek a' nemesek és nemtelenek közt száz magyar forint ezüst értéket felül nem haladnak, itili.

A' fiu- és kisebb szék' birái, kiket kinyomozni lehete valának:

1796—1809 hatan szám szerént.

1810—1824 tizenketten szám szerént.

1809 szám szerént tizenhárman:

Keczeli Sámuel.
Korda Zsigmond.
Varsányi Pál.
Vajna Ferencz.
Majtényi István.

Bakó Márton.
Demén Mozes.
Szaboszlay Ferencz.
Kozma János.
Szilveszter Mozes.
Fogarasy János.
Rettegi Sándor.
Miklós József.

1824-ben:

Birró József.
Zsombory János.
Mágner János.
Becsky István.
Korda György.
Farkas János.
Cserényi Ferencz.
Jánosy Gergely.
Vass István.
Ernyey Gergely.

10.

1826-ban:

Balog Lajos.
Mágner János.
Becsky István.
Biró József.
Zsombory János.
Farkas János.
Cserényi Ferencz.

Cserényi Károly.
Korda György.
Jánosy Gergely.
Vass István.
Ernyey Gergely.

12

1827-ben:

Biró József.
Zsombory János.
Mágner János.
Becsky István.
Korda György.
Farkas János.
Cserényi Ferencz.
Jánosy Gergely.
Kiss István.
Ernyey Gergely

10.

1828-ban:

Mágner János.
Becsky István.
Biró József.
Farkas János.
Korda György.
Jánosy Gergely.
Eperjesy Antal.
Cserényi Károly.
Rettegi László.

Török Ferencz.
Somay Lajos.
Makkay Ferencz.

12.

1833-ban jelenleg:

Mágner János.
Zsombory János.
Becsky István.
Korda György.
Jánosy Gergely.
Farkas János.
Rettegi László.
Cserényi Ferencz.
Török Ferencz.
Eperjesy Antal.
Makkay Ferencz.
Somay Lajos.
Czikó Ferencz.
Vass István.
Ernyey Gergely.

15.

A' derék szék. (generalis sedria) Bágyoni Váró Mihály Idea actionum juridicarum ezt mondja: „tota universitas dominorum magnatum: comitum, baronum; et nobilium inclyti comitatus sub praesidio comitis supremi constituunt. Hic (nempe supremus co-

mes) semper praesens esse deberet. Hinc neque vice comites abesse possunt"). E' szék a' szüntelen foljó táblák felállitása előtt évenként egy, három nap egymás utánn tartatódatt, 's gyakorta a' nemesek közül biztosság rendeltetett, hogy a' köz gyülés' tanácsházán kivül, bizonyos pereket itiljenek-meg. Tárgyait e' széknek elöszámlálja a' jóvá hagyott alkotmány 4. R. 1. czim. 11, 12 czik. A' hütlenség' szennyét nem itilheti, jóvá hagyott alkotm. 4. R. 4 czim. 12. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21 czik. A' kiváltság' bébizonyitás (privilegii productio) sem tárgya jóvá h. alk. 4 R. 1 czim. 12 czik. Egyébaránt minden polgári száz magyar forintnál c. p. több értekü 's az érintetten kivül minden büntető pereket itéli.

Általánosan minden ügyekre nézve 1790 ólta felebb terjesztés foruma (kivévén kifogásbéli állását — in exceptivis — a' pereknek) a' törvényes királyi tábla, hová a' büntető .s a' szegényebb sorsúak' perei úgy nevezett rotulus mellett terjesztetnek-fel (appelláltatnak) A' fiú- és kisebb székeket ugyan azon birák ülik legkevesebb számban heten, a' derék széket is hét külön birák ülhetik, sem itt sem ott az elnököt ide nem számitván. Mind amaz mind emez széknek meghatározott 's itt kiirt szá-

mát szükség esetében a' megye' tisztsége' tagjai (l. felebb) potolhatják; egyébaránt pedig a' kisebb és büntető szék 15, a' derékszék 11 hütös rendes székülő birókat kiván; kik közül a' tisztség' kénye 's a' következő rend szerént hivatalos levél mellett idéztetnek-bé az érintett számú bi ók. Évenként hatszór a' derékszék által elevc meghatározott napokon, az úgy nevezett törvényes szakaszok (periodi) alatt, tartatnak ezen törvényszékek mind egymás utánn, néha mind egyszerre u. m. három nap a' fiúhárom nap a' kisebb 's hat nap a' derék székek. Szabad ezekben kinek-kinek a' hütösök közül — saját ügye' itiletét kivéve — mindenkór jelen lennie. A' perek' száma, mellyekben e' megyei fő törvény szék évenként derekas (in merito) itiletet hoz 30—35. Hova tovább számosabbak foglalatosságai. Minden birónak székülése napi bére (diurnum) 2 forint c. p. székülésen kivül való munkálódások alatt külön-külön 1 rf. c. p. Ezen felül minden vesztő féltől, bizonyos esetekben a' birságnak (mulcta) két része a' birók közt egyarányulag oszlik. — A' hütös ügyvédek' száma mostanság hét, 's ezek:

Szalontai Jakabházy Dániel.

Buzaházi Nagy László.

S. Sz. Királyi Süközsd Dávid.

Torboszloi Máté Gergely.

Butkai Butka Péter Szatmár vármegyéből a' XVI század' második negyedében szakadva idei ösdedes nemzetsége.

Butkai Butka Zsigmond.

Széki Csorba György.

1335 már vóltak ügyvédek (Advocatus, Procurator, Causidicus,- Prokátor, Ügyvédlő, Ügyvéd, Ügyész, Fiscalis, Szószólló) litteratus név alatt.

1458 végzé I. Mátyás király az országgal együtt hogy: egy ügyvéd 14 pernél többet védelmezni ne válloljan.

1615 majusz 3. végzék az ország' rendei, hogy: az ügyvédeknek a' legnagyobb értekü perekért öt forint fizettessék.

1673 nov. 18 hogy: az ügyvédeknek ügyvédi szolgálatjakért örökösön semmi jószág ne adattassék, hanem zálogképen egy lakható telek 40 forintba 's ne többe irattassék-bé a'hoz való jog elvesztés büntetése alatt. Az ügyvédek mind a' három széken ügyvédeskedhetnek. Az érintett derékszék' bíróji, kiket adataink szük vólta, tudnunk engede, vóltak:

1771 a' fennebb is ez év alatt elöszámlálttak.

1796—1809-ig szám szerént napi bérrel, hatan.

1809-ben:

Szabó Ferencz.
Veres Samuel.
Cserényi Ferencz.
Henter Dávid.
Décsey Zsigmond.
Rettegi Miklós.
Szekeres Sándor.
Czikó Ferencz.
Székely Samuel.
Simon János
Murányi Sándor.
Jábroczky Antal.

12.

1824-ben:

Kun Károly. (gróf)
Máriafi Antal.
Décsey Zsigmond.
Rettegi Miklós.
Galaczy Farkas.
Majtényi István.
Cserényi Sándor.
Rettegi Sándor.
Ajtay András.
Kakucsy Farkas.
Szebeni Antal.
Almády Sámuel.
Török Károly.

13.

1825-ben:

Kun Károly. (gróf).
Máriafi Antal.
Décsey Zsigmond.
Rettegi Miklós.
Kolozsy Farkas.
Simon János.
Zsombory András.
Galaczy Farkas.
Majtényi István.
Cserényi Sándor.
Rettegi Sándor.
Ajtay András.
Kakucsy Farkas.
Lakatas Zsigmond.
Szebeni Antal.
Szabó József.
Almády Sámuel.
Török Károly.

18.

1826-ban:

Décsey Zsigmond.
Rettegi Miklós.
Kun Károly. (gróf).
Kolozsy Farkas.
Simon János.
Máriafi Antal.
Zsombory András,

Rettegi Sándor.
Cserényi Sándor.
Lakatas Zsigmond.
Galaczy Farkas.
Majténvi István.
Ajtay András.
Kakucsy Farkas.
Szebeni Antal.
Török Károly.
Almády Sámuel.

17.

1827-ben:

Kun Károly. (gróf.)
Máriaſi Antal.
Décsey Zsigmond.
Bettegi Miklós.
Galaczi Farkas.
Majténvi István.
Cserényi Sándor.
Rettegi Sándor.
Ajtay András.
Kakucsy Farkas.
Szebeni Antal.
Almády Sámuel.

12.

2828-ban:

Kun Károly. (gróf).
Máriaſi Antal.

Décsey Zsigmond.
Rettegi Miklós.
Cserényi Sándor.
Kakucsy Farkas.
Ketheli László.
Fosztó Gábor.
Simon Mihály.
Szebeni Antal.
Zsombory János.
Lészay Lörincz.

12.

1834-ben jelenleg: maj. 2-áig.
Kun Károly. (gróf).
Cserényi Sándor.
Biró József.
Simon Mihály.
Ketheli László.
Fosztó Gábor.
Szebeni Antal.
Lészay Lörincz.
Török Károly.

9.

Van még egy forum a' nemtelenek számára, ez az úgy nevezett pedaneum forum, falú széke, alkotják: a' falúbiró esküdtt társaival 's a' felek' felvett nemtelen ügyvédjeivel. Tárgya: minden polgári 's gyakran bünte-

tő kisebb versengések, rágalmazások, tiltott szerelmi követelések 's t. e. megitilése. Felebb terjesztés innen a' szolgabirói forum ujitott pecsét (sigillum novi) menedék (remedium) mellett, melly a' főbirótol adatik-ki.

A' megye léte ólta számos törvényeket hoztak és irtak az ország rendei (ide nem értvén némelly magános szorosan e' megyét tárgyazó ú. n. „municipalis" törvényeket, a' millyen p. o. hogy a' tiszta adósságokban a' hitelező kérendő vármegye ereje (brachium) ránt az adós ellen, tizenöt napi eleve megintést köteles tétetni) mellyekkel e' megye' népe is élt és él; jelesbbek:

1.) a' Magyar királyok' országos végzetei. Az ezekből is 1514 évig készültt.

2.) Verbőczi István' Hármos végezete. Annak kelésétől fogva maig költt.

3.) Fejdelmi országos végzetek 1514—1811. jelesen:

4.) A' jóváhagyott alkotmány.

5.) A' kiválogatott alkotmány a' fejdelmek' korából.

6.) Specimen processus juridici 1619-ből.

7.) Novellares articuli I. Apafy Mihály és Bánfy György gr. fökormányzó alatt

kelve. Eredetileg egy példányban Kolozsvártt egy elhúnyt derék ügyész' örökösénél.

8.) I. Leopold császár és király 's az ország közt lévő szerződések ú. m.

a.) Bécsi Alkudozás (Tractatus Viennensis) 1686 juniusz 28-ról Leopold cs. és I. Apafi Mihály közt Erdély' bátorsága iránt 28 pontokban, Leopold részirőll: Herczeg Dietrichstein Ferdinand, Herman Badeni Markíz és Strattman Starh gróf; Apafi részirőll: Haller János, Miles Mátyás, Pernyeszy Zsigmond és Inczédy Mihály' aláírásaik alatt.

b.) Károly Lotharingiai vezérnek fejdelem Apafi Mihályal és Erdély' rendeivel a' Balázsfalvi (alsó Fehér vármegyében) táborban 1687 octobcr 27 a' császári katonaság' itt léendő telelése aránt tett alkudozások. Tractatus cum Duce Lotharingiae Ser. Principe Carolo) 24 pontokban három szakaszban 's bérerekesztésben. Nevezetes annyiban ez alkudozás hogy: a' haza által ajánlott 66 ezer köböl gabona vagy liszt, 39 ezer hatszáz mázsa marhahús, 7000 hordó bór (hordóját negyven Erdélyi vederrel számlálva) 12 ezer köböl zab, százegynegyvennégyezer mázsa széna, négyszáz nyolczvan ezer kötés szalma, hétszázezer forint önkéntes rovatalból c' megye a' reá háromlott mennyi-

séget Beszterczére, Szamosújvárra és Kolozsvárra szállitotta. (L. N. Sajói szakmánrend 1682 évi). Elmellőzhetlen észrevétel lehet ez alkudozásra nézve az, hogy annak 21-dik. pontja' öt vég szavaiban hazánk' 's e' megye' (bár ide nem jutottak is el a' félelmes vendégek) női neménck a' bészálandók parásznaságától menté tétele igirtetik. — Sokféle bün ment végbe átkozott rejtekek' menedékében eleitől fogva, mellyeket a' józan igazgatás általánosan, kifogás nélkül kárhoztatott; de büntetni nem vala képes: legtöbb pedig ilyen. — A' két nemzet' különböző szelleme, melly e' gondoskodást szülte, sok okból megkivánta hazánkban ezt; 's akkor nem épen időn túll. — „Neque sexui faemineo vis inferetur." E' törvényes igiret szoros értelemben nékünk (ha az elmúlttak erénye az utókat is dicsőitheti) kedvez, másokat pirit, ez mostanra is szolgálandó törvény; de vajha foganatlan 's chymera ne vólna!

c.) Erdélynek az Ő cs. kir. felsége védelmébe ajánlatáról kinyilatkozása, melly Karaffa Antal által eszközöltetett (Declaratio Transsilvaniae in fidelitatem Sacrae Suae Maiestatis Caesareae opera E. D. Gen. C. Karaffa) 1688 majus 9. a' Szebeni országgyülésből. Ez által a' Török oltalomról a' rendek lemondanak. Aláirák: Széki Teleki Mihály ezredes, Betlen Ger-

gely és Elek, Boros Jenei [Székely László, Franck Bálint Szebeni tanácsnok az Erdélyi fejedelem' tanácsnokai, Betlen Miklós, Alsó Torjai Apór István, Alvinczy Péter és Sárosy János itilőmesterek, Histich Mihály Brassai biró az érintett kegyelmes fejdelem 's az Erdélyi rendek meghatalmazott követei. Erdély' rendeinek ezen lemondását a' Török oltalomról Leopold cs. 1688 jun. 17. Bécsben adott királyi viszszairata által elfogadta, aláirták: Leopold, T, A, HR. Comes de Stratmann Verdenburgi István András. Ezekről a' Fogarasi 1688 junius 1 napján kezdődött országgyülés 13 czikkeljekben maga végzeteit Leopold császárnak megerősités végett felküldötte.

d.) A' Nagy (a' külföldi iróknál e' szép mellék név nélkül) Leopold Királyi függő-pecsétes levele) Sacrum Diploma Leopoldinum) Erdély legszentebb oklevele. 1691 december 4-kéről 18 czikkeljekben kiadva, mellynek munkás eszközlői valának: Betlen Miklós (ez az a' valódi hazafi nem csak ezen hanem több nagy tetteiért-is; a' ki honfi társaitól megvetést üldözést nyert jútalomúl annyi fáradságáért; 's ezért mondja rolla Bod Péter, hogy: „holta utánnra porait-is megtagadni kivánta hazája' földjétől, melly vele oly méltatlanúl bánt") Alvinczy Péter, és Üstjártó

Gáspár. E' szent kötelező levélnek hiv megtartására 1791 évi 2. törv. czik. szerént minden Erdélyi fejdelmek hütölni kötelesek.

e.) Az Alvinczy Válasz (Resolutio Alvinczyana) mellyet Leopold császártól Erdély' karai és rendjei Alvinczy Péter által felnyújtott kérelmökre különbféle megterheltetéseikre nézve nyertek. Áll ez 22 czikkelből, költ 1693 aprilis 9. Egyik nyomos lépés Erdélynek az Ausztriai ház' örökjévé tételére.

f.) Nevezetesek az ú. n. öt Mikes pontok (quinque puncta Mikesiana) mellyeket Leopold cs. Mikes Mihály' kérésére az elnyomattatott rom. catholicusokra nézve 1699 sept. 5 kiadott, 1700, 1701 teljesitésbe vétetni sürgetett 1702 februar. 13-kán pedig végképen telyesitésbe vétetett. Az első pont szerént a' vármegyében a' dézmák' negyedét kiki csak hite sorsos papjának kötelesztetik adni-ki. Az utolsó pontnál fogva K. Fehérvári káptalan és a' Kolozs Monostori Convent' egyik örzője rom. catholicus szokott lenni. L. Diplomata Leopoldina ad statum Transsilvaniae pertinentia Claudiopoli 1791 fontos magyarázatokkal kiadva. Közelebbről nagy érdemű tudós Szász Károly úr által is mind ezek kiadva olvashatók.

9.) VI. Károly cs. (mint Magyar király III) alatt költt Novellaris articulusok (ujitott czikkelek).

10.) Táblai rendszabás (Tabularis Instructio 1737—1777 költt czikkelekből alkotva.

11.) Articuli Novellares Maria Theresia királyné alatt 1744, és 1751—1755.

12. Rendszabása (Normativum) Maria Therezia királynénak a' csalárd es más pénzét elfecsérlő adósak ellen miként kelljen perleni 1772. october 7-dik.

13.) Az úgy nevezett cridalis perek' folyamatjáról más Rendszabás 1770 jul. 4.

14.) Rendszabás a' parasztok' ügyeiben kiket a' földes urak elnyomni akarnának 1774 julius 6.

15.) Theresia' törvényje (codex Theresianus) Haller János' gróf' felügyelete alatt Simon ügyvéd által munkálva. Nincs bévéve.

16.) Utasitás (Instructio) a' büntetőperekre nézve. Vannak még mind ezekből 's ezek' lelke (spiritus) szerént alkotott, 's hól a' fejdelemtől magától, hól az ennek képét viselő királyi főkormányszéktől kiadatott számtalan rendszabásak (normalis ordinatio) Mellyekről elég légyen annyit megjegyezni, hogy nagyobbára fejtegetőji magyarázóji a' lebeszéltt

törvényeknek, 's az ős korban elő nem fordúltt, merőben esméretlen gyakori égyes esetekre nézve, minthogy az ország és nemzet mindég és szüntelen egybegyülve nem lehet, a' hatalmas idő pedig szüntelen ujit és változik czélarányosan alkalmazatt új törvény gyanánti rendszabások. Így magyarázza ezt egy új iró is Magyar-országon, mondván: „hogy egy törvény se foglalhat magában minden eseteket, 's a' jogok' egymásközti viszonyait meg nem határozhatja tökéletesen, mellyek a' nemzeti élet' haladtában ezernyi irányzat szerint tünnek-fel.“ Egy régi bölcs pedig így fejezi-ki ezt egyik Magyar irónk' tolla által: „Az idő mindennap új történeteket támaszt, mellyeket az ember soha nem is képzelhetett vólna.“ L. az utolsóra nézve Solon Tudom. Gyüjtemény 1825 év. I. Kötet 84 lap. Erdélynek ('s igy e' megyének is) mindeddig irott saját büntető (criminalis) törvénye nincs; mert a' Maria Therezia' utasitása nem áll — a' Bália', Nopcsa', Cserey', Türi' munkálatjak is pór alatt senyved; Erdély' közönséges törvényeiről irtak: Bália Samuel, Cserey Farkas, Vajda László; magános perlekedés' rendjét tanitó munkákat Cserey Elek, Váró Mihály; az ujabbak közül Keresztes, Fülöp és Vajda adtak-ki — A' vérjoggal (jus gladii) — Zsigmond királytól

adatott olevelekben: „szabad ispánság-gal — egy nemzetség bir; de ez sem él vele. Nagyobb szülöeti (majoratus) joga nincs béhozva. Csupán fijat illető jószág szám szerént öt van.—

A' mi a' törvénykezés' ujabbi történetét illeti. A' szüntelenfoljó táblákat II József császár 1784 eltörölvén; merőben új törvényrendet hozott-bé. Egyébb változások közt ekkór e' megye többekkel együtt a' Kolozsvári vidék alkató részévé tétetett, kir. biztos Teleki Ádám gróf' tágas hatalma alatt — főispánja nem vólt, — főbirói hivatalt első (ordinarius) ispán potolta, ezt követték a' fő- és alszolgabirók, fő- és aljegyzők, mindnyájon jutalmasan fizetve lévén, 's ugyan azért a' hivatali kötelességök' hiv, serény pontos törvényes bételyesitése megkivántatván. Ugy ekkór a' perek' felebbterjesztés foruma, a' Kolozsvári és M. Vásárhelyi vidéki táblák (Tabulae Districtuales) valának, z' megye az elsőnek lévén alkotó része a' törvénybéliekben is felső kerületére nézve.

1542 Erdély legelőbb mint külön haza Magyarországtól országgyüléseket kezdvén tartani, több megyékkel együtt ez is szabadabb érzet' jeléül köz gyülései' végzeteit Magyar nyelven jegyezte. Majd 1714 latinúl irták-bé ezeket a' jegyző könyvekbe. II József császár léte közvetőleg felébresztette, halála pedig létre

hozta a' nemzeti lelket, 's az ólta hála az égnek! ismét Magyar nyelven iratnak minden polgári 's törvényes irományok. A' stilus hová tovább simúl. Kár, hogy a' czimezetek — megszóllitások — 's végezetekben és sok törvényes kitételekben még latin nyelvel élnek, mintha azoknak velős tiszteletes kifejezésére anya nyelvünk elégtelen vólna. — A' megye' rendjei közvetlen a' fejdelem' személyével nem értekezödhetnek; a' kir. fő kormányszék mint közbenjáró terjeszti ő Felsége elibe az oda intézett irományokat. Rögtön büntörvényszéke nincs; általjában semmi esetben nincs hatalma a' törvényszékeknek nyomon halállal büntetni bár melly nagy lázasztót vagy gonosztévőt is. Az úgy nevezett Standrecht széket — midőn a' kir. fő kormányszék néha megrendeli (adplacidálja) szoros határok közé szoritja a' kiadott útasitás. — Megyetára (fundus publicus) egy fillérnyi sincs. A' két királyi adóbévevők a' rendes személyes kar (status personalis) tiszti fizetésen kivül, csak a' kir. kormányszék, 's kevés esetekben a' főispán' rendeleténél fogva adhatnak-ki pénzt szoros számolás' terhe alatt. A' megyei tulajdonképi tár — melly 1458 valamennyire ábrázoltatva olvasható — II József cs. alatt divatozott; de némi-némü változtatással a' hajdanihaz képest. — Nincs egyébb e'

féle szabadra hagyva a' rendeknek az adóbévevő keze által; hogy a' közköltségekre nézve birói tára (fundus assessoralis) van, 's hogy a' rovatalokat magok közt a' nemesek felosztják. Különös! hogy a' megye' rendjei kötelesek jót állani adóbévevőjikért 's azon felos értekü pénzért, mellyről szabad rendelményök nincs, 's mire fordithatásának igazától is eltiltva vannak. — Azon idomtalan alakban, melly oly' szembetünő a' telkek' minemüségére nézve egész megyében 8000 rendes telkek (normalis sessio) számittattak-fel a' közelebbi nemesek' felülése' alkalmával. — A' nemteleneknek használt fekvő javaikról, fejeikről, 's marhájikról való adója (Contributio) évenként 40—45 ezer rforint, mellyet a' köznép kiépülhetlen romlásával ezüstben fizet. —

Az adó. Res „aerarii publici in historia nostra (Transsilvanica) plurimum obscuritatis habet" úgymond Éder. Nem is lehet egy könnyen Erdély' emlékkönyveiben az úgy nevezett királyi adó' (regia contributio) eredetének nyomára találni; ámbár igaz, hogy az úgy nevezett dézma, húszad nevezet alatt — mellynek több nyomai vannak — legrégibb (1002 évi) a' királyi adó pedig ujabb idők' szüleményje. A' királyi adó mái kifejezetben (contributio regia) régentén latinúl: „lucrum camerae" I. vagy Robert Károly

király alatt kezdődött, melly szerént a' kinek olyan kapuja vólt, mellyen egy rakatt szekér bémehetett 18 pénzt (denar) fizetett a' kir. tárba. Ekkór (1310—1320) honosúlt-meg eldődink közt a' porta nevezet, csaknem Maria Therezia' országlásáig fennlévő. — Zsigmond, I Lajos, (ez alatt minden egész helytől fizettetett három garas) I Ulászló, Hunyady Mátyás és II Ulászló királyok alatt is mostani értelemben és alakban a' nemesektől magoktól vétetett „lucrum camerae" vagy is az ország közönséges jövedelme nevezet alatt. I Károly lapas garasakat 's aranypénzt veretvén 1342. az ólta és az által vette kezdetét és nevezetét a' lucrum camerae vagy kamarai nyereség. Az úgy nevezett „gens comitatus a' vármegyékből felkelő nemesek, — kik különbözők vóltak a' vár' örökségeiben lévőktől, ebből vették zsoldjokat külháború idején. I Lajos kir. szaparitotta ugyan egy telekre három garast róván; de utóbb 1366 felszabaditotta az Erdélyi nemeseket azért, hogy a' korona ellenségei ellen a' vajdáknak vagy alvajdáknak kész segedelmére lennének mindég. L. Katona Histor. Tom. X. 379—1387. a' nagy kapura 30, a' kisebbre 15 pénz adó rovatott és szabatott. 1432 Zsigmond király Olasz-országban és Baselben múlatván; Erdélyből bizonyos

követséget kellett hozzája küldeni 's a' követség' számára költségül a' nemesek' fele javaira adó vettetik. 1438 Albert király Erdélyre nézve ötvened szerént parancsolta az adót fizetni a' 7-d. czik; az adó' fejébe némelly vad állatok bőrit is (nyest) elfogadván. — 1453 nagy adó vettetik e' megyei nemesekre is. 1455 „generalis taxa" nevezet alatt esméretes az adó. 1486 I Mátyás király alatt végeztetett hogy: nem csak a' szegényebb sorsú hanem a' gazdagabb nemesek 's a' pap urak is (Praelatusok) fizessék az ötvenedet 64. t. czik.. — 1494 II Ulászló hasonlólag első végzete 26 t. czik. (L. Ad Hungaros an. 1798) ötvenedik részét a' nemesek' jövedelmének adó gyanánt rendelé.

1545 egy háznép egy kapunak számláltatott, 's fizetett 60 pénzt vagy 30 xárt; de utóbb 85 pénzt évenként, még pedig az 1545 évi aprilisz 25-d. Tordai végzet szerént mind a' három nemzet' nemessei is fizették egyaránt, ezt hozván magával a' haza' közös békessége és oltalma.

1548 egy kaputól 90 pénz (denarius) fizettetett.

1552 A' miket ez évett Abstemius vagy Bornemisza Pál Veszprémi püspök és Vernher György császári biztosok Erdélyben a' kincs-

tár' jövedelmének kútfejei' kinyomazatára nézve kipuhatolának, azok alább a' dézmabér (arenda decimae) rajzolatában bővebben érintve vannak.

1555 aprilisz 24. M. Vásárhelytt ujból felszámittattak ország végzeténél fogva az adózók; kik közül kivétettek 1.) a' nemesek' szabadossai (libertini) 2.) a' majarosak (allodiatores) legközelebbről erre nézve nyomos rendelet érkezék a' kormánytól, a' béresek (mercenarii) 's mind azon szolgáji a' nemeseknek kik élelmöket 's ruházatjokat földes uraiktól vették. 3.) az ujonnan épűlttház egy évig, az elégett és újra felépültt ház három évig. 4.) az özvegyek kiknek csecsemő árvái vóltak, vagy gyermeke 's szolgája és hat forintot érő jószága nem vólt; de a' kinek 16 éves fija vólt, rovatal alá jött. Az adót a' mágnások és nemesek (mint szintén ma Ausztriában) magok gyüjtötték-bé adózójiktól (azonban a' rendes adóbévevők még se fogyatkoztak) 's a' kiszabott időre Tordára vitték a' fő (királyi) számoltatóhaz, az igy nem cselekvőknek javaikból elégtétellel (executione mediante) vétetödett-fel az adó, a' felvévők' bérivel együtt.

1564 egy kaputól 90 pénz (denar) fizettetett.

1575 juliusz 25 Kolozsvártt.

1577 aprilisz 21 Tordán.

1578 a' Török számára 150, a' fejdelmére 99 pénzbéli adó vettetik. — Még ez évett aprilisz 27. második felszámitatás határoztatik ország' végzeténél fogva ily' feltételek alatt 1.) Hogy nem a' fejök hanem a' vagyonjok vétessék számba az adózóknak, és hogy két ökör (hat forintra vóltak becsülve) a' szabadosok közt, négy pedig a' jobbágyok közt egy egész kapunak nézettessék 's vétessék, és egy kapunak váltsága (taxa) 99 pénz légyen. 2.) A' kinek csak 32 juha van, ha csak nagyobb marhája is nincsenek, fel ne irassék; de a' kinek annyi nagy marhája van, hogy négy vagy több igás ökröt felér, irassék-fel és az ingó vagyon egy kapu' gyanánt vétessék. 3.) A' kinek 50 juha van, ha egyebe nincs is, irassék-fel. 4.) Minden faluban egy falubiró légyen kivéve. 5.) A' darabantak (bizonyos vár' örök) béresek, majorosak, molnárok és a' prebendás udvariak (szoros értelemben gabona — nem pedig kenyér — fizetésre szegődöttek) az adótól mentek légyenek. 6.) A' zsellérek akár nemes telken akár paraszton lévők, valamint az Oláh papok számba ne vétessenek. 7.) Az elégettek felirassanak ugyande három évig ne adózzanak. Az új házról egy

évig adó ne vétessék. 8.) a' nötelenek, fogadott szolgák, 's a' kik a' földes uraknak különös szolgálatot nem tettek, fel ne vétessenek. 9.) Minden eddig fel nem vett faluk számba tétessenek. 10.) Az urak és nemesek alattvalóji (coloni) külön irassanak-fel 's külön viseljék a' terhet, 's ne is kénszerittessék egyik a' másikan segiteni. 11.) A' felirás három hütöltek' vallomása utánn essék; de a' két főbirók a' felirók mellett légyenek 's a' t.

1580 aprilisz 17. Károly Fehérvártt a' Töröknek egy kaputól 150, a' fejdelemnek 25; november elsöjén a' fejdelemnek 99 a' Váradi ház' felépitésire 50 pénz.

1582 aprilisz 25 Károly Fehérvártt.

1584 aprilisz 27. ugyan ott minden kapura 99, a' fejdelem' számára 50 pénz vettetett adóúl.

1589 aprilisz 20. Tordán a' Török számára 99, a' fejdelmére 66.

1590 aprilisz 26, és

1591 aprilis 21 Tordán a' Török számára 99, a' fejdelmére 75 pénz rovatott egy kapu utánn.

1595 aprilisz 16 Károly Fehérvártt végeztetett hogy: az oda való erősségre 150, a' fejdelmi udvar' segedelmére 99 pénz. Ugyan ekkór decemb. 3-kán a' fejdelemnek a' Török'

kíüzésiért 174, az erősség' segedelmére 125 pénz rovatatt kapunként.

1599 martius 21 Medjesen az erősség újitására (most egyszer) kapunként 175 pénz fizettetett, november 20-kán a' termesztményekből fizetődött adó.

1601 jan. 21. a' katónaság' számára: minden kaputól 4 forint, egy-egy köből búzaliszt és ugyan annyi zab, 's minden áldozó Oláh paptól 2-2 forint adattatni végeztetett,

1602 decemb. 20. a' termesztményekből ú. m. lisztből, zabból, rozsból, borból — 's a' marhákból is adó fizetődött.

1606 egy ökörről 32 pénz, a' marha nélkül való háznépek 12 pénzt, az özvegyek 6 pénzt, 's minden szölős gazda boros edényéről 20 pénzt fizetett.

1607.

1608 martius 3 végeztetett, hogy egy igás ökörről és lóról 's fejős tehenről együtt 29 pénz, meddő tehénről és három éves tulokról 10 pénz, juhról kecskéről vagy sertésről 1 pénz fizettessék. Nevekedvén a' haza' súljai; 1608 september 21 országosan végeztetett hogy: tiz háznép — akár légyenek marhái akár nem — egy kaput számláljon, mindeu mágnások és nemesek' jobbágyai külön irassanak-fel, 's ha kinek jobbágyai a' tizes számat kettővel-három-

mal felül múlná segitse a' kapu számot. Kivétettek: a' falúbirók, darabantok, molnárok, udvari szolgák, elszegényedett özvegyek 's az ifjú nőtelenek.

1609 a' fejdelem tartására, élelmére 's a' höz szükségekre kapúnként 9 m.forint fizettetett. Ugyan ekkór octoberben 8 m,forint fizettetett egy kapútól, és így egy évben kétszer.

1610 egy kapú 10 forintat az első félesztendő, 's ugyan annyit a' masodik fél esztendőben fizetett és ezer forintnak heted részit a' rendkivüles szükségekre fizette az egész megye.

1611 viszont 10 forint vólt egy kapú adója előbb; de october' 10-kén 12 forint.

1612 előbb 10, november 20-kán pedig 11 forint rovatott egy kapura. Következett években tavaszi és őszi adóban együtt fizettetett 20 forint egy kaputól. Végre háromszór nagyabbra nevelvén a' fösvény porta (Török udvar) az adót, annak pótlásába a' nemesség is részt vett.

1653 az egyházas nemesek és Oláh papok fejenként 25 pénzt fizettek.

1655 az Oláh papok fejenként 25, az egy házas nemesek 15 pénzt az Erdélyi követek' számára épitendő Konstantinopoli ház' költsegibe.

1658 november 6-kán országos végzetnél fogva minden kaputól 2 m. forint fizettetett. Az

egyházas nemesek, özvegyek, a' Magyar (ide értvén a' rom. catholicus papokat is) és Oláh papok szabad molnárok fejenként 2 m. forintat fizettek; valamint a' szolgák 's a' birtokatlan tisztek és a' nemesek' darabantjai is ennyit. De a' telhetetlen Török udvar szaporitván az adót, új rovatal szerént, ezen megyei nemesek minden megnem égett kaputól öt forintat adtak adóban az emlitetteken felül.

1660 juliusz 5-kén minden kapura 25 tallér vagy is 50 forint — az egyházas nemesekre és Oláh 's Magyar papokra 5 forint — az oskola mesterekre 2 forint adó vettetik.

1661 az egyházas nemesek, a' Magyar papok, kamara-tisztek, molnárok fejenként egy köböl búzát és zabot fizettek.

1663 sept. 24. végeztetett hogy: minden eladó, egy forintat érő árúja utánn 5 pénzt, húsz pénzt érője utánn egy pénzt fizessen. A' harminczadókan minden eladó marhától és tárgytól a' szokott vámon kivül 5 pénz fizetődött, ha szintén készpénz lett vólna is az 's a' t. Ez a' rendszabás egy évig állott. Azonban a' nemtelenek a' vámadástól soha mentek nem vóltak. A' harminczadókra nézve különbség vólt és van.

1666 februar 1-jén hozatott országos végzet szerént háromszorta nagyobbitatta a' fényes

Udvar Erdély' adóját, 's ugyan azért az egyházas nemesek fizettek fejenként egy tallért (90 xárral számitván) minden kaputól 16 tallért (a' hódoltság alatt lévők — kikről alább — ennek felét) Sept. 18-kán még egy tallérral nevekedett.

1674

1675

1676 minden kapura 18 tallér rovatott.

1678

1679 viszont nevekedett az adó.

1683 egy köbölnél is több búzát és zabat fizettek adóúl kapunként e' megyei nemesek.

1686 aprilisz 12 a' rendes adó a' Török udvar és crősség' számára kapunként 60 forint vólt; utóbb pedig még ez évben augusztusban ismét 40 forint, melly évben az egyházas nemesek nagyon megterheltettek. (Ekkór egy arany — ducatus — négy forint 50 pénz vólt)

1687 novemb. az Ausztriai katonaság' élelmére kapunként 200 forint, 15 köböl búza, 29 köböl zab, 80 veder bor, nagyobb vágó marha 4, 15 szekér széna 's bizonyos mennyiségü szalma fizetődött.

1689 januar 5-kén minden kapú 250 forintat, 's minden a' kapuszámba nem jött személy 25 forintat fizetett. Ezen kivül végeztetett hogy: minden egész telekü nemes 25, fél

telekü 10 10, marhátlan és jószágtalan nemes 2 forintat fizessen. A' termesztményekből még azon felül 6 köböl búzát, 10 köböl zabat, 25 veder bórt, három mázsa húst, 5 szekér szénát. Mindezeken felül az eddig nem adózott személyek is adózni kényszerittettek ú. m. 1.) A' Magyar megyés papok és oskola-mesterek jövedelmök húszad részét. 2.) A' nemesek' szolgáji és szolgálóji bérök tized részét (a' mit az ök gazdájik tartoztak béfizetni). 3.) Minden molnárok fejenként: a' Szamosan és Sajón lévök 1 forintat 50 pénzt; a' kisebb foljókan lévök 50 pénzt. 4.) A' nyáj pásztorok 1 forintat. 5.) A' czigányok fejenként 50 pénzt, 6.) A' kamaratisztek, harminczadósak 's gondviselök két annyit mint az elöbbeni közelebbi törvény kiszabta.

1692 Minden calculus (porta) utánn 37 forint fizettetett.

1714 készpénzül is termesztményül is fizetödött adó.

Az 1754 évi rendút fő és vagyon, (capitis et facultatum taxa) nevezet alatt szabatt adót, melly szerént minden adózó ha vagyonja hét forintat ért, vagy kevesebbet is fizetett fejéről 2 rh. forintat, ha pedig hét forintnál felebb hágatt vagyonja, becse' főadója is nevekedett. A' vagyon- adó különösön 1.) Az ingatlan jó-

ságokról ú. m. szántóföld- kaszáló 's több eféléről fizetődött. Ez a' földek' kaszálók' szölők' termékenysége és haszonvehetősége szerint karokra vólt 1770 táján osztva (ma erre kevesbé figyelmeznek) a' szántóföldre holdonként 40 x-ár; kaszálóra 20 x-ár rovatatt. Az ingó javakra ú. m. egy igás ökörre vagy lóra 24, egy tulokra 15, egy sertésre 5, egy júhra, vagy kecskére 3, egy méhkasra is 3, egy pálinkafőző üstre is m. e. 60 xrok rovattak évenként adóúl. Ma sokkal több. — L. Benkő Transsilvania Tom. I. sive Generalis.

1762 a' közelebb leirt adózás rendje változást szenvedett: a' marhák adója lejebb szállitatott, a' főadó felemeltetett. Ekkór vette eredetét a' kegyeltlegi (protectionaliter) adózás. L. Vajda László az Erdélyi Polgári Magános Törvény. Historiája 416—419 lap. 1769. nov. 5. költt egy rendút.

1777 aprilisz 17-kén esmét új rendút hozatott-bé az adózásra nézve; melly nagyobbára ma is áll.

A' nemzeti fejdelmek alatt 1692-ig kapú az utánn calculus szerént — egy kapú nyolcz egész telket foglalván magában — fizetődött az adó, melly a' haza' súljai — 's a' Török zsaroltaihaz képest — mint látók — hól több, hól kevesebb vólt. Több példa van arra, hogy a'

nemesség is adózott; mert a' közjó és boldogság kivánta azt. Különbféle módok használtattak tehát a' lefolytt századokban az adózás' rendében. Mindazon módokból kitetszik, hogy állandó kiszabatt rendútja kezdet ólta nem vólt. Igy a' Nagy Sajói szakmán rendből olvassuk hogy: 1682 három nevezet alatt fizetődött adó: első vala a' császári adó és ez legtetemesb 's két versen fizettetett. Második a' Praesidium adója amannál kevesbb mellyet a' katonák zsoldjára egyszerre. Harmadik a' Gyüléspénz legkevesebb; ezt minden országgyülés alkalmával fizették a' faluk közönségei (talán a' követek' tartására.) — Azon rendútja az adózásnak melly ma áll, javitást vár.

Ma az adó mint köz jövedelem két féle: királyi és dézmabér. — A' királyi adót fizetik a' nemtelenek fejeikről, földjeikről (bár az adó a' földhez nincs is ragasztva, onus fundo non inhaeret) marháiról, és a' jószágtalan levelesnemesek (Armalistae) fejeikről 's ingó javaikról. — A' fennebb kitett királyi adó évi mennyiségéből 1827-ben a' felső kerületi adó volt: 21,862 rhf. 6 xr.) c. p. $18\frac{30}{31}$ ben az az: 1830 évi novemb. 1-sö napjától 1831 novemb. 1-sö napjáig kir. adó a' f. kerületben béjött 21,583 rhf. 38 xr. c. p. künn maradt 2098 rhf. 6 xr. c. p. Ebből a' kerületi tiszteknek fizető-

dött 5998 rhf. 20 xr. c. p. a' történhetőkre (eventuales) 109 rf. — 's igy kiadatott 6107 rf. 20 xr. c. p. — mellyek szerént ment a' tartományi tárba a' f. kerületből 15,486 rhf. 18 xr. c. p. az alsó kerületből 28,000 rhf. — xr. c. p. — Vannak a' nemtelen adózók közt jobbágyok (jobbagiones) ú. m. a' kik önkéntes egyezeteiknél fogva maradtak-meg ez állapotban; 's kötelesek elköltezésekkór magok helyett mást állitani. Vannak zsellérek (inquilini) a' kik nem állitva is magok helyett mást szabadon elköltözhetnek helyeikről. Az elköltözés Zsigmond kir. 1405 évi augusztusi Budán tartott ország gyülése 14-d. czik, és Maria Theresia' 's II József' és Leopold császárok rendeletei nyomán sz. György vagy sz. Mihály nap előtt hat héttel eleve hír adás 's szolgabirói menedéklevél mellett eshetik-meg bizonyos heljes okokból. Szabad a' földes úrnak is engedetlen szólgáló emberét a' laktatelekről bizonyos kötmények és a' megirtt elöintés mellett elútasitani. — A' különbség köztek az adóra nézve az, hogy a' jobbágyok 2, a' zsellérek 3 forintat fizetnek c. p. fejeikről évenként adófejiben. A' jószágtalan nemesek négy forint adót adnak fejekről. Továbbá vannak más adófizető nemesek is szokmányolok (robottázók) többnyire Oláhok. Ezeknek nemesi szabadságjak 's ki-

váltságjok (privilegium) nem egyéb, minthogy a' kénytelen örökös katonaságtól 's az útak' készitése terhétől mentek, 's ugyan azért a' több nemesekkel felkelni (insurgere) tartoznak; egyébaránt adójok annál terhesebb, mert évenként 4 rhf. c. p. fejökről. Létidejök Erdélynek Magyarországtól elválása éveinél nem igen hat felebb; a' nemzeti fejedelmek sok Oláhokat; legtöbbet pedig I Apafi Mihály délutánni orájiban, nemesitettek meg. Közönséges nevök. Libertinus. A' zsidók hól 5 hól 6 rhfor. c. p. a' nőtelenek mind két nemen, egy évig az új párok, udvari cselédek, korcsmárosok, udvari erdő-guja-ménes-nyáj pásztorok 's szóval: minden béresek (conventionati) az 1769 nov. 3-kán költ rendszabás szerént, 's minden felekezetű egyházi szolgák-ezek mindnyájon mint kegyeltek (protectionati) 18 xr. c. p. fő-adót fizetnek évenként. A' földek' kaszálók, szölők 's marhák' adóji igen különbözők; az az idomtalanak.

Dézma (Decima). E' neme a' közjövedelemnek a' latin „decima" szótól magyarúl dézmának neveztetett. Latin neve nem heljes: mert hól nyolczad, hól kilenczed — melly I Lajos király alatt vólt divatban — hól tized hól húszad (1494 a' vám is latin kifejezetben húszadnak mondatott) hól ötvened fi-

zettetett dézma gyanánt. Honunkban jus regáléknak neveztetnek és tartatnak az évek' rendén és Perger szerént. Szerénte mint a' várakhoz tartozó földekből vagy is a' vármegyékből való jövedelem a' fejedelemé, 's nem bizonyos, hogy eleitől fogva a' papokat illette vólna; ámbár sz. István király II. könyv. 52 tör. czikk. arra mútassan is; annálinkább, hogy az 1291-dik évi 26 és 27. törv. czikkeljek se rendelik a' nemesektől és a' Szászaktól szedendő tizedet világoson a' pap urak részére. — Erdélyben a' dézma a' nemesek és parasztok közt különböztetve vólt, 's sz-István király korától fogva 1000 — 1342 általános jövedelmök vala a' papoknak a' fejedelemmel együtt.

1231 Évi 29 tör. czik. értelme szerént a' tized (decima) helyett húszad rendeltetett, melly egyenesen a' fejedelmet vagy-is a' királyt illette, a' 34-d. törv. czik. szerént pedig a' cseberrel való dézmálás (Erdélyben különböző mérték nemével) egyenesen a' király' számára rendeltetett.

Az 1291-dik évi 20 's több törv. czik. jelentése szerént a' tized régenten kész pénzzel váltatott-meg, mellyet ugyan azon törvény szerént az úgy nevezett serviens vagy várjószágaiban lakó nemesek is fizettek.

1342 I Lajos kir. rendelé hogy: a' — már akkór hibásan úgy nevezett — jobbágyok adjanak búzájokból, borokból földes uraiknak 's hogy ezt a' földes urak szoros felelet alatt vennék-fel kötelezteték.

1352 Minden nemtelen a' bárónak (értsd ország' bárói) és nemeseknek termesztményjeiből kilenczedet fizetett a' papuraknak elöbb tizedet azután kilenczedet, és (Notitia Capituli Albensis 143 pag.) szerént a' nemesek parancs képen a' Fehérvári püspöknek és káptalannak pénzül megváltva fizették a' dézmát.

1398.

1390 Ilyen kilenczed divatozott.

1439—1493-ig állandó vólt e' rendút. De

1440 A' papoknak járó dézma-felkeléssel potoltatván — elengedtetett. — Eleitől fogva a' hadi erő Erdélyben a' dézma mivoltától függött a' nemesek és papok' részéről, kik dézmájók' mennyiségéhez képest állitottak 's tartattak katonákat.

1455 A' Török ellen közönséges adó rovatott népire.

1456 költ levele Kései (posthumus) Lászlónak.

1481 Hunyady Mátyás kir. 3, 4. tör. czikk. szollanak a' dézma adásról.

1387 I. Mátyás kir. az Erdélyi huszadból 200 aranyat rendel évenként Veres torony fenntartására.

1493-ban II. Ulászló alatt a' kilenczed fizetés divatozott.

1495 II. Ulászlónak 45 tör. czik. Benkö Milcovia II. pag. 268. Jóvá hagyott alkatmány III. R. 5 czim 2 czik. Batthyáni Leges Eclesiasticae I. 85 's mird ezek utánn (l. 1456, 1481 év) Éder „Observati. Criticae ad historiam Mart. Felmer az 50 lap. irja hogy: a' Rácz ok és Oláhok 's más ily nemü (nemzetü) emberek, mint a' Magyarok, és Székelyeknél kisebb tekintetüek olykór (mert ezek adták mindég a' dézmát) mentek vóltak a' dézma adástól: 's ennyiben nyomozható az alábbis érintendö megkülönböztetés a' dézmabér (arenda decimae) különbségére nézve. — A' tized adás aránt honi törvényeink közül, különösön a' jóváhagyatt alkotmány II. R. 10 czim 's a' III R. 5 czim 2 czik. szollanak 1653-ól midön már akkór is nem minden falúk vóltak dézma alatt.

1520-ban II Lajos kir. alatt a' közönséges jövedelmeken kivül a' király' szabad kényire hagyva olvassuk, hogy a' király' konyhájára al-

kalmazatt termesztmények is adattak a' közönségesektől tetyesleg különbözők.

1545 Bizonyos, legelső adatúnk e' közjövedelem jelenlegi nevének és nemének eredetére nézve Izabella királyné' korából vehető, a' ki „az udvari és köz költségeknek potlásául, a' dézmákat azoktól (a' kik régiebb idők ólta adták) a' vármegyéken — kivévén a' Szilágyat — a' fiskus' számára elfoglalta, mellyek azutánn 1545 a' birtokosoknak a' dézma' bérének 11-dik részében a' királyi (fejedelmi) tárba léendő béfizetése mellett, bérben (arenda) általadattak, 's innen van a' jelenlegi királyi dézma arendája." L: jóváhagyott alkotm. 2 R. 10 czim. és I Leopold királyi függő pecsétes levele 16 pont. — A' földes uraknak dézma megválthatás, jogát Benkő igen réginek mondja az 1545 april. 25-t. czik. utánn.

1552-dik évi tör. czik. a' tizedet a' banderium (mellyről alább) tartására, utóbb pedig a' várak' fenntartására rendeltetve lenni irja.

Abstemius vagy Bornemisza Pál Veszprémi püspök és Vernher György királyi tanácsnok mint az Erdélyi köz jövedelmek kinyomozatára Ferdinand császár által kirendeltt követek 1552 december' 16-ról feljelenték hogy: a'

nemesek' ötvenede a' király' rendes jövedelmének tartatik; mindazonáltal csupán az Erdélyi nemesek' Oláhaitól esztendőben egyszer vétetik: először minden ötvenedik júh szopó és esztendős bárányával vétetnek, — a' kecskékről hasonlólag, megint minden nagyobb sertésről két pénz, valamint minden méhkastól is két pénz." Itt világosúl ki, némi-nemüleg, hogy mikor kezdődött, 's miért csak némely falukban a' dézma. E' munkálatat a' Magyar kir. kincstár' levéltára rejti Kemény Jó's. szerént.

1535-dik evi 5 törv. czik. szerént (mint 1552) a' tized a' banderium tartásra, utóbb pedig a' várak' fenntartására vólt rendeltetve.

1559 Év. a' 24. törv. czik. kilenczedet rendelt a' katona' és banderium tartásra.

1562 A' Segesvári országgyülés 8-dik czikkelje úgy mond: „A' község' panaszszából értjük, hogy a' mü dézmásaink, és a' fő népek is, kik a' bárányokat, süldőket, lúdfiakat (pipe) megszokták a' dézmásoktól venni, azokat a' szegénységen sok ideig hadják tartani, néha kiteleltetni-is, a' községnek nagy költségével; azért akarván a' községet is e' féle bántalmaktól kegyelmesen megkönyebbiteni, végeztük hogy: mikor a' dézmások a' bárányo-

kat, süldőket, ludfiakat megdézmálják, a' gazdák három hónapig tartoznak azokat tartani és gondját viselni, azután a' dézmások elvegyék; kik ha erre dondot nem viselnének, ha mi kárunk esik a' dézmások magok tartozzanak meg fizetni, (e' féle dézmások számosan vóltak e' megyében.) A' dézmákban pedig mind bárányokból, süldőkből, lúdfiakból és rajmékekből tizedik vétessék, hól a' 10 szám bé nem telik, a' gazdák, a' régi szokás szerént pénzel váltják-meg. Melly dézmát ha ki magának hatalmasúl megtartaná, vagy belé kapna: minthogy a' dézma a' mü tárházunkat illeti, mely ből országunknak sok különb különb szükségére kell takargatnunk — a' mint ez előtt is országunk hiveivel végeztünk vólt, a' dézma dolgáért a' mü Directorunk, mindeneket mü elönkbe hivassan és a' dézmák' tárgyában mindenkoron 's haladat nélkül kereset indittassék."

1571 Majus 24 végezték hogy: ha valaki a' dézmabért megfizetni nem akarná, dézmája másnak adattassék ált (nyoma a' dézma megváltásnak.)

1616 Octob. 9-kén hozatott végzés szerént a' birtokosok szabad akaratjára hagyatik hogy megváltsák-e a' dézmát; vagy ellenben a' fejdelem gyüjtse fel. Ez évi 's néhány ezt meg-

előztekbéli dézmabért elengedve lenni olvassuk.

1653 Mart. 15-kén Károly Fehérvártt kiadott jóváhagyott alkotmány czimü országos végzet III. R. V. czim 2. czik. irva, hogy: ezentúl különbség nélkül mindenütt Erdélyben, bórból, búzából 's egyéb veteményekből az igaz tized dézma megvétessék, melyről a' fiskusnak soha semmi arendafizetéssel ne tartozzanak a' patronusak (nemesek) „ha a rendás és eddig-is dézmát adó helyen nem laktanak.“ Imé a' dézmabért adó és nem adó helységek közt a' nyilvános különbség ez évett.

1677-ben több birtokosoknak e'megyében a' dézmát vagy dézmabért bizonyos időre elengedve (relaxalva) olvassuk.

1691 A' Leopold cs. királyi függő pecsétes levelének 16-d. pontja azt tartja hogy: a' dézmát, mellyet eddig bérrel (arenda) megváltottak, a' földes uraknak hadjuk; a' bért mégis a' fiscusnak meghagyván.“

Általjában e' nevezet alatt való jövedelem a' Kamarájé vólt régenten, 's ma is tulajdonképen övé. Láttuk, hogy a' vajdák alatt mint lucrum camerae kapú (a' hól t. i. a' kapún szekér mehetett bé) szám szerént fizetődött 'a

dézmabér pénzül, különböző, nem nagy mennyiségben. A' honi fejedelmek alatt természeti valóságban szedetett hól több hól kevesebb mennyiségü dézma mindenkór a' fejedelem' külön tárába, föképen udvarának tartására. Nagy Leopold alatt 1698 táján minden tizedik sajt a' király' számára vétetett által. A' méhkasak és sertések' tizede ugyan ekkór jött rendes divatba, midőn haszonbérre magános személyeknek, ki vólt adva. 1583 Zsombory László, 1609 julius 11-én költt Útasitás Szilvásy Boldizsár fő kibérlő' számára 1610 Gyekei Veselényi Boldizsár, 1632 Kapy András, 1653 Kemény János, 1687 Teleky Mihály vólt dézmabérlő. A' fejedelmek alatt nem csak tizedet, hanem kilenczedet, nyolczadat is, fizettek a' nemesek, Magyar, Oláh, Szász jobbágyaik tenyésztményeikből 's termesztményeik utánn a' fejedelmi tárba.

1754-ben valamennyire rendbe hozatván az adózás' rendútja, azolta készpénzül csekély mennyiségben fizetik a' dézmabért a' birtokosok. — Különös, hogy nem minden birtokosok, hanem csak azok, kiknek eldödei a' régibb időkben úgy nevezett Magyar üléseket birtak azon falukban mellynek adozó népe, Ma-

gyar vólt, fizetik meg a' dézma bért. Bizonyos országos nagyobb tisztviselők se fizetnek dézmabért; valamint a' szabadságos katonák, és a' rom. cath. ev. reform. 's egyes oláh papok is menttek annak fizetésétől. Menttek továbbá Donataria czim alatt: Bádok, Csomafája, Kide, vagy béirás (inscriptionál) fogva, Borsán a' Bánfy bárók' birtoka, Hidalmás, Szent Péterfalva Felső Töök egész faluk. És igy a' faluk, mellyek kiváltságnál fogva vagy mint oláh gyarmatak dézmabért nem fizetnek ezek:

A. Kékes Nyárló.
Borzova
Budja
Csömörlő
Daal
Farkasmező
Fel Egregy
F. Kékes Nyárló.
Galponya
Milvány
Pousa
Puszta Szent Mihály
Romlott
Somró Ujfalu
Szent György
Vármező
Ugrucz
Ördögkút.

Balázsháza.
Bányika
Csernek
Fűzes
Galgó
Hidalmás béirásnál fogva
Kalacsa
Kendermező
Kecskeháta
Kettösmező
Komlós Ujfalu
Paptelke
Rákos

Szent Péter
Szótelke
Tihó
Völcs
Örmező.

Adalin
Bádok adom. v. béirás.
Borsa. A' Bánfy bárók csak; kiváltságnál fogva nem fizetnek dézmabért: minthogy 1570 évi junius 8 költt fejedelmi levele által Bátory István a' dézmabért akkór Bánfy Györgynek 's maradékainak elengedte. E' kiváltságat Bátory Kristóf és I. Apafy Mihály fejdelmek is megerősitették, Borsát Kolozs vármegyébe helyezvén.
Csomafája adomány
Hosszú Macskás adom.
Kide adomány.

Felső Tőök
Igricze
Lozsárd
Maró
Poklostelke
Tótfalú

Bogács
Kötke
Mikola
Mohaj
Vásárhely (Oláh)
Székolaj
Szombattelke

Czente
Kapor
Szent Miklós.

Szerdafalva

Ardány
Berlád
F. Sebes
Fris.

Dézmabért fizető faluk pedig e' következők:

M. Egregy
Szent Mária

Recze Keresztúr. A' Daczó György' maradékai 's leányág utódiis egyenest, nincsenek felmentve a' dézmabér alól; holott 1686 I. Apafy Mihály Kun SáránakDaczóGyörgynének elengedte vala kiváltságilag itt a' dézmabért.

Cs. Gorbó
Pánczélcsch
Vajdaháza
Válaszút
Borsa (egy része)
Szent Márton Macskás
Gyula (Szala pusztával)
Kovácsi
Babucz
Solyomkő
M. Ujfalú
M. Fodorháza
N. Esküllő
K. Esküllő
Ö. Keresztúr
Dráág(Mikó pusztával)

M. Köblös
N. Iklód
Kis Jenő
K. Lóna
Doboka
Onak
Tötör
Kecset
Kecset Szilvás csak az Apor birtok.
Esztény
Szarvas Kend
A. Töök
M. Derzse.

Bonczhidja
Víz Szilvás
Hesdáth
Boncznyires
Vasas Szentivány
Szépkenyerü Sz. Márton
N. Devecser
Kis Devecser I. Apafy Mihály fejdelem 1669 November' 10. K. Devecseri főbb birtokos Vajda János nemes-

nek ide való birtokában a' dézmabért elengedvén kiváltságilag; maradékai ma attól még is nem mentek.

Noszoj
Göcz
Császári
Czege
Szent Egyed
Pujon
Szent Gothárd
Omboz
Szava
Marokháza
Gyulatelke

Búza
Feketelak
Gyeke
M. Földvár
Szász Zsombor
Szász Újös
Bongárd
Moricz
Máthé
Szász Ujfalú.
Encs
Bödön
Borzás
Kétel
Vicze
Apáti
Kékes
Veresegyháza
Mányik

Fel-lak
Szász sz. Jakab
Szász Czegő
Kerlés
Kentelke
Árokalja
Sárvár
Sajó Keresztúr
Sajó sz. András
Kajla
A. Balázsfalva
F. Balázsfalva, Cziger és Fata pusztákkal
Galacz
Harina
Nécz
Magyaros

Bilak — K. Budak.
Serling. — Nagy Sajói uradalom.
Sófalva. — Várhely.
Simontelke.

egy uradalom, 93 falú. 4 puszta.

18$\frac{31}{32}$ fizettetett-bé a' kamara tárba dézmabér gyanánt egész megyéből 1470 m. forint 97 pénz c. p. a' mi a' felső kerületi 177 alsó kerületi 432 méhkasak; f. kerületi 1390, a. ker. 3181 dézma alatt lévő juhak' dézmabéréből gyűltt. — Dézmabér a' juhak' és méhekről mint úgy nevezett apró marhákról vétetik ma. A' földes urak pedig csak a' külhatárból kerültt termesztményeit alattvalójiknak dézmálják. Azonban, bár melly kevés e' fizetés, még is meg nem egyeztethető gyakorta: mert hányadik nemes — tulajdon haszna kutfejét kimélvén — dézmálja oly szorosan hová tovább gyarapodhatlanabb alattvalójit!

Sajátos igazzal birják az egész megye' földjét nemesek, köz életbeli, hová tovább divatosbb czimjeikre nézve: kegyelmes (Excellentissimus) a' Spanyalaktól véve, nagyságos- méltóságos és tekintetesek. Az első legújabb, az utolsó század' elején az orvosokra szokták vala ruházni — korunkban ritka 's néha merőben megczáfoltt. A' második (1709 ólta a' grófokat és bárókat illeti) és har-

madik divatjában van. Az utolsó elavúltt czim korunkban, a' nemeseket illeti. Melly ellenkezők a' korok' viszonjai!: az „uram“ megszólítás hajdan a' fejdelmek' tanácsnokjainak tisztelet' czimje vala; ma kissebitő; az „úr“ „ön“ „kegyed“ több tisztelet; de (talán a' Németek utánn) igen is pazérolva használtatik. — Törvényes értelemben a' nemesek: eredetiek, (oríginarii) — gyanitjuk csak —; tudjuk pedig hogy vóltak a' Kendyek — mint tulajdonképen ide valók.

Ezek Azsiai nemességgel személyökre — ősi javaikra nézve pedig nemzeti fegyver által megnemesedettek; királyi adományosok (donatarii) és levélnemesek (armalistae) az az: a' kik csak czimereket nyertek nemesi örökség nélkül. — Nincsenek itt praelatusok; — a' mágnások (grófok, és bárók) csupán czimjeikre nézve különböznek a' nemesektől, kik közt kiváltsága a' legszegényebbnek épen annyi mint a' legdúzsabbnak, a' tegnapi mint a' nyolczszáz éves nemes embernek. 'S ez igy van de jure; de mekkora különbség, melly temérdek a' politikai közfal e' két néptest közt! — valóban, ha az Esztergomi 1818 béli vallás feszegető forditásnak ily czim adatott: „Fenn maradjan e tovább is a' cath. és refor. közt a' Közfal“? itt is méltán támaszthatnók

e' kérdést a' mágnási és nemesi hatósbb következetü meghasonlásra nézve. „Olvajd összse házám, hogy szét ne olvadj"! igy szóllal-fel a' Magyar-nyelv' ügyc mellettt Rumi ellen egy hazafi a' Kritikai Lapok II. Füzet 108. lap. — Három nemzetségen kivül (mellyeknek ösei itt a' legrégibb időkben alapiták nemes-birtokjokat 's kiknek utódi innen ki nem fogytak eddig elé, és máig is, kinem kopván előneveiket innen vevék (többiek mindnyájon anyai-fiusitás (praefectio — adoptio) csere — zálog- kir. adomány (donatio) vagy újadomány (nova donatio Corvinus Mátyás 1464 évi húszadik tör. czik. kelése utánn), végrendelet (testamentum) királyi engedelem (regius consensus) talán idősülés (paescriptio) jogoknál fogva birnak, 's legtöbben házasság által (közelebb fennebb) leányágan. A' birtokosok nemeseknek tartatnak (praesupponáltatnak) — a' fekvő jószágot biró nemesekről a' köz vélemény egyebet nem állit, mit igir nevezetjök; holott fájdalom! gyakran ellenkezőleg áll a' dolog. — A' nemeseknek köz nemzeti gazdaságjok földmivelés, ló, juh (kevés számmal nemesitve) sertés és barom (fehér-fekete) tenyésztetés. Ugyan ez a' köznép' foglalatossága is. Mindezekből csaknem semmi a' nemzeti jövedelem; sertések'

makkoltatásából gubicsból, (tölgy- cser- és bükfa gyümölcs) méhekből is szinte úgy. Pálinka főzésen kivül — a' mit a' Zsidók üznek lelkesebben megye szerte, hire-pora sincs itt az erő- és kézmiveknek (mert a' keletkező Cs. Gorbói czukorfőzés' kimenetele még bizontalan.) A' nemesség csupán mennyi házi szükségeit potolja; a' köznép pedig ezen felül igen kevés áruba bocsátandó durva vászon- és posztó-miveket készit, — termesztményjeik'készitményeik nagyobb részit önmagok emésztik-el. — A' szebb lovak és nihány birka (Spanyol- honi juh) gazdák' tiszta jövedelme nemzeti- gazdasági tekintetben valóban csekély. A' mi a' kereskedést elömozdithatná ú. m. jó állandó útak, nevezetesbb népes városok, nagy foljo vizek, közel kereskedő nemzet, 's egyébb kedvező viszonyok — mindezektől megfosztva van. Maria Theresia Cambialis 54 pontú alkotmányja nem állhat — Tizenegy helységeiben tartatnak ugyan 31 országos vásárok évenként; de ezekből is a' monopolistákra valami, a' népre pedig még csekéljebb nemzeti haszon háromlik — legkevesebb a' nemességre. — A' nemesség bár hanyatlattabb értekü mint Betlen Gábor idétte vala; még is kevély, 's mint a' romaiak, mikór már hanyatló félben állottak a' kereskedést és mesterségeket alá való foglalatosságok-

nak tekinti és tartja. Az Oláh tunya kereskedni. Az Örmény és Zsidó vészi legtetemesbb hasznát a' vásároknak. — Postaútjai jók kevesek; de kereskedő útjai több ezer ölnyiek 's többnyire roszsak az utazásra nem vonszók. Az 1807 beli útasitás az útak' készitésiről teljesithetetlen. — A' netalán kémlő útas késik itt czéljában; mert igás lovat felette ritkaság a' köznépnél találni. Helység' háza az útazókra nézve egész megyében nincs. — Ritkaság egy váltó-ekét, hengert, vagy patkántúrástsimitót látni. Itt egy Krünicről tudni, Smith' javallatjairól Thaer' gazdasági rendszeréről, Nagy Váthy' Pethe' ajánlatairól hallani se kivánnak. — Ritkaság a' köznép közt két ekét kiállithattó gazdára találni. — Nem „II“ hanem I „András“ király' korabéli és így nyolczadfél százados mind a' gazdaság' módja mind az eszközök. — Nemcsak a' köznép, hanem a' nemesek is ezen hireltt Eldoradoban pénztelenek; vagy mostoha táplálattal zsugoritott, vagy labyrént' ösvényein gyültt néhány pár ezer forintal vagy annyit erővel kevés van; de millioval biró (millioner) egyetlenegy sincs ide való birtoka utánn. — Találtatik egyegy duzsabjaink közt a' ki szabad és illendő útan szerzett felesbb értekét fösvény megszoritás nélkül az élet' lehető gyönyörüségeire szenteli:

mert lehet vesztegetés kivül részt venni a' földi javakból: lehet; de szomorú helyzetünk közepette melly keveset nemzeti értelemben! — Valakinek kölcsönözni itt és ma, nem egyébb mint nyügbe banyaladni: légyen annak kamatja bár legkevesebb; még is késöre, rendetlenül, gyakran perrel fizetödik-ki; a' tökepénz' felvétele pedig mennyi birót, ügyvédet nem fáraszt-ki a' firól-fira szálandó perrel! — Én hálá az égnek! sem hitelező sem adós nem vagyok; de itt és most nem is kivánok lenni. Nemlényü törvényeinknek egyike az, hogy miutánn 1673 a' tizenegyedik és 1691 tizenkettödik tör. czikkelyek által az ország' rendei fejdelmi helybenhagyás mellett 100 forint utánn tiz forint évenkénti kamatat határoztak; 1714 évi tizennegyedik tör. czik. 's az 1722. nov. 6. költt rendelet nyomán pedig 1747 febr. 25 költt kir. viszszairat (rescriptum) száz for. évenkénti kamatját 6 forintra szállitotta 's szabta (a' mi majd alább is szállitatott; de szabad kény szerént) II József császárnak 1790 januar. 25 kiadott viszszavonó (revocatorium) rendelete ólta azonban, törvény gyanánt áll — még is a' magános hitelezök közül ezt ugyan hányan tartják-meg? de pénzbéli hitelünk' nyomorúltt állapotjához képest egyebet mit tévök légyünk? 'S nyer-e

mindég a' hitelező a' cridával, mellynek egyébaránt is törvényalkotmányunkban semmi nyoma? — hancha ezt is a' szokás törvényessé tette vagy teéndi az 1772 évi kir. viszszairatnál fogva. Legbizonytalanabb lábon állanak a' méltóság' polczán ülő 's annak elválhatlan külterheit viselő —, a' soha ki nem elégithető 's camaeleoni változású fényüzés' terhei alatt mármár leroskadandó (némely) nagyobbaknak kölcsönözött pénzek. — Itt is, — e' részben a' „Hitelre" hivatkozva, — ha egy elvontt életü hitelező kiadott pénzét kérni bátorkodik, a' késöre megadni méltóztatott válasz az óvabánás' leggyengédebb szavaival irva ugyan; de annak megfelelő következet esztendőkről-esztendőkre húzva, vonva, facsarva, halasztva, 's a' néhanéha kezdeni bátorkodott liquidum debitum-u per a' maradékra is kiterjedő boszszúállás' oka. Mi nemzeti gyönyörüség tehát itt, és ma a' szabad és nem illetlen úton szerzett pénz' kölcsönözete? Mit szóljunk a' tiszta zálagos ingó és ingatlan javak' viszsza szerzésére szánandó pénzekről? — ez az a' mit vajha „az új világ" ne olvasna a' mü dicsötlenségünkre! igen gyakran nincs veszendöbb értek, mint a' melly ezen ágú perlekedésre forditatik: itt érzi a' kisebb elnyomattatott sorsát, itt tapasztalja a' nem fénylő nem ragyogó hazafi ellenjeinek kény

szerénti hatalmát. Nem egy, hanem több példa bizonyitja a' zálagos pereknek százados vóltát. Lehet-e tehát czélarányatalanabb gyönyörüségtelenebb (mert hányan ki nem halnak az ilyen perekből!) kiadás az ilyennél? — hanem ha az Aglája utóbbi füzetje egyik meséje magyarázza-meg a' szerző okokat, mü nem merjük. — Még egyet bár a' mü szertelen igazságaink közül, a' mi pénzünket ingyen elemészti. Nem egyébb ez, hanem, ha valakinek belső örökségе keze és birtoka köztt akkór, midőn valamely falúnak egész határa felosztatik (mert sok falú' külhatárai máig is osztatlanak birtokosaik közt) nincs, a' sinórmértékül felvett b e l s ő r é g i ü l é s e k (sessio antiqua) nem lete' tekintetéből — birja bár felét a' határnak sok százados öseiről szállott ö r ö k ö s (haereditario jure) vagy mi legszentebb igazzal, mind azt legkisebb kárpotlás nélkül viszszaszerezhetlenül elveszti. — Hól itt a' józan okosság, hól maga a' természet magyarázta igazság? 'S az illyen nemü perek nem számosok-e nem pénzbe kerülök-e? — Azt, hogy a' termesztmények' 's tenyésztmények ára oly idomtalan a' kéz és erőmivek árához képest, nem csak természeti, hanem ki nem fejthető politicai szomorú heljezetünknek kell tulajdonitanunk. 'S imé ismét egy hatalmas gát a' nemzeti boldogság' lehetősége ellen.— Nem-

zeti jólétünk' fejlödésének gátlói azok is, kik virágzó egészségöket tékozolva, epicurusnak áldozva, a' szerelem' bajnoknéji mint annyi Bajadérok' karjai közt hervadnak, vagy kiknek kevés zsilány kincseik' imádói halmozatában az emberiség' köz segedelmére, a' nemzet' diszére, a' tudományok' honositására, a' Magyarnyelvnek nemzetesitésével egy nyomban járó hazafiúság' elevenitésire szük a' keblök, kikre drágán váltandó mámorokban kár, hogy a' sinlödö nemzeti boldogság kiárad, mint a' kik annak ajándékával is élni nem méltók. Szigethy Gy. Mózes Felsö Magyar-országi Minerva 3-dik Negyed 1779 lap. a' fösvénységről így ír: „a' fösvénység úgy mond szinte oly veszedelmes indúlat mint az irigység (tapasztalatam szerént az ettöl elválhatlan) megtagad a' fösvény minden szelidebb indúlatokat, tulajdon maga háza' kerületében is elébe teszi a' maga javát a' másokénak, elébe a' Statusnak." Innen helyesen mondja egy más új iró hogy: „csupa pénzgazdagság jeles ész nélkül soha sem adhat a' világon igaz tiszteletet, 's azon befolyás is mellyet az a' politicában nyer, mindég felette egy oldalú, szük keblü és ártalmas marad." — Valóban nincsenek is szánandóbb teremtmények ezeknél: kik mind meg annyi vázallok szolgálják a' keblökben thront

emelt mammomjokat, ez az ők istenök, hitök, 's minden földi gyönyörüségeiknek egyetlen tárgya, foglalatja, czélja; kiket midőn a' megválthatatlan halál bálványoktól elválaszt, a' mit dicsötlen zsugoritottak annak hasznavéendőségével a' halál okozta kénytelenség, nem pedig a' nemes szándék heljezi némi-némü jóltévők' sorába. A' rövid élet' múlékony örömeiről is nem tudva élet nélkül élik által ezek az életet a' bogaraknak zsibbadás kora alatti állapotjokhaz hasanlólag. Nem virágzik ezek' számára a' tavasz, terméketlen a' nyár, az ősz nem hoz gyümölcsöt, czudar a' tél. Gyakran teljesül ezekre nezve Dr. Polja szomorú; de való tapasztolata hogy: „a' vagyon gyüjtés' ösztönéből a' nőszgyönyört (mert lehet-e ettől valaki mentt?) kikerülvén vázzá lesznek homáljós rejtekökben az öngyönyör miatt" vagy fizetett változékony szerelmeseket mint a' lepke repde toborzván, ezen kénytelenség' szolgálójinak kibérlett kebleöktől, mellyek kopárok mint a' köszirt, várják enyhületjöket; holott maga a' jüttatott gyönyörüség is hibás, vétkes és bünös a' természet és azon épültt polgári törvény szabtta rendben. A' fösvényt, mint a' pénznek telhetetlen kivánóját, és martyrát méltó gúnyal 's mulattatólag rajzolá Moliere „L'avare" czimü víg játékában. Magyarúl birjuk Döbrenteytől.

Ide tartozandók azok is, kiket a' „Hitel" és annak „Taglalatja" egyaránt vádolnak hogy: számos éveken által vólt; de nem éltt napjaikban semmi nemesbb gyönyörüséget nem izelitve, végre minden jútalmak: „fizetett szeretö, fizetett jóbarát, unalom, csömör, hazafiak' gyülölete, idegenek megvetése, köszvény, tövis koszorú." — Vannak itt birtokatlan birtokosok is, kik vagyonjokat a' rajtak fekvö terhek miatt csak mint negativa quantitast birják. Félannyival bizonyosan — ha nem többel — nagyobb évenként a' kiadott (föképen fényüzésre) mint a' megyehatára közt kerültt tenyésztmények' árából gyültt pénz' mennyisége. Találtatnak nihány kiterjedttebb jószágok, mellyek közül nevezetesbbek:

A' Drági uradalom egy földes ura alatt, Drág Adalin, Komlós Ujfalu egész falukban; Füzes, A. Kékes-Nyárló, Romlott, Ugrucz rész jószágokban; számlál öszveséggel zsellért szakmányolót . . . . . 271.

Többiek

1.) A' Czegei birtok . . . 333
2.) A' Kerlé'si 331
3.) A' Bilaki — egész faluban . 116.
4.) A' Balázsfalvi, F. és A. Balázsfalva egész falukben, 's Kajla. Sárvár és S. Keresztúr részjószágokban . . 115

5.) A' Sajó Keresztúri . . 80.

6.) A' Kékesi, Kékes és Galacz egész falukban . . . . . 175.

7.) A' Nagy Sajói hét falukban, mellyek: N. Sajó, Ardány, Berlád, Fris, F. és A. Sebes, Várhely . . . 459

8.) A' Bonczhidjai, Bonczhidja egész faluban, Göcz, M. Derzse, Igricze, Kide, Kecskeháta, Tótfalú, Doboka, Kis Jenő részjószágokban 375

9.) A' M. Egregyi . . . 80

10.) Az Örmezei egész faluban . 51

11.) A' Cs. Gorbói egész faluban, 's Galgó nagy részében, és másutt is . 179

12.) A' K. Lónai, K. Lóna és Vajdaháza egész falukban, Maró Lozsárd részjószágokban 249

zselléreket ezen megyében (mert a' többi nem tárgyunk) számlálnak. Vannak azonban nemesek alig egy holdnyi föld birtokosok. Nem idegen vendég itt az otten-ottani szükség: egy terméketlen esztendő, szárazság vagy esőzés elegendő arra, hogy a' köznép minden élelem-tárából kifogyva, vándorlással keresse száraz kenyerét. A' nemesség nagy része is mind annyiszór ezer szükségektől nyomattatva valahányszór alattvalóji, már ennyi század elteltte után is bár egyetlen egy magtárt a' megyében nem

mútathat. Igyekszik törekszik, de még se haladhat tovább, feljebb a' Fáy' számlálójánál. Ki van itt a' ki Bajoni Benedekkel felelhetne ma fejdelmének?

A' Magyarnyelv az elökelöbb Magyar-nemesek' ajkain tiszta; a' kiseb tekintetü Magyar nemesekén 's a' nemtelenekén Oláh rámára vontt. — Az Oláh nyelv a' szerelmes költöként Dacusak' és Géták' nyelvéröl szóllván:

Haec quoque jam Getico barbara facta sono különböző diálectusu, sok idegen szavakkal zavartt — korcsos. — A' nemesség polgári páljan — többnyire honjában — egy-egy katonai szolgálatban, legkevesebb egyházi rendben jeleli személjét. — Hajdan mig honi 's külsö ellenség gyakorta fenyegette 's vesztegette a' megyét, ottan-ottan felkelés parancsoltatott a' nemeseknek, mellyet ök az akkori hösök élet-megvetve nemes elszánással tettek 's vitézül végeztek. — A' nemesek' felkelése háromféle vala: a.) személy szerént mindnyájan (ilyen vólt 1456 és 1526) b.) személy szerént egy egy nemzetségböl (1657) vagy minden harmadik nemes (1422) c.) vagy maga helyett mást állithatva keltekfel (iusurgáltak). Számtalan felkelései közt a' megye nemesseinek feljegyezve találtatnak: az 1070, 1170, 1240, 1282, 1330, 1422, 1437, 1438, 1442, 1448. 1456

juniusz 12 mind fejenként, 1475, 1476, 1493, 1514, 1526, fejenként, 1532, 1562. 1594, 1657, 1659, 1690, 1741, 1746, 1750, 1752, 1809 évek.

1387 Végeztetett hogy: minden nemes maga személyiért, a' kik pedig jószágokat birnak, minden 30 jobbágytól egy fegyveres lovaskatonát állitson.

II. András előbb, 's

1391-ben III. András kir. függő pecsétes levele által (melly megvan Károly Fehérvártt az elegyes levelek közt 3. fijok 3 kötet 8 szám alatt (rendelik és engedik hogy: a' birtokos (praedia tenentes) nemesek idegen országra a' király' zsoldja nélkül (1657 pedig) hogy teljességgel a' hazán kivül háboruba menni ne tartozzanak.

1400 Oculi utánni közlebbi második ferián István erdélyi püspök Chaák Miklós vajda és Nádasdi Salamon székelyek ispánja parancsolják: hogy a' nemesség' harmad és a' parasztság' tized része fegyvert gyakorlatra hozzájok küldessenek.

1422 A' Tordai országgyülésben a' Török ellen felkelés rendeltetett oly számmal, hogy minden harmadik nemes és tizedik nemtelen kiállani köteleztetett.

1432 Költ Zsigmond királynak Regestruma, mellyben minden vármegyéből ('s ebből is) a' felkelő nemesek száma, kiket a' vármegye magáéból tartozott táplálni, felvólt jegyezve. Ez a' regestrum ország' és megye' gyülésein iródatt, minthogy a' nemesek magok tehetségöket legjobban tudhatták. Az eddig divatos kapúszám szerént való felkelés - úgy látszik - ez által megváltozott, emez mód könnyebbnek 's czélarányosbnak tetszvén. E' neme a' felülő seregnek neveztetett Gens comitatus-nak idővel más értelmet véendő. Vajha ezen Regestrumat birnók!

1435 Az ötödik királyi végzet (decretum) kilencz czikkelekben, határozatokat ád elő a' felkelés' módjáról és fegyverek' nemeiről; jelesen hogy: harminczhárom jobbágyaikból a' nemesek egy katonát adjanak, százból hármat, -- fegyverek légyen: nyíl kard, csákány és a' t. L. a' Magyar törvény testet a' nevezett évre.

1438 Nemesi felkelés parancsoltatik.

1459 I. Mátyás király egy rendkivüles hirdetmény (Edictum) által rendeli hogy: a' Nemesség 20 Ház jobbágytól egy lovas katonát állitson, 's ekkór eredett a' „huszár" nevezet.

Régenten a' papúrak' banderiumai (miljenek e' megyéből is állottak ki) legelőbb, 's utánnak a' nemeseké mentek a' tűzbe Zsigmond kir. V. végzete. 1447-i 23 t. czik. 1458-beli 3-d. t. czik. 1498-beli 18-d. törv. czik. szerént, a' mit Kovachich is érint „Vestigium Comitiorum. Supl. com. II. 73.

1463 Hadi készületek, fegyverek, öltözetek rendeltettek.

1478 Végeztetett hogy: a' nemesek közelebbi öt év alatt csak a' Magyar ország ellen támadatt ellenségre fogjanak fegyvert Art. 3.

1524 Hadi készületek, fegyverek, öltözetek rendelttek; valamint

1526-ban is.

1538 Felkelése a' nemességnek; úgy szinten

1541 és

1545 Aprilis' 25-dik napján.

1548 Az erősségek' őrzésére minden esetben készen álló felkelése vólt e' megye' nemesseinek nem nagy számmal az ország' végzetéből rendelve és teljesülve.

1553 Oct. 4. nemesi felülés Péter vajda ellen.

1554 Végeztetett hogy: minden nemesek fejenként keljenek-fel a' közönséges felkelés-

ben; a' kissebben pedig 17 szolgáló ember után egy lovas katona állitassék.

1555 Felülése vólt e' megyei nemességnek.

1558 Végezték hogy: minden nemes magát 's jobbágyait a' fegyverben gyakorolja; hogy a' fejedelemnek parancsolatját készen várván fejenként felülhessen.

1566.

1573 Nemesek' felülései. Úgy ez évett junius' 24. tíz szolgáló emberről egy lovas katona adatott és állitatott; 's a' felülések' módjai szabattak ki.

1575 Nemesség' felülése vólt Julius' 25-éig tizenhat szolgáló emberről egy lovas és egy gyalag katana állitatott.

1577 Novemberben igen kevés számú, elősereg gyanánt szolgáló vitézeket állitott-ki e' megye; valamint szintén

1590. 1594.

1595 Ez évtől — 1599-ig három holnapi zsoldot fizettek a' nemesek (évenként) jobbágyaik által a' katonáknak. — Ugyan ez évek' szakasszában (változólag) 1575—1596 minden nemes személy egy holdnapi zsoldot — évenként — sajátjából fizetett. 'S még az is e' tájtt határoztatatt hogy: a' hadra a' nemesek fejen-

ként lóra üljenek, 's minden 16-tól egy lovas és egy gyalog katanát módosan felöltöztetve készen tartsan, kik a' hadi szolgálatban egy holnapi fizetést magokéból, azután a' fejedelméből végyenek. A' kiállitott ujonczak békesség' idején földes uraikhoz visszatérjenek; de a' tizedesek' zászlótartók' és századosok' ügyelete alatt a' főispán' jelenlétiben kétszer évenként vizsgáltassanak meg. A' ki az ujonczakat elő nem állitja elsőben 10, másodszór 20 forintal büntetődjen, harmadszór jószágát veszesszse-el; mellyen ujonczat lehessen állitani. — 1594 a' fővezérnek 300, a' zászlótartónak 5, a' dobosnak 4, a' gyalogkapitánynak 8, a' tizedesnek 4, a' gyalog-dobosnak 4, a' zászlótartónak 4, a' közvitéznek 3 forintja vólt holnaponként kiszabva. Egy lótartása is 3 forint vala egy holnapra. Az önként vállalkozottak' fogadása 's beállitása parancsoltatatt; ellenben a' fogadatt szolgákat és jobbágyokat hadba vinni tiltatott.

1599 Martius 21-keig egy lovas- és egy gyalog katonát húsz szolgáló emberről állitanak ki e' megye' nemessei.

1606 Kevés számú lovasakat és gyalagokat állitott-ki e' megye.

1608 A' fejedelem' udvarába nem sok, lovas- és gyalog felülő-nemeseket küldött.

1611—1620 ismét más mód divatozatt: s' rendes adón kivül, minden kapú utánn 6 forint fizetődött. — Majd, e' tájtt, holnaponként a' nemes fegyverkezettek köz tárból fizettettek.

1611.

1614.

1616.

1654 Nemesi felkelések' módjai szabattak-ki; 's ekkór nemesi felkelés vala.

1623: Két kaputól az egyik fél jobbágy a' mezei munkától mentté tétetessék, 's jól felfegyverkeztessék végeztetett; kiknek az alispánok hadnagyokat rendeljenek, 's azok három holnaponként köz fegyvergyakorlatokat vigyenek véghez. Van nyoma ez évett a' nemes és nemtelen felülök' seregének (önmagok, és mást állitottak) személyében. — Az utóbbiak közül valók vóltak az ú. n. stipendiaria: „zsoldós katonaság, mellyet az ország fizetett, e' megyében is — kapunként — minden nemes ember 99 pénzt fizetvén azok' számára.

1671 Junius 10-ről Fehérvárról I. Apafi Mihály Teleki Mihályhoz és Bánfi Déneshez intézett levelében irja, hogy előbbi rendelete' kö-

vetkezetében a' Szamosfalvi mezőre Doboka vármegye három napok alatt 50 lovas zsoldosokat küldénd, mellyeknek nyolcz napok múlva leéndö megmustrálásukat parancsolja az egész serget hatalma alá rendeli. Arpadia.

1680 December 12-kén a' köz adóból a' katonaság' tartására 12000 forint rendeltetett, mellyben e' megye is részt vett.

1741.

1746.

1750.

1752. Felülések valának.

1809 Eddig elé utolsó felülése vala a' megye' nemeseinek, szám szerént 480. Forma-ruhája: sötét szürke kurta kaput, kék hajtóka, kék nadrág sárga gombok, fekete csákó a' gyalagoknak; a' lovasoknak is fekete csákó, sárga gomb és sinor, setét kék posztó. Az ily öltözetü nemes seregnek tisztjei közül valók voltak: P. Horváth Dániel őr nagy (major) Vass Tamás gróf és Mohay századosak; Miklós József fő- Felszegi alhadnagyok a' lovasoknál; Székely Elek, Czikó Pál Geréb századosak, Balog Lajos, Hatfaludy Ferencz hadnagyok a' gyalagoknál, Bucsy Benjámin segéd dandárosi rangal.

A' lefolytt századokban ki-ki a' nemesek közül alattvalójit fegyverbe öltöztetvén sietett

velek a' főispán' zászlója alá, 's az alatt vitézkedett. A' hon' vagy Magyarország' határain kivül nem mentek: kivéve II. Rákocy György' Lengyel, és a' Pruszszus háborúkat 1657, 1741 és 1752. Mi utánn a' rendes állandó katonaság egész Europában honosá vált, 's Erdély is 1742 két gyalog 's egy lovas rendes ezeredet az uralkodó háznak mindég teljes számban tartani oly világos kötmény mellett, hogy azoknak tisztjei mindég Magyar nemes ifjakból áljanak, ajánlotta, azólta a' nemesség többnyire csak maga költfel. Nem gyakori most o' felkelés úgy annyira, hogy száz esztendő alatt négynél több nem vala: 1741, 1746, 1750 és 1809 években. Ez utolsó három század gyalog 's két svadron (amazokat 1672 talpasoknak mondották) lovasakból állottak; kik között ú. n. zsoldosok is valának. Ezeknek a' háborúba részt venniek nem lehete; békesség kötetvén a' Franciákkal mielőtt velek szembeszálhattak vólna. —

Második Rákoczy Ferencz' fegyvere bár pusztitótta e' megyének kiesebb völgyeit, népesebb falujit; még se tántoríthatá meg (néhányat kivéve) a' nemességet a' császári hivségben. Káli Kun István, Vass Daniel, 's a' ma is virágzó S - - - n nemzetség uroknak vallották 's híven tisztelék Rákoczyt; de nem kö-

vette egyik is a' szerencsétlent szám üzöt sorsában

Donec eris felix — —

Magok a' nemesek, jelenleg tápláltta 's nyugtatta honjok csak nem semmi terheit nem viselik; mert a' rendes katonaság a' nemesi felkelést potólja; a' köznép ellenben annyit, mennyivel többet hasonló gazdasági helyzetben alig lehet. Bellölök is áll Erdélynek három rendes ezredje. Fizeti az adót fejéről, földjeiről, legelöjiről, szóval: külső minden tenutumairól, minden darab marhájiról; apróbb marhájin 's külső termesztményein dézma fekszik, tészi (praestat) a' földes úri szolgálatot vagy is szakmánt (robottot) legegyetlenebb alakban a' milyent csak képzelni lehet. Éder egyenes éviró 's Erdély' levéltárainak eddig elé legszerencsésb kutatója „Excursio ad Historiam Martini Felmer VI. punct. II. pag. 243. Perrara sunt monimenta e quibus officia olim jobbagionibus Transsilvanis per fundorum dominos imposita cognosci possint: nempe haec u s u potius et p e d e t e n t i m quam pactione in scriptum primitus relata invaluere. Hoc magis enitendum, ut quae quis in hoc genere compererit, in lucem proferat „vallja és javallja. Apáti leirásában alább 1437 évre határozhatni legelöbb az ök szakmánjokat.

— Sok változásokon általmenve, végre a' robottot Maria Theresia királyné 1769 novemb. 12. némi-nemű rendbe hozta, melly szakmánrendnek (Urbarium) homáljos nyomai ezek hogy; minden a' földes urával helytt vagy igen közel lakó colonus (így neveztetik a' föld' colálásáról, miveléséről) zsellér (inquilinus) hetenként akár tenyérrel akár igavonókkal két napot szolgál. A' távulabb lakók' (iljen sok találtatik) szolgálatját az idő' kedvezése, a' végbeviendő munkák mennyisége és a' szabad kény szabja ki 's határozza. Néhól ez kész pénzel váltatik meg. Vannak még jobbágyok is, kik hetenként három napot dolgoznak tenyérrel vagy igavonókkal ha t. i. helytt vagy közel lakók. A' kender- len- gyapjú mivelés szolgálat rendén kivül tétetik. Az adásak (Dacianak irják törvényeink) mindezeken felül valók 's felette különbözők. 1514 II Ulászló kir. 15, 20, 25 törvény czikkelnél fogva végeztetett hogy: a' jobbágyak csirkékből, ludakból, malaczokból „munera colonorum" nevezet alatt kilenczedet fizessenek. Ma igen különböző minéműségben, közönségesen: tiz tojás, egy tyúk (karácson tyúkja) néhól magyaró, dió, gyümölcs, komló 's t. e'féle adatik évenként külön-külön minden szakmányoló gazdától. Élelem tartásak mindnyájoknak igen kü-

lönböző. Itt az első nap azonnal, ott két-ott három-amott hat nap múlva három czipót, itt főtt ételt napjában kétszer, ott egyszer, amott egyszer se jüttatnak. A' helyt és közelebb lakók czipót vagy főtt ételt felette ritkán várhatnak; 's talán ez az oka, hogy e' megyében minden, főképen az Oláhok' szakmány-miveik oly kénytelenek, csigahaladatúak, vagy méjebb ennek eredete? Különös hogy az ily terhekkel egybekötött földeknek se mennyisége se minemüsége tekintetbe nem vétetik! Ennél sujjosbbak a' status' köz terhei, mellyek a' legidomtalanabb alakban ezer részrehajlásak között ezekből állanak: az útak' készitése, levélhordások rospontozások (praejuncturae) katonák' élelme pontos kiszolgáltatása; (gabona, széna, szállás, fa, gyértya, főzelék és ágynémü — salgamum — (mellyek mindazonáltal az adóba szerfelett gazdaságosan feltudatnak, számtalan rovatalok, vámok, a' faluk' jegyzőjinek, bikáért falubiróért 's t. tenni kelletö munkák. Nagy a' rendetlenség ezekre nézve általjában. Az útak' ujitása, jobbitása, magános haszon halászat tengere 's az adozók' ingyen való terhe, és innen van, hogy tavaszszal őszszel oly roszszak járhatatlanak csak nem egész megyében. A' köznép érzette 's érzi mibe kerültek nékie

e' megye' 40—45 ezer ölnyi kövezettel készitett útjai, mellyeket az előre nem látó hajdaniak gyakran hasáb fákból alkották. A' fa- és kőhidak is mind a' köznépre rovatnak; ezért csuda e' ha azok oly keskenyek, rövidek veszedelmesek? A' nagy Alfred' arany reteszszei nem illettettek nagy Brittanniában; de itt a' vas-srofok is a' hidakról gyakran elorosztatnak; talán hogy saját értelkén alkotta a' köznép. — A' tobörzás (verlung) ritka példa itt mostanában. A' közelebbi (1830 évi) ujonczak (Tyrók — Recruták) száma kiket e' megye elég engedelmes vólt országos végzet nélkül adni, 135 vala. A' Laistromokban vannak nyomai hogy: ezt a' számat olykór ugyan azon egy évben kétszer is kiállitotta. Vóltak példák a' közelebbi Franczia háborúk alatt, hogy egyszerre kétszáz ujonczatis kiállitott ezen nemes megye zászló alá. Az ujonczak' kiállitásának eddig ele divatozott módja ez: a' kir. kormányszék a' főispánnak az ujonczak' számát 's elfogatások' pillanatját kiparancsolván; ez a' főbiróknak élő szóval, ezek a' szolgabiróknak az ily parancsolatot kiadják, kik ismét élőszóval a' falubiróknak tudtokra adják; meghagyván hogy nemesek' béreseit ne, 's erkölcs-

teleneket, lézengőket, nőtelenеket, fiatalokat Oláhat, Szászt, Magyart és Czigányt igyekezzenek fogni. Más nap, (mert a' fogás mindég éjszaka történik) az elfogattak kötelen a' megyei vizsgálat (domestica visitatio) előtt a' seborvos' jelenlétében megnézetnek, 's az alkalmatosaknak találtattak viszont kötelen békisirtetnek a' Kolozsvári és Beszterczei kerületbéli Béállitó elegyes Biztosság elébe, 's ha jóknak esmértetnek hóltig tartandó katonáskodásra. Melly megrázó bánásmód e' kénytelen hazaörökkel! Hajdan a' tisztség' közbejötte nélkül földes urakra vólt bizva az ujonczak' kiállitása.

Mikor lesz, és valyon lesz e' valaha hogy a' feudum honunkban oly jótékony gyümölcsökre fakadjon mint Würtembergi házban V vagy Szakálas Eberhard és alattvalói közt fakadott vala 1471 táján?

E' kicsin, szembe nem tünt, természetileg elvonúltt megyének a' hazai tudvalévő évrajzakból egy tekintettel által nézett

általános történetei

mellyek alább magok heljeiken részenként is feljegyezve vannak, vóltak.

Azt a' völgyet 's jelesen hól ma Romlott (nyomorúlt falú) Szentpéterfalva M. Ujfalú, Gyulatelke, Árokalja fekűsznek tudhatólag Romaiak lakták a' bévett idő számlálás 240 táján.

895 évben Tuhut' vezérlete alatt Erdélyben ide léptek-bé legelőbb a' Magyarok minekelőtte Okmánd kémjek által a' fegyverben álló oláhok' táborát az Almás vize mellett titkon megvizsgáltatták vólna, 's ekkór foglalák-el e' földöt és Erdélyt.

Erdélynek első feje herczegi czimmel Gyula 1002 e' megye' (melly ekkor vált azzá) birtokosai közül való vólt. Ekkor alkotá I István király mai napig álló polgári rendeltetését vármegye név alatt.

1070 a' Kunok végképen itt aláztatának meg Salamon király 's Geysa és László herczegek által. Az ólta

Faluk mellyeknek épitői tudhatók vagy legalább gyanithatók ezek: Pousa, Tihó, Eskűllő, Ördög Keresztúr, Récze Keresztúr, Pánczélcseh, Doboka, Szarvas Kend, Szent Márton, Macskás, Gyula, Kendy-Lóna, Bonczhidja, Boncz, Czege, Császári, Gyulatelke, Gyeke, Harina, Sajó-Keresztur, Kerlés, mellyekről külön külön alább.

1073 a' mirigy halál ölte népét.

1224 ide is telepedének kevés számú Szászak.

1242 és

1243 a' Mogolok határain ütötték-bé Erdélybe 's szomorú alakban hagyák-el feldúltt vidékét.

1245 az éhség pusztitott.

1280 részt vett III László királynak Kolozsvár mellett a' Kúnokan (különbözők a' fennebbiektől) nyertt győzödelmében.

1282 a' Hódostó mellett Czege határán esett ütközetben a' Tatárokan diadalmaskodtak nemesei, kik között a' Vass nemzetség' eldődei legkitünöbbek valának.

1301 az Árpád' vére magvaszakadtával — úgy látszik készek valának e' megye' rendjei a' Romai szék' ajánlatára hajolni 's Károlynak hodólni.

1404 a' Ludan Tamás' és Debrő István' lázzadásának kitétetve vala.

1427 midőn a' Törökök Erdélyt pusztiták, a' három nemzet ú. m. a' vármegyei nemesek, Székelyek és Szászak gyülést tartván; magok közt egy kölcsönös védelemre léptek hogy egymást oltalmaznák, 's ezen gyülésre e' megye is követeit küldötte.

1436 ólta temetői kőfalakkal kezdődtek békeriteni; valamint 1521-től fogva is még gondosabban.

1437 az Erdélyi több nemtelenekkel együtt e' megyei köznép is pártos fegyverét emelte vala földes ura ellen Vajdaházi (e' megyei) Nagy Pál vezérlete alatt.

1439 I. Ulászló' választására e' megye' rendjei készek vóltak.

1454 Rendei László kir. által meghivattak a' Budai orsz. gyülésre.

1458 nov. 29 Mátyás kir. rendeit Szegedre országgyülésre meghivta.

1463 Magyarország gyülésére követeket küldött.

1466 Mátyás király vad boszszút állott pártos pórnépén.

1468 Mátyás király az egész nemességet hütlenség szennye alól kegyelemből 's irgalmasságból (a nota infidelitatis ex gratia et misericordia) feloldozta; a' mit Éder a' Felmer' évjegyzeteire való észrevételei 153 lap. elő ád Mátyás királyt vádolva.

1478 Erdélyi vajda Vizaknai Geréb Péter Doboka várm. nemes karait és rendjeit a' Medgyesen tartandó országgyülésre látinúl ily Magyar értelmű parancsolattal hivta meg.

Vizaknai Geréb Péter Erdélyi vajda és Székelyek ispánja egyetemben és egyenként Doboka vármegye' nemeseinek 's más akármi állapatú és sorsú birtokos személjeinek idves-

séget! Hoszszas heszédbéli kinyilatkoztatás nélkül tudnotok kell jól mindnyájotoknak és egyenként az egész országot fenyegető veszedelmeket, mellyeknek koráni orvoslatára 's magának az ország' boldogságának 's hasznának elő mozditását nézve végeztük; hogy veletek egybegyüljünk 's az érintettek iránt tanácsotokat bévéve határozzunk; Ezért nektek és egyenként közületek a' király személyében parancsoljuk hogy fejenként — kivévén az egyházu szegény nemeseket — mártius 15-kére Medgyes mezővárossába gyüljetek, az egyébaránt hasanló esetekben megtartani szokott terü alatt, a' hól mü is köztetek leszünk, a' kölcsönös egyezések szerént veletek végzendők az ország' állapotjáról és sorsáról, ne hogy mint gondatlanok veszedelmek és az örökös szolgaság járma alá jussunk. Az előttetek tudva lévő büntetés alatt különben ne cselekedjetek. Költ Nagy Szilindekben februarius másodikán ezer négyszáz hetvennyolczadik esztendőben.

1495 mirigy halál dúlt.

1505 innen is Magyarországra a' Rákos mezei országgyülésre követek küldettek.

1514 Do'sa' pórhada e' megyéből is nevekedett; 's bár Éder Erdélyt menteni látszik is e' részben; de különben Apáti gyülés' helje az ők részökről hogy lehetett vala?

1526 Zápolya János' hadsergében nagy számú nemesség állott ki innen a' vérmezőre. Vajha megütközött volna!

1527 Borgói Kerlési és Búzai járásait Péter vagy Petrásko Moldvai vajda feldulatá kirablá.

1528 Zápolyától Peréni Péter és Török Bálint hadvezérek a' nemességet Ferdinánd' részére nem hodithatták.

Ez évett és 1529 Péter Moldvai vajda ismét bétört az alsó kerületbe.

1530 december 13 Besztercze felől újra bészáguldatt Petrasko Moldvai vajda, hogy e' vidéket rabolná; de az elemek ellene szegezvén magokat, kevés veszteséggel eltávozott.

1536 iszonyú éhség pusztitá népét.

1537 sok népe fegyverbe öltözik Zápolya' parancsára.

1538 Zápolya János' hadseregét nemesei is szaparitták.

1543 Péter Moldvai vajda Besztercze mellett kimentiben égetett az a. kerületben.

1544 a' sáskák terméseit evék-le.

1545 Petrasko Moldvai vajda az adó' halasztásáért Beszterczénél bérohanván Búzáig hatott pusztitva 's rabolva, és gazdag prédával megterhelve távozott-el.

1552 Bank Pál alvajda' parancsolatjából

Ilyés Moldvai vajda ellen egész nemesség felkölt, fegyvert kötött 's győzött. —

Miglen Izabella, mint fejdelem aszszoy is az Erdélyi rendek fejezte változandóság' játéka vala, e' megye' rendjei többnyire hivei valának nekie

1555 az adóra nézve nemesseinek birtoka öszveiratott.

1375 mirigy halál dúlt.

1578 az adó' egyenlitésére nézve nemeseinek 's nemtelenjeinek vagyonjai felirattak.

1586 éhség és mirigy halál pusztitott.

1599 Mihály vajda alatt keserves inségre jútott.

1602 a' Bocskay' hajdúji borzasztó kegyetlenséggel öldösték népét, égették falujit.

1603 Básztа György' háborúja sok irományjait a' megyének magának 's birtokosainak is elemésztette, a' mirigy halál pedig lakójit gyilkolta.

1608 a' megye' birtokosainak 's nem birtokos lakójinak vagyonja az adóra nézve feliratatt.

1609 a' megye' tisztjeinek fizetések határoztattak.

1616 valamely Gombos András nevezetű háboruskodónak Szatmár vármegyéből ide harapozását meggátolni akarván Betlen Gábor fej-

delem; e' megye' részéről is Kolozsvárra fegyveresek küldettek zászlója alá octoberben.

1640 a' megye' tisztjeinek fizetések határoztattak.

1652

1653 Ugyan azon megye' tisztjeinek fizetésök a' mostaninál kisebb mértékben meghatároztatott, 's azoknak zálagas létök is megkivántatatt, több a' tájtt hozott törvények által — akkór helyesen!

1658 a' Tatár kám Ali basa' parancsolatjából.

1661 Ali basa maga dúlta határait, helységeit; a' mirigy halál pedig népét emészté.

1662

1663 a' Törökök által kipusztitatott.

1664 Ebeni István Kolozsvári fő — Véér György másod kapitányok keze alá szállitott Kolozsvárra — egyebeken kivül — 50 szekér tűzi fát, a' vár örizö katonaság' élelmére 100 kis köből búzát.

1678 mirigy halál dúlta.

1687 octob. 27 az Ausztriai ház' védszárnyai alá adta magát, mellyhez mindég szivesen ragaszkodott.

1688 majusz 9 a' Török oltalomról 's minden vele való szövetségről végképen lemondott.

1689 e' megye' portái felszámittattak. A' felszámitást a' K. Fehérvári országos levéltára birja.

1693 mirigy halál vesztegeté népit.

1696 april. 28-ról e' megye panaszol a' katonaság ellen.

1700 a' f. kerület 79, az a. 100; ismét a' f. 100, az a. 200 köböl búzát (köblit 3 forintra számitva) a' Hohenczoller és Pálfy ezredek számára. A' f. kerület 7000, az a. 15,000 font hús. 496 m. forintat 48 x-árt a' f. kerület, 3158 m. for. 48 x-xárt az a. kerület. Egyéb adó gyanánt az egész megye 523 m. forintat 45 x-árt adatt katonák' élelmére.

Paranesoltatott hogy: az ország' határára nézve a' megye világosan tudositsa a' kir. kormányszéket határa' széleiről.

A' haza' részéről e' megye szülte Simon Mihály és Czegei Vass György a' fejdelemhez követekül rendeltettek és mentek.

1701 a' f. kerület 750 rh. forintat, az a. 916 rh. forintat 40 x-árt; a' f. kerület 150 köböl az a. kerület 183 köböl 1¾ véka búzát, 7200 Bécsi mérő zabot a' f. kerület, az a. 14,400 Bécsi mérőt; a' f. kerület 40 szekér szénát, az a. 80 szekeret adott a' katonaság' számára. Ismét f. ker. 700 rh. for. az a. 900 rh. forintat; a' f. ker. 4500, az a. 5500 rh.

forintat; f. ker. juniusz 25-kén 500 az a. 1000; viszont a' f. ker. 300. az egész megye 200 rh. forintat szolgáltatának-bé az ország' tárába. — Termesztmények' árában a' f. ker. 800 rh. forintat, az a. 500 rh. for. az egész megye 800 rh. forintat; az a. ker. 246 köböl búzát. Ujra Lippának szét hányatására húsz kézi munkások heljett juliusz 19-kén fizetett: 74 rh. forintat 20 x-árt. Majd a' Sz. Somlyai katonaság' számára fizetett a' f. kerület 5200 rh. for. az a. 500 rh. forintat.

1702 adó gyanánt fizetett a' f. ker. 3000 rh. forintat, az a. kerület 3666 rh. for. 40 x-árt; katonai élelem heljett a' f. ker. 875 rh. for. az a. 1000 rh. forintat. Ismét termesztményül: f. ker. 175 köböl, megint 1050 köböl; az a. ker. 214 's újra 1284 köböl búzát. Melly alkalommal egyszer'smind a' f. ker. fizetett-bé a' köztárba 750 rh. forintat, az a. ker. 916 rh. for. 40 x-árt.

Martiusban e' megye' részéről a' Szamostól fogva a' Zilahig kisirő biztosoknak a' katonaság mellé rendelve valának főbiztosokúl. Kabós Mihály és Gábor, Fosztó Zsigmond; többiek: Csomafái Csomafáy László, Pánczélcsehi Balag Ferencz F. Tőöki Visky Pál, Dobokai Ördög Ferencz és György, Kidei Némethy Já-

nos, Csomafái Csernátoni István, M. Köblösi Dobay Péter.

Majuszban mind felső mind alsó kerülete mágnássai 's nemesei — nem a' legjobb rendel — az ingyenvaló sóhaszonra nézve felirattak falunként, mellyről való laistrom (Regestrum) szerént részesült ezen haszonban: száz ötvenhét nemes ház.

1703 II Rákóczy' pártjára csak némely része állott nemeseinek.

1709 mirigy halál dúlta népét.

1712

1713 az adózás' könnyebb módjára nézve öszveiratott.

1718 a' mirigy halál pusztitatta népét; valamint

1719 is.

1721 feliratatt az egész megye.

1736 öszveiratott az egész megyebeli telkek' száma.

1738 mirigy halál vesztegette népét.

1702 év ólta a' mostani Mecséry báró.

1742 év ólta a' mostani Splényi báró és fő herczeg József nevét viselő ezredekbe fogdosás által a' Török- Pruszszus,- ismét a' Török- és Franczia- háboruk' alkalmával többet adott e' megye ötezer embernél zászló alá.

1750 az adózás' rendbe hozatalára nézve az egész megye' népe számba vétetett.

1754 az adózás' rendútja (sisthema) felállittatik.

1761 Oláh népe felszámláltatott, midőn találtattak: 12,358 háznép, lélek 45,891, pap 275, egyházfijak, éneklők 's harangazók 224, templom 165.

1763 az ország' felosztásához képest e' megye a' Kolozsvári tartománybéli vidék' alkató részévé tétetett, mellynek mellék biztosa (Adjunctus Pr. Com.) 1771 vólt Cs. Sz. Mártoni Szabó József. Majd. 1804 a' Beszterczei vidék' alkató részévé is tétetett.

1766 egyházi megyék' rendén minden vallás' sorsosi külön irattak-fel: vólt ev. reform. 1147 férjfi, 1065 aszszony személy a' f. kerületbeli 20 egyh. megyékben; 2018 férjfi, 2036 aszszony személy az a. kerületbeli 22 e. megyékben, és igy az egész megyében találtatatt: 3165 férjfi, 3101 aszszony személy, 's öszveséggel 42 e. megyében vólt evang. reform. lélek az egész várm. 6266. — Ev. Lutheranus, akkór hat e. megyében, vólt mind két nemen: 1571; ezeken kivül Bonczhidján (hól ma egy sincs) 32.

1770 Törvényszéke (Tabula) illy jelentést küldött a' kir. kormányszékhez maga levéltárá-

ról: „A' derék és kisebb székeken foljó nevezetesebb és inkább közönségesebb (publica) irományokról vitetnek ugyan külön jegyzőkönyvek; de vannak több olyanak mellyek rendbe szedést kivánnának: azomban az ujabb irományok a' szünteleni táblák felállitatása ólta a' jegyzők által különböző jegyzőkönyvekbe a' polgári és törvényes tárgyák' megkülönböztetésére nézve tisztán iratnak 's havanként nyalábokba köttetnek mutatóikkal egyetemben."

1772 Vólt e' megyében 20,261 hóld szántóföld, 14,841 hóld-rét, azaz kaszáló. 927 holdszölő. 17,449 darab igás barom, 11,775 tehén, 3224 borju 's csikó, 28.680 juh, 3666 kecske, 10,022 sertés, 1778 méhkas. Bizonyos-e e' számitás 's e' mérés pontossága?

1784 juliusz 3-kán kiadott parancsolatból neve a' vármegyének eltöröltetett előbbi törvényhatóságával együtt, 's Belső Szolnak és Torda vármegyék' neveit vette-fel.

1785 ily nevezetek alatt a' polgári igazgatásra nézve (politica administratio) a' Kolozsvári districtushaz alkalmaztatodatt. Közgyülései jógától megfosztva, azt csak az ország' gyülési követek kinevezésére 's a' legterhesebb állapotban tarthatni nyeré-meg. — A' közönség („Nos Universitas") czimmel élnie megtiltatott.

1821 a' szakmánrend' behozatalára 's elintézésére nézve helységei felirattak napi bér mellett, 's Göcz László királyi biztos' elnöksége alatt a' köz szék' szinén letett hit utánn, természeti jobb vagy roszszabb minéműségeikhez képest három karakra osztattak. A' munka erről elrejtve tartatik.

1831 a' cholera (hányó láz) elemészté nihány embereit.

1832 nemes rendjeiben a' nemzeti lélek eleven jelekre buzdúlt; többek közt abban, hogy Magyarországgal egyesülni kész indúlatjokat kijentették, mellyre többek közt nemes Nyitra vármegye az 1464 évi 13 §, 1492, 1 §, 1539, 1595, 1615, 1790 és 1791 évi 3-ik törv. czikkelyjei 's közös végzetei szerént a' Magyarországi nemes rendeknek, ily kifejezetű nyilatkozattal felelt e' megyének Kossovich Károly aljegyzője' tollából: „Nagy Méltóságú, Méltóságos Fő Tisztelendő Tekintetes Nemes Nemzetes és Vitézlő Rendek, Kedves Barátink és Atyánkfiai! Midőn az 1827. 8. Törvény Czikkely következésében az Országos Rend szeres munkák megvisgálásával foglalatoskodnék (sic!) a' többi Országos Tárgyak közt Erdélynek Magyarországgal leendő szoros Egyesülése azon hazafiúi buzgalmat és köz ohajtást gerjeszte Gyülekezetünkben, melly a' két Test-

vér haza egymást hiven szerető minden lakó-ji' keblét elolthatlan hévvel lelkesiti, buzditja.

Vérző szivvel emlékezik viszsza minden igaz Honfi azon szerencsétlen történetekre, mellyek a' két magyar Haza megoszlását egymástóli elválását eszközlék, és szép reményel biztatva pillant az öskorba, melly annyi fényt Dücst Boldogságot áraszta a' még megoszlást nem ismért Magyar nemzetre. Valóban

Nincs törvényesbb, természetesbb, 's boldogitóbb kivánat, minthogy az egy sark szabadság pajzsa egy szent Korona védelme alatt élő Iker Ország egy polgári Testté, egy felbonthatlan egészszé forjon, olvadjon öszsze.

Figyelemmel lévén tehát mind Magyarországnak, mind Erdélynek a' viszonti szoros Egyesülés iránt tett többszöri kivánságira, szükségesnek itiltük az ide túl rekesztett, és megalapitott Küldötségi véleményünket a' köz lángolással óhajtott Egyesülésről Erdély lelkes véreinkkel 's Rokoninkkal közleni, egyszer'smind pedig Nagyságtokat Kegyelmeteket mint ugyan azon egy nemzet' fijait valódi Testvéri szeretettel és atyafi hajlandósággal felszólitani hogy e' viszonti szorosbb egyesülési Tárgyban hazafiúi czélzatinkat öszinte Magyar keblü és rokon érzetü nyilatkozatikkal részekről is előmozditván, a' köz levelezés ezen ösvényén szándék-

jokat velünk közölni, és a' két Testvér haza közt eddig félben szakadt egyértés 's értesités felélesztésével hazafiúi készségöknek igaz Testvéri szeretetöknek maradandó zálogát emlékkönyveinkben felállitani méltóztassanak. Egyébaránt atyafiságokban és szives barátságokban ajánlottak szokott tisztelettel maradúnk Nagyságtoknak Kegyelmeteknek kész kötelés szolgáji szives baráti és atyokfiai Nyitra vármegye Közönsége. Költ a' mi 1832-dik Esztendei, Kisasszony havának 29-kén Nyitrán tartatott köz Gyülésünkből. Külezim: Nyitra Vármegyétől. Nagy Méltóságú Méltóságos Fő Tisztelendő Tisztelendő Tekintetes nemes nemzetes és Vitézlő Doboka vármegye Közönségének Kedves Barátink, és Atyánkfiainak. Hivatalból. Dobokán Erdélyben."

1833 az Erdélyi hazafiak' békétlenségének nagyitva felhatott hirére fejdelmi személyes Vlassich Ferencz báró küldetvén hazánkba Kolozsvárra; a' megye majusz' 2-kán tartatott köz gyüléséből követséget nevezett-ki a' nagy ember' idvezletére, mellynek vezére és szónoka Máriafy Antal — főbiró vala.

A' Csákyak közül, kik régólta hatalmas birtokosak itt, négy vajdát — a' Kendyek közül egyet a' Losonczi Bánfyak közül is egyet; kettőt Gyula neven herczegi (Dux)

czimmel fejdelmet, ugyan ezen neven kettőt vajdát, Pousa neven egyet alvajdát kettőt a' Dobokay és Kendy személyökben; tartományi korlátnokat hatat: Kendy Sándor és István, Kovácsoczy Farkas, két Petky János és Petky Farkas; két ispánt a' Szász nemzetnek (1235 és 1243) Aristald és Lentenek; egy Erdélyi rom. cath. püspököt Maksay András (kinek nemzetsége csak utóbb házasság által lépett-fel itt) Veszprémi püspököt Kecsethy Márton; egy Görög egyesültt püspököt Babb János; három ev. reform. püspököt Tiszabécsy, Verestóy, Aranka személyökben adott fijai, birtokosai 's nevendékei közül a' hazának és nemzetnek.

A' megye gazdasági és müvészeti általános esméretére szolgáló jegyzetek lehetnek e' következők is eredeti kútfőből kivéve: 1832 évett találtattak egész megyében gyapjú- len- és kender mivelő háznép 12,387, ugyan annyi szövőszékkel (Erdélyben, a' várm. osztováta:) pálinkafőzés nagyobb mennyiségben 60. méz- és viaszgazdaság 65, posztó kereskedő 4, dohány termesztés 70, szalona zsir fagyú árulás 6, mészárszék 9, nagyobb lisztelő vizi malom 65, (ma száraz malom 3)

halász 50, jelesbb virágos, veteményes és gyümölcsös kert 's kertész 30, nagyobb és kisebb vendégfogadó 17, apróbb bór- és pálinka korcsma 180, mész kemencze 10, jobb kovács 16, asztalas 20, ács 24, kőmives 15, jobb lovakkal kereskedő 1, lakatas 1, kémény-seprő 1, szabó 20, czérna és gyapjú kézmiv 160, szőcs (a' kik közül egyik sem czéhbeli, sem a' többi kézmivesek) 160, kézi-kosár készitő 8, puska ujitó 1, kerekes 7, fazekas 50, kőfaragó 3, orgona készitő 1, — hamúzsir főzés 3, malommester 3, műszeri hangász 18.

Pálinkafőzés a' Zsidók' kezében divatjában van: Vármezőn, Felegregyen, Pousán, A. Kékesnyárlon, Romlottan, Cs. Gorbón (az Udvar által) Vajdaházán, Pánczélcsehen, Bonczhidján, N. Ilklódon, Magyarósan, Kerlé'sen, Szeretfalván, Nagy Sajón, Sófalván, Várheljen.

Felesbb méz és viasz gyüjtetik: Nagy Iklódan, Viz Szilváson, Tötörben, F. Tőőken, Széken, N. Devecserben, Szavában, N. Sajón.

A' nádméz készités répából Cs. Gorbón keletkezik.

Müszeri hangászok vannak: Bonczhidján, és Nagy Sajón.

Nevezetesbb halászatok az álló és foljó vizekben mennek véghez: Czegében, Szent-Gothárdon, Gyekében, Széken, Szent Egye-

den, Nagy Iklódon, Tihón, S. Keresztúron, Sárvártt, Kerlé'sen, Nagy Sajón.

Alkalmasbb vendégfogadók vannak: Magyar-Egregyen (évi jövedelme 3000 rhf. vált.) Puszta szent Mihálytt, Drágban, Borsán, Válaszúton, Dobokán, Kis Jenőben, K. Lónai határszélben, Sátor czim alatt Bonczhidján, Czegében, Nagy Devecseren, Magyarósan, Nagy Sajón, Gyekében, Kerlé'sen, Harinán, Buzában.

Mészkemenczék: Ördögkúton, Csömörlön, Vármezön, Drágban, Mikolában, 's ezeken kivül öt helységben.

Legizmosabb és alakasbb barmak a' Széki és Búzai járásban tenyésznek, sertések az Egregyiben.

Becsesbb lovak találtatnak: Válaszúton, Drágban, Kerlé'sen; legbecsesbb Bonczhidján.

A' szép mivészet — meg kell vallani — még halálos álomban szendereg; a' hangászság egyedül számlál egy-két kitetszőbb mivelőt és mivelőnét nagyjaink közül; de melly keveset 71 ezer emberhez képest! nemzeti hálás örömmel valljuk s' büszkén hirdetjük hogy egy c' n. megyei eredeti Magyar származatú nemesek *és mágnások közül* a' *Bécsi karinthiai kapuról* nevezett hires hangakarban (orchestrum) mint solot játszó flautás a' második heljet nyeré versenytársai közt. — A' bajnoki és polgári érdem

fontta babér füzéri közt egy-két szelidebb virány ki szépen diszlik! Oszszián Zrinyi Miklós, Gyöngyösy István, Barcsay Ábrahám, Teleky Ádám gróf, Körner hősök, jeles kormányfijak, 's tisztelve szeretett költök és fordítók lehetének egyszer'smind. —

Az egész megye' nemeseinek száma: 4686, nemtelenjeinek: 65,557; az egyházi személyeké: 375; hivataltviselöké: 48; capituláltt katonáké: 268; szabadságos katonáké: 10; kézmiveseké: 443. Minden házak' száma: 12,567. Ezek egyenként alább is elö kerülendök. —

Polgári kormányját a' megyének 1540 éven kezdve máig, kik, 's mi nevüek viselték légyen 's jelenleg (1834. febr. 20.) viseljék itt következik. Megjegyezvén azonban eleve azt, hogy a' kisebb tisztviselök' neveit csaknem a' legujabb évekből bár, fáradságos kutatásaim utánn is ki nem nyomozhattam. E' nevezetes czikkelt a' nélkül hogy a' tisztségeknek valamely esméretét a' régibb és ujabb korból ú. m. azoknak eredetét, czélját, jogait, tulajdonképen való kötelességeit, fizetésöket (Salarium) ne érintsem, nem tehettem. Lássuk tehát röviden ezeket törvényes méltóságok, tekintetök és tiszti viszonyos hatalmok fizetésök rendje szerént a' régibb és jelenkórban.

I. Főispán. (Judex Castri. Comes Castri. Comes Parochianus v. Parochialis seu Provincialis (III. Béla alatt 1190 évett) Supremus Comes (Legrégibb latin „Comes“ nevezete onnan eredett, hogy a' „Comes“ szó az oklevelek' bizonyitása szerént „birót“ jelentett, a' minthogy a' főispányok hajdanta a' vármegyékben lakó népeknek fő itilő birái vóltak. — Perger úr nyomos megjegyzése szerént a Magyar hazában az ország' birája is, hól Judex Curiae Regiae hól Comes Curiae Regiae nevezettel illettetett, 'sőt a' város' vagy falú' birái is néha Comes villae (L. felebb Comes Teutonum de Villa Rudana) vagy Civitatis czimet nyertek. Hogy Magyar neve mikor jött divatba; 's a' Tót Jupan-tól e' vagy Zsupantól vette légyen eredetét, a'vagy származatát Atilla' idejére Kéza Simonnal kellessék felvinnünk; mind ezek aránt akkor midőn a' jövőben Magyar-ország' nádor-ispánjainak általános historiaja Magyar-nyelven kijövend, reméljük mint nevére mind alkatmányára nézve ugyan azon egy eredetű és korú tisztség' nevéről tudositatúnk.

E' tisztség valamint Magyar-országon (L. többi közt a' Tudományos Gyüjtemény 1821 évi V kötet. 2 szam. Diplo-

ma. S. Stephani de anno 1001 super donatione S. ecclesiae Vesprimiensi facta) úgy Erdélyben is egykorú az ország' polgári elrendelésével: mert szent István első Magyar Apostoli király 1002-dik évben Erdélynek meghoditása-'s vármegyékre osztásakor a' napnyúgoti szokáshoz képest méltóságokat állitatt 's azok közt főispánt rendelt a' megyékben lévő várak' fejévé. De Erdélynek Magyarországgal egy test léte az az: ötszáz harmincznyolcz év alatt, csak az első főispán tudatik, a' ki vólt a' vármegye' mostani nevének szerzője.

Dabauk (Dabuka, Dobuka, Doboka.) (Adja a' Magyarok' Istene hazánkfijainak jelenkori lángoló indulatjokat arra is kiterjedni hogy: az ily érdekletes hézagok' bétöltésére út nyittasson a' magános és köz levéltárok' szabadabb használhatásával; hogy egykór a' jövőben bár 24 főispánjait tudhassa e' megye'-mint Szatmár — az előbb lefolytt öt Magyar századok sorából!

Hajdan a' latin kiejtés (expressio) szerént megyés ispánnak neveztetett a' megyéről mellynek feje vólt.

Kálmán király országosan határozá hogy: a' nagyabb tisztek' pereit a' megale judicium, megye széke, a' kisebbekét a' főispáni

itilő szék itilje és dötse el, a' mi 1095—1115 állott.

1197 táján valamint más-'s nem csak belső Szolnak-vármegyék' főispánjai; úgy a' Doboka vármegyei főispánok is neveiket oda irták a' kir. függő pecsétes levelekbe, a' kik néha azon kivül vajdaságat viseltek. Felmer 139 § nyomán.

1231 évi 12-dik, II. András kir. Arany bullája 5-dik czikkeljei szerént a' serviens (vár' szolgáji) előbb, 's utóbb minden megyei nemesek örökös jószágaiban a' tized dolga a' vármegyék' főispánjainak hatalma alá rendeltetett. — Ugyan II András kir. alatt végeztetett hogy: a' főispáni szék csak a' maga megyéjebeli ügyeket itilje; de a nemes' fejéről ne itilhessen.

A' vajdák alatt nemes embernek a' nagyobb hatalmasság' öt esetein kivül minden ügyei és perei, mellyek 50 forinton alól való értekűek vóltak felebb terjeszthetés nélkül a' főispán előtt itiltettek és végeztettek-el.

1291. 4-dik Törv. czik. szerént a' főispán bárónak neveztetik és czimeztetik.

Valamint mindennek úgy Doboka vármegyének is keblében várnak kelletvén helyezve lennie; — különben vármegyének hogyan neveztethetett vólna? — az első öt Magyar száza-

dok alatt ezen várnak e' megyében Doboka várának — kapitánjai 's a'hoz tartozott királyi nagy jószágnak fő gondviselöji a' főispánok vóltak 's abból vették a' magok a' polgári tisztek' 's némely vitézek' zsoldjait.

1292 a' tized' dolga a' főispánokra bizatik III András kir. 37 tör. czik. szerént. —

Eredetileg a' főispánok egyedül a' szorosbb értelemben vett vár' vagy is vármegyék' népein nem pedig a' többi különböző nemeseken bíróskodhattak, későbben megengedtetett minden nemesekeni bíróskodás, 's ekkór rendeltettek mellójök esküdtek segédül. Perger. Köz hasznú esméretek tára.

1435 az ötödik országos végzet első czik. így szóll: ha a' mü népünk meg nem gátolhatná az ellenség' hatalmát: „azon részekbeli papurak, főispányok és nemesek királyi zászlóink alá kötelesek lesznek állani fegyvereseikkel" A' harmadik így: „azok pedig kiknek nincsen urak a' főispán' zászlója alatt magok költségén, fegyveresen a' mint töllök kitelik." A' kilenczedik így: azon károknak mellyeket a' 8-dik czikkelben megirtt szállásolás ellen vétök által a' faluk' lakosainak tétetnének megforditásokra nézve a' határoztatik hogy: ha a' megkárositott nemes ember maga személyében, ha pedig szolgáló ember a'

falubiróval, és két tő szomszédjaival a' főispán és fő- vagy szolgabiró előtt megesküvén káraira, arról vett bizonyitást a' királyi Udvarnak mútassa-bé, 's azon bizonyitás szerént azonnal hozattassék itilet és tétessék elégtétel." L. a' Magyar törv. test Zsigmond király' végzeteit 1435 évre.

1458 végeztetett országgyülésen hogy: a' főispán a' köz gyülésnek elnöke legyen, és hogy azt mindég 15 nappal eleve hirdettesse ki.

Valamint a' főispán, úgy a' több akkór fennállott megye' tisztjei és biráji legelőbb (1458) tettékle hütöket törvényes végzetnél fogva.

Régebben is (Vesd öszve Corvinus Mátyás királynak 1463 az Erdélyiek által a' nemesi felkelés aránt hozott 12 törvény czik. megerősitését Kovachich Scriptores rerum Hungaricarum minores II. dar. 384, 387 lap ezen szavakban: „altero Comite" „cujuslibet comitatus cum signo publico illis praeeunte.") 's honi fejedelmeink alatt 1631-ig és 1674—1702 a' főispánok' laistroma erre mútatván 's Benkő is ezt a' 418 lap. igy magyarázván, egyszerre két főispánja vólt (L. Nyiresy István' vallatás feleletét 1627 év. majus 26) egyik

mint belső tanácsnok a' fejedelem' oldala mellett tartozott lenni mind a' háború alatt mind békesség' idején; a' másik szünet nélkül vármegyéje' keblében. E' törvényes divat 1711-b. merében megszünt, 's az ólta csak egy a' főispán.

1507 ólta vallató pecsét adó a' főispán; pecsétjének 24 magyar forint büntető ereje, félesztendő ereje ideje, váltsága 24 xr. c. p.

Nem csak az elsőbb öt Magyar századok' folytában, hanem a' közelebbi évek alatt is a' főispán polgári 's egyszersmind hadi feje (Banderiatussa) vólt a' vármegye' népének és nemességének (Banderiumának) háború alatt szintén mint békességben 's ezért mint szabad zászlós úr (L. felebb 1291 év) bárónak (per excellentiam) czimezteték. Az állandó rendes katanaság' felállitásával, jelesen az Ausztriai ház' uralkodása alatt hadi szolgálatjak lassanként megszünt.

1526,

1534 olvassuk, hogy a' főispán véres kardat hordoztatatt széljel-szerte a' vármegyében, a' mi parancsolat gyanánt vólt a' nemesek' fegyverfogására. Lassanként múlt-el e' szokás-is a' hadi rendnek más alakra változtával.

1619 táján a' főispánok „Magnificus„ czim-

mel illettettek a' fejdelmektől; jelenleg a' kir. kormányszéktől, ha születésre nézve nem gróf, vagy status tanácsnoki rangja nincsen: „Spectabilis ac Generose Supreme Comes Frater Nobis Observande! „szollitatik. Talán igy lehetne magyarúl: „Tekintetes és Vitézlő Főispán Méltatandó Atyánkfija!“

Honi törvényeinkben a' főispán' zászlója alatt vitézkedők' serge neveztetett: „mezei hadnak.“

1669-beli törveny I Apafy Mihálynak, valamint Kemény Jánosnak 's Barcsay Ákosnak is az előtt kikötötte a' feltételek rendje' 16 pontjában hogy: legalább 1000 forint érő záloga legyen azon vármegyében a' főispánynak, melynek a' fejdelem által főispánjává tétetik.

Hajdan nem csak mint hadi hanem mint polgári feje is a' megyének a' főbenjáró hatalmat gyakorolhatta több alattvaló tisztekkel együtt minden felsőbbi függés nélkül, melly jogban 1690 ólta némely változások történtek.

1691 a' Leopold császár' kir. függő pecsétes levelének 7 czik. a' főispánt érdemes hazafiból tétetni nyilván rendeli.

A' mi hajdanta vólt fizetésök' mennyiségét illeti: bizonyos hogy Árpád' nemzetsége adta

királyaink alatt Erdély szerencsés távúlban a' köz jövedelemmel szabadabban bánt, mint Magyarország; a' főispán pedig megyéjében teljes hatalmat gyakorlott megyéje körében került jövedelem felett. Hihető hogy itt is, mint Magyarországon utóbb, az idegen házakból választatt királyok alatt a' köz adónak egy harmadában részesült a' főispán. Vesd öszve II. András kir. 1222 évi 29-ik törv. czik. — A' megkülönözés utánn a' fizetés mennyiségére nézve, hól több hól kevesebb vala, a' mostaninál kevesebb.

A' főispán mentt a' postadijtól Maria Terezia alatt hozott törvény szerént.

1764 ólta fizetése 1200 rh. forint c. p. mellyet három holnaponként vesz a' megyei kir. adótárból.

1785 év szomoruán tetsze fel a' főispánságra nézve: akkor kir. parancsolatból eltöröltetett. Királyi biztos váltá-fel; 's igy gyászolá hajdani százados fényét 1790-dik évig, midőn ismét megujult 's törvényes alkotmányját hatalmát viszszanyeré.

1790. A' főispánság egy addig esméretlen tisztséggel lön némi-némüleg osztáljos: melly az úgy nevezett helytartó (Administrator)

De valamint egyéb Magyar és Székely törvényhatóságokban bévett (vagy béhatott) úgy ide is béhozott főispáni-helytartói tisztségnél törvény és szokás szerént nagyobb mind tekintete mind hatalma a' főispánnak. — A' királyi kormányszék' megszollitása (melly mint érintők atyafiaknak „szollitja: a' Spanyol honból költözvén" ide az e' féle czimezetek' különbségei) azt magyarázza, hogy a' helytartói tisztség kisebb a' főispáninál; a' helytartótól az „atyafi" czim megtagadtatván. Fizetése se mindenkor annyi a' helytartójé, mint a' főispányé. — A' helytartói tisztség tehát az ujabb kor' szüleményje, mellyről a' törvények hallgatnak. E' megye eddig elé csak egy elfogadott helytartót számlál. Ezt a' kir. fő kormányszéknek is jóga van nevezni.

Csak a' most futó XIX században hagyatott fel a' főispánnak azon kötelessége hogy: alattvaló tisztjeinek erkölcsökről (Conduit) esztendönként rendes feljelentést tenne a' királ. kormányhoz.

Az úgy nevezett Productionale Forumnak mivólta ez a' törvényszék áll, 's a' meddig állani fog, a' főispán, sőt a' főispáni helytartó is, rendes tagja. Ha olyan a' hely-

tó hogy főispán' teljes nem létében viseli hivatalát, az országgyülésen a' főispánok' sorában helyt foglalhat; ellenben (mint közelebbről történt) főispán' létében azok közt helye nincsen.

A' főispán akkor, mikor a' kir. kormányszék' tagjait a' vérségi egybeköttetés kikölti, némely itiletekben székeiből, a' belső tanácsnok' heljét potolja.

Nincs nyoma itt, hogy a' főispánság örökösön valamely nemzetségnek adományoztatatt vólna. — Egyházi méltósághoz se vala kötve.

Törvény szabálja, hogy a' főispán állandóúl a' megye' keblében rendszerént lakozzék; mert különben a' megye' fijait csak feladásokból esmérheti, ezek pedig ritkán egyenesek.

Midőn valamely tisztviselő kihal vagy egyébképen hivatalától megválik, hatalma van heljét mással potolni (úgy nevezett heljettessel) a' rendes választásig 's a' kormány által megerősitetéséig vagy változtatásáig.

A' főkormányszék' ajánlatára ön a' fejedelem erősiti meg hivatalában.

Nem csak joga van, hanem törvény szerént köteles közönséges gyülést valahányszor a' köz ügyek kivánják, különösen pedig évenként négyszer gyűjteni; minden gyülés' költsége potlásáúl (az az csak négyet enged meg

évenként a' felsőbb rendelmény ily' segedelmezettet) száz-száz rhforint c. p. lévén rendelvemeg mint kifizetendő 's ezis felsőbbi mindannyi megrendelés mellett a' főispán' nyugtató levelére a' megyei kir. adó tárból fizettetik. *)

Hivatalába igtatására (installatio) száz rh. forint c. p. szokott adatni a' megyei kir. adó tárból; melly igtatás két főbb rangúak által vitetik végbe, a' béigtatandónak következő hit letétele mellett: „Én N. N. hit a' császári királyi Apostoli felség Austriai császár Német-Magyar-'s Cseh országok' királyja Austria' főherczege Erdély nagy fejdelme Székelyek' ispánja (I. Ferdinand) törvényes és örökös uram fejedelmem választása 's megerősitése által Doboka vármegye főispánsága' tisztibe rendelt, esküszöm az élő 's örök istenre és hitemmel igirem 's fogadom hogy: azon császári királyi Apostoli felségnek 's törvényes örököseinek és következőjinek egész életem' fojtában hiv, engedelmes egyenes és őszintes' alattvalója, barátjainak barátja, ellenségeinek ellensége leendek, voksommal kárait eltávoztatandam 's hasznait előmozditandom; ha valakit igazai, uralkodása vagy szentséges személyje, a' haza' alkatmányja, bátorsága és csendessége ellen mun-

*) Közgyülés tarthatás jóga a' főispánnak legközelebbről korlát közé szoritaték.

hálódni törekedni vagy tettre vetemedni látnék, azt semmiképen elnem titkolom vagy palástolom, hanem sietőleg felfedezem, meggátlom 's annak minden módon eleit veszem; főispáni tisztemben nemesnek úgy mint nemtelennek, mindnyájoknak és egyenként főbb és legkissebb segédeimnek magok igazait a' felség' kegyes parancsolatjai szerént egyenesen kiszolgáltatam. A' törvényszékeket az én törvényes rendes és érdemes személjü bizonyitóimmal az elnyomattattak' felsegéllésökre 's a' törvénytelenségek' megzabolázására a' hazai törvények és alkatmány szerént intézem; senkinek igazát személjes tekintet, vagy egyetértés annál kevesbbé ajándékok elfogadásából, vagy akármely ürügyből feldúlni nem igyekezem; a törvényes itileteket egyenes elegtételbe vétetem, a' megye' altisztjeit, érdemes jó hirü, a' megyének hasznos 's a' vármegyében birtokos személjekből alkatam, a' sinlődő népet méltatlan büntetésekkel, 's egyéb törvénytelen terhekkel, zsarolatokkal, vagy az adónak idomtalan felosztásával 's különböző rovatalokkal nem terhelem, a' terhelni akarókat megzabalázam, a' rám bizott vármegyének mindenekben hiv, gyors gondját viselem, a' kir. kormányszék' parancsolati 's az ő felügyelete aránt engedelmes leendek, 's a' haza' boldogságát a'

fejedelem' szolgálatjával egy nyomban mérendem (a' következő igék fejezte fogadástételek 1794 ólta toldattak az eskük' soraihoz egy szomoru terv' felfedeztetése utánn) 's a' mint jelenleg semmi titkos társaságnak vagy szövetségnek sem a' császári királyi birtokban semaz idegen tartományokban hodolttja nem vagyok; úgy továbbá is semmi ilyetén társaság' vagy szövetség' részese, bár mi szín és ürügy alatt is nem leendek Isten engem úgy segiljen."

Törvény és rendszerént való elnöke mind a' közönséges mind a' törvényes derék széknek, ebben midön a' vok'sok száma egyenlő, a' főispán vok'sa határozó.

A' vármegyei foglyok' élelmére, tartására a' kir. adóbévevők főispáni nyugtató levél nélkül pénzt nem adhatnak-ki (erogálni).

A' vármegye' erejének (Gens Comitatus, Brachium Comitatense) törvény szerént kirendelője 's Vezére (Ductor).

Az országgyülésre úgy nevezett Regalisak által hivattatik-meg hivatala' méltóságánál fogva.

Levéltárnokat, laistromzót irnokokat, némely biztosokat, közügyvédet és szegények ügyvédjit, ajtónállót, húszárokat, tömlöcztartót és hajdukat hatalma van állandóúl kinevezni min-

den további felsőbb jóváhagyás és megerősités' szükségén kivül. Hatalma van maga mellé egy elnöki laistromzót rendelni 20 rh. forint c. p. fizetés mellett.

Minden hívatal; kisebb-nagyobb, legalsólegfelső, tudományt, tapasztalást, jó lelkiesméretett és energiát kiván; 's minél magasbb a' pont annál többet. — A' főispáni kőr minden értelemben a' többi méltóságokéhaz képest még olyan hogy annál a' fennebbírt tulajdonságok gyakorlatára kitüntetésére gazdagabb alig van a' hazában. Melly becses jog az, hogy a' főispán, bár nem is mindég ön meggyőződése szerént, nagyobb alattvaló tisztviselőjit méltatja (candidálja) a' rendek' szabad voksa alá. — Úgy van, mert minden tiszti választás' alkalmával „a' négy bévett" hit' nemes sorsosi közül hármat-hármat az alább írtt hivatalokra ugyan azon egy hitvallókból méltatván, a' rendek' szabad voksolata alá terjeszti, Ez a' mód törvényes ugyan; mert „öseink végzete;" de vajha a' szelidebb unokák, mü valahára a' mai kór' szelleménél fogva kevesbbé ragaszkodnánk a' vallásos különbséghez! Imé a' nemzet is melly a' türelmetlenség borúlttabb éveiben vérözönt árasztatt vala Bertalan gyászos éjjelén, eltörlé az elsőséget, el a' különbséget: mü is szabad igazunkal élve tegyük azt;

hogy nem a' vallás, hanem a' vallásosság legszorossabb értelemben, a' tudomány 's energia (és semmi egyéb) érdemesitsen kit-kit a' hivatalra mán túl. Ki nem látja 's látván nem fájlalja, hogy gyakran a' religio' sorsa egyéb tulajdonságok' fogyatkozott létében milly czélaránytalan kormányfikat állit-bé 's léptet elő! Töllünk függ hogy: mint Romában a' Patriciusak alatt a' szegénység válljon közönséges virtussá; a' gazdagság mint a' hatalomnak és erőszaknak (a' közönséges életben néha a' legszilajabb gorombaságnak legnyomorúlttabb kevélységnek) alattamas útja mennyen utálatba, a' születésbeli méltóságra semmi különös tekintet ne légyen.

A' diszes főispáni méltóságat Erdély külön válta ólta máig kik viselték légyen, azokat a' megyei levéltár' és Benkő' segedelmével ily rendel adhatjuk.

1. Dabauk. 1002. Kinek főispánságát a' fennebb irtakból gyanithatni. Iklódy Ferencz 1517.

2. Teke Lukács (Magyar-Köblösi) 1540—1547, midőn innen b. Szolnak vármegyei főispánságra tétetett által. Neje volt Barcsay Mágdolna, fija Ferencz, 1579 húnyt-el, a' nemzetség' férjfi ága pedig elenyészett 1620 éven innen.

3. Chiereny István (Alsó Balázsfalvi) 1540—1566 Tanácsnok.

4. Teötöry Balázs 1548—1578.

1758-d. fejedelmi ügyek igazgatója Sellyei Tolnay János hivatalánál fogva az Ebesfalvi (Erzsébet városi) akkór fejdelmi uradalmat (Kükülló és A. Fehér várm.) öszveiratván, azon öszveirat' eredeti egyik példányán a' 20 lap. olvasható: „Me fecitfieri Egregius Gregorius Apaffi de Apa Nagyfalva Comes Cottua Dobocensis ac Magister Curiae Domini Reverendissimi Georgii Episcopi Varadiensis 1552." 'S ezen felirat a' fő ajtó homlokán vala. — Melly fejdelmi kastéjnak 1758-d. fenn vólt több belső feliratiból kitetszik, hogy azt 1552—1564 Apafy Gergely ez érintett épittette. Vólt II János királynak tanácsnokja 's udvarmestere.

Bár a' „supremus comes" nevezet mint ujabb idők szüleménye, Apafy neve mellett nem olvastatik is; de nem megvetendő adatúl közöljük e' feliratokat, hogy a' jövendőseg ezen megyei irományokban 's egyebütt is eddig elé nem létezett főispánt Apafi Gergelyt főispánsága kezdetének és megszüntének éveit nyomozza-ki.

5. Bánfy Farkas (Bonczhidjai) 1566—1578 Tanácsnok.

6. Eördög János (Eördög Keresztúri) 1578—1588 Tanácsnok.

8. Bánfy Farkas (Zentelki, némelly levelekből Kállaynál Zengtelki) 1580—1587. A' főispánságan kivül vólt Udvarhely és Maros székek' 's Udvarhely városának főkapitányja, Tanácsnok. A' fejdelemtől így czimeztetett: „Magnificus Volfgangus Bánfy de Losoncz.“ Néhól „Nagy“ melléknéve olvasható. Ennek fija Ferencz a' Benkő által annyira magasztaltt Décsy Jánossal mint barátjával 's mentorával nevezetes útazásokat tett Európában Bonczhidjáról indúlván.

8. Erdélyi Miklós (Somkereki) 1588—1591 Tanácsnok.

9. Kendy Sándor (Lónai) 1591—1594. Tanácsnok. Benkő szerént ország' korlátnokja is vólt 1568-tól fogva. 1594 augusztusban Kolozsvártt kivégeztetett. Az ország' laistromában melly Bátory Zsigmond alatt készült (L. felebb az országgyülések közt) „magnificus“ nagyságos czimmel illettetett.

10. Kendy István (Lónai) 1594—1606 Tanácsnok. 1607 ország' korlátnokjának nevezteteti-ki. 1610 hütlenség' szennyén büntetődött. Benne magva szakadt a' Kendy nemzetségnek férjfi ágon.

11. Mindszenti Benedek (Viczei) 1595—1619 Kállay szerént, ki a' főispánság' évét koránra teszi, vólt Udvarhely szék' fő kapitányja 1591. Mint a' Székelység' fővezére Feketehalomnál 1595-ben jelen vólt az ütközetben. 1603 martius 7. a' Kolozsvári országgyülés' végzeteit aláirta. 1610 mint főispán irá alá ő egyik a' II Mátyás kir. és Bátory Gábor Erdély' fejdelme közt kötött békességet Kolozsvártt sept. 6. A' Kolozs Monostori Apát. Levéltár.

12. Petky János (Derzsi Udvarhely széki) 1606—1612 Tanácsnok.

13. Kamuti Balázs (Szent László és Drági) 1612—1629 Erdélyi fejdelem Betlen Gábor belső titkú tanácsnokja.

14. Hatvani Zsigmond (Tötöri és Hatvani) 1612—1615.

15. Veselényi Boldizsár (Gyekei) 1615—1648. Az ország' dézmájinak kibérlője vólt együtt 1658 táján.

16. Gyulafi Samuel (Ratóti gróf) 1629—1630 Tanácsnok. Betlen István Erdély' választott fejdelmének 's főkormányzójának veje vólt, leánya Anna az ő neje lévén. — Kállay ennek főispánsága évét 1590 tette a' megyei adatak ellen.

17. Petky Ferencz (Derzsi) 1630—1631. Kiről gyanitja Kállay Ferencz hogy 1601 Székely Mozessel együtt talán megbéjegeztetett. 1633 a' Fehérvári gyülésben augustus 21-kén az első törv. czikkelnél fogva mind ketten számüzettek, mielőtt már ez előtt a' Törökhez kivándorlottak vala. A' Kállay által érintett adománylevél azt jelenti, hogy a' Petky Ferencz' jószágai 1634 másoknak adományoztattak. Elmaradott nejét Bálintitt György vette-el.

18. Petky János (Derzsi) 1631—1634. E' kezdé használni rendesebben legelőbb a' Derzs előnevet 1604. Tanácsnok, Korlátnok és Udvarhelyszéki főkapitány. Leányát Borbárát Apafy György vette-el, kivel 11 magzatokat nemzett 's azok közt Mihály Erdély' fejdelmét 1622.

19. Mindszenti Gábor (Viczei) 1634—1643. Tanácsnok. Neje vólt Péchy Erzsébet, a' ki mint özvegy Haller Péterhez ment férjhez.

20. Keményy Boldizsár (Bükkösi) 1643—1648.

21. Betlen Mihály (Kerezsdi) 1648—1653.

22. Bánfy György (Losonczi) 1649—1653 Tanácsnok.

23. Bánfy Zsigmond ifj. (Losonczi) 1653—1659. Kinek atyja maga is Zsigmond Bonczhidja alatt említtetik alább. — Vólt Fehér várm. főispánja,

24. Bánfy Dénezs (Losonczi) 1659—1674. I Apafy Mihály' titkos tanácsnoka. Kolozsvár, Szamosújvár és Somlyó várak' főkapitányja. Kolozsvármegyei főispán. A' historia' védelmezettje. — Érdemei jutalmául 's a' Törököktől vallatt kára' pótlásául a' Gyalai uradalmot béirás képen nyeré Erdély' három nemzetétől. Fejét veszté Betlenben, mindeddig ki nem hirdetett bűn' büntetése' fejében.

25. Csáky László (Keresztszegi) 1675 1678. Hütlenség szennyén büntetödött.'

26. Gyerőfy György (Gyerő Vásárhelyi) 1675—1685, midőn áltáltétetett Kolozsvármegyébe.

27. Bánfy Gábor (Losonczi) 1678—1681.

28. Bánfy György (Losonczi gróf) az előbbi főispán Bánfy Dénezs' fija. A' megye' rendjeinek forró ohajtására ritka példáúl gyermekkorában (1672) főispánnak választatott (mint Károlyi József gr. 1776) felavatás nélkül. Felavattatása utánn 1681—1685-ig Doboka — utóbb Kolozs vármegye' főispánságat, 's Erdély' főkormányát egyetemben viselte a'

hazafiak és ujdon uralkodó ház' várakozásának teljesen megfelelve. — Neje vólt Betlen Klára, kivel nemzé következőjét (utóbb) a' főispánikszékben György fiját.

29. Bánfy Farkas (Losonczi) 1685—1702. Tanácsnok. Vólt előbb közép Szolnok várm. főispánja.

30. Vass Dániel (Czegei) II Rákoczy Ferencz' hive, 's az ő honi vihara korában 1702—1711 általa nevezett főispán vala. A' Vass grófi nemzetség' levéltárából tudós Huszti által munkálva egy kézirat, semmi megyei jegyzetek nem lévén ezen gyászos korból a' közlevél tárban.

31. Bánfy György (Losonczi) gróf 1711—1735. cs. kir. kamarás. Első a' ki rendszerént egyedül lépett a' főispáni székbe 's viselte fénnyel- érdemmel diszesbitette hivatalát; addig, mint az évek' egybevetéséből is kitünik, többnyire két főispán lévén egyszerre. — 1723 királyi hivatalas vólt az országgyülésen. Meghólt 1735. Gyászinnepét Csepregi Turkovics Ferencz tisztelé lelkes halotti beszédjében. 1500 forintatt hagyott a' n. Udvarhelyszéki Udvarhelyi ev. reform. oskoláknak végrendelete szerént.

1736. üres vólt a' főispáni szék.

32. Kemény Sámuel (Magyar-Gyerő Monostori báró) 1737—1744. Meghólt 1744 martius 17. — Az Enyedi ev. roform. kollegyomnak egyik főgondviselője vala. Eltemettetett Vécsen, a' hól Csepreghi Turkovics Ferencz Kolozsvári oktató tudománnyal 's nemzetségi-sor magyarázattal teljes halotti beszéddel tisztelé porait.

33. Betlen Gábor (gróf) 1745—1751. a' császári kir. felség' kamarássa 's utóbb udvari tanácsnok. A' megye' mostani pecsétjét nyeré 1748.

34. Betlen Imre (gróf) 1752—1755. Kővárvidéki főkapitányságát e' megyei főispánsággal, ezt pedig kir. kormányszéki tanácsnoki méltósággal cserélé-fel.

35. Bánfy Dénezs (Losonczi gróf) 1755—1756. Romai szent Biradalom' Aranyas vitézze. Maria Theresia' kamarássa. Valóságos status és Udvari tanácsnok, Kükűllő Zaránd és Kolozs vármegyék' főispánja, királyi Tábla' rendes birója, Erdélyi kir. fő Lovász mester.

36. Teleki Pál Római szent birodalmi gróf (Széki) 1756—1774 főispán 's az akkori szüntelen foljó törvényszék' elnöke Mh. 1773 nov. 16. Cs. kir. kamarás. Előbb Fogaras vidéki főkapitány. Atyja vólt Mihálynak, nagy atyja szintén Mihálynak és Ferencznek. Az

meghólt Harinán 1823, ez Paszmosan (Kolozsban) később, a' Magyar érzékeny olvasókra nézve korán, lelkes költői munkájiban örökülve.

37. Teleki Ádam Római sz. birodalmi gróf (Széki) 1775—1785. főispán. Cs. kir. kamarás. Valóságos belső titkú status-tanácsnok. 1765—1775 Kővár vidéki főkapitány, mellyből lépett a' főispáni székre mint annak ritka dísze. — 1785—1790 az akkór alkatatt Kolozsvári vidék (Districtus) királyi biztosa, 1790—1792 kir. kormányszéki tanácsnok vala. — Corneille Péter „Czidjét" Franciából fordította Magyarra 1773 a' Magyar literaturának nevendék korában oly díszszel, lelkesen és hiven, hogy az ő bájjal ömledező nyelvére csak egy Szemere vagy Deáki F. vonhattak fátyolt a' későbbi hajnalat' derültével Körner és Barthelemi munkáinak az én magasztalásomon felül való fordításai által. — A' milyen kedvelt Magyar nyelvére nézve, épen oly nagy vala a' kormányon ülve. Született 1740 octob. 16. A' hazában dicsiretesen végezvén tanulmányait, 1760 külföldre mene esméreteit öregbiteni; 's előbb a' Baseli, azutánn a' Leidai oskolákban a' Mathesis és természet' tudományát 's törvényét tanulta. Majd Párisban jelent-meg, 's itt egy évig múlatvan, honjába viszszatért, Csakhamar aranykulcsos komornyik lön. — Öz-

vegyen maradatt 1785 augustus 26. — Meghólt 1792. aprilisz 20. hagyván maga utánn Veselényi Mária b. néjétől a' Veselényi István b. és Daniel Polekszina b. leányjoktól Mária Polekszina és Anna leányait. Porai a' K. Lónai szentegyház' sirboltjában nyugszanak.

1785—1790 a' főispánság eltörölve vólt.

Betlen László (gróf Betleni) 1790—1792. a' vármegye' rendeitől el nem fogadatt helytartó. Szónoki tehetsége maga korában dicsirhető.

38. Bánfy György (Losoncsi báró) 1792—1805. Királyi tanácsnok Előbb ú. m. 1777 alhadnagy, majd százados, végre alezredes a' hadi pályán. A' nemességnek szives védője.

Rédey Ádám (Kis Rédei gróf) császári királyi kamarás. Előbb az Erdélyi kir. kamaránál képző (concipista) majd a' törvényes kir, tábla' rendes birója. Innen 1806 avattatott-fel főispáni méltóságába. Jelenleg belső status tanácsnok. A' főispáni széknek ragyoglata, a' megye' oltalma reményje, éljen hoszszú sor évekig; adja Isten zivatarral fenyegető napjainkban, hogy miglen jó fejdelmünk bővebb kegyelme áradand ritka főispányunkra, addig itt, 's azutánn fényesbb álláspontján a' törvényes szabadtság' tüze lelkesitse hazafi keblét mint

eddig huszonkilencz rövid, közelebbi szelid kormány-éveink alatt, úgy a' jövőben is legkésőbb időkig! *)

A' fejdelem' viszszairata, melly a' kir. kormányszéknek tudtára adá főispányságát igy vólt:

Második Ferencz Isten kegyelméből választatt mindég felséges Római császár, Ausztria' örökös császárja, Német, Mágyar, Csehországok Apostoli Királya, Austria Fő Herczege, Lotharingia', Velencze és Salczburg Herczege, Erdély Nagy Fejedelme, és Székelyek' Ispánja 's a' t.

Méltóságos, Tisztelendő, Tekintetes, Nagyságos, Vitézlő és Nemzetes, 's Okos és Figyelmes igazán Kedveltt Hiveink! Foljó esztendei julius 3káról felküldött méltatástokra, mellyet a' mü kedveltt hivünk Losonczi L. B. Bánfy György halála által megüresültt Doboka vármegyei főispánság iránt tettetek, a' nékünk maga rendén tétetett feljelentéshez képest, ezen tisztséget Tekintetes és Nagyságos Kis Rédei Rédey Ádám grófnak, kamarásunknak, és az Erdélyi királyi törvényes Tábla valóságos birájának a' mü kedveltünknek, tekintvén

*) A' legméltóbb alapokon épültt ohajtás telyesüle: fejdelmeink néhai I Ferencz kinevezte; I Ferdinánd pedig kir. függő pecsétes levele által kir. tábla elnökének tevé 1835. martt.

az Ő jeles tulajdonságait, 's hiv szolgálatjait, mellyek ötet már eddig a' főispánságra a' tü királyi kormányszékünk' egybehangzó voksával méltatták; . . . kegyesen általadni kivántuk; a' minthogy ő nékie azt adjuk és adományozzuk ezennel.

A' tü királyi kormányszékünk' kötelessége leend tehát, az érintett újból nevezett főispánt ezen tisztséghe, mellyet nekie kegyelmesen adánk, megolvasván a' mü másik adomány levelünket, mellyet ez iránt maga módja szerént költteténk, felavattatni, 's ezen tisztséghez az adomány levél szerént járulandó fizetést a' tartományos pénztárból megrendelni.

Egyébaránt a' mü császári királyi és fejedelmi kegyelmünkkel iránttatok hajlandók maradúnk. Költ Austriai fejedelmi Bécs városunkban october holnap' huszannegyedikén az Úr ezer nyolczszáz ötödik, Romai uralkodásunk 's örökös országlásunk tizennegyedik évében Ferencz s. k. Gróf Eszterházy Nepomuk János. s. k. A' császári királyi Apostoli felség' tulajdon parancsolatjára Szegedy József s. k.

II Főbirók. Többes számba azért tétetnek hogy a' megye' két kerületében egy-egy van. Latinúl: Supremus Judex Nobilium.

Régebben a' főbiró katonai fokon Kar-Kánnak neveztetett. L. Constantinus Porphyrogenitus.

A' régibb törvényen épültt szokáshaz képest fő szolgabirónak heljesebben mondatnának, a' mi alább magyaráztatik-meg.

1514 évben e' hivatal e' megyében is — mint a' többiekben, még nem állott fenn, mert Verbőczi Hármas Törv. könyvének 3. Rész. 3. czikkelében az Erdélyi törvényekt közt csak alispánt és alszolgabirót emlit. — Hihető: Erdélynek Magyar-országtól elválása olta hozatatt-bé inkább szokás által: mert a' honi törvényekben felállittatásának semmi nyoma.

1542-ben fel- 1737-ben pedig rendesebb lábra állitatván az Erdélyi kir. törv. tábla; ez ólta néha a' valóságos (legalább igy kellene) birók heljét pótolják.

Parancsolat mellett az alispánnal együtt; de csak mint bizonyitók (testificans) osztoztató birók kerületenként az egy vármegyében lévő jószágokban atyafiak közt. Jóvá hagyott alkotm. 4. R. 1 czim. 30 czik. Ezt hajdan a' káptalan' vagy Convent' tagja tette a' főbiró heljett. Az alispánnal együtt czirkalt. L. alább.

Benkő Specialis Transsilvania m. s. Cap. VI. §. 111. 1702-dik évre Balog Jánost és Cserényi Jánost heljezi a' főbirák' sorába, kik közül az a' felső, ez az alsó kerületben falunként (nem mindenütt) a' sóra nézve (mert akkór a' nemesek a' sót ingyen kaptak) a' mágnásokat és nemeseket laistromba szedték. Hihető: ezek a császár' részén valának, mig más felől Rákoczi is maga pártján nevezett tiszteket; a' mi onnan világos, hogy maga Benkő 1702 évre Kabos Sándort is főbirónak teszi; mint a' ki a' f. kerületi nemeseket laktaheljeik' során laistromba szedte 1702 majuszban az érintett czélra nézve.

1764 ólta fizetésök 300 rh. forint conv. pénzben veszik félévenként a' megyei kir. adótárból. Ezen kivül némely váltságok (taxae) az ök jövedelmök.

Mint a' főispánnak személjessei, nem csak a' törvényes derék széknek; hanem a' közönséges gyülésnek is elnökei lehetnek; egyébaránt tulajdonképen a' kisebb és büntető székek' elnökei.

A' főispán' személyében a' vármegye' Erejének vezérei. Ennek dija száz for. c. p.

A' harmadnapos széknek, szokás szerént elnökei 's e' tisztet más nem potolhatja. A' Számvevő (censurale) Úri (Domina-

le) székekre birókat neveznek-ki; egyiket a' szolgabirót.

Pecsétjök 12 m. for. büntető erejü, ereje' ideje három holnap, váltsága 6 xr. conv. p. Újitilet parancsaknak (mandatum novi) váltsága 20 xr. c. p. ereje ideje 15 nap, mi utánn pedig az illető szolgabirónak bémútattatik egy esztendő.

Többnyire a' polgári (politicum) közügyek kötelességöknek tárgyai: a' kir. adótárt kötelesek évenként kétszer véletlenül számbavenni vagy vétetni magok kerületében. Az ujonczak' bészolgáltatása egyik tulajdonképen való tisztjök eddig elé. — A' fekvő (stativans) katonasággal kerületenként számitást (computus) tartatnak, az utazó (transennalis) katonaság' nyugtató leveleit az illető kerületi kir. adóbévevőnek további léptetés végett fél évenként küldik.

Megintő (admonitorio) bizonyositevő (Certificatorio) feleleteket (Relatoria)— melly eredetét III András kir. 6-dik törv. czik. 1291-ből veszi, — felnyitják; Hitelesitőket (authenticatores) rendelnek számszerént egy ügyben hármat, kik közül egyiknek törvény szerént itilő táblabirónak kell lenni; kiknek ebéli munkálkodások nem a' szék' szinén — már ma — hanem a' tanuk' laktaheljén is végbe mehet.

Változó (ambulatorium) hivatal lévén; törvény szerént minden esztendőben mást-mást illet viseletje.

Napi bérök 1 rh. for. 40 xr. c. p.

Két főbirója lévén a' megye' két kerületének (circulus) egyik a' másiknak kerületében törvényhatóságát nem gyakorolhatja: de pecsétjök kölcsönös erejű.

A' rendek' szavazatára, 's a' főispán' magános ajánlatára a' fejdelem által erősitetnek-meg hivataljokban. Esküjek e' következő: Én N. N. esküszöm az élő istenre; ki atya, fiú, szentlélek teljes szent háromság egy bizony örök isten, hogy én a' főbirói tisztben, mellyhe most T. nemes Dobok a vármegyétől állitatom, igazán, hiven és jó lelkiesmérettel viselem magamat, felséges uram és a' nemes haza' szolgálatjában, úgy a' méltóságos fő kormányszék' parancsolatiban tehetségem szerént hiven és igazán eljárok. Méltóságos főispán uramtól illendő engedelmességgel függök, ha mi (ő nagysága) ellen való dolgot titkon vagy nyilván hallok (ő nagyságának) felfedezem, megjelentem, a' nemesi szabadságat oltalmazni megtartani igyekezem minden mellékes tekintet' félretételével: a' hármas végzet, jóváhagyatt 's kiválagatatt alkatmány

(Decretum tripartitum, Aprob. Comp. Constitutio) szerént igaz törvényt teszek és szolgáltatak, a' törvényszékeket rendi szerént tartom, azokban senki voksát nem háboritom, söt magam is igazán voksolok, igaz feleleteket (Relatorias) és bizonyitásokat irok, a' Tekintetes nemes vármegye' tagjai 's tiszttársom (ő kegyelme) hire nélkül rovatalokat nem teszek, söt illő korán a' birtokosoknak (ő nagyságoknak, ő kegyelmeknek) meghirdettetem, akkor pedig a' mennyiben lehet idomos rovatalokat igyekezem tenni; igazán kiadni; azokat igazán felszedetem, a' mennyiben engemet illet, a' jövedelmek' beszolgáltatásában és a' rendes dijjoknak felvételeiben igazságat követek, tiszttársom hire 's akaratja ellen azokat nem vétetem-fel, hanem iránток mindenekben ő kegyelmekkel megegyező akaratból cselekeszem, az árváknak, gyámoltalanoknak ügyefogyottaknak igaz ügyöket igazán felvévén, azt el nem forditom; igaz tanácsokat ádak; a' gonosztévőknek pártjokat nem fogom, sem azokkal alispán tiszttársom hire nélkül nem egyezem, annál kevésbé dijjozom, elitiltt (sententiázott) raboknak vagy gonosztévőknek elbocsáttatásában nem szövetkezem, az itileteket és végzeteket igaz teljesedésbe vétetem; — szó-

val: azon tisztségemet illető minden dolgokban tehetségem szerént hiven 's igazán igyekezem eljárni. És valamint (L. fennebb a' főispáni esküt).

A' megye' levéltárában a' főbirók ily rendel és ezek találtatnak feljegyezve (f. felső, a. alsó kerületbélit jelentvén.)

1. Bádoky Balázs f, 1540—1566.

2. Iklódi Némay Menyhárdt a. 1540 — 1566.

3. Komjáti Gáspár (Derzsei) f. 1566 — 1585 Előbb alispán vólt.

4. Göczy János (Göczi) a. 1566 — 1581. Ezis alispán vólt előbb.

5. Boér Péter (Apátii) a. 1581—1588.

6. Szilvásy Endre (Kecset Szilvási) f. 1585 — 1588. Vólt előbb és utóbb 's egyszersmind alispan-is.

7. Bádoky János (Bádoki) f. 1588 — 1595.

8. Székely János (Szász Zsombori) a. 1588 — 1595.

9. Szemere János (Dobokai) f. 1595 — 1629.

10. Somai Gergely (Nagy Devecseri) a. 1595 — 1631.

11. Zsombory István (M. Nagy Zsombori) f. 1629 — 1630.

12. Szilvásy Endre (Dobokai) f. 1630 — 1647. Előbb alispán vólt.

13. Szigeti György a. 1630 — 1641. Letétetett; de egyszersmind alispánságot-is viselt.

14. Somay János (Nagy Devecseri) a. 1641 — 1643 midőn elmozdittatott.

15. A' fennemlitett Szigeti György a. 1643 — 1666.

16. Toldalagi Ferencz (N. Iklódi) f. 1647 — 1648.

17. Nádudvary János f. 1648 — 1665 Előbb alispán vólt.

18. Keresztúry István (Sajó Keresztúri) a. 1665—1670.

19. Daczó György (Gyulatelki) f. 1666 1672. Kállaynál 1671-ig.

20. Tötöry István (Kalota Szentkirályi) f. 1672 — 1675 midőn lemondott.

21. Balag János (Szász Czegői) a. 1670 — 1675 Előbb alispán vólt.

22. Almády István a. 1675 — 1683 Előbb alispán vólt.

23 Daczó Ferencz (Gyulatelki) a. 1683 — 1685.

24. Fejszés Ferencz (Dobokai) f. 1685 1701.

25. Kabos Sándor (M. Gy. Monostori) f. 1701 — 1704. II, Rákoczy Fer. alatt.

26. Beszprémi György (Szodoroi) f. 1704 — 1711 II. Rákoczy Fer. által lépett fel az alispánságból.

27. Somay György (Dellő Apátii) a. 1704—1711. II. Rákoczy Fer. alatt.

28. Ujhelyi Ferencz (Tisza Ujhelyi) f. 1711—1715.

29. Várady Zsigmond (N. Váradi) a. 1711—1715, vólt alispán-is.

30. Lészay István (Fogarasi) f. 1715 — 1745. Vólt előbb alispán; mint főbiró pedig követ az országgyülésen.

31. Balog György (Sz. Czegői) a. 1715 — 1735. Előbb alispán vala. Követ vólt az országgyülésen 1722. évben.

32. Köblös Péter f. 1735 — 1739. Elbucsuzott önként. Előbb jegyző, majd alispán vólt, mindenütt dicsiretes.

33. Csernátoni György (Alsó Csernátoni és Szász Zsombori) a. 1739 — 1743. Vólt utóbb kir. adóbevevő.

34. Varsányi Benedek (Csekelaki) f. 1744. — 1745 önként lemondott.

35. Mara László (Felső Szálláspataki) a. 1744—1746. Elbucsuszott önként.

36. Maksay Mihály (Nyárádtői) f. 1745 —1750 Alispánságból neveztetett-ki.

37. Balog Zsigmond (Sz. Czegői) a. 1746 — 1750.

38. Somai Sándor (M. Fodorházi) f. 1750 — 1755. A' következett évben első királyi adó bévevő lön az ujabb rendút szerént.

39. Domokos Ferencz (Alsó Csernátoni) a 1750—1755. Előbb alispán vólt. Unokáját vitézi érdeménél fogva érdemjellel 's bárósággal jutalmazá koronás urunk.

40. Csernátoni József (Csomofái) f. 1755—1757. Első királyi megerősités által.

41. Mara László (F. Szálláspataki) a. 1755—1763.

42. Maksay Gábor (Nyárádtői) f. 1756 dézmabér bevevő. —Utóbb alispán. 1757—1763. 1769 — 1771 potló. A' megyei jegyzetekből lévén e' tiszti laistrom kiirva elkell hinnünk — a' mi alább következik — hogy e' főbiró utóbb alispán vólt; több példa is lévén ilyen.

43. Apór István (Al-Torjai) f. 1763 — 1769 önként lemondott.

44. Jánosi Péter (M. Palatkai) a. 1763 1758 Előbb alispán, majd kir. adóbévevő vólt.

45. Szabó Gábor (Csik Szent Mártoni) a 1768—1781.

46. Keczcli Sándor (Farnasi) f. 1771 1783. Volt jegyző és alispán előbb.

46. Dujardin István (báró) a. 1780 — 1783.

48. Ketheli László (Nagy Ketheli) f. 1783 — 1785, Előbb alispán volt.

1785 — 1790 a' főbiró hivatal eltörölve volt.

49. Cserényi István (Alsó Balásfalvi) a. 1783—1785. Ez előtt kir. adóbévevő volt.

50. Hatfaludy József (Hatfaludi) f. Királyi tanácsnok. 1790—1816 midőn főispáni helytartónak neveztetett a' kir. kormányszék által; melly tisztséget haláláig 1829 december 22-éig viselé köz megelégedés kisirete közt. — Az igazitó biztosságtól (Rectificator Commissarius) a' főispáni helytartóságig ötvenkét évig fáradott a' megye szólgálatjában. Áldás poraira! 1790-ben az úgy nevezett „első diaetán" Kolozsvártt egyik követ vala e' megye' részéről.

51. Balog Ferencz (Sz. Czegői) a. 1790 —1814. Midőn elbucsuzott.

52. Almády Zsigmond (Szavai) a. 1814 — 1816. Elbucsuzatt önként. Előbb alispán volt.

53. Vajna István (Pávai) f. 1816 — 1833. Előbb alispán volt. Mindenütt hive letett hütének.

„Homály is adhat fényt és a' házi élet
Ha érdemek védik és a' köz ítélet."

54. Somay Sándor (D. Apátii) a. 1816 — 1820. Húzamos ideig főjegyző volt.

55. Zsombory Lajos (M. N. Zsombori) a. 1820 — 1825. Adóbévevői) volt előbb.

56. Csike István (M. Lapádi) a. 1825 — 1834.

57. Máriáfi Antal (Maksai) f. 1833, majus 2-dika ólta viseli főbirói hivatalát; melyre alispánságból lépett.

III. Alispánok (Curialis Comes, pro Comes, Vice Comes) kezdődött sz. István király alatt 1002 itt, Magyarországon az előtt (1001).

Törvényes hivatali lábra állitotta Corvinus Mátyás király. 1458 a' VI. törv. szak. 9-ik czik. 's ha valakinek ajánltatnék 's fel nem vállolná 50 márka büntetést szenvedgyen, rendeltetett.

A' két kerületben kettő van.

1322-ólta neveztetnek latinul Comes-nek mint a' főispánnak képe (Vice) Hajdan egyházi személyek is viselék.

II. András kir. V. törv. czikk. azt tartja hogy a' várm. ispánok ne itiljék a' nemesek' jószágán lakókat, hanem ha pénz- és tized dolgában.

Verbőczi Hármas könyv. 3 Rész. 7 czik. megjegyzi hogy: az alispánok a' kisebb hatalmasságért kétszer ötven márkával büntetődnek. Ismét ezen Rész 13 §-ban hogy a' Parochialis alispánok előtt három forintott nem érő tárgy iránt indúlt perek a' Vajdai szék' elibe nyolczad napra nem vitethetnek.

Valamint a' jelen századig a' törvényszékek imitt-amott a' megyében tartatódtak; úgy az elsőbb Magyarszázadokban az alispánok (itt is egyebütt-is) hivatalbéli kerületjeiket béjárván nyilván való birói- és itilő székeket tartattak önkényökre választván a' heljet és a' segédül felveendő birókat, kiket a' végre azon irásesmeretlen, Grotius szerént „infelicia et bonarum artium ignara Secula-kban, gyüjthettek. III. András kir. 1291-évi 6-dik törv. czikkelből lévén magyarázható a' birók vagy assessorok eredete.

Vólt egy idő, midőn az alispányok szabad kényök szerént a' nemest úgy mint a' nemtelent kisebb- nagyobb csinért perbe idézhették. Századonként kisebbedett 's gyengültezen hatalmok. Régenten csak nem élet' és halál' szabados urai vóltak, mint szintén ma minden ezredes maga sergében a' katonaságnál.

1504 végeztetett törvény szerént hogy: az alispán csak tiz holdnyi föld iránt itilhessen.

Ekkór, legelőbb az itiletet végbevinni nem akaró alispán ellen, büntetés szabatatt.

A' jóvá hagyott alkatmány III. R. 59 czim. egyetlen czikkele az alispánt (valamint több törvény czikkelek is jelesen az Egybegyüjtött alkatmány III. R. 6. czim 1 czikkele is) előbb heljezteti a' főbiróknál, csak egy alispánt 's több főbirót számlálván és emlitvén 1653-ban.

Az alispányok az 1774 évi julius 6kán költt királyi rendelmény' 3-dik pontja szerént a' földes uraiktól elnyomattatatt adozóknak óltalmazóji (adsistens)

Különös főtisztjök a' köz bátorság' fenntartása 's tartattatása. Ide tartozik a' „cirkálás;“ a' mint nevezi a' törvény.

Kerületenként köz felperesek az az: minden tudva lévő törvénytelenségeknek megboszszulóji a' parasztak közt általjában, a' nemesek közt pepig némely kivételekkel; ottan-ottan bizonyos birságok által.

Maga a' fejedelem erősiti-meg hivataljokban, mint szintén a' főbirókat.

Kötelesek illető kerületjök szerént az útakra, hidakra, a' megye' épületeire főképen gondoskodni, az ezekre tett költségekről számolni.

Kerületenként közönséges igaztévők (Executores publici).

A' vármegye' Erejének (Erőhatalomnak is, latinul gens comitatusnak mondatik a' felkelő nemes sereg' hajdani nevezetéről L. a' felkelést) vezérei.

Nem egyedül magok személyökben, hanem a' főbirókkal, mint a' főispán' személyesseikkel 's csak bizonyitókkal (kik helyett Erdélynek Magyarországtól elválása előtt a' Káptalan vagy Convent' tagja vólt bizonyitó személy (Regius testificans) viszikki azt.

Napi bérök 1 rh. for. 40 xár. c. p.

Törvényes munkálatjaikban személyöket más nem potólhatja.

A' kerületi bünhödők' büntetésének kiszolgáltatójak, élelmökre gondoskodnak, számokra a' megyei kir. adótárból ú. m. a' bilincsekre évenként 20 rh. for. c. p. élelmökre hól több hól kevesebb. — költségről számolnak.

1764 ólta évi fizetésök, 250 rh. for. c. p. De elne feledjük alispányaink' jövedelme sorában emliteni, hogy: gyakorta törvényes, gyakorta törvénytelen ürügyből a' nemtelen közönségeket pénzel büntették. A' törvényes büntetések közülick: a' nyomkövetés' elmúlasztása, latrak' lappangtatása, hidak' nem ügyelete 's a' t. A' három holnaponként vehető fizeté-

sén felül nem kevés váltságok is járúlnak jövedelmökhez.

Ezen hivatal is változó, 's minden évben ujitást kiván.

Esküjök e' következő:

Én N. N. esküszöm az élő istenre; ki atya, fiú szent lélek teljes szent háromság egy bibony örök isten hogy: én az alispánságnak tisztiben, mellybe most állitatom, igazán, hiven és jó lélekesmérettel viselem magamat; felséges urunk és a' nemes haza' szolgálatjában, úgy a' mélóságos főkormányszék' parancsolatiban tehetségem szerént hiven igazán eljárok, méltóságos főispán urunk (ő nagyságától) illendő engedelmességgel függök, a' nemesi szabadságot oltalmazni és megtartani igyekezem, minden mellékes tekintet nélkül igaz törvényt teszek és szolgáltatak: hamissat igazzá, igazat hamissá nem forditván; a' törvényes határozatokat és itileteket igaz teljesedésbe veszem, igaz végrehajtásokat (executio) teszek, a' szegény községet helytelen büntetésekkel és egyéb igaztalan terhviseletekkel akár mi szin és ürügy alatt nem nyomorgatam; sőt a' rendes dijjaknak felvételében (executio) is inkább irgalmasságat, mint sem felette való keménységet követek, a' nyilvános gonosztévőket törvényesen üldözni semmi tekintetre nézve

nem vonakodom, a' jövedelmeknek és dijjoknak igazságos bészolgáltatását nem tagadom-el, igaz és a' mennyiben lehet idomos rovatalokat teszek, a' felosztott mennyiséget igazán felveszem és vétetem másokkal-is. Szóval: minden ezen tisztemet illető dolgokban igazán és hiven eljárni igyekezem. És a' minthogy — L. a' többit a' főispáni eskü alatt.

A' megyei alispánokat felső és alsó kerületi különbséggel ily renddel adhatjuk, a' megye' laistromának és Benkő Specialis Transsilvania-jának segedelmével.

Keresztúry Gáspár 1517.

1. Komjáti Gáspár (M. Dersei) f. 1540 — 1566 midőn főbirónak neveztetett-ki.

2. Göczy János a. 1540 — 1566. Vólt főbiró-is.

3. Szilvásy Endre (Kecset Szilvási) f. 1566—1595. Vólt egyszer'smind főbiró-is.

4. Litteráti Péter (Nagyfalvi) a. 1566 1595.

5. Szilvásy Endre (Dobokai) f. 1595 1600.

6. Mikola Pál (Légeni és Apátii) a 1595 — 1606.

7. Horvát Péter f. 1606 — lemondott.

8. Zente Gergely (Szent Egyedi) a. 1606—1622.

1610-ben sept. 6. Kolozsvártt a' II. Mátyás Magyarország kir. és Báthori Gábor fej. közt kötött békeség pontjait, mint követ és biztos a' fej. részéről alá irá; Doboka várm. alispánságát oda tévén. Kolos Monostori Apáturs Leo.

9. Ismét Szilvásy Endre f. 1609—1629.

10. Csongor Péter (Apátii és Borzási) a. 1622—1629.

11. Somay Tamás (Fodorházi) f. 1629—1634.

12. Szigeti György (Galaczi) a. 1629—1634. Vólt egyszersmind főbiró-is.

13. Keresztúry Miklós (Sajó Keresztúri) a. 1631—1634.

14. Zakariás Zsigmond (Dobokai) f. 1634—1638.

15. Somay János (N. Devecseri) a. 1634—1638. Vólt utóbb főbiró-is.

16. Somay Tamás (Fodorházi) f. 1638—1646.

17. Szilágyi János (Veresegyházi) a. 1638—1639.

18. Somay Gergely (N. Devecseri) a. 1639—1654.

19. Nádudvary János (Kis Jenöi) f. 1647 — 1648. Vólt főbiró is.

20. Horvát Ferencz (Veglai) f. 1648 1668.

21. Török Mihály (Galaczi) a. 1654 — 1668.

22. Torday János (Dobokai) f. 1668 — 1672.

23. Balag János (Sz. Czegői) a. 1668 — 1670. Vólt aztán főbiró-is.

24. Almády István (Szavai) a. 1670 1675 midön főbirónak tétetett.

25. Rettegi István (Kis Budaki) f. 1672 — 1675.

26. Ördög István (Kis Jenöi) f. 1675 — 1677. önként elbucsuzott.

27. Vajda János (Szász Zsombori) a. 1675—1682.

28. Sárközi Miklós (Dobokai) f, 1677 — 1678 lemondott.

29. Diossy János (M. Köblösi) f. 1678 — 1682.

30. Dobay Péter (Kis Dobai) f. 1682 — 1701.

31. Fogarasi Gabor (Szász Új Ösi) a. 1682 — 1701.

32. Beszprémi György (Szodoroi) f. 1701 — 1704. Vólt főbiró is. 1702 majusban Kabós Sándor főbiróval együtt a' felső kerü-

leti némely nemeseket laistromba szedte laktaheljeik szerént a' sóhaszonra nézve.

33. Várady Zsigmond (Nagy Váradi) a. 1701 — 1704. Utóbb főbiróságat viselt.

34. Rettegi Mihály (Kis Budaki) f. 1703 — 1711.

35. Lészay István (Fogarasi) a. 1709 — 1710. Vólt húzamas ideig főbiró.

36. Rettegi György (Kis Budaki) a. 1710—1711.

37. Csernátoni János (Csomofái) f. 1711—1715.

38. Redmeczy Márton (Széki) a. 1711 — 1712.

39 Balag György (Sz. Czegői) a. 1712 — 1715. Vólt főbiró-is.

40. Rettegi György (Kis Budaki) f. 1715— 1718.

41. Cserényi György (A' Balázsfalvi) a. 1715—1724.

42. Toldalagi György (N. Iklódi) f. 1718 — 1720.

43. Szénásy Endre (Pánczélcsehi) f. 1720 — 1724 elbucsuzott önként.

44. Sáfár Pál (Gyulai) f. 1724 — 1726.

45. Visky György f. 1724 — 1726 elbucsuzott.

46 Varsányi Benedek (Csekelaki) f. 1720—1732. Utóbb főbiróságot viselt rövid ideig.

47. Köblös Péter f. 1726—1735 midőn főbiró lett.

48. Décsey Zsigmond (Nagy Dobai) f. 1732—1735.

49. Szarvady János (Botházi) f. 1735—1737.

50. Lészay Gáspár (Fogarasi) a. 1735—1739 önként lemondott.

51. Ismét Varsányi Benedek f. 1737—1743.

52. Mara László (F. Szálláspataki) a. 1739—1743 a' következett évben főbirónak neveztetett-ki.

53, Maksay Mihály (Nyárádtői) f. 1743 1745 midőn főbiró lön.

54. Domokos Ferencz (Al-Csernátoni) a. 1743—1746 Négy év múlva főbiró.

55. Somay Sándor a. 1745—1750 Utóbb kir. adóbévevő vala.

56. Jánosy Péter (Palatkai) a. 1746—1750. Utóbb kir. adóbévevő, végre főbiró.

57. Keczeli János (Farnasi) a. 1750—1755. Előbb dézmabér bévevő.

58. Rettegi István (Rettegi és Kis Bu-

daki) f. 1755—1759 első királyi megerősités által.

59. Bors István (Csik Szentkirályi) a. 1755—1768.

60. Keczeli Sándor f. 1759—1768. Előbb jegyző vólt; utóbb főbiró lett.

61. Rettegi György (K. Budaki) f. 1768—1741.

62. Fogarasy István (Alvinczi) a. 1768—1773.

63. Maksay Gábor f. 1771—1773. Előbb dézmabér bevevő aztán főbiró.

64. Lészay György (Fogarasi) a. 1773—1780.

65. Ketheli László (Nagy Ketheli) f. 1773—1780. Utóbb főbiró lett.

66. Hatfaludy József f. 1780—1785.

67. Széplaky István a. 1780—1785, Midőn II. Jozsef császár figyelmére méltónak találván, ordinarius alispánságra emelte. Ugyan is II József cs. ujitásai közt nevezetes vólt hogy: elszakasztván a' felső kerületet az alsótól, amaat b. Szolnak, ezt Torda vármegyéhez ragasztotta úgy nevezett Ordinarius alispán (kinek nem vólt kevesb hatalma a' főispánénál) kormánya alatt: a' felső kerületre nézve Szentpáli Lászlót, majd Kemény Sámuel bárot, az alsóra nézve

Széplaky Istvánt rendelvén ilyen alispányoknak. Továbbá valamint más törvényhatóságokban (ha annak lehet nevezni) úgy itt is egy pótló (substitutus) alispánt, egy jegyzőt, és egy aljegyzőt, egy regestratort, a' ki egyszer'smind kiadó (expeditor) is vólt, több irnokokat és gyakorlókat rendelt a' polgári igazgatásra nézve; kiknek szüntelen a' megye' tanácsházánál kellett jelen lenniek. A' peres ügyekre nézve az úgy nevezett Sedria állott; tagjai vóltak: az elnök e' megye' felső kerületére nézve b. Szolnok vármegyében Körös Tarcsai Véér László, — négy itilőbiró, két jegyző (actuarius) egy szegények ügyvédje, egy regestrator, a' ki egyszer'smind dijpénztárnok (taxator) vólt, 's két irnokok. A' fizetés ezerkétszáz forinton kezdödött. Fennállottak e' tisztségek 1785—1790, midőn részszerént maga a' haldokló II. József csaknem minden érzékenyitő rögtön ujitásait januarius 25 viszszavonta, részszerént a' következett fejdelem alatt előbbi kormány alakja a' megyének viszszatért megújult.

68. Keczeli Ferencz f. 1790—1794.

69. Szabó Ferencz a. 1790 — 1794. Elbucsuzott. Előbb főjegyző vólt. 1809 országgyülés' tagja vala, mint e' megye' egyik követje.

70. Ketheli József f. 1794 — 1798. Vólt előbb főjegyző.

71. Almády Zsigmonda. 1794—1814 midőn főbirói tisztséget nyert, viselte a' dézmabér bévevői hivatalt is egyszer'smind.

72. Vajna István (Pávai) f. 1798 — 1816 midőn főbiró lőn.

73 Veres Sámuel (Nagy Váradi) a. 1815 — 1817.

74. Csike István a. 1817 — 1825. Vólt derék főjegyző; hasonló főbiró.

75. Czikó Ferencz (Csikmindszenti) f. 1816 — 1831 Vólt előbb királyi adó bévevő és dézmabér bévevő is.

76. Somay Elek (Dellő Apátii) a. és f. ú. m. 1825 — 1833 alsó- 's azon évi majus' 2ka ólta felső kerületi. Előbb főjegyző vólt.

77. Máriafi Antal (Maksai) f. 1831 — 1833; azólta főbiró.

78. Szebeni Antal (Csik Pálfalvi) a. 1833 majus 2-dika ólta ma is alispán, ki előbb 1818 — 1832 a' Széki járás' szolgabirója vólt.

Az alsó kerületbeli alispánokra nézve nem árt tudni az 1616 évi honi törvényeink rendéből hogy: „valamint Bésztercze vidékén a' gonosztévőket üzni hatalmak soha nem vólt, jövendőre nézve se engedtetett-meg.“ 'S még is 1620 végeztetett hogy: az ispánok a' királyi földön

is a' gonosztévőket nyomozhassák 's üzhessék; de egyéb elégtételeket végbe ne vihessenek."

IV. Királyi Adóbévevők (Perceptores Regii). Régebben Dicatores neven esmérteteték.

Jelenleg a' két kerületben kettő van.

Zsigmond király 1411 Posonban tartatt országgyülése 4. törv. czik. végzi hogy: „sem a' királyi adóbévevő ne merje, sem az ő emberei ne merjék húzni vonni azokat, kik a' rendeltt időben nem fizetnek, se kények szerént tölök zálogot ne vegyenek, hanem a' vármegyebéli fő- vagy alispán, és a' szolgabiró szedjék-bé a' hátramaradott részt."

Honi fejdelmeink alatt Házi (Domesticus) czimmel lévén felruházva, annálfogva a' tisztség vizsgálta számadásaikat, 's közvetlen csak ettől függtek.

1667 's azutánn is kétszáz m. forint büntetés rovatatt vala, ha ki az adóbévevői tisztséget arra illendőleg kineveztetvén, felvállalni nem akarta.

A' honi törvénynél fogva hadba menni az adóbévevők nem köteleztettek.

E' tisztség mostani állapotjában az adózás rendútjának béhozatalával — melly II. Maria (Therezia) királyné adatt 1754. állitatatt-meg egykorú.

1756 ólta áll 's akkór oszlott-fel felső és alsó kerületbélire.

1784—1790 úgy nevezett „Particularis Perceptorok“ szedték-bé az adót az akkór állitott 's e' megyéből is alkotott b. Szolnak és Torda vármegyékben; 's a' Kolozsvári vidékbéli Közönséges adóbévevőhez tartattak és fizettek (administráltak).

Évi fizetésök egynek 300 rh. for. c. p. Veszik a' tulajdon szoros számadások alatt lévő megyei kir. adótárból három holnaponként. E' felett mellék (accidentia) évi jövedelmök rámegy 120 forintra c. p.

Már nevezetjök szerént fő kötelességök az adó (contributio) bévevése, 's tulajdonképi alattvaló tisztjeik által (kikről alább) felszedetése. Ezt bizonyos útiköltségek mellett, — mellyeket rendes fizetés gyanánt vesznek — minden 15 nap alatt a' tartománybéli főadó tárba (Kolozsvárra) szolgáltatják vagy magok személyökben vagy felvett biztossaik által, 's általjában kétszer évenként számolnak a' tartománybéli főbiztosságnak (Szebenben) egész sáfárkodásokról ugyan azon egy-egy kiszabott napon.

E' tisztség évenként változó 's a' megye' rendjeinek szavazata által a' több volsut illeti. Jelenleg (1834) a' megyei közgyülés (1832. é-

vi) végzete szerént királyi ujabb megerösités nélkül viseli a' felső — az alsó keréletbéli kir. adóbévevő pedig önkényéből 's régibb fejdelmi megerösitésnél fogva a' rendek' végzete ellen e' hivatalt. Ez a' mód I Leopold király függő pecsétes levelében alapúl; — mit szül a' leple jövendő? bizonytalan.

Hitöket fejező esküjek, az adónak hiv rovatalát foglalja magában.

A' kir. adóbévevöknek a' kormány több útasitásokat adatt sinormértékül.

Midön felavattatnak bizonyos érteket kell lekötniek a' tár' bátorságáúl.

Napi bérök 1 rhf. 40 x-ár c. p.

Jogok van magak mellett egy-egy segédet (amanuensis) tartani, 's jogokká vált naponként egy-egy örzöt rendeltetni magok mellé bátorságúl; amazt kevés fizetés mellett.

Kötelesek állandóúl a' megyei tanácsháznál lakni a' tár' bátorságára nézve.

A' megye' főbb tisztjeit kerületenként hat vagy három holnapban fizetik, 's elsök' fizetéséről két átalános nyugtatóleveleket vesznek fél-fél évenként a' tisztségtől annak kiadata alatt a' tartománybéli főbiztosságnak béadandókat.

A' törvényszékek biráit minden székülés' végével fizetik a' táblabirói tárból, (fun-

dus assessoralis) 's a' megye' némely köz szükségeire kivántató pénzt is ők adják-ki.

Eddig elé e' megyei királyi adóbévevők ezek:

1.) Somay Sándor (M. Fodorházy) f. 1756—1758. Vólt az előtt főbiró.

2.) Butka Péter f. 1758—1759-b.

3.) Jánosy Péter a. 1756—1758. Előbb alispán, végre főbiró vólt.

4.) Szabó Gábor a. 1758—1769. Vólt főbiró is.

5.) Csernátoni György (Al Csernátoni) f. 1760—1776. A' ki régebben főbiró vólt.

6.) Henter Mihály (Sepsi Sz. Iványi) a. 1769—1776.

7.) Daniel Mihály (Vargyasi) f. 1776—1782.

8.) Cserényi István a. 1776—1782. A' következett évben főbirói tisztét nyeré.

9.) Korda László (Boros Jenei) f. 1782—1784.

10.) Dézsy János a. 1782—1783. Vólt aljegyző is.

11.) Hatfaludy József a. 1783—1784 A' főispáni méltóságon alól — a' jegyzőin kivül — minden megyei hivatalt viselt.

1784—1790 a' régi igazgatás' formája eltörölve vólt.

12.) Körösy László (Körösi) f. 1790—1799. Az Utazó Körö'sytől különböző nemzetségből való.

Egyenes maradéka Sámsondi Kevresi Ferenczneh ki élt 1532. Úgy szintén Körö'sy Istvánnak a' ki 1647-en fejdelmi követ vólt több felé. És az előtt 1603 a' Török nagy vezérhez is segedelemért küldetett Erdély' részére.

13.) Zsombory Lajos a. 1790—1799. Vólt utóbb főbiró.

14.) Török Elek f. 1799—1809. Valamint mindenkori úgy végszámolása is hibátlan és tiszta vala.

15.) Veres Samuel (Nagy Váradi) a. 1799—1803. Vólt élete vége felé főbiró.

16.) Ladányi József f. 1809—1823. Előbb aljegyző; mint adóbévevő szigorú számoltató.

17.) Miklós József (Dálnoki) a. 1803—1814.

18.) Hatfaludy Lajos (pótló substitutus) f. 1823—1825. Vólt al- és főjegyző.

19.) Szabó József f. 1825—1835 viselé.

20.) Czikó Ferencz a. 1814—1816. Mint alispán húnyt-el az áldott ember 1831-b. augusztusz 14-kén.

21.) Kakucsy Ferencz a' 1817—1835

22.) Macskásy Imre a. 1835 —

23.) Rettegi Sándor f. 1835 —

V. Dézmabérbévevő. (Arendae Decimarum Perceptor). Valamint ezen tisztség' alkotmánya több változásokat szenvedett 's mai alakban csak 1754 ólta áll; úgy azt vlselőnek fizetése is különböző vólt. Annyi hihető, hogy: a' hon szültte fejdelmek alatt a' szorosbb értelmü dézmaszedők magok és segédjei haszonvétlenül e' tisztet nem gyakorolták. Az 1754-dik évi rendút kész pénzül szabta-ki fizetésöket. Néha a' megirt rendes fizetésen kivül minden júhnyáj utánn egy-egy m. forint c. p. 1835 évben az egész megyében találtatott dézmabér alatt lévő 290 júhnyáj száma szerént vala ugyan annyi sajt jövedelme. Gyakorta sajt szám szerént — több vagy kevesbb sajtot tudván-fel egy júhnyájra — fizettetett ez a' változás alávettetett jútalom. Jelenlegi évi rendes fizetése 50 rh. for. c. p. Ismét minden darab nyugtatványnak — quietantia — dija egy xr. vált. minden júhnyájtól egy sajt. Általános állandó fizetése reá menyen százegy forintra ezüstb. úti költség, iró eszközök 's a' t.

Kötelessége kis körü: a' megyebéli nem minden birtokosoktól, 's azaktól ki nek zsellyéreik tizedelnek azaz: minden termesztmény-

jeik 's némely tenyésztményjeik tized részét dézma czim alatt adják vagy adni tartoznának, e' dézmabért szedi, 's kétszer évenként a' királyi kincstárba (Camera) szolgáltatja.

Változó hivatal évenként, a' megye' rendjeinek voksolása nyomán, elegendő bátorság (cautio) mellett adatik, 's a' kir. kincstartó tanácsnál (Consilium Thesaurariale) erősittetikmeg ottani hit letétel utánn. 1690 éven innen vétetett elöbb számba a' dézmabér mivólta. 1790. Utósó rendszabály a' dézmabér adás és vevés mennyiségéről és mivóltáról költ.

Rangjára nézve kisebb a' kir. adó bévevönél.

Tulajdonképen fejdelem' tisztje. — Egy van a' megyében.

Csak ezeknek neveit menthetök-fel a' feledés' leple alól:

1. Keczeli János 1748. Vólt utóbb alispán is.

2. Bors István 1754.

3. Maksay Gábor 1756—1757 a' ki alispán is vólt utóbb, elöbb pedig föbiró.

4. Mágner Antal 1771.

5. Hatfaludy József 1780 táján, végre föispáni helytartó.

6. Almády Zsigmond 1790—1800. Vólt egyszer'smind alispán is; és utóbb föbiró.

7. Fogarasy Elek 1800—1809

8. Veres Samuel 1809.

9. Harsányi József 1810—1813.

10. Czikó Ferencz 1813—1817.

11. Szentgelliczey Gagyi Mihály 1817—1828.

12. Rettegi Miklós (idősbb) 1828—1832.

13. Orbók Elek a' kir. kincstári tanács' megegyezése nélkül 1832 majusz elsője ólta; 1833 pedig az által is megerősitve viselé a' rendek' szabad voksolása útján 1835:ig.

14. Hatfaludy Pál.

VI. Fő- és aljegyző (Ordinarius, Vice Notarius) Jegyzői nevezeten rendes hivatalt viselő kettő van; az egyikről ezennel, a' másikról alább teéndünk szót.

Egykorú hivatal ez a' megye' polgári első elrendeltetése' idejével annyi különbséggel, hogy az elsőbb öt Magyar századokban, midőn az irás-tudás oly ritka vala, 's több hadi mint polgári ügyek vóltak a' rendek foglalatosságai; a' főispán mellett egy iródeák — úgy nevezett litteratus folytatta ezen egyszerű hivatal' tisztjét, 's kevés tárgyak adván elő magokat egy is megfelelhetett azon írói kötelességeknek mellyek hova tovább nevekedtek 's naponként sokasodnak.

Az irótisztet vagy is mostani divatos kifejezet szerént jegyzőt a' hadba meneteltől mentté tették a' törvények.

Idővel, nevezetesen Erdélynek Magyarországtól elválása ólta a' jegyzői hivatal szükségesebbé söt tekintetesbé is kezdett válni, 's a' polgári és törvényes tárgyak' szaparadásához képest 1703 két harra osztatatt rendes kiszabott fizetés mellett.

A' fejdelmek alatt 24 m. forint fizetése vólt évenként a' jegyzőnek, mellyet a' nemesek kötelezteltek fizetni; de vonatkoztak ezt is megadni. Bizonyos napszámokat is dolgoztak a' közrendűek számokra: aratást, kaszálást. Jelenleg fizetése 250 rh. forint c. p. veszi a' megyei kir. adótárból három holnaponként. Ehez járúlnak bizonyos dijjok (taxae) hól több hól kevesebb mennyiségben.

Szoros esküjök' tartalma szerént köteles a' törvény és igazság szerént itilni, minden személy' valogatás 's részre hajlás nélkül.

A' mind két jegyzők' esküje e' következő:

Én N. N. esküszöm az élő istenre, ki atya, fiu szentlélek teljes szentháromság egy bizony örökkévaló isten: hogy én ezen jegyzői hivatal tisztiben, mellyre mostan ezen Tek. nemes Doboka vármegyétől választattam, igazán, hiven és jólelkiesmérettel viselem magamat; te-

hetségem szerént mind szegénynek, boldognak minden adomány és mellékes tekintet nélkül a' nemes vármegye' régi jó rendtartása szerént igazságat szolgáltatak, 's a' nemes vármegye' évkönyvét (protocollum) tisztán és hüségesen tartom, abban mindeneket igazán feljegyzek, a' voksokat igazán gyüjtöm, az itileteket hiven felirom, 's annakutánna akár felső-akár alsó széken a' Szék' megegyezése nélkül nem bontagatom vagy igazitom, azokat másnak való kedvezésből korán ki nem jelentem, hanem annak idejében igazán, úgy a' felterjesztményeket is (Transmissio) a' nemes haza' törvénye szerént szokott időben és illő helyen adom-ki, igaz másolatokat és mintázatokat irok, a' ns. vármegye' pecsétjével és a' jegyzői hiv kezekre bémútatott levelekkel semmi törvénytelen úton viszsza nem élek, hanem azokat hiven megörzem. És a' minthogy. — L. fennebb a' főispáni esküt.

A' törvényes derék széken előadó (Referens) 's azért rendszerént való itélő. A' laistromokat mind ezen mind a' közönséges gyülésen irja. — Intő, 's bizonyosá tevő feleleteket nyit-fel, hitelesitőket nevezki, válaszakat itéleteket ad-ki, — A' felesketendőknek általjában olvassa az esküvés szavait, a' legfőbb rangútól fogva az utólsóig.

Változó hivatal: a' rendek' voksolása által több voksok szerént minden évben mást-mást illet.

Napi bére 1 rh. for. 40 xár. c. p.

Ezen tisztséget is az aljegyzőivel együtt a' megye' rendjei 1832. majusz 1-jén kir. megerősités alá nem tartazandónak határozák I Leopold' sarktörvényje szabályánál fogva.

Aljegyző. Már nevezeténél fogva a' főjegyzőnél kisebb rangú; azonban joga van: válaszokat, itileteket, laistromi kivonatokat (extractus protocolli) kiadni, intő 's bizonyosá tévő és nyomozó (mint ezt a' főjegyző is) feleleteket felnyitni, hitelesitőket kinevezni.

A' kisebb és büntető székeken rendszerént való előadó 's székülő itélőbiró.

Ezen két törvényszéknek, székülés (sessio) idején, nem különben a' polgári székülés' (politica sessio) laistromát a' laistromzóval (kiről alább) váltólag irja, 's naponként olvassa.

Változó hivatal, 's e' reszben hasonló a' főjegyzőhöz.

Napibére az aljegyzőnek 1 rh. for. c. p.

A' több számú becsületbéli jegyzőknek a'

rendszerént való tisztek' sorában helyök nincsen. A' szokás' szüleményjei.

Ha valamelly tiszt a' megye' kormányfiai közül emlékre méltó; a' jegyzők bizonyára legméltóbbak. Ragadjuk ki neveiket a'sír' méjjéből, át adván az utóvilágnak ily sorban.

1. Devecsery Ferencz 1517.

2. Litteráti Péter (Nagyfalvi) 1540—1566.

3. Pistaki Lukács (Bongárdi) 1566—1568.

4. Litteráti György 1568—1585.

5. Ombozy János (Kis Devecseri) 1585—1588.

6. Litteráti Sámuel 1588—1606.

7. Nagyfalvi Litteráti (Nagy Sajói) 1606—1639.

8. Szamosközy Mihály (Kolozsvári) 1639—1665.

9. Nagy Zsigmond (Száraz Ajtai) 1665—1675.

10. Visky György (Rettegi) 1675—1677.

11. Lészáy György (Fogarasi) 1677—1678.

12. Ismét ugyanazon Visky György 1678—1692.

13. Barabás Endre 1692—1699.

14. Ujhelyi Ferencz (Tisza Ujhelyi) 1699—1711 midőn főbirónak tétetett a' f. kerületben.

15. Havady István (Kidei) 1711—1712.

16. Lészay Gáspár (Fogarasi) 1712—1718.

17. Dobay István (Borsai) 1718—1720.

18. Visky György (Rettegi Sárvárról) 1720—1724.

19. Köblös Péter (Váradi) 1724—1726. Vólt rendre alispán és főbiró.

20. Visky János (Viski) 1726—1745.

21. Rettegi István (Kis Budaki. A' megye' pecsétjén önmaga aláírása szerént „Rettegi") 1745—1755. Ez alatt nyeré a' megye mostani pecsétjét. Vólt alispán utóbb a' f. kerületben.

22. Keczeli Sándor (Farnasi) 1755—1759. Vólt rendre alispán és főbiró is, mindöszsze huszonnyolcz évek alatt szolgálván szeretett honját, 's példáúl hagyván a' maradéknak rendithetlen lélekesméretét, 's a' felfogott peres ügyeknek pártatlan igazságos ellátását, a' mi nélkül azokra nézve a' tudomány nem használ, sőt veszedelmes.

23. Györfy József (Csik Szent Györgyi) 1759—1763. Maradéka azon fő (Primor)

Székelynek Györfy Sándornak, a' ki 1506 az Agyagfalvi gyülés' végzeteit Csikszék' részirŏl mint követ Gyergyai Lázár András' (maradéki grófok Szárhegy előnévvel — kit egy jesuita „Siculorum facile princeps“ nek czimeze) elnökségében aláirta. Utódi e' megyében ma is virágoznak.

24. Dézsy János (Nagy Iklódi) 1763 —1771. Első kir. megerősités által.

1763-ban költ kir. végzetnél fogva aljegyzŏk is (most előbb) rendeltettek, és igy az „ordinarius“ „fŏ“ czimezetre csak ez év ólta fordittathatik.

25. Fogarasy István (Alvinczi) aljegyző 1763—1769. Egyszer'smind alispán is vólt.

26. Alsó László (Nagy Pestényi) 1769 —1771 al- 1771—1781 főjegyző. Méltó: hogy a' jegyzŏk' sorában időszakaszt formálónak irjuk; a' ki a' szorgalom' példája, a' tudományok' tárháza vólt.

27. Szabó Ferencz 1782—1784. Vólt alispán is. 1771—1782 aljegyző.

28. Lészay Lörincz 1782—1784 aljegyző. Kinek fiatalkori szolgálatját már ŏszre alkonyúltt napjaiban, e' megye tavaszviránylatú érdemfüzérrel hálálja. Ma mint megnyúgal-

mazatt kormányszéki titoknokat és királyi tanácsnokat tiszteli a' haza.

1784—1790 a' régi igazgatás' formája eltörölve vólt.

29. Ketheli József (Nagy Ketheli) 1790—1794. Mint a' jesuiták' — a' ki maga is fel nem szenteltt tagja vala e' tudós szerzetnek — nevendékének ékes latin nyelve örökre fenn maradandó a' megye' könyveiben. — Az 1791 évi országgyülés' törvény czikkeleit nagyobbára ő vevé stylusba. A' főjegyzői hivatalt alispánsággal cserélé-fel.

30. Fogarasy Elek 1790—1794 aljegyz.

31. Somay Sándor 1794—1814 midőn főbiróságat nyertt; a' mire régen méltó vala.

32. Ladányi József 1794—1805 aljegyző, 's utóbb igen pontos kir. adóbévevő.

33. Csike István 1814—1817. Vólt alispán és főbiró.

34. Bideskuthy József 1805—1814 pótló aljegyző.

35. Somay Elek 1804—1819 al-

36. Ugyan az főjegyző 1819—1824. Ma alispán.

37. Hatfaludy Lajos 1820—1825 al--

38. Ugyan az főjegyző 1825—1832.

39. Lészay Lörincz 1832 majus 1-sőjén a' nemes rendek' szabad voksai által lépett

fel 's azólta viselte 1834-ben majusig 's ma viszont.

40. Ketheli László 1814—1817 aljegyző.

41. Bucsy Benjámin 1818 ólta mint harmadik.

42. Beteg József (Csik Tusnádi) 1825—1832 aljegyző.

43. Czikó Ferencz aljegyző 1832 évi majusz ólta szabad választás utján 1834—1835 majusig főjegyző.

VII. Szolgabirók. (Bilochi. Vice Judices Nobilium) Legrégibb időkben Bilogoknak neveztettek a' béljeg Magyar szótól, és a' fővagy alispán' lábainál itilték csak a' gonosztévőket. L. Kálmán kir. I könyv 37 Rész. II András kir. 5 §.

A' nyolcz járás szerént ugyan annyin vannak. Régi tisztség: a' főispánsággal egykorú.— Magyar nevezetének ez a' historiája; hogy régenten a' nemesek király' szolgáinak (servientes) neveztettek, a' honnan nemesek' birájinak is mondattak néha a' latin kiejtés szerént, 's ez az hogy: a' főbiró, heljesebben főszolgabirónak mondathatnék. L. felebb. Latin „judex nobilium" nevezete a' Magyar törvényben legelőbb az 1342 évi Visegrádi nem teljes országgyülés' jegyzetei közt találtathatik.

1435-ben a' második törv. czik azt határozta hogy: azok választassanak szolgabirónak, kik másoknál előbbkelők, nagyobb birtokuak; és kiket a' nemesek mindnyájan méltóknak itilnek.

1458 hozatatt törvényes létéről országos végzet 's felvállalása 50 márka hüntetés alatt parancsoltatatt. — Korunkban mennyi a' követelő!

Nem egyéb- mint mondaképen szállott ránk hogy: egykór (talán Mátyás király alatt 1462) közelgetvén a' király egy újparaszt — Maria Therezia igy parancsolá neveztetni a' Czigányokat — felé; ez legkisebb ügyet se vetett uralkodójára mondván: „hadd jöjjen; nem a' szolgabiró.“ bár monda légyen is ez elég ahoz, hogy a' szolgabirói hajdani fenyiték tetszik-ki az érintett szó hagyományból. — Némi-nemüleg meg van ez ma is az Oláhokra nézve. Ha igaz, hogy az Erdélyi 's igy e' megyei Oláhok is Romaiak' ivadékai, maradványai (nem is képes hogy a' Romaiak' mindegyig innen eltávoztak vólna) Istenem! mennyire elfajzottak dicső öseiktől; kiket már Nagy Lajos király 1366 az Erdélyi Magyar nemeseknek a' főbenjáró hatalom iránt adott kiváltságban fekete szinekkel fest, zabláztatásokat ajánlja; 's az ólta! máig is — mondhatni — semmi szelid semmi kegyes

bánásmódok nem képesek vezérelni, hanemha az állati fenyiték, durva testi büntetések' vad félelme. — Montesquieu' állitása hogy: „az ember azoknak tekintete iránt is tisztelettel viseltetik, a' kiknek hatalmától nem félhet" óh melly kevésbe teljesül köznépünk közt!

A szolgabirók régenten irástudatlanak lévén; rovásra mettszették hivatalos jelentéseiket 's innen: rovatal-adórovás L. Szirmay Szatmár várm. I. Rész 109 §.

Honi fejedelmeink alatt hadba menni a' szolgabirók bizonyos kivétellel köteleztettek.

Sokkal nevezetesbb tiszti körök mint némelyek vélik 's az öszbeborúltt Dezsőfy gr. nagy törvény-tudó-hozónak észrevétele szerént: ma judices nobilium et rusticorum lehetne nevök czimjök; mert annyi ügyek bajak mellyek a' köznép- és nemesség közt támadnak 's gyakran a' felsőbbségig terjesztetnek, többnyire a' szolgabirók egyenessége, törvény-tudománya értelme itileti tehetsége 's bélátása' nyomán határoztatnak-el nem csak a' polgári hanem a' törvényes úton is, 's ebből kitetszik: melly fontos béfoljású a' szolgabirói tisztség.

Fizetésök 1762 ólta vólt 50 rh. for. II. József császár' ulalkodása alatt kétszász 1790 ólta ma is viszont ötven rh. forint c. p. Veszik félévenként a' megyei királyi adótár-

ból. Ezenkivül megintés, bizonyosátétel, törvény elcibe idézés, a' zselléreknek laktatelkeikről elköltözhetésökre szabadlevél' váltságai. Ez utolsónak váltsága: egy magyar forint c. p.

A' rendek voksolása által a' több voksút három holnaponként változva illeti a' főispán' méltatása utánn a' négy bévett hitvallás' rendém.

Polgári 's törvényes számos kötelességeik: megintés, bizonyossátétel, kisebb törvényszék elibe idézés, járása szerént az útak hidak jó állpotban tartattatása, ártalmas madarak pusztittatása többek közt III. Károly királynak 's Erdély' fejdelmének 1714 évi huszadik országos törvényczikkelénél fogva, mellyel a' kártékony madarak' fogása, a' parasztoknak kötelességive' tétetik oly kötmény mellett, hogy a' ki azt nem telyesitené 50 főért ötven korbácsat szenvedjen. A' helységekben esztendönként, falubirók, kis vagy albirók' esküdtek' 's néhól hajduk, plájások' gornyikok' kinevezése, felesketése, a' közönségekre (communitas) szabott különbféle rovataloknak (L. felebb a' rovatal szó eredetét) idomos felosztása beszolgáltatása. — A' szolgabirók egy faluban föld- vagy kaszáló vagy szölö - erdö határ jártatók. Ál-

taljában a' törvényes lépésekben két nemes esküdtek' személyét viselik. Ők a' falú székén (pedaneum forum) eredett 's ujitiletre vett törvénykezéseknek szükséges képen tanúji, azokon jelen kelletvén lenniek, mellyért bérök egy magyar forint c. p. Azonban e' tisztet potolja gyakran nemes esküdtt is (Assessor) Ezen szék itiletének végbevivői (executorai). Az úriszék rendes birái. — A' felkvő 's utazó katonaság' tartására élelmére közelebbről ők is gondoskodnak: hogy a' tartománybéli főbiztosság által eleve mindég kiszabott 's a' járásra háromlott mennyiség (termesztmény 's tenyésztmény) fogyatkozás nélkül kiszolgáltatódjék: miről való nyugtatóleveleket félévenként küldik illető főbirójoknak további léptetés vegett. Az egészségi állapotról emberek és barmok közt veszedelem esetében tudósitják a' főbirókat. Egyik legterhesebb tisztjök az Ujonczak kiállitása (statutio) — Törvényes szokás szerént a' köznép közt támadatt adósságos ügyekben nem több mint 24 m. forint értekben itilhetnek 25 forint c. p. a' mennyiség mellynél többet büntetésül a' szolgabirónak felvenni tilalmas; nagyobb mennyiség az alispánt illeti. — Mint felebb irva van, szabad leveleket adnak a' zselléreknek a' költözésre. Erdély' nemes rendeinek 1790 hozott huszanhatodik törvényczikkel-

je szerént, a' mi többek közt 1504 országos végzetnél fogva bizonyos határok közé vala szoritva. Napi bérök 30 xár c. p. Előfizetésök (Sallarium) 6 xár c. p.

Mindezen kötelességekre ily kifejezétü hittel ajánlják magokat: én N. N. esküszöm az élő istenre, ki atya fiú szentlélek teljes szent háromság egy bizony örök isten: hogy én ezen szolgabirói hivatalban, mellybe most állitatom igazán, hiven és jó lélekesmérettel viselem magamat; felséges urunk 's nemes hazánk' szolgálatjában, úgy a' Méltóságos főkormányszék' törvényes rendeleteiben hiven és igazán eljárok, a' méltóságos főispány úrtól és következőleg fő tiszteimtől illendő engedelmességgel függök, azoktól kiadatott haza' javára czélzó parancsolatokban igazán eljárok, igaz és mellékes tekintet nélkül való törvényt tészek, igaz kinyomozásokat teendek, igaz feleleteket adandak, azok' kiadásának eleve elrendelésével senkit szántszándékkal megnem bántok 's megnem kárositok, hanem illő korán adomki, igaz végrehajtásokat teszek, a' szegény községet semmi igaztalansággal és helytelen húzavonákkal nem terhelem és tehetségem szerént terhelni nem engedem. Feleleteknek és kezesleveleknek váltságában ujitást nem teenedek, hanem a' régi szokás szerént rendelt váltsá-

gokkal megelégszem. Előttem való tiszteimtől kiadott rovatalakat — azokat többitvén vagy kevesitvén nem bontogatok, hanem igazán felveszem. Akár mi névvel nevezendő gonosztévőket elnem titkolok 's bocsátok, annyival kevésbé főben járó vétekbe esett gonosztévőket magamtól előttem való főtisztjeim hirőknélkül elnem bocsátok se vélle megnem alkuszam, fő tiszteimet illettő dijt kevesitvén, magamnak nemtakaritom és veszem, ha mikben ő kegyelmektől hatalmaztatam, a' dijt igazán előadom és bészolgáltatom, a' fuvarozás' alkalmával senkinek sem engedek és abból magamnak kereskedést nem csinálok 's szerzek, úgy akármi névvel nevezendő közönséges dolgokban is, mellyekbe meghatalmaztatam egyenességet és idomot szabadságom szerént tartani igyekszem, szóval: tisztségemet illető minden dolgokban igazán hiven eljárok. És a' minthogy L. a' főispáni eskütt felebb.

1315. Emlitetnek D. várm. sz. birák: Gyula, és János a' Márton fia mint Sz. Egyed határának kijárói (reambulatores).

1568 Apáthy Boyer István szolgabiró.

Szolgabirák:

Magyar Egregyi járásban.

Ketheli László 1771.

Hatfaludy József 1776—1784.

Ketheli János 1784 — 1809.
Harsányi Jozsef 1809 — 1811.
Biró József (Matocsi) 1811 — 1819.
Hatfaludy Sándor 1819—1827.
Hadfaludy Pál 1827 — mais.

Bákosi járásban.

Kabós Farkas 1784 — 1790.

Szent Péteri járásban.

Török Elek 1784 — 1790.

Pánczélcsehi járásban.

Kolozsy Márton 1724.
Korda László 1771.
Ladányi József 1784 — 1790.
Orbók László (Kökösi) 1790—1800.
Galaczy Farkas 1800—1810.
Balag László (Ugrai) 1810—1832.
Durus József 1832 mais.

Válaszúti járásban.

Butka György 1620.
Szénásy József 1771.
Butka János 1784—1790.
Kabos Farkas 1796— 1800.
Simon János idösbb (Dézsfalvi) 1800 — 1809.

Tussay István (Tussa Ujfaflvi) 1809 — 1820.

Simon Mihály (Dézsfalvi) 1820—1824.

Orbók Elek (Kökösi) 1824—1832

Török Károly (Törökfalvi) 1832 mais.

Nagy Iklódi járásban

Szilvásy Endre 1650—1657.

Székely István 1765—1771.

Bors Pál 1771—1784.

Décsey Zsigmond (Nagy Dobai) 1784 — 1790 Ivadéka a' szerencsétlen Dobai Decső Tamásnak a' kit II Rákoczy Györgyhez követül küldött vala Közép Szolnok vármegye Kolozsvár alá 1659, hól halálára talált.— Ivadéka Décsey Bálintnak-is Kemény János' szerelmes követjének, kiről Gyöngyösi István a' költő annyiszór emlékezik Kemény János' szive aggodalmait énekelvén négy sorú verseiben.

1700 julius' 8 már megaggott vólt Décsey Bálint, midőn a' főkormányszék bizonyos törvénytelenség kinyomozatára egy örmesterrel biztosúl rendeltetett.

1701 Borsai birtokos vólt. Julius 9-kén oda való úri birója (judex dominalis) kerestetett a' főkormány által.

Török Elek 1796—1800.

Székely Daniel (Kalota Sz. Királyi) 1800 — 1832

Mágner Ignácz 1832 mais.

Széki járásban.

Székely István 1771.

Almády Zsigmond 1788—1796.

Henter Dávid (Sepsi Sz. Iványi) 1796 — 1800.

Demén Mozes (Harasztosi) 1800—1809.

Kasza Jozsef (Al-Torjai) 1809—1813.

Szaboszlay Ferencz 1813—1817.

Szebeni Antal (Csik Pálfalvi) 1818 — 1832.

Jánosy Gergely (Magyar Palatkai) 1832 mais.

Búzai járásban,

Bakk László 1771.

Kakucsi Ferencz (F. Kápolnai) 1796 — 1809.

Barta Antal 1809 — 1832.

Rettegi László (K. Budaki) 1832 — 1833.

Veres Ferencz (N. Váradi) 1833 — mais.

Kerlési járásban.

Székely Miklós (Poka Keresztúri) 1771

Demén Mozes 1796—1800.

Gagyi Mihály (Szentgelliczei) 1800—1817.

Felszegi Péter (Domáldi) 1817—1832

P. Horvát Dániel ifj. (Széplaki) 1832—1833.

Cserényi Dániel 1833—mais.

Borgói járásban.

Magos Pál 1771.

Székely Zsigmond 1796—1809.

Kakucsy Ferencz 1810—1816.

Felszegi Sándor 1816—1832.

Schaller Károly báro (Löventhali) 1832—1833.

Makkay Ferencz 1833—mais.

VIII. Igazitó biztosak (Rectificatores Commissarii) Régenten is vóltak adó-rovók (mint felebb) dicatores nevezett alatt.— 1788-táján alszolgabiráknak czimzették önmagokat.

Ma a' hány járás, az ök számak is annyi u. m. nyolcz. E' folyó században kezdödék az ök 8 számjok; mert az előtt csak négyen viselték e' tisztet.

Évi fizetésök 25 rh. forint c. p. veszik egyszerre a' megyei kir. adótárból. Ezen kivül bizonyos igen kevés rész az adó' mennyiségéhez képest csekély jövedelmök.

Kötelességök az hogy: évenként novem-

berben magok járásokban a' falubirójit, esküttjeit 's némely vénjeit öszveséggel tizennégy személyt megesketvén, az ök' feladásak szerént minden adózónak személyét; minden nemü marháit, szántóföldjeit, kaszálóit, a' tartománybéli számoltató hivataltól (Exactoratus Provincialis) kiküldött nyomtatvány rendjén feljegyzik,' s bizonyos különbséggel mindennek fejére 's vagyonjára adót rónak magok terhes feleletjök alatt. Ezen rovatalt az illető kir. adóbévevőnek, a' ki legközelebbi elöljárójak, bémutatják. — Ismét, mikor a' jég vagy véletlen tüz, vagy vizáradás egy vagy több faluk' népét megkárositja, ezen kárt a' végre, hogy az adó a'haz képest apasztassék, hiven megbecsülik.

A' rendek által szabad voksolás' útján szoktak kineveztetni, 's minden évben újra választatnak vagy választatniak kellene.

Igazitó Biztosok

A' Magyar-Egregyi és Válaszúti járásban.

Hatfaludy József 1775—1780.

Török János 1796—1800.

A' Rákosi járásban

Horváth István 1784—1790.

A' Szent Péteri járásban

Kolozsy Farkas 1784—1790.

A' Pánczélcsehi és Nagy Iklódi járásban

Galaczy Farkas 1796—1800.

A' Széki és Búzai járásban

Kakuesy Ferencz 1796—1800.

A' Kerlé'si és Borgói járásban

Bödöni József 1796—1800.

A' M. Egregyi járásban

Soproni Mihály 1784—1790.

Horvát István (Véglai) 1800—1828.

Durus József 1828—1832.

Zsigmond Lajos 1832 mais.

A' Pánczélcsehi járásban

Péntek y László 1784—1790.

Bodoni András 1800—1819.

Szöllösy H. Mozes 1819—1824.

Kovács Imre (Farczádi) 1824—1828.

Szénásy József (Pánczélcsehi) 1828—ma is.

A' Válaszúti járásban

Török József 1784—1790.

Kispál Sándor 1800—1826.

Török Dániel 1826 — ma is.

A' Nagy Iklódi járásban

Kerekes János 1784—1790.

Szénásy József (Nagy Váradi 1800—1810.

Becsky István (Pókafalvi) 1810—1820.

Szöllösy Mozes 1820—1822.

Mágner Ignácz 1822—1832.

Vass István (Szaboszlay) 1832 — ma is.

A' Széki járásban

Kakucsy Ferencz 1784—1790.

Kasza József 1800—1810.

Szaboszlay Ferencz 1810—1813.

Bakó György 1813—1820.

Jánosy Gergely 1820—1832.

Ernyey Gergely 1832 — ma is.

A' Búzai járásban

Pálfy Ferencz 1800—1810.

Décsey Lajos 1810— 1820.

Szabó Imre 1820—1830.

Rettegi László 1830—1832. ma is.

A' Kerlé'si járásban

Barta Antal. 1800—1806.

Bujti Samuel 1806—1816.

Henter Farkas 1816—1828.

Fehérváry Károly (Székes Fehérvári) 1828 — ma is.

Borgoi járásban.

Bakó György 1800—1813.

Felszegi Sándor 1813—1816.

Henter Zsigmond 1816—1820.

Ferenczy József 1820—1824.

Ambaris Ferencz 1824 — ma is.

IX. Útbiztosak (viarum Commissarii) A' királyi fő kormányszék által megrendeltt (adplacidaltt) hivatal. Évenként 50 rh. for. c.

p. fizetéssel, melly a' megyei kir. adótárból kerületenként két versen fizettetik vagy fizettetnie kellene.

A' két kerületben kettő van.

Ezutánn a' főispán jogai közé tartozand kineveztetésök.

Ez egyik legszükségesebb és hasznosabb hivatal egész megye tiszti karában. Bár tulajdonképen az útak' és hidak' újból alkattatása 's a' meglévők jó állapotban tartása tartattatása légyen is egyetlen kötelességök; még sem felelhetnek-meg ennek is a' megye' köz tárának nem léte, a' köznép' tehetetlensége 's az útak' ingyen való kénytelen munkálatja miatt. A' Romaiak itt e' megyében hódóltt jaik által „Curatores viarum" tekintetes útitisztjeik' felügyelete alatt alkattaták századokan erőt vett útjaikat, nem tehetnők e mi is?

Útbiztosak

László József f. 1819—1823.

Mágner János f. 1823 — ma is.

Szarvady Lajas a. 1829 — ma is.

X. Levéltárnok (Archivarius). E' hivatal egykorú a' vármegye' laistromaival (l. felj.) Valamiljen diszes szintoly terhes. Vajha forrobb részvéttel tekintetne! — Fizetése száz rh. forint c. p. veszi három holnaponként a' me-

gyei kir. adótárból. Ezen kivül a' levéltárból kiadható másolatoknak váltsága törv. jövedelme.

Nevezetje szerént egyik tisztje a' vármegye köz levéltárára hite erejénél fogva szoros gondot viselni. — Ő szerez-bé a' megye' tanácsházához minden iró eszközöket (scripturistica) mikre évenként 37½ for. ezüstadatik, tüzifát, gyértyát 's t. e. a' megyei kir. adótárból maga nyugtatólevelére kivett költségen, mellyről köteles számolni a' pénz kiadó előtt. Kötelességében áll a' levéltári mútatót, (index) pontosan fojtatni; külön a' polgárit, külön a' törvényest. Maga neve 's a' megye pecsétje alatt — mellynek megörzése (conservatio) egyik szép joga — itileteket, válaszakat, laistromi kivonatokat megye köz határozatait ád-ki kiszabott váltság mellett. — Köteles hivatala' heljén csaknem mindég jelen lenni.

A' főispán által neveztetik-ki nem változó hivatalára.

Levéltárnokok

Harsányi József 1796—1800.
Lészay Ferencz 1800—1813.
Hatfaludy Ferencz 1813—1816.
Somay Elek 1816—1817.
Bucsy Benjámin (Barátosi) 1817—mais

XI. Laistromzó (Protocollista) Nevezete kötelességét megmagyarázza. A' főispán' szabad magános tetszése szerént neveztetik-ki, évenként 50 rh. forint c. p. fizetés mellett, mellyet a' megyei kir. adótárból fél évenként vészen-ki. E' hivatal se változó.

Laistromzók.

Székely Dániel 1790—1800.
Gyitray Elek (Oroszfái) 1800—1808.
Balog László (Ugrai) 1808—1810.
Hatfaludy Ferencz 1810—1813.
Bucsy Bénjámin 1813—1817.
Hatfaludy Sándor 1817—1819.
Török Károly 1819—1832.
Rettegi József 1832—1834.
Butka Gergely 1834 — ma is.

XII. Irnokok (Scribae, Cancellistae) Honi törvényeinkben Cancelláristák Rendszerént kettő van. Kinek-kinek 60 rh. forint c. p. évi fizetése, mellyet a' megyei kir. adótárból félévenként vesznek-ki. A' főispán magánosan nevezi-ki.

Váltak Irnokok:

Teleki Mihály (Dálnoki)
Murányi Sándor } 1771.
Lészay András.

Székely János.
Székely György. } 1796—1800.

Nánási János (Kidei)
Kiss János (Csekefalvi) } 1800—1808.
Hatfaludy Sándor 1808—1809
Felszegi Péter (Domáldi) 1809—1813
Mágner János 1810—1817
Orbok Elek 1813—1817
Molnos Sándor (Miskolczi) 1817—1819.
Ernyey Gergely (Sz. Ernyei) 1819—1832.
Vass István 1819—1832.
Kiss János 1832—1833.
Szabó János 1832 — ma is.
Pálfy Ferencz 1833 — ma is.

XIII. Orvos (Physicus)

Az emberiség' jóltévői közül valók az orvosok. Az idő szelleme lassanként fejté-ki azt az esméretet: melly szükséges és hasznos tagjai légyenek az orvosok a' köz társaságnak; igy jöttek azon gondolatra az ország' atyjai, hogy minden megyének külön orvost adnának. Megkivánták ezt a' környülmények, nyavalyák ujabb-ujabb nemei 's a' felsőbbség' szivén fekütt sorsa a' hazafiaknak. E' megyének rendes orvost 1770 év táján Mária Therezia a' Magyarokat buzgón szivelt nagy aszszony adott, 's azólta, bár nem szakadatlanúl, vólt 's van ma is egy rendes orvosa. Fizetése már ma 400

rh. forint c. p. veszi három holnaponként a' megyei kir. adótárból. A' kir. főkormányszék az orvosi tanács' (consessus Medicorum) ajánlatára nevezi-ki 's erősiti-meg.

Rendes kötelességei: három holnaponként a' megyei bünhödteket mint foglyokot vizsgálni, 's erről jelentést tenni a' tisztséghez további felküldés végett. A' megye' keblében támadatt vagy oda béhatott 's a' közönségre nézve veszedelmesbb nyavalyákat hiven orvosolni, azoknak harapazása vagy szünése iránt viszont a' tisztséghez a' veszedelem' mértékéhez képest jelentéseket küldeni. Olykór-olykór a' megsebzettek vagy megöltetek aránt bizonyitványt (visum repertum) irni letett hite szerént. — A megyei sinlódókhez méltó és illö jutalomért mindenek előtt elmenni 's öket orvosolni.

A' tisztség maga rendelményeiben atyafijának szollitja; 's ennyiben a főbirókkal, alispányokkal, adó- és dézmabér bévevökkel 's fö- és aljegyzökkel rangja azon egy.

A' következő sór szerént vólt második és harmadik orvosait e' megyének az érdem utóbb főorvosi rangra emelte.

Vóltak orvosai:

1. Husz Gotfrid 1771 ólta.
2. Nyúlas Ferencz 1790—1800. Az

Erdélyi gyógyvizekről Kolozsvártt 1800-b. kiadott tudós munkájában halhatatlan.

3. Ferenczy József (Csik Madefalvi) 1807 juliusz 15-től fogva — 1810-ig.

4. Fodor András (Lugosi) 1810—1814 1814—1824 az orvosi hely (statio üres vólt; hanem kineveztetett, 's lön

5. Csipkés Sándor (Aranyas Rákosi) 1824—1833.

6. Demschick János 1833 évi febr. ólta mostani tudós és tapasztaltt orvos doctora a' megyének. Lakhelje Bonczhidja.

XIV. Sebészek. (Chyrurgi)

Rendesebben a' két kerületben 1813 ólta kettö van, az előtt csak egy vólt. Kinek-kinek 80 rh. forint évi fizetése c. p. mellyet fél esztendönként veszen a' megyei kir. adótárból. Föbb kötelességeik: a' himlö oltás, ez a' szerencsés találmánya a' fáradhatatlan emberi elménck. Ebből bizonyos dijok illetik a' sebészeket. A' marhák' nyavalyáiról midön köz a' veszély, tudósitást tenni az illető föbiróhaz, vagy a' tisztséghez. Az ujonczakat a' megyei vizsgálat előtt kötelesek vizsgálni. Egyébaránt pedig a' szükség esetében az orvosi tudomány' körében kötelesek letett hitök szerént mind azokat végbevinni miket imént az orvosnak tulajdonitánk, kivévén a' foglyok' vizsgálatát. A'

foljó századig e' hivatal mostani alakjában képezve nem vala. Ez is az orvosi tanács' ajánlatára a' kir. kormányszék által nevéztetik-ki 's erősitetik-meg. — Napi bérök a' magános személyektől 30 xr. c. p. hivatalos foglalatosságokban nincsen. Az orvosi bizonyitvány' dija egy rh. forint c. p. melly általjában mindég joga.

Sebészek

Gloria Nicodem 1796—1800.

György István 1800—1820.

Schmidt Antal (Erensbergi) f. 1813—1820.

Kuncz Ignácz f. 1825 — ma is.

Kolozsváry Sándor a. 1820—1825.

Gergelyfi János a. 1825—1828.

Bakcsi János (Albisi) a. 1828 — ma is.

XV. Bába (Obstretrix) Kevés; de nevezetes körü kötelességét neve megfejti. — Fizetése 50 rh. forint c. p. veszi a' megyei kir. adótárból fél évenként. Egykorú az orvosi hivatal' felállitásáéval. Köteles, valamint a' sebészek is, a' megye' keblében lakni, 's a' megye bélieket illő jutalomért mások felett dajkálni szükség' esetében. Ezt is a' kir. fő kormányszék nevezi-ki 's erősiti-meg az orvosi tanács' ajánlatára. Hit letétel mellett élhet hivatalával.

Bábák.

Nem vala húzamosan; 's jelesen: 1796—1800; az ólta

Nagy Anna 1800—1820.

Fazekas Er'sébet 1820—mais.

XVI. Födlmérő (Geometra, Ingeneur) Hasznos 's a' maga körében nagy esmeretet jártasságat kivánó hivatalifok. Létre hozta II József császár 1785 évett. Évi fizetése 400 r. for. c. p. veszi a' megyei kir. adótárból három holnaponként. Ha e' megyének többekkel együtt köz érteke bővittetnék, bizonyára kötelességeis többre terjedne. Igy pedig a' kerületi alispányokkal és útbiztosokkal egyet értve 's amaztól függve a' közönséges országosbb (transennalis) útak' kimérése, jelelése, menetele (ductus) hidak költségének számitása (erre ritkán kerül sor) rajzolása, azok' heljének alapitása, minéműségeinek meghatározása, a' nagyobb vizeknek elárkolása (derivatio) csatornáik' jelelése (ezekre mennyi szükség van!) a' megye' köz épületeinek a' mik vannak — szükséghez képest, számadás mellett ujitatása — mind azok a' mik kötelességeit teszik. Felsőbbi az az: kir. kormányszéki helybehagyás 's megerősités által a' tartománybéli épitőigazgatás' ajánlatára kezdheti 's viselheti hivatalát.

Földmérők:

1. Bodoky Mihály 1785—1809.

2. Hermán Sámuel 1810—1819.

3. Schilling János 1819—1824 azólta 's jelenleg is n. Kolozsvármégye' dereki földmérője, az ide mellékeltt földabrosznak hiv rajzolója.

4. Andrásy Antal 1824—1830.

5. László János (Kászon Jakabfalvi) 1830 — mais.

XVII. Erdő ügyelő (Silvanalis Inspector) Csak nem legujjabb hivatal. Állitatott 1818-ban, mellyet eddig elé csak egy viselé 's viseli e' megyében ú. m. Kozmatelki Csatt Károly. Fizetése 200 r. forint c. p. veszi három holnaponként a' megyei kir. adótárból. Czimje szerént hasznos hivatal 's naponként hasznosabbá szükségesebbé válhatna ha a' köztár' érteke gazdagabb vólna. — Kineveztetése rendje a' földmérőjével egyező, rangjára nézve egy fokkal annál alább áll.

XVIII. Közügyvédlő (Fiscalis Procurator) 1740 év ólta mostani mivoltában fennálló nem kis körü hivatal. Ki nem tudja, hogy a' törvénytelenségek' megboszszulására, a' közfelperesnek részére letett hite szerént megindítja (incaminat) 's folytatja a' büntető kereseteket a' szokott és megengedett négy rendbeli feleslések (allegatio) rendében azok ellen,

kiket a' tisztség vagy a' kir. kormányszék arra méltónak határoz. — Fizetése 80 r. f. c. p. veszi három holnapba a' megyei kir. adótárból. — A' főispán magános tetszése szerént nevezi-ki.

1438 a' köz ügyvédlőnek az itélőszékből a' király és fejdelem' pere folyamatja allatt kikelésök rendeltetik.

Közügyvédlők:

1. Orbók György 1796 — 1800.

2. Balog Antal (Nagy Almási) 1800 — 1824. — Sok jurisconsultust, 's még többb jurisperitust legulejus-t állitott elöhazánk a' lefolytt években ügyvédeink' sergéből; de melyik az az előbbiek közül a' ki Balagunktól a' pályadijt elnyerte?!

3. Ladányi Gergely (Tompaházi) 1825 — 1832.

4. Nagy István (Száraz Ajtai) 1832 — 1834.

5. Butka Péter 1834 —

XIX. Szegények' Ügyvédlője (Pauperum Advocatus seu Procurator) Egykorú a' köz ügyvédlői hivatallal. Czimje kötelességit kifejti megmagyarázza. — Fizetése, — mellynél többet ajándékúl vennie szórossan tiltatik — 200 r. for. c. p. fizettetik három holnapon a' megyei kir. adótárból. Közönségesen minden adozónak 's különösen a' bünhödtteknek, 's kik köz párt-

fogást (Fiskális Adsistentia) nyernek, ügyöket védelmezni köteles. A' főispán' magános tetszésétől függ kineveztetése.

Szegények ügyvédlői:

1. Csike István (M. Lapádi) 1809—1817 Mind ügyvédtől a' törvényekben alapos jártasságát mint kormánytagtól az eleven felfogást, 's méj bélátást a' minden rendeletek sikerületére nézve vólt főbirájától e' megyének, csak a' kaján vagy nem tapasztaltt emberek tagadhatnák-meg.

2. Zsigmond Ferencz (Leményi) 1817 — 1820.

3. Csorba György (Széki) 1820 mais.

XX. Szállásbiztos (Stationalis Commissarius) A' királyi fő kormányszék közelebbi parancsolatja szerént, 's régi szokásnál fogva csak egynek kellene lenni; de néha, jelesen 1827., kettő is volt e' tisztet viselő. — Fizetése 50 r. forint c. p. a' megirtt tárból két versen kivehető. — Tisztje az utazó katanákat mikór sergesebben vannak elfogadni 's pontosan kielégiteni a' gabanatárból (magazinum) Eddig vólt rendes és állandó lakheljéről M. Egregyről, holott vala a' magtár is állitva és alapitva derék hajlékkal együtt, 1832. februariusban a' kir. kormányszék' rendeletéből Ma-

gyarosra általtétetni parancsoltatatt a' magtárral együtt.

Szállásbiztosok:

1. Babós Antal 1810—1813.
2. Szabó Márton 1813—1816.
3. Csukás Lajos 1816—1820.
4. Csomafay Elek 1820—1830.
5. Sabó Mihály a. 1827—mais.
6. Zsigmond Lajos (Alsó Szent Mihályfalvi) f. 1831—1832.
7. Ketheli László f. 1832—1833 jun. 6-ig az ólta nincs.
8. Fogarasy István a. 1831—ma is.

XXI. Élelemtári biztosok (Magazinales, Contractionales Marschuales Commissarii) Nevezetjöknél fogva a' felvő katanák' gabana 's széna és abrak tárára ügyelnek. Néha többen is vannak. E' szolgálat számfelett és fizetés nélkül való. A' szállásbiztos' segédjei ezek 's kötelesek oda közel vagy ott a' hól állandóbban felszik a' katanaság lakni, 's a' katanaságat illetőket pontosan kiszolgáltatni — a' kezek alá adattakról számolni. Tudtunkra ezen egész megyében lovas katonaság feküdt húzamosbban a' felső kerületben: Ugruczan, Drágban, Vajdaházán, Szótelkén, M. Derzsén, Poklostelkén, Borsán. Az alsó kerületben gya-

korta: Magyarosan, Bilakan; II. Rákoczy' idejében: Bonczhidján.

XXII. Tárbirálók (Domestici Exactores, Cassae Censores) E' tisztség meg van ma; de mint árnyéka az őt megelőzöttnek. II. József cs. uralkodásáig a' tárbirálók' tiszti köre arra terjedett, hogy a' köz adónak bizonyos része megyei tár (domestica cassa) nevezett alatt tulajdona lévén a' megye rendjeinek, az ők magános szabad rendeletjök alatt vólt; és a' tárbirálók akkór ezt vették számba. Jelenleg kerületenként hárman viselik e' tisztséget, kiki 50 rh. forint e. p. évi fizetéssel. A' rendek szabad választása' útján évenként változó hivatal. Egyetlen tisztjök kétszer esztendőben a' kerületi királyi adótárt pontosan megvizsgálni, 's arról tulajdon feleletjök alatt a' tisztséghez jelentést tenni.

Ily tárbirálókat a' két kerületben hatat számlál elő a' hazai tiszti kar; mellyből ma kimaradtak.

1809. Szabó Ferencz (Csik Szent Mártoni).

Murányi Sándor (Betleni).

Ladányi József (Tompaházi).

Horvát István.

Fogarasy János (Sepsi Szent Iványi).
Kasza József (Al-Torjai).

XXIII. Árvabirói Szék (Judices Orphanales) Nem kell ezek alatt a' gyámatyákat érteni; mert ezek azok nélkül is lehetnek 's gyakorolhatják tisztjöket az árvákra nézve. Némi-némüleg a' gyámatyák (tutores) ezen széktől függnek. Kerületenként három tészi e' hasznos széket, mellyből egyik elnök (Praeses) másik rendes biró, harmadik jegyző (Actuarius) czimmel különböztetve, nagyobbára a' nemes árvák' jogaira 's javaira hiven gondot viselni kötelesek. E' hivatali kar is II. József császár' gondoskodásának, köszöni létét. A' nyomtatványban közönségesé tétetett Árvai Rendszabás (Pupillaris Instructio) kiszabta minden oldalról kötelességét. A' rendek' szabad választása az a' mód, melly e' széket alkotja 's három évenként ujitja. — Rendes fizetés itt nincs egyéb, mint az árvák jövedelmeiből bizonyos részecske, 's munkálkodások' alkalmával napi bér, melly a' közbirák közt egyenlően oszlik. A' gyámatyákat az árvák' évi jövedelmének hatod része illeti. Napibérek 3 r. forint c. p.

Némi-nemüleg a' hütösök (Assessores; hibáson táblabirók) a' megyei igazgatásban részvényesek ha nem is közvetetlen; közvetőleg, fő-

képen a' törvényes ügyekben. Előfizetésök (salarium) 12 xár c. p. 1780 innen igy esküsznek meg: én N. N. esküszöm az élő istenre, ki atya, fiú, szentlélek teljes szent Háromság egy bizony örök isten, hogy én hütösi hivatalomban, mellybe most állitatom, hiven és jó lélekesmérettel viselem magamat, a' munkálatokban igazán eljárak, igaz feleleteket irok, jót hamisra nem forditok, az árvák' dolgában közelebbről (1780) költt felséges rendelet szerént az árvák' birái által ezen tárgyban reám bizott múnkálatakat végbeviszem, a' nemes vármegye' törvényes székén tehetségem szerént megjelenek, és ott a' nemes haza' rörvénye szerént a' felcslésekre és felelgetésekre igazán 's minden melléktekintet nélkül való törvényt tészek, a' hármas végzet, jóváhagyott és kiválogatott alkatmány szerént, másnak volksát semmiképen nem vesztegetem-meg, söt magam is igazán volksolok, az itileteket idő előtt másnak való kedvezésből ki nem jelentem a' közönséges vármegye' szükséges hasznát és javát illető dolgokban igazán irok és eljárok, 's azokban tiszturaimék' meghagyásának illendőképen engedelmeskedem, magamat azokról elnem vonszom. Szóval: minden hütösi hivatalomat illető dolgokban magamat jó lélekesmérettel viselem.

És a' mint- (L. a' többit a' főispáni eskü alatt.)

Ajtonálló (Janitor) Kötelessége neve szerént való, mellynek törv. székülések 's polgári tiszti gyülés' alkalmával legtágosbb mező nyilik. Az eddig elószámláltt hivatalok soraba némely alább következettekkel együtt épen nem jöhető egyebként, csak mint a' ki fizetésit a' megyei kir. adótárból vészi. Évi fizetése 40 r. f. c. p. mellyet három holnaponként vesz-ki. A' főispán' joga kineveztetése. Köteles, 's különben nem is lehet — folyvást a' tanácsház mellett lakni és lenni

Ajtónállók:

Ördög Imre 1771.

Dézsy József 1796—1800.

Csiky István 1800—1813.

1813—1816 nyoma nincs.

Csoma Sámuel 1816—1819.

Szabó János 1819—1824.

Tamás András 1824—1826.

Sóós Dániel 1826—mais.

Postáh (Obequitatores, Lotófutók) Mostan közönségesen lovaslegény név alatt három van, néha kettő vólt, a' most múltt században is hárman vóltak e' szolgálat viseiők. Fizetésök 80 r. forint c. p. veszik három holnaponként a' megyei kir. adótárból. A' főispán által

neveztetnek-ki kis körü szolgálatjakra. Kötelességökben áll a' tanácsház mellett lakni állandóúl 's gyakran előkerülő szükség esetében a' megye tisztjeinek hivatalos parancsolatjokat többnyire elszáguldva végre hajtani.

Posták:

Baranyai Sámuel Pakey József Bisok Sámuel	1796—1800.
Udvardy György	1810—1825
Kiss Jakab	1810—1816
Debreczeni Jó'sef	1820—1825
Babós Sándor	1816—1820.
Szabó János Papp Simon Nagy Zsigmond	1824—1832.
Sipos János Farkas Pál Tamás András	1832 — mais.

Tömlötztartó vagy Porkoláb (Carcerarius) Több számú foglyok kik szoros gondja 's számadása alá vannnak rendelve, ó töle függnek, közelebbről kezeiből vészik sanyarú élelmöket, 's ez minden kötelessége. 50 r. forint c. p. évi fizetése, 's ezt három holnaponként veszi a' megyei kir. adótárból. A' fő vagy alispán által neveztetik-ki.

Tömlötztartók:

Nagy István (Prodai) 1796—1810.

Viszte János 1810—1820.

Szabó Márton 1820 — mais.

Hajduk. Négy vólt 's van e' jelenben is a' tömlötztartó' elöljárósága alatt. Kinek-kinek 40 r. forint c. p. évi fizetése, mellyett három holnaponként vesz-ki a' megyei kir. adótárból. Szokás: hogy az alispán által választassanak bé szolgálatjokba. Ki-ki tudja, hogy a' foglyok' büntetése három holnaponként vagy hetenként általak telyesitetik 's ök legközelebbi éjjeli-nappali őrjei azoknak.

Hajduk:

Orosz János
Marosán András
Páska Mozes
Szabó György
} 1796-ból.

Nemesek' Hadnagyai. Ezen szolgálatnak 1554 már nyoma van az országos végzetekben. — A' melly falukban számosbban vannak egyházas (nobilis unius sessionis) Magyar és Oláh nemesek, ott egy ú. n. nemesek' hadnagya van, esztendőnként váltózólag. Főbb kötelességök; a' köz tárgyú becsesb leveleket tulajdon feleletjök alatt tovább vinni vagy vitetni 's olykór ujonczokat béállitani (assentare) az útbiztosoknak albiztosúl segitségül lenni.

Falu-jegyzői (Notarii pagenses) minden falunak a' nemes és nemtelen irástudók közül egy, néhól pedig több falunak egy, ilyen jegyzője van. Kötelessége: az irástudatlan községnek mind a' közönség' mind a' tagok' részére könyörgő leveleket irni, a' kihirdetendő kerülő (Circularis) rendelményeket köztek értelmesen megmagyarázni, kinek-kinek értelmére tudtára adni. Minden irományait pontosan hiven végbevinni. Mind ezen munkálkodásokért fizetése vidékenként különböző; többnyire minden adozó háznépből egy személy évenként egy napat, az udvari közelebbi szolgák ú. m. erdő-mező örök 's a' t. pedig félnapot dolgoznak hól tenyérrel, hól viszszaélés képen igavonókkal. Más helyett egy falú vagy 25 forintot vált, vagy minden szakmányoló ház egy-egy véka zabat fizet évenként. Van oly kényszeritès is, hogy a' falubirósággal a' falú jegyzői szolgálat hasznát egybekötni kivánják a' földes urak. Rendszerént az illető főbiró' tetszéséből nyerik tisztjöket. A' felső kerületnek gondja volt rendszabást alkatni ezen kerületbéli falujegyzőinek 1818 évi januarius 18-káról akkori f. kerületbeli főbiró Vajna István által kiadva 22 pontokban.

Falubiróh (Judices pagenses) 1678 az egyházas nemesek is viselték rendre a' falúbi-

róságat. Ma falunként egy van Magyar Szász és Oláh a' köz rendből Novembertől novemberig viselhető, 's az illető járásbéli szolgabiró által hit letétele mellett rendeltetik a' földes uraknak zsellérei' száma és rendje szerént. Az adó bégyüjtése, — a' köz bátorság' fenntartattatása, a' kiparancsoltt ujonczak fogdosása, gyakran áldozattal egybekötve, a' termesztményekbőli rovatalok' igazságos felosztása 's felszedése, a' közönséget illető általános egy 's más parancsolataknak estvénként kikiáltása vagy kiáltatása, több esküdtt társaival együtt határbeli károk hiv megbecsülése, — tavaszonként az úgy nevezett tilalmas (pórkorlát) kapú és a' legmúlandóbb alkatású sövény kertelés' felállítása, — a' hütlők' előállítása (sistálása) a' közönség' nevében való nyomkövetés, lappangó tolvajak (latrok) kiadása, — faluszéke tartása, határ- 's guja- és nyáj pásztorok' rendelése, mind azok mellyek ezen egyszerűnek látszó szolgálat vonásai lehetnek. — Mind ezen valóban terhes kötelességekért a' csekély közös becsübéren, a' tiltás' váltságán (két pénz) kivül fizetése nem egyéb, mint a' földes úri szolgálattól és az adótól (ennek 1411 a' harmadik törv. czikkel. Zsigmond király és 1578-ban is nyoma van) mentté tétetése. Az

elsőért a' köz közönségből, bár gyakran kárpotlás nélkül a' zsellér fosztott földes úrnak minden füstről egy-egy zsellér vagy jobbágy tenyérrel egy nap, az udvarak szorosabb szolgáji pedig fél napot dolgoznak ú. m. erdő- mező örök 's a' t. a' másodikat helyette a' közönség fizeti. Azonban a' kormánynak az a' czélja, hogy a' falúbirók az adó' felszedése' ösztönéül minden fel ett száz forintból két forintat kapjanak ezentul állandóúl fizetés gyanánt az emlitett hasznokon felül.

Kisbirók, Esküdttek, Hajduk, Plájások vagy Gornyikok. Mind ezek a' falubiró' segédjei 's falunként az első egy, a' többiek több számmal vannak. A' csekély becsűbéren 's faluszéke' váltságán kivül a' fáradság minden jutalmak. Az illető szolgabiró által szoktak rendeltetni esztendőnként változólag hit letétel mellett.

Hóhér (Lictor, Justitiae Executor. Heltaynál Hengér, igazság végrehajtó.) Mig az ember bünösnek maradand, e' szolgatag nélkül a' polgári társaság el nem lehet „büntető törvények nem egyéb mint nemlény (chymera) lennének, ha teljesedésbe nem vétetnének. Van helje tehát itt a' hóhérnak is, ha szintén elvettetett heljezet, 's bár ha nem urak mint Frankhonban — hól a' belzendület alkalmával

egy fő aszszonyság a' halálpadon a' hóhért „úr"-nak kiáltotta, — hanem alacson sorsú czigányok vállalkoznak is ezen szolgálatra. E' megyében húzamosan nem vólt 's ma sincsen; talán hogy oly ritkán kerül elő szolgálatja. E' f. században a' törvény — tudtunkra — kétszer hozott halált kezeiből e' megye köz lakóira, 's mindannyiszór más törvényhatóság engedte által e' gyászos szolgáját rémitő tisztjét gyakorolni. Ily borzasztó alkalommal bizonyos jutalma van, egyébaránt rendes évi fizetése 25 rh. forint c. p.

Többek közt 1435 hozott Posoni 2. törv. czik. azt rendeli, hogy a' választottak tartozzanak 25 márka büntetés alatt a' tisztséget felvállolni és esztendeig viselni, ha letették azt, vagy kész akarva, vagy kénytelenül, csak öt év mulva vehessék-fel. L. bövebben ez évi törv. czikkeleket a' Magyar törv. testben. —

A' köznép' szolgálatja hajdan, sőt e' mostani nyom értére is sokkal tágasbb harárok közt vólt a' megye' tisztjei' magános számokra, 's nem tartatott mint ma oly elszenvedhetlen viszszaélésnek. — Ha olykór megtörtént, 's néha ma is megtörténik, hogy az előszámlálttak közül egyet-egyet a' mammon szomja igaza körén kivül ragad, ne csudáljuk. Nem egyéb szempontból, bizonyára nem egyébből többittette vala

II József császár az ők fizetésöket, hogy mint azok a' terhekkel sujegyenben lévén, a' közjó' elősegitése' nemes kivánatán kivül a' külső jutalom is ösztönül szolgálna, 's igy a' kormány is a' hiv a' zsarolat nélküli szolgálatat megkivánhassa. De azutánn, hogy József lenni megszünt „an non tristissima est officialis comitatensis situatio? qui aut cum ducentis florenis, auriga vel coquo dominali, sartore vel sutore longe deterius vivere debet, aut vero paupertatem suam" etc. L. Oratio pro Leopoldo II. Rom. Imper. Aug. Hungariae ect. Rege. Ab Hungaris Proceribus et Nobilibus accusato Anno 1792 elucubrata. Germanía" 94 és 95 lap. — Vérző szivvel érezzük ezen érdeklő panasz' igazát, 's nem mervén okát se magunkban, se magunkan kivül keresni, elfojtjuk zugolodásunkat csekély fizettetésökért; el, hogy a' vármegye' tisztjeit a' nemzet' közvetetlen személjeseit, bár melly fényes érdem' virányi ékesitették hivatalos palyájokat, bár melly húzamos éveken által szolgáltak légyen a' hazának a' Szigethy' házi állatjának sorsa polgári értelemben követi gyakorta. — Azonban reménkedem hazámfiajinak! hogy nem a ma rút önhaszon, nem a' Fáy' „magocskája" hanem a' köz jó légyen fő rugója hivatalra vállalkozattjaknak. Hogy ottan-ottan a' tanúlatlan

's gyakorlatlan tiszt eltéveszti az igazság' ösvényét törvényeink' csalútjai közt, el azt „quod juris"; a' születés, a' mammon, a' nemzetségi vérségi egyesületek kötelékek 's egybe függések által pedig az „quod justitiae dictaverit ordo" elmellőztetik, 's Themis szerény istenasszonynak szemei könybe lábbadnak, ki nem tudja? — Itt a' már elhallt atya' személyes érdemeit a' maradékra is mintegy rá füzik, 's gyakorta egyik fontosbb szerző ok ez az előmenetelre. Ellenben vólt példa, hogy az érdem' ösvényén a' dicsöség' tetejére feljutott nagyak' sőt nagyabbak' maradéki fijai sinlették az irigység' meggyüjtött mérgét. Láttuk — 's azakkal, kiket a' vád illet, tudatni és éreztetni kivántuk a' nemtelen tétemènyt. — Szabad légyen ezen általános többnyire polgári rajzolatok közé iktatni azt is, hogy milyenek légyenek.

A' Doboka vármegyei nemesség' személjes vonásai.

Vólt, 's lesz; mert ez a' természet' örök törvényén alapúl, bár melly kis háznép közt is belsőképen különbség. — Égyezni a' természetnek, hajlandóságoknak szív' indulatinak kettő közt is lehetetlen. Mennyivel természetesbb pedig ezen tapasztalat nagyabb körben a' né-

pek és nemzetek közt, kiket annyi okok különböztetnek egymástól! E' megye' nemeseinek nemzeti character vonásait — a' mi teszi ezen czikkel' tartalmát — általánosan meghatározni kivánni nevetséges képtelenség 's hálátlan múnka vólna. Azonban, egy közép útat és mértéket követve, bátran állithatjuk, hogy valamint nemesi kiváltságokkal felruházattak vannak született Magyarak, Székelyek, Oláhok, Szászak, Németek, 's még egyéb nihány nemzetbéliek; úgy mindezek külön-külön valamely különösbb nemzeti sajátsággal birnak, melly szembeötlő a' vizsgálódóbbak előtt. — A' Doboka vármegyei Magyar nemesség eredeti szilajságát a' kor' szelleme szerént annyira levetkezte, hogy abból ma már legkisebb se béjegezi. Bár, ma már sem a' buzogány' sulja, sem a' kard' éle egész nemzetet fenntartani nem képesek, elégtelenek, 's bár „a' vitézi dicsőség utánn esdeklő népek gyakran a' veszedelmek' borzasztó örvényébe merülnek, ha csak a' vadságszélesztő, emberségnevelő, 's szivnemesitő csinosodás által erős talpkövet nem vetnek boldogságoknak"; de kár még is hogy ama nyúgot- és keletrenditő hajdani vitézi tűz, melly eldődeink' ereiben buzgott, az unokákban meghülve lenni látszik: annyi évek alatt a' béke' puha karjai közt nyugodván; ez természetes. Montesquieu sze-

rént is „a' békesség ideje alatt a' nemzet elfelejti hadi virtusait.“ — E' megyei Magyar nemesség sok nemes indulatokra hajlandó, ősi törvényeihez szokásaihoz szorossan ragaszkodó; a' nemzetiséget bálványozó, idegeneket becsülő, vendég szerető — melly eredeti nemzeti tulajdonságát az ezernyi szükségek felette szoros korlátok közé rekeszték — a' nemzeti jobb létet kedvellő; noha ön maga 's számos környülmények miatt abba kevés részt vehet, a' honi törvényeken kivül mind a' méjebb mind az estetikai tudományok iránt ősi negédességből eddig elé kevesbé szenvedéljes, komoljabb olvasót hajh! mi keveset, irót egyet se számlál, a' gazdasági ujitásokra hideg vérü, kis lelkü, a' szép mesterségek 's a' kereskedés folytatására, mennyire szerencsétlen heljezete engedi is valamely hiú ábrándozásból Verböczy' vajdaként kevély, nemzeti szeszélje (humor) 's tánczának melodiája szomorú

„Mig Mohátsnál nem csatázott
A' félholdú büszke Tar
Vig vólt addig; hajh! az olta
Sirva vigad a' Magyar.“

Öröm alkalmaiban a' valaha jó szomszéd Lengyel nemzetnek, — ki annyi Magyart fogadott menedék keblébe, 's kivel oly sok c-

gyéb viszonyok kötötték vala egybe a' Magyarokat — méltóságosan csendes tánczát ősi nemzeti tiszteletből hálául mindég előre tánczolja, mellyet a' perczenként sebesedő Magyar tánczol 's ezt egyebek a' világ' hangzatja szerént valók váltják-fel. Nincs többé kaczogány; a' Magyar nemzeti öltözet nemzetünknek egyik legszentebb Palladiuma is ritkaság; viselete némely innepi alkalmokra szorittatott 's ekkór is egy-két órányi használatja feszes voltára nézve alig hihető melly terhes a' Sybaritai gyönyörök' özönében merengő Magyarnak. — A' nemesség, eldődei' erényeit a' túlságig magasztaló 's nem igen képes elhinni hogy a' személyes érdem örökség gyanánt senkire nem szálandó, miveltebb része vallásbéli türelméről dicsirhető, a' házassági hivtelenség aránt érzékeny. Montesquieu által nejeinknek férjeik felett vádolva állitott hatalma itt szük határok közé van szoritva, 's ha néha a' gyengéd vagy gyenge férjfiúnak egy Fulvia jút nejül, bár az ilyen nő a' férj' természeti elsőbbsége' romjain épitve hatalmát — hogy a' ház fennálhassan, eleve kivivta is magának az őt nem illető házi kormányt; ez a' rendetlen rend még is viszsza tetsző, 's a' ház mellyben honos, több mint monda tárgya. Egy értelemben igaz ugyan — a' mint egy kedveltt honfi hitszonok rajzo-

lá, hogy minden férjnek csak annyi hatalma neje felett, mennyi az Ángol királyé a' Parliamenten; de itt egyébről van a' szó. — Végre e' megyei Magyar nemesnek — mennyire az Árpád' álma' következetében burkolata látni engedi — testalkatása karcsú nyúlánk, öltözete Francziás, elméje élénk, indúlati hevesek, maga érző becsülő 's becsültetni kivánó, szerény szivű nagy lelkű, szabadságra vágyó, szelidséggel kormányozható, pallérozódásra alkalmatos és épen ennek árnyékosbb oldala miatt a' pazarfényben süljedező, czimeztetni vágyakodó, — a' tört, ezt a' fonák szertartást maig' is üzi. — A' több módokon meggyökerezett Székelyek, kik a' Magyaroknál csaknem számosabban vannak, ezekkel annyira egybeolvadtak, hogy gazdasági tüzes indúlatjokat kivéve, kevés köztek a' különbség. Az Oláh nemesek munkások, pazérfény' megvetői, házi körök egyszerű, vagyonjokat kevélyen hirdetni 's tudatni főbb tulajdonságjok, több nyomon által vetkezik-le nemzeti sajátságjokat. A' nemes Szászakról bár egyébaránt dicsirettel emlékezhetnénk, különös megjegyzést tenni nem lehet, alig lévén egy kettő. Németek, a' kik kevesen vannak, vagy valaha vóltak, már ma honfiakká olvadtak, és igy a' Magyaraktól kölcsönözött érzéseket indúlatokat viselik keblökben 's

hazafitársaiknak hiv követöji, önmagok is Magyaroknak kivánnak esmértetni. — Nem lehet nem érinteni az erzékenyebb irónak azt a' mi oly érdekletes jelen századúnkban, 's a' mi nem egyéb mint

a' Doboka várm. köznép esmérete.

Midön e' jelen szakasz' irásához kezdenék, hoszszas tusakodás utánn is nem valék képes arra birni magam, hogy e' szomorú állású csiklandozó tárgyat kimeritve — mennyire eröm engedte is — adnám elö. Nem igyekeztem t. i. magános személy létemre oly dologba avatkozni a' mi a' kormányt és az egész nemzetet illeti, ez pedig a' köznép' mivelödése 's mivelödhetése, a' minek ezen szakasz' tartalmába foglaltatnia kell vala. — A' köznép' mivelödése 's mivelödhetése, charactere' belsejének nemesbbitése mindnyájunkra nézve hasznos vagy káros voltát elmellözve, és sinormértékül az igazságat a' szüz egyenességet követve, távúl a' vallás' vak buzgóságától, távúl a' nemzeti önségtöl avagy gyülölségtöl, ily szinekkel festhetni köznépünk' képét, itt is a' közép útat követve. E' megyét nemtelen Magyarak, Oláhok, Szászak, Örmények, Zsidók és Czigányok lakván; ezek közül a' Magyarok' vallásokban álhatatosak a' túlságig vak buzgók, életök' rendje egyszerü ugyan; de csinos gaz-

daságos 's még se fösvény, szorgalmatos gazdák, a' fényüzés' méteje reájok még nem ragadott egyébben mint annak okvetetlen következetében a' házassági hivség' köteleinek tágitásában. Az Oláhok; szomorú hallani! minden Europai köznépeknél talán vadabbak. Calabria lakójinak charactervonásai reájok is sokkép illenek, maig is babonások, soknak természeti szép észkincse (talentum) van ugyan 's a' tehetősbbek tanúlnak is; noha ön lélekbéli megelégedésöken kivül se mezejök se gyönyörüségök. Többnyire inség, szegénység alatt sinlődők. Idomzat szerént itt is van annyi szegény mint Spanyol ország' uj vármegyéinek akár mellyikében; de a' szerző ok nem épen egy. 'S ki hinné? — mert terheik mellett energiatlanok is — ön magok vallják — 'S úgy is van, hogy nem annyiban a' szakmány mint egyéb számos környülmények okozzák szülik szegény állapatjaikat: a' köz terhek' viselete lehetetlenné tészi értelkbéli gyarapodásokat. A' nagyabb útaktól távúl lévők nagyobbára tehetősbbek. Életek' rendje egyszerü, házi körökben csinatlanok. Eledelek során. Ruházatjak durva, önkezök munkája többnyire; némely darabjaiban egymástól vidékenként négyképen különböző. Általánosan szürke vagy fekete czondra (a' Székelyeknél czedele, a' Szilágyságban zeke,

Kalotaszegen szokmán) fehér gyapjú posztó szijjas nadrág, (harisznya) széles övedző szijjú benne tokban kés, villa, széles karimájú kalap, bocskor, innepeken rövid szárú esizma. Szüzei, gyakran csalfa jelül, pártával begyeskedők, innepeken rokoját, piros csizmát viselnek, hajakról számos tarka-barka pántlika csügg, nyakakat ezüst pénz sorokkal ékesitik. — Az Oláhok papjaikat nagyon tisztelik. Szüléik iránt nem érzékenyek. Napkeleti szokás szerént reggelijek gazdagabb ebédjöknél. Azonban ritkán teljesül a' IV Henrik Franczia király' kivánsága akár reggelijök akár ebédjök, ozsonnájak vagy vacsarájak mennyiségére 's minémüségére nézve. Lakjak többnyire sunda, mellynek szalma-fedele alól lantorna-ablakain a' szegénység kandikál. — Fenyegetőzésöket végbe vivők. Tánczok vadúl fárasztó, hangaszereik hat jukú sip és két hangat adó bőrduda. (hat jukkal) Nemzeti énekeik a' legszomorúbb melodiában — bár a' dallábról (tactus) igen távúl vannak, — megilletők hatósak. Szomorúan megilletö látni az ujonczak' keservcit midőn édes szabadságoktól örökre megfosztatnak: úgy van; mert nincs a' mostoha sorsnak vadabb átka mint a' katonaság az Oláhra nézve. — Szegény, szegény nép mint a' Széphalmi koszorús felkiáltott, ideje hogy sorsod' ege derüljön! Lesz idő, hogy a'

köz bátorságot háboritó bünök' czimere, mint eddig elé, a' nép méltó nem lécnd; adnák az egek! — Nihány e' megye' falúit Szászok is lakják, mindnyájon szakmányolók. A' honi háborúk alatt számok igen megapadott 's nem is tenyészők. Igyekezők: a' földmivelést ujitott módokon, mellyek haszonnal kamatolnak reszekre, elősegiteni nem kis lelkűek. Papjaiknak hív segedelmezői. Gunya viseletjök több százados régiségü, egyszerü. Előre látók, nem tehetetlenek értekre nézve. Erkölcsi miveltségökben elő nem haladattak. Mindnyájon Németül is beszéllnek anya nyelvöken kivül; 's bár az Erdélyi köz Szászak közt, a' mostani tiszta Német szóhaz legközelebb járnak, még is oly zavartt nyelvök, hogy talán maga Adelung sem értené-meg. Épen nem vendégszeretők. — Az Örmények többnyire haszonbérlők, a' legapróbb csekélységgel is képesek kalmárkodni. Vallássokban vakbuzgók. — Igen sok Zsidók is telepedtek-le csaknem minden kedvezőbb helységekbe. Ezekről mint egész világon egyetlen haza nélkül eltenyészett népről semmi különöst irni nem lehet; vallássokban álhatatosak. Mindnyájon tüzes elméjüek a' kereskedésre. Közelebbről az út készitéshez kivántató eszközök' ára reájok rovatott. Öltözetjök Németes, mellyben épen nem bújálkodnak. — Végre a' Czi-

nyok hasztalan ingyen élő lakói e' megyének. Számosan vannak az állandó lakáshaz máig sincsenek szokva, a' mivelődés' alsó fokán is alább az Oláh nép' gúnyainak 's nemzeti gyülölségének kitétetve, melly mind a' polgári jogokban, mind a' mivelődésben ama felett az elsőséget magának megadatni kivánja. — Még mü, mint a' Koppenhágaiak nem emelhetünk obeliszkot; bár az örökös jobbágyság (1785) ittis eltöröltetett; 's nem állithatjuk hogy földmiveseink bátrak, felvilágosodattak szorgalmatosak és jó emberek: és igy boldog polgárok légyenek." — Ha közvetetlen nem; de közvetőleg minden historiai, annál inkább a' statistica erkölcsi oktatásokat is foglal magában rejtve vagy nyilván. Ennélfogva mint az erkölcsüség' vagy erkölcstelenség' forrása tudni valók

a' Doboka vármegyei szépnem' character vonásai. Elmellőzve azon nagy kérdésre való feleletet: hogy mindeddig miért nem több, 's nem más csak egyedül a' Franczia nemzet terjesztette köz vitatás alá aszszonyjainak az igazgatásba lehető közvetetlen befolyásokat, haszonvehető- vagy vehetetlenségőket: mivel e' statisticai rajzolatokban a' megye' nőji 's leányi czélarányúlag csak ezen tekintetben jöhetnek némi-némüleg kérdés alá; ezen tárgy pedig nem egy magános tagot hanem egész nemzetet il-

let: igy azon kis örömből is részvétlenül kell vala kevés gyüjteményem' elmúlandó darabjait honom' oltárára emelnem, hogy — bár e' lapok' czimje teljes esméretre kivánja is vezetni az idegent a' kijelelt megyében, azakban a' szép nem némely vonásai külön szakaszban megjelenjenek. De ha épen közvetetlenül nem is, közvetőleg vólt 's lesz is igen nagy befolyása az aszszonyi nemnek a' legnagyobb dolgokba; elég a' historia' számos helje ennek bébizonyitására: tudjuk mit vitt végbe egy Boulen Anna, mit egy Eudoxia, Széchy Mária, — 's ez szolgáljon ez úttal védelmemre.

Mü férjfiak, ha kivánjuk hogy erkölcseink nemesedjenek, szilajságunkat szelidség, vadságunkat nyájasság váltsa-fel, — hogy a' fenyitő törvények kevesbbé használtassanak, a' vétkek kikerültessenek, a' köz társaságban a' szépnek jónak mindenki becsét érezze 's a' tökéletesedés' pályáján elébb-elébb haladjan, mind ezekre valjon találunk-e egyenesbb útat, természetesbb hasznosbb sikeresbb 's egybefüggőbb módot mint az aszszonyi nemnek nemesitett erkölcseit — ezek — egy minden szépnek jónak kútfeje- forrása 's hijános pór-életünknek egyetlen áldása. Imé a' „Hitel" is, a' Magyar nemzet' lehető diszének, dicsőségének, hatalmá-

nak fejlendő virágzatának alaprajza honunk' szebb lelkű aszszonyinak szentelteték. — Szük körű munkácskámba én is ilyenekről főkép akarok nihány jegyzeteket iktatni; nem örömest ellenben 's csak igen kimilve és röviden szóllok a' gyarlóbb aszszonyokról is.

Az őskorból példa gyanánt, avagy csak egyet Doboka vármegye' Heróinái közül méltó felhozni. 1070-dik évi (némelyek szerént a' Nagy Váradi püspök' leánya) szüz vala az, a' kit a' Kerlé'si üthözet utánn — mint alább is megiratott — egy Kun katona testisége' vadösztönének elégtételéül elragadván, készebb vólt vólna nagy lelkűleg meghalni mint meggyaláztatva élni; ha László herczeg megnem szabaditja vala a' búja karok közül. Vóltak kiket a' vallás' tisztelete gazdag adományokra, oltári áldozatokra birt: tanúi azoknak többek közt: a' Dobokai, Babuczi, Bádoki, Sófalvi ev. ref. szentegyházak, a' Gyulatelki, Harinai, Gorbói áhitatosságra emeltt házi kápolnák. Egyéb személyes tulajdonit e' megye' pártásainak 's pártátlanjainak a' mikkel eddig elé birtak, a' szüzi szemérem', állandószerelem, hív szeretet', gondos anyaság', ügyes gazdaaszszonyság mind annyi erények' ecsetjével festeni annyi mint

lefizetni teljes méltó bérit azoknak 's nem egyebet mint valót írni.

Mai charactervonásait leányinknak 's nejeinknek — ha van még kikben eldődeik' jobb vére tisztan buzog, a' régi Magyar matronák' képeiről kölcsönözött szinekkel — mennyire a' világ' hatalmas hangzatja rajtok (kik e' részben a' férjfiaknál is gyengébbek) nem diadalmaskodat — némi-némüleg festhetni. — Egyébaránt vannak ép testekben tiszta szivüek, ártatlan lelkűek mint szüzek; vannak mint párok csábithatlanúl hivek, mint anyák meg annyi Corneliák Lucrecziák Vetturiák; nincsenek ugyan Theanák, Aspasiák, Telesiák, Olympiák, Pamphiliák, Lesbiák, Argentariák, Cinthiák, Deliák, Martiák, Terencziák Calpurniák (mert mind ezeket más kór, más nemzet állitotta-elő a' szép nemből) Schurmanna Annák, Stäel aszszonyok, Pichler Carolinák Takács Évák 's a' t. de a' kik szóba jöhetnek azok a' fattyú pallérozódás' ármányától el nem kábultak, a' fényüzést — kevesen — hideg vérrel megvetni tudók, a' házi csendességet a' világ' változó kényinek, haszonlesésinek bölcsen fel nem áldozók, a' megelégedést az életnek fűszerét, midőn együtt a' szépben és jóban nem lehet, az utolsóban elmések keresni 's szeren-

csések találni. — Vannak a' fényes nevelésben is előhaladattak: mint nevendékek kegyalakok, mint felserdülttek a' lételt velünk magasbb miveltséggel kedveltetők: kik a' nemzeti tánczat néha 's gyakorta az idegen — honiakat mesterileg, rajzolást, festést, himvarást, hangászságat gyakorlók 's mivelők, a' társasági élet' mostani rendszabásainak a' nélkül hogy belsőjöken — bár melly nagy lelkűség kivántatik is erre — csorba ejtessek, rátermetséggel teljesen megfelelők, mint szintén azon kevesek kik erre nézve Chesterfield, Campe vagy Venzel tanácsait olvasták és olvassák,

Gördithetné egy valaki irásom' ezen szakaszsza ellen azt, hogy hetvenezer kétszáz nihány lakói e' megyének — mellyben az aszszonyok' száma a' férjfiakét — mint mindenütt felül mulja — nem tesznek oly különbséget az aszszonyok közt, melly külön czikkelre méltó lenne; midőn az egész haza' aszszonyainak jó vagy rosz charactervonásai úgy is tudva vannak. Nincs különben; de czélom szerént nem az ország' hanem a' megye' közönséges rajzolatjában annak diszeit a' jó, 's gyalázatjait a' hibás aszszonyait személyökben kell vala festenem, hogy a' gyanitatt várakozásnak munkám' czéljánál fogva megfeleljek. Még egyszer mondom: nem örömest, 's csak azért iktatám

jelen jegyzetimet ide, hogy valamint a' festő mivészek' remekeiben árnyékolás adja-meg a' képek valóságát; így tünik-ki a' bűnök közül a' ragyogó erény, 's e' vala ösztönöm aszszonyaink' fogyatkozásit is érinteni.

Maga a' természet szabván-ki körét az aszszonyi nemnek már a' természeti élet' rendében; ezen az eredeti rendszabásan alapúltak mindazon számos polgári 's egyházi törvények, mellyek századonként különbféle nemzetek geniusa szerént hozódtak az aszszonyok' kötelességeit meghatározók. A' természet' szent törvényét veti-meg tehát, annak köteleit zuzza öszve minden hölgy, ha ki mint még nem társ ártatlanságától magát megfosztatni szenvedi, mint társ pedig hivségét hitét megszegi. Knigge nyilván, Koczebue számos játékaiban, 's a' lelkesebb román és meseköltők ezer rejtett alakokban elég érzékenyen sujtották és sujtják a' hibába esett szép nemet 's fájdalom! mind sükeretlenül, Ne ruházzuk azonban a' szépek' elfajultságát csak a' jelenkorra; mert vóltak Phrynék, Cleopátrák, Brandenburgi és Orosz Katarinák, Erzsébetek, 's ez bizonyos; de az is hogy a' „Hitel" nagy szerkeztetője bölcs tapasztolata szerént e' világon lévö minden dolgok fel vagy lefelé menvén mindég terjed 's hová-tovább honosodik e' fattyú gyönyörüség.

Ily szomorú igazság pedig e' megye' hölgyeire is ottan-ottan illethető azon alakban mellyet kedves hazánkfija Szigethy Gy. eredeti meséi közt eleven ecsetjével fest Jupiter' útjában. Ki hinné? hogy egyébaránt miveltt lelkü szebb népünk közt mindeddig oly balgatágak légyenek rérzszerént, kik a' személyes nemességet — gyümölcsét a' történetnek — azok' megvetésére légyenek képesek használni, kiknek eldödei az övéiknél egykét századdal vagy később váltak nemesekké. — Vannak nem csak tapasztalatlan szüzek, hanem a' mindennapi szomorú példák által fel nem világositható anyák is, kik a' házassági gyönyörüséget, örömet boldogságot az aristocratia zsilány fényének készek feláldozni fijok' és leányok' kiházositásában, kiknél nem a' szív' rokan vonzalma, hanem a' nemesség' régisége választat férjt vagy nőt, 's ezek a' kényszeritett párok aztán — bár késöre — éjtnap' zokogják:

„Ha szivedet az érzemény'
Vérhulláma ragadja,
Kikötését ezer kemény
Törvény 's szokás tagadja."

Ha pedig a' család' egyezete nélkül néha egy-egy elöitilettől szabad szüz minden gátokat felül haladván, saját érzeményét követve áldozza-fel koszorúját a' Gretnagreenben öszve

kél, akkór a' féltékenység, vádoló lelkiesméret, a' hiú szépnek rózsái' hervadása, a' fösvénynek kincsétől megválása, a' szeretetlen szerelem, szerencsétlen házosság, 's ha mi kint még mért a' büntető ég a' gyarló emberiségre, mind azoknál fájdalmasabban szaggatja az anya' vagy nagy néne' keblét az ő helytelen szenvedése képzelt kárvallása; ennyire ment a' gőg, ez a' minden gögök legzsilárabbja köztünk! De könnyebb ezt megfejteni, mint azt a' mit Diogen és a' Stoikusz beszélgetéséből Szigethy Meséi II. könyv. 58-dikában is olvasúnk, hogy aszszonyaink között is — mint mindenütt — néha a' bünöst batár rengeti, midőn a' szerény ártatlan büntelen meztelen lábokkal tapadja a' földet. — Nem való azt itt, a' mit Kazinczy Topánfalva körül 's Zarándban tapasztalt 1817 évett, hogy a' nemtelen hajadan vagy özvegy menyegzői ajándékával együtt vásári árúképen legyen kelendő; annál valóbb pedig (hogy kitérésképen ezt is emlitsük) másoknál elrejtett alakban. — Egy Erdélyi bajnok (mh. 1706) maga nemzetére hazánkban régi, személjes nemességére nézve több százados, ki ön erejével nem hymentől gyámolitva a' tisztesség' fö pontján állott mind végig; még is valamely családnak felemelkedését vagy elaljasadását a' nemzetségi fény- vagy gazdag-

sággal büszke nőhöz kötötte. Erre nézve elérzékenyülve jegyezzük-meg: hogy itt is sokan törekedtek az érdemkoszorút 's a' házasság' örömeit kutyabőr' vagy aranyak' segedelmével megnyerni, elérni, de vólt-e sikere fonák kinézeteiknek? Könyüikkel áldoztak itt, némelyek azon tapasztalatnak — kik előbb nem hitték — hogy a' sziv csak a' születés és gazdagság mellett mindég kielégitetlen marad. — Az aszszonyi nembe, a' természettől plántáltt ujság kivánat gyengeségétől 's az ők lelkeken annyira uralkodó hodoltatásvágyától (Coquetterie) e' megyei hölgyek is épen nem menttek, és az ám egyik demonja sok házosságnak. Olvassák ugyan némely hölgyeink ömledezve a' troubádourok énekelte történeteket, bár ritkán kivántt következetekkel. Bizzuk a' többit szerencsés erü comicusokra. — Itt van helje azonban e' diszes megyét mostani polgári osztálja szerént kerületenként, járásonként, város- és falunként előadni, leirni és igy részenként esmértetni. A' rend kivánja, hogy előbb a' felső, utánna az alsó kerület, 's ezekben a' járások, ezekben ismét a' faluk természeti fekvésök; nem pedig betü rendjén 's a' mennyibe lehet, völgyek' során adódjanak elő, és igy következik a'

Felső kerület

Részszerént eddig elé, nagyobbára pedig alább a' faluk rendén mind természeti mind polgári osztálja 's minémüségei ezen kerületnek érintettek 's érintendenek. Általánosan mindazáltal ennyit irhatni erről. Itt a' földnek nagy része mivelet alá még nem került, bérczei hidegek, völgyei a' rögtön kiáradó számos és felette rendetlen utakon csavargó patakak csermeljek által elborittatnak iszapoltatnak 's haszonvehetetlenekké válnak. A' temérdek malmok' és malmacskák' gátjai a' vizet feltolják, az utakat rongálják, az erdőket pusztitják, melly által az erdőkben okozott kár a' malmokból származó hasznot mindég felül mulja, ha szintén csaknem minden falunak határát kisebb- nagyobb mértékben erdők fedezik is. A' régibb századokban vólt rengetegekhez képest erdeji annyira megapadtak, hogy a' hól hajdan medvék rejtezhettek, most ott csak cziher van, mellyben a' nyúl se talál menedéket. Egyik fő oka ennek az, hogy a' Maria Therezia által kiadott 's azon épültt rendelmények az erdölésről nem sok figyelmet gerjesztettek. A' faluk itt 's az alsó kerületben is többnyire völgyek nyilttánál 's egybetalálkozásánál épültek. Termékenyebbek a' Válaszúti, M. Ujfalvi, Dobokai patakok, Almás- és Egregy vizek völgyei, minthogy na-

gyobb térkör felvésök. A' Meszes környékén és keblében tavaszbúza terem bövebben. Köve nem mindenütt van; mellyre nézve utjainak készitése terhes; vannak faluk a' hová ökrökkel 10 órányi távulságra kell a' követ hordani. A' szölőnek itt nincs mindenütt hazája, hól a' hideg éghajlat miatt csak különös húzamos hév napok érlelhetnék-meg. Azonban tizenhat helységek jó bórt adnak igen változólag a' természre nézve. Van tava is kevés; de a' mellyek több kárt okoznak mint hasznat szereznek kiöntéseikkel. Patakjaiban nagyon szállkás; de jó izü fehér halacskáji, temérdek rákjai, hegyeiben sok mészkövc, a' Dali irásporozó fehér porond emlitésre méltók. Vóltak hajdan Solyom madarai, fáczánjai, ma egyéb erdei vadjai és madarai igen bőven találtatnak. Nevezetes a' Drági birkagazdaság, a' Cs. Gorbói czukorrépa-főzés' nevendék intézete. Útjai igen roszszak, mindöszve készitcni való, kereskedő és postaútjai 67 ezer ölnyiek — itt-ott készitett útja m. e. harminczhat ezer ölnyi. Birtokosainak száma személy szerént hatszáz nyolczvan egy. Köz lakossai Oláhok, Zsidók — jelenleg 94 háznép — kevés Magyarok és Czigányok. Ezek többnyire megtelepedettek kovácsok, földásók rosz hegedüsek, mindnyájon pedig inkább cselédek mint zsellérek, Oláh legtöbb, kevés Zsi-

dó, kevesebb Czigány — legkevesebb Magyar lakosa van; kik nyolczvanhárom falúban 's hat pusztán laknak.

Polgári és hadi történetei nevezetesek ezen kerületnek. Határain lépetthé a' Magyar Erdélybe nemzeti erővel legelőbb. Itt hódólt-meg az Oláh nép a' Magyar hatalomnak szintén egy ezrednyi idő előtt. Itt vesztette-el II Rákoczi Ferencz Erdélyben eddig elé utolsó pártos ütközetét. Itt áll még Doboka a' vármegyének nevet adva; noha hajdani valóságából az idő által merőben kifosztva. A' Dobokay, Kamuti, Kapy, Kendy, Macskásy, Ördög nevek és nemzetségek' ápoló fészke, bár melly polgári osztáljához Erdélynek hasonlóvá emelik e' kis kerületet. A' többi rendbéli Mogol és Tatár-járáskór.

1241 és

1285 kipusztitatott.

1514 Dozsa György' porhada' kártételében részt vett.

1600 — 1606 Bászta György 's Mihály vajda alatt siralmas pusztulásra jútottak faluji, népe elszéledett, rabságra hurczoltatatt vagy felkonczoltatatt, 's azólta van: hogy néhány „Magyar" mellék nevü falukban egyetlen egy Magyar lakosa sincs.

1660 — 1698 „Hodolttság" (L. egybegyüjtött alkotmány 3. R. 12 cz. — Ma-

gyar-országon az 1619 évi törv. czik. említi a' „hodoltságat") nevezettel a' Török igáját hordozta az-az: a' Töröknek adózott nemes és nemtelen népe. Miutánn ugyan is Erdély által elégé soha meg nem siratható gyászos emlékezetü Ali basa Nagy Váradat ostrommal bévette, Barcsay Ákos maga is jelen lévén az ostromon Erdélybe jött hogy a' fejedelemséget Kemény János elöll maga részére ragádná Erdély' habzó rendjeitől. De az ő vége erőszakos halál lön. Melly viszszavonásait Erdély' nagyjainak az egyébaránt is kezét Erdélyen tartó Török udvar ön hasznára forditván, Nagy Váradat (már az előtt) Jenőt, Káránsebest, Lúgost, Bihar vármegyét, a' Szilágyságat, Kolozs, Doboka és b. Szolnok vármegyék felső kerületjeit a' Szamosig meghoditotta, termékenyebb heljeit béülte, 's maga részére adófizetővé tette. A' honnan 1660 évi törvény szerént ezen f. kerületi kapuk csak 16 forintat (féltallért) fizettek az ország' adójába.

1961 a' Szamos folyamán lévő falújit ú. m. Válaszút, Nagy Iklód, Viz Szilvás és Hesdátat pórhamúvá égették a' Tatárak, kik Kemény Jánost üzik és nyomozák vala.

1702—1710 a' Kuruczak prédálták-ki helységeit.

1750 a' lelkek száma feliratatt, melly a' mostaninál sokkal kevesebb vólt.

1754 az adó' egyenlitésére nézve természeti kiterjedése telkek száma szerént összveiratatt.

1784 négy járása mégkettővel szaparadatt, mindöszve vóltak járásai: Magyar Egregyi, Rákosi, Szent Péteri, Pánczélcsehi, Válaszúti és Nagy Iklódi mind annyi fő- és alszolgabiróli' gondviselete és törvényhatósága alatt. De a' rendelet hogy ezen szolgabirók közül egyik a' járásnak felső, másik az alsó részében lakozzék nem teljesült.

Ugyan ez évett julius' 3. II. Jozsef cs. rendeletéből e' f. kerület nevét elvesztve b. Szolnak vármegyével egyesitetett, 's annak neveztetett, tanácsháza Dézsre rendeltetett midón a' megye levéltára is felosztatott 's örökös kárával a' maradéknak sok okleveleioda vesztek; azonban 1790. előbbi polgári alkotmánya viszszaállatt, 's ismét egyesittetett az alsó kerülettel „Doboka vármegye" név alatt.

Még ez évett a' lelkek száma feliratatt, a' házak számba vétettek 's a' házak különbség nélkül számmal jegyeztettek-meg.

1785 a' polgári igazgatásra nézve a' Kolozsvári Districtushoz mellékeltetett, alkalmaztatott.

1786. a' törvényes ügyekben a' Kolozsvári Districtualis tábla rendeltetett közelebbi feleb viteli törvényszékének (apellatorium forum.)

Még ez évett földje, legelöji, vizei, erdeji 's szóval egészen felméretett a' köz tár' költségén falunként holdszám (jugerum) szerént katanai segedelem' közbejöttével; de igen tökéletlenül. Mind a' házak' számáról, mind a' határok mennyiségéről készültt nagy munkák 1790. Februariusban Dézsen megégettettek.

1810 az Erdélyi nemzeti Magyar játékszín' alapitására 's kinyitására rovatal szerént, elég miveltt lelküek valának nemesei fizetni.

1814 februar. 14-kén végezték a' rendek és karok, 's végzetöknek meg is feleltek: midőn e' f. kerület' nemesei hadi segedelemül fizettek a' hadi tárba 6707 r. forintott 53 xárt. váltób. — Nem lehet ki-nem mondani, melly egyenetlen az e'féle rovatal egyebek közt abban is, hogy a' 20 — 30 holdnyi udvarház (curia) utánn épen annyi 's nem több mennyiség adatik, mennyi a' netalán 1/2 hóld utánn.

1815.

1816 az éhség népét nagy inségre juttatta vala, nemeseinek is érezhető kárával.

1817 Első Ferencz császár és fejedelem 's Carolina Augusta császárné ő felségek határán megállapodtak 's keresztül útaztak.

1828 a' megye' szabad ajánlatából történt hogy az ország háza' megörökitésére (ily késön bár) ezen f. kerületi nemesség rovatal szerént fizetett a' tartományi tárba 2837 r. forintat 19 2/4 xárt c. p. — Ezen f. kerületbéli járások és faluk a' fennebb kiirt rendszerént így következnek:

I. Magyar Egregyi járás.

1. Szent György. Oláhúl: Szindsors. Kicsin falu erdők közepette a' vármegye határán. Határos Kolozsvármegyében Nagy Rajtolczal, Krasznában Barnamezővel. Birtokosai: Béldy gróf, özvegy Vass grófné, Zsombory, Simandy, Nyegrán nemesek. Erdője tölgy- és bükkes, legelője szük, vize nincs; mert az Egregy vize, melly keresztül folj határán, csekély. Nemes egy se lakja. Köz lakosai Oláhok görög egyesültt hitüek kiknek e' hitre szentelt papjok 's fa templomjok helybeliek. Piacza Zilah. Lelkei száma: 146. Háza száma: 52.

A' törv. királyi táblának 1804. januar. 10kén hozott itilete szerént vólt itt a' Drugatyevit Horvát elödöknek jogok 's birtokok

2. Vármező O. Bucsuomnik. Főbb birtokossai: a' Csáky Gábor' ivadéki közül Kornis gróf, Cserey, Hatfaludy, Henter, Mezey, Geréb, Horvát, Székely; 's ismét Gyujtó Elekes nemesek. Mind a' falu mind határa tágas,

kies, több része teres. A' felső kerületben legnépesebb helység, 's eddig elé vólt igen tehetős lakosi a' szemesebb tapasztalat szerént hanyatlani kezdettek. — Itt sok mészkő találtatik. Kedvezett a' természet e' falunak: köve, vize legelője, földje böven van 's mind haszonvehető. Erdőji elhasználtak. Magyar neve megfelel a' valóságnak, ha szintén csak mohos omladékok is alig bizonyitják azt. Zsidók lakják és Olánok gör. egyes hiten lévő 's ott lakó esperest papjokkal együtt, van helyben tágos kőtemplomjok. Piacza Zilah. Határos Kolozsvármegyével. — Elmállott váráról mondhatjuk Kölcseyvel:

„Itten vérző honunk vidékin
Nyögő szél érvén keblihez
Pusztult váraknak omladékin
A' Musa básan tévedez."

Nemesek két háznép lakják: közlakosainak száma: 930 nemeseinek: 17, házi száma: 186. Lélek: 967.

Historiai történetei e' falunak emlékezetesek:

1594 Bátory Zsigmond Bornemisza Gergelyt mint — Buday Ferencz szerént — a' Törökök' halálos ellenségét Rudolf királynak segitségül küldötte: 's Hatvantól nem meszsze Haszán Budai basát megverte. Ugyan ekkór az

Erdélyi rendek a' Meszes felé küldötték Bornemiszát a' Tatárok ellen. Vármezőnél-a' hól ekkor meglehetős erősség állott — várta ő egy darabig a' Tatárokat; de mivel azok elmaradtak, Kolozsvárra az országgyülésre viszszafordúlt. Buday Fer. Lex. 429 lap. I. dar.

1600. midőn a' Török fegyvere és hatalma Nagy Várad elfoglalása utánn tovább terjedne, a' Váradi Török örizet Kolozsvár alá szállott, 's a' külső város lakójit tiz napig 's mind addig sanyargatta, mig szomju lelkeket pénzel ki nem elégitették a' tehetetleneket pórázra fűzvén. Megkeseredett ezekért Apafy a' fejedelem; Bánfy Dénest öt csapat katanasággal az ők elűzésére rendeli; a' ki Bánfy-Húnyadan (Kolozsvárm.) találván, a' Törököket, pironksággal illette, mert fegyverhez nyúlnia csak a' végső szükségben vala megengedve, 's Váradra viszszautasitotta. — Ugyan ekkór Kájántót is ezen Törökök megszállották 's kiprédálták; de Gy. Monostori Ebeni István Kolozsvári kapitány Véér Györgyöt néhány fegyveresekkel ellenek küldvén a' Zilahi havasak (Meszes) aljában az Egregy vize mellett Vármezőn felűl utólérte, megtámadta 's kezeik közűl a' keresztyén rabokat szerencsésen kiszabaditotta. Ezen Véér a' Törököket Nagy Várad felől gyakran megnyakazta. Cserey kézirat.

Betlen Farkas 8. könyv. 544 lap. 1670 évett Vármező várának már csak nyomairól emlékezik.

3. Budja. O. Bodjie. Csekély falú, birják: Béldy, Rédey, grófok, Kemény báró és Simándy nemesek. Bükkös erdőjiben számos sertések makoltatnak. Határa egyébaránt terméketlen, földje meszes. Itt is Oláhok a' közlakosok, nemes egy se lakja; azoknak görög nem egyesültt hitü helybeli papjak van a' Milványi fő' törvényhatósága alatt. Van fából épültt kis templomjok. Piacza Zilah. Határos Kolozsvármegyével. Lelkek' sz: 110; háza: 35.

1804. januar. 10. költt itiletében a' törv. kir. tábla megitilte és határozta, hogy itt Drugatyevit Hórvát jog vólt.

4. Szent Péterfalva O. Bozna. Kicsiny helység. Birják a' Zsombory ivadékok. Határa Kraszna vármegyeig terjed. A' Meszes környezi minden felöl. Tüzi fában bövelkedik, gabona termő földje kevés. Daraboltt irtásos legelöji nem sok barmot táplálnak szük voltok miatt. Nemes nem lakja. Közlakójai Oláhok. Van helyben fa templomjok és papjok. Görög nem egyesült hitvallók. — Piacza Zilah. Határos Közép Szolnok vármegyével. Lelkek száma: 256 házainak: 44.

1831-ben Antoninus Romai császár' ezüst (kis) pénzei találtattak határán. Egyik lap: „Imp. Antoninus Pius Aug.“ másik lap olvashatlan; verettetett m. e. 145 évben a' keresztyén idő számlálás szerént. Gordianusoké is találtatott. Egyik lap: Imp. Gordianus Pius Pul Aug“ másik lap: „Liberalitas Aug etc. etc. etc.“ olvastatván; veretett m. e. 235 évett. És igy a' két pénz verettetésének évi köze kilenczven esztendő. Amaz a' pártos Dácusakan, ez a' Gothusakan nyertt nevezetes győzödelmek' emlékére verettek.

5. Pousa vagy Posa. Népes falú az Egregy vize mellett melly egész határát keresztül folyja. Fekszik egy verőfényes oldal aljában. Birják: Teleky Lajos gróf ivadékai, Csáky gróf, Katona Imréné. Varsányi, Orbók, Szarvady, Décsey, Simon, Torday, Szöllősy, Kis, Simándy, Miksa, Inczc, Babós, Miklós, Kandó ivadékok: Miske, Décsey, Guthy, Peley; és Tisza, 's Szügyény nemesek. Nemes kilencz lakja; de Zsidók és Oláhok lakják többen. Ezeknek helyben papjok és fatemplomjok dombon épült a' Görög nem egyesültt hitre szentelve. Legelőji tágosak. Határa terméketlen földje agyagos-veres; füve vad. Erdőji tölgyesek. Piacza Zilah. Határos kis részben Kolozsvárme-

gyével. Határán folyó Egregy vize még csekély, malom forgatásra alig alkalmatos.

Határa magába foglalja „Vaskapú“ nevű pusztát tiz év ólta 30 házban száz lakosra szaparadattat népesedettet, mellyről a' Béla kir, irótisztje a' 19 czikkelben írja, hogy „a' Magyarak a' Mezesi kapuig“ a' 21 czik. pedig hogy „a' Mezesi kapukhoz mentenek.“ Hihető hogy nevének megfelelő erősség állótt itt, mellyet az ezernyi viharok semmivé tettek, hogy a' múlandóság' kedvéhez képest a' kémlelő utóvilág nyomára se találjon.

1291—1345 a' Pousa nemzetség birta, mellytől vette nevét.

1736 birták nagyobbára Göncz Ruszkai Kornis Ferencz gr. és Kemény János báro.

1804 januar. 10-kén költt itiletében a' törv. kir. tábla megitilte hogy itt Drugatyevit Horvát jog van.

1816 julius 25-kén határa felosztatott, két fordulók állitatván meg, 's 33 öreg ülés szabatván benne. Jelenleg lelkek száma: 619 a' házaké 78.

6. Ördögkút. O Tresznie. Nem kicsiny falú. Birják: a' Bánfy ivadékek ú. m. Miksa, Simándy, Incze, Szarvady Józsefné, Ágnes és Lajos, Rédey Ádám gróf a' Szarvady János'

részt Balog, Ernyey, Babós, Csomafay, Szabó, Pataky, Titkos, Lukáts, Kun gróf, Simon, Kozma, Bornemisza báró, Zsombory ivadékok, Biró, Pásztohy, Szép, nemesek. — A' szóhagyomány szerént M. Egregyből szakadadt el e' falú. Határa kiterjedett; de hegyes-völgyes, a' Meszesi hegyen tétetett írások a' legtermékenyebbek gabonára 's szénára nézve. A' völgyben lenyúló rétje jó szénát ád; egyébaránt határa sovány. Erdője tölgyes-bükkös elegendő; makkoltatásra való. Melegebb forrásai télen által nehány malmacskát forgatva hasznat hajtanak. Van mészköve, gyümölcse elég terem. Piacza Zilah. Határos k. Szolnok vármegyével, és O. Keczellel Krasznavármegyében. Itt is a' pálinkafőzés nagy divatjában van a' Zsidóknál. Nemes lakja 33. köz Oláh 234. Ezeknek görög egyesültt hitű papjok van a' ki helyben lakik 's dombon épült fatemplomban áldozik. — Házak száma: 62.

A' Rákoczyak idejében Száva Mihály azoknak lovaga — obequitator — birta.

1727 novemb. 26 Ördöghútnak 's még más faluknak is előbbeni felvésök' heljére viszszaköltöztetésöket rendelték a' nemes rendek a' következő aprilis 24-eig 12 m. forint mindannyiszor felveendő büntetés alatt.

1736 főbb birtokossai Kornis Ferencz gr. és Kemény János báro voltak.

1804. januar. 10. a' törv. kir. tábla ide Drugatyevit Horvát jogot szabatt és itilt itilete által.

1820 majus 27. határa felosztatott.

7. Csömörlő vagy Csömörlő Nyárló. O. Csumera. Széljel szortt kis helység a' Meszes keblében. Birtokossai: Rédey, Kún grófok, Kabós, Titkos, Simandy, Incze, Décsey, Gazda, Medgyaszay, Szilágyi nemesek Bánfy, Veselényi bárók. Más jogon: Farnas, Miksa, Zsombory Katona ivadékokk. Sok bükfája, kevés legelője 's jó bórt adó szölöji teszik természeti ajándékait, 's az hogy határán sok mészkö találtatik. Görög részszerént egyesültt r. sz. nem egyesültt hitü Oláh lakosainak helybeli papjok görög nem egyesült hitre szenteltettek. Piacza Zilah, mellyel határos, 's hól a' meredek Meszesen keresztül hordott tüzi fákból élelmök egy részét szerzik lákosai. Nemes lakja 6, nemtelen 171. Házai: 40. Lelkei: 180. Szántóföldeinek mennyisége 28 4/8 holdnyiak.

1804 jan. 10. a' törv. kir. tábla azt itilé és határozzá, hogy itt Drugatyevit Horvát jogon birnak annak leány ivadéki.

8. Magyar Egregy O. Ungurásu. Régi levelekben Egred. Kies fekvésü 's bajdon népes helység a' Meszes tövében nagy ország

útban. Birja csereképen Czegei Vass Imre gr. mellyhez nihány részjószágocskák is számláltatnak. Mostani nevezetét az Oláhok elnevezése szerént is hajdani Magyar lakosaitól kölcsönözte, kik 1705 a' Zsibói harczon haltak-el. Innen veszi nevét a' többek közt e' falút is keresztül foljó Egregy vize. Lakosai Zsidok és Oláhok. görög n. egy hiten lévő helybéli papjokkal együtt. Templomjok téren álló 's fából épült. Piacza Zilah. — Természeti heljezete határának igen kedvező, nagyobb része téres, földje verhenyös de a' gabanát — különösön a' haricskát tisztán termi. Erdeje tölgyes, bükkös nyíres sok vadakkal teljes, a' hól ez előtti esztendőkben számos sertések maholtattak. Régibb tudható birtokosai a' Betleni Betlen grófok vóltak- majd Kendefy (már a' grófi ágban magvaszakadtt) grófok birták. A' járás három évszáz ólta (néha csak „Meszesalji") innen neveztetik. Lelkeinek száma: 327, kikből 8 nemes, egyh. sz. 2. katona 3, 314 nemtelen; háza 42.

1551 Lozsonczy István, Bátory András, Nádazsdy Tamás a' Meszesnek alútjain Egregy felé vezették-bé Erdélybe Kasztaldat, minthogy Balasa Menyhárt Izabella' részére az ország útjait elállotta vala, hogy a' Ferdinánd' fegyveres népe Erdélybe ne jöhessen.

Mikor aztán Izabella (1551) Kolozsvártt a' szent Mihály' tiszteletére emeltt régiség templomában a' Magyar koronát kezei közül Kasztaldnak Ferdinánd követjének kiadta 's Erdélyről lemondott, Martinuzival julius 19-kén itt maradtak egy éjszaka. Másnap Izabella Zilahon (mert akkór postaút Erdélyben; 's így Bréd felé se vólt) a' Meszes alatt — mellyen keresztül ment vala — keserü könnyek közt vált-el úti társától: ez Kolozsvárra viszszamenvén errefelé, maga pedig Petrovics Pétertől Csáky Mihálytól kisirtetve fijával együtt Kassára útazván. Ekkor történt hogy a' búsongó Izabella szive' fájdalmat övtvén-ki a' Meszesi utan menttében egy élőfa' kérgére S. F. V. betüket (sic fata volunt) metszé.

Van itt postahivatal rendesen 1722 évólta, mellyet 1765 ólta á' Kethely nemes nemzetség bir örökségül 's egyszersmind birja a' hivatal' folytathatására meghivántató felvő belés kül javakat.

1691 évbéli kir. függő pecsétes Levele 18 czikkelében I. Leopoldnak, ajánltatik a' posták felállitása.

1693 az Alvinczy válasz 14 pontjában pedig igiri Leopold hogy az ujonnan felállitott kormányszékhez rendelést teend a' posták kijelelése aránt.

Valamint a' többi úgy ezen postának is eredetét rendesbb lábra állitását 1722 évre tehetjük, ámbár az előtt is fennállott az érintettek szerént.

1779. köznépe egyesült; de majd külön szakadt a' cath. görög anyaszentegyháztól.

Az eddig elé volt rom. cath. házi kápolna, itt elpusztúlt.

9. Felegregy O. Agris. Népes falú az Egregy vize napnyúgoti partján. Birtokosai: Iktári Betlen hason felében, és Kornis grófok, Inczédy báró, Korda, Simon, Biróné, Kabós, Dráveczky, öz. Linknerné, öz. Miklósné, Majthényi, Nagy, Hatfaludy, öz. Hadfaludyné, Biró, Ketheli, Csukás, Székely nemesek. Azt mondják: hogy hajdan M. Egregyhez tartozott. Nihány malmaikból veszik a' birtokosok azt a' jövedelmet gabonában, a' mit a' határ nem nagy lévén megtagad. Van bükkes nem sok erdője. A' birtokosoknak szép gyümölcsösei pálinkafőzéssel fogl alatoskodtatják az ideis letelepültt Zsidókat. Nemes lakosa: 7; nemtelen 614: háza 84. Közlakói — jelenleg nem egyesültt görög hitvallók. Van e' hitre szenteltt papjok és fatemplomjok helyben. Piacza Zilah. Határos Kraszna és k. Szolnak varmegyékkel. Határán hasznos gyógy víz fakadott közelebbről, melly különösen köszvény ellen foganatos.

10. Alsó Kékes Nyárló. O. Tyityise. Közönségesen Kékesnek mondatik; megkülönböztetve az alsó kerületi Kékestől. Birtokosai: Eszterházy, Betlen, Vass, Rédey Kun grofok; Veselényi báró, Kakucsy, Hadfaludy, öz. Hadfaludyné, Székely, Ketheli, Ujfalvy, Henter nemesek. I. Rákoczy Györgytől nyertt kiválttsági levélnél fogva, mellyet templom épithetés eránt adott, 1547 ólta álló falú. Hajdan Romlott várához tartozott egész határa. Földje jó; homokos, határa szük, erdője többnyire tiltott tölgyes-bükkes. Piacza Zilah és Zsibó k. Szolnokban. Határos k. Szolnok vármegyével. Határán 24. fahíd van. Az Egregy vize hasznos gubaványoló malmat forgat a' falú közepette. Oláh — öt háznépen kivül — egyesültt Görög hitü lakosainak helyben papjok 's oldalan épültt fa-templomjok van. Lakják Zsidók is. Lakják 2 nemes és 86 nemtelen; háza van: 27.

1760 birtak itt: ifj. Daniel István, Bágyoni Zsigmond, Tóldy Ádám és Boros Jenei Székely Ádám grófok.

1804 januar. 10-kén a' törv. kir. tábla Nádudvary jogokat itilt és szabott ide.

11. Felső Kékes Nyárló. Magyarúl is Oláhul is „Sztina" neven esméretes helység, melly ezelőtt másfél év százzal alapúlt. Birto-

kos földes urai: Vass, Rédey, Kun grófok, Kemény báró, öz. Teleky grófné, Kakucsy, Hatfaludy, Henter, Simándy, Titkos, Benedikti, Hodor nemesek; Rusztig Zsidó. A' Meszestől körül véve annak délre néző hápa-hupás oldalán fekszik idomtalanúl. Van fája bőven, sok gyümölcsösse, vize szűken; egyébaránt legelői zsirosak táplálók. A' lent különösen termi; mellyet múnkátlan-henye asszonyai hasznokra kevésbbé forditanak. Van jó fekvésű fejér bórt termő kevés szőlőhegye. Határának miveltt része szük; de termékeny. Lakják termetes Oláhok, vagyonosbbak nem egyesültt Görög hitűek. Van helyben papjok 's köszíklán álló fatemplomjok. Piacza Zilah mellyel és Zsákfalvával k. Szolnokban határos. Van lélek 589; ház: 40.

1804 jan. 10. hozott itilete szerént a' törv. kir. tábla Nadudvary jogú birtokokat itilt itt valónak.

12. Romlott O. Romitá. II. Rákoczy Ferencz' kora ólta e' nevet viselő csekély falú. Elpusztultt váráról vevén nevét. Földes urai: Rédey Kun grófok, Veselényi Jozsinczy bárók, Máté, Papp, Ketheli nemesek. Határa terméketlen földje agyagos kövecses, a' birto-

kosok részére felfogott erdöji tölgyesek bükkösök. Legelöji' sivatagságát a' marhatartásra nézve helyre hozza a' falút ketté választó Egregy vize, melly tisztaságával kinálkozik. Itt, és a' környékben letelepültt Zsidóknak a' pálinkafözés szilvából sokat kamatól. Lakják tehát Zsidók és Oláhok, kiknek helyben papjok és fatemplomjok ön nem egyesült Görög hitökre szenteltettek. Köz temetöjök épen ott van hol a' szóhagyómány's a' munkába kerülö sirok' ásása nem engedik kételkednünk hogy Római út ne lett vólna annyival inkább; hogy a' Romaiak' maradványjai közül — kik halotti emlékköveiket a' közönséges temetökben útak mellé szokták vólt emelni — az alább érintendö sírkö onnan ásatott-ki. Piacza Zilah. Határos k. Szolnok vármegyével. Lelkei száma: 273, háza: 35 csak nem félennyi utszákkal. Némely nyomai ma is látszhatók az 1770 évi mirigy halál' eltávoztatására e' falú' térén vólt veszteglönek (Contumacia) melly köből vala négyszegre állandólag épitve; de imé az irigy idö' hatalmát még se vihatá ki. Délre a' közel lévö menedékes oldalon húsz dombok egymás sorjában arra mútatnak, hogy azok ágyúk' kiszegzésére nézve hányattak vala a' régibb idökben (1705) az alattak fejét felemeltt várat össze lövöldözendö ellenség által. — 1760 nagy részit Toldy Ádám gróf birta.

Itt találtatott ez elött 25 évvel egy sírkö imilyen felirással:

D M

CCAPANI VITA

IIS COHI I BAT

DSTIP VIIII

VIX AN XXVII

FLORIUS VIRI

LIS VET EX DEC

NEPOTI PP C

E' halotti emlékre nézve megjegyezni valók hogy: az mintegy ezerhatszáz negyven év múlva alkottatása utánn épségben három öl televény alól ásatott-ki, 's hogy a' két felső' D M betü értelme: „Diis Manibus;" az első C: Caii; a' COH: I Cohortis primae; VET: veteranus; EDENPPC ex Decreto Nepoti Praetor poni curavit. A' harmadik sor' végin lévő számok a' kilenczedik úgy nevezett „téli" (minthogy viz mellett feküdött) Legiot mellyből való vólt az eltemettetett Romai polgár-katona jelenti. Az alján látható mostani ekevas alak a' felül széles, négy lábnyi magas 's mind négy szegének négy lábnyi kemény kő' bénem irtt egyik oldallapján kiállólag van faragva. A' betük jó kézmivre mútatnak béállólag vésve, tiszták nagyak, a' homloklap béálló párkányozatú mint a' mostani készületü képrámák. Ez a' ⊱ jel, mely más sirköveken is mindég megelőzi a' COH betüket Centuriot (kapitányt vagy századost) jelent és példáz 's a' t. Az egész felirásnak tiszta, teljes magyarázatját az e' féle régiségek' értelmes kedvellőjitől várjuk, 's e' végre a' „Tudományos Gyüjtemény" utasitásánál fogva T. T. Haliczky Antal urat hazafiúi bizodalommal felszollitjuk. Megjegyezvén még azt, hogy e' táján feküdtt Romai legio vagy a' Kolozsvári hatodik vagy a' Napu-

kai (előbb Gyerla ma Szamasujvár) hetedik kisebb Romai coloniahoz mint közellévőhez tartozott.

13. Galponya. O. Gelpuje. Dombon épült kies falú. Főbb birtokossai Bánfy báró, Zsombory, Simándy, nemesek. Minden Erdélyben honos gabonát tisztán terem földje. Gyümölcsöse bőven van, szőlője kevés. Legelői mennyivel szűkebbek annyival táplálóbbak Vize nincs. Erdőkben szükséget nem látnak tehetős lakossai. Lakják egy Zsidó háznép 's Oláhok. A' helység' papja hiveivel együtt Görög nem egyesűltt hitvallók. Helybeli fatemplomban a' falutól távulacska áldozik az Úrnak. Piacza Zilah. A' falú mostani heljére a' Rákoczy zenebonájának megszüntte utánn költözött. Lelkek: 501; házak: 86.

1434. Városkezi Lépes Lóránd Erdélyi alvajdának, Balás püspök és martyr innepe ötödik feriája utánn nyolczad nappal, a' Kolo's Monostori convent' egyik tagja György pap által is végbevitetett azon béigtatást jelenti ugyan azon convent, mi szerént Drági Lászlót, Jakabat, 'Sigmondot és Osváldot; — úgy 'Sombory Gergelyt, Tamást a' János' fijait Felpestesy Mihály itilőmester' jelenlétében a' Galponyai és Kendermezei egész faluk birtokába itiletnél fogva béigtatta; nem használ-

ván az ellen a' Bélteki Drághy Sándor és György fiaknak ellentmondása. Kolos Monost. Conv.

14. Somró Ujfalú O. Brusztur. Birtokossai: Henter, Dioszegi Kemény bárók, Hatfaludy, Hodor, Bene, Demény, Farkas, Gyarmati, Lészay, Zsombory nemesek. Az Egregy vize által rongáltt 's egyébaránt is szük határa a' szántó-vető fáradságát nem szüken jutalmazza: földjei jó gabonát legelői édes illatos füveket termők. Van fája 's vize, kevés köve, vadja, rákja böven. Lakjak 20 nemes, 's 241 nemtelen, házai: 40. A' nemtelenek egyháznépen kivül melly Magyar, Oláhok egyesültt Görög valláson. Van helyben papjok és a' falun kivül fatemplomjok. Piaczozó helje Zilah. Határos k. Szolnok vármegyével. Egyik köszirtthegy tetején itt, omladványokban kesergik a' múlandóság vastörvényét némely köhalmok mellyek látszhatólag védvárúl szolgáltak valaha egy két csoport ellenség ellen.

1760 birta nagy részit Sebes Sándor.

15. Farkasmező O. Lupaje. Kicsin falú az Egregy déli partján, Főbb-birtokosai: Mártonfy, Márkus, Zsómbory, Kabós, Horvát nemesek. Kevés téres földje igen jó; van erdője, hasznos folyóvize kender áztatásra, ujodan plántáltt szölője. Az Egregy vize sürü berkek

közt rendetlenül csavarog mellette és határa szélében hoszszan 's e' szabja határát k. Szolnok vármegye közt és közötte. Lakják 14 nemes, 279 nemtelen; ezek Oláhok egy. Görög hitűek helybeli papjokkal együtt. Van a' falu közepén ezen hitre szenteltt fatemplomjok. Piacza Zilah, Zsibó. Házak: 52.

16. Borzova. O. Borzu. A' vármegye' véghatárán fekvő nem kicsin helység. Régebben a' Borzovayak birtoka vala. Ma Kabós, Peley, Zsombory, Hatfaludy, Cserey nemesek birják. Határának nagyobb része hegyes-völgyes, lapányai termékenyek; de a' viz gyakran iszappal boritja; legelöji nádasak, kákaleptek. Van erdője. Lakossai tehetősök. Piacza Zsibo, Zilah. Lakják Oláhok kik egyesültt Görög hitü helybéli papjokkal együtt a' falun kivül kemény köszikára épültt fatemplomjokban gyülnek öszve az Urat imádni. Határos Prodánfalvával k. Szolnokban, mellytől az Egregy vize választja-el. Lelkek száma: 284, házaié: 52. A' Zsibói veszedelemkór legközelebbi tanúja vólt Rákoczy' megverettetésének: határának keleti részén is a' Rákoczy' hadi népe magát sánczok közé igyekezvén helyeztetni 's azok közül kárvallottan kimozdittatván Herbeville Erdélyi főhadi vezér által.

17. Daal O. Dool. A' vármegye' szélében annak déli határán fekvő rendetlen alkotású népesebb falu. Főbb földes urai: Csáky, Toldalagi grófok, Teleky grófné, Veselényi báró, Tisza, Zsombory, Gyarmat, Kellö nemesek. Nagy országútban esvén jövedelmes. Sok haszonvehető erdője van tölgyes többnyire. Határa szük. Földje homokos. Határos Magyar Nagy Zsómborral Kolozsvármegyében Topa Szent Királyal és Szucsákkal. Piacza Kolozsvár. Lakossai Oláhok Görög nem egyesült hitvallók kiknek helyben hite sorsos papjok 's fatemplomjok van. Lelkei száma: 358, házaié: 52.

18. Szent Mária. O. Szinte Marie. Földes urai: Csáky gróf és Szügyény nemes neji jogon. Kicsin helység erdők közepette. Határa marha legelésre, különösen juhak tartására nézve alkalmas; de szántó földje sován, gabonát szükön termő. Erdőben bövölkedik. Piacza Zilah és Kolozsvár ehez távulabb ahoz közelebb. Lakosai tehetösbbek. A' helység' papja hiveivel együtt Görög nem egyesültt hitvalló; mindnyájon Oláhok. Van helyben fatemplomjok. Határán terjed-el „Puszta Rajtalcz" nevü puszta (Praedium) melly határos Népes Rajtolczal Kolozsvárm. Lelkei száma: 230 házaié: 30.

19. Szent Mihály (Puszta) Józsika bárónak egyedül való birtoka, az Almási uradalom' részjószágául közelebbi osztály szerént bírja. A' most múltt szazad' fojtában állittatott falú. Minden oldalról rengeteg tölgy- és cser erdők környezik. Mezei kedveltetők, mellyet midön a' vidám kikelet zöld bíborral borit, akkór a' búsongó Amor ott örömest tanyász. Kedvére múlathat itt a' hasznot vadászó gazda is, hól a' tágas határ gabona termesztésre 's barmok legeltetésére nézve egy e' vidék legjobbjai közül. Nagy út lévén erre felé; a' jövedelem bizonyos. Népe tehetősbb Oláhokból (van hét nemes is) áll, kik Görög nem egyesültt hitűek helybeli papjakkal együtt. Van helyben hitökre szenteltt fatemplomjok. Határos Kolozs vármegyével a' megye véghatárán állván. Nagy kiterjedésű határkörén nyúlik-el „Kendermál" nevü puszta Csáky ivadékok' birtoka. Lelkeinek száma: 348: házaié: 75. Sok földirók és rajzolók e' falút jelen való nevén nem; hanem „Szent Mihálytelke" nevezet alatt emlitik a' múltt század fojtában kijött munkákban: 's néhól Kolozs vármegyébe helyeztetik; megnem különböztetvén a' Kolozs várm. Fejérdi járásban létező „Szent Mihálytelkétől."

20. Ugrucz. Benkőnél Ugrocz, 1591-b. is Ugrocz. Föbb birtokossa Veselényi b. bir-

ja a' Drági uradalom részéül mint a' Kamutiak szerzeményjét; birják még Andrásy gróf, Miske, Szentkereszti bárók, özvegy Kordáné, Baka, Daniel, Kabós, Zsombory, Madarasy, Pallovich, Vánza, Keczeli, Hatfaludy, Székely nemesek. Sok erdőkkel bővölködik; egyébaránt határa közép jóságú. Lakják Oláhok tehetősök kik vallásokra nézve Gör. egy. hitvallók. Van helybeli papjak és fatemplomjok. Piaczozó helje Kolozsvár. Lelkei száma: 542 házaié: 74.

1475 Ördög Simon mind két nemre szerzi az egészet. 1554 Kendy István egy részét zálogúl 200 for. birta.

1574 Valkay Miklós az Ördög Márta' fija birta anyai jogon egészben.

1585 Kendyeknek részjószága vólt itt, mellyért Ördög Ferencz keresetet inditott „litigat pro Kendy rész.“

1591 Ez az Ördög Ferencz ezen Kendy részjószág aránt ellentmondó vólt.

Nagy határán elterjedett mező régebben „Paraput“ ma „Saraskutja“ név alatt mint puszta, a' tizenötödik században népes helység vólt, mellyet 1396-ig a' Sarkudy, ettől fogva pedig a' tizenötödik században — melly alatt elpusztúlt — az Ördög, Teke és Menyhárt nemzetségek közösön birták; ma a' Drági uradalom' sajátja a' Kamutiak által örökösitve.

21. Milvány. Birtokos földes urai: Zsombory, Székely, Szabó, Gombás, Zsigmond nemesek. Közép szerü helység. Erdöje tölgy bőven, elárkoltt kevés szántóföldje, elszéledve itt-ott nem kevés legelője, köve elegendő van. Piacza Kolozsvár. Népe nem egyesültt hitet vall. Van helybeli esperesti helytartó papjak, ki az isten igéjét helyben fából készültt szent egyházban hirdeti. Lelkek száma: 320, a' házaké: 73.

Pusztáji e' járásnak:

a.) Puszta Rajtolcz. Birják a' Szent-Máriai birtokosok.

Áll legelőből sok szálas tölgyes erdőből. Bár neve „puszta" légyen is, már-már faluvá válandó: mert van benne 200 lélek, 's 21 ház szanaszét épülve.

b.) Vaskapú. Birtokosai azok kik Pousát birják. Legelője temérdek. Lakja lélek 100, házai száma hová-tovább nevekedik; jelenleg 30

c.) Kendermál. Birják a' Csáky Gábor leányivadéki: Cserey, Székely nemesek, Lázár grófok. Lakja 3 nemes 82 nemtelen. Van ház rajta: 14. Földje jó. Legelője sok; erdője bőven. A' három puszták közül ez legméltábban viseli nevét.

E' járás 1828-b. az ország' háza megvásárlására fizetett a' tartományi tárba: 414 rh.

forintat 14 x-árt conv. p. meghatározott 80$ füstről.

II. Pánczélcsehi járás.

Régebben „Almásmejjéki járásnak“ 1715 mondatott és iratott az Almás viziről melly keresztül foly rajta. Falúji:

1. Pánczélcseh. O. Pancsicsou. A' XVI század elején elfogyott Csehi előnevü Pánczél nemzetségtől neveztetett falú. Jelenleg birják: Rédey, Kun grófok, Veselényi, Henter bárók, Fosztó, Bornemiszáné, Bakó, Balog, Szénásy, Durus, Csomafáy, Dászkál, Gagyi, Gombás, Horvát, Horvátné, Kovács, Laczkó, Pappné, Rápoltiné, Szarvady, Szöllősyné, Somay, Tájayné, Ferenczy nemesek. Természeti helyezete mind a' falúnak mind határának kevesbbé róna mint völgyes, erdőji fogyatkozni kezdenek, földjeinek délnek fekvö része termékeny, utszái a' vizáradásnak kitétetve vannak, széna rétjei sátés füvet adnak; de völgyes legelőji táplálók hasznosak. A' helyben lakó birtokosok evangelico reformatusak, kiknek 's kevés Magyar köz lakóijinak dombon épültt régi kő templomjok 's helybeli papjak (jelenleg idősbb Almásy Samuel a' vidék (Dioecesis) igazgatója (Director) úgy az Oláh lakosoknak is a' falun kivül fa templomjok 's ott lakó papjok van, ki

hiveivel együtt a' Görög egyesültt hitet valja 's hirdeti. Piacza Kolozsvár. A' Csehi vagy Pánczélcsehi Pánczél nemzetség' hajdani voltára nézve a' nemzetségi sor elegendő tanúbizonságúl szolgál, kinek leányivadéki 's különbféle avathozatú számos utódi birták ezen falút 's birják ma is. A' Bikali Vitéz, majd Vajda vagy Bad valának földes urai. — Van itt a' Zsidó lakosoknak egy nem régen állitott keritett külön temetöcskéjök. Az egész falú népessége: 989, mellyből nemes: 64; házainak száma 170. A' járás tölle vette nevét, mellynek a' járás' felállitását 's elnevezését szükségesképen megkellett előznie. A' közelebbi században gyakorta törvényszékek helje vala, mint a' vármegye' jegyzőkönyvei bizonyitják.

1702 birták és lakták nagy részit: Dobay, Hidy, Ilyés, Mihály, Balog, Nagy, Somja, Geczö, Rápolti, Dénes, nemesek. Némelyek ezek közül ma is birják.

1724 Kolozsy Márton a' Pánczélcsehi járás' szolgabirójának iratik. — A' „Dorna" nevű pusztának egy része határán terjed-el.

2. Szótelke. O. Szotyelek. Birják Eszterházy, Rédey, Betlen grófok, Onachten, Bánfy bárók, Balog, özvegy Keczeliné, Majténi, Somlyay, Ferenczy, Durus, Imre, Kabós, Orosz, Prósa, Rád, Török nemesek. Határá-

nak nagyobb részit nyírerdők nőttek-bé, kevesebb része mivelés alatt van; de oly sivatag hogy zabnál 's kevés tavasz búzánál egyebet nem terem. 1775 táján sóskútjai jeleltetnek azon korú földabroszokon. Piacza Kolozsvár. Köz lakossai — mert Oláh nemeseken kivül Magyar nemesek nem lakják — Oláhok, Görög egyesültt hit vallók; huszanhárom év előtt váltak egyesülttekké, a' meddig vala két templomjok; már most csak egy egyes. Gör. hiten lévő pap és fatemplom van helyben. Lelkei száma: 594; házaié: 97.

1554 Kendy Antalnak részjósága vólt itt 60 for. zálogos.

1779 egyesült; de csak hamar viszszatért, 's közelebbről

1819 viszont egyesült köznépe a' Gör. cath. anyaszentegyházzal. Határán terjed-el a' Szent Katalini puszta.

3. Vajdaháza. Meredek kopár hegyek horpadása közt szük völgyben álló falú. Birják egészen a' Teleky grófok mint a' K. Lónai uradalomhoz tartozó részjószágot. Nem sok idővel ez előtt erdőiben a' hamúzsír főzést bérlő Zsidók felette üzni kezdvén, az ólta századok terhei alatt megaggott tölgy- cser erdői ritkulni kezdenek. Gabonatermő oldalas földjei 's kaszálói csak közép szerü jóságúak; lakosai

mindazáltal nem tehetetlenek a' kik Oláhok 's Görög egyes. hitet vallanak helybéli papjokkal együtt. Van helyben fatemplomjok. Lakja két Zsidó is. Népessége: 678; házai száma: 93. Nevezetes marhavásár az uradalom hasznára 1750 ólta évenként martius 19 és september 14 tartatik. Egyébaránt piacza Kolozsvár és Zilah egyező távulságra az az: 3¼ mértföldnyire.

1437 Lakosai Magyarak vóltak, kik közül Vajdaházi Nagy Pál a' lázzadó köznép' részéről az Apátii szerződésben (pacificatio) mint egyik követ jelen vólt. Kolozs-Monostori levéltár. Máig is meg van az ev. reform. papi telek (fundus parochialis) itt évenként haszonbérbe kiadva, a' mi nem egyébre mint lakosainak hajdani Magyar létökre mútat.

4. Hidalmás. O. Hidá. Nevét a' falút ketté osztó Almás vizétől kölcsönözé, mellyen nevezetével meg nem egyezve járható híd nincsen. A' nemzetségi sor által igazoltt szóhagyomány szerént Mikola báró korában egyedül a' Korda báró majd gróf nemzetség birta, mai birtokossai: Iktári Betlen gróf, Veselényi báró, özv. Hatfaludyné, Hatfaludy, Zambó, Fodor, Birró, Simon, Majténvi, Mohay, Székely, Keczeli, Kabós, nemesek; kik közül többen helytt lakók. Eddig vólt sok erdője ritkúlni kezdett. Földje homokos inkább sárga mint fe-

kete. Legelőji tágosak. Határának 's a' falúnak is nevezetes károkat okoz az Almás vize, mellynek gyakori áradásai csaknem gátolhatlanok. Régibb földes urai vóltak a' Boros Jenei Korda, majd a' Sáros Berkeszi Katona nemzetség. Két szentegyház ú. m. evangelico reformatum köből és Görög nem egyesültt, Oláhok számára, 's egy házi kápolna rom. catholicusokéra vannak helyben. E' házi kápolnát alkotá Hatfaludy József a' nemes vármegyének helytartói kormányzója. Három harang gyüjté egybe ebbe a' hiveket: 150, 100 és 50 fontosok. Az oltár a' boldog szüz' tiszteletére emeltetett; de minthogy az áldozathaz megkivántató némely eszközök nem ujittattak-meg, az isteni szolgálat megszünt annál inkább, hogy 1829 februarius 9-dik ólta annak tarthatásáról költt és adva vólt engedelem levél is elveszett. Van az ev. reformatusoknak valamint a' Görög hitüeknek is helybeli papjak. Piacza Zilah. Oláh lakosain kivül Zsidók is lakják; kik a' gabona és szilvapálinka főzéssel magoknak használnak ugyan; de annál kevésbé az erdők' birtokosainak. Lelkek száma: 356. házaié: 125.

Némely nyomai a' Hidalmási sánczoknak dudvákkal bénöve egy szeliden emelkedő észkas hegy oldalában láttatnak, mellyekről hihető a' szóhagyomány hogy a' Magyarok béroha-

nása ellen hányattak vala akkór midőn Tuhut' jövetelének hire repesni kezdett az Oláh lakosok közt, kiket előbb az Almás vize választott vala egymástól.

1575 Emlitetik Hidalmási Kántor János mint a' Rosnoi Simon' két ág ivadékainak személyesse bizonyos ellentmondásban.

1702 nagyobb részét Korda György báró birta, a' ki itt lakott. Mikola László báró nemzetségi sor magyarázó munkájában Hidalmást a' Korda nemzetségnek elönevéül tulajdonitja.

1715 juniusz 4. a' megye végezte hogy a' falu régi helyére viszsza költöztessék.

5. Bányika. O. Bajkuczc. Az Almás vize partjához nem meszsze délre néző falucska. Föbb birtokosai: Jozsika bárók, részszerént a' Csáky Gorbói uradalom részjószágául bírják; biratik még Korda, Mohay, Hatfaludy, Székely nemesek és Betlen gróf által. Kopár legelői kevés marhát táplálhatók; bár néhól sós erek mutatkoznak rajtak. Szántó földje kevés; csak téresebbjei termékenyek. Erdője szük. Lakossai Oláhok Görög nem egyesültt hitüek helyben lévő papjakkal együtt. Van helybeli fatemplomjok. Piacza Zilah. Lelkei száma: 192; házaié: 37.

1715 juniusz 4. a' megye' nemesei végzet-

képen rendelék, hogy e' falu rejtekhelyéből oda hól ma is áll, költöztessék viszsza.

6. Rákos. Derék falú az Almás vize jobb és bal partján, melly gyakorta elboritja mezejit utszájit. Nagy és Kis Rákos megkülönböztető mellék nevekkel. Az a' Rákos jobb; ez bal partján. 1573. Új Rákos nevet viselt. Főbb birtokosai: Teleky gróf, Onagten Radák bárók, Zsombory, Kakucsy, Czikó, Papp nemesek. Földje átaljában véve termékeny. Van erdője több holdnyi. Kies legelői sok barmot táplálnak. Kevés rónaság is jútott a' falunak külhatárában, azonkivül hogy maga téren áll. Lakosai jól gazdálkodó ép tehetségü Oláhok nem egyesültt Görög hitü helyben lakó papjakkal együtt, kiknek fatemplomjok van. Piacza Zilah. Lelkei száma: 742; házaié: 120; helytt 7 nemes lakik.

A' mi szóhagyománynál fogva firól fira maradott, azt — bár nem mindég csalhatlan, 's ha szintén nem minden oldalról világúl szolgál is — el nem mellőzni az imilyen tárgyú előadásokban nem felesleg való. Igy emlitésre méltó e' falú határának déli részén azon kellemetes bőv vizü forrás, melly — bár mi megelőzött elöttünk tudva nem lévő okból ma is „Rákoczy kútjá"-nak neveztetik.

1715 a' megye' rendjei a' falut régi helyére viszsza költöztetni rendelék; Rákoczy' csoportjai elől vonván-el magokat a' lakosok rejtékbe a' fennebbi 1702—1709 évek alatt.

7. Kendermező. O. Tyendre. Kicsin falú az Almástól nyúgotra. Birtokosai Csáky Gábor' ivadékok 's Szentiványi és más nemesek. Lakosai Oláhok egy. Görög hitvallók. Lelkei száma: 317. házaié: 82. Vallásokra szenteltt papjak és templomjok helybelíek. Piacza Zilah. Határa nem nagy: de termékeny. Erdöiben hamúzsir főzetik.

1434 Drághy László, Jakab 'Sigmond és Osváld; — úgy 'Sombory Gergely és Tamás a' János' fiai az egésznek birtokába innepileg béiktatódtak.

1715 jun. 4. Széki végzeténél fogva a' megye' rendjeinek szállott-le a' falú mostani heljére.

8. Komlós Újfalú. O. Tresztyic. Mellék nevének meg nem felelö falucska. Az Almás vizétől éjszakkeletre. Földes ura Veselényi báró; birja a' Drági uradalom' részjószágául. Földje jó és jól miveltt, irtásos legelője kevés van. Piacza Zilah. Lakosai helyben lakó papjakkal együtt a' Görög nem egyesültt hitet valják még; de egyesületök aránt ezennel várják az engedelmet, 's fatemplomban áldoznak az élet urának. Lelkei száma: 198, házaié: 31.

9. Balázsháza. O. Belán. Az Almás vize' tágos térén nagyra terjedtt népes falú. Főbb földes urai: Józsika báró, Molnár, Geréb, Cserey, Henter nemesekkel együtt Csáky jogon; ismét Rédey gróf, Korbács, Felszegi nemesek. Földje termékeny róná 's völgyes legelőji zsirosak táplálók. Erdője tölgyes elegendő, vize több malmokat hajtó, némely apróbb jó izü halakkal bővelkedő. Szölőinek nem nagy kiterjedését kedvező fekvése 's jó szinbora kipotolja. Piacza Déé's, Zilah. Lakják Zsidók 's Oláhok nem egyesültt Görög hitü helyben lakó két papjaikkal együtt, kiknek a' falú közepette két fatemplomjaik állanak. Lelkei száma: 1036; házaié: 157.

Több az a' szóhagyománynál, hogy a' Csáky ivadékokon kivül való birtokosok egyike itt a' Csákyak' adakozóságának nyomán bir.

1593 mart. 28. Wass György nyeri egészben Bátori 'Sigmondtól, melly eddig az Egeresi (Kolozs várm.) Udvarház (Curia) tartozott, Kovachoczy Farkas' Cancellarius' kiadata alatt.

1600 Mihály vajda Czegei Vass Ferencztől egész Balázsházát elvévén mint ellenfelétől, Keresztszegi CsákyIstvánnak adományozta.

10. Kettősmező. O. Tjetjis. Nagy helység az Almás nyúgoti partján. Főbb birtokosai: Józsika báró és Henter Csáky jogon,

's Rédey gróf. A' természet gazdagan osztotta-ki e' falúnak az élelemre valókat. Igen termékeny nem nagy határán minden gobona tisztán 's bőven terem; bora pedig tartós, jó izü, hathatós erejü, a' melly kies és termékeny kevés szőlőhegyeiből csaknem minden őszszel bőven szüretik. Piacza Dézs, Zilah. Van az Oláh egyesültt Görög hitü lakosoknak helyben papjok és fatemplomjok. Lakják Zsidók is. Népessége: 1016 lélek — mellyből 11 nemes — háza: 132.

11. Galgó. O. Gilgó. Birja Józsika báró. Az Almás ejszaki partján elterültt népes falú. Jó szántó földjei, zsiros füvekkel tarkáló völgyes kaszálóji, elegendő bikkerdője, folyóján posztó ványoló malma említésre méltók. Van helyben Görög egyesültt hitre szenteltt kötemplom, épitette Haller grófné. A' lakosok Gör. egyesültt hitü Oláhok, némely Zsidókat kivéve. Az Oláhoknak papjak helyt lakó. Jelenleg a' f. kerületi Zsidók' polgári feje, kit ők a' tisztség rendeleténél fogva választottak magoknak, itt lakik. Piacza Dézs, Zilah. Lelkei száma 566, házaié; 95.

12. Tihó. Nevezetét némelyek Tuhuttól származtatják. Két völgy' nyilásánál fekvő falú. Birják Csáky és Nádudvary jogon Kornis gróf, Somay, Rettegi, Mágner, Bideskuti nemesek. Az Almás vize határának éjszaki térségén öm-

lik a' nagy Szamosba hól határát e' dagályos folyam közép Szolnok vármegyétől választja, felebb Kövár vidékével, tovább keletre b. Szolnok vármegyével e' vármegyének etájon szélét tévén határa, igy itt négy törvényhatóság nyúlik egybe, Természeti leirásában megjegyzésre méltó: hogy erdöi keblében sok köszén találtatik, mellyek' használásától szálos erdöi a' lakosokat még eddig megmentették. Földje különösön termékeny. Határa tágos többnyire róna. Bora türhető. Nem tehetetlen lakosai a' föld mivelésen kivül föld-edények készitését üzik. Mindnyájon Oláhok Görög egyesült hiten lévő papjokkal együtt. Van helyben a' falun kivül fatemplomjok. Piacza Zilah, Zsibo. Regélik: hogy Tuhut vára lett vólna itt az, mellynek romjai is már elmállottak. Igen közel ide emelkedetten szembetünő azon köszikla, mellyen 1705 esztendőben novemberben II. Rákoczy Ferencz Erdélyi elpártoltt hivei közül Csáky Lászlótól is ezen vidék' duzs birtokosától szerencsétlen ütközete előtt vég bucsuját vévén, soha többé e' borús vidéken nem láttatott. Cserey kézirat.

Az itt vólt udvari rom. cath. imádkozó ház a' szent eszközök' elköltöztetésével lenni megszünt. Lelkei száma: 453. házaié: 90.

13. Örmező. O. Várú. Régen Eörmezeyv. Szirmay Szatmár várm. I. R. 16 lap. vár. nak nevezi; de csak kis falú. 1723 ólta a' Bornemisza báró nemzetség' birtoka. Sürü erdői közt fekszik, mellyek a' hozzá való jutásban az idegen képzelődését hól andalitják hól undoritják. Kevés szántóföldjeiben a' lakosok többnyire törökbúzát termesztenek. Kaszálóji haszonvehetők számos marhákat táplálnak. Van az Oláh lakosoknak helyben fatemplomjok 's lelkipásztorok ki hiveit az egyesültt Görög hit' szertartása szerént legelteti. Határos Zsibóval k. Szolnok vármegyében. Piacza Zilah, Zsibó. Lelkei száma: 203, házaié: 51. Határának téres részét éjszakra a' Szamos szabta-ki.

Élöbeszédben forognak az Örmezei sánczok; de nyomai is látszhatók: mert az itten Zsibóra vivő elég rosz út épen ezeken menyen által, és 1705 novemb. 10-kén ezek közt húllattak-el II. Rakoczy Ferencz hatezer emberei kiknek halmait izmos tölgyek játékai a' szélvészeknek hiv védjei a' bajnoki poroknak, mint annyi sírkeresztek boritják. Itt is

„Titkon borong a' Genius
A' néma hant felett,
Hól lángoló szív 's honszerel'm
Váltottak életet."

Meredek köszikláktól van itt kilátás a' Szamos folyamára, a' Zsibói meszsze fejérelő kastélyra. Ezen kőszikláknak egyike a' természettől elég simán m. e. tizennyolcz ölnyi magos alkottában a' keresztyén utazó' figyelmét is magára vonja; midőn szemébe tűnik Megváltónknak 's mellette a' két bünösnek feszület-képe a' kőszikla falnak közepette kimetszve, alább pedig oldalába vésett üreg az áldozat' véghezvitelére elkészitve ilyen felirással:

„Nem isten nem ember
Ezen kimetszett kép;
De isten és ember
Kit jelent ez a' kép,"—

Mind ez a' nem rég elhunyt Bornemisza József' báró kegyes mive, a' ki duzsabb létire is elfajúlt századunkban nemcsak elnem fajúlni, hanem példás keresztyén is tuda lénni.

Mig csak ezen vármegye' széléig nyúlik vala Erdély, úgy mint a' vajdák alatt, nevénél 's heljezeténél fogva nevezetes ország-határ-örizet hely, 's régebben talán általút (passus) is vólt Örmező.

Az egybegyüjtött alkotmány III. R. 3. czim. 4-d. czikkelben a' lévén, hogy „az Örmezőnél lévő hidakról illendőképen való vám adásnak eligazitására tartozzanak ki-

menni belső Szolnok vármegyéből: Kozárváry Ferencz és Sándor, Diák. Kolozs vármegyéből: Kabós Gábor és Havasali László atyánkfiai, 's a' vámat istenesen „idomzat szerént' mérsékeljék." Innen az a' következet, hogy a' felhozott törvény-czikkely' kelésekor ú. m. 1639-dik esztendőben az érintett hidak vámjogával élt e' helység akkori birtokosa, valamint ma is él a' régibb időkben itt fennállott harminczad nyomán.

1570 vára már elpusztulttnak olvastatik.

1750 Felmer Zsibót az Erdélyi általútak közé számlálván; az Örmezei hajdani megye- és ország határszél, a' vám, a' harminczad mind annak jelentő bizonyságai, hogy itt is mint Zsibónál lehetett általút addig, mig e' haza Magyarországgal szorosbb viszonyban; de a' Szilágyság ide nem tartozó vala. A' T. Vajda által a' 39 lap. emlitett Evuri, Eöri (kik Darabantaknak 's Celereseknek neveztettek) szent István király alatt ide is telepittettek vala. Sz. László kir. Törv. III. könyv. 1, 2 szakasza is emlitik ezen Ör-helyeket.

14. Völcs. O. Felcsu. Birják: Mikes és Eszterházy grófok, Horvát, Hoszszú, Péter, Durus, Szentkereszti báró, Mezey, Ketheli, Máriafy, Fráter, Babós, Pekry, Farkas, Balog, Eperjesy, özv. Jábroczkyné, Hodor ne-

mesek. Elrejtett völgyben álló falucska. Sok szép, és nevendék tölgyes erdővel bővelkedik. Szántóföldjei kevésbé rónák; de jó gabonát termők, szük legelői igen jók. Kis szölöhegye most vette létét. Földje a' trágyázást megkivánja; mert homokos, Határos b. Szolnok vármegyével. Piacza Dézs, Kolozsvár. Lakják Oláhok kik Görög egyesültt hiten lévők helybeli papjakkal együtt. Van fatemplomjok. Népessége: 406 lélek; kikből 24 nemes; háza: 66.

15. Recze Keresztúr. O. Recse Krisztúr. Hibáson Récze Keresztúr. A' Recze Keresztúri Recze nemzetségnek hajdani lakhelje birtoka; bizonyitja ezt a' nemzetségi sor, mellyből ezen nevü törzsököt 's következett ágozatjait mint ezen falúnak egymást felváltott birtokosait tudhatni. Jelenleg birják: Bánfy gróf, Szentkereszti báró, Eperjesy, Farkas, Henter, Papp, Hágе, Szentiványi, Szászné, Teleky, Tamásné, Majtényi, Geczö, Fosztó, Ocsvay, nemesek, 's más kisebb egyházos és szakmányaló nemesek is oly számosan hogy köz terhet viselő háznép csak hét van egész falúban. Határa szalmájában szüken szemül böven termi a' gabonát, sok trágyát kiván. Követ ritkaság találni földén. A' természet' ajándéki közül sok nyir 's kevésbb tölgy-

és bük- erdője van. Legelői csak a' helyben nevekedett barmokat táplálják a' hizásig. Hajdan vólt itt az ev. reformatusoknak (majd az egységhivőknek) temploma és e. megyéje (parochia) de ma csak e. megye' földje (fundus parochialis) ev. ref. részen bérben adva; az Oláh Görög egyesültt hitü lakosoknak pedig fennálló templomjok 's helybeli papjak van. Piacza Kolozsvár. Népessége: 595: háza: 100.

1686—1690. nagyobb részét birta nemes (Generosa) Kun Sára, Sepsi Szent Györgyi Daczó Györgyné, kinek I. Apafi Mihály fejdelem a' dézmabért 1686 elengedte kiváltságilag. Tudható birtokosai a' XVII és XVIII században vóltak: Recze, Daczó, Maksay, Rácz 's t.

16. Kalacsa. Népes falú. Birják: Karaczay gróf, P. Horvát, Pappné, Sikó, Tite, Ketheli, Hoszszú, Czakóné, Máriafy, Fodor, Kakucsy, Farkas, Eperjesy 2, Hodor, Zsombory, Balog nemesek. Ismét Majtényi, Csákai, Pap, Pekry, Szentkereszti, Kemény bárónék, Bánfy grófné. Több évekig Toldy grófok is valának földes urai részszerént. Bövelkedik ugyan több és szálas erdőkkel; de azoknak becsesbb része földes úri tilalomban tartatik. Mivelés alatt lévő földjei 's legelői közép szerüek; aprók trágyázást várók, megszenvedők. Félig kő-

ből, félig fából állitott régi álkotású templomak és papjak az Oláh Görög egyesültt hitvalló lakosoknak ugyan azon hitre szenteltettek. Piacza Kolozsvár. Népessége: 1578 lélek, mellyből 25 nemes; házai száma: 105.

17. Paptelke. Kis helység, birják Eszterházi gróf, Traun grófné, Józsika báró, Székely, özv. Balogné, özv. Tormáné. Határa szük, egyébaránt erdője bőven van, mellynek nagyobb része használatától a' földes uraság' tilalma megfosztotta lakosait, kik, egy Zsidót kivévén, Oláhok Görög egyesültt hiten lévő helybeli papjakkal együtt. Van helyben fatemplomjok. Piacza Kolozsvár, Dées, Zilah. Népessége: 383 lélek; háza: 70. Van hamuzsír főzése.

1649 birta egészben Kornis Ferencz.

18. Kecskeháta. Birtokossai: Bánfy, Mikes grófok, Szentkereszti báró, Szarvady, Jábroczkyné, Kandó ivadékok, Farkas, Macskásy, Hodor, Eperjesy nemesek. Szük határához képest lakosai nem tehetetlenek. Erdője csak vólt; ma fogytán van. Hidegebb éghajlatú heljezeténél fogva törökbúzán kivül a' gabonát szüken termi. Piacza Dézs, Kolozsvár. Lakosai Görög egyes. hitü Oláhok. Van helybeli papjak és fatemplomjok magok vallására

szentelve. Határos Veczkel b. Szolnok vármegyében. Lelkei száma: 282, házaié: 42. Lakják Oláh szakmányoló u. n. libertinus nemesek is.

19. Csernek. O. Csernuk. Két törvényhatóság alá tartozó együtt véve népes falú. Ezen vármegyebéli részét birják: Józsika báró, Eperjesy, P. Horvát, Miskolczy, Molnárné, Szirb, Telegdy nemesek. Nagyobb része b. Szolnok vármegyéhez van csatolva. Erdői 's legelői nagyobb kiterjedésüek mint haszonvehető szántóföldjei. Piacza Dées, Kolozsvár. Lakosai Oláhok kik Görög egyes. hitüek, helyben lakó papjaikkal együtt. Van ezek számára fatemplom. Lelkek száma e' megyében: 199 kikből 31 nemes; házaié: 27.

Nem bizonyos, hogy Cserneky Gáspár, a' ki 1555 táján élt, ettől-e vagy a' Posega vármegyei Csernek falútól vette nevét.

20. Csáky-Gorbó. Mellék nevét vette a' Csáky grófi nemzetségtől melly régebben 's közelebbről is birta. A' Csáky leányág jogon mái földes ura Józsika báró, egy belső teleknek csere által jutván birtokába; melly eddig elé nemes birtok vala. Öröm vagy bú lepte lelkünknek képzelődése' elevenitésére ezen helység helyzeténél kedvezőbbet alig találhatni. Minden oldalról sürü erdők környezik, mel-

lyeknek közepette mint egy a' világ' lármájától külön váltt szent hajlék szintén hozzá jútásáig nem szemlélhető. Rousseau ha még élne az igéző Ermenonvillejét itt is feltalálná; hól a' magánynak békes keblében elvonúlva a' halandók' csábitásainak törei elől valódi nyugalomban élhetni annyival inkább, hogy a' természet ártatlan gyönyörűségei mellett a' szükségeseket is nagyobbára megadta. — A' falu magában kicsin kevésbbé róna mint oldalas. Benne kies dombon épültt csarnokból van tekintet az egész helységre. Rengeteg erdői mind tűzre mind épületre valo tölgyfákat böven szolgáltatnak; nincs száma bennök a' négy lábú és tollas vadállataknak. Gabonatermő földjei termékenyek, legelői tágosok tápláló füvekkel telyesek. Szép szölője gyarapadik. A' falut ketté osztó patak sok kovacs-követ hord csavargó folyamatú gyakori megáradásában. Piacza Zilah, hól az itt fözött pálinka summáson árultatik. Határos b. Szolnok vármegyével. Lakosai Oláhok Görög egyesültt hiten lévő helybeli papjokkal együtt, kiknek saját hitre szenteltt szentegyházak fából alkottatott. Van a' kastély' udvarán rom. catholicum templom kőből, mellynek mostani udvari káplánja a' sz. Ferencz' szorossabb szertartású rendjébül való, 's a' templom közönséges kápolna (Capel-

la publica) czim alatt leány megyéje (filia) a' Kendi anyamegyének (mater). Állitatott 1804-dik esztendöben özvegy Haller grófné által, mellyhez jelenleg rom. catholicusok mind két nemen csak hármon számláltatnak. Egyébaránt népessége Cs. Gorbónak: 684 lélek, házai száma: 95. Kevés hasznú országos vásárja van évenként: februariuszban sexagesima után való kedden és novemb. 19-kén.

A' vallások' ujitása előtt Cs. Gorbó egészben a' Salamoni apaturság' sajátja vala.

Kész örömmel foglaljuk ide a' czukorrépa főzés' intézetet, melly itt mostanság vette lételét: hogy a' szép feltételt kivánt siker koszoruzza, kövesse, ohajtjuk!

21. Füzes. Helyesebben Nyiresnek neveztethetnék; minden oldalról Nyírerdökkel lévén körül övezve. Birják: Andrásy gróf, Veselényi báró, Sándor, Cserényi, Papp nemesek. E' falunak nagy kiterjedésü nyír erdöin kivül a' természet keveset juttatott ajándékaiból: agyagos földje a' hideg éghajlata miatt gyakorta szüken jutalmazza a' fáradozó mezei gazdák szorgalmát, kik zabot és töröbúzát termesztenek bövebben. Lakják Zsidók 's Oláhok kik helybeli papjokkal együtt 1767 ólta Görög egyesültt hitvallók. Van helyben fatemplomjok. Piacza Kolozsvár. Erdöinek közepette

nihány ház, fatemplom és egy monostor (monosterium „Horgospatak“ hajdan; Strimba) áll 1795 év ólta, mellyben eddig elé számosabb, jelenleg 15—20 Görög egyesültt hitü Oláh nevendékek Oláhúl irni és olvasni tanittatnak. Kegyhagyományja (fundatio) ez egy Márs' fijának a' ki itt magtalanúl elhalálozatt. Negyvenhét ezer négyszáz kilenczven három embernek tehát csak ez egy alig tengetett emberré formáló nevelö intézete! Lelkei száma: 693; házaié: 114,

22. Füzes Szent Péter. Szük falú. Birtokosai: Andrásy gróf, Henter báró, Ilyés, özv, Könczeyné, Brencsán, Papp, Czikó, Kiss, Balog, Hatfaludy, Mohay, Keczeli, Zsombory, Székely, Szügyén nemesek. Elárkoltt róna földjei termékenyek; többi határa, földjei legelöi meredek heljezetü kopár oldalok, mellyek felette szorgalmatos mivelés által válhatnának haszonvehetöbbekké. Vize' szükségét az Almás potolja. Erdeje kevés. Lakosai Zsidók és Oláhok kik Görög nem egyesültt hiten vannak helybeli papjokkal együtt. Van helyben fatemplomjok. Zilah, Kolozsvár Dées piaczozó heljei. Lelkei száma: 840; házaié: 110. Pusztája e' járásnak

Szent Katolna. (közönségesen) Ma puszta; hajdan azaz: 1574-ig lakta helység

vólt szent Katalin nevezettel. L. Divers Cottuum Cista 2. fasc. 3. nro. 25. Capit. Albense. Tartozik Szótelkéhez mellyel együtt birják: Rédey, Eszterházy grófok, Onachten báró, Balog, Majténi, Mohai 's más egyházos Oláh nemesek. Földje gabonára nézve nem terméketny, füve zsiratlan, legelői kopárok. Magát a' pusztát csaknem mind nyírerdők övezik. Nihány kunyhók idomtalan heljzetben állanak közepette, mellyeket Görög egyesültt hitű Oláhok lakják, kik a' köz ügyekben a' Szótelki falúbiró törvényhatósága alá vannak rendelve. A' szóhagyományt hogy itt valaha népes falú diszlett hitelesitik egy épületnek még látható romjai az erdők közepette, mellyek a' szent Katalin' tiszteletére emeltt templom' maradványainak lenni mondatnak.

1396-ig birta a' Solyomkövi Boros nemzetség, mellyből Boros Erzsébet Sarkady Lászlóné a' Sarkudy Benedek' menye élt, és

1441 Ördög Andrástól 's osztáljossaitól, kiknek az érintett 1396 évett adományoztatott vala, nagyapja jogán felkérette; de az adományosok ellene mondottak 's birtokába nem léphetett.

1574 birta egészben Komjáthy Gáspár anyai jogon. E' járás 1828-b. az országháza' megvásárlására fizetett 735 r. for. 50 1/4 xrt. c. p.

III. Válaszúti járás.

E' járás 1715 tájáig a' Borsai járás" nevét viselte. Falúi:

1. Kis vagy Felső Esküllö. O. Acsiló. Birja a' M. Nagy Zsombory Zzombory nemes nemzetség. Mindöszve 40 öreg ülésből áll. Felszik egy völgyben. Határa hegyes-völgyes, jó gabonát és szénát ád. Tölgyes erdői a' határ szélén nagyobbára cziherek felette elhasználtatván. Határa 1820-ban semtember 30-kán felosztatott két fordulókra. Határos Berendel, Topa Szentkirályal Kolozsban. Lakosai Oláhok kiknek helyben papjak és fatemplomjok van, vallásokra nézve Görög egyesültt hitüek. Van itt evang. reform. egyházi megye helybeli pap és kötemplom. Piacza Kolozsvár. Lelkei száma, 491. házaié: 81. Alsó vagy Nagy Esküllővel ugyan azon egy birtokosé vólt a' XVI századig.

1715 jun. 4. és octob. 8. végezték a' megye' nemes rendjei, hogy e' falú is többekkel együtt a' közelebbi tavaszon, bujdoklása rejtekéből régi heljére viszszaállittasson..

2. Alsó vagy Nagy Esküllö. A' régibb irományokban Eskuleu, Öskülló, Üskülló, Iskülló; melly neven 1396 már állott. Annyiban, hogy históriai történetére nézve igen emlékezetes helység, valóban a' „nagy" névre mél-

tó, egyébaránt kiterjedése nem legnagyobb. Birják: özv. Teleky grófné, Décsey, Dozsa, Fráter, Halmágyi, Katona, Lészay, Sala, Veres, Rettegi, Szalánczy, Zsombory, Székely, Jánosy, Szekeres, Cserényi, Tussay, Czikó, Jékey, Szabó, Zámbó nemesek. Sok holdnyiak szántóföldjei, többek legelöji 's legtöbbek szálas tölgyes erdöi. Határa a' gabonát böven és tisztán termi, legelöji számos barmokat táplálnak, róna földjei hasznosabbak téres legelöinél, mellyek sátésak. Vólt itt ev. reformatum, és van Görög egyesültt hitü templom, ez fából épült, az köomladék. Lakosai Oláhok egyesültt Görög hitüek esperest helybeli papjokkal együtt. A' birtokosok többnyire ev. reformatusak helyben nem sokan lakók. Piacza Kolozsvár. Lelkei szama: 705 kikből 64 nemes; házaié: 123.

Semmivel hitelesebben a' historiai előadézok jegyzetek nem bizonyittatnak, mint azzal, ha azok a' leírtt dolgoknak, főképen pedig a' helyeknek természeti fekvésével régi nevezetjeivel egyeztethetök. Eskülló nevének ez a' historiája. István III. Béla király' irótisztje (notarius) kinek nevéről hivatalairól münket Pray győzött-meg 's ki eddig névtelen vala — utóbb Erdélyi püspök, a' VII kapitányokról avagy vezérekről irtt munkájának Erdélyről szóllo

czikkeljében lebeszélli: miképen foglalta légyen el Tuhut Erdélyt 's azt irja: hogy „minekutánna a' Magyarok a' Meszesen által hatottak, látván ezen kis hazának amannál termékenyebb gazdagabb földjét, parancsolatat vevének Árpad fővezértől meghoditására 's nemzeti kézzel (manu gentili) örökjokké tételére." Már a' sürü erdők is elég dolgot adtak a' Magyarságnak miglen sik mező tünne szemeik elibe, gátolták öket Vaskapú és a' Hidalmási sánczok (L. Hidalmás és Pousa falukat) 's a' ledöntött fasorompók; mindezeknél pedig keményebb ellentállásra találtak az ország' akkori vad lakosaiban a' mai Oláhok öseiben 's a' Tótokban. Gelou vezérjök alatt az Oláhok fegyveresen fogadták nem várt vendégeiket. Az ütközet megesett 895 az Almás vize mellett; Buday Ferencz szerént ezen viz választotta-el a' még megnem ütközött népet előbb. Az ütközetnek bizonyos helye felnem jegyeztetett; de fel az, hogy a' Magyarok győztek 's az Oláhok vezére (feje) Gelou elesett; megveretett, népe pedig a' Magyarok hivségére pogány szertartásával feleskettetett nem meszsze onnan, hól ma a' két Esküllő áll. Minthogy pedig az Almás vize ide közel van, 's végbementt esketés Esküllö nevezettel egyeztethető

a' fennebbi historiai története azon latin elv szerént: „historia est vera quae rerum testimonia habet“ Esküllő nevezetének eredetét hitelesitheti, melly egyszersmind ezen helységet magára, a' vármegyére 's egész országra nézve emlékezetessé tette és teszi. A' mit Benkő-is Specialis Transsílvania § 100. numero 1. igy ad elő.

1396 előtt tudhatólag a' Boros nemzetség birta; de akkór Esküllöy Andrásnak 's vérei-nek adományoztatott.

1574. egészben birta Valkay Miklós, kire Ördög Márta édes anyjáról szállott.

1579 Ördög János, Péter és Fer. a' János fia adományúl egy kö-udvarházat nyernek fejed. Bátori Kristóftól; de a' béigtatásnak Valkay Miklós ellentáll, a' mint Dobokay Farkas és Menyhárt László feljelentették mint igtatni rendeltt személyek.

1597 januar. 2-ról Esküllöről Csefey János levele költ Gyarmathy Miklóshoz mellyből több gyermekeinek léte kitetszik, kinek maga vagyonját kivánta hagyni végrendeletinél fogva.

1700 ólta birják nagy részit az Almády ivadékok.

E' leírtt két egy nevezetű faluknak hajdani nevezetesbb nemes urai közül valók vól-

tak az Esküllöy 's tovább Ördög nevet viselök. Annyi példák szerént az Ördög nemzetség is Esküllöy nevét csak utóbb változtatá-meg, 's ki tudja? mi okból vette-fel az Ördög nevet; amazzal előnév gyanánt élvén közüllök némelyek több elönevekkel éltek ugyan az Ördög ivadékok (igy Solyomkövi Ördögről 1548 olvashatni) kiket magok heljén emlitettünk. Az Ördög név mind két nemen negyedfél század alatt hallaték Erdély nemesei közt.

Rákoczy Ferencz' fegyvere a' falut is biztosabb helyre kénszerité költözni; 's ezért 1717 a' megye közgyülésében elvégeztetett a' falúnak régi helyére viszszaköltöztetése.

3. Magyar Fodorháza, O. Fodorá Birtokossai: Bánfy báró, Dániel, Keczeli, Somay, Tussayné, Bideskuti, Butka, Máté, Nánásy, Baka, Jakab, Fogarasy, Papp, Horvát, Kakucsy, Páhay, Kovács, Vida nemesek. Erdöje böven van. Szántóföldjei termékenyebbek hasznosabbak mint rona kaszálóji; mert azokat a' víz gyakorta elboritja, a' mit csatornákkal jóvá lehetne tenni. Van csikja néhól tavaiban. Magyar mellék nevét vette hajdani Magyar lakosaitól, kik a' Básztа György' zenebonája, főképen pedig a' Kurucz járás alatt koptak-ki 's helyettök ma lakják kevés Zsidók 's Oláhok Görög egyesültt hitü helybéli papjokkal. Van

fatemplomjok. Van ev. reformatum templom-is melly minap készittetett köből a' hivek' adakozóságából kiknek helybéli papjok még nincsen. Piacza Kolozsvár. Lelkei száma: 555 kikből nemes 92; házaié: 83.

1396-ig a' Solyomkövi Boros nemzetség birta; kiről adomány képen ekkór az Isküllöy 's Ördög vérelnek adatott.

1441 Boros Erzsébet Sarkudy Lászlóné nagy apja jogán felkérette; de az adományosok ellentmondottak 's birtokába nem léphetett.

1574 birta Derzsei Komjáti Gáspár egészben.

1656 Fodorházy Istvánné Teke Magdolna egyik birtokos aszszonya vala.

1715 végezték 's rendelték a' nemes rendek a' falunak régi heljére viszszaköltöztetését, Rákoczy Ferencz' háboruja kényszeritvén fennebbi évek alatt a' népet rejtekben keresni mendéket. A' „Dorna" nevü pusztának egy része határát foglalja.

4. Magyar Ujfalu. Derék helység, melynek birtokosai: Betlen, Kun grófok, özvegy Teleky grófné, Onagten báró, Toroczkay, Simon, Bakó, Guti, Ferenczy, Papp nemesek. Szántó földjei igen jó fekvésüek a' gabona minden nemét tisztán gazdag aratással termik, ka-

száló rétjeit olykor viz boritja; egyébaránt haszonvehetők, legelői völgyesek kiterjedettek; erdője bőven van. Piacza Kolozsvár. Lakosai a' Bászta György és Rákoczy Ferencz honi háboruji miatt Oláhokká váltak; a' Magyarok lassanként kikopván. Mai lakossai Oláhok, többnyire tehetősök Görög egyesültt hitet vallók. Helyben szép kő templomjok és papjok van. Népessége: 683 lélek; házai száma: 74.

1606 főbb birtokosa vólt Szemere János.

1610 egészben Teke Tamás, Ebeni Gábor és Szalay Ferencz ugyan azon egy Ördög Kata' férjei birták adomány jogon.

1629 Állott e' falú 64 öreg ülésből; felét Ebeni neje' jogán-ki Ördög Kata vólt-felét Ördögék birták. Következtek majd Jánosy, Barcsay nemesek.

1725 a' várm. végezte: hogy több helységekkel együtt M. Ujfalu is bujdoklása heljéről elöbbeni heljére viszsza költözzék.

1760 birták: Somay Sándor és László, Vay Judit Vas Dánielné, Harsányi János, és Simon János-akkór az Ördög György' részét is.

1770-táján Benkő itt az egység hivő atyafiaknak egyh. megyéjét irta; ma nihány birtokosok ezen hit' részesei. A' melly szentegyháznak romjai láthatók; hihető Benkő' korában ha-

szonvehető templom vólt erre vagy más hitre, szentelve.

E' folyó században egy ezüst pénzt találtak mezején: „Titus Vespasianus“ felirással. Ismét 1831-ben a' harmadik századból két kis ezüst pénzek találtattak itt, mellyek közül egyik oldalán Gordianus arczképe ezen körül irással: „Imper. Caes. Gordianus Pius Augustus“ másik oldalán a' magyarázatok szerént a' virtust példázó kép ilyen körülírással: „Virtuti Augusti“ A' másik csonka pénznek egyik oldalán: „Gordianus Pius Fel Aug“ másik old. „Virtus“ körül, közepén a' virtus' példázó képe láthatók és olvashatók. Ezen eredeti Romai pénzek közül amaz betűinél fogva Aelius Spartianus Romai éviró 's Felmer jegyzetek, nyomán a' hatalmas Gordianusoknak 235-táján a' Gothusokon nyertt nevezetes győzödelmeik emlékére verettek a' Bitnicz' magyarázatja szerént mint Koloniabéli pénzek közép Daczia szélében tanyászott 's a' Meszesig terjedett határörző Romaiak közül a' kilenczedik Legio által. Szamosközy és Felmer felhoznak egy felülirást mellyet a' Gordianusoknak Sarmis vagy a' Háczeg vidéki Várhely nevü Római gyarmat (telep) iratott vala. L. Szamosközy pag. 10. Felmer pag. 60. 1828 határa felosztatott.

5. Csomafája. Sem a' falú, se határa nem nagy kiterjedésű. Nemesei számosak, kik a' köz lakosok' számának szinte felét teszik Birják ma csak két törzsök jogor: Csomafáy. Czakóné. Czikó, Ferenczi, Györfy, Török, Butka, Szölösy, Szilágyi, Székely, Ajtayné, Ballokné, Csiszárné, Csománé, Farkas, Gálné, Gombás, Kiss, Papp, Szász, Jákó, Varga nemesek. Minthogy annyi birtokosok közt oszlik egyébaránt is szük határa; kevés fáradsággal mivelhetök földjei; mellyek száraz természetüek, kövecsesek, a' gabanát tisztán termik, többnyire róna legelői zsirosok, erdője igen kevés. Van egy hasznos lisztelő malma a' falu közepette. Piacza Kolozsvár. A' helytt lakó nemességen kivül, kik ev. reformatusok, lakosai Oláhok Görög egyesültt hit vallók. Mind a' köz lakosoknak a' falun kivül fából szük, mind a' birtokosoknak köből emeletes dombon templomjok van' helyben. A' reformatusok' temploma régi készületü, benne a' szokott helyen még meglévő orgonakar jelenti, hogy rom. catholicusok számára vala eredetiben alkatva. Kötornyát 1799-ben emeltette a' helybéli birtokosság. A' vármegye jegyző könyvei szerént „legrégibb időkben" e' falú birtokos urai, Izabella koráig a' Csomafáy nemzetség vóltak. Ma itt lélek 486 találtatik kikből nemes 133. házai száma: 84.

A' régiségéről méltán emlitendő Csomafáy nemzettég' fijai közzül tudhatók: nemes Csomafáy János és Pál; éltek 1331 táján. Sz. Egyedi részjószágokat tizenöt márca nehéz ezüstért örökösön eladták idősbb Vass Miklósnak, Jakabnak és ifjabb Vass Miklósnak. m. s. Huszti.

1702 élt Cs. László: közügyben is fellépve.

Tudhatóbb birtokosa a' Csomafáy nemzetség utánn vólt Valkay, erről Erdélyire egy részben, Daczóra Csernátonyakra szállott.

A' vajdák alatt e' falubeli nemesek-is kötelések valának Dobokán egymást felváltva örtállani.

1346 bizonyos „Tóth nevü nemes nemzetségnék előneve innen vólt. E' tájtt esik a' Czegei Vass nemzetségnek ide való birtokába igtatása a' nem rég elékerültt igtató levél tartalma és adata szerént.

Izabella alatt 1540—1559 főképen divatban vólt a' Dobokai vár örizet: minthogy a' fejedelemaszszony itt kedve szeréat, húzamosban múlatott. Utolsó várkapitány Bádoky Mátyás emlitetik, a' ki hív szolgálatjáért Izabellától Csomafájának napkeleti részét újadomány levél által nyerte. Ezen újadománylevél a' Kolozsmonostori convent országos levéltárában van. A' Bádoky név és nemzetség ekkór vált

a' már az előtt is meg vólt Csomaſáy névvé és az addig is virágzott Csomaſáy nemzetséggel osztáljosává Csomaſáján. Ma a' Csomaſáy nevü ház számos ágozatú többnyire házosság által való Ivadékokban virágzik. Csomaſájának napnyúgoti része a' XIV. században Valkayak birtoka vólt kikről Erdélyi, kiről Daczó, kiről Csernátony maradékokra szállott a' nemzetségi sor' magyarázatja szerént.

1702 birták és laktak: Csernátoni, Butka, Bukavicy, Fekete és az ősdedes Csomaſáy nemes nemzetségek.

6. Borsa Derék népes falú, mellynek a' f. kerületbéli faluk közt adója rendszerént legtöbb, hasonfelét birja Betlen gróf; más felének birtokossai: Rédey gróf, Bánfy, Jozsinczi bárok, Kabós, Keczeli, Gondos, Bogdán, Décsey, Varsányi nemesek. Három fordulóra oszlott nagy határa meszszeterjedett legelőire 's jó szántó földjeire nézve nevezetes. Szölőhegyeinek mivelete felhagyatatt. Erdője semmi sincs. Köve sok van. Piacza Kolozsvár. Helybéli papjok van mind az ev. reformatusoknak, mind az Oláh egyesültt Görög hitü több lakosoknak, 's ezeknek fából amazoknak kőből templomjok 's kő oszloppal jelellt külön temetőjök. Kemény kötésü kőtemploma és tornya a' háborúk' viha-

rát kinem álván, csak nem haszonvehetlenek valának, miglen Varsányi Benedek meg nem épitette az utolsó század' második negyedében. Van alatta temető lólt is. Jelenleg a' birtokosok' köz költségén e' szentegyház viszont megujitaték. — Külön temetői vannak itt a' Gör. hitüeknek és másoknak. Ebben egy siroszlop áll; ez is a' Varsányiak' épitménye. Népessége: 1042 lélek kikből 89 nemes; házai száma: 233. Nem igen hasznos vásárai tartatnak évenként februar. 24, majus 6, és october 4-ikén; kezdődtek 1819 évben.

Szirmay Antal „Hungaria in parabolis" czimü munkája' 9-ik lap. 25. §. az Árpád' fő vezérlete alatti nemes nemzetségek egyikét Borsát emliti. Nem ekkori-e e' falu nevezete?

A' XVII évszázban bizonyos Nagy nevezetü nemes nemzetségnek előnevül szolgált.

A' XVIII évszáz' fojtában több közgyüléseknek 's törvényszék üléseknek helyt adatt.

Ugy mondatik: hogy egy része e' falúnak (némelyek szerént egészen) Keresztesy Samuel' magva szakadtával a' Szamasujvári fejdelmi uradalmat illetné, mint Szék városának egykori majorkodtató jószága. — Határos Fejérdel Kolozsban.

1655. birt itt Keresztesy Pál. Ez ma-

jus 15-én az Erdélyi fejdelem' számára 174 aranyat kölcsön vett Konstantinapolban.

1702. birták és laktak: Keresztesy Samuel, Décsei Bálint és Ferencz, Butka, Bánfy, Daniel 's nihány egyházas nemesek.

1718. táján a' Dobayak is használák előnevül.

Kurmatura nevü nagy mezőség határán terjed-el. Régebben Borsa a' járásnak nevet adatt vala.

7. Válaszút. Bánfy és Toldy grófok, Bánfy báró, Daniel és Kabós nemesek birtoka. Eddig elé része vólt a' Bonczhidjai uradolomnak. Nagy rónaságban — kivéve kevés házait — elterültt derék falú; a' járás rólla neveztetik melly 1715 még Borsáról nevezödött vala. Itt már kora kikeletkór a' bársonyló vetés' remény színe mosojog, melly nyárban gazdag aratást, őszre kelve pedig tömött magtárokat ad a' nem henye mezei gazdának. Úgy van; mert tágos róna 's völgyes határán a' tiszta búza 's egyéb gabona bőven; délnek fekvő nem nagy szölőhegyében jó bór terem. Legelői meszszeterjedett bővségökben sok marhát táplálhatók. Erdője egy szál sincs, Méltó a' figyelemre egy itt ujodan épültt magtár. Krünicz mintájára. Piacza Kolozsvár meddig innen 13/4 postányi közön visz a' készitett jó út. Az

itt 35 év ólta lévő posta hivatal — melly Nagy Iklódról változtatodatt ide — Bánfy bárók sajátja. Határos Kolozs vármegyében Zsukkal. — Lelkeiknek száma: 1118, házaié: 154.

1620. táján Válaszuty András könyvnyomtató Kolozsvártt innen vette eredetét.

1659-ben II. Rákóczy György a' Válaszúti és Zsúki téren fekütt táborával, midön a' fejdelemséget Barcsay Ákostól elragadni törekedne; 's innen nyomúlt alább Déva felé Barcsay utánn, kitől Várhelynél Vaskapun belől Húnyad vármegyében megverettetett.

Válaszút egyike e' megye' legkiesebb faluinak. Népe munkás; sok fuvarozás mellett is nem tehetetlen. Köz lakosai Magyarok és Oláhok; ezek azokkal az igyekezetben versenyeznek. A' Magyarok ev. reformatusok; az Oláhok Görög egyes. hit vallók; mind két felekezetnek hite sorsos papjok 's ezeknek fa, azoknak kö tornyatlan templomok van helyben. A' múltt század' végével 's ennek kezdetével a' vármegye' levelestára és tanácsháza néhai nagy emlékezetű Bánfy György báró főispán' fényes lakjában vólt helyeztetve.

Itt 1805 junius 17-kén húnyt-el a' hív emlékü Bánfy György báró alezeredes 's ezen vármegyének nagy nemzetségéből tizenegyedik fő ispánja, 's ezen ág nemzetségi sirboltjába in-

nepi gyászpompával tétették-le porai: nyúgodjanak szent békével! Bánfynak is, mint szintén Euripidesnek Görög országban Macedonia, egész Doboka vármegye szolgál emlékül; Válaszút földje csak tetemeit fedi.

Nem csak vagyonjának hanem erényeinek is egyik örökőse, fájdalom! már néhai szintén György báró fija is itt nyugszik. Mig élt a' cs. kir. Apostoli felség' arany kulcsos hive, előbb ezredes főkapitány, utóbb nemes Zaránd vármegyének kinevezett főispánja vala; kimúltt 1832 decemb. 23. becses élete 66 évében. — Elmúlik ugyan az élet „mint a' halotti harangnak hangja elenyészik a' levegőben;" de a' jók' emlékezete a' hiv unokák, szivében túl hat az idők sorain, — az érdemesek nevét nem törliki a' századok' késősége — örök áldása leng ezek felett a' maradéknak; nem úgy enyészvén-el ők mint azok, kiknek kártékony porait az utolsó halotti harang' elkongása utánn a' sír' senyvesztésének átkok közt adják által szerencsétlené tett rokoni, magzatai honfitársai 's néha egy egész nemzet. —

8. Kide. Betlen és Bánfy grófok 's igen számos nemesek birják úgymint: Ambrus, Angyalosy, Bakó, Ballok, Bása, Bartha, Bukaviczy, Barta Klára, Ballóné, Beke, Birró, Bogdán, Bogdánné, Boldizsár, Csákányné, Csá-

kay, Csákány, Csomafáy, Daniel, Deák, Dénezs, Érsek, Fekete, Ferenczy, Fintáné, Geczö, Gersonné, Gombás, Hajdúné, Horvát, Ilyés, Kéreyné, Kis, Kissné, Komjáti, Kovács, Mezey, Miklós, Miszti, Nagy, Nánásyné, Nemere, Pogácsás, Sárközy, Sárközyné, Sepsi; Sinkó, Sós, Nagy, Szabó. Szentkirályi, Székely, Szilágyi, Tiszta, Török, Türey, Jakab, Jokus, Vásárhelyi, Váry, Viczey, Zakarias, Zalányi. Birtokosai száma a' köz lakosokét felül múlja. Izekre daraboltt földjei termékenyek, kevés fáradsággal jól miveltethetvén. Vólt szép nagy erdeje, mellyet ezennel vágnak. Vad bórt termö szölöhegye, korán érö cseresznyéje mind az a' mit természeti leirásában méltó feljegyezni. Köz lakosai egy Zsidó, Magyarak és Oláhok Görög egyes. hit vallók. Piacza Kolozsvár. Népessége: 661 kikből 475 nemes; házai száma: 113. Bár melly kevés lakosokat föként nem nemeseket számláljon is ezen helység, elég vólt arra hogy négy bévett hitvallást fogadjon keblébe. Vannak tudniillik a' Görög egyesültt hitüeken kivül rom. catholicusok, ev. reformatusok, 's egység hivök.. Mindegyik felekezetnek külön szentegyháza 's helybéli papja van. Az ev. reformatum templom legrégibb, maga is nagy köből 's tornya magas, megujitatott 1828. Birták az egységhivök is. Az egységhi-

vök egyh. megyéjét alapitotta Dobokán lakott Káli Kun István, gazdagitotta Szentiványi Sámuel. A' rom. catholicusok' egyházi megyéje 1766 nem kevés akadáljok meggyőzése utánn e' képen alapitatott: Bereczky Romuald sz. Ferencz szorosbb rendű szerzetese saját pénzével azt a' kis földdarabat a' köz helyből, mellyen a' papi ház és templom állanak, megvásárolván 's az istenigéjét hirdetni kezdvén nyilvános egyházi beszédi által, szent törekedésében az ellenhitűek által meggátoltatott, kik vele nem illőleg bánván; ezért a' falu közönsége ellen a' fejdelmi ügyész keresetet támasztatt, 's könnyen megnyerte — a' birság a' közönségen itiletesen felvétetett, 's az egybegyűlt mennyiségből a' helyhez Bereczky még többet is örökösitvén a' megyét igen szűken dotálva felállitá Bajtay Antal báro, Erdélyi rom. cath. püspök helyben hagyásával. E' részen 1828 ólta egy ujonnan készült kötemplom a' megye' hivei' adakozásának, különösön akkori fő gondviselő' (Curator) Czikó Ferencz' keresztyéni serkentésének, gróf Losonczi Bánfy József ur' kegyes buzgalmának pedig külön temető kert hálájak létöket. — Temető! hól földi terhektől nehezült lelkünk az örök lármátlan éjszakában zaklatlan nyúgalomban szenderül „testünknek néhány év elmúlta utánn elmállott po-

raival együtt nevünk hirünk halva fekvend sírjában, 's bár melly sok nyugtalansággal fáradozzunk is a' dicsőség után, azon vigasztaló remény nélkül kell lesülyednünk, hogy tetteink nevünket a' halhatatlanság' elibe vigyék „Herculesz' panasza Szigethi Gy. Mózes Első könyv. LIV Meséjében. „De épen azok a' tettek, azok a' jó tétemények, mellyekkel boldogitattuk az emberiséget, mellyeket kicsinyeknek nézeltünk, épen azok fognak münket halhatatlanitani; nem a' vakitó nagyság, mellyért sok veszéllyes küzdelések közt vívtünk." Ugyan azon mesében.

Mint alább is következik: Erzsébet (Izabella) királynénak Zápolya Jánosnénak Dobokán mulatása alatt, a' Kidei nemesek őrállói szolgálatjára voltak ki rendelve.

9. Bádok. 1505-ig a' Bádoky nemzetség' birtoka volt. Utóbb Somody, Sós nevüek is birtak itt. Most Betlen, Rédey grófok, Czikó, Derzsy, Deák, Czagáry, Békesy, Bereczky, Bányayné, Galaczyné, Nagy, Guthy, Lepusán, Bádok, Török, Zsigmond, Vass, Veressy, Veressyné, Erdey, Vida, Ferenczy, Miklós, birtokosai. Kietlen völgy' szorulttában heljeztetett falucska, határának nagyobb részét erdők nőtték-bé; mivelés alatt lévő része hól észkas, hól veröfényes közép jóságú. Kövekkel bővöl-

ködik. Piacza Kolozsvár. Lakosainak lélek száma: 454; kikből nemes 174, házaié: 84. Van itt rom. catholicusok' buzgolkodására néhainak Csik Mind Szenti Cziko Ferencz és neje Erdőtelki Szentmarjay Anna által állitott udvari házi kápolna. Népes úri gyülekezet' jelenlétében innepileg megáldá Apór József báró Kolozsvári megyés pap 1810 octob. 4-kén. Helybehagyák az alapitást utóbb Rudnay Sándor és Szepesy Ignácz báró Erdélyi püspökök; az Bonczhidján 1819 julius 17, ez Gyulában 1820 jul. 9. neveik alatt kiadott leveleik által. Az óltár a' szent Háromság' tiszteletére emelve. A' harang 50 fontos, a' szent eszközök és öltözetek állapotja arra mútat, hogy az istenes alapitóknak áhitatosan lángoltt lelke egyetlen fiakra is örökségül szállott. Vannak még ev. reformatum templom köből régi alkotású, melly a' most múltt század' vége felé Mezey Samuel 's neje Derzsy Sára által megujitatott. Az Oláh lakosoknak is fából a' falun kivül Görög egyesültt hitökre szenteltt más templom áll, mindkét részen helybeli pap legelteti hiveit. Lakja egy Zsidó háznép is.

A' Bádoki Bádoky nemzetségnek hajdani szokatlanabb fényben ragyoglatát példázza a' föbirói rang, hivatal mellyel 1540—1566 's 1588—1595 diszlett. L. **föbirók sora.**

10. D r á g. Falu nem szoros völgyben, melly a' fennebbi évszázak alatt előbb a' Drági, majd a' Szent Györgyi, tovább a' jeles Kamuthy nemzetségnek egyik előnevét adta; a' másik Szent László lévén Torda vármegyében. Uradalmi helység, birja Veselényi báró, mellyhez tartoznak Adalin, Komlós Ujfalu egész faluk; részjószágok: Füzes, Kékes, Romlott, Ugrucz; puszták (praedium) Saraskutja, az Ugruczi határon; Mikó, Urtelek és Szent Márton. Van erdője tölgyes és bükkös bővön, mellyben számos vad tanyász, mestersóges kaszáló rétje, sok más legelője. Halas tava is volt, (a' régiek különös kényt találtak-fel a' halastavakban) mellyet Veselényi Farkas báró a' legkegyesebb földes urak egyike, kaszálóra változtatott. Határát nem rég' a' birtokos uraság szolgáló emberei közt felosztotta, melly tiszta búzát és törökbúzát kétszeri szántás utánn is elegendőt terem. Bora iható. Vagyon itt hazánkban nem csekély birkajúh- gazdaság, és pálinkafőzés rozsból. Piacza Zilah, Kolozsvár. Lelkei száma: 654. házaié: 113. Lakják egyesültt Görög hitü Oláhok, kiknek helyben papjok és oldalan épültt fatemplomjok van. Van ev. ref. temploma is. Jelenlegi pap ifj. Almásy Sámuel. Alapitá e' megyét 1760 Veselényi Ferencz báró. Országos elég népes vására évenként négy van: 1, az

ó calendarium szerént Nagy csötörtökön. 2, juliusz 6-án. 3, august. 18-án 4, novemb 7-én. Régi jog ez; a' Seredyek által nyerve új adomány által.

Ezen uradalom' fejében Drágban felvő kastélt épitette Kamuthy Balázs 1622. mellyet bizonyit a' négy szegü kastél' fő kapujának imilyen felirása: „Aedificavit Blasius Kamuthy Status Consiliarius et Comitatus Doboka Supremus Comes" (L. főispánok' rendje). A' K' Kamuthy nemzetség a' Serédyeknek ezek az Andrásy grófoknak ádták által birtokát, utóbb a' Veselényi nemzetség örökité-meg szerzeményképen.

1622. Kamuthy Balázs.

1701.

1702. Serédy Péter és István bárók birták és lakták. Tartoztak ezen kastélyhaz 1651-b. Drág, Kamuthy Balázs által épittetett kastélyal együtt. Adalin, Komlós-Ujfalu egész faluk, Mikó, Urtelek és Szent Márton puszták. Mind ezekről 1651 adomány: — 1701 pedig újadomány levelet kaptak a' Serédiek. Minthogy Görcsöni Serédy István és Nagyfalvi Serédy Péter testvérek a' XVII-dik század' vége felé ezen uradalom' birtokában megosztoztak; ez jónak látta maga részéről újadomány levelet eszközölni-ki; mellyet meg is nyert Nagy Leopold csá-

szártól. E' levelet Speck Lajos a' Tudományos Gyüjtemény 1823 évi IV. füzetében 15, 16 lapokon a' Serédyekről mint Tokaj birtokosairól annak leirásában emlékezvén a' Hadusfalvai Spilenberger nemzetségnek eredeti levelei közül kiadta latinul; mellyért buzgó hála a' munkás diplomaticusnak! de mü halljuk azt Magyarúl, egyengetvén bár próba gyanánt kedves nyelvünket az e'félékre is. Az új adománylevél e' következő: Mi Leopold 's a' t. adjuk emlékezetül 's a' t. hogy figyelvén és megfontolván a' mü kedveltt Hivünknek Nagyfalvi Serédy Péter Nagyságos Bárónak hivsége, 's hivséges szolgálatja által szerzett érdemeit, mellyeket mind nékünk mind a' mü kedves Erdély tartományunknak részére végbevitt és feláldozott 's az utánn is hasonlo hivséggel és álhatatos lélekkel végbeviend, bizonyos jószágokat 's birtokokat, jelen pedig mint részjószágokat az oda való kastély' felével, Adalint, Komlós-Ujfalut; Mikó Urtelek pusztákat részszerént, a' Szent-Mártoni egész pusztát Doboka vármegyében, mellyek hajdan éltt Szent Lászlói nemes Kamuthy László' és Farkas' magvaszakadtával, nem különben Haraklyánt, Vártelek részjószágot, melly Nemes Haraklyáni Haraklyáni Miklós' magva szakadtával, továbbá Förményes

részjószágat Nagy Dobai Nemes Spáczay Mihálynak és Jánosnak magvak szakadtával, úgy Czigány és Kusay közép Szolnok vármegyei; Bérzczei, Rajtocsi pusztákban — Vaja és Somos Kraszna vármegyei birtokokat 's a' t. mellyeknek ugyan azon Serédy Péter 's ősei ősdedes háboritatlan birtokában vóltak, 's közelebbről őket illetik. (hézag) A' ki erősiti hogy vér szerént való osztáljosai fenn vannak most is, minden nemü teljes királyi jogunkkal együtt, a' mi az érintett javakban és jogos birtokokban akár miként — (ismét hézag) Reánk — akár mi úton-módon münket illetnének, birtokát az érintett javaknak minden hasznaival ragasztékaival úgy mint szántó miveltt és miveletlen földjeivel, rétjeivel, legelőjivel 's a't. általjában pedig akár mi névvel nevezett minden hasznaveendőségével 's teljes ragasztékaival régi valódi határaik közöt — — a' mint azok eddig elé állottak, az érintett Serédy Péternek maradékinak 's utódinak, előbb férjfi ágon, örökös joggal, azok pedig elfogyván, vagy netalán nem lévén, a' női nemnek is Mindegyiknek ugyan azon örökös joggal Uj-Adománynak czime alatt adtuk ajándékoztuk, és adományoztuk; söt adjuk ajándékozzuk és adományozzuk örökös viszszavonhatlan joggal, tartani és bir-

ni idegen jog' sérelme nélkül. Jelen való titkosabb 's Udvari pecsétünk erejével hitelesített Levelünk' bizonyságánál fogva. Mellyet mü kiváltsági levél formára alkottatandúnk, midőn maga valóságában viszszaadódik. Költ a' mü Austriai Bécs városunkban aprilis holnapjának tizenkilenczedik napján az Úr' ezer hétszáz egyedik, Romai — negyvenharmadik, Magyar — negyvenhatodik, Cseh országlásunknak pedig negyvenötödik évében. Leopold s. k."

11. Adalin. Nem nagy falú. Birja Veselényi báró, a' Drági urodalom' részjószágáúl. Erdője több holdnyi, legelője kevesebb; szántóföldje még kevesebb; mind haszonvehetők. A' len termesztés itt egyik főbb tárgya a' gazdaságnak. Piacza Kolozsvár. Lelkei száma: 269. házaié: 50. Lakják Oláhok kik Görög egyes. hitűek helybeli papjokkal együtt. Van e' hitre szenteltt fatemplomjok.

12. Ördög Keresztúr. O. Krisztu-rel. Elrejtett kis falú. Birják: Bakó, Kabós, Szekeres, Szacsvay, Füzesyné, Hatfaludyné, Gálfalvy, Székely nemesek. Meszsze terjedett legelőin sok marhák legelődnek; erdője tűzre bőven van; kevésbbé róna mint hegyes-völgyes szántóföldjei igen jók termékenyek; eddig elé volt kevés szőlői mig miveltettek közép szerű

bórt termettek; de ma parlagok. Határos Berendel Kolozsvármegyében. Piacza Kolozsvár. Lelkei száma: 267. házaié: 30. Határa felosztva van. Köz lakóji Oláhok helybeli papjokkal együtt Görög egyesültt hitüek, van helyben fatemplomjok.

Az Ördög nemzetség több éveken által előbb maga majd ivadékai birván e' falút; valamint abból az utóbbiak 1518 ólta előnév gyanánt éltek nevével, úgy viszont ez is fennmaradandó melléknevét ugyan azon nemzetségből nyeré.

13. Babucz. Hajdan Babuta, régebben Paputja; Benkőnél Babocz; néhól Barakutja 's hibáson Saraskutja. Birják: Kún gróf, Inczédy báró, Simon, Keczeli nemesek. Nyomorultt falú a' vármegye szélében, határos Dióssal Burjános ó Budával Kolozsban és Berendel ugyan ott. Barázda hasitott 's kasza járta határa szük; de erdője bőven van, kövo nincs. Természeti különösbb minéműsége, egy lelkes füvész utánn közölve az, hogy a' felibe emelkedett Grésse hegyet sok gyógyfüvekkel áldotta meg a' jó természet. E' hegyből folj a' már-már feledett nevü Grécse pataka, mellyet Solyomkő alatt ölelbé az Esküllői nála nagyobb foljó. Benkő korában az Inczédyeknek palotái állottak itt. Köz lakosi Görög egyesültt

hitü Oláhok, kiknek e' hitre szenteltt helybéli papjok és templomjok; valamint a' birtokosoknak is — kik nagyobbára ev. reformatusok — helyben szüken dotáltt papjak, régi kötemplomjok van. A' homlok-irat szerént épittették: Keczeli István és Lészay Sára 1775-ben. Van itt az Inczédy báró családnak a' falun felül temető boltja 1770 ólta, állitották: Inczédy Samuel báró és Korda Borbára. Piacza Kolozsvár. Népessége: 275; háza: 43. 1622. eszt. birta Gyekei Veselényi Boldizsár.

14. Solyomkő. O. Sintyou. Kemény József gróf közlötte laistromban Solumkeö. Kies kilátásáról dicsirtt helység. Hajdan a' Teke nemzetség' birtoka 's temető helje. Birják ma: Eszterházy, Kún grófok, Szekeres, Kabós, Rettegi, Szöcs, Ladányi, Doroginé, Butka, Baranyay, Simon nemesek. Birtak itt az erős Toldyak is. A' honi fejdelmek éveiben, mint hodoltság alatt lévő falú meredek szirtjein tanyászott Solyom madarakkal fizette adóját a' Töröknek. Még 1700 emlitetnek a' Solymárok mint nem alá valóhivatalt viselők. — Egy szirtes hegy emelkedik felette, melly a' falut magasra meredett észkas oldalával a' déli hévtől védi. E' meredek szírtek' csupjait sürü erdő boritja, 's a' kőszirtek tövében nyúlik el Solyomkő maga is emelkedetten. Több

halmok roskadtak itt öszve a' századak avultában mint a' természet' háborújinak mind annyi bizonságai.

„Hól a' hegyek' omladéki
A' Hold' bús világában
Mint egy Világ' romladéki
A' teremtés' hamvában,
Úgy feküsznek — 's borzadással
Töltik-meg a' szíveket;
Minthogy minden vég romlással
'S temetéssel fenyeget."

A' „Kesergő Szerelem'" énekllője szerént. — Kövecses- domború határa a' gabonát bőven és igen tisztán termi. Legelői nem nagyok; de zsirasok. Erdője kevés szálas többnyire tölgyes. Szölöhegyei jó fekvésüek, de nem miveltetnek. Piacza Kolo'şvár, hól különös kelete van gabona terméséneк. Lelkei száma: 515; házaié: 100. Lakják Oláhok Görög egyesültt hiten lévő helybeli papjokkal, kiknek helyben fatemplomjok van. Egy más kötemplom puszta, móh lepte falainak némely alig látszható belfestése némi-némü meggyözödésünkre szolgál, hogy miglen a' honi viharok által fel nem dúlatott, Romai vagy keleti hitvallók imádták közte az istent.

1396-ig birta 's elönévül használta a' Boros nemzetség; de ekkór Ördög Andrásnak 's véreinek adományoztatott.

1441. Boros Erzsébet Sarkudy Lászlóné, nagy apja' jogán felkérette; de az adományosok ellene mondottak, 's birtokába nem léphetett.

Teke és Ebéni nemzetségek főképen birták egészben a' XV és XVI századokban.

Hogy Károly császár a' Mária Theresia apja e' falut — a' mint Benkő megjegyzi — Bánfy György grófnak adományozta vólna, merőben valótalan: mivel már az előtt 's akkór is mások is vóltak földes urai; ámbár a' Bánfyak is — kiknek birtoka ma Eszterházy grófra szállott anyai jogon — birtak itt; de egyébb jogon. Huzamosan a' Beszprémi vagy Beszprinyiek birtak benne az utobbi évszázban.

15. Kovácsi. 1396—1508 Kovácstelke nevet viselt. Kis falu egy éjszak keletre hajló oldalban. Birják: Kún gróf; Nagy, Somjó, Szentkereszti báró, Czakóné, Szentiványi nemesek. Legelője kövér, vize nincs, mezője szük. Lakosai Oláhok Görög egyes. hitű helybeli papjokkal együtt. Van helyben e' hitre szenteltt fatemplom. Egy más elpusztúltt kőtemplomnak is romjai láthatók itt. Piacza Kolozsvár. Határos Kolozsvármegyében Dióssal, Magyar-Macskással. Némely lakosai kis mértékben mézzel kereskedők. Lelkei száma: 251; házaié: 45.

1396. Ördög Andrásnak 's véreinek adományoztatott.

1574 birta egészben Komjáti Gáspár Ördög András' leányág unokája.

1579. Tanú vallatást tétetett Ördög Ferencz-ki fia Jánosnak ki fija Andrásnak — a' Kovácsi részjószág iránt Szalay Borbára Der'sei Komjáti Gáspárné ellen.

16. Hoszszú Macskás. Kolosvármegyében egy, ebben két ezen nevezeten lévő faluk' megkülömböztetésére viseli mellék nevét különben kicsin, mai helyén nem rég álló falú. Birtokosai: Betlen grófné, Szentiványi, Papp, Csiszár, Miske, Décsey, Horvát, Pekry, Kis, Tót nemesek. Erdője kevesebb mint legelője, vannak jól miveltt termékeny szántó földjei, kevés szölője gyümölcsösei. Határos Kolozsvármegyében Fejérdel, M. Macskással. Piacza Kolozsvár. Népessége: 383 lélek, kikből 125 nemes, házai száma: 64. Lakosai Oláhok, kik Görög egyesültt hiten lévő esperest papjokkal együtt ugyan azon hitet valják. Van helyben fatemplomjok. Az itt tanyászó nihány pár birkajuh nemzeti számitás alá nem jöhető 1702 Kabós birt itt.

17. Szent Márton-Macskás. O. Szin Martyin. Kiterjedésére nézve e' falú a' f. kerületben legkisebb. Birják: Miske, Szentiványi

Czakóné. Természeti leirásában figyelmet érdemel savanyu bora, 's az, hogy határának igen nagy részét sok szálas tölgy-erdő nőtte-bé, melly a' lakosoknak 's helyben nem lakó birtokosoknak mind magában tűzre 's épületre használatával, mind eladásával nevezetes haszonúl 's jövedelmül szolgál, pótolja szántó földjeinek és legelőjinek szükebb 's haszonvehetetlenebb vóltát. Lakosai Oláhok, Görög egy. hiten vannak helybeli papjokkal együtt. Van fa templomjok. Piacza Kolozsvár. Népessége: 163 lélek, háza: 28. Határos Dióssal M. Macskással Kolozsban Szala nevet viselő puszta határán fekszik.

1396 adományképen nyerik Isküllöy és Ördög András, Teke és Menyhárt vérek.

Polgári esméretét e' porba alázott inkább tanyának mint falunak nevezetesé jelesé teszi a' Macskásy nemzetség, melly előnevét tőlle vette vala L. fennebb a' Macskásy nemzetségét.

18. Gyula. Kicsin idomtalan alakú falú. Birják: Betlen gróf Szentkereszti baroné, Czakóné, Ajtay, Butka, Bocskorné, Csomafáy, Csákay, Papp, Gálné, Gedő, Gondos, Györfi, Szilágyi, Nagy, Maksayné és Horvát ivadékok. Határának sok kiterjedett legelői, jó fekvésű szántóföldjei 's szálas több erdői az igyekeze-

tet gazdag jútalommal tetézik. Kis szölöcskéje alig érdemel említést. Piacza Kolozsvár. Közlakosai Oláhok kik Görög egyesültt hitet vallanak helybeli papjokkal együtt. E' részen a' Macskási pap Gyulai esperest. Lelkei száma: 413, kik közül: 119 nemes: házaié: 93. Vannak helyben: egy házi kápolna rom. catholisok számára, felállitotta Zágoni Szentkereszti István báro hitesével Nemes Drusiána grófnéval, a' szentegyház' alapitását helybe hagyták 's megerösitették két Erdélyi püspökök Rudnay Sándor Bonczhidján 1819 julius 17 és Szepesy Ignácz báró, Gyulában 1820. julius 8. 's titoknoka Korondy József. A'harang 10 ℔, az oltár a' szentkereszt tiszteletére emelve. Mostani udvari káplánja Péterfy Domokos sz: Ferencz szor. szertartású szerzetes. — Még az ev. reformatusoknak mindeddig félben lévő 's hanyatlásnak indúltt, úgy a' közlakosoknak is kőből diszes templomai vannak helyben. Az ev. reformatusok' részéről helybeli pap nem lévén, a' szomszéd Csomafái pap tészi tisztjét itt. E' kis helység vala szerencsés a' több kegyes hagyományokról halhatatlan emlékü Kapálnak Monostori Babb Jánosnak 1782 — 1830 vólt Erdélyi Görög egyesültt püspöknek nevelést adni 's létét kifejteni. Mikór jelen jegyzeteinket tennök, azon napok alatt készüle-el Gyulában

Görög egyes. köz lakosok számára a' templom; most dicsirtt Babb püspök adományjából, a' reá szántt gazdag kölcségnek teljesen megfelelve. Canova Passagnó születéshelje számára oltártáblát festett; Babb Gyulában szülöinek nyugovó hamvai felibe templomot emelt. Ki szép versenyezés!

1647 birták: Ebeni, Sárosy, Gyulay, Igaz, Putnoky; Kabós, Horvát, Szilvásy, Szentkirályi, Papp. A' Kabós rész Pekry; ez Maurer; ez Szentkereszti báróra szállott.

1693 jun. 20-kán Szent Mihályi István tábla- és Makay János kormányszék mellett vólt irnokok által végbevitetett osztály szerént megosztoztak itt „néhai Gyulai Valkay Anna maradéki: Daczó Ferencz, Kabós Sámuel, Daczó Györgyné' leányai: Ilona Keczeli Istvánné, Kata Maksay Balázsné. Sárosy 'Susánna, Horvát Miklósné."

1702. birt és lakott itt Daczó Péter.

Általánosan Gyulának tudható legrégibb birtokossa Gyulai, Valkay Mihály; kinek veje vala Gernyeszegi Erdélyi Gergely; kinek 'Su-'sánna leánya által Daczó, a' ki öt fiját 's azok közt Zsigmondot Lászlónak apját 's két leányt nemzett; kik közül Gergely György és Ferencz három birtokosi ágozatok' törzsökei levének: mert a.) Daczó Gergelynek 'Susánna

leánya által Sarády osztály szerént Héderfái birtokos Küküllő vármegyében; ennek egyik Judit leánya által Imecs, kinek 'Susánna leánya által Csernátoni János, a' ki lakását Csomafájára tette által 1708-táján, 's leányágon lévő maradékai. A' másodiknak u. m. b.) Daczó Györgynek egyik leánya Kata által Maksay Balázs, ennek a' Maksay nevet megtartott élő leány' maradékai itt Gyulában és ezeknek ágozatjai. A' harmadiknak c.) Daczó Ferenczneк egyik leánya Sára által Ördög Ferencz; kinek egy Anna leánya lévén Mágner Andrásné, ennek leányágon második nyom maradéka néhai Henter Ágnes Szekeres Sándorné ősi ide való javait 1815 táján csere által elidegenité.

E' járásban lévő pusztak:

a.) Dorna. A' jelenkorban Erdélyben divatos „Puszta“ latinul „Praedium“ nevezet általános historiaja Perger' tudós magyarázatja szerént ez: hogy a' vármegyék' kijelelése, — és felosztásakor temérdek földek szakasztatván-ki a' várak' vagy is a' vármegyék' oltalmazására, a' mi föld akkór a' vár jószágai közé nem tartozott, Magyarúl „szálásnak“ latinul „praediumnak,“ később pedig haereditásnak; a' várokhoz tartozó jószágok pedig Magyarúl birtoknak latinul „possessionak„ vagy is „jus

possessionariumnak„ neveztettek; de hazánkban 's jelesen itt a' „puszta név" „praedium" latin szóval kifejezve, azon közelebbről béült népetlenebb (néhól csupa mező) helyekre van ruházva, mellyek századonként meröben kikopott lakosok' hajdani laktafalúé váltak (Vesd öszve az 1605 majus 23-d. törv. czik.) 's az előtti neveiket megtartva, ma a' polgári igazgatás' rendjére nézve valamely faluhoz vagy falukhoz tartoznak, 's mező-erdőbeli birtok gyanánt különböző birtokosok által biratnak. Némely faluk ellenben előbb elpusztulván „puszta" nevet váltottak, 's midön majd ismét helyre állottak a' „puszta" mellék név megmaradott p. o. Puszta Szent Mihály. Sok, népes helységeket neveikkel együtt méj titkaiba a' régiség eltemetett, mellyeknek nyomaira talán soha se találunk se mü sem utódink. E' puszta Pánczélcseh és M. Fodorháza határin terjedvén-el két járásban esik. E' járás' pusztáji közt Urtelek és Szent Márton (ez utolsót a' föld abraszokon Drág és Vajdaháza között szemlélhetni néhól lakta helység jelével) emléke már-már mulandó; müis az elsőt a' Drág alatt leforditva előadott újadománylevélből, a' másodikat a' megye' földabroszaiból tanultuk-ki. Többi pusztáji tehát e' járásnak:

b.) Mikó.

c.) Saraskutja.

d.) Urtelek.

e.) Szent Márton.

f.) Szala. Mellyekről fennebb szollottunk.

1828-ban e' járás adott az ország házára. 852 rf. 7 xrárt c. p.

IV. Nagy Iklódi járás.

Három völgy mezeje. Egyike e' megye' nevezetesb járásainak polgári történeteire nézve. Helységei:

1. Igricze 1290-ben Igei. Nyomorúltt falú a' vármegye szélében. Birják: Bánfy gróf és báró, Simény, Szarvady, Hodor nemesek. Határa sovány, terméketlen, legelőji tágasbbak. Erdöje alig annyi hogy a' lakosok' szükségét szüken is potolja. Lakják Oláhok egy Görög hitü helybeli papjokkal együtt. Van helyben fatemplomjok. Piacza Dées, Szamasújvár. Határos Bujdossal b. Szolnokban. Lelkei száma: 135; házaié: 24.

2. Felső Tőök. O. Tyok. Nem nagy falú. Előnevét adta az 1657 ólta Erdélyben létező Visky nemeseknek. Birják: Aknay, Békésy, Benkő, Bogdán, Butka, Bergay, Décsey, Czible, Durus, Dioszegi báró, Gondos, Galambosy, Inczédy, László, Mátyás, Jakabházy, Pén-

teky, Rettegi, Szilágyi, Somay, Szent Györgyi, Szász, Tamás, Jánosy, Telegdy, Terebesy, Mágner, Visky nemesek. Szántóföldjei tavaszbúzát termők, legelőji szük határán bérczesek. Erdője igen kevés. Gyümölcsösei tágosok 's hasznosok. Lakosai Oláhok Görög egy. hitvallók, kevés Zsidók 's több Magyarok ev. reformatusok. Azoknak fából, ezeknek kőből régi templomjok 's helybeli papjok van. Piacza Szamasujvár, Kolozsvár, Dézs. Lelkei száma: 388 házaié: 79. — 1702 Visky lakott itt.

3. Alsó Tők. A' most leirtt helységhez természeti minéműségeire nézve hasonló. Lakosai csupa Oláhok, van helyben fatemplomjok és papjok, vallásokra nézve ezek is egy. Görög hitüek papjokkal együtt. Piacza Dézs, Szamasujvár, Kolozsvár. Birtokosai: Dioszegi báró, Lázár, Verebey nemes. Határos Kecsettel b. Szolnokban. Népessége: 379 lélek; háza: 58. Sok nemesek is lakják az emlitetteken kivül.

4. Szarvas Kend. O. Tyendrü. Nagy emlékü, magában nem nagy helység. Mellék nevét - kétségkivül - hajdani rengetegeiben volt szarvasaktól kölcsönözte. Jelenlegi birtokosai: Dioszegi báró hasonfele részében; más felét birják: Somlay, Brencsan nemesek. Ismét a' Teleki grófok is a' K. Lonai uradalom' részjószá-

gáúl földes urai itt egy erdőnek. Hajdan, ugyan azon egy jószág vólt a' K. Lonai uradalommal. Róna földjei különösön termékenyek, legelőji többnyire bérczesek, 's ugyan azért juhakat táplálni hasznosak. Erdője nem sok; köve elegendő van. Piacza Dées, Szamasujvár, Kolozsvár. Határos b. Szolnok vármegyével. Lakosai kevés Zsidók. Magyarok 's Görög egy. hitű Oláhok kiknek helyben hite sorsos papjok 's fatemplomjok van. Lelkei' száma: 299: házaié: 38.

Erdélyi magva szakadtt nemzetségei köztt büszkén áll a' Kendyek családja, e' megyében innen vett származatával. Mit adhatnánk mü többet nagyabbat ahoz? mint ha Kendnek bár melly szük esmértetésében érintjük, hogy e' most — falucskának vóltak legrégibb ösdedesbb földes urai a' Kendyek. De az álhatatlan, zsarnok Bátory Zsigmond — nagy családjának a' Bátory névnek szennye homálja — kivégeztetvén Kendy Sándort 1594-ben; ezen ürügyeltt hütlenség szennyén elvesztett birtok előbb ugyan fejedelmi kézre jött, 's mint elajándékozhatóvá váltt (collationi obnoxium) jószág a' Viczei Mindszenti, majd a' Haller, Kapy, Apór, Véér, Bándy, Tőkés, Csernátony ivadékokra 's azokról mostani birtokosaira szállott. — A' Kendi várnak egy közellévő meredek szirt' csu-

csában már csak mohos romjain a' halálmadár az éjféli órákon szomoruan huhogja enyészet hirdető panaszát, intvén bennünket, hogy minden, minden múlandó a' lények pályatérén: a' hatalom 's tehetetlenség, bú és öröm, gyönyörüség 's gyötrelem, gyengeség és erő, megelégedés és békétlenség, szerelem és hideg szív, szegénység és gazdagság az ifjúság' rozsái 's maga a' múlandóság képe a' hervadtt öregség egyaránt jútandók az enyészet' semmiségébe.

1478. Birta Kendy Antal, a' ki Kendből úrnap mint erdély alvajdája a' Czegei Vass Domokos részére, kiadott egy osztó parancsolatot a' sz. Gothárdi és Mohali egész birtok új felosztása iránt. Huszti m. s.

1702 Kapy János lakta; a' ki egészben már akkór elomlott várával együtt birta.

Régólta vólt 's van közelebbről ma is rom. cath. egyházi megyéje (parochia) mellyet visszaállitott (restituta) Apór Lázár 's neje Kapy Terezia 1725-ben. A' templom kőből való; több becses porok köztt itt nyúgosznak 1807 ólta hamvay Kapy Éva bárónénak a' Kapivári Kapy nemzetség' utolsó leányának, ki vólt Dioszegi bárónak valódi Magyar az-az: hiv neje. Halotti beszédet tartott hideg tetemei felett Convent. Minorita Birró Márton a' közkedvességü hitszónok. Ez egyház' fejei alább az egy-

házi jegyzetek" szakaszában előadatnak. Jelenleg számláltatnak lelkek mind két nemen 169 kik a' lelkiekben ezen egyház papjának gondjára bizattak. A' papi ház most épül.

Arra nézve, hogy Szarvas Kendi 'Sibrik László Vassvármegyei követ 1505, Szarvas Kendi 'Sibrik Gergely hires törvénytudó, ki 1553 julius 31-kén hólt meg, 'Sibrik Gáspár Bátory Zsigmond kapitányja 1594 a' Kolozsvári mészárlás alatt, és Zsibrik György is Géczi János halála utánn 1589 Nagyváradi kapitány, Zsibrik II. Rákocy Ferencz hive, honnan vették légyen előnevöket testvér-hazánk genealogusait, tudósait, 's azok közt Th, urat a' Tud. Gyüjt. 1823 évi III kötete 120 lap nyomán tisztelettel felszollitjuk.

5. Esztény O. Sztojáne. 1552,en Isztény majd Esztevény. Birtokosai: Toldalagi gróf közelebbi Bánfi jogon nagyobb részében; kevesebb részét Aknay, Bálint, Gergely, Kispál, Katona, Kiss, Kádár, Kovács, Papp, Pákay, Keczeli nemesek birják. Nem nagy helység. Szántóföldjei 's legelői jók nem nagyok. Kevés szölőjéből jó asztali bór szüretik. Erdője kevés, köve elég. Piacza Kolozsvár, Szamasujvár. Lakosai' száma lélek szerént: 414; kikből nemes: 104; házaié: 71. Helyben ev. reform. derék papi ház és régi kötemplom 's Görög

egy. hiten is templom köből a' falun kivül 's helybéli lelki pásztorok vannak. Közlakosai ev. reformatus Magyarak és Gör. egy. hitü Oláhok 's kevés Zsidok.

6. Maró. Birják a' Teleky grófok a' K. Lonai uradalommal. Egy völgy' szorúlatján álló nem kis falu. Erdője kevés van, 's szántóföldjei és legelöji se nagyok, nagyobbára oldalas fekvésüek. Lakják Oláhok nem tehetetlenek. Papjok és fatemplomjok van helyben. Görög egyesültt hitvallók papjokkal együtt. Népessége: 300 lélek; házaszáma: 47. Piacza Szamasújvár, Kolozsvár.

7. Lozsárd O. Luzserdy Fele részét a' Teleky grófok mint a' K. Lónai uradalomhoz tartozó részjószágot birják; más fele részében birtokosok: más Teleky, Kornis, Rédey grófok; Durus, Hoszszú, Dávid, Dászkál, Florián, Kis, Kisné, Ladár, Mán, Papp, Szöcs, Tatár, Tyifor, Trifán, Tarcza, nemesek. Kis helység; határa elég nagy. Erdője kevés, legelője több. Lelkei száma: 617, kik közül 128 nemes, házaié: 102. Piacza Szamasujvár. Lakosai egy Zsidón kivül mindnyájon 's helyben lakó birtokosai Oláhok, Gör. egy. hitvalló helybeli papjokkal együtt. Van helyben sok századat mútató goth alakú dombon épültt kö templom-

jok. A' Lozsárdi Gör. egy. esperest nem itt; hanem Nagy Iklódon megyés pap.

1540-ben közlakósai már Oláhok vóltak. Conv. K. Monost.

1545 A' Kendyek zálogos birtokosok valának itt.

1606 tájáu bírta Szemere nemes.

1702 hasonfelét birta Sárközy nemes.

1804 jan. 10. hozott itilete szerént a' kir. táblának vólt itt a' Nádudvariaknak birtoka az előtti században.

8. Kis Jenő. Falú; melly maga nem nagy ugyan; de határa annál tágosabb, mellyet keletre a' kis Szamos határoz. Birják: Teleky, Kornis, Bánfy grófok, Kemény báró, Zejk, Zsombóry, Kendefy, Véér, Földváry, Benedikti, Fejérely nemesek. Róna szántóföldjei sokat gyümölcsözők, nagy legelői, kivált a' Szamos térén még hasznosabbak. Erdője igen kevés. A' Szamosan lisztelő malma lévén; annak gátja kevés erdőjit is emészti. Lelkei száma: 445; házaié: 80. Piacza Szamasujvár, Kolozsvár, készitett jó útján, bár nem nyúlik meszszire, bátran haladhatni. Lakosai két év ólta Görög egyes hitű Oláhok, fatemplomban imádják az Urat helyben lakó hitök sorsos papjok lelkipásztorsága alatt.

1545-ben Dobokay Ferencz egyik főbb birtokosa vólt.

1700 birt Zsombory Gergely; az előtt pedig nagy részében a' magvaszakadt Ördög nemzetség vala birtokosa Dobokay jogon házasságnál fogva.

1804 jan- 10. a' kir. táblának itilete szerént vólt itt 1600 — 1690 Nádudvaryaknak nem kis birtokok; innen vették előnevöket is.

9. Tótfalú. O. Vályc: Főbb birtokosai: Bánfi gróf, 's Bánfy és Onagten bárók, Szilvásy, Várady 's némely más nemesek is. Bánfy f. urak Bonczhidjai uradalomhoz birják. Erdöje sok, legelöje kevés, szántó földje még kevesebb. közép jóságú. Népessége: 245 lélek: háza száma: 36 Népe Oláh, egyes Görög hitü, van helybeli papjok és fatemplomjok, e' hitvalláson. Piacza Szamosujvár, Dées.

1804. jan. 10. itt is Nádudvary hajdani jogokat tulajdonitott a' kir. tábla itiletileg.

10. Kecset. Falu a' vármegye határán, latinúl „portio" mert csak fele tartozik ezen törvény hatóság alá, más fele b. Szolnok vármegyéhez van csatolva, 's mind két rész együtt is kicsin. E' megyebéli részének birtokosai: Teleky gróf, Dioszegi báró, Simon Inczédi Brencsán, Somlay, Keczeli, Lázár, nemesek. Legelőji tágasak, szántóföldjei termékenyek, erdője

nem sok. Hires a' vászon fehéritésről mellyre nem foljó vize (melly említést sem érdemel) hanem kútjai szolgálnak. Lelkei száma. 185; házaié: 45. Piacza Dées. Lakják egy Zsidó 's Oláhok egy. Görög hitvallók, melly hitü a' helybeli papjok is, ki fatemplomban áldozik hiveiért. A' Dioszegi báró ¦ nemzetség' áhitatos lelkét egy, itt nem rég ólta állitott kápolna hirdeti.

11. Kecset Szilvás. Hajdan együtt biratatt Kecsettel Kecseti Szilvásy András által; ma hasonfelét Bethlen gróf, más felét Teleky grófné, Dioszegi báró, Orbok, Keresztes, Szabó, Balog nemesek birják. Részére kevés ajándéka jútott a' természetnek: éghajlata sivatag, szük határán erdője nem sok, földjei sóványok, legelője kevés, szölője gyakran ingyen fárasztja a' múnkást. Határos b. Szolnok vármegyével. Népessége: 243; kikből 90 nemes; háza száma: 38. Népe Görög egyes. hitü Oláhokból áll, kiknek hite sorsos papjok és fatemplomjok van helyben. Piacza Samosújvár, Dées.

12. Magyar Der'se. Egy a' derekasbb faluk közül többnyire rónaságban heljeződve. Birtokosai: Rédey, Bánfy, Kornis, Betlen grófok, Somay ivadékok, Székely, Miklós, Török, Kemény Simon gróf ivadékok, Kendefiné, Csike, Teleki József gr. özvegye, Diosy, Balog, Nánásy, Hatházy, Szöllösy, H, Derzsy, Bal-

lok, Aknay, Sinkován, Alvinczyné, Hodor, Babós, Bakocs, Varsányi ivadékok, Czikó nemesek. Sok hasznos erdője, róna 's völgyes legelője, termékeny szántó földjei vannak. Térein nőtt nádak közt néha vad récze 's tavában csíkok találtatnak. Lelkei száma: 491 kikből 79 nemes; házaié: 100. Lakják Oláhok, kik egyesültt Görög hitet vallanak helybéli esperest papjokkal együtt. Az Oláhoknak fából, az ev. reformatusoknak köből helyben templomjok; de papjok nincs. Piacza Kolozsvár. A' réreformatum templomról áll egy szóhagyomány: hogy a' tájtt midőn II. Rákoczy Ferencz M. Vásárhelyt 1707. mart. 28-án Erdélyi fejdelemnek kiáltatott, pártjára hajlott elegyes fegyvert viselöji öltek dúltak és pusztitottak, falunként csoportokba csattolodván. Hasonló csoport a' Rákoczy' részéről villogtatta M. Der'sén is öldöklő fegyvereit, mellynek közelgetéséről a' megfélemlett Magyar lakosok eleve tudositatván, a' templom' falai közt kerestek menedéket; de szerencsétlen kimenetellel: mert az úgy nevezett Kuruczok által felveretvén kegyetlenül megöltettek, kiknek helyébe a' mai Oláh 's egy Zsidó lakosok következtek és szaparadtak. — Azt mondja Seneca: „omnia transeunt ut revertantur.“ Ezen szentegyház is vólt, lenni megszünt 's ismét áll. M. Derse egyik mostani ne-

mes birtokosának szives tudósitásából közöljük erről a' következő adatokat 's azokan épűltt állitásainkat. A' halaványy estve halva találván e' falú lakosait kiket a' vidám reggel mint élőket köszöntett vala ama szomorú csapás napjában; akkór a' menedék választotta falak is dühösség prédáivá levének. Majd egyik főbirtokosa a' falúnak a' Varsányi nemzetségből (mellynek fijait e' megye tiszti székein annyi érdem koszoruk diszesiték a' lefolytt időkben) felállitá a' mostani templomot régi helyén, ugyan ott hól hajdan az nagyobb közben és alakban rom. catholica részen diszlett; bizonyitván ezt egy akkór a' halommá dúltt falak közt találtatott 's ma is meglévő keresztelő kő-kehej, mellyen szent Péter kolcsaival látható.

1500 táján a' Komjáthy nemzetség — tudhatólag — két nyomon által birta.

1606 főbb birtokosa vólt Szemere János.

1702 birtokosai mint helytt lakók valának: Varsányi, Marjay, Enyedy, Nemes nemesek, kikre, nagyobbára a' törv. kir. táblának

1804 jan. 10. költt itilete szerént Nádudvary jogon szállott. — Csegöldy, Korody nemesek *1768 táján birtak itt.*

13. Magyar Köblös. Birtokosaira nézve megfelel mellék nevének. Birják: Beteg, Becsky, Boér, Bajnoczy, Birle, Bucsy, Dé-

csey, Dobay, Dobosné, Inczéné, Kis, Kolosy, Kállay, Kállay Nyika, Kornya, Kovács, Lemhény, Lörinczy, Majténi, Mezey, Mihus, Morosán, Pogácsás, Pásztahyné, Pintyekán Mariska, Péterfy, Pataky, Pataky Rosália, Rettegi, Rápolti, Rákolcza, Somay, Sebessy, Szilágyi, Tyekár, Török, Jakabházyné, Vajda nemesek. Maga a' helység is nagy, határa tágas; de legelője szük; erdője elég. Hidegeb éghajlatához képest szántóföldei elég termékenyek. Határos Bujdossal b. Szolnok vármegyében. Népessége: 785 lélek, kikből nemes 173; háza áll: 150. Piacza Dées, Kolozsvár. Köz lakosai Oláhok egyesült Görög hitűek, van helyben papjak és fatemplomjok; valamint az ev. reformatusoknak is helybeli papjak 's régi kőtemplomjok.

1306-ig a' Solyomkövi Boros nemzetség birtoka vólt; de ekkór az Ördög, Iskülley, Teke és Menyhárt véreknek különösen Tekének adományoztatott egészben; ennél fogva

1441 Boros Erzsébet Sarkudy Lászlóné, mint nagy apja' örökségét felkérette; de ellene mondottak az érintett adományosok 's birtokába nem léphetett.

1574 egészben Teke Ferencz birta

1620 tájtt a' Teke család kihólt; Teke Tamás személjében M. Fodorházán.

1702 lakták és birták: Becsky, Diesy, Do-

bay, Permártoni, Balog, Dolnay, Nagy, Kiss, Pásztay, Osvát, Székely, Szöllősy, nemesek.

1750 táján itt megye' tanácsháza vólt.

E' falú nemesei; nem azért ugyan a' miért régen Nagy Szombatból, hanem az, orgazdaságért minden Zsidót közelebbről kitiltának onnan.

14. Poklostelke. O. Puklisc. Kicsin helység. Birják: Eszterházy, hasonfelét Rédey, Teleky grófok; Lészay, Hodor, Czikó, Rettegi, Bogya, Istvánfy, Kiss, Koncz, Marosán, Papp, Simény nemesek. Erdője elegendő, mivelés alatt lévő kevés földjei terméketlenek; legelőjinek nagyobb részét a' térségben örök posvány büszhiti, 's hozzá juthatlan hinárok közt nád erdő fedezi. Darázsköve kifogyaszthatlan; mellyet az ásványászok Tophus fistulosus-nak mondanak. Lelkei száma: 344 kik közül nemes 55; házaié 59. Van az Oláh lakosoknak kik Görög, egy. hitűek helyben hite sorsos papjók 's a' falú' derekában fatemplomjok. Piacza Kolozsvár.

1540-ben közlakosai már oláhok voltak; Vajda Mihály innen Losárdon a' Torday Imre részére határos (cometan.)

1715 a' megye rendjei végzették 's rendelék Széki köz gyülésökben: hogy az erdők és a' vadon rengeteg' rejtekét megkedvellett

Oláh lakosok-megszünvén a' honi veszedelem a' falut régi az az: mostani heljére viszszaállitsák.

1804 januar. 10. a' törv. kir. tábla Drugatyevith Horvát jogot szabott és itilt ide az előtti időkből.

15 Doboka. O. Debika. A' sors, a' történet engem is ezen helység egyik birtokos lakosává tévén; rólla, bár melly keveset, saját húzamos természeti tapasztalatam utánn hitelesen irhattam. Az anyaföldhez édesen vonszó ingerektől szabad kebellel 's részre nem hajolva mind természeti mind polgári esméretét gyermekkorom hajdani édes fészkének im ezekben adom elő. Doboka a' vármegyének nevet adott város és vár, hajdanta a' főispánnak állandó laktahelje, a' megyének kolcsosvára a' Dabauk nemzetségnek 1002 évi ujitott épitménye, ma már csak falú a' Kiss Szamastól 1 1/2 órányira Kolozsvártól 3 1/2 mértföldnyire, fele oldalban és éjszakban, fele délre hajló térségben heljeztetve. Jelen birtokosai: Rédey, Teleky, Bánfy grófok; Ez 1678 ólta szerzemény (acquisitio) útján. Onagten báró, Hodor, Balog, Durus, Vajasdy, Mágner, Babós, Kis, Persa, Papp nemesek. Határát déli és éjszaki fordulókra (calcatura) egy névtelen patak osztja, 's hoszszába mind azt mind a' falút éj-

szakról délfelé tekervényesen végig futja. 1766 földméröi közbenjövetel nélkül földjei, kaszálói, 's erdöi a' birtokosok közt felosztattak. Kevés rona földjei a' trágyát meg nem szenvedik, söt oly termékenyek bűják, hogy mesterséges javitások' felesleg való 's káros; ellenben bérczes- oldalas határa épen nem felel meg a' szántó-vető' reménységének: mert szorgalmatos miveléssel is a' gabonát tisztán ugyan; de szűken termi. Legelöji illatos, zsiros 's különösön kedves izü füveket teremnek; de a' rajtok legelő barmaknak soksága miatt azok táplálatára nem elegendők. Négy darabacska szálas tölgyes tiltott erdein kivül, többi számba nem vehetők, Hajdani rengetegeinek puszta emléke fenn vagyon „Medvés" nevü cziherében. Köve oly sok, hogy igen kevés munkával, csak nem a' föld' szinéről böven gyüjthetni azt. Hajdan utszáit hasáb fákból rakták vólt, állandób út készül most kövekből határa hoszszában. Itt is, valamint egyebütt ezen megyében föképen: a' búzát törökbúzát, kevesbé az árpát, alakort, zabat haricskát termesztik a' birtokosok; a' lakosok pedig igen kevés búzát, általjában törökbúzát. Népessége: 902 lélek, kikből 76 nemes; háza van: 168. Köz lakosai közül némely Magyarok elfajzott Oláhokká válván; ma már lákják kevés Zsidók 's szegény-

séggel küszködő Oláhok, kiknek papjok hiveivel együtt Görög egyesültt hitet vall. Van itt két templom: egyik a' Görög hitvallás' sorsosinak, másik az ev. reformatusoknak szentelve; amaz fából; ez köből, mind kettő köszikla alapon, ma az Onaghten báró részen épülve. A' reformatum templomot 1742-ben épittette Keserü 'Sofia özvegy, Káli Kun Istvánné, a' helybeli papnak szük dotálásával. Az Oláhok' temetője a' Magyarokétól régen külön és távúl van ma már harmadik helytt, a' kir. kormányszék' környékelő rendeleténél fogva 1808 ólta a' falun kivül keletre, amaz nyúgotra nem épen a' a' falun kivül 's igy az érintett rendelmény ellen 's keritetlen állanak. Szamasujvár közzelebb, Kolozsvár távulabb piaczozó helyei. — Hajdan, mig egy hitet vallott a' Magyar nemzet a' Dobokai esperestség (valamint a' Küküllöi 's több vármegyékbéli esperestek ('s két romai catholicum templom itt helyben fennállottak. 1456 Domokos Dobokai esperest és kanonok jelen volt a' Fehérvári káptalan részéről a' Magyaroknak, Székelyeknek és Szászoknak egymás védelmére országosan kötött kölcsönös szövetség kötésén. L. Schlöczer. Nicolaus Kósa de potestate vajvodali §. 73. m. s. „Archidiaconus Dobocensis Adrianus de anno 1538.“ L. Benkő Transsil-

vania Tom. II. Part. I. pag. 199. A' vallások ujitása utánn is Er'sébet vagy Isabella Királyné alatt emlitetik a' Dobokai esperestség. 1545-ben a' Torday Imre és T. Albert Dobokai birtokokba iktató személlyek' egyike vólt János Dobokai plébános. Discretus Joannes Presbiter Plebanus possessionis de Doboka. Conv. b. Mariae V. de Kolos Monostra Fa'sc. Doboka. Litt. T. nro. 23. — Jelesbb egyházi atyákat emelt az Erdélyi rom. cath. anyaszentegyház mindég ezen székre, miglen a' világiasitás' alkalmával meg szünt lenni. Megvan ugyan 1716 ólta a' Dobokai esperestség; de a' Kolo'sival 's másokkal egybekötve, és a' Kolozsvári megyés papokat föképen illeti — nem úgy mint hajdon'; hanem a' megyei fekvő javak nélkül. — Vólt Dobokán az egyik templom, melynek alap köveit mü is értük — ott a' hól ezelőtt Kornis gróf (Excell.) úr' magtára épült Er'sébet' tiszteletére szentelve, melyben 1720 — 1736 egység hitü pap is áldozott; a' másik Boldog aszszony' tiszteletére közel a' Magyar temetőhez, a' hoz t. i. mellyet az Oláhok depravate ma is Boldigának neveznek L. Dobokának az 1766 évi határ osztály könyvét. — Izabella királyné alatt valamint több egyházi javak világiasittattak (secularisáltattak) ország szerte; úgy ezen espe-

restséghez tartozók is világiak kezére kerültek; ki vévén a' várat, melly fejedelmi jószágúl maradott vala, de utóbb nemesi birtoká vált.

Dobokának tudható birtokosai a' nemzetségi sor rendén (nem minden hézag nélkül) igy következnek: Dobokai Dobokay János nemzette Dobokay Imrét Zsombori Kata' férjét és Dobokay Katát Nádudvarinét, Imrében fiuágon magva szakadván a' Dobokay nemzetségnek, ennek Anna leánya által Rödi Somlyay Gáspár; ennek Judit leánya által Ketseti Szilvásy Endre 1630, kinek egyik leánya a.) Susánna által Dobokai Zakariás, másik u. m. b.) Er'sébet által Nagy Eskülöi Ördög István. Zakariásnak Susánna leánya által Káli Kun Mátyás. Ördög Istvánnak fija lévén Ferencz 's ennek leánya Anna; ez által Mágner, ennek leánya (egyik) Mária által Vajna, ennek Anna leánya által Hodor. — Káli Kun Mátyásnak fia László, ennek István, ennek Er'sébet leánya által Tancsi Földváry, kinek Teleky Korni'ls grófok 's Onaghten báró leány-ág utódi. „ In Archivo comitatus Doboka Protocolli de anno 1723 pag. 4. Emlitetnek még Dobokának birtokosai közt: Torday (a' Károly 'Sigmond bévallásánál 's adománnyánál fogva 1545 — 1678) Josintzy báró, Sárközy, Boros Ósdolai Kún gróf néji jogon, Daniel, Szemere,

Tyifor, Szacsvay, Nagy, Fejszés, L. Galgai Rácz 1550 táján, utódja Rédey gróf. — Benkő Specialis Transilvania Cap, VI Itis 1702-béli birtokosai elöszámláltatnak u. m. Rédey Pál, Kun István, Ördög, Fejszés, Sárközi, (maradékai Balog és Persa nemesek) 's hét egyházas nemes emberek, kiknek mindnyájoknak itt akkor laktahelyök vólt.

1070-dik esztendöben, midön Salamon király nagy erövel a' Kunok ellen sietne Moldva felé, Doboka adott szállást hadi népének. A' mit Bonfin és Katona utánn 'e' képen irle Buday Ferencz: hogy Salamon király a' Kunoktól, kik Szabolcs, Szatmár, Bihar és k. Szólnak vármegyékben nagy pusztitásokat tettek, a' prédát viszsza vehesse: utánnak indúl (Buday Fer. szerént 1072) Geysa és László Herczegekkel, és Erdélybe Dobokánál elejökbe kerül, 's ott várakozik (Heltay szerént egy hétig) utánnok. Onnan Fantiskát ki küldi szemlélödni, hogy vigyázzon reá, mikor és merröl jönek a' Kunok. Éjjel indúlt-el osztán Salamon tábora 's Kerlézsen ütközött meg.

Hogy itt hajdon erösség 's talán Ptolomaeus korában a' Dacusok negyven vagy több váraînak egyike (mert a' Magyar keresztyén elsöbbi századokban bizonyosan) vólt légyen arra mútatnak kettös sánczal kerített várának

némely maradványai, melyeket a' köz lakosok is várnak nevezneK. — Benkő hihetőnek véli, hogy e' várat Dobuka nevű Magyar állitotta légyen, 's bizonyosnak pedig, hogy a' vármegye ettől neveztetett.

1290. Oculi utánni vasárnap' második feriáján Chyeled mellett ki adott adomány levelében Istvánnak és Pálnak a' Mihály fijainak bizonyos birtokokat vagy is földeket (quasdam possessiones) melyek Dobokán a' Gembárdi fijának Jánosnak és Igeyn (talán Igriczén) Kivey Miklósnak örökös nélkül el-halálazásakkal a' királyra szállottak, IV László kir: adott és adományozott.

1459-re Éder Dobokát Erdély' több erősségei közé már nem számlálja.

1545-ben az itt vólt Károly birtok Tordayakra szállott, mikor már falunak possessio iratik.

1565 Dobokán lakott Dobokay Imréné Zsombory Kata és Ördög Ágnes Károly Dénesné között a' Solyomkövi, Ujfalvi, Fodorházi, Szent Katólnai, Szótelki és Dezsőfalvi (ma nem áll) Bábonyi 's Kökény-pataki (ma Kökényes) Kolozs vármegyei Nagy Almási járásbéli el-adandó rész-jószágok aránt osztoztató parantsolat találtatik Capitul. Albense Divers. Cottuum Cista 2 Fasc. 3. nro. 35.

Fejedelem Bátori Kristóf 1579-n parancsolja fejedelmi pecsétje alatt Dobokai Farkasnak és Solyomkövi Menyhárt Lászlónak, hogy azon feleletet (relatio) mellyet az Eskülléi nemes kő udvarház zálog mennyiségének Valkay Miklós által elnem fogadása iránt tettek és adtak bé, változtatnák-meg; az érintett udvarházat Ördög János, Péter és Ő. Fer. a' János fija nyervén akkor adományul. Ered. kútfő saját gyüjt.

1606 Szemere János egyik birtokosa vala.

Vára a' birtokosok közt (mert a' hól hajdon Salamon Királynak Magyar vért boszszuló népe fegyvert köszörült, most az a' hely porba alázatt szántható föld) máig sincs felosztva.

Szó hagyományból tudjuk, hogy Isabella Királynénak több ideig 's gyakor izben vólt itt mulatása. Baszta György' háborusága (disturbium-nak irják a' megye' év könyvei) alatt földig le-rontattak a' vár' falai, 's a' mint egy monda beszéli, köveiből utóbb egyik főispán' kastélja emelkedett fel. — Fenn hagyattak némely izmos falak Isabella tulajdon külön vólt lak-helyéből, melyeken a' Teleki grófok' háza nyugszik. A' Kidei, Bádoki és Csomafái nemesek többnyire 's föképen a' vajdák alatt őrszólgálatra ide rendelve valának. Valamikor Izabella királyné itt mulatott, különösen ezen ne-

mesek tevék ör szólgálatjaikat körülötte. Ezen szólgálatért a' Királyné által kiváltság szerént a' dézma-bér adástól felszabadittattak's máig sem adnak szelléreik termesztményeik's tenyésztményeikről dézma-bért; Donataria" czím alatt lévén attól menttek. Utolsó (mert többre nem akadhattunk) Dobokai várnagy vólt Bádoki Mátyás Izabella alatt.

E' folyó század elsőbb éveiben II. Rákoczy Ferenczneк X számos ú. n. Libertásai 1705 évből nagy mennyiségben találtattak határán Ide is el-hatott vala tehát a' honi háboru dühe, melynek egy itt nem rég elhalt agg tanúja vólt a' velünk közlött tudositás szerént.

1738 a' mirigy halál lakosait el-apasztotta.

1806 — 1819 a' megye leveles tárának és tanáts házának helje vala, 's méltán ohajthatnák e' falú birtokosai, hogy természeti helyeztetésére nézve kedvező, polgári — nemzeti 's historiai történeteivel büszkélkedhető falujokban, ama kics láthatáru vár' omladékaira állandó tanáts és fenyiték ház (ha csak ugyan valahára képes vólna a' nemzet az inabalienabilitásról lemondani) alapittasséк: hogy itt, hól a' megye' polgári eredete' éveiben 's utóbb is a' haza' védjei gyakorta zászlót emeltek fegyverbe öltöztek, parantsokat hallának főispánjok és hadvezérjöktől egy személyben — itt a' hól egy

óra távúlságra terjed vala Doboka városa, valaha ismét népes város a' megye' szívében emelkedhessen; 's ki tudja? nem lesz-e'; mert

„Épit, ront az idő' lelke, ezer csudát szül" - - -

16. Kendy Lóna. Nevezetes, Kazinczytól el nem mellőzött falú, mellyet a' tudós honesmerő Benkő is történeti béfojásaira nézve „celebris"-nek ír Specialis Transsilvaniájában. Mellék neve eszünkbe juttatja a' nagy Kendy házat mellytől azt nyerte. Uradalom név alatt egészen a' Teleky grófok' birtoka. Kies völgyben heljeződött. Róna szántóföldjei 's bérczes legelői, két darabacska vetett tölgy erdője, nem sok; de jó izű vékony bórt termő szőlője, sok köve, kovacsal készitett útja mind azok a' minémüségek, mellyek figyelemre érdemesitik természeti esméretét-is. Sokkal többet találunk azonban polgári esméretében olyant, a' mi méltó a' hiv előadásra. A' mindent lemohozó idő' daczára a' késő jövendőség' esmérettárába kincs gyanánt, bár annyi évek elmúlta utánn is letenni az ilyeket ki szép, ki szent kötelesség! Lakosai evang. reformatus Magyarok és Görög nem rég egyesültt hitű Oláhok; ezeknek fából, azoknak dombon köből a' Kendyek által épitett toronyal 's órával diszes régi templomaik 's helybeli papjok van. Piacza Szamasujvár, Kolozsvár; mind két felé

jó útán vihetik a' termést innen. Igen névtelen 's néptelen országos vásárai évenként januarius 15, majus 24 és augustus 16-kán tartatnak. Népessége: 828 lélek; házai' száma: 91.

1340. Emlitetik Lónai Kaplyon a' Péter erdélyi alvajda határjáró 's részszerént osztoztató parancsolatjában mint alvajdai biztos a' Vass atyafiaknak Sz. Egyed, Pulyon és Nyres falukbéli részjószágaik örökös osztáljában. Andr'cas Huszti m. s. §. 21. De

E' faluknak már mellék nevénél fogva, 's Benkő szerént is a' közelebbi századokban 's így tudhatóbb birtokossai vóltak a' Kendyek: kik közül Kendy Istvánról a' Boros-Jenőben dicsőül elesett hősről 1550 — 1565 olvassuk, hogy előneve Lónáról vólt. A' megyei levéltár Kendy Sándornak és Istvánnak is Lónát adja előnévül. Kendy Sándor, századjának phaenixe, hazája' Nesztora 1594 a' ma is virágzó terepej Körisfa alatt a' Lónai kertben aug. 26 egy fájdalmas előérzetből búsan szemlélé a' reá nézve Lónán utolsó nap' alkonyát: midőn aug. 30-án Kolozsvártt védetlenül feje vétetett. — Kendy István korlátnoknak ékes Romai nyelvét 's törvénybéli nagy tudományát ki vólna a' ki részvétlenül elmellőzné, kihez fogható azon kórban igen kevés találtatott az Erdélyi tudósok közt. — Megfosztván K. Lónát a' vad

erőszak" az irigység' szavainak hitelt adó könnyelmű Bátory Zsigmond egyik birtokosától; utóbb a' Hallerstcini Haller nemzetség következett birtokába. Ugyan is, minek tánna ez a' nemzetség 1551 Erdélybe letelepült 's birtokosá vált Haller Péter' maradékaiban fojton virágzott, azok közül Haller István báró a' törzsök Péter' unokája Kükűllő várm. főispán, a' vármegyékbéli (mezei hadak) katonaság' vezére 's 1637. mart. 4 fogva karok 's r. r. elnöke Kendy Juditot Kendy Istvánnak Csáky leány nejétől született leányát (kinek apjában a' fiú, testvér öcsében Krisztinában pedig a' leány Kendy név elenyészett) elvette, a' Kendy Lónai uradalom reá szállott, Kendy István' hütlenség' szennyével adományképen, mellynek azonban ellentmondottak 1620 Kornis, Bánfy, Veselényi Kápolnai, Bornemisza nemzetségek. Nemzé ez Gábor tanácsnok, Pál, és János fijait. 1646 táján született János, férje vólt Kornis Katának 's apja Istvánnak, ki ezen nemzetséget 1709 grófságra emelte, Gábor és Pál fiúmaradék nélkül haltak-el, melly szerént a' Kendy jószágat egészen János birta; de I. Apafi Mihály' gyáva fejedelemségében a' haszonleső tanácsnokok Hallert a' fejedelem előtt elvádolák, ki őt mint tanácsnokját 's Tordavármegyei főispánt, a' historia' széke előtt soha meg-

nom menthető éretlenséggel Fogarasba fogságra kisirtette 1690. Öt évig sinlette Haller gonosz vádlójinak triumphuszát mint fogoly, 's az alatt jószágai, az ürügyeltt országellen vétőnek fejedelmi kézre kerültek 's jelesen a' K. Lónai uradalom, melly csak hamar hütlenség szennyén adományképen leányt nem illetőleg Teleky Mihálynak ajándékoztaték. O tempora! o mores! Ki szabadulván Haller, Bécsbe ment követül az ország részéről a' hól Leopold császár kegyelmébe részeltetve tanácsnoknak kincstárnoknak nevezte, 's a' Tordavármegyei főispánságba viszszahelyheztette. — A' Lónai uradalmat igyekezett ugyan a' Haller grófi család utóbb perrel viszsza szerezni; de eddig elé sikeretlenül. Birák pedig az érintett Nagy Teleky Mihály utánn az ő maradékai ú. m. Pál fia a' főispán első a' családban e' keresztneven tudós nevéről is esméretes. Ádám ennek fia Generalis egészben birta az uradalmat egyedül. Ádám ennek fija 1775—1790. László ennek veje Teleky Mária neje, — inkább pedig rászállás jogán; minthogy ezen második Ádámnak fia nem lévén e' jószág mint leányt nem illető a' fiúágra szállott vólna. Imre és Ferencz megosztozván Lászlóval az uradalomból kinek-kinek negyede jútott. Ma Krausz Mária az első Teleleky Imre gr. özvegye hasonfelét (mellynek

fele részét n. Teleky Ferencz gróftól cserélte vólt n. férje) felének felét Macskásy Klára özvegyi élelmül férje Teleky Pál gr. a' kincstárnok Teleky, Károly gr. fija utánn, és felét Teleky József gróf, Teleky Ádám grófnak az elsőnek és Veselényi Mária bárónénak unokája Teleky László grófnak, és Teleky Máriának 1790 october 24. született fija a' Magyar Tudós Társaság' méltó elnöke, a' nemzett előtt esméretes nagy érdemű Magyar úr birják.

1760 vásárjoggal már birt.

Szerencsét közé számlálja K. Lóna, hogy itt született 1740 's itt is lakott a' nagy Teleky Ádám gróf, II. József császár' választottja. Itt húnyt-el e' folyó században Pánczél idevaló év. refor. pap a' méj esméretü földiró.

Az idevaló egyházi atyákról ennyit, hogy:

1762 Torday Sámuel Györgynek fija K. Lónai ev. ref. papnak neveztetvén ki, 1779 martius4-kéig viselte sz. tisztjét. Innen 1795 esperestnek a' Kolozsvári ev. ref. egyházban 's egyházi első gondviselőnek tétetett. Meghólt 1801. Mint előbb a' Déési t. t. kerületnek jegyzője buzgó keresztyén, mint pap hiveinek igaz lelki atyja, szabad óráiban olvasó, tanuló és iró vólt. Elmés munkáit Benkő Transsilv. P. I. T. II. pag, 505 előszámlálja.

Incze Sámuel 1779 martius 4-kétől fogva 1785 augustus 27-éig vólt pap; midőn Kolozsvárit a' negyedik rendes papság felállitatván arra Incze megválasztatik 's felcseréli a' Lónai magányt nagyobb körrel, mellyet haláláig 1822 majus 31-kéig diszesitett. — Következője lön

Pánczél Pál 1785—1831. 'S az ólta fia viseli K. Lónai papságat.

Keresztes Sámuel 1774-ig Lónai Mester vólt, 's akkor Kolozsvári belső éneklőnek tétetett. Mh. 1809. L. A' Kolozsvári Evangelico—Reformata Eklezsia' történetei. 1829.

Többi közt 1775—1784 a' megyének itt tanácsháza vala.

Több közönséges gyülésnek adott helyt K. Lóna az elmúlt században is; de közelebbről 1806-ban januarius 14-kén vala szerencséje hogy e' nemes megye fényes érdemü kiszólgáltt főispánját e' hivatalba itt avattak-fel innepileg két fő kormányszéki tagok Teleky Lajos gróf, és Koszta István. Akkór 's azutánn is közgyülések 's törvényszékek helje vala.

17. Onak O. Birle. Csekély falú. Főbb birtokossai Eszterházy, Teleky grófok, Szabó 's más nemesek. Sok nevendék erdője kevés róna szántó földjei, 's nem sok legelőji mél-

tók a' feljegyzésre. Lakosai tehetős Oláhok. Van helyben fatemplomjok és papjok, kivel együtt a' Görög egyes. hítet vallják. Lelkei száma: 298; házaié: 48. Piacza Szamasujvár, Kolozsvár.

18. Tötör: O. Tibtyűr Több régiség irományban Tót-ör nevéről esméretes kis falú. Birtokossai: Béldy gróf, Inczédy, Keczeli, Czikó, Körözsy, Fejérdy, Katona, Kocsis, Székely, nemesek. Szántó földje sok holdnyi, még többek legelői, 's ez is az is váltva használható; mint a' többiek keveset kivéve, a' vármegyében. Erdője nem sok; de nagyra neveltt. Lelkei száma: 467 házaié: 74. Piacza Szamasújvár, Dées. Lakják Oláhok, kiknek helyben papjok 's fatemplomjok van; hitökre nézve Gör. egy. hitvallók papjokkal együtt. Van köből ev. reform. templom is itt helybeli pap nélkül: azért az egyházi szolgálatat az Esztényi pap viszi véghez. Határos b. Szolnok vármegyével.

A' XVI században Tötöry

XVII Hatvani nemzetség birta.

Benkő Erdély' hajdani lakosai számába a' Tótokat is teszi nihány falúk' nevei nyomán; azok közé számitván e' megyei Tótfalu és Tótör helységeket is. Ő 1750 — 1777 közt irta Transsilvaniáját, 's abban az első darab 501 lap. mondja: hogy „Tötör, minap Tót-ör nevet vi-

selt a' régi levelek' bizonsága szerént"; tehát a' most múltt század' első felére tehetjük Tötör mái nevezetének eredetét 's elnevezését. Ellent nem állván hogy 1654 october 13. II Rákoczy György „Thötörben" Petki Erzsébeth Hallerkeöi Haller Péter' özvegye, 's annak első néjétől Tarnoczy Sárától született Péter fia rendeltt gyámannyának (tutricis dativae) részökre kereső parancsolatot adott-ki a' K. Fehérvári káptalanhoz intézve. Arpadia.

A' Farnasi Keczeli nemesek' birtoka itt egy százados.

19. Nagy Iklód; Mind kiterjedésére, mind polgári szebb emlékére nézve mellék nevére érdemes falú. Birják: Eszterházy, Vass, Kornis grófok; a' Jékey ivadékok egy telek-nyi részben, Balog, Szabó, Szarvady, Székely. Borbély, Hegyesy, Paulovich, Keresztes, Karsay, Véér, Kakucsy, Bonczhidgyán, Baczoni, Egry, Gyárfás, Gergelyné, Irsayné, Kapitány, Kapitányné, Kiss, Mády, Nagy, Páskáné, Szilágyi, Tarcza, Tyifor nemesek. A' kis Szamos' éjszaki partján teljes rónaságban fekszik. Sok holdnyi igen termékeny szántó földjei 's messze terjedett legelői, a' Szamosan lévő malmai, a' fuvarozásra alkalmatos készitett jó útja, mind az a' mi a' szorgalomra mezőt ád 's azt jutalmazhatja; mert erdője kevés, 's bár annyi mun-

kálkodások 's költségek megtétele után is (1766 september 10 ólta) nincs állandó bátorságba heljeztetve a' falu a' Szamos' ereje ellen. — A' járás-nem elég heljesen — innen neveztetik. Piacza Szamasujvár, Kolozsvár; ehez távulabb ahoz közeleb jó posta út vezet innen. Lelkei száma a' legottan emlitendő Kis Iklódéival együtt: 1181, kik közül mind együtt nemes 118: házaié: 191. Lakosai: Oláhok és sok Zsidók. Görög egyesültt hitre szenteltt templom azt ezt valló Oláh lakosoknak fából van helyben és helybeli esperest pap ugyan e' hitvalláson. Ev. ref. temploma ugyan nincs; de van egyházi megye' földje. (Fundus parochialis) Régi temploma heljén ma egyik udvarház áll. Van a' Zsidóknak rabbijak és tágos fasinagogájak, kik ido 1750 ólta települtek, — kibérlett telkeken lakoznak, mellyeknek bére több hasznat hoz mintha rendes szakmányra adattatnának-ki.

Az Iklódy és Toldalagi magva szakadtt nemes magyar nemzetségek elönevöket Nagy Iklódtól vették; mellynek tudhatóbb ösi birtokosai e' két Ház vóltak régebben. Az elsőről egy nemzetségi sor győzött meg. A' N. Iklódi Toldalagi n. ház' a' mű értünkre elhúnytt fija rekeszté-bé nemzetségi sorát, melly leány ágon e' névvel még virágzik.

1517 birta Iklódy Ferencz a' főispán.

1575 Békesy Gáspár erre felé sietett Szatmárról jöttében, hogy Bátory István ellen Torda alá érkezhessen.

1702 birtak és laktak itt: Toldalagi András Gábor és György, Földváry Pál, Lázár György, Dézsy János, Rettegi Mihály, Homoky, Csapy, Lengyel, Szöllösy, Várady nemesek.

1721 többi közt birt és lakott itt Almády Anna Toldalagi Györgyné.

Iklódy Magdolna Butkay Mihály' neje 1509 táján innen származatt e' nem bizonyos; de hogy utóbb 1550 táján a' Butkay házból Butkay Péter Erdélybe a' Kendy házba házasodott, két testvér Kendy leányt vevén el egymásután nejül — tudjuk.

Vólt itt a' XVIII században postahivatal. — Hogy valaha vára vólt a' Szamos folyamától nem meszsze, a' „Borostyános" nevű helyen, bizonyos onnan, hogy ugyan azon helyet „várhelynek" nevezik a' lakosok.

Iklód Szent Iván és Magyarós — Iklód nevű puszták délkeleti és éjszaki határán nyúlnak-el.

Nagy Iklód több izben adott helyt a' törvényszékeknek és közönséges gyüléseknek is.

Határos b. Szolnok vármegyében Dengeleggel. Itt

1817-ben a' vármegye' szélében I Ferencz császárt másod ízben idvezlették hivei e' megyei nemesek Vajna István' akkori f. kerületi főbiró' vezérlete és szonokolata alatt; mikór Ő felsége több tartományai közt e' szélső hazát is meglátogatni méltóztatván Kolozsvár felé útazott.

1831 novemberben két hét alatt a' hányóláz harmincz embernek halálát okozta. Nem léend felesleg való e' falúnak esmértetésében az Iklódi Orbok-jog' előterjesztése hiteles kútfőből meritve. — Orbok Erzsébet az élő Keresztes Antalné leánya Orbók Lászlónak ki testvér vólt Orbók Erzsébettel Pápay 'Sigmondnéval. Ez leánya Kökösi Orbok Györgynek nejétől Konrád Krisztinától, kinek testvére Orbók László, ki fija (ú. m. György) Orbók Lászlónak első nejétől Biró Klárától, ki leánya A. Rákosi Biró Mihálynak nejétől Török Erzsébettől ki leánya Botházi Török Gergelynek nejétől Jobbágy Klárától, ki leánya Túri Jobbágy Istvánnak az István' fijának második nejétől Vajda Er'sébettől, ki leánya Vászai Vajda vagy Bad Jánosnak. — Orbók Györgyné, Konrád Krisztina testvér Dobofalvi Maróthy Istvánné Konrád Judittal. kik leányai Ujegyházi Konrád Andrásnak nejétől Déézsy Krisztinától, ki leánya Iklódi Déézsy Jánosnak testvér pedig Ki-

mita Jánosné Dézsy Judittal. — Baló Józsefné Péésy Kata Dézsy János magvaszak. 1786. Dézsy Lászlónak neje Szöllősy Sofia ki leánya Herczeg Szöllősy Jánosnak — ifjób Dézsy János fija idősbb Dézsy Jánosnak nejétől Fejér Katától, ki leánya Bolduczi Fejér Jánosnak nejétől Tamásfalvy Bórbárától (ki előb vala Pekrovinai Pekry Mihályné) testvére Judit előbb Ér Szentkirályi Szodoray Györgyné, azutánn M. N. Zsombori Zsombory Sándorné, leánya pedig Tamásfalvy Lászlónak nejétől Toldalagi Frusinától ki leánya N. Iklódi Toldalagi Ferenczneк nejétől Frátay Klárától ki leánya M. Frátai Frátay Gergelynek. E Conventu B. Mariae V. de Kolos Monostra. Kis Iklód. Mellék nevének megfelelő telep (colonia) inkább mint falú. Sok ágazatú nemes nemzetségek bírják, kik között főbb birtokúak: Szarvady, Ernyey, Balog, Kovács, Enyedy nemesek. Vannak itt szabadosok is. Igen kellemetlen oldalas elárkoltt heljezetére nézve nem kivánatos lak, mindenfelől akadékok állanak elől a' hozzá jútásban: magos hegyről lejtve 's a' Kis Szamosan — (hól ez előtt álló hid vólt) többnyire avúltt csonakban evezve, érhetni ide. Egyébaránt erdője legelője van;

de szántó földjei agyagasak elárkolttak. — Kis Iklód külön falút magában nem alkat, mert a' N. Iklódi törvényhatóság alatt van; hanem annyiban megjegyzésre méltó, hogy természeti helyzetére nézve a' vármegyének alsó kerületében van ugyan; de polgárilag az Iklódi járással a' felső kerülethez csattoltatott. Vannak itt ev. ref. és Görög egy. templomok.

Az Iklódi járás' pusztáji:

a.) Magyarós Iklód.

b.) Iklód Szent Iván. Amazt szétszórva nihány kunyhó alkotja és jelei. — Ez nagy mezőség; de mind kettő a' Nagy Iklódi határral biratik a' Nagy Iklódi birtokosok által. Az egész Nagy Iklód' határa máig sincs felosztva.

E' járás 1828 évett az ország' házára fizetett: 835 rh. forintot 48 xárt c. p. — A' felső kerület utánn következik az

Alsó Kerület.

Ezen kerülete a' megyének valamint kiterjedésére; úgy terméknységére, természeti ajándékaira nézve is kivévén, hogy nagy része erdőtlen mezőség — a' másik kerületet feljül múlja. — Régebben, mig Radna vidéke határain belől volt, 's mielőtte az Erdélyi II. nemes Oláh ezred ezen vármegye keblében a' Betle-

ni Betlen grófi nemzetség' alattvalóiból nagyobbára, mint határörző katonaság 1783 december' 16-kán felállitatott 's egyszersmind a' polgári törvényhatóság alóll a' katonai alá adatatt nem csak maga a' nép, hanem lakhelje is (melynek nagyobb részét a' hadi tár a' Betlen gr. nemzetségtől azutánn hogy 397 évig birta vala előbb a' becsüár tőkepénznek kamatját évenként fizetve, majd Bánáti jószágon cserélte-el és pótolta — (bonificált) addig még kiterjedtebb vala ezen kerület: mert épen Moldva' széléig nyúltak határi: ma azonban annak a' földnek 's rengeteg mind öszve mintegy 8 □ mértföld területüeknek, vad havasoknak elszakadtával mellyek Radnához 's Borgóhoz tartoznak, mellyeket a' katonaság már mint sajátját birja, nem kevésbe szükitve van.

Minek elötte ezen kerületnek természeti és polgári képét festegetnök legkedveseb kötelességünknél fogva mellyel a' II nemes Oláh ezred igazgatóságának tartózunk, hogy nem sajnállotta eredetének 's gyarapodásának históriáját velünk közölni — annyiban, hogy e' nevezetes változása a' megyének eddig elé az alább irtakra nézve - tudtunkra - világ elibe nem került sajtó alól, 's ha majd Erdély' lelkes fijai kö-

zül valakit a' hon' esméret' vágyja egy kimeritett, hiteles 's minden oldalú statisticai múnkának irására birand, egy-két sort készen találván itt, megnyeri az időt, mentt leend a' kedvetlen kutatástól, azért halljuk röviden mikór hól és hogy álott lábra az Erdélyi II Oláh nemes ezred. — 1762 januar. 20 Erdély kelcti részén találtató adozó Oláhok némely részének katonákká tételéről megkészitetvén Szebenben a' terv (planum) felsőbbi parancsolatnál fogva, arra ő felségének Maria Theresiának helybehagyó 's végrehajtást kivánó parancsolatja csak hamar leérkezett. Kezdetben az eleve kiválasztott faluk' lakosaiból nyolcz zászlóalj (svadron) lovas draganyasság 's tizenkét zászlóalj (kompánia) gyalagság állitatott-fel, kiknek főbb és altisztjei 's minden elöljárói más sergekből kinevezve az emlitett év' augustusában Naszódon megjelentek. — Legelső felállitásával ezen sergeknek csak alezredesek (Obristlieutenant) ú. m. a' gyalogságnál Raschucz, a' lovasságnál Dombrovka vóltak vezér tisztek (commandans) Ezeknek kormánya alatt ugyan azon évi october 15. a' zászlók a' nemes ezredhez Szebenből elküldettek 's innepi fényes pompával általvétettek. 1764 Raschucz alezredes nyúgalombérre bocsáttatván; helyébe

Enczenberg báró letett a' gyalogság' vezér tisztje; de még ez évett a' lovasság had svadronja a' gyalogság közt elosztatván 's a' lovasság' vezértisztje a' stabbal együtt Fogaras vidékre általtétetvén, a' gyalog ezerednek csupán két svadron lovas maradott mellette. Ezek is 1770 lenni végképen megszünvén, azólta ezen nemes ezred csupán gyalagságból áll. Örömmel emlékszik viszsza ezen vitéz ezred azon évre mellyben méltó becsét megesmérve a' felsöbbség, nagyobb tekintet jeléül legfőbb vezértisztjét a' derék Enczenberg bárót főezredesi czimre, méltóságra és tisztségre magasztalta emelte 1770. Enczenberg léte ólta oly szerencsés ezen n. ezred; hogy mindég fő ezredesek vóltak vezértisztjei; kinek nagy emlékü neveit hogy a' feledés elne fedje utódinak általadjuk ily rendel: Schlaun báró, Heudendorf a' ki 1785 december 16 a' Borgói javaknak felirására és megbecsülésére a' hadvezérség' részéről mint fő ezredes (nem őrnagy vagy is fő strázsamester) kirendeltett vala, Devchich, Szécsén, Beczmann, Treuenfeldi Lenk Ignácz, Kreitter János, Robelsvaldi Zateczky Antal, Lebzeltern Jozsef, Harting Ferencz, és jelenleg Heldenbergi Hermány Ferencz ezredétől hiven tiszteltt érdem koszo-

rúzta férjfi viseli a' főezredességet, — A' mi ezen katonaság' laktaheljét a' hely fekvésére nézve illeti: egyenetlen, néhól egymástól távúl eső, nem igen termékeny, 's a' természet' egyéb ajándékával nem bir, minthogy sok fenyő erdője 's földje van: mellyből a' hires Borgói pipák készülnek. Négy polgári törvényhatóságból vannak elszakasztva azon helységek, mellyekben ezen határörző katonaság birtokos és lakos ú. m. Besztercze vidékből: Radna, Naszód, Nagyfalú, Szentivány, es Rusz vagy Orosz Borgó. Doboka vármegyéből: Nagy vagy Oláh Budak, Rágla, Felső és Alsó Borgó temérdek hoszszú falúk, mellyek Tyha, Prund, Bisztricza, Moroscheny, Sosseny, Susseny és Mislocsény részekre hasonlanak és oszlanak. Kolozsvármegyéből, Gledény, Kis Sajó és Monor. Torda vármegyéből: Maros Monosfalu, és Maros Oroszfalú. Mind ezen helységek Erdély' keleti részére hajlo hegyek közt feküvén; nagyon czélarányos vólt a' katonaságnak felállitása itt, hogy a' keleti ellenségtől a' hazát 's jelesen Doboka vármegyét védje, melly azon tájon sok dühös csoport dandárit látta lobogni minekelőtte viszszaüzte vólna azokat valaki. — Ezen n. ezered' lábraállitása nem egyszerre ment végbe. Ugyan is a' már emlitettek közül:

1762-ben Radna, Naszód, Nagyfalú, és Rusz helységek;

1766-ban Oláh vagy Nagy Budak, Rágla, Gledény, Kis Sajó, Monor, Maros Monosfalú, és Maros Oroszfalú; 1783-ban decemb. 16-án végre a' Borgói faluk ú. m. Tyha, Prund, Bisztricza, Maroschcny, Sosseny, Sussény és Mislocsény tétettek határőrizeti katona falukká. Rendes katonai lábra állitása pedig Borgó vidékének 1784 januar. 5-én történt. — Ezen utóbb emlitett helységek természeti fekvésökhez képest a' Radnai vidékkel szoros összeköttetésben vannak; ellenben Nagyfalú és Szentivány azaktól más helységek által elvannak szakasztva. Igy a' Monori zászlóalj (kompánia) melly Monort, Gledényt, M Monosfalút esmeri tulajdonának, nem különben az Oláh Budaki II zászlóalj is melly Kis Sajónak ura, bár mind ezek egészen katonaságéi légyenek is a' Torda és Kolozs vármegyei egyéb helységek által a' Borgói völgyben fekvő zászlóaljaktól merőben elszakasztva vannak, e' miatt szoros természeti öszveköttetésben nem lehetnek. — A' fenn dicsirtt Enczenberg báró érdeme az is, a' mit Vajda tudvalévő hasznos könyvének első dar. 430 lap. ir rólla, hogy miután a' Radnai szélbeli katonaság előbb a' fegyvert felvette; de csak hamar elvetvén a' havasokra

vonta vólna magát, ezen bölcs haditiszt szelídítette 's téritette viszsza törvényes kötelességökre, 's boldog állapotjoknak elfogadására birta elmés oktatásaival. Ezen Enczenberg az, kiről Kiss hadnagy a' Tudom. Gyüjtemény 1824 évi VII kötet 99 és 100 lap. irja, hogy miutánn Bukovina Gallicziához kapcsoltatott, akkór Enczenberg báró mint Czernoviczi katonai és polgári kormányzó az országlástól engedelmet nyere az Erdélyi Székely határoknak katonás lábra állitásakór Moldvába távozott, ott a' Sereth foljó' partján letelepültt Magyarokat az általköltözetre meghivni. Mellesleg: a' Radnai előbb megfélemlett katonák' elszaladásából magyarázható és különböztethető Vajdának azon vitatása, hogy a' midőn a' szélbeli II. Oláh ezred felállitatott, lovas (Draganyas) ezered is állittatott az általa előszámláltt több törvényhatóságokban. Úgy van hogy állitatott; de nem egy harmadik ezred, hanem a' nevezett ezrednek nagyobb resze az az: hat svadron lovasság vólt; melly utóbb — a' mint a' Naszódi ezred' eredeti naplókönyve szerént fennebb megiratott — elapadott és gyalagsággá vált. Doboka vármegyének és több törvényhatóságoknak panaszai's egyéb felhozott környülmények nem bizonyitván ellenkezőt. —

Valamint a' felső kerület ez is négy; úgymint: a' Széki, Búzai, Kerlési, és Borgói járásokra oszlik, mellyek ezzel a' rendel haladják egymást kiterjedésökben 's birtokosaik számában. A' Széki járás annyira róna mint meredek hegyekkel foglaltt; itt van többi közt a' Czegei tó, ez az Erdélyi Balaton. A' Buzait is rónaságában sok tavak foglalják; de annál kevesebb ezekben az erdő, mellyek a' Kerlési és Borgói hegyes- völgyes járásokban sok mértföldnyiek, rengetegek, fenyvesek, tiszta tölgy- és bükkesek. — Valóban, ha termékeny szántó földjeit számtalan halakkal, vizi madarakkal bővelkedő tavait, sok sós ereit, Székhez 's 21 falúihoz tartozó zártt sóskútjait; ötven szölő hegyeit tekintjük ezen kerületnek, méltán elsőbb helyre tehettük természeti minémüségeire nézve. Egyedül forrásvizei két járásában a' Székiben és Búzaiban kevesek 's nem igen egészségesek. Minden nemü gabonát gazdag aratással, egy őszbúza szemről 15—20-at számlálva terem; havasos heljeit kivéve. Tójiban temérdek nád, káka, sás, hinár, vizitök, moh, tárjag, zákán terem; — csuka, posár, kárász, kövi — czigányhal, semlény, csík, vidra, vádrécze, tuzok, búvár, kácsa tenyész; havasi patakjaiban pisztrang; foljóiban rák számosabban találtatik, hogy sem leirni lehessen. A' halá-

szat — úgy látszik — szorosabb monopoliuma a' nemességnek a' vadászatnál; de általjában mind kettő a' köznéptől tiltatik. — Maga rendén elökerülendő 22 sóskútjai a' Dézsaknai kir. só tisztség' felvigyázatja alatt vannak, mellyekre falúnként egy első és egy második úgy nevezett Contrás ügyel. Ezeket a' birtokosok ajánlatára a' megye tisztsége útján bizonyos só fizetéssel szoros hit letétele mellett az Erdélyi kir kincstár nevezi-ki 's erősiti-meg. — Egy mezővárost 's hetvennyolcz falut számlál e' kerület, mellyet a' köz rendből legtöbb Oláhok, kevesebb Szászok, Magyarok, Zsidók, és Czigányok 's legkevesebb Örmények lakják. Birtokosainak száma e' jelenben szám szerént: 649; kik közül 21 gróf vagy báró. — 1783-ig Moldvával határos lévén e' megye; addig az alsó kerület is sok viszontagságoknak vala kitétetve. A' tizenegyedik században a' Kunoktól gyakorta meglepetett 's pusztitatott; miglen Salamon király

1070-dik esztendőben tökélletes diadalma által őket végképen megalázta.

1216 esztendő olta a' Kerlési és Borgói járásbéliek a' Beszterczei falak közt — mellyek eddig elé egyetlen erőssége a' vidéknek — kerestek menedéket a' gyakori honi veszélyek közt 's bátorságot

1241 a' Mogolok 's azutánn a' Tatárok' és Törökök' tüze-vasa ellen, kiknek ha olykor életök megmaradatt is; de becses jelleveleik még mind ott vesznek. Többi közt 1601-ben (a' három nemzetnek még 1350 kölcsönös védelemre egyesülete és köz végzete nyomán) számos nemesek nejekkel 's gyermekeikkel együtt és féltöbb butoraikkal (értsd a' nemzetségi leveleket) Beszterczére vonúlván; titkos jelenleveleiket oda rejtették, mellyeket magokkal nem mervén hordozni; oda maradtak. Ezen szerencsétleneket Básztá' katonái a' feladás' kötményi ellen pénzkincsökből kifosztották, a' városból kimenő útjokban kegyetlenül kinozták, sebzették, saczolták és öldökölték a' Törökök Temesvár alatt végbevitt vadsága hitszegésa példájára. 'S talán ezen környülmény, utóbb is megujúlva adott okot Erdély' rendeinek arra, hogy 1614 februar. 25, 1625 majus 1, 's 1661 junius 2-kán, csak a' Magyarok és Székelyek részére hozzanak törvényt, a' mit bővebben puhatoljan-ki az ér. olvasó azon évekbéli törv. czikkelek tartalmából és Betlen Farkas V. könyv. 242 lap. 22, 23, 24, 25 soraiból.

1475 Radna vidékét kebléből elvesztette I. Mátyás király' országos végzetéből.

1514 az első Kuruczok által elpusztitatott.

1528

1529 Péter Moldvai vajda által Beszterczéhez közelebb lévő helységei kirabolva lángba borittattak.

1569-dik évben a' szigorú kénytelenségnél fogva ezen kerület' (a' törvénykönyv „alsó járásnak" nevezi) nemeseire adó szabatatt; minden, úgy nevezett kapura (melly állott nyolcz régi telekből (tizenöt tallér) (32 m. forint) rovatván. „A' mint a' tiszteknek a' kapuszámról való regesztrumjokból kitetszik" igy szóll a' törvény, számláltattak 47 kapuk 's 2 jobbágyok, egyházos nemesek 28 személy. Egybegyüjtött alkotmány' 5 R. 45 czik. Mennyivel több van ma!

1703 II. Rákoczy Ferencz szerencsés vala ezen kerületben egy ütközetecskét megnyerni.

1717 a' Radnánál bérohanó Tatárok 20,000 szám szerént, sok helységeit porrá égették, Székig jövén. Utoljára ekkór látott Erdély Tatárt. Az ily Tatárjárásak 's egyéb háboruk' szüleménye, hogy némely falúiból a' Szászok kikopván; ma mellék neveiknek meg nem felelnek.

1750 felsőbbi parancsolatból a' lelkei száma feliratatt.

1754 valamint a' f. úgy ezen a. kerület is az adózás' egyenlitésére nézve öszveiratatt.

1783 természeti határai megszorittattak, Borgó 's más helységei rengeteg havasaival együtt elvétetvén.

1784 julius 3-kán II. József császár' rendeletéből ezen kerület Kolozsnak alsó 's Torda vármegyének felső kerületeivel (a' mint ma nevezik) és Besztercze vidékével egyesitetett 's ezen kénytelen megoszlatásban nyögött 1790-ig meddig tanácsháza 's fenyitékhelje Szász Régenben vala.

1785 mind két nemen lévő lelkek benne ismét felirattak, 's határai elegyes (mixta) ú. m. polgári és katonai rendből alkatatt küldötség által kijárattak végképen kiszabattak, 's ezentúl a' határörző katonaság földje válék közelebbi éjszaki határává.

1786 Földje hold szám szerént (egy holdat — jugerum — nyolcz Erdélyi vékával számlálva) a' köz tár' költségén igen tökéletlenül felméretett, melly munka a' felhevülttek által a' maradék' kárára 1790. februariusban Szász Régenben megégettetett. — Ugyan ez évett az a. kerületi peres ügyekre nézve felebb terjesztői törvényszéknek a' M. Vásárhelyi Districtualis Tábla rendeltetett.

1810. nemesei miveltt lelkűleg megrovák magokat 's az Erd. nemz. játékszin alapitását pénzel segedelmezék.

1814 febr. 14. hadi segedelemül önként fizettek nemesei 8460 rh. forintat 16 x-árt váltóban a' hadi tárba.

1817-ben I. Ferencz császár és fejdelem 's felséges hitese Carolina Augusta Ő fejdelemségök, Erdélybe jövetelök alkalmával véghatárán megállapodtak.

1821 a' szakmánrend elintézésére nézve helységei felirattak 's három karokra osztattak.

1828 az országházának örökös megvásárlására ezen a. kerületbéli nemesség fizetett 2665 rh. forintat 17 xr. c. p.

Tudhatólag elejitől fogva többnyire e' kerületben; de imitt-amott vólt, 's van ma is a' megye tanácsháza 's fenyiték helye, mellyekről felebb és alább Bonczhidja alatt.

Ezen kerületet kedvezőbb minéműségeiből a' legbecsesebbtől megfosztja az, hogy keblében csak egy várost foglal. Természeti nagyságára, falujinak 's népességének többségére nézve ezen a. kerületi járások közt első a'

I. Széki járás.

Mellyben kebleztetik Szék régi irományokban Zeek. Oláhúl Szik. Nagy mezőváros; a' Széki járás tölle neveztetik. Egy része dombon, többi oly tekervényes három völgy' hor-

padásai közt fekszik és nyúlik-el, hogy maga teljességében sohannan egyszerre nem szemlélhető. Egyébaránt is idomtalan kedvetlen helyezetű, lejtés nélkül csak egyfelöl lehet ide jútni. Három fő utszái: u. m. Forrószeg, Csipleszeg, Felszeg mezzszire nyúlnak. Házait szalma vagy nád fedezi. Határa tágos, erdője nem sok. Szántóföldjei a' szorgalmatos mivelésnek mindannyi tanúi; igen termékenyek, legelői számtalan sós erek által sok marhát táplálnak hizlalnak. Vannak tavai temérdek csukákkal, azokban termő nád pótolja a' tüzifa szükét. Éghajlatja egészségtelen, folyója nincs, forrásai az idegeneknek highast okozók. „Minerologia Magni principatus Transsilvaniae seu metalla, semimetalla, sulphura, salia et aquae.“ Melly munkájában Fridválszky hashajtósó — natrum fontanum — név alatt ezt Bonczhidjára ragasztja. Zâros sóskútjainak a' lakosok igen nagy hasznát veszik. Szőlőhegyeiből fanyar nedv szüretik, mellyen az idő hamar erőt vesz. Legjobb a' Zsidóhegy termése. Lakosai Magyarok és Oláhok fáradhatatlan földmivelők. Aszszonyai sok veteményt termesztők. Férjfijai szálasok; aszszonyai leányai átaljában nem szépek, minthogy férjfijai idegenekkel nem párosodnak. Nemes birtokok is vannak ezen kiváltságos — pri-

vilegisáltt — városban, birnak benne: Ajtay, Bardos, Bucsy, Csorba, Dezső, Dezsőné, Fekete, Ferenczy, Fogarasy, Fülep, Gyarmathy, Kapusy, Kapusyné, Kolcza, Kötő, Lebede, Mikes gróf, Nagy, Petrics, Prosa, Prosáné, Szabó, Sükösd, Tamásné, Tasnády, Tót, Jakab, Viczey, Vig, nemesek. — E' várost a' polgáriakban rendes tanács igazgatja; de a' főispán' törvényhatósága alatt, a' mire a' kormányra eddig elé nem elég alkalmatos tagjai adtak okot. Évi adója reá megy m. e. ötezer rh. forintra vált. Saját (allodialis) jövedelme kétezer rh. forintra vált. Az egész tisztikar' évi fizetése alig megy többre évenként mint 600 rh. forintra vált. Lelkei száma m. e. 5200; házaié: 500. Nagy részént Oláhok is lakják a' kik eddig elé tanács tagjainak fel nem vétettek ugyan; de városi jószágot vásárolhatván 's a' polgári dijt (taxa civilis) lefizetvén, polgáriasitathatnak. Vannak ezek közt a' népek közt zsellérek is a' Mikes grófoké. A' nemes telkek nincsenek dézma alatt. Határos Bonczhidjával, Gyulatelkével, Székolajjal, Vasas Szent Iványal és Boncznyiressel. E' három utolsó faluk határai közt terjed-el Hoszszúér nevü pusztája. A' törvénybéliekben szép kiváltságánál fogva, mellyet I. Mátyás királytól bir, a' vármegye törvényhatóságától általjában független.

A' nemeseknek külön egy,- a' polgároknak is külön szolgabiráji vannak. A' királyi adót a' vármegyebéli Széki járás' igazító biztosa (Rectificator Commissarius) szedi-fel. Négy vallás' sorsosi tisztelik itt teremtőjöket: rom. catholicusok, ev. reformatusok, egyesültt és nemegyesültt Görögök. A' két elsők Magyarok, a' többiek Oláhok. Kiknek-kiknek köből templomai vannak. Ezek közül az elsőké Maria Theresia' kegyességéből az egyházi megyével együtt 1752 év ólta áll sz. Ferencz' szorosbb szertartású két papokra bizva, kiknek kisebb klastromjok (Residentia) vagyon. A' többiek külön-külön egy rendes és egy esperest vagy esperesti helytartóra bizattak. Az ev. reformatum templom meredek dombon délről óra toronyal legnagyobb 's legrégibb: 1517-dik év már készen találta, a' benne szokott helyén még fennebb álló orgonakar bizonyitja, hogy hajdan rom. catholicusoké vólt. A' klastrom' elöljárója alább az egyházi jegyzetek közt adatik elő. Az ev. reformatus esperestek is 1624 innen (mert fennebb sem az esperestség maga, se jegyző levelei nem hatnak) alább az egyházi szakaszban elöszámláltatnak. A' többi egyházi elöljárókról alább. — Egyházi, polgári és historiai történeteiről e' városnak ennyit:

Nevezetesek vóltak sok időkig a' Sáéki só-bányák, melyeknek eredetök felhat I István király' éveire: mert „a' legrégibb idők“ 1002-dik év ólta „a' dézmát innen a' soból az Erdélyi püspököknek fizették. Bonfinius Decad IV libr. 3 Diplomata apud Pray Hyerarchia I. 131. De Prioratu Auranae 51. Vagner Díplomata Bathyani Leges Ecclesiasticae, Katona Historia Pragm. Szereday Notitia Capit Albens. Eder Observationes Criticae.

1309 Határa kijáratott; melly nap nyúgot felöll a' Borsai mezőséget (vagy akkor erdőköt) magában foglalván Csomafájáig 's Gyúláig terjedett vala. I. Eredeti oklevél a' KFejérvári káptalan.

1438 Mint major (villa:) és részjószág (portio:) Szekálna 's majd Szek nevezettel említetik és Szent Egyeddel határosnak iratott a' Vas nemzetségnek határ járató 's e' falút három egy enlörészekre osztólevelében. Huszti k. i.

1354. A' király kamarása itt Mihály -- mester.

1438 többbi sóbányák közt Szék is a' király magánós jövedelméül feliratott.

1559 itt országos zsinatjok vólt az ev. reformatus atyafiaknak, melyben nihány czikke-

lek (articuli) hozattak a' vallás tanitás tárgyában: Ezeknek elsőjéről irt Davidis Ferencz egy latin munkácskát. Kolozsvártt 1555.

1552 Haller Péter Szebenből decemb 16-káról I. Ferdinand királyhoz a' fejdelmi jövedelmek aránti tudósitásában a' Vizaknai, Colosi és Dési sóaknákról emlékezik; de nem a' Székiről.

1577 a' szerencsétlen Széky Kálmán, kit Bátory István hütlenség szennyén büntetett, innen a' nemesi rendből való vala, a' XVI század fojtában virágzott nemzetség' utolsó ága.

1607 az ország bizonyos sótermést a' Boncz-hidjai híd' (mert akkór csak egy vólt) fenntartására rendelt.

1610 Fejd. Bátory Gábort itt múlattában Kendy István Szilvásy és két Kornisok nejeiken elkövetett erőszak boszszújából kioltani akarák; de czéljokban nem boldogúltak.

1616 aprilisz 17-kén országosan végeztetett és megengedődött hogy: újra a' dijosok sorában adózzan a' többi városokkal együtt.

1650 mint a' Szamasújvári tiszta fejdelmi jószág' része fel- és öszveiratatt.

1653 végezte az ország hogy: „Szék városa a' váltságra nézve (quoad taxam) a' hová valamint eddig adózott (contribuált) ezutánn is

adózzon (contribuáljon adót) Jóvá hagyott Alkotm, III R. 46 czim. egyetlen czik.

1659 Fejdelem Barcsay Ákos a' Széki sóaknáknak jövedelméből négyszáz forintat a' Kolozsvári ev. reform. egyháznak adományozott évenként. Mellyet I. Apafy Mihály is megerősitett. L. A' Kolozsvári Evang. Reform. Eklesia' történetei. 15 lap.

1665

1669 a' Széki sóaknák' jövedelme a' Török adóban fizettetni rendeltetett, 's a' fejdelem gondviselete alá viszszaadattak: hogy pusztultt állapatjakan ujitson.

Ugyan ez évett országosan végeztetett hogy a' Kolozs-Monostori harminczados Széken (igy szóll a' törvény) erigáljan állitson zászlót" a' Fiskus megcsalattatásának eltávoztatása végett. Egybegyüjtött Alkotmány II. Rész. 3. czim. I. czik. Ugyan ez évett határoztatott hogy: a' Széki Kamara Ispán adóúl fizessen 5 Tallért. Egybegy. Alkotm. 5. R. 45 czim. — Az egybegyüjtött alkotm. V, R. XII cziméből azt lehet kihozni: hogy 1669-dik évben Széken a' nemesi kiváltságokkal birók birtokát a' városiak (talán azon a' nyomon mint a' Szebeniek 1508) akadályozni kivánván; ellenek ez a' kemény végzet és törvény hozatatt, hogy ha az

oda megtelepedni szándékozó nemeseket háboritanák 's megnem szenvednék, azonnal előbb minden kiváltságaikat veszeszszék-el; 's „ha ezen se tanúlnának" minden javaiktól fosztassanak-meg: „mellynek két része Ország számára, harmad része pedig a' megbántódott felekre az igaztévőkkel (Executorokkal) együtt fordittassék" Továbbá: még ezen 1669-dik évi törvények közt a' 11-dik czim. 11 czik. parancsolja, hogy a' Doboka vármegyei Nemesek Szék városának lakójival perlekedvén, az ők Tanácsok előtt Nemesi szabadságok ellen kezest állitani ne tartozzanak. A' pert pedig nem a' Kamara házhoz (mint eddig elé) hanem Táblára terjeszthessék felebb.

1678 Sóaknáinak fő kibérlője Mindszenti Buday Péter.

1690 táján, hogy Köleséry Sámuel az ércz vagy a' sóbányák, 's ezek közt a' Széki bányák' felügyelője vólt légyen e? méltán kérdhetjük.

1702 a' sóbeli haszonban e' városi nemesek közül részesültteket azon évi laistrom igy adja elő: Kis, Somay, Zuthory Ferencz, 's tizen egyházheljel biró nemesek ú. m. Biró, Benedek, Berekszászi Litteráti György, és Bálint, Redmeczy Márton, Bodó János, Balog

Mihály, Kollát Mihály, Nagy Miklós, Rácz Mátyás, Kapusy János és István.

1717-dik év ólta mindnyájon a' lakosok augustus 24-dik napját esztendőnként szoros böjtel kettöztetett buzgósággal inneplik annak emlékezetéül, hogy a' Tatárok' rabságából, kit a' haza' szélső határainak akkori elboritása alkalmával, eddig hatván, igen sokat közülök porázra füztek 's már a' vármegye' széléig vittek vala, szerencsésen megszabadúlhattak.

1730 táján Cserey Elek a' Széki sóbányáknak is, többi közt felügyelője.

Az Erdélyi Magyar literatura egyik lelkes elömozditója a' már-már árnyékba vonúltt emlékü Aranka vagy Aránka György itt született 1737 septemb. 15-kén. Meghólt M. Vásárhelytt mint a' királyi Tábla birója 1817 martius 17-kén 80 esztendős korában. — Dagadó kebellel bár halvány sugárokkal festettem vólna e' megye' esmértetésében e' megye szültte tudósunk' emlékrajzolatát, ha Székely Márton, Kazinczy Ferencz és Döbrentey Gábor hiv ecsetü életirók, a' nálom szerencsésbbek, megnem előznek vala. — Ki 's mi vólt tehát Aranka olvashatni ezen könyvek. 1.) Tudományos Gyüjtemény Székely Márton Aranka életirása 1818 2.) Felső Magyar-országi Minerva Levelekben Kazinczy Erdélyi Utazása 1832. 3.)

Közhasznú Esméretek Tára I. Kötet 370—372 lap. Döbrentey aláirva. Aranka mint kir. tábla' iró 1783 decemberben az ország' részéről egyik biztos vólt a' Borgói javak öszveirásában és megbecsülésében, midőn azok a' szélbéli II Oláh ezrednek felállittatásával a' katonaságnak adattak.

1762 — mint Vajda irja — a' Széki határőrző katonaság ellen Doboka vármegye' rendjei a' kir. kormányszék előtt panaszoltak.

1771 kormány tagjai mindöszve 21 vóltak.

1776 nyerte pecsétjét, mellynek körülirása: „Sigillum oppidi Sekiens. 1776." Ekkór nyertt czimere: egy ajtajú két ablakú nyúlánk kerek tornyú hegyen álló templom. Kiváltsága utóljára ekkór erősittetett-meg. Ezt, valamint föbenjáró hatalmát (jus gladii) Korvinus Mátyás királytól nyerte 1475 táján.

1777 még az úgy nevezett dijas városok közt nem vólt; 's királyi adófelhajtók (mint ma) csak azután tétettek.

Ez év tájtt már csak egy sóbányája miveltetett; de elég szorgalommal. Találtattak ekkór számtalan úgy nevezett kristályos só darabak ott, mellyeknek közepette — a' Benkő József' tapasztalata szerént — olajhaz hasonlitó cseppek láttattak. — Ezen bányák' terméséböl a' helytt vólt tárház évenként ötven a-

ranyforintat érő sót adott és küldött Kolozsvárra a' Prédicatori renden lévő szerzeteseknek, kik, Kolozsvárnak 1734 évi kézirati esmérete szerént 1518 még Kolozsvártt vóltak. — Bizonyitják Hunyady János és Korvinus Mátyás király' erősitő levelei, mellyeket Fridválszky ásványokról irtt könyve 164 's követk. lap felhoz.

E' mezőváros a' fennebbi századokban az ú. n. dijasok (taxales) közt vólt; de majd kapú szám szerént, mint a' vármegye fizette adóját. Mái adózása' módja egykori a' többi városokéival.

1791 követei a' Kolozsvári országgyülésen valának: Déézsi Mihály József és Máthé Ferencz helybeli tanácsnokok.

Az eddig érintettekből bizonyos, hogy itt nevezetes sóbányászat virágzatt huzamos időkig, de 1793—1795, miután a' Maros Újvári gazdag sóbánya kinyittatott, a' Széki annál nem jövedelmetlenebb sóásás teljességgel felhagyatott. Három béfenekeltt tágos sóbányák jelentik: melly bőven találtatott azakban só. Minthogy pedig a' Maros Újvári sóbánya Mikes grófok' birtokában nyittatott; annak potlásáúl a' kir. kincstár ezen grófi nemzetségnek Széken 1803-ban a' kincstári tiszti lakhelyet egész kiterjedésében és a' városi termesztmé-

nyek dézmáját nagyobbára, 's félévi saját kizáró korcsmárlást adta. A' pusztán hagyatott sóbányák és sós kútak azonban a' Dézsaknai kir. sótisztség felvigyázatja alá vannak rendelve.

1796 főbirája vólt: Dézsi Mihály József, király birója Juhos István, kormánytagjai összvesen: kilenczen.

A' Széki sóaknák felügyelői már a' fejedelmek alatt Kamara Ispánoknak neveztettek; 's — itt 1796 ságazda is (salis aeconomiae provisor) vólt. Ma a' Contrások' és erdő' felügyelője léteznek.

1820 az Erdélyi ev. reformatusoknak egyházi országos zsinatjok vólt benne. Végzet is hogy minden tizenharmadik évben e' felekezetnek itt hasonló gyülekezete tartasson.

1821. Kir. tanácsnok és biztos Gőcz László elnöksége alatt a' szakmán-rend béhozatalára nézve megye közgyülése tartatván; erre nézve intézetek tétettek.

1827. főbb kormány tagjai 24; alatt valói: 26 vóltak.

1828 megváltak a' vármegye rendei Széktől, annyiban hogy a' tanácsházat, utóbb pedig a' börtönt is onnan Bonczhidjára hozák át; amott közelebbről 1818 ólta a' tanács, a' fenyitékház pedig régebb ólta lévén.

1833 egyházi országos gyülést tartattak itt az ev. reformatusok.

Valamint héti-kedden-úgy országos vásári — mellyek' jógát 1777 nyerte — esztendönként februar. 24, julius 8, sept. 27 octob. 18, és nov. 30-kán, tartva néptelenek kevés jövedelmet szolgáltatók.

A' tanácsat jelenleg ezek alkatják:

Főbiró.

Szabó József; a' fejedelem által tétetve.

Királybiró.

Náznánfalvi Fülöp Daniel.

Rendszerént való Birók.

Szatmáry János.

Sipos Márton,

Tasnády Pál.
Sóós Mihály.
Csorba István.
Bödör Márton.
} Árvák' biráji.

Jegyzök:

Lembergi Zsigmond Ferencz, rendszerént való jegyző és biró.

Juhos Mihály a' közönségé.

Tisztviselök:

Kádár Péter gazda.

Sipos Ferencz a' közönség' megbizottja.

Ferenczi György Csipleszegi utszában Arvák' birája.

Szolgabirók:
Sóós Márton Forrószegi utszában.
Ferenczi György Csipleszegi utszában.
Szabó János Felszegi utszában.
A' kir. adó felhajtók:
Juhos János Forrószegi utszában,
Székely György Csipleszegi utszában.
Gyarmathy Mihály Felszegi utszában.
Seborvos György István (a' ki a' vámegyének is szolgál.)
Tömlöcztartó: Kálmán Mihály.
Húszár: Szabó János.
A' közönség szolgája: Faragó János.
Bába: Jakab 'Susánna.
Hat éjjeli; 's tiz erdő örök.
Óra igazitó: Szalay Mihály.
Harangozók: Vig István, Szabó György.
Utszakapitányak: Balog János.
Juhos Mihály.
Szabó János.

A' főbirónak fizetése: 12 rhfor. a' tanácsnokoknak: 6 rhf. c. p. évenként szavatozat útján változók.

A' Széki ev. reform. papok neveit kik egyszersmind esperestek is vóltak, alább ezen hitvallás' e' megyei állapotjának a' régibb időkből való rajzolatjában adandjuk. Szolgáljanak emlékül itt is nihányan:

Tiszabecsy Gáspár Belgiomi és Angol honi hasznos útazásából h za térvén, 1657 Rettegi (b. Szolnokvárm.) azutánn Széki pap és esperest (senior) 's egyszersmind teljes jegyző (generalis notarius) végre 1673 nov. 22. püspök lett. Meghólt Széken 1679 aprilis 1jén.

Tőke István (M. Vásárhelyi) maga századjában (a' XVII végén 's a' következettnek elején) derűltt elméjére 's tudományos miveletére nézve jeles férfiú; Udvarhelyi oktatónak meghivatott; de az ifjuságnak egy szertelen tette miatt hivatalától megvált, 's a' Széki papi széket nyerte 1711-ben mellyből a' halál mozditotta-ki. Esperestségre nem jútott-fel. L. életét „Nemes Udvarhelyszéki Rózsás Kert" Szigethi Gy. Mihály Professor által a' Tudományos Gyüjtemény 1825 évi XI. kötet. 38 lap.

Aranka György (Zágoni) az idegen oskolákban tapasztalásait gazdagitva hazájába visszatérvén; előbb Széki pap 's majd a' M. Vásárhelyi népes megye' lelkipásztora lön. De nem sokára ellene álhatlan ösztönből Székre viszsza jött; 1760 teljes jegyző, 1765 püspök lett. Elhúnyt 1767-ben. Az alaposan értett Franczia nyelvből Drelincourt Károlynak „a' halál félelme ellen való orvosságok" czimű

munkáját Magyarra forditotta, melly 1768 látott világot.

1777-táján Széki ev. reform. pap vólt Felső Torjai Kasza József. Háláadólag emliti Benkő Specialis Transsilvania Cap. VI. §. 112 puncto 7. hogy e' tagtársának részvevő igyekezete által jútott ezen megyei czimerről tett jegyzeteihez és tisztviselők' laistromához a' megye levéltárából, melly akkór Széken vólt. Melly szép-melly nyomos példa a' következettek előtt!

1. Bonczhidja. Annyiban, hogy Boncz nevü helységgel csak-nem határos, 's a' Kis Szamosan két hidjai vannak, nevezete heljes, melly rövidítve Bonczidának szokott mondatni és iratni. A' Bánfy gróf és bárok ösi Csarnoki lakhelje fényes birtoka. Birja a' család 1377 ólta Nagy Lajos kir. újadományából, mellyet a' most is „Királyhegy" nevü dombon adott határán. A' Kis Szamos déli partján nagyra terjedt 's egész megyében legnépesebb falú. Erdélyi Versalia. Benkő Boncz nevü régi Magyar által (kiről a' szóhagyomány beszélli hogy Tuhuttal Esküllőnél jelen lévén, onnan a' Válaszúti patak menttében jöve, itt állapodott-meg falut épiteni) a' Szamosan épittetett hidtól kölcsönözi nevét. Felmer várnak, a' megyei jegyzőkönyvek, 's némely itiletek mező-

városnak irják. Első kormányzó Bánfy György gróf is hivatalos levelekben castrumnak nevezi. Kevesebb része oldalas, többi kies térség. Határos Zsúkkal, Kötelendel Kolozsvármegyében. Határát éjszakra a' Kis Szamos a' felső kerülethez szakasztotta, mellynek nagyobb része délre és nyúgotra ezen kerületben többnyire róna; keletre kopár hegyek, éjszakra nagy sima tér. Meredek kopár oldalai arra mútatnak, hogy az igyekezet (industria) hazánkban még nincs meghonosúlva; vagy talán hogy a' földmivelő nép — mint egy aszszony megjegyzé — a' föld' termékenységéhez 's mennyiségéhez képest nem felesleg való; söt nagyon is kevés. Miveltt földje általjában termékeny, legelöji hasznosok, kiterjedettek, sima tér fekvésüek. Erdője kevés van; de részszerént a' nád, melly nem sok tójit fedezi, 's egy rengeteg fűzes minden tizedik évben levágva ezen hiányt néminemüleg potolja. — Nagy-szálas hárserdöjének, a' nyomról-nyomra általadott szóhagyomány szerénti gyászos emlékezetét az esztendök' századjai enyhithetik ugyan; de eltörölni soha nem fogják: az itt végbementt ártatlan tettet követett áldozat a' régi kórt melly feketén karakterizálja! Egyetlen szölöhegyében türhető bór terem. Gyümölcsöse egy a' mezön. — Az emberiség' becsének érzete milly

szépen egybeférhető a nemesi, kiváltsági igazzal, bébizonyitotta Bonzhidjának grófi egyik földes ura: ki a' szomszéd Zsúki határon sós kútat tudván lenni, ezért ősi darab földjét a' Bonczhidjai határból elcserélte, alattvalójinak 's barmaiknak köz hasznára engedvén a' cserélt sós forrást. Van tehát Bonzhidjának már sós kútja is a' felsőbb rendelmények szerént használható. Piacza Kolozsvár, Szamasujvár.

1547. keresztfeltalálása utánni legközlebbi negyedik ferián Bonczhidjai Bánfi Miklós és Somkereki Erdélyi István Bonczhidján tartandó menyekzőre a' n. Szász nemzetet innepileg meghivák Ex Archyvo A. nationis Saxon. Szép példája a' hajdani magyar fénynek 's nemzeti szorosbb öszvehangzatnak!

1660 Szejdi Achmet basa a' Bonczhidjai téren települt vala le hadi népével azutánn hogy Rákoczy Györgyöt Fenesnél megverte. Innen Magyarországra sietett kimenni Barcsay Ákos védlettjével együtt.

1661 Az Ali basa által üzőbe vétetett fejedelem Kemény János hadi népével Décséről Egerbegyre (Tordavárm.) nyomúlván előbb-előbb; Bonczhidján állapodott-meg, holott Bánfy Dénesel a' Leopold császár' válaszát Erdély' általvétele iránt, mellyet maga hozott vala-le, közölte. Innen Szamasújvárra sietett és szágul-

dott. A' Tatárok mindenütt nyomába érkezvén; Bonczhidját kiégették, felrablák.

1674. A' Székelyek Bánfy Dénes udvarát kirablák feldúlák. Cserei k. i.

1703 octoberben II. Rákoczy Ferencz egy csatát nyert sima térén az ellenféltől azon t. i. melly a' felső kerülethez szakadott természetileg. Bizonyitja ezt Benkő is; de bizonságai a' véres ütközetnek e' ronaság' simaságából feltünő halmok. Itt is mint a' Balaton körül vagy Mohácsnál „csontok felett szánt vet a' maradék a' nélkül hogy azt sokszór csak tudná is.“ Igy nem régen e' hajdani csatatéren egy koponyát forditott-ki az eke, mellynek homlokrésze hét vágással büszkélkedett. — R - - - - y, Székesi gróf B - - - i, Dániel (Dániel István szárnysegédje Forgácsnak, R - - - nak Dániel Péter volt fegyverhordója) Haller, Barcsay, Kemény, Mikes, Pekry, Orbán, Rédey, Teleky, Toroczkay, Vas — Babocsay, Bagosy, Beleznay, Beczkoy, Botyáni, Csáky, Csajághy, Duló, Erdélyi (Szatmárról) Forgács, Kassás, Krucsay, Galambos, Lonyay, Losonczy, Máriásy, Ordody, Orosz, Renyheczy, Réthy, Szathmáry, Szentpétery, Szirmay, Turóczy, Vay, Vékony, Szluha, Sárosy, Berzeviczy, Munkácsy, Boronkay, Berthóthy, Borsy, Patay, Sennyey, Radies, Szentiványi, Ke-

resztes, Visanaeck, Király, La-Motte, Eszterházy, Barkóczy, Gyulay, Nyáry, Perényi, Révay, Andrásy, Lusinczky, Gyürky, Ibrányi, Szalay, Szemere, Róth, Nikházy, Balog, Zsibrik, Gencsy, Ebeczky, Benefus, Halasz, Kohány, Ilosvay, Deák, Benczhidy, Ottlik, Semsey, Domahidy, Czedler, Török, Nyuzó, Pikó, Szentmariay, Radalovich, Kajdácsy, Kovács, de Molitard, de Bechon!!! itt idvezlem árnyékaitokat elhúllott hőseitek' csonthalmain: bár mit hidjen is a' jelenkór háborutakról; én ezen hármas halmokan felsohajtok dicsöűlt lelketekhez. Áldás és béke szendergő hamvaitokra!

1708. A' változékony Szathmári duzs akkór báró majd gróf egész nyáran által Bonczhidján 's a' Szamos mellett tartózkodott az ellenpárt' lépteit szemügy alatt tartani; — a' ki nem sokára, talán a' Zsibói és Trencséni vesztett ütközetei miatt Rákoczynak, vagy a' reméllett jutalom' ösztönéből elpártolt Rákoczytól.

A' helység' közepette egy derék hat kövű 's alább egymás kömalmak a' Szamosnak erre árkolt második ágán sok hasznot hoznak. Utszáji heljes idomzatúak, a' Szamosnak kovacskő' jótékonysága nem tetszik rajtak. — Lelkei' száma: 1641, telkeké' 180; házaié: 357. Három hitvallás' szabálya szerént imádhatni itt az urat mind annyi templomokban, mellyek kőből épitve a' rom. catholicusok, ev. reformatu-

sa, és nem egy. Görög hiten lévők' részére szenteltettek. Az elsőt (minekutánna 1801-ben itt egyházi megye alapittatott) 1831-ben emelteté Losonczi Bánfy József gróf úr, Erdélyi püspök (egyik) Kovács Miklós úr szentelte-fel; midőn Gábor János, jelesbb hitszonokaink egyike tömött tudományú férjfi akkori Kolozsvári első segéd pap (káplány) tartotta benne velős beszédjét számos úri rendek hallottára. — Az ev. reformatum templom mikór a' Magyar nemzet 's igy Bonczhidja régi birtokosai-is egy hitet vallottak rom. catholicusok' számára emeltetett vala: bizonyos ez belső alkotásából ú. m. az orgonakarnak és segrestyének (mellyet ma a' Bánfy báró ág temető boltá változtatott) fennállásából.

Némethy Samuel 1680—1683 az özvegy Bánfy Dénesné udvarában itt udvari pap vólt. L. Bod Péter Magyar Athenás 192 lap.

Verestoy Györgyöt — ki született Bonyhán 1668 junius 25 — a' Bonczhidjai ev. refor. egyházi megye Bánfy Farkas báró által nyerte-meg legelőbb, mellynek székét több évekig diszesitette. Majd 1728—1758 Kolozsvártt bölcselkedés' 's számtana (mathesis) oktatója vólt-egy a' legsikeresebbek közül, 1758 hittudomány tanitó lett. 1764 oktatói tisztjéről

lemondott, 's midőn 1760—1765 püspökséget viselne 1765 halandó lenni megszünt 's a' halál halhatatlaná tette. A' bölcselkedés, és hittudományban fáradhatlan, poëta a' kötött versekre születve vala.

Három csarnok áll itt szemnek szép, kénynek kedvező, haszonra való. Az egyik hajdani diszéből örtornya elestével sokat vesztett. Négyszegét kerek bástyák védik. Külső udvarát 63 mithologiai kőszobrok környékezik. A' Szamos mossa déli oldalát. Épittette Bánfy György gr. 1690 táján, kinek negyed nyom unokája szintén György megujitatván ilyen felülirást tétetett homlokára:

„Restaurari curavit Comes Georgius Bánffi L. Baro de Losoncz Sacrae Caesareo Regiae Majestatis Camerarius Sancti Stephani Regis Apostolici Commendator Hungarico Transsilvanico Aulicus Cancellarius Anno 1784.

A' másik Bánfy Farkas baró ujitott épitményje, mellynek homlok irása a' szerént mint velünk közölve van, ez:

Auxilio D. T. O. M.

Avitas quae orient atque occident. solem spectant < et quae senas gentem parent < Vero suum obeunt < Exceperant < aedes novis in Locum ruinam minant; muris ex fundamento exstructis Restauratas. Et ad aequalem altitu-

dinem eductas, — Hoc aedium Tractu Auxit L. B. Volfg. Bánffi de Losoncz Volfg. Fil. et nepos S. S. C. C. et Apost. Reae M. M. Camer. Consiliar. Status et Gub. Act. Intim. ac per M. Tran. P. Patum Supr. Prov. Comiss. et Agason. Magister. Ao MDCCLXXX." — Itt laktak minden Bánfyak 1690-kig. Harmadik, kies tájára nézve amazoknál nem kevésbbé szép; emelttette Bánfy László báró az utolsó század' fogytával.

Nem lehet hazafi, avagy gazdasági részvétel nélkül — hogy a' „Világ" szerzöjével kezet fogjunk — nem emliteni a' Bontzhidjai istálót: helyt foglalhat ez külső — belső betsére nézve bár melly statisztikában is, midőn a' Batyháni Vincze gróf' utazásából a' Zsibói ki nem maradhatatt. Felirása ez: „Fieri curavit Comes Georgius Bánffi L. B. de Losoncz. 1785." Belső becsét szerzik azon válogatott idomos mének, mellyekről elég légyen annyit állitani, hogy magok eredetiségökben megmaradatt, el nem korcsosúltt valódi Erdélyi fajták, 's az egész világon harmadik rendü Erdélyi lovak közt elsök. — A' mit Éder gyanit, hogy a' XV század fogyta felé az Erdélyiek lovaikkal kereskedést üztek; mivel: Beatrix Corvinus Mátyás királyné 1489; Várday Péter Kalocsai érsek pedig 1490 (bár mi nagy árron) Erdély-

ben lovakat kerestettek, alább nem szállott becsü lovainkkal ma is tehetnök.

A' Bonczhidjai hetvenöt holdnyi kert hazánkban csak magához hasonló. Vajha fiatal éveinket édesen keseritő pillanataink életünk őszszéig kisirnének, 's azon tündér álmak, mellyek az élet' zivatarait mulólag éreztetve annyi képzeltt örömök közt ringatják lelkünket, képesek vólnának keblünknek lassúbb dobogásán túll is ezen táplálatot nyújtani; de fájdalom! szük a' szép lények' pályatére, mellyen az ifjuság' kellemeit előbb — mert e' mindég korán valónak tetszik — hogy se véltük és kivántuk vala, 's a' bánat' kelyhét néha még ifjantan fenékig kiüritve örökre hajh! örökre elhullatjuk. — Ily búsongásokba merülve egy langyos őszi napon képzelődéseim' szárnyakra bocsátva a' Bonczhidjai kertnek dércsipte lugosai közt keresék enyhületet. Ébren álmadoztam, mig arra ébredék, hogy kevesbé se születtem poetának; bár én is valék egykór Himfi poetája; 's ezért valamely keserü érzés támadott bennem, hogy poetainál valóbb fájdalmimat az érzékeny olvasóval nem tudatva 's még a' néma betük által sem enyhitve, elvirágzott ifjuságom' gyászszának 's a' szép természet' hanyatlásának lefestésére annyi scénák között is — mellyek olly kellemetesen váltják

egymást ezen kertben, — elégtelenségemet magamnak megkelle engednem. Más felől azonban nem hihettem, hogy a' rideg statisztikai mezőben érzékeny violák, hiv nefelejcsek, békes ibolyák, jázminok, rózsák viritsanak, — hogy mondám e' gyenge erőm miveltte kietlenben fülmilék zengjenek, gerliczék nyögjenek, galambok enyelgjenek — minthogy azokat más szerencsésebb ecsetjére bizom. Mind ezeket ide illetve előre bocsátva, ha hogy a' Bonczhidjai kertet maga pompájában költőileg lefesteni leirni tehetségemet felül múlta, szabad legyen a' természetnek hodoló olvasót annak mivóltáról azzal a' kölcsönözött rokon bizonyittással meggyőzni kivánni, hogy

„Szolljon bár a' himes mező'
Füvei közt fülelő
És estvénként lengedező
Illatos nyári szellő:
Szolljon bár a' csörgedezve
Folydogáló csermelje
Hól, kebelem ömledezve
Annyi estvém eltele:"

ha nincsenek e itt atlacz-zöld 's ezer tarka virányú pázsintok, a' természetet vetélkedve követett mesteri kézzel vezetett csermeljek, patakok, foljók, szirtekről rohanó hullámok, békes halastavak, szökőkútak, gyönyörködtetve

andalító homáljok, a' magasra nőtt élőfák, vadgesztenyék grüppjei közt széles, keskeny, téres, lankás, 's meredek útak, vadon havasakat alakoló fenyvesek; Flora' országából van e virág, melly ne illatozna, szín melly ne játzadozna a' harmat' gyöngyein, a' virágok' szűz bimbóin és rózsavesztett levelkéin — itt hól a' fenyvesek' bús homálja sohajtásra birja ez érzékeny kebleket, könnyeket fakaszt a' bánkodók' szemeiből; honnan ha forró elragadtatását enyhiteni a' kémlelő viszszavonúl, itt a' Burgundiai szölőhegyecskét szeliden emelkedve, ott nihány magánosan busongó nyirfát emberi nyomot nemesmertt vidéket alakolva; veres fenyőt, Sziberiai ákáczat, 's majd azt a' hűs forrást találja darázskövek oldalából bugyogni, mellyet a' lelkes költő' ezen dalja a' forrás' felibe vésve magasztal:

„O Fons — splendidior vitro
Te flagrantis atrox hora Caniculae
Nescit tangere: tu frigus amabile
Praebes — — — —
Fies nobilium tu quoque fontium
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis, unde loquaces
Lymphae desiliunt tuae.“

Horat. Libro III. Ode. XIII.

A' kert' dombos ormozatján egy nyári hajlék fejérlik, mellynek ablakaiból nyúgotra és ke-

letre simúl-el a' néző' tekintete, 's a' vidék egy gyönyörű látvány képében nyugszik alatta." Szóval: ha van létesitett Arkádia, melly a' teteremtő képzelődés' szép ideálját ábrázolja, nem más az, csak a' Bonczhidjai kert jelenleg Losonczi Bánfy József gróf úr' birtokában.

De lássuk e' helységnek még nem emlitett egyéb jelességeit historiai tekintetben. A' XIII század ólta szakadatlanúl Bánfyak birták az egész helységet, 's előnév gyanánt is élt nevezetével egy a' főispányok közül való; kiket Doboka vármegye mint keblében éltteket 's egyen kivül Bonczhidja ősi birtokosait századokig büszkén hirdethet; vóltak:

Bánfy István Brassai püspök és apostoli követ, ki a' Rigómezőn Hunyady János alatt vitézkedvén a' Törökök ellen, elesett 's dicsőségesen végzé életét 1448.

Bánfy István és Bánfy László a' Bánfyak közül polgári renden elsők Erdély' nagyobb történetei' sorában. Az eredeti jellevélben, mellyet Éder látott, gyürüpecsétjöken zöld viaszra nyomva (veressel csak a' királyok és fejdelmek éltek akkór) B. I. és B. L. láttatnak czimereik mellett. Követek vóltak ezek 1524 a' Magyar és Székely gyülésben M. Vásárhelytt (nem bizonyos mellyik törvényhatóság' részéről) midőn a' Zápolya János' zsaro-

lásai 's egyéb kegyetlenségei arra kényszeritették e' két nemzetet, hogy a' szövetség jogánál fogva a' Szász nemzetet felszollitsák a' vajda ellen fegyvert emelni.

Bánfy Mihály második az Erdélyi hadi történetek' rendében: a' ki 1534. Kendy Ferenczel együtt jelen vólt Medjesen a' Griti Lajos' feldaraboltatásán; ő is Czibák Imrének buzgó hive lévén.

Bánfy Boldizsár 1537 Erdélyi vajda I. Ferdinand király' részéről rövid ideig. Többiek a' kik következnek — egyen kivül — Bonczhidján lakosok ezek:

Bánfy Farkas a' főispán 1566—1578. L. főispáni sor.

Bánfy György 1573 Bátory István' rendeletéből lovas- Vadász Mihály pedig a' gyalog katonákkal Fogarasban Békesy Gáspárt megostromolta; de az ostrom alatt Békesy elszökött, a' várat Gyulay Pálra bizta, mellyet ez feladatt. Ekkór Békesy egyenest Betlenbe szaladatt Harinay Jánoshoz a' sogorához, kinek testvér húga neje vólt Békesynek. Ugyan ez a' Bánfy 1576 elkisérte Bátóryt a' Lengyel királyságra, mint egyik Erdélyi hive és tanácsnokja.

Bánfy Farkas (Zentelki) a' főispán 1580—1587. L. főispán sor. Ennek iratik előneve legelőbb Losonczról-is.

Bánfy György (Losonczi) Doboka vármegyei főispán és Szamosujvári kapitány. Rédey Ferenczneк személyes ellensége lévén, ezt, mind a' Károly Fehérvári országgyülésen 1657 mikór Rákoczy kénytelen a' fejdelemségről lemondott 's heljébe Rédey választatatt fejdelemnek, mind annakutánna csak hamar azzal, hogy a' Szamosujváriak Rédeynek a' hit letételét megtagadták, megbizonyitotta 1658. Őt mint Szamasujvári kapitányt rendelte vólt az ország követül a' Török nagy vezért megkérelni, hogy a' Rákoczy' vakmerőségéért ne büntetné egész Erdélyt; de el nem ment.

Bánfy Kristóf II. Rákoczy Györgyel Lengyel országba ment 1657, ama szerencsétlen háborúban részt vett, 's a' hadseregnek veszedelme utánn Rákoczyval ő is viszsza futott, előbb Ecsedre onnan Erdélybe. 1 novemberben a' K. Fehérvári országgyülésen Doboka vármegye' részéről mint követ jelen vólt.

Bánfy Dénezs. Doboka vármegyének a' Bánfyak közül egyik főispánja vala. L. főispán sor. Vólt titkos tanácsnokja a' fejdelemnek 's Kolozsvári főkapitány. — A' szerény Rédey Ferencz Erdély' rendjeinek álhatatlanságát nem türhetvén tovább, 1658 januar. 9-kére Medjesre egybegyüjtötte azokat. Ide a' fejdelemséget minduntalan szomjuhozó Rákó-

czy György nyughatatlanságát áruló rendelményjét küldötte, 's épen ebből indúlva-ki a' rendek Bánfy Dénezst Gyaluba küldötték Rákoczyhaz levéllel 's azon izenettel, hogy tartaná magát az országgal tett egyezéshez 's engedné által az ujonnan választott fejdelemnek (Rédeynek) a' várakat. De Rákoczy Bánfyt kemény fenyegetésekkel bocsátotta viszsza. A' fenyegetőzésnek csak hamar tettel is megfelelt: Medjest körül vette 's a' rendekkel erőszakkal magát a' fejdelemségbe viszszatétette.

Bánfy Zsigmond Konstantinopolba küldetett 1659 az adóval; de keveseltetvén az adó; Bánfy a' nemzetek törvénnyje ellen rabságra vettetett 's csak későre nyerte viszsza szabadságát. L. ennek fiát a' főispáni sorban szintén Zsigmondot.

Bánfy Dénezs I. Apafy Mihály' sogora, kiknek nejeik testvérek vóltak, titkos itilőszék' áldozatja 1674. A' szóhagyomány az ő halálát Teleky Mihálynak — ki csak utóbb vált Erdélyben hatalmasá — tulajdonitja. Az évjegyzők ellenben jelesen Betlen Miklós és Felmer azt hagyták emlékezetbe, hogy Uzoni Béldy Pál elökelő Székely Háromszéki fő kapitány, b. Szolnak várm. főispánja és hadi vezér, a' Székely nemzetség' nagy részét magához hoditván, fejdelmi székre törekedett. Bánfy elle-

ne vólt; ezért Béldy őt Apafy előtt bévádolta mint pártost elannyira, hogy a' könnyen hivő fejdelem Csáky Gábor eszköze által Bánfynak a' Betleni várban éjszaka Pataky István hiv nevelője jelen létében fejét vétette. — Azonban Béldy nem hogy fejdelmi méltóságra juthatott vólna; söt Apafy által üzőbe vétetvén a' Török császárnál menedéket keresett; de ugyan ott a' mint Kállay Ferencz' értekezése 232, 233 lap irja, 1678 aprilis 22. fogságra vettetett, 's mint holtig rab végzé életét. Bánfyra nézve l. főisp. sor.

Bánfy Gábor mint a' megye' főispánja 1678—1681 feljebb emlitetett.

Bánfy György (gróf) I. Apafy Mihály 1690. aprilis 23. meghalálozván; Teleky Mihály két nap múlva Erdély' gubernátorának neveztetett; de az Erdélyi rendek közül sokan Tököli Imrét — az idegen saczolókra rá unván — sokan pedig az ifjú Apafyt — kit még atyja' életében az ő következőjének esmertek vala — kivánták vólna az Austriai udvar által fejdelmöknek tétetni. Késmárki Tököli Imre azonban erőszakkal tolakodva a' fejdelmi székre bétört Erdélybe 's Tohán és Zernyészt közt augustus 21-kén Heitersheimbi Heister Donát grófot elfogta, Teleky Mihályt levágta; de a' fejdelemségre nem léphetett fel. Ily hánykodá-

sok közt a' fiatal Apafyt a' fejdelemségben meg nem erősithetvén; Leopold előbbeni kölcsönös egyezetek nyomán 1691 december 4. költt királyi levele által — a' fiatal Apafyt kecsegtetve — az ország' kormányát és igazgatását tizenkét tanácsnokokból egybe alkatott kormány székre bizta. Mellynek nyomai az Izabella' halála utánn 1559 semtemb. 15. midőn négy Magyar, négy Székely, 's ugyan annyi Szász tanácsnakok választattak vala — majd 1606 a' Bocskay' halála utánn midőn Rákoczy Zsigmond mellé 7 tanácsnokok rendeltettek, 's I. Apafy Mihálynak fia iránt 1682 tett rendeletében feltalálhatók. A' válasz 1692 aprilis 9-én érkezett-le, 's annálfogva, valamint 1713 eltörölt küldötség nyomán — a' ma is álló kormányszék megerősitetett állapittatott. A' kormányszék' elölülőjének elnökének, Erdély' fő kormányzójának (Gubernátor) gróf Bánfy György a' rendek elnöke' méltóságból neveztetvén-ki. Egyébaránt a' nemzet maga választ gubernatort magának törvény szerént. — Minden parancsolatak (ú. n. mandatumok) akkór nem a' Leopold, hanem a' fő kormányzó' neve alatt mind kezdetén mind végén adattak-ki. L. Lúgosy Miklós alatt a' kereső parancsolatat. Csakhamar, hogy Erdély' kormányára emelteték, egy nevezetes, köz tár-

gyú, nemzeti egyezést ira alá Szebenben április 23. 1692 Betlen Miklós korlátnokkal együtt. Ezen egyezésre nagyobbára a' Szász nemzetnek és a' romai catholicusoknak képzeltt sérelmei' orvasoltatásai szolgáltattak alkalmat. Ezt az egyezést a' három nemzet' pecsétjeivel hitelesitve Leopold császár Stratman Henrik és Verdenburg István alábbirttak 1693 április 7-kén megerősitették; de maig sem hirdettetett-ki. L. ezen tárgyat illető felirást az 1692 évi országgyülési naplókönyv. T. főispányunk nagy neve ebben elől és igy áll: „Mű Losonczi Bánfy György Erdély ország 's mellék Részei Kormányzója 's Fehér és Doboka vármegye főispánja." Meghólt ezen főkormányzónk 1707 november 15-kén Szebenben szolgálatja heljén. Egyik nevelője ő vólt az árva II Apafy Mihálynak 14 éves kora ólta. L. a' főispánok közt is.

Bánfy Péter 1690 táján élt Bonczhidján kivül. Sós Ferencznek ki utoljára év reformatus püspökséget viselt, elegendő útiköltséget adott — ki szép példa! hogy tudományait idegen tartományokan öregbithesse.

Bánfy György (gróf) a' méltán magasztoltt első fő kormányzó Bánfy grófnak jobb emlékü fija. Példát hagyott az utó Magyar nagyaknak mire kelljen vagyonjaikat legnemeseb-

ben áldozni. B. nagy attya' végrendelete szerént 1728 a' Kolozsvári evang. reform. Kollégyomban a' historia és régi litteratura tanitói székét alapitotta., tiz tanúlóknak kenyeret rendelt 's Tótfalusi Kis Miklós' nyomtató műszerét ugyan azon Kollégyom számára megvásárolta. A' „Klio“ historiai zsebkönyv' ajánlatában szabad érzetű hazánkfija koszorús évirónk Szilágyi Ferencz írja. L. főisp. sor.

Bánfy György (gróf) 1711—1735.

Bánfy Dénezs (gróf) 1755—1756. fellebb a' főispánok' sorában emlittettek.

Bánfy Farkas mint főispán azok sorában 1685—1702 jegyeztetett-fel.

Bánfy Farkas (báró -- excell. status tanácsnok. Ez a' szelid lélek, munkás fő, Erdély saját törvény rendje' esméretében kora társait felül múlt Solon. Ő szerkeszté a' táblai rendszabást elmésen, tudománnyal 's hazafilag érezve. E' munka tökéletes vólta Bánfy Farkas' nevét az érdem gyanánt oszlopán örök időkre kivivta 1754—1762 a' mü Bánfynk tábla' elnöke, 1777—1789 ország' fő — II. József császár' királyi biztosa 1784 — 1790, 's egyszersmind 1783—1791 rendek elnöke vólt. Végre 1787—1794 mint Erdély kincstárnoka végezte fényderitette 40 évi tiszti pályáját érdem tetézte életét. — Lázár János gróf elnök-

sége alatt hazánkban felállitva vólt gazdaság és szép mesterség mivelő társaság tagja 's királyi fölovászmesteri méltóságánál fogva ország' bárója vólt. II. József császár törvény rendjének szerzését ő reá bizta; 's megirá úgy mint parancsoltatott. — A' Posoni bazilikában álló pompás márványáról Ujlaky Ferencz bibornoknak, mellyet hiv unokája Ujlaky Farkas emeltetett vala a' XVI század közepén, két pár vers örökitse nagy nevét Bánfy Farkas bárónak is; megfelelnek ezek teljesen az Ő érdemeinek erényeinek:

Stemmatis hic radios almis virtutibus auxit,
Ingenii clarus dexteritate sui.
Vir gravis et constans, observantissimus aequi
Praeditus et rerum cognitione fuit.

Bánfy György (gróf — Exc.) Erdély' jelenlegi igazgatása' alakjában első fő kormányzó Bánfynak negyedik nyom unokája, Dénezsnek fia, az uralkodó ház' meghittje, a' hazának pártatlan oltalma, honi tudományoknak elmés szives védője és avatótja, a' külfény' fejdelmi fenntartója, szóval: Erdély' kormányán egy vólt a' maga körében Bánfy. — Előbb, még atyja' éltében 1772 Kolozs vármegyének főispánjává 's kincstári tanácsnokká neveztetett. 1776 kamarás lön. 1777 kir. kormányszéki: 1781 udvari tanácsnokká tétetett, 1782

Erdélyi kincstárnokká; de ezt nem viselhette; mert a' Magyar országi és Erdélyi akkor egyes (1782—1790-ig egy vólt) udvari cancellariánál a' nagy Pálfy Károly' elnökségében alkorlátnok. Innen 1787 martius 5-kén Erdély' főigazgatására neveztetett-ki, felavattatott 1790 december 12-kén mint ekkor status belső titkú tanácsnokságra magasztaltt. Hat hónap 's kevés napok hijával harminczkét évek fojtában viselte fényes terüvel rokon tisztjét. Sem a' felséges udvar II. József ecsászár' választottjában kárát nem vallotat, sem a' haza annyi kétes körülményekben ő benne szinlett fiát nem lelte. Meghólt 1822 julius 5-kén. — Miglen a' hazafiak' köz ohajtása Erdély' dicsőséges kormányzójának örök emléket emelni teljesülne, e' romlandó lapokban tiszteljük Bánfy György' árnyékát ezen igékkel:

— — — pudor, et Justitiae soror
Incorrupta fides, nudaque Veritas;
Quando ullum inveniet parem?

Bánfy Ferencz (gróf) Hazánk Tituszi kormányzójának gróf Bánfy Györgynek deli alakú fia. Mint főczredes az Uhlan seregnél a' Caldieroi erősségnél egy szerencsétlen fegyver' méltatlan czélzata által a' csatasíkon vitézhez illő halállal húnyt-el 1813. novemb. 15.

Itt elhallgatok vala a' Losonczi Bánfy ösdedes nemzetségnek — mennyire e' megye' esmértetése kivánta — további emlitésével, ha Kovacsóczytól a' Felső Magyar-Országi Minerva 3-dik Negyede 1828. 3 szám 1865-dik lapján azt nem olvastam vólna hogy: „Utánna (Lindvai Bánfy Miklós utánn) a' jelenkorig sok nagy 's dicsősséges Vitéz 's Polgári tanácsos tündöklött a' haza' egén — mig Ferenczben Bánfy György Erdély' dicsőséges kormányzója fijában a' csata sikján 1813 elnem hányt férjfi ága.“ — A' Losonczy Bánfy ház' trophaeumát eddig elé (tudtunkra) senki csak oly kimeritve sem adta, mint a' most tiszteltt kormányzó halálára készitett halotti elmélkedésében Hegedüs. A' nemzetség' köz levél tárából kiszemeltt öseit 's utódit Lo'sonczy Bánfy Györgynek előtárja ugyan e' nagy készületü gyászbeszéd; de a' Lindvai Bánfiakról benne szó sincs: hallgat Lindvai Bánfy Miklósról, igen annak fijáról a' megszeghetlen álhatatosságú Nádor-hazafiról; ki tenné-fel pedig hazánk' egyházi egének ily' csillagáról azt a' szertelenséget, hogy a' keze közt vólt hiteles kútfőket ne csak szorgalommal hanem hiven is kimeritni ne kivánta vólna. — 1282 előtt a' Magyar korona alatt lévő tartományokban Bánfy nevü senki nem vólt;

Hadolt vagy Haholt István Tót országi bánnak fija Miklós nevezte magát legelőbb Bánfnak IV László király alatt a' kitett év körül. Hibás tehát „Magyar Szentek élete“ nyomán a' vélemény, hogy a' Mogolok 1243 ölték vólna meg Bánfy Buzád Predicátori rend szerzetesét a' boldogúltt vértanút: nem ekkór hanem 1282 IV. László király alatt a' Pestig nyomúltt Tatárok cselekedték azt. — A' Lindvai Bánfy család szép fényben diszlett: 1402 éltek Alsó Lindván István és Pál testvérek; de 1532 a' Nádor Bánfy János' személyével a' Li. Bánfy név Magyar országon eltemettetett; 's valamint az érintett egyházi beszéd, Sámboky János; úgy e' megyei levéltár is azt magyarázzák (ha szintén Bánfy István 1448. Bánfy István és László de Mogyoró 1524, Bánfy Mihály 1534, és Bánfy Boldizsár 1537 eléfordúlnak is Erdély' történeteiben) hogy a' Bánfy nemzetség Erdélyben a' Lo'sonczy István' eleste utánn (1552) lépett-fel polgári jelesebb ponton, tőlle vette előnevét legelőbb ekkór — sokkal későbbre mint sem III. Béla király' uralkodásában, — 's mint Lo'sonczy Istvánnak egyik fiúsitott örököse, nem pedig a' magtalanúl elhóltt 's nemzetséget bévégzett Lindvai Bánfy János ivadéka utódja. Ennyi a' Lindvai

és Lo'sonczi Bánfy ágazatak' megkülönböztetésére. — Arra nézve, hogy Bánfy Ferencz gróffal a' Bánfy nemzetség' férjfi ága elhúnyt vólna, mind a' tévedő tudóst, mind az olvasó tisz. közönséget az ellenkezőről értesiteni kivántuk, mint a' gróf és báró ugyan azon egy törzsökű Bánfy vérek virágzatának szemtanúji, kiket naponként idvezleni szerencsések vagyúnk. — Mindezeket pedig a' gáncsoló ösztöntől tiszta kebellel, 's föként a' Kovacsóczy' annyi szép szinű életrajzainak mellyek oly bájoló ingerrel ragadnak viszsza münket az őskorba, szives adója gyanánt hazafi őszinteségből bocsátjuk közre.

Némelyek' vélekedése, melly szerént Bonczhidját 1205 év körül Bank II. András királyné' elvesztője birta légyen, hihető annyiban, hogy előbb mint Nádornak neveztetnék Erdélyi vajda vólt Bank. A' XVI század' elején Bánk Pál Erdélyi alvajda Bonczhidjai birtoka szóhagyomány. Sámboky János a' Lo'sonczy István' leszármazásáról mint egykorú évíró és jeles szónok az I. Ferdinandról szolló czikkel végén azt irja hogy Ferdinand cs. különös kiváltságképen megengedte légyen a' Lo'sonczy' árva leányinak atyjok jószágait birhatni 's ha férjhez mennek léendő férjeiknek a'

Lozsonczy névvel élhetni; azak közül egyiket Bánfy vévén-el nőül, a' régi Bánfy nemzetség' emlékére 's a' Temesvári igen nagy áldozat dicsöitésére örökült 's olvadott egybe a' Lozsonczy és Bánfy nemzetség mint szintén a' Koburg- Kohári a' mü értünkre.

Az utóbbi három század alatt gyakorta húzamosan; úgy 1685-ben, 1762—1775 a' megye' tanácsházát itt lenni olvassuk eredeti oklevélből 's a' megyei jegyzetekből.

1700 Bánfy György gróf és Farkas báró birták. Az előtt egynek vala birtoka csak; de 1750 ólta három részre oszolva biratik hasonfele, egymás hasonfele két részen.

1726, 1727 Bánfy György' udvari papja vólt itt Csepreghy Ferencz a' napkeleti nyelvnek értelmes beszélője.

1770 ólta bír vásárjoggal; évenként mart. 10-k. aprilis 2-kán, junius 30-kán, és october' 21-kén tartani szokott népes országos vásáraiból bizonyos a' jövedelem.

1777 táján a' Szamosan nem vala hid húzamosan, és hidassal jártak keresztül. 1831 öszszén állanak lábra a' Szamosan két fahidak szintén egészen az adozó nép' költségén, mellyet azért méltó elnem hallgatni, hogy 1607-ben országos végzetnél fogva ezen hid' fenntartására a' Széki sóbányából bizonyos men-

nyiségü só adatott évenként a' Bánfy nemzetségnek költség pótlásúl.

A' birkagazdaság divatozik itt is; de csak a' földes urak aklaiban.

1825 a' már ma kegyetlen kényeiben süljedező 's épen ezeknek szeliditésére Erdélyt általutazott Don Miguelt az őszinte Magyar mágnás Bánfy József gróf úr reggelivel innepileg megvendéglé.

1828 a' vármegye' nemes rendei kedvezőbb laktekintetéből a' tanácsházat, levéltárt és börtönt ide költözteték. Vajha valahára állandóságát lehetne reméllni!

1831, A' hányóláz ide is béhatott. 28 embernek halála utánn szünvén-meg mirigye öldökölni.

2. Viz Szilvás. Oláhúl Szillvás. Némely levelekben Szász Szilvás, Vasas Szil.. Nem nagy falú völgyek egybetalálkozásánál közel a' Kis Szamoshoz. Hasonfelét Betlen grófné, többi részét özvegy Vass grófné, kinek hat kövü székes malma van a' Szamosan, Szarvady, Szabó, Henter, Kovács, Nagy, Betyinás, Oncs, Oltyán, Papp, Puskás, Szendrey, Tyiburzán, Katana Magyar és nem Magyar nemesek birják. Mellék nevét a' Szamas adta, melly határt szab Dengeleg b. Szolnok vármegyei falú 's e' közt. Szántó földjei legelöji völgyesek. Erdöje

kevés. Lakosai Oláhok, kiknek helyben fából templomjok 's helybeli papjok van Görög egyes hitre szentelve mellyet vallanak. Van itt ev. refor. kötemplom is 's helybeli pap. Lelkei száma: 497, kikből 86 nemes. Házat 80 számlál. Piacza Szamasujvár.

1599 martius 27. nyeri adományjogon Cz. Vass Ferencz egészben a' Palásti György' hütlensége szenyén Báthory 'Sigmondtól. Béigtatók: Devecseri Somay Gergely főbiró, Apáthi Kabós Pál, Noszolyi Cseffey János és István.

1677 febr. 7-kén Teleki János' özvegyének Bornemisza Annának a' dézmabér elengedtetett. Notitia Archivi et Capituli Albensis Transs. Pars. II.

1702 Borsay István vala egyik birtokosa.

3. Hesdát. Kicsin falú a' Szamos' déli partján, régólta vesztegeti ezen viz, 's bár több munkàllkodások tétettek, veszedelmes állapotján nincs segitve. Birtokosai: a' Szamasújvári közönség mint fejdelmi jószág' birtokosa, Mikes gróf, Toldalaginé, Szebeni, Szabó, Jábroczkyné. Határa kevésbe róna a' mi termékeny. Legelöji többek szántóföldjeinél. Erdője igen kevés. Lakosai Oláhok Görög egyes. hitüek, 's papjok és kötemplomjok is helyben e' hitre vannak szentelve. Köznépe napkeleti maradvá-

nyú képekkel kereskedő. Lelkei száma: 214, házaié: 30, Van jó itatója. Piacza Szamasújvár melly idę 1/2 óra.

1650 nagyobb része a' Szamasujvári tiszta fejdelmi uradalom' sajátja vala; de

1701 aprilis 25 csak hét régi ülés 's rajtak ugyan annyi gazda találtatott azon uradalmi részen; ma több.

4. Szekuláj. Heljesebben a' vármegye' jegyző könyvei szerént Székolajnak mondatik. Nagyobb része Bánfy bárók birtoka. Kicsin falú, határa szük, erdője kevés, sós kútja elég. Lakják Oláhok Görög egyes. hitüek liknek helyben kis fatemplomjok és papjok ön hitvallásokra szenteltettek. Lelkei száma: 270 házaié: 30. Piacza Szamasujvár. Kolozsvár.

1630. és 1633. Héjasfalvi Vallon Péter fej. testör-másod-kapitán nyerte egészben adományúl.

5. Boncznyires. O. Bonizu. Nagy falu. Birtokosainak nagy része nem Magyar. Bir. ják: Boreján, Bilcz, Bokos, Borbély, Butkos, Csákay, Pap, Flora, Kapitány, Kerekes, Kisné, Román, Kupsa Nasztaszia, Moldován, Páska, Prodán, Románné, Szarvady, Szebeni, Tarcza, Betleniné Tyekár, Vlasin, Jábroczkyné neme-

sek. Határa egy a' legtermékenyebbek közül. Legelői haszonvehetők. Erdője nem nyir, hanem tölgy és cser. Vannak szölő hegyei. Tava kevés. Lakosai Oláhok kik az annyiszór ismételt Görög egyesültt hitet vallják, 's van helyben hitökre szenteltt papjok 's fatemplomjok. Lelkei száma: 590, kiből nemes 180, házaié: 110. Piacza Szamasujvár, Kolozsvár.

1690 Mindszenthy Er'sébet a' Vizei kastély részjószágául birta nagy részét.

1700 Betlen Miklós és Apór István grófok birták.

1702 birták és lakták: Betlen, Apór grófok, Nemes Péter, Kapitány György nemesek.

1718 a' Dobayak előneve innen is vólt véve.

1761 Somogyi Ferencz ide való részjószágát elidegenité Bándy Ferencznek.

1777 táján itt Görög egyes. esperestség vólt, melly Székre tétetett által.

6. Gyulatelke. A' vármegye határán álló helység. Birják: Mikes gróf, Földváry, Máriafy, Nagy, Dindár, Szebeni, nemesek. Földje tágos határában termékeny, legelői sós ereiknél fogva táplálók, erdője igen kevés; tava egy. Határos Visával Kolo'svármegyében. Szö-

lőhegyeiből jó szinbór sajtoltatik. E' falu' tapasztaltabb vénjei állitják hogy a' jég itt több mint nyolczvan év ólta az idénig (1833-ig) nem pusztitott; de valjon ezért továbbra is mentlegyen e' attól, kérdés? Méltó vólna, mint az eső mennyiségét szorgalommal ügyelni az e' félét is. IHS alakú ösvenyei a' Mikes gróf' szép helyszetü szölőjének mire emlékeztetik a' szemlélőt egyébre, mint az azt alkotónak jobb korbeli kegyes érzetére keresztyéni buzgalmára. Lakosai Magyarok és Oláhok, ezek egyes Görög hitűek, van helyben fatemplomjok. Lelkei száma: 507. házaié: 75. Piacza Szamasujvár, Kolozsvár. A' Máriafy nemzetség' temető boltja távúl a' falutól ál, e' diszes ház' fijainak és leányinak drága hamvait örizvén. — A' franczia Dujárkin báró neve itt mint vólt földes úré, ma is borzasztó.

1676. I. Apafi Mihály Gyula Fehérvárról sept. 26 költt fejedelmi parancsolatjánál fogva: a' Doboka várm. alispányoknak, biráknak (Judicibus) szolgabiráknak hütösöknek és jegyz. Ismét Almásy Istvánnak Dioszeghy Danielnek Bogácsi Pálnak Ilyefalvy Jánosnak, Samsondy Mártonnak Halmágyi Istvánnak Pelsöczy Barabásnak Vasvári Mátyásnak, Fogarasy Györgynek Pronay Istvánnak, Ilyefalvi Mihálynak Érsekujváry Sámuelnek Várfalvy Mihálynak, és

Tarpay Mozesnek mint a' nagyobb cancellaria hütöltt irnokinak és jegyzőinek egészséget és kegyelmét ajánlva! fejedelmi pecsét alatt törvényesen kiadva a' Gyulatelki ú. n. „Cserényi részt" — melly Balásfalvi Cserényi Mihály fiúág magvaszakadtával a' fejedelemre viszszaszálván — vagy is az egész Gyulatelki részjószágot (Gyulatelkének nagyobb részét:) — leányágra kiterjeszti 's különösön pedig Daczó Györgynek és Kabos Gábornak a' Török udvarnál fojvásti követség szolgálatjok jútalom fejében Daczó Györgynek és Ferenczneк 's az Ebeni leányoknak u. m. E. Juditnak Kálnoki Mihály özvegyének, E. 'Susánnának Sárosy Jánosnénak és E. Annának Kabós Gábornénak — addig is vólt birtokosoknak — adományképen adja és öket abba béigtatni rendeli. Eredeti oklevél saját gyüjteményemben.

1700—1702 birták és lakták: Betlen Miklós gróf, Pekry Gábor, Daczó Péter, Kabós Pál, Horvát Miklós

1779 Dujárdin báró, Maurer, Máriafy nemesek 's mások.

1793 Itt a' „Magyar nyelv mivelő társaság" tudományos gyüjteménye I. Rész. szerént Máriafy Lajos egyik telkén találtak egyéb hasznavehetlen eszközök közt, a' Ro-

mai'ak' maradványi közül két kést, mellyek az áldozat körül használtattak.

7. Szent Egyed O. Szintyeszudje Legrégibb időktől fogva 1331-ig hól Vászunteluk hól Vascuteleke majd Vasaktelke nevet viselt. Valamint igen sok faluk, úgy ez is mai nevét onnan vette még a' reformatio előtt sok évekkel, hogy itt a' sz. Egyed tiszteletére egyház vala épitve és alapitva. In villa seu possessione Vassunteluk nominata in qua ecclesia ad honorem Beati Aegedii est fundata in comitatu de Doboka. Szép térségen alapitott népes falú. Birtokosai: Vas gróf: Bereczky, Fábján, Geczi Mária, Inczéné, Kezán, Kozma, Némay, Onuczán, Zente nemesek. Nagy határán a' teljes miliárd arany halászak nyaranként bizonyitják melly termékeny légyen földje. Legelőjit zsiros, édes füvek, illatos virágok tarkázzák. Tavai halakkal teljesek, erdője is van. Lakják Magyarok és Oláhok többen. Az Oláhoknak fából, a' Magyaroknak kőből templomjok van helyben. Az Oláhok egyes. Gör. hitvallók, a' Magyarok többnyire ev. reformátusok; kiknek már csak néhai papjok Réti Szabó Sándor még élt Erato felkenttje a' számára kitűzött Helikoni koszorút már-már elnyerendő vala. Lelkei száma: 661; házaié: 143. Piacza Szamasujvár.— A' la-

kosok két év ólta cambiaturát állitottak a' fa-varozás' könnyebségére.

1315. Szent Márton harmad napján a' Klus-Monostrai convent kiadata szerént ú. n. Vasculteleket János a' Thomach fia egy részről; más részről pedig János az Emich — és Jakab a' Chama fia magok és a' Csicsói várnagy Miklós gróf számokra három egyenlő részekre osztattak; kijáratván határait egy convent tagja, Loránd az Artolf fia — nem külömben Gyula ennek atyafia és János a' Márton fia Dabaka-i szólgabirák mint méltóságos férjfi Miklós Erdélyi vajda és Zonuki főispán emberei' jelenlétökben.

Ekkor Buziás nevü major emlitetik Sz. Egyeddel határos; hól ma?

1331. A' K. Fejérvári káptalan előtt itt vólt részjószágokat (:portio:) Bench László, nemes Chamafáy (:Csomafáy:) János és Pál a' János fiai tizenöt márka nehéz ezüstért örökösön eladták nagyobb Vass Miklósnak az Emich fiának, Jakabnak a' Chama fijának és Miklósnak a' János fijának, ki vólt az emlitett Emich fija. L. Genealogia-Heroica illustris et antiquissimae rerum pro rege ac republica inclytissimae gentis hungaricae per plurima secula domi forisque, toga sagoque praeclare,

insigniter ac fortiter gestarum, memoria exemplo ac virtute florentissimae nobilissimae spectabilis ac generosae Familiae Vass de Sancto Egydio ab anno domini 1140 — 1143 chronologico historica methodo adornata auctore Andrea Huszti jureconsulto. m. s. infolic.

1340. Nyres (:Nyires:) talán Bontz-nyires Sz. Egyeddel határosnak jegyeztettett fel.

1347. A' Vass elödöknek, név szerént Simonnak és Jánosnak nemes Császártelky Péter fiainak és Miklósnak; Miklós, László, János, Péter, Tamás, Lőrintz és Deső a' János fijai, Emich unokái ellen Császártelke 's annak határai iránt Tordán fólytt perben kinevezett határjárók: Bungarchi Pethő (:Bongárd ma:) Szilvachi Lóránd, Enchy (:Encsy:) Ivanka és Devechery Lőrintz az Abrahám fija Péter alvajda által kinevezett határjáró bizonyságok és tanuk.

1473. A' Vas atyafiak és fiak: Vas Katát Kendy Antalnét, Keresztesi Juliánnát és K. Klárát Litteráti Mihálynét, 'Suky Antalt és testvéreit 's Borbárát Gews (:Göczy:) Demeternét 's hajadan 'Suki Ilonát a' sz. Egyedi ősi birtokok akár minémű használatától el-tiltották a' K. Fejérvári káptalan előtt.

1607. Octob. 30. Kolozsvárt fej. Bátori Gábor Kabos Mihálynak Gáspárnak és István-

nak Sz. Egyeden részjószágot adományzott. Liber Regius Ppis. Gábriel Bátory.

1077. Februarius 7-én Teleki János özvegyének Bornemisza Annának a' dézma-bér el-engedtetett — relaxáltatott.

1702. Lakták többi közt: Némay Ferencz, Szabó János.

8.) Császári, A' mint a' Szathmár vármegyei Császárit Szirmay Chazaroktól; úgy ezt is azoktól származtatni lehet annyival inkább, hogy Benkő Kozárvárt (b. Szólnak várm. (azak nevétől) kik itt is tanyásztak) származattnak állitja. L. Specialis Transsilvania. Com. Szólnak Inter. Kis helység; egy korú és jogú a' Czegei uradalammal, melynek része, a' Vas grófi nemzetség' ősi birtoka. A' természettől sok képen meg áldatott: többet bir növényi, kevésbbet állati, legkevesbbet ásványi országból. Szinbora szép fekvésü szölöiből tartos, vékony és hathatós; tölgybük — cser — juhar — gyértyán 's a' t. fa erdője sok; tágas tavaiban (ez előtt — mert már elbotsáttatott) sok halak találtattak, a' vadak közül farkas, roka, nyúl, borz, a' szárnyasak közül vadrécze, lúd, kácsa, 's a' t. erdöjiben 's tavaiban a' vadászakat 's halászokat édesgetik jútalommal biztatván. Az ásványokból csak sósereí; de nagy mértékü sós nedvet adók van-

nak határán itt — ott el-szorva gabonája tisztán és bővön terem. Legelői tágosak, zsiros füvekkel bújálkodók. Van helyben Görög egyesült hitü és Ev. refor. templom, amaz fából ez köből. Lakossai Oláhok 's kevés Magyarok; azok Görög egyes hitüek, ezek ev. reform. Mindkét felekezetüeknek helybéli papjok van. Lelkei szá na: 182, házaié: 40. Piacza Szamosújvár.

1700 birta ifj. Vass György.

9. Vasas Szent Iván O. Szentiványa Erdélyben több ezen neven lévő faluk meg különböztetésére viseli mellék nevét. Nagy helység. Birtokossai számosak ú. m. a' Szamosújvari közönség, Balia, Baliáné, Bojta, Farkas, Gálné, Hideg, Kendrisán, Kezán, Koroly, Lázár, Maresán, Móldován, Orosz, Papp, Rácz, Román, Szekelyán, Szimboán, Szücs, Tarcza, Torma nemesek. Gabonája több nemü gyümöltse sok féle terem. Van sok sós-kutja, elegendő erdője, tágos legelői számos marhát hizlalnak, kevés tavában halak is tenyésznek, bora is igen jó. Népét Oláhok teszik, kik hitökre nézve egyes. Görögök, van helyben kő templomjok, és papjok. Lelkei száma: 422, kikből nemes 90, házaié: 97. Piacza Szamósújvár.

Egykori Várának emlékezetét a' köz tudat fenn tartya egyik nemesi lakházban, melynek pincyéje oldalfalait a' régiség (talán Ken-

dy Ferencz) alapitá, hogy a' maradék erő hapcsolta kövére valaha békefészket emelhessen.

E' falú régebben egészen a' Szamosújvári tisztán fejedelmi jószághoz tartozott; a' mi ma zálogon pereltetik belölle, azt a' kobzó (fiscus) potlásul adta a' mostani felperes nejei eldődeinek, kiktől az alperesek ősei szerezték vala magoknak.

1377. *Mint fejedelmi jószág öszveiratott*, midön minden egyébb fejedelmi jószágok e' hazában már öszveirattak, 's a' papi és nemesi magános jószágoktól meg külömböztetődtek.

1407. Dobokay János Erdélyi alvajda Scherig Péterrel a' Tordai virág-vasárnapi országgyülésen elöl ülvén, a' Vass nemzetségnek közös pere a' Szentiváni Vass birtok iránt lefólyt elnökségek alatt.

1577. Füzesi Demeter, Oláh György, gyalag nemesek (Peditus Pixidarius) éltek itt. Innen magyarázható: hogy valamint Dobokát a' Bádoki Csomafái és Kidei nemesek, a' Görgényi várat az oda valók; úgy a' Szamosújvári várat is ilyen és ide való nemesek örizték, miglen a' hadi dolgok más alakat nem öltöttek magokra. Az ily' várőrök honi törvényünkben: Castri Milites vagy is Castrenses Milites (várak katonái) név alatt esmeretesek, nemzeti fejedelmeink alatt úgy nevezett Puskások, a'

kiket I. Lajos Király végzete 11 czik szerént meg nemesitett.

Ugyan ez évet december 20. Zámbó Máté egy telket nyert.

1578. Kövári János Lengyel Farkas birtokosok itt.

1582 — 1589 haszonbérbe a' több fiscalitások közt kiadva vólt.

1615 a' Szamosújvári tisztán fejedelmi uradalommal együtt e' falú mint annak tulajdona öszveiratott, számba vétetett. Melly alkalommal és évben országosan végeztetett, hogy a' kik ezen tisztán fejedelmi jószágból valami keveset bár mi czím alatt birtak vagy birnak, arról bizonyittani tartozzanak. (Productio)

1650. újra öszveiratott több rész jószágaival együtt a' Szamosújvári úradalomnak. Az eredeti nyomtatvány nov. 24. költ I. Rákoczy György alirása 's pecsétje alatt.

Az egybe gyüjtött alkotmány V. Kész. VI. hirdetménnye (edictum) szerént a' Puskásoknak innen is Gelvára (Szamosújvár) költözni meg engedtetett. L. ezeket bizonyos ide való Oláh nemesek nemességi bizonyitásokban vitatva és fel-hozva közelebbről.

1702. birtak és laktak itt többek közt: Farkas László és Gábor, Köváry Miklós nemesek.

1749. Zalatnai Dobra Péter fejedelmi ügyek' igazgatója volt felügyelője.

1769. Productionale forum lévén Szebenben a' Szamosújvári tisztán fejedelmi jószághoz tartozónak itéltetett.

Itt nyúgosznak Kendy Ferencz nejeinek Bánfy Magdolnának és Lévay Katalinnak régen elmállott tetemei. Hogy Kendy Ferencz Vasas Szent Iványt birta légyen azt mind előneve, mind pedig az itt 1818-ban találtatott sirkövek felülirásai jelentik. Az ő két neje ú. m. Bánfy Magdolna 1538, és Lévai Katalin 1551-ben hóltak és temettettek-el itt; az utolsó özvegyen hagyott férje halála előtt hét évvel.

Az elsőnek epitaphiuma:

Hic tumulata jacet Magdalena Bánfy uxor magnifici Francisci Kendy usque ad vocem filii Dei, ad quam egredietur una cum omnibus qui in monumentis sunt ad vitam aeternam, quae ut mox adsit te Jesu Criste regat. Anno 1538.

A' másiknak:

Sub hoc lapide qniescunt recondita ossa Catharinae Lévay, quae conjugis Magnifici Francisci Kendy rursum resurectura A. 1551.

10. Mikola O. Nyculáj. Nagy falú. Csak nem egészen Oláh nemesek birják és lakják. A' Szamosújvári közönségnek is van itt

kevés birtoka. De a' közelebbi productionale forumokon a' fejdelem ügyészei által a' Szamosújvári közönség' részére számos birtokok perbe vonattak, mely eddig elé függőben áll. Kevés köz terhet hordozó népe is Oláh. Van helyben szép templomjok köből magok egyes. Görög hitvallásán 's helybeli papjok. Lelkeket számlál: 628; kik közül nemes 534; házai száma 144. Piacza Szamosújvár Határos b. Szolnak vármegyével. Hegyes völgyes határának egy része miveletlen; mivelt része közép szerű. Van kevés erdeje, tava. Birtokossainak nagy száma 's nevei e' következők: Ancsán, Bányai, Baroltya, Bene, Belingyán, Bilcz, Bob, Bokos, Bota, Butucza, Dorgó, Csorba, Csontucz, Drucza, Farkas, Fanka, Fetke, Florián, Gimba, Kupsa, Kupsáné, Lados, Lázár, Lukecsán, Moresán, Moresán Anyiszia, Mány, Mezey, Mircsa, Pap, Pap Vonyika, Pável, Páska, Pintya, Pogya, Prodán, Puturász, Rácz, Ramonczay, Román, Szathmáry, Szalay, Szelesán, Sojin, Sztoján, Tamás, Tyifor, Vajda nemesek.

1600. Czegei Vas Ferentztől Mihály vajda — kinek ő ellensége vólt — egész Balásházát elvévén és Keresztszegi Csáki Istvánnak adományozván, ennek potlásául Erdély rendjei igirik a' Császárnál léendő közbe járásokat hogy Vas kapja — Mikolát. — mely a' Sza-

mosújvárivárhoz tartozik) — Költ Fejérvártt november' 22-kén. Aláirták 's megpecsételték:

Csáki István
Kornis Gáspár
Sennyei Pongrácz
Bornemisza Gáspár
Alárdi Ferencz
Tholdi István
Bodoni István
Mindszenthy Benedek.

1650 a' Szamasújvári tisztán fejdelmi uradalom' része vólt egészben.

1701 aprilis 25-kén az uradalom birtt itt tíz ülést, mellyeken tizennégy gazda lakott.

1702 sóbeli haszonnal (beneficium) éltek itt vólt birtokosok: Marusán Demeter, Kupsa Mihály és János, 's Tamás nemesek.

11. Marokháza. Nevének meg nem felelő derék falú. Számos birtokosai: Rédey, Kornis grófok; Béldy, Biró, Kozma, Farkas, Kelián, Nagy, Szebeni, Dindár, Hoszszú, Mány, Moresán, Páska, Pap, Ramunczay, Rusz, Szabó, Tyifor, Zsoldos nemesek. Mivelet alatt lévő földjei igen jók, rónák; legelőji sem alább valók: bora pedig oly jó hogy bár melly hegyaljaival vetélkedik. Van kevés erdője, igen kis tava. Lakják Oláhok, egyes. Görög hitvallók papjaikkal együtt, a' ki helyben

lakik 's a' helybeli fatemplomban e' hit szabályán hirdeti hiveinek az isten igéjét. Lelkei száma: 353; házaié: 70. Piacza Szamasújvár.

1649 egészben birta Kornis Ferencz.

1702 Páska Gábor nevü nemesnek laktahelje vala, a' kinek sóbeli haszna vólt.

12. Szava. Nagy helység, régi honja 's birtoka a' több éveken által e' megyében fénylett 's ma is virágzó Almády nemes háznak, melly szinte kétszáz év előtt előnevét adá az Almády családnak. (L. főbirók és alispán sor.) E' jogon Almády, Décsey, Nagyné, Zúdor, Veres, Jánosy nemesek birják. Nagyra terjedtt határában hegyes- völgyes legelöji számos barmokat táplálnak. Vannak termékeny szántó-földjei szölöji 's kevés tölgyes erdöji, halas tavacskáji. Népét egyesültt Görög hitü Oláhok teszik főkép; mert vannak kevés ev. reform. Magyarak is itt. Mindnyájok' számára helybeli pap és templom van, ezeknek köből, azoknak fából. Lelkei száma: 447. házaié: 80. Piacza Szamasújvár.

1700 birták Almády, Veres nemesek.

1702 sóbeli haszonnal birt Veres nevü ma is virágzó nemes nemzetség.

Az Almády nemzetség, mellyet Mikola báró (L. Historia Genelegico-Transsilvanica per L. B. Ladislaum Mikola con-

scripta) esmeretes virágozati múnkájában a' legjelesbb honi Magyar nemes nemzetségek egyikének hirdeti, Dobolya vármegyében polgári ponton 1536 táján tünt-fel.

Éltek jelesen Szavai (néhól Szováti Kolozs vármegyei) Almády Bálint a' ki Kozmatelki (Kolozs várm.) Jankafy Lázár' leányával Katával, nejével nemzé Gáspárt Szilvásy Zofia' férjét 's öt magzatok ú. m. Bálint, Borbára, Katalina Ombozy Miklósné, Drusiána Rudnay Istvánné, és Anna előbb Cserényi Farkasné, másodszor a' magtalan Szopori (Kolozs várm.) Sulyok Istvánné apját. Bálint nemzé Andrást; ez Istvánt Szent Annai Tót Judit' férjét, kiktől származtak: András, Miklós, József Nádudvary Susánnától az András és a' volt főbiró István apjok, kinek maradékai egyenes leszármozáson vala az érdemes alispán 's majd főbiró Almády Zsigmond és ennek élő Samuel fija, a' Czegei Vass grófi házból vett neje által több magzatok nemzője. — Fenn béhozott Cserényi Farkastól származatát vette Erzsébet Kamuthy Miklósné; ettől Susánna Mikola Zsigmondné; ettől Ágnes Csáky Istvánné, kinek a' Jó'sika báró mind két ág ötödik nyomon maradéki. —

13. Bogács. Kicsin falucska, nem messze a' vármegye határától. Birják: Bánfy gróf

és báró. Határa szük; de haszonvehető. Erdője kevés. Népe Oláh nem egyes. Görög hitvalló helybeli papjával együtt. Van e' hitre emeltt és szenteltt fatemplomjok. Lelkei száma: 218; házaié: 37. Piacza Szamasújvár.

14. Omboz. Nagyra meredtt hegyek közt fekvő kis falú. Kemény bárók régi birtoka; kik közül jelenleg négyen birják. Több tava mint erdője. Szőlője közép szerű bort termő. Legelői sok holdnyiak völgyesek. Népe Oláh. Van helyben papjok 's fatemplomjok magok Görög egyes. hitvallásokra szentelve. Lelkei száma: 262. házaié: 50. Piacza Szamasújvár.

1176 Lób és Tamás testvérek nyerték adományúl III. Béla királytól.

1230 Chamának a' Lób fijának adományoztatott IV. Béla királytól újadomány (nova donatio) mellett. Mellyről szolló levél alább Mohay alatt leiratik.

1619. nov. Posonban fej. Betlen Gábor Kemény Boldisárnak egész Ombozt adományoza; előbb fiú — annak magva szakadtával leány ágra is szabván az adományt.

15. Pujon. O. Pujin. Kiterjedett helység határával együtt. Birják: Vas gróf; Biró, Deák, Dobos, Havasdi, Horváth, Kerekesné, Lérdná, Moresánné, Nagyné, Sallachné, Sinkay, Tamás, Terebesy, Balásy, nemesek. Termé-

szeti minémüségére nézve nem utolsó helyen áll. Tiszta búzát 's egyéb gabonát bőven ád földje, tava is van. Erdője tölgyes, nyires nem sok, sóskútjai a' lakosoknak sok hasznokra válnak, mellyekből — minthogy zárva vannak — hetenként kétszer kinek kinek annyi sósviz adatik mennyi tetszik. De innen is, más kútakból is titkon csak nem annyi, mint nyilván vitetik e' féle ingyen való adománya a' jótékony természetnek. Az orozók ha rajta éretnek; a' tehetetlenek pálcza ütésekkel, a' tehetősbbek pénz dijjal szigoruan büntettettnek a' Dé'saknai királyi só tisztség útján. A' pénz dijozat nemesekre is kiterjed. Lakják Magyarok és Görög egyes. hitü Oláhok, kinek kinek helybéli papjok és kötemplomjok. A' Magyarok ev. reformatusok többnyire. Lelkei' száma: 421; nemes ezekből 80, házaié: 75. Piacza Szamosújvár.

1340. A' Vass család mint részjószágában meg osztozott 's határát kijáratta.

1677 februarius 7-kén Pulyi nevet viselt. Teleki János özvegyének Bornemisza Annának a' dézmabért itt vólt javaiból elengedve olvassuk ekkor.

1702. birták és lakták: Zenthey Bálint és Sánta Miklós nemesek.

16. Szent Gothárd A' Czegei tó partján álló, nem nagy falú magában, de népes.

Birja a Czegei Vas grófi nemzetség, földje könnyen mivelhető, kövér, termékeny. Tava az érintett Czegei tó, melyről alább. Határa lapányos, de van jó bort termő szöllőhegye is. Határos Kolozs vármegyével, Közlakosai Magyarok és Oláhok. Azok ev. reformatusok, ezek Görög egyes hitüek. Van ezeknek fa, — azoknak kő templomjok és papjok helyben. Lelkeinek száma: 658; házaié: 78. Piacza Szamosújvár, Kolozsvár.

1478. Kendy Antal úrnapján Kendből mint erdély' alvajdája a' Czegei Vas Domokos' részére kiadott egy osztó parantsolatot a' Szent Gothárdi és Moheli egész birtok új felosztása iránt intézvén azt a' K. Monostori Konventhez.

1677. februarius' 7-kén Teleki János özvegyének Bornemisza Annának ide való dézmabére elengedtetett a' fejedelem által.

1702 Rácz János nemes és birtokos vólt itt.

17.) Czege O. Czága. Kik a' régiséget azért csak, hogy a' következett nyomat megelőzte bámulják, képzelődéseik' tündér mezején annak oszlopokat emelnek, az ős kor hőseinek polgári nagyjainak annyira bókolnak, hogy többé azokat nem lehetőknek hiszik 's hitetni kivánnyák; épen annyira tévejegnek forró el-ragadtatásokban, mint azok, kik fagyos keblökkel a' lefolyt századok nagyobb férfiai-

tól sajátosan belérzetből 's meggyöződésből az el-szánt bajnoki tettek 's polgári érdem díját merőben megtagadják. Igaz ugyan, hogy az érdem villány az elhaltak árnyékáról senkire viszsza nem súgárzik; mert az érdem-diszt kinek-kinek csak jelen ön sajátsága szerezheti meg: de a' mely nemzetség már századok ólta él személyes nemességben és sajátos nemes miveiben, annak eldődeit az irigy feledés daczára a' néma sir kebléből fel-hozni, érdem emléket — bár sok évek' le-fólyta utánn is — roskadtt hantyaikra emelni kivánni, nem felesleg való, nem hálátlan ipar, s' annál méltóbb élő ivadékainak hodólni. Hogy a' Vass grófi magyar család' el-húnytt 's élő tagjai a' nagyok sorában vóltak légyen 's légyenek, arról az évkönyvek — mellyek' lapjai e' nemzetség tetteinek büszke felirásaival kevélykednek — jót állanak. — De miglen Czege esmértetésében ezen annyira kedveltt feszegetéseket tovább üznök, felvétt rendünk szerént haljuk előbb természeti 's polgári állapotját Czegének a' múlt és jelen korból.

Czege, oceáni ronaságban heljeztetett fekvésére nézve azok előtt, kik a' szomszéd testvérhazában 's ebben a' Székely földön Háromszéken laktak vagy laknak általláthatóbb, hogy sem természeti leirását ezzel is né talán feles-

leg böviteni kellene. Kis tenger környezi minden felől, 's ezer hullámok vijják partjait hosszan 's szélen nyóltz falú határára bényúló tavának. Ez az a' nevezetes Czegei tó, más neven Hódos, a' hódáktól mellyek igen tenyésznek benne. Idomzat szerént Kis Balaton mely Erdélyben legnagyobb az álló vizek vagy-is tavak közt; szélessége 1 6/4 egész területe csak nem három, négy szegü mértföld. A' viz belölle Császári (Ördöngös Füzes és Szamosújvár felé b. Szólnak várm.) szivárog, kezdödik Katanánál (Kolozs várm) keletről éjszakra kanyarúl 's a' Gyekei, Feketelaki, Szent Gothárdi, Czegei, Göczi, Mohai, Szentiványi, Oláh Vásárhelyi határokon 1 1/4 mértföldnyire az egész vármegyét által érve Mikolánál vége szakad. A' mit Benkö emlit Specialis Transsilv. Cap. VI. §. 115 ma ritka példa, jól meglévén erösitve e' tónak gáttyai. A' háló kétszer száz forintba is kerül ma; de megadja kamatját: mert — beszéllik — hogy bizonyos kereskedő egykor télen láttatlan egy hálófogásért három száz forintat vált. igirt. Halászni az elöszámlált falukban csak a' birtokosoknak szabad, a' minek nyoma a' Magyar törvény testben 1504 évre fel-vihető. Az egy fogost kivéve, minden némü tói halak benne óly' tenyészök, hogy kiterjedési idomzatban az Ipoly' Csukái, Fertö pozsarai rajta ki-

nem fognak. A' téli halászat itt nevezetes élelem' kútfeje gazdaság mezeje, kedv csapongás útja 's haszon tára. Mit szóljunk a' több csüröket óltalmazó sok asztagokról, teljes teli törökbúzás kasokról, mellyek szakadatlan sorban szembeötlők? egyebet nem: hogy a' termékeny földet nemesitve mivelő 's mivelve nemesitő gazdaságot bizonyitják mind ezek. Sok és jó bora terem Czegének. Erdője is elég; 's csak nem annyi □ mértföldnyiek mint földjei 's legelöji; potolják a' roppant nád kazalok is a' tüzelést, mellyek telenként gyüjtetnek. — Az ősi csarnok' épületei emeledettek, új izletüek. Stambuli kilátás van belőllek a' habzó meszsze kékelő tavakra. A' júh és marha tartásra igen hasznos legelöji leirtt egyéb minémüségeivel együtt kanahánná emelik e' bájvidéket. A' birka juh könnyebb tenyésztetésére nézve van kevés lohernek szánt kaszálója — nem kevés nemesebb fajtájú' spanyol juhakat látni már itt is. Lelkei' száma 438; házaié: 90. Piacza Szamosújvár. Köznépe Oláh, egyes. Görög hit valló; van papjok 's fatemplomjok helyben. Az ev. reformatum templom régi az az: a' vallások' meghasonlása előtt készült, jelenleg helybéli pap nélkül. — Nem régólta rom. catholicusok számára állittatott egy házi kápólna az udvar költségén; de rendszerénti pap

nélkül. Czege országos vásárai esztendőnként: nagy böjt első hétfőjére, pünkösd előtti kedre és october' 9-kére határozva tartatnak.

1243 Chegetelke névvel Lentenek és Hermán jövevények (hospites) nyerték adományúl azon királyi függő pecsétes levél mellett, mely fennebb Hermán birtokosi vezér név alatt leiratott.

1291 birta Farkassi Péter (hihető a' Harinay nemzetségből) de Lófő Pethus fija 's Imre Buthus, fija felét azon Farkassi Pétertől más felét pedig Pousa Péter vették meg.

Ezen vásár nem vólt állandó; 's meg is semmisittetett, mert

1121 Robert Károly, Vass Miklósnak a' Nagynak az elsőnek e' kereszt neven, Czegét és Szent Gothárdot rendes kir. függő pecsétes levél mellett adományozta. Azonban mégis

1245 Pousa István a' Vass nemzetséggel Czege iránt a' Tordai gyülésen István vajda' elnöksége alatt perlekedvén; részszerént előde által tétetett vásár el-rontatott, 's ő keresetétől el-esett, a' falú a' Vass nemzetségnek viszsza itéltetett. L. Kállay Historiai Értekezés a' nemes Székely nemz. eredet.

1677 Februarius 7-kén Teleki János özvegyének Bornemisza Annának Csegei dézmabére elengedödött.

1700 birták idősbb Vass György (második) a' tudományok 's tudósok ápolója, és Vass Daniel testvér öcse (első).

1765 Vass Miklós (második) és Vass György már grófok (harmadik)

A' jelenkorban birja Vass Imre (első) gróf.

Czege' hajdani Nagyjai! vigasztaló búslakodásba meriti a' lelket emléktök, mely eszünkbe juttatja a' múlandóságot szomorú törvényével együtt; midőn a' létesült erénynek bókolva látnunk kell, hogy az romlandó kebelbe záratván; nem lehet örök sajátunk. — Czege vala a' történet oly' választott kedvencze az idők' régiségében, hogy a' Vass nemzetségnek előnevét adhatta 1321. *) E' szerentsés föld szeglet szülte táplálta de fájdalom! 'az is temette 's fogadta hideg rejtökébe a' századok sorain által diszlett polgári 's hadi nagyjait a' Czegei Vass háznak. Tudtunkra csak öt nemes ház virágzik e' megyében, mely előnevét

*) Éltek: Czege, Szent Gothárd, Szent Iványi, Császártelke, Sz. Egyed — erdélyi; Bánkháza, Bánkfölde, v. Rathel előnevekkel.

a' régibb időkben innen költsönözte, 's ez a' hatodik mely a' virágzat' magos fokán culminál, 's dédapjának (melyről hihető, hogy a' több fegyvert viselő nemzetségek közt Munkásnál, maradéka pedig a' Tuhuttal győzők közt jelen vólt Esküllőnél — hányról mondhatjuk azt? régiségét tekintve azoknál ha nem mohosabb is; nem ujabb. De mely keveset nyom ez azon személlyes érdemekhez képest mellyek annyi Vast dizzesitettek éltökben, örökitettek halálok utánra. — 1170 — 1176 éltek Lób és Tamás testvérek, kik ama ököljogú korban erössen hartzolván III. Béla király által meg nemesittettek, 's e' megyében adományul kilentz falut nyertek (Ezen faluk a-alább Mohaj alatt elő számláltatnak) Mint Ezredes Kapitányok (Colonelli) emlitetnek Benkő Specialis Transsilv. Ezek 1174 Manuel Görög Császár' segitségire küldetvén Leustath Erdélyi Vajdával az Ikoni Törökök ellen Kis A-'siába Manuelt a' lest hányt Törökök közül több vitéz Magyarokkal együtt nagy nehezen kiszabaditották. Lób tétetik a' máig terjedett Vass nemzetség törzsökének, Tamás maradéka nem emlitetvén. De a' ki ezen nagy nemzetségnek feljebb való tör'sökét nyomozni kivánja, Hevenesy Gábor' kéziratai utánn a' F. Magyarországi Minerva 1832-ik évi III.-ik negyedé-

ben megjelent sorokból kitanúlhatja azt; mik a' kezünk közt vólt eredeti nemzetségi sort itt és ezen két testvéreken kezdettük: Doboka vármegye' rajzolatja csak ennyit kivánván. — Lóób vagy Lööb III. Béla kir. fegyvervivője, és Lenstath erdélyi vajdának hadi altisztviselője (subofficialis bellicus) Ezen Lób nemzett négy fiját: Chamát, Emichet, Andrást és Pétert II András királyal jelen vóltak mind négyen Jerusalemnek ostromán.

Chama vagy Jakab béhozatik egy kir. függő pecsétes levélbe mind a' Kardhordozó rend (Ordo Ensiferorum) mestere. L. erről a' vitézi rendről Tudom. Gyüjt. 1824 évi V. 27. 28 lap (Az a' levél így szóll: Béla isten kegyelméből Magyar, Dalmata, Horvát, Ráma, Serb, Gallicz, Lodomér és Kun országok királya mindennek a' kik ezen levelet szemlélendik idvességet a' mindent Idvezitőnek nevében. Mindenekkel mind a' jelenlévőkkel mind az utókkal ez által megesmértetni akarjuk: hogy a' mü hivünk Ensifer Jakab mester elönkbe járúlván kérve könyörgött hogy az ő szolgálatjának érdemeiért Veszprém várunkból bizonyos Totrada nevezetű földet, névszerént puszta földet Banchnak Ibrachin fiának ugyan azon Veszprémi vár' jobbágyának az ő szolgájának bőkezűleg ajándékozni méltóztat-

nánk. Mü azért tekintvén ugyan azon Jakab mesternek érdemeit és engedelmességét mellyet irántúnk igyekezett hév hivséggel bébizonyitani; az emlitett Totrada puszta 's lakosoktól üres földet, a' mint nékünk a' szent Mártoni apát, kit épen a' föld' minéműségének kitanulására küldöttünk vala, nyilván feladta, az érintett Banchnak 's általa az ő örökösinek 's örökösei maradékainak, az emlitett Jakab mester könyörgésére vagy is kérésére örökösön kivántuk adni örökös birtokúl és bánthatatlan tulajdonúl azon határjeleivel és széleivel mellyekkel a' mondott vár által biratni tudatott. Melly dolognak emlékezetére és örökös állandóságra nézve azon Banchnak a' mü kettős pecsétünkkel megerősitett jelenlévő levelünket adtuk. Költ Farkas Mesternek a' Fehérvári megye úgy mint a' mü Alkórlátnokunknak kedvelttünknek és hivünknek kezeiből az Úr ezer kétszáz hatvan harmadik évében, országlásunknak pedig nyolczadikában. — Emich apja vala.

a.) Miklósnak (elsőnek) és

b.) Jánosnak (elsőnek)

Miklós a' bajnok karielita, a' „Nagy“ a' Vass családnak legtündöklőbb öse vitézze. Mikor 1282 negyedik vagy Kun László alatt Erdélybe a' Tatárok béütöttek Miklós is (mert

ekkór még egyéb neve nem vala) kiszáguldott ellenek. Tudjuk hogy az avulttabb századokban az Azsiai népek a' csatasikra különbféle vad állatokat is vittek magokkal, mellyeket magok is éheztetéssel vadabbakká tevén, szabadon bocsátották az ellenség közé. Történt hogy ilyen szilaj bika egyenest a' mü Miklósunkra rohant az érintett évi Tatár-üthözetben a' Czegei tó mellett. A' mint képzelni lehet, erőbe és eleven lelki jelenlételbe került a' küszködés; de legyőzte még is Miklós a' küszködő, vad ellenségét; 's ott helyben megölé. Ekkór kezde szárnyalni „Vass" neve a' mü korúnkig fenn ragyaglandó. III. András Venczel és Otto királyok alatt annyira jeleskedett, hogy az akkori Erdélyi vajdák Csicsó vára' (Csikszékben) várnagyának tették. Majd béállván a' király választási zivatar és gyászos meghasonlás nemzetünk közé, Vass eleinte — mint sokan — Károly ellen vólt, 's Csicsó várát nem akarta neki általadni; csak ugyan utóbb általadta. Károly király nem bántotta ezért; söt kegyelmébe vévén 1321 Czege, Szent Gothárd és — (Benkő Specialis Transsilv.) Szász Szilvás falúit viszszadta, 1338 királyi levelet adott, hogy előbbeni hibáiért senki őt ne háborgassa; a' Csicsói várnagyságában is megerősitette. L. Genealogia — Heroica familiae

Vass de S. Egydio. m. s. § 26. Még ez évett mint az ország' különösön a' Magyarok' fő Zászlóvivőjének olvastatik. Ezen elődjének hálálhatja a' Czegei Vass ház nemesi czimerét pecsétjét, melly a' lebeszélt hősi tettet örökitve egy bikafő, orrában jobbról balra repültt nyilveszszővel, mellynek felette holdujsága és nap látszanak. Mind ezeket pedig korona fedezi; mellybe három nyílveszők heljeződtek. Arcus et Statuas Aras etiam Templaque demolitur et obscurat oblivio, negligit, carpitque Posteritas; contra, contemptor ambitionis, et infinitae potestatís domitor et frenator animus vetustate florescit. Plinius. Két fia maradott Miklósnak

a.) János (második) és

b.) László (első). Kinek

Lőkös (Leustach) élt 1383 táján. Maradéka nem lévén ezen az ágon nemzetsége elfogyott. De hogy e' nemzetség a' nemzet' és haza' kárára lene húnyna János a' Miklós' testvéröcse nyolcz fiakkal terjeszté azt. Vóltak.

a) Miklós (második)

b.) László (második)

c.) János (harmadik)

d.) Lőrincz

e.) Péter (második)

f.) Tamás (második)
g.) Mihály (első)
h.) Dezső.

a.) Az első és utolsó testvér jelesbbek levének ú. m. Miklós 1343 Nagy Lajos királytól magának 's maga által maradékinak kiváltságat nyert, hogy a' vérjoggal (jus gladii) Czegében 's más falúiban a' megitilendő gonosztévőkre nézve élhessen az-az: hogy halállal büntethesse azokat minden további felebb terjesztés nélkül. Volt ez Kolozsvármegyei főispán és Köhalmi várkapitány 1349.—

1343. Nagy Lajos kir. Vass Péternek (a' veres hajúnak) és Desőnek János fijainak, úgy Pálnak, Istvánnak, Miklós fijainak; Simonnak és Lőkösnek, Lászlófijainak, és Jánosnak a' Tamás fiának Czegében 's Doboka vármegyei minden birtokaikban vérjogott engedett. Huszti m. s. §. 42 Az eredeti adománylevél a' K. Fehérvári káptalanban találtatik, hiteles másolatban birja a' Vass család 1696an november 6kán kiiratva Vass György által.

b.) Csak ugyan a' második testvér László is közügyben munkálódva a' Hollóköi kastéjnak kastéjnokja vala.

c.) Jánost a' harmadikat ker. nevére nézve's testvérei közt érintsük: ki lelki's testi jeles tulajdonira nézve magasztaltatik Benkő által.

e.) Péter veres hajáról és szakálláról emlékezetes, Nagy Lajos király fő lovász mestere 1344-táján,

f.) Tamás Csicsói várkapitány.

g.) Mihály korán ehalt.

h.) Dezső előbb Szepesi alispán és várnagy majd ezredes kapitány I. Lajos király alatt. Vérét ontotta hazájáért 1371 Oláhországban László vajda ellen; midőn Miklós Erdélyi vajdával 's több más „nagy urakkal„ együtt elesett. Vólt Küküllő vári kapitány is. — Miklós a' nyolcz testvérek' nagyobbika három testvéreket nemzett:

a.) Mihályt (másodikat)

b.) Istvánt vagy Andrást, ki vólt Győri prepost és kanonok.

c.) Pált, a' meggyilkoltatottat a.) Mihály apja lön Sofia leányának 1404 táján.

a.) György (első)

b.) László (harmadik) Apja Katának Kendy Antalnénak.

c.) Miklós (harmadik) fijainak. A' második testvér István, nemzé

Mihályt (harmadikat). Pál a' harmadik testvér nejével Iklódy Anastasiával hirhordozta Iklódy Domokos' leányával létet adott

Domokosnak ki férje vala Gyerőfy Borbárának előbb Hoszszuaszow Bálint leányának Katának, apja pedig négy fijainak, kik vóltak

a.) János (negyedik)

b.) Balás (első)

c.) László (negyedik)

d.) Mihály (harmadik) Ezek közül

b.) Balázs 1542 M. Vásárhelytt a' három nemzet közgyülésén mint követ e' megye részéről jelen vólt, midőn a' Zápolya János hatalmaskodásai ellen kölcsönös szövetségre lépett a' Magyar Székely és Szász nemzet.

c.) László. Itt lett a' Vass nemzetség előbb ev. reformatusá. De mi előtt e' megtörténne, hogy állitásunk bébizonyúljan adjuk tudtára a' maradéknak, bár merő szóhagyományból — különös esetét Lászlónak: Martinuzi saját várában Szamasujvártt oltári áldozatat tartván egykor, Vass László mint ministrans az oltár zsámoljánál jelt ád az áldozó papnak nihány fegyveresek dühösen közeledéséről, kifordúl a' czélzott atya, az oltáron, segedelemért kiált, maga is fegyvert ragadt, 's a' kétfél egymás ellen erőt probálván; a' Martinuzi emberei amazokat elüzték leverték. Történt ez 1554 táján. Utóbb a' mü Lászlónk I. Ferdinánd császár alatt Erdélyi kincstárnok vólt. Nem sokára az

érintett csett utánn hitét felcserélendő. — Vass Balázsnak két fijai születtek:

a.) Balázs (második) és

b.) János (ötödik) mind ketten magtalanak fiú nélkül. Melly szerént a' Vass nemzetség ekkór elenyészett ugyan; hanem királyi engedelem mellett az egy fenn lévő Vass leány férjhez menvén, férje fiúsittatott, át ruháztatván reá a' Vass név. Vólt e'

György (második) 1591 julius 5-től — 1592 jul. 17-éig vólt Szamasujvári várkapitány. 1594. februar. 17 oldoztatott-fel e'beli sáfárkodása alól. Bátory Istvánnak belső titkú tanácsnoka, és Kolozsvármegye főispánja. 1580 — 1594 midőn Bátory Zsigmond alatt kilencz falúit ürügyeltt hütlenség szennyén elveszté: élete meghagyatván. Alább Mohaj alatt e' faluk előszámláltatnak. Hitese vólt Erdélyi Kata; ki szülte nekie

a.) Ferenczet (elsőt) 1551 decemberben jelen vólt Alvinczen, mikor Martinuzit Castald — az oroz gyilkos Olosz — megölette, 's annak védelmét hét sebbel pecsétlé; de nem hólt meg; utóbb Bátory Zsigmond' fő asztalnok mestere lőn.

b.) Jánost (hatodikat) Betlen Gábor és Brandenburgi Kata alatt királyi tábla biróját. Kinek 1630. febr. 15 Brandenburgi Katalin min-

den jószágaiban a' dézmabért (arenda decimar.) elengedi kiváltságilag. Ez a' jesuitáknak kedvit megnyerte vala.

a.) Ferencz 1602 követ vólt Rudolf császárnál Erdély általadása iránt. Majd jelen vólt Trencsénben Bátory Zsigmondal midőn Erdélyből eltávozott lemondván a' fejedelemségről Bátory, 1605 februar. 21 követ vala e' megye' részéről a' Szeredai (Maros-Széki) országgyülésen. Ismét mint Gyulafy László tisztelctes ösz fővezér' egyik ezredese Szamasujvárt a' Bocskay részére bévenni munkás vólt. Nejéül ölelte Bogáthy Drusiánát. Előbb Mártinuzi', az'tán Bátory Zsigmond' tanácsnoka. Fija vólt:

György (harmadik) Ennek fijai:

a.) László (ötödik) és

b.) János (hetedik) Mh. 1680 sept. 3.

a.) László 1670 táján a' nagy Teleky Mihály sógora; neje lévén Teleky Anna. Vólt királyi táblabiró és Kolozsvári fő kapitány.

b.) János is királyi táblabiró és b. Szolnok vármegyei főispán 1680 jan. 15 Ez három fiakat adott a' hazának és nemzetnek; voltak:

a.) János (nyolczadik)

b.) György (negyedik) Kolozsvári várkapitány I. Apafy Mihály kamarása.

c.) Daniel (első)

b.) György 1691 egyik követül erdély rendjeinek kérelem levelét felvitte Leopold császárhoz az „örök“ mint Szász Károly úr nevezi diploma kikérésére, mellyet le is hozott 1692 Még ezen 1692 martius 15-kén Szebenben az ország rendjei egybegyülvén, több törvényczikkelek közt a' 7-dik által a' romai catholicusok megterheltetéseikre nézve bizonyos egyezésre léptek; de ezen egyezésnek megirására ott akkór idő nem lévén; végeztetett: hogy majus' 17-dik napjára az ország' főkormányzója több tanácsnokokkal együtt Kolozsvárra jöjjenek a' minthogy el is jöttek, valamint a' kir. tábla két (igy) itilő mestereivel 's a' vármegyék' főispánjaival együtt. Ezek felett meghatalmazva valának ezen egyezés végrehajtására Haller István, idősbb Toroczkay Péter, Toroczkay Mátyás, Vass György (a' negyedik) Vass György (az ötödik ifjabbik) Bánfy Pál, Horvát Miklós, Horvát Ferencz, Rédey István, Mikola László, Kemény Boldizsár, Kollatovith György. — 1701 a' Kolozsvári evang. reform. egyház' fő gondviselője. 1697 ország' fő adóbévevője. 1700 követ a' császári udvarhoz Simon Mihállyal együtt az ország részéről. Hitvese vólt Nemes Mária vele mindenkép rokon érzetü. Ez úri párnak ajánlá Miskolczy Gáspár 1702

Franzius Farkas élő állatokról írtt munkájának „Vad kert“ czimü fordítását.

E' boldog párban veszi eredetét az 1812-ig ragyoglattal virágzott de már kihóltt egyik ága a' Czegei Vass gróf családnak. Ugyan is Mikó Ilona első Vass Danielné anyja vólt:

a.) Miklós (negyedik)

b.) György (ötödik)

c.) János (nyolczadik)

d.) Ferencz (második)

e.) Daniel (második) fijaknak. De mennyünk által a' másik ágra, végig menvén előbb azon mellynek sarjazatjai mindég többek vóltak mint a' tostvér ágazaté. Vólt tehát

c.) Daniel 1698 juniuss 14. a' Károlyfehérvári országgyülésen követ; valamint 1701 is az Küküllő vármegye' részéről. Vólt 1721 ólta királyi táblabiró is. 1701 majus 22-én biztosúl neveztetett-ki a' kir. főkormányszék által a' katonaság mellé hogy az általutozásban minden rendetlenség megelőztessen 's eltávoztatódjan. Második Rákoczy Ferencz által Doboka vármegye főispánjává neveztetett, viselé 1701 — 1711. 1722 az országgyülésen királyi hivatalos (regalista) vólt. — A' közelebbi szelidültebb nyom a' polgári múnkás föknek is érdemet kezdvén tulajdonitani; innen 1744 Vass Daniel polgári érdemei koszorúja gya-

nánt 's eleinek hadi virtusai emlékéül Maria Terezia királyné által grófi czimmel tiszteltetett-meg 's benne szép nemzetsége nem minden díj nélkül. Két nőket ölelt Vass Daniel az egyik vólt: Mikó Ilona, ettől született magzatok már megneveztettek. Másik neje: Vay Judit szülé:

a.) Ádámat.

b.) Annát harmadik leányt a' Vass családban, ki vólt Vay József báróné a' septemvir Vay József anyja.

c.) Katát Toldalagi László grófnét.

d.) Krisztinát Kemény Miklós bárónét.

e.) Juliánát Betlen Elek grófnét.

a.) Ádám 1779 rövid ideig vólt b. Szolnok vármegye főispánja; esengő fohászok kisirték azon székből kiléptekór. Hütös társa Nagy Iklódi Toldalagi Kata által a' Nagy Iklódi birtokban megalapitá nemzetsége ágazatját 1766. Két fiat nemzett ú. m.

a.) Miklóst (ötödiket) és

b.) Danielt (harmadikat). Itt esmét kétágra szakadván e' család; fussuk végig a' fennebb elhagyattakat.

a.) Miklós gróf királyi tanácsnok; meghólt 1769. Első élettársa Teleky Éva; szülte 1720 Kata leányát. A' második Bánfy Krisztina anyja lön több korán elhalttak között

a.) Eszternek és

b.) Farkasnak ki 1771 kir. testőr vólt.

b.) György gróf az ötödik Szentpétery Er'sébettel hütölve egyetlen fijával Sámuel gróffal a' deli leventával nevelte családja' fijai számát. Tehát élt

Sámuel gróf; (elsó) mint férfi leghedvezőbb külsőjével, mint mágnás rangját csaknem az irigységig fenntartva ragyogó, mint ember az emberiség szent jogait tisztelő-becsülő, mint házas társ hivségében boldog és megelégültt élte vidám napjait; örömeiben osztozván szerető és szeretett társával nejével gróf Betlen Rozáliával. De, hogy köztek is megvalósúlna, hogy e' földön nincs tökéletesség, nincs tiszta öröm: legöszvehangzóbb sziveik kivánati teljesületlen, boldog napjaik koszorúzatlan hanyatlának-el, 's midön a' szerencsés férj az atyai örömöket megnem érhette, elhólt magtalanúl 1815. Temetve Nagy Almáson Kolozs vármegyében.

b.) Dániel gr. a' harmadik Szigeti Szerencsy Klárát ölelve férji karokkal szerencsés vólt három fijakat nemzeni:

a.) Tamást (harmadikat) ezt a' nagy grófot, nagyabb hazafit és így legnagyabb embert, kinek emlékét busongó tisztelettel idvezlem.— 1809 mint egyik lovas kapitányja a' felültt ne-

mes seregnek e' megye részéről készültt a' halállal szembe szállani, 's ha a' sors úgy hozza vala, a' hazáért meghalni. Elhólt 1831 novemberben. Halotti végtiszteletét innepi alkalommal néhai Réti Szabó Sándor adá. Hamvai Czegében több ösei mellé tétettek

Oda hól csak annyit adnak
Hogy nyugodni békét hadnak.

„Maradjon életben emlékezeted, áldott Ember és hiv hazafi, 's példád tanitson bennünket mint azt szeretni a' mit Te szerettél, 's olly hiven mint Te.“ Kazinczy. Özvegye Mikes Rozália grófné

Antonia és

Albert gyermekeiben találja vigasztalását.

b.) Danielt (negyediket) az élöt Lányi Károlina hitvessével Almádyné, Ida és Natalia apját.

c.) Györgyöt (hatodikat) nejével Gyulay Johanna grófnéval.

Ádám (második) kedves fiának apját az élö grófot.

a.) Miklós (ötödik) gróf; Nemes Anna grófné hitesével az Erdélyi már vólt kincstárnok Nemes Ádám (exc.) gróf testvérével nevelé egyetlen egy

Imre (elsö) gr. fiát. Atyja meghólt 1829. Maga pedig miutánn az eddig elé viseltt hiva-

talokról lemondott, mint magános hazafi Magyar mágnás, a' köz gyüléseikben megjelenve forró részvétellel munkálja a' haza' boldogságát, békés állapotját; mint özvegy férjnek pedig nincs kedveltebb fáradozása, mint néhai hitesétől Józsika Rozália bárónétól született két jeles fijainak.

Miklós (hatodik) grófnak és

Samuel (második) grófnak képeztetésök. Éljenek atyjok' örömére, a' haza' hasznára a' nemzet' diszére Nesztori időket!!!

18: Gőcz. Kicsín falu. Határa sok legelőjire 's kevés halastavára nézve nevezetes. Erdője kevés. Szántó földjei lapányosok. Bora jó. Főbb birtokosai: Bánfy gróf és bárók, Kemény bárók, Nagy, Fazekas nemesek. Köznépe Oláh egyes. Görög hitű, helyben lévő hite sorsos papjokkal együtt. Van fatemplomjok. Az ev. reformatusoknak kötemplomjok papat vár. Piacza Szamosújvár. Lelkei száma: 277; házaié: 50.

1347. Geuch. iratott.

1677. Gőőz-víz-nek olvastatik midőn Teleki János' özvegyének Bornemisza Annának a' dézmabér elengedtetett itt vólt javaiból.

1702 birták és lakták: Becze Péter Nagy István nemesek. Ezek maradékai ma is virágoznak.

19. Mohaj. O. Mahal. Kicsin falu a' Czegei tó partján éjszakkeletre. Birják: Vass grófok. Határa nagy mezőség. Erdője nincs. Lakosai Oláhok egyes. Görög hitüek. Van helyben papjak és fatemplomjok. Piacza Szamasújvár. Lelkei száma: 261; házaié: 40.

1176 Lób és Tamás testvérek nyerték adományúl III. Béla királytól.

1230 Mohal nevezet alatt állott's Chámának a' Lób fijának adományoztatatt újadomány (nova donatio) mellett IV. Béla királytól e' következő kir. függó pecsétes levél által.

Béla Isten kegyelméből Magyar ország első szülött királya mindennek a' kik ozen levelet szemlélendik idvességet abban a' kiben mindennek idvessége van. Midőn a' mü atyánk akaratjával 's a' mü földünk méltóságainak megfontoltt tanácsokból a' szükségtelen adományok maradandóságát megmásolnok, bémútatott nekünk Chama a' Lób fija a' mü földünk nemesse boldog emlékü nagy apánktól Béla királytól nyertt bizonyos kiváltsági levelet kilencz föld vagy falu adományáról, melly idővel Nálunk történetből vagy gondviseletlenségből elveszett vala. Mü tehát megfontolván az ő apjának Lóbnak 's Tamásnak az ő testvérének Görög országban viseltt hiv és igen dicsiretes szolgálatjokat: hogy a' királyi felségre

ügyeltek és annak dicsőségiért vérek' ömléséig harczoltak, a' halállal szembe szállani mervén. Kiknek józan 's nemes tetteiket és hív szolgálatjakat Ompud akkori Bán és Leusták Vajda Béla királynak hirül adván 's béjelentvén, kikkel az emlitett emberek Görög országban vitézkedtek és annyi példás erényekért,— 's mivel az érdemeket nem kell jutalom nélkül hadni, — nekiek Lóbnak és Tamásnak Béla király a' mü nagy apánk az ők álhatatos hivségökért adott és ajándékozott Doboka vármegyében kilencz falut ú. m. Wesseu, Omboz- teleke, Fizes- teleke, Pap- teleke, Kudumat, Mohal, Dewecher felső és alsó Dewecher falukat és Igalia majort a' kis Sugó vize mellett, mellyben Sz. Andrásnak is van épület, azoknak minden hasznaival és külsőivel úgy mint: szántóföldjeivel, kaszálóival, erdőivel, vizeivel, folyóival, berkeivel és azokhaz tartozandó folyóival ugyan azon Lóbnak és Tamásnak 's általak örökőseinek 's örökőseik maradékinak örökösön birniak engedte. Mü tehát az igazságnak szolgálni kivánván, a' mü nagy Apánktól III. Bélától adott 's engedett faluk birtokát — az állandóságat semmiben megerőtleniteni nem akarván, — hogy a' mü elcink igaz követőinek találtassunk — helybenhadjuk. Megerősitésünk' rendjét irás-

ba tevén pecsétünk erejével erősitjük. Költ Mátyás Zagrábi Prépost Udvarunk korlátnokja kezeiből az Úr ezer kétszáz harminczadik évében. Lévén Pous Fő Tárnok, Gaab Fő Asztalnok Pausa Fő Lovász, Mihály Opud fia Fő Pincze Mestereink és Gyula Leusták' fia Vajda," IV. Béla nem előbb mint 1235 kezdvén uralkodni, a' leirtt adománylevél az atyja' nevében költ; egyébaránt is Bélát mint nagyobb szülött fiút illetvén a' Magyar korona. — Hól vóltanak légyen e' megyében Wesseu és Kudumat; söt Papteleke 's Fizestelek is az alsó kerületben, megnem határozhatni. Fizesteleke ma talán Ördöngös Füzes falú b. Szolnok vármegye szélében határos Mikolával. — Benkő 1321-re Szász Szilvást is emlit.

1347. Mohaltelke v. Kis Muholtelke.

1366. Mohalban Csegei Vass Desewnek (olv. Desőnek) N. Lajos kir. elengedi a' bárányok ötvenedét (dézmát) midőn e' falut már Oláhok lakták (neveztetik possessio Olachalis) Gyula Fehérvárról kiadott kiváltsági levelében Margit ünnepe előtti nap.

1368 újadomány levelet nyert Mohajról — az egészről N. Lajos királytól a' Vass nemzetség sz. György nap. Szászhalomban költt kiváltsági levélnél fogva. Huszti m. s. §. 44.

Mohajt az érintett újadományosok 's Vass nevet váltott maradékaik 1176 — 1594 tehát 418 évig szakadatlanúl birták; de 1594. Vass György hütlenség szennyén elveszté, utóbb viszszanyervén több hozzá tartozott örökségekkel együtt.

20. Noszoly. O. Neszól. A' Csáky Gábor ivadékai közül Henter, Lakatos, Száva, özvegye. Mosotichné, Molnos, Domokos báró és özvegy Széplakyné örökösi; ismét Csatt, Baknć birják. Számosabbak birtokosai mint külhatárának jelenlegi osztálya kivánná, mellyet a' határosztály egyenesbb mértékre idomithatna. Határa nagy, tágas mezőség; termékeny legelöji igen jók. Van tava is. Terem bora. Lakják Magyarok és Oláhok, ezek egyes. Görög hitvallók. Azok többnyire ev. reformatusak, kiknek kötemplomjok és papjak helybélieh. Az Oláhok helybeli temploma fából van. Lelkei száma: 544; házaié: 130. Piacza Szamasújvár

Régenten vára vólt; tudhatóbb birtokosi vóltak: Sulyok, Csefey, Gavay, Süközsd, Petky magva szakadtt nemzetségek.

1700 birták: Kálnoky Samuel, Henter Benedek, Domokos János nemesek; az elsőnek maradéki grófok, a' két utolsónak egy-egy ága báró.

1702 Kálnoky, Henter, Domokos, Szentpáli nemesek mint birtokosok itt a' sóbeli haszonban részesültek.

21.) Kis Devecser. O. Divicsor. 1230 Alsó Devecher. Mai mellék nevének megfelelő falú. Birják: Csomafáy, Fogarasy, Kolozsváry, Miklós, Somay, Tetey nemesek. A' mezőség közepette is van kevés erdője. Legelői igen jók tágasak. Tavaiban sok jó izű halakat fogdosnak, mellyre helybeli bora türhetővé teszi a' böjtnapokat. Lakják Oláhok egyes. Göröl hitvallók. Van helyben papjok és fatemplomjok. Népessége: 196 lélek; házai száma: 38. Piacza Szamasújvár.

1176 Lób és Tamás nyerték adományúl III Béla királytól.

1230 Chamának a' Lób fijának adományoztatatt újadomány mellett IV Béla királytól a' Mohaj alatt leirtt kir. függőpecsétes levél által.

1650—1670 tájáig Szász Zsombori Vajda János nagyobb részét birta, kinek I. Apafy Mihály fejdelem 1669 november 10-kén itt a' dézmabért elengedte.

1702 birtak és laktak benne: Somay, Karuly, György nemesek.

1730 birt itt Ördög György — majd Lészay István.

1758 A' Katanai fejdelmi uradalomhaz tartozó részjószág vólt benne, 's számlált e' részen egy népes telken két zsellér háznépet; ezek nyaranként hól két hól négy hetet tenyérrel szakmányoltak; a' szent Mártoni adózás (census) fejébe minden telekről öt véka zabat, 's Karácson tájtt évenként vagy egy tyúkat vagy 4 1/2 xárt fizettek, mellyből gyült egy köböl Zab 's 4 1/2 xár; a' dézmát mint más zsellérek fizették; a' veszsző erdőlés a' zselléreknek is szabad vólt. Ujparasztok az egész uradalomban négyen (kettő szökevény) a' Katonai udvarban kézmivvel szolgáltak, honnan évenként 6-6 véka gabonát nyertek bérül husvét, pünkösd és karácson innepein. — Ugyan ez év táján birt itt Kemény György is.

22. Nagy Devecser. A' Devecser névnek eredeti Magyar voltát onnan látjuk, hogy Devecser, Péter királynak igen belső embere és a' Magyarok ellen ingerlője vólt 1040 táján. Nem nagy falú 1230 Felső Devechernek mondatott. Birják: Haller, Nemes, Kornis grófok; Ajtay, Baranyay, Miklós, Bod, Csengeryné, Csomafáy, Harangozó, Kocsis, Száva, Somay, Bodoni, Vass nemesek. Nem meszszevan a' vármegye' szélétöl. Határa tágas mezőség, legelői marhatartásra igen alkalmasak; tavaiban sok jó izű halat fogdosnak. Vannak, er-

dőji, szölöji. Lakosai Oláhok nem egyesült Görög hitűek, helybéli papjokkal együtt. Van helyben fatemplomjok. Van ev. reformatum templom is köből helybéli pappal együtt. Lelkei száma: 500, mellyből nemes 45; házaié: 68 Piacza Szamasújvár.

1176 Lób és Tamás nyerék adományúl III Béla királytól

1230 Chamának a' Lób fijának adományoztatatt újadománylevél mellett IV Béla királytól a' Mohaj alatt leirtt kir. függő pecsétes levél által. 1481. Szilágyi Justina Erdélyi Jánosné itt vólt részjószágát férjének, annak halála utánn pedig férje testvéreinek Tamásnak és Mártonnak hagyta vég rendeletében. Miutánn a' Vass gr. nemzetség hütlenség' szennyén 1594 elveszté.

1595 nagy részét a' Somay nemzetség birta, előnévűl egy század alatt élvén véle.

1700 Somay János, és György 's Kovács Mihály nemesek.

1702 Somay, Káruly György nemesek birták, kik közül sóbeli hasznok vólt itt Somay, és Kovács ide való birtokos nemeseknek.

1727 többek közt birta Veselényi István rendek' elnöke.

1728 a' fejedelmi részjószág szakmány rendje öszveiratott.

1750 birt benne Ördög György — majd Lészay István.

1758 Tatay László, Somay László (a' Dellő Apátii Somay nemesek egyike) Göczy Torday István és Ivánfalvi Eperjesy Ferencz birtokosok.

Ugyan ez évett a' fejedelem maga részjószágát itt öszveiratta. Számlált e' részjószágekhór 13 népes örökséget (appertinentia) telkeken ugyan annyi háznépet mint zselléreket. Ezeknek legjobb termésben termett a' kezek miveltte szölőjökben 120 veder bór, a' miveletlenekben 30. Örökségtelent hármat, kik levelek hordásával telyesitették szakmányjokat. Birt egy bük-és cser-elétt erdőt a' Hadadi Veselényi István báró utódinak erdője szomszédságában. A' zselléreknek is szabad a' birtokosok között osztatlan fiatal elég erdő vólt engedve. A' zsellérek évenként nyáron által négy héti tenyér szakmányt tettek Katanában. Ezen kivül kötelesek vóltak igavonókkal egy úttal-hová kivántatott-szakmányolni; régebben a' szükséghez képest a' hová és mennyiszer kivántatott: akkór; néhány év ólta pedig M. Láposra és Katanába hordoztak szolgálat rendén kivül. Sz. Mártoni adózás' fejében az

egész örökséget biró zsellérek évenként adtak öt elrótt, vagy négy megnyomott és tetős vékából való köböl zabat, és karácsonkor minden tyúk helyett 4 1/2 xárt fizettek. A' dézmát a' szerént adták mint a' többiek ezen uradalomban. Az úri biró (judex dominalis), az úri szolgálattól és dézmától telyesleg mentt vólt. A' korcsmárlás karácsontól sz. Mihály napig a' birtokos joga vólt; a' köz lakosok pedig sz. Mihálytól karácsonig árúlhatták boraikat: 's ámbár a' fejedelem a' falunak nagyobb részét birta; a' korcsomárlás' jogával nem élt: ha azonban él vala vele, a' más két birtokosoknál (tehát ösi birtokosok ketten vóltak) jobb borokat árúltatván legfelsőbb mennyiségben várhatott vólna 16 forintot. — Az irtásos szántóföldekből a' királyi dézma (decima) 3 köböl, 's 1 véka gabona; elfoglaltt földekből 4 köböl 1 vékányi. Az évenként váltólag használható kaszálókból egy szekér szénára valót a' szállás pótlásúl ez előtti években a' fenn emlitett három darab szántóföldeket az egyes. Görög egyház számára örökösön birandókat foglaltak-el. Köz birtokosok által elzálogositott szöllők vóltak 40 vederre valók; dézma alávalók pedig idegeneknél 30 vederre.

23. Oláh Vásárhely. O. Vosorhejul. Mellék nevét onnan vette, hogy számosabbau nem Magyarok birják. Birják: Gál, Somay, Bikfalvy, Csorba, Nemes, Szeszermán, Csomafáy, Fogarasy, Bene, Egyed, Szilvester, Papp, Tareza, Czakó, Harangozó, Borsay, Kis, Rákos, Marusán, Ujváry, Timpsay nemesek. Természeti mineműségeire nézve nem utolsó heljen áll: gabonája, füve bora. Erdője kevés; köve elég. Tava igen szűken van. Lakják Oláhok kik Görög egyes. hitvallók. Van papjok és fatemplomjok. Lelkei száma: 242, kik közül nemes 65; házaié: 46; Piacza Szamasujvár közel a' vármegye' szélétől.

1375 Már Oláhok lakták (populi Olachales.)

1437 Már állott 's mai nevét viselte.

1702 birták; Rédey, Ujváry Miklós, Gazdag József és Kibédy Daniel nemesek.

24. Szépkenyerű Szent Márton O. Szimertyin. Derék helység. Birtokosai: a' Szamasujvári közönség, mellynek részére az utóbbi huzamos Productionale forum itt nihány telkeket az 1657 év óltai elidegenitettekből kiitilt; ismét Traun grófné, Bene, Harangazó, Szabó, Tarcza, Széplakyné nemesek. Mellék nevét méltán viseli áldott földjeire nézve, mel-

lyek jó gabonát adnak; de az se vólna hozzá méltatlan ha erős jó boráról neveztetnék: melly egyéb természeti ajándékival sújegyenben áll. Legelőji is tágosok rónák. Erdője nem sok. Tava kevés, náddal boritott hallal, csikkal gazdag. Lakosai Magyarok és Oláhok; egyes. Görög hit vallók ezek, azok ev. reformatusok; ezeknek kő, azoknak fatemplomjaik helyben 's papjak is helybeliek. Népessége 585 lélek, kikből 62 nemes; házaié: 90 Piacza Szamasujvár.

1615 a' Szamasujvári fejedelmi uradalom részjoszágául nagy része öszveiratott.

1649 birta Kornis Ferencz Veselényi Kata férje.

1650 mint a' Szamasujvári fejdelmi uradalom' része fel- és öszveiratott.

1702 birtak itt: Ilyéy Gábor, Csontos István nemesek.

25. Szombattelke O. Szimbó. A' vármegye' szélében helyeződett falucska. Birtokosai: hasonfelében Széplaky Istvánné örökösi és Henter 's más bébiró nemesek. Határa termékeny. Van erdője. Határos b. Szolnok vármegyével. Lakosai egyes. Görög hitű Oláhok. Van helybeli papjok 's fatemplomjok. Népessége áll: 304 lélekből; házai száma: 44. Piacza *Szamasujvár.*

20. Kötke, Kicsin falu és népetlen a' vármegye határán. 1657 év ólta földes ura a' fejedelem a' Désaknai kir. sótisztség' felügyelete alatt többnyire haszonbérbe kiadva. Határa közepes gabona termésre nézve. Erdöje kevés. Lakosai Egyes. Görög hitü Oláhok. Van helyben papjok és fatemplomocskájok. Lelkeinek száma: 182; házaié: 26 Piacza Szamasujvár Dé's. ---- 1009 egészben a' Cz. Vass család birta.

1613

1653 a' fejedelem mint tisztán fejdelmi jószágat öszveiratta.

1677 febr. 7-kén Keresztesy Pál és Samuel nyerék adományjogon béirás által. Ekkor Költe névvel.

1745 táján Dobra Péter emlékezetes fejdelmi ügyek' igazgatója ezen falucskát beirásos adománnyal nyerte vala; három nyom ivadékaira szabatván (reguláztatván) az adomány. Ez az a' Dobra Zalatna előnévvel, ki a' Fasching Ferencz „Nova Dacia"-ját „Nova Mendacia"-nak gunyolta maga nemzetéhez szitván.

A' fejedelem mint földes úr e' jószág' birtokánál fogva a' nemes rendek minden rovatalaiban birtoka mennyiségéhez képest részesedni szokott.

A' Széki járás 1828-ban az ország' háza megörökösitésére fizetett 891 rforintat 21 1/4 xárt c. p.

II. Búzai járás.

1. Gyeke. Oláhúl Zsáka. Néhól „nagy" melléknévvel. Jelenleg Huszár báró és Haller gróf birtoka. A' vármegye' szélében álló nagy népes falú. Több századdal ez előtt „Gyeku" neve vólt. Termesztményjeire nézve derék határán a' gabona, bór, gyümölcs bőven gyüjtetik. Legelői meszsze terjedettek egész pusztát ábrázolók; sok marhát táplálók. Van erdője. Határos Kolozsvármegyével Katanával. A' Gyekei tóról Benkő is emlékezik Special. Transsilv. Lakosai Magyarok és Oláhok. Az elsők többnyire ev. reformátusok, az Oláhok nem egyes. Görög hitvallók. Ezeknek helyben papjok és fatemplomjok van. Szorgalmatos gazdák föld és kézmivesek. Gyekének évenként négy országos vásárai vannak: januar. 18, julius' 6, septemb. 20 és october 10-kére határozva. Népessége: 351 lélek, háza van: 92. Piacza Szamasujvár. — Itt az ősi kastéj figyelemre gerjesztő, mellynek szemléletére bús melancholia lepi-meg a' vándor lelkét; Csokonayval

Itt látsz egy örököt igirő oszlopot
Mellynek még a' darab köve is elkopott.

1228 II. András király Simon bánnak a' Mihály' testvérének Gertrud meggyilkoltatásában vólt részeseknek jószágait 's azok közt Gyekét (Gyeku) Dénesnek a' Dénes Tárnok Mester fijának — kit igen szabad egybeköttetéssel a' mai Bánfy nemzetség' ösinek tartanak — adta; Alolbod gróf Aba nemzetségből Leustach fia igtatván-bé birtokába, Raynold Erdélyi püspök lévén. Eredeti oklevél másolat ú. m. Diploma Andreae II quod ex Tabulario III. familiae Bánfianae vulgavit R. P. Fridválszki Claudiopoli 1777 in folio.

1481 Szilágyi Jusztina Erdélyi Jánosné itt vólt részjószágát férjének hagyta végrendeletében a' Kolo's Monostori Convent előtt; de akkor Kolo's-vármegyében vala helyeztetve.

A' XVI év száz' elején a' Fejes nemzetség birta; mellynek (a' mint Benkő irja) magvaszakadtával

1514 táján szállott a' Hadadi Veselényiekre. Kik közül bírta Veselényi Miklós három negyed századig. Ez Zápolya Jánosnak fegyvervivője, János Zsigmondnak pedig itilőmestere; mindenütt hive tisztjének. Szelid és könyörületes lelkéről dicsirendő. Elhólt Gyekében 1584 a' hól a' házi kápolnában emlékét e' két pár versel tisztelék és örökiték:

Nicolaus Patrio Veselényi hic accubat arvo
Octuaginta annos non sine laude senex
Arma tulit primi, Janique sigilla secundi
Regis at hic annos bis tulit ille decem.

1609 a' Cz. Vass család mint részjószágában megosztozott.

1649-ig birtokosi vóltak Gyekének: Veselényi Miklós 1584-ig, és Boldizsár a' főispán „Gyeke" előnévvel; ennek veje Kornis Ferencz V. Kata leánya által. Haller János Kornis Kata férje. Majd a' Pethyek.

1700 birta Kornis István báró.

1777 táján is Kornis gr. birtok vólt egészben.

A' mü értünkre Kemény Farkas gróf rendek elnöke és leánya Kemény Anna Bánfy György grófné birtak benne. Van Gyekében rom. catholicusok számára házi kápolna.

2. Feketelak O. Lák. Kicsin falucska mellyet egy patak két felé szakaszt. Birják: Henter, Török, 's más nemesek. Földje jó, legelöji völgyesek. Erdője nincs, tava, szölője kevés. Adozó köznépe több magyarakból 's kevesebb Oláhokból áll, kik egyes. Görök hitüek helybeli papjokkal együtt. Van helyben papjok és fatemplomjok. Van evang. reformatum kötemplom is helybeli pappal együtt. Lelkei

száma: 444. házaié: 75. Piacza Szamasujvár 1648 birta egészben Kornis Ferencz.

3. Meleg Földvár. Éder szerént 1460 előtt népes többek által biratott 's mais derek falú. Régi levelekben Feoldvár. Birtokosai: Belényesyné, Csontos, Felszeghy, P. Horvát, Bodor, Kakucsy, Köblös, Szabó, Száva, Jánosy nemesek. Fele oldalban fele térben fekszik. Sok legelői ezrenként táplálják a' juhokat és egyéb marhákat. Szántó földjei igen termékenyek. Van erdője. Szölöiből erős bór szűretik. Lelkei száma: 442, kikből nemes 20; házaié: 150. Piacza Szamasujvár. Három hitvallásuakat számlál: vannak kevés egységhivők, ev. reformatusok többen, Görög egyes. hitűek legtöbben. Ezek az Oláh lakosok, azok Magyarok. Az ev. reformatusoknak szép kő az Oláhoknak fa templomjaik vannak helyben. Itt János Zsigmond kora alatt az egységhivőknek gazdag egyházi megyéjök vala a' Zsuky nemes család által főképen gyámolitva. Zsuky Klára Horváth Boldizsárné ada létet a' P. Horvát nemzetség' ide való birtokának egy részre nézve.

1700—1702 birták és lakták: Zsuky Pál, Kakucsy György, Felszeghy János, Horvát nemesek.

4. Kapór. O. Kopru. Kicsin falucska a' vármegye' szélén. Birtokosai: Kakucsy, Felsze-

gi, Horvát, Köblös, Szabó, Jánosy nemesek. Határa gabona termésre igen jó. Van kevés szöllőhegye erdője 's tava. Lakják Magyarok és Oláhok. Azok ev. reformatusok ezek egyes. Görög hitüek; kiknek helyben papjok 's templomjok. Lelkei száma: 250; házaié: 44.

5. Búza. Hajdanta Szászok lakták, nevezték Buzendorfnak; de nem falú, hanem Város vólt: mais a' falú' felső végében egy kútat az Oláh lakosok város kútjának neveznek. Német neve onnan vólt, hogy két völgynek ajkaira vala épitve. Jelenlegi neve tehát a' falúnak nem a' búza' termékenységétől — ámbár azt is termi határa — hanem a' Német nevezetből eredett és rövidült. Teke (Kolozsvárm) az innen ki vándoroltt Szász háznépek által épült. Ezen a' járásnak nevet adott derék népes falúnak jelenlegi birtokossai a' Csáky jogon: Josika báró, Lázár gróf, Henter Felszegi nemesek 's zálogon mások is. Szinte annyira völgyben mint tágos ronaságba helyeződett. Határa tágos, gabonát bőven tisztán ád. Legelőinek nagyobb része völgyes, júh tenyésztetésre igen haszonvehető. Bora közép jóságú 's kevés terem. Tavai kiterjedtek halakkal bővelkedők nád erdőkkel fedezettek. Fája szüken van. Lakosai Magyarok és Görög egyesültt hitvalló Oláhok. Van ezeknek fa — azok-

rak kő templomjok és helybéli papjaik. Lelkei száma: 563; házaié: 220. Piacza Szamosújvár. Országos vására júliak keletére nézve hires, aprilis' 24-én tartatik.

1460 Búza mint mező-város állott, vásárjoggal pedig már az előtt élt. Éder beszélli, hogy bizonyos Szebeni kereskedőket, kik innen ekkor a' városból haza felé mentek a' Földvári (innen nem meszsze lévő falú) nemesek megtámadták; fegyverre költ a' dolog, 's két nemes ember meg ölettetett. Szilágyi Mihály eredeti oklevele utánn. Éder Observationes Criticae ad Historiam Mart. Felmer pag. 364.

1545 Petrásko Moldvai vajda eddig hatvan népével kirablá felégeté.

1702 birták: Csáky István, kinek sóbéli haszna vólt és Bánfy György gróf.

6.) Szász Zsombor. O. Zzimbur. Hajdoni váráról emlékezetes népes falú. Birják: Csorba, Fogarasi, Gegő, Máriafi, Gál, Balog, Henel, Szász, Szilvesán, Várady, Váró nemesek. Határa nem nagy; fele terméketlen. Földjét, legelőit, szölőhegyeit Oláhok mivelik mint köz lakosai. Van benne ev. reform. templom kő'öl és helybéli pap; az Oláhoknak is helybéli 'atemplomjok 's hitesorsos papjok a' Görög egyes. hitre szentelve. Lelkei száma 524; házaié: 112. Piacza Szamosújvár.

1481. Szilágyi Justinának Somkereki Erdélyi Jánosnénak részjószága vólt itt; melyet mint magtalan férje testvéreinek Tamásnak és Mártonnak hagyott férje halála utánra a' Kolo's Monostori Convent' tanúsága mellett Keresztelő b. János innepe előtt második ferián.

1486 Sarlós b. aszony ünnepe utánni második ferián határai kijárattak.

1677 februarius' 7-én Keresztesi Jánosnak itt a' dézma el engedtetett mint részjószágába három évig.

1508 mint részjószágat birták Székely nemesek, kiknek egyenes ivadéki ma Kolozsvári polgárok. Az új adománylevelet erről a' Kolo's Monostori apátság örzi.

1702 birták: Vajda János, Székely László nemesek; majd Csernátoni György.

7.) Szent Miklós. Mezőségi erdőtlen kitsiny falú. Birtokosai: Veselényi báró, Gencsy, Hatfaludy, Keczeli nemesek. Kiterjedettebb tavaiban a' halak tenyésznek. Kevés szántó földjeiben gabona szüken terem. Legelőji se tágosok. Erdője szöllője csekély. Népe Oláh egyes. Görög hitvalló a' pappal együtt. Van helyben fatemplomjok. Lelkei száma: 283; házaié: 53. Piacza Szamosújvár.

1700 Jábroczky Mihályt itt saját alattvalói meg ölék. Az előtt is, 's továbbad is nevezetes birtoka vólt benne a' Jábroczky nemzetségnek.

8.) Mányik. Kitsiny falú. Birják: Teleky gróf és grófné 's Kemény báró. Nem nagy határa búzát törökbúzát bőven terem. Erdője kevés; szőllője még kevesebb. Legelői lankások jók. Lakosai Oláhok egyes. Görög hitvallók, helybéli papjokkal együtt. Van helyben fatemplomjok. Lelkei száma: 278; házaié: 54. Piacza Szamosújvár.

1508 mint részjószág a' Zékely nemeseké vólt. L. a' főbirák sorában. 1588-1595-ig. Ezeknek maradéki utóbb új adománylevelet nyertek, a' Kolo's Monostori apátság levéltárba heljezettet.

1702 birta és lakta Kemény Simon báró.

9.) Czente. Birják: Lázár gróf, Apor báró és Szabó 's más nemesek. Kis helység. Gabanája, bora tágas legelői, erdői jóbb karba heljezik. Lakják Oláhok egyes. Görög hitvallók Helybéli papjok és templomjok e' hitre szenteltettek. Lelkei száma: 280 házaié: 49. Piacza Szamosújvár.

1649 birta egészben Kornis Ferentz.

10.) Kékes O. Tyotyis. Régebben Oláh-Kékes. Nagy falú. Birja Veselényi báró. Sok

rona szántó földjei, tágas bérczes — völgyes legelöji, szálas tölgy erdöji, erös bora a' nevezetesebbek közé állitják határát. Lakják Oláhok 's szint annyi Magyarok. Azok hitökre nézve nem egyes. Görög hitvallók, ezek ev. reformatusok. Azok fa — ezek kötemplomban papjokkal együtt imádják az Urat. Lelkei száma: 495; házaié: 100. Piaczozó helye Szamosújvár.

1606 birták Kornis Boldizsár és Szemere János.

1700 Bánfy György gróf és föispán föbb birtokosa vala.

11.) Apáti. Dellö mellék névvel O. Aputyu. Másfél század elött elönevét adta a' Somay nemes nemzetségnek; mely jogon egyik Kendeffiné birja. Több birtokossai: Abády, Barta, Kováts, Kontz, Kulissek, Lippay, Rácz, Serbán, Várady nemesek. Jó boráról, elegendö erdöjiröl, kövér legelöjiról, rona földjeiröl, kevés taváról ditsiretes falú. Lakják Oláhok és kevés Magyarok. Azok Görög egyes. hitvallók. Van helyben papjok és fatemplomjok. Van romai catholica részen egy házi kápolna. Lelkei száma: 239; kikből 50 nemes; házaié: 45. Piacza Szamosújvár.

Hihetö hogy nevét az itt való apátságtól költsönözte. Ugyan is nem szenved kétséget

Erdély számos szerzetesseinek hajdani léte; nem az, hogy e' megyében is az elsőbb Magyar Keresztyén századokban kelletinél több klastromok állottak; az Apáti név is az itt vólt Apátságról ragadott e' falura máig öröklendő; melly Szirmay Szathmár várm. 11. R. 98 lap szerént IV. Béla király alatt el-pusztult több klastromoknak egyike lehetett.

1434 E' falú állott mostani nevével együtt. Itt ez évett october 6-k. a' nemesek részről Zsuky János, Turi Péter, Miklós Almakereki Apa fija 's a' t. a' parasztok részéről: Budai Nagy Antal, Clusvári Janos Mester, Vajdaházi Nagy Pál 's mások mint követek egybegyültek a' támodatt paraszt zendületet egyezet által lecsendesiteni. Éder, a' Kolo's Monostori apátság levelei közül. — Apáti az őskor' borultabb jelenetei közül Erdély' két szomorú történeteire emlékezteti a' maradékat. Az Erdélyi szakmányolók jobbágyi sorsokon erőszakkal kivánván segiteni, Alparétnál (b Szólnak várm.) fegyveresen egybe csoportoznak. Az ország vajdája Csáki László, alvajda Lépes Loránd 's Tamásy Henrich és Kusali Jaks Mihály Székelyek ispánnyai is viszont ütközetre készültt néppel megérkeznek. Megesik a' csata egyező vesztéssel. Mi utánn eltávozván innen, a' nemesek közül Zsuki János,

Türy Péter, és Almakereki Apa Miklós mint követek Apátiban octob. 6. a' paraszt közönség részéről pedig Buday Nagy Antal, Klusvári János Mester, Vajdaházi Nagy Pál 's mások is követek gyanánt megjelennek. Végezték: hogy mind a' nemesek, mind a' parasztok a' királyhoz (Zsigmondhoz) követeket küldjenek, 's mig a' felelet megjönne, a' jobbágyok a' nevezetesebb innepi ajándékokat adják földes uraiknak 's a' használt föld és marháikhoz képest egy vagy 1/2 forintat fizessenek évenként, — hogy minden esztendőben egy napot (talán hetenként) az uraik kénye szerént szólgáljanak — a' malmok épittésére ügyeljenek — el-költözni kivánván fölgyeikről a' telekdij 's adosságok' lefizetése utánn földes uraik bocsássák el. Ezen törvények ellen vétő nemes embert a' vajda hitszegésen marasztalja, a' jobbágynak pedig a' ki vét, a' földes ura minden jószágát foglalja el. E synchronis literis Conventus de Kolos Monostra. L. ezen zendületnek további folyamatját 's kimenetelét. Observationes Criticae Caroli Éder ad Historiam Mart. Felmer pag. 72. 73. 74.

1514 a' Dosa porhada Hoszú Antal és Lőrincz Pap' vezérlete alatt előbb Temesvár alatt az utánn Kolozsvárnál veretett széjjel, de

mielőtt itt meg verettek vólna Apátiban gyűlt egybe a' Kuruczak serege, 's innen rohantak Kolozsvárra, hól őket Lindvai Sisak Bánfy János 's barátja és vezér társa Drágfy János szélesztették és üzték-el. L. Buday Fer. Polg. Lexic. I. dar. 141 lap. A' XVII év száz alatt birtak benne az ördög ivadékok.

1606 nagy részét birta Kornis Boldizsár.

1700 Bándi, Zabolay birtak benne.

1764. Somay Lippay nemeseknek szőllőhegyei vóltak itt.

1770 birtokosai valának: Veselényi és Inczédy bárók, Zuthory Ferentz, Lippay Somay György nemesek.

1775-is Veselényi részjószág vólt benne.

Dellő Apátii Somay nemzetség!,, Fijai egy szebb századnak; a' tü időtök még nem születék. Öröm részemről, hogy neveiteket ki-keresvén a' feledségből, bár gyenge erömmel azon tetőre emelhetném, mellyet érdemlétek. Az érdem virányiból koszorút füztem 's azt a' Ditsőség' templomában polgári — pálya — dij gyanánt oszlopotokra tüztem. — E' nihány költsönözött halavány színek is hadd fessék két századon ált a' jelenkorig fényetőket. A' tisztviselők sora jót áll, hogy e' parányi nem egyébb mint érdemes eldődeitek iránt méltó hódolatom. —

12 Borzás Magyar" mellék névvel néha. Élhető falú. Birják: három Haller 's két Bethlen grófok, Gálné, Jábroczkyné özvegyek, Várady, Czakó, Dálnoky, Kendefy, Rákosi, Szentgerlliczey, Kozma, Kende, Markó, Móldován, Pap, Zilahy nemesek. Erdőtlen határán tiszta-búza 's főképen a' törökbúza, mint a' mezőségi határoknak választott gabona neme bőven terem. Erdője kevés, szőlője, gyümöltsöse kevesbb. Lakosainak egy része Magyar, más Oláh. A' Magyarok ev. reformatusok; az Oláhok egyes. Görög hitüek. Mint két felekezetnek helybéli papja 's a' reform. kő, a' Görög hitüeknek fatemplomjok van. Lelkei száma: 331; Házaié: 87.

1620. jan. 15-kén Posonban fej. Betlen Gábor részjószágot adományzott itt Haller'Sigmondnak.

1622 Veselényi Boldizsár is részjószágot adományozott Csongor Péter hív emberének (familiaris)

Vólt tehát itt utóbb Csongor birtok.

13.) Szász Uj-Öss. O. Jus. Nagy kiterjedésü népes sok birtokosok közt fel-oszlott falú. Birják: Teleky grófné, Domokos báró, Balog, Bán, Bányay, Bándy, Horváth, Rácz, Mara ivadékok, Beel, Bojta, Bornemisza, Eczken, Felszegi, Fogarasy, Gyenge, Gönczy, Keresztes,

Kis, Koszta, Köpeczy, Krizbay, Makkay, Mészáros, Mikás, Sáfár, Szatmáry, Szénásy, Szentjoby, Szilágyi, Zabolay, Vég, Véér, Zsidó nemesek. Sok tavai, jó fekvésű szántó földjei, zsiros legelői, kevés, de szálas erdőji természeti minéműségeit czimezik. Határos Kolozsvármegyével. Piacza Szamosújvár. Népe Magyar és Oláh. Ezek egyes. Görög hitvallók, van fából helyben templomjok és papjok. Lelkei száma: 666, kik közül nemes 105; házaié: 142.

1479-re a' következő oklevél ide illetve e' következő a' hires neves Jankafyj nemzetség' levél nemességét nyilvánító. Mátyás Isten kegyelméből Magyar Cseh 's a' t. országok királya. Tü néktek a' mü hiveinknek Eösi mind két Jankfy Simonnak. Idvességet 's a' mü királyi kegyelmünket és kedvezésünket! A' fejedelmek' felséges méltósága hozza magával, hogy egyéb nagyságos tetteik között fő gondjak legyen, alattvalóik' állapatjokat sorsokat 's erényeiket meg fontolva kit-kit érdeme szerént a' nemesség' nagyobb fokára diszesbb jelekkel magasztalni, mert igy leend ditsiretes a' fejedelmek' ajándéka, és az alattvalók indúlatja az erényes tettekre hevesebben ösztönöztetik. Józanan tapasztalván és meg fontolván a' tü hívségteket 's hív szólgálatotakat, mel-

lyekkel külömböző időkben és helyeken tehetségtökhez képest hív állandósággal a' mű Felségünk iránt háládatosak lenni igyekeztetek ,néktek 's általatok Eösi hasonlólag Jankafy Lörintznek és Jánosnak rokonitoknak 's az ők örököseinek 's minden utódiknak ezen czimert vagy nemesség jelét — melly jelenlévő levelünk kezdetén vagy elején saját színeiben mesteri kézzel lefestve és czifrázva van, 's mellyel a' mint állitjátok — öseitek is éltek; de az arról költt kiváltsági levél általak történetből el-veszett és el-idegenült — bizonyos tudásunkból 's ön szándékunkból és királyi hatalmunk tellyességéből újra és újból adtuk, ajándékoztuk 's adományoztuk; sőt adjuk, ajándékozzuk és adományozzuk 's ez által kibocsátjuk, hogy tü 's emlitett rokonitok 's a' tü és az ők örökösi 's minden utódi az emlitett nemesi czimerrel, más czimerekkel élő nemesek szokása szerént mindég és mindenütt az ütközetekben, pályafutásokban, ágyukan, párviadalokban 's más nemes és vitézi gyakorlatokban; nem különben gyürüken, sátrakan, kárpitokon, átaljában pedig minden dolgok léptek nemeiben a' valóságos és tiszta nemesség czime alatt, mellyel titeket minden sorsú és rangú emberektől becsültetni és neveztetni akarunk, 's mind azon kegyelmekkel kiváltságok-

kal és szabadságokkal, mellyekkel országunk' több czimeres nemesei élvén mindenképen törvény és szokás szerént élnek élhessetek és élhessenek, 's annál nagyobb igyekezettel és szorgalommal a' királynak és a' mü felségünknek hódolni egyébaránt a' tü és érintett rokonitok hathatosbban törekedjenek, mennyivel inkább látni fogjátok hogy titeket 's rokonitokat királyi kedvezésünk 's jó akaratunk és kegyelmünk meg előzött. Melly dolognak bizonyságául jelen való levelünket titkos pecsétünkel meg erösitve adtuk. Költ Budán Úr menybe menetele ünnepe utánn közelebbi vasárnap, ugyanazon ezer négy száz hetven kilentzedik Magyar huszan kettődik Cseh országlásunk tizen egyedik évében. Eredeti oklevél masolat.

1473 Eossi Jankafy János.

1511 Ewsi Jankafy Máté éltek.

Ok adja elő magát ezennel e' megyei Szászok eredetéről értekeződni — Azon alkalommal midőn I. István Magyar király II. Henrik császárnak húgát Giselát nejül vevén innepileg haza hozta, sok Német nemzetségek jöttek bé Magyar országra 's onnan Erdélybe is, ilyenek vóltak e' megyében azok, kik Hospites de Zeck nevezet alatt IV Béla király' idejében emlitetnek. Azonban korán se vóltak ezek annyin, hogy egy nép-testet alkottak

vólna elejéntén; 's migleu II Geysá király 1141 a' mostani Szászokat Erdélybe szállitotta feltünetlenül éltek: de ekkor számosabban lévén ide telepitve a' nékiek szánt királyi földön (fundus regius) mind elnem férvén elszéledtek, különösön Besztertzét 's távulabbi vidéket is 1206 előtt jóval béülvén, e' várost épiték 's több falukat, ezek is az András király kiváltsági levelében Hospites Teutonici névvel czimeztetvén. Felmer Desericiussal és Benkő meg egyeznek abban (bár Eder nem látszik hinni) hogy a' több vármegyékben 's itt még a' Mogolok bérohanása előtt, ha nem mind; de igen sok helységeit a' megyének béülték 's a' földes urak földjeik mivelésére telkeik meg népesitésére a' Magyar birtokba bévétettek; mert a' mint ezt is Benkő beszélli: „ a' Magyar nemzet soha se töltötte bé a' földet melyet erővel foglal vala", ('s ebből következett hogy hazánk' legtermékenyebb környéke idegeneknek jútott, és abból hogy hajh! mindenkor a' jövevényhez a' Magyar több mint barátságos szivvel viseltetett) De Éder a' megyei Szászok' eredetét 's az ők jobbágyi sorsra jútásokat Brassóról beszélvén bővebben 's igy adja elő (Éder observat. Criticae ad Histor. Mart. Felmer pag. 80) hogy 1492 midőn némely Magyarok az Austriai házzal kö-

tött atyaſiságát szövetségét Ulászlónak helybenhagyták; — már akkor a' Szász közönségek' követjei 's személlyessei Szebenben vóltak egybegyülve. Továbbá 1553 Medjesen a' vajda jelenlétében végeztetett, 's két esztendő mulva Ferdinánd által is meg erősitetett: hogy a' faluk' lakossai külön semmi itéletet nehozhassanak, se hitet bé ne vehessenek, hanem a' pereket a' királybiró és Tanács eleibe vigyék. — Épen az, hogy a' Szász faluk magok szabadságokat a' hatalmasak erőszakja ellen 1553 tájáig oltalmazták, okozta az ők egybeköttetésöket a' városokkal; midőn ellenben némely Szász faluk, mellyek a' városokhoz lekötelezve nem vóltak már régen szabadságaikat elvesztve földes úri hatalom alá jutottak 's lassanként jobbágyoká zselléreké tétettek. Különösön 1458 parantsolja I Mátyás király (igy 1499-ben is Ulászló kir.) az Erdélyi nemességnek hogy a' mely Szászokat magok jószágaikban letartóztattak minden javaikkal együtt bocsássák szabadon Éder observ. Criticae pag. 104. e literis autogr.) Breviarium juris Transsilv. pag. 31, 32 magyarázható 's nyomozható innen is a' vármegyei Szászok eredete: meg történt az is, hogy e literis anni 1320 apud Vagner Diplom. Sá-

ros pag. 97) a' Teuto joggal élő Szászokra a' királytól, a' királyi birtoklás emlékezetének fenntartására, valamelly rovatal vagy dézma fizetés vettetett 's a' nemesek ezen helyeket vagy csak hasznait adományúl nyervén; idővel a' gondatlan Szász népek, lakosok előbbeni eredetes jogaikból lassanként kivetkeztettek, jobbágyi állapotra szállottak, 's néha midőn jó alkalom adta elő magát, királyi helybenhagyással is megerősittettek az ilyen foglalások 's erőszakok. Éder Observ. pag. 106. Szolgáljanak tehát a' lebeszélttek a' Doboka vármegyei Szászok' zselléri állapotjának néminemü esmértetésére, a' múltt korból. Ma nem minden „Szász" melléknevü falukban találtatnak Szászak; mert kikoptak.

Szászújöstt 1702 ólta birták: Sárközy János, Zabolay György és János, Toroczkay, Fogarasy, Bándy Gyenge nemesek.

1764 Zabolay Borbára Somlyay Jánosné.

1775 is Gyenge nemesek birtak benne.

14.) Moricz. O. Morocz. Kicsinfalú a' vármegye szélében. Birják Veselényi báró, Vass 's más nemesek. Földje, legelői erdőji hasznosak termékenyek. Határos Kolozsvármegyével. Lakosai Oláhok. Hitekre nézve Görög egyes. hitüek. Van helyben papjak 's fatemplomjok.

Lelkei száma: 222, házaié: 42. Piacza Besztercze.

15.) Máté. Derék falú. Bírják a' Haller grófok. Jó földjei, tágas legelői, szölői, erdöji haszonvehetök igen jók. Lakosai Oláhok egy. Görög hitüek. Van helyben papjak 's fatemplomjok. Határos Vermessel Besztercze vidékben. Lelkei száma: 456; házaié: 75. Piacza Besztercze.

1702 Haller István báró birta egészben.

16.) Bongárd. A' vármegye szél-szegletében fekvő kicsin falú. Birtokosai: Béldy gr. Kemény, Szentkereszti bárók, Ambaris nemes. Magában sovány földjét igyekező lakóji termékenyé tették. Bora igen jó. Erdője elegendő. Legelőji különbféleképen jutalmazzák a' reájok forditott munkát fáradságat. Lakónépe Oláh, egyes. Görög hitü helybeli papjakkal fatemplomban imádják a' teremtőt. Piacza Besztercze. Határos Besztercze vidékben Szent Györgyek. Lelkei száma: 285; házaié: 62.

1545 Solyomkövi Ördög Ferencz béirásképen egy pusztát vitézlő Karuly Dénezsnek 's jegyesének Ágnes nemes leánynak két ezer aranyban áltadta semmi jogot fenn nem tartván magának. Capit. Albens. Divers. Cottuum. Cist. 1. fasc. 6. nro. 8.

1575 septemb. 25. Vass György Kolozs várm. főispán nyeré adományúl Bátori István vajdától Bongárdi egész részjószágát Karolyi Sofiának Veres Jánosnénak hütlenség szennyén Huszti m. s.

17.) Veresegyháza. — Hogy merő szóhagyományokon 's úgy mondatott hipothesisen a' hitelt szomjuhozó éviró nem alapithatja állitásait; azt ki-ki tudja: de mü még is bár keblünk' forró ohajtása, hogy hazánk' édes anyaföldünk 's kedvelve tiszteltt nemzetünk' egyes esetei is valahára historiographia szerént felfedezve vólnának — Veresegyházáról az egy etymologiájánál fogva kivántuk megjegyezni: hogy az avúlttabb századokban, midön Erdély is csaknem Portugália vala az egyháziakra nézve, e' tájékat mellyen Veresegyháza áll a' Templariusak — a' Magyarok közt Veres Barátak — nevet viseltt rendje birta 1314 előtt. Ohajtanók, ha próbaállitásunkat egy valaki nálunk szerencsésbb vagy megczáfolná, vagy kútfőből igazolni kivánná. — Egyébaránt ma, Veresegyháza szép nagy helység. Birják: Veselényi báró, Érsek, Incze, Lapuhas, Rédey gróf, Zabolay, Vass nemesek. Földje; legelőji szölői igen jók, termékenyek. Bora erős. Lakják Magyarak és Oláhok. Azaknak régi kő szentegyházzak 's helybeli; ezeknek is egyes. Görög

helybeli papjak 's fatemplomjok van. Piacza Besztercze, Szamasújvár egyező távúlságra. Lelkei száma: 351, házaié: 81.

1545 Solyomkövi Ördög Ferencz, egy pusztát adott itt béirásképen Károly Dénesnek és Ágnesnek, jegyesének semmi joggal maga részére (nullo jure sibi reservato) Cap. Albens. Divers. Cott. Cista 1. fasc. 6. nro. 8.

1702 Rédey, Zabolay István birtokosoknak sóbeli hasznok vólt.

Majd Bándyak.

1777 is Zabolay Mihály birtak benne.

18.) Szász Ujfalú. O. Ujfalou. Nem kis helység. Birják: Mikó gróf, Bánfy báró, Csernátoni, Székely 's más nemesek. Szántóföldjei, legelőji, kevés erdője, még kevesebb szőlőhegyei természeti képében figyelemre méltó vonások: minél kevesebb mindazoknak kiterjedése, annál hasznosbbá teszi a' szorgalom mellyet a' Szász lakosok reájok forditanak. Ezek evang. lutheranusak, kiknek köből helybeli templomjok 's hitesorsos papjok van. Piacza Besztercze. Határos Lekenczével Besztercze vidékben. Lelkei száma: 519; házaié: 95. E' falú az evang. reformata részen leány e. megyéje Szász Czegőnek a' Nagy Sajói káptalanban. L. egyházi jegyzetek alább.

1486 juliusban határa kijáratott.

1607. Kolozsvártt decemb. 8. Mindszenti Benedek 's neje Bánfy Anna nyerik adományúl egészben fej. Bátori Gábortól.

1764 egyik birtokosa Bánfy Ferencz báró vólt.

19.) Kétel. O. Tyety. Szép fekvésü, kiterjedtt határú, jó boráról, erdőjiről, kövér róna szántóföldjeiről 's tágos legelőjiről dicsirt nem nagy falú. Birtokosai: Betlen gróf; Ajtay, Fráter, Gálné, Jékey nemesek. Lakosai egyes. Görög hitü Oláhok. Van helyben papjok 's fa templomjok. Határos kis részben b. Szolnak vármegyével. Piacza Dées, Lelkei száma: 207; házaié: 40. 1620 puszta vólt, mellyben részjószágot nyert Haller 'Sigmond.

1702 birt és lakott benne Bocskor Mátyás nemes.

20.) Bödön. O. Bigyji. A' vármegye' szélében fekvő nem nagy falú. Főbb birtokosa Mikó grófné. Sima legelői, szántóföldjei igen jók. Szölöhegyei lankások. Erdője nem sok. Van sós kutja. Lakják Oláhok nem egyes. Görög hitvallók. Van helybeli papjak és fatemplomjok. Határos Csaba Ujfalúval b. Szolnak várm. Piacza Dées. Népessége: 247 lélek; házai száma: 45.

21.) Encs. O. Jencs. 1386 Ench. Majd Szász Enche. Főbb birtokos földes ura Toldalagi gróf. Földje termékeny jól miveltt. Vize, erdője, legelői kedvezők. Szőlője jó bort ád. Határa szük. Határos b. Szolnak vármegyével és Besztercze vidékkel. Az egész megyét határ köre áltéri. Lakosai Oláhok egyes. Görög hitüek, kik helybeli fatemplomban imádkoznak. Papjak is van helyben. Piacza Szamasújvár, Dées, Besztercze. Lelket: 292 számlál; házat: 60.

Encsnek hasonfelét Betleni Betlen Gergely, Jánosnak fija, Jakabnak első, Olivérnek másod unokája 1386 januar. 15-kén, nyerte adományúl I. Károly királytól, Az adomány levelet Katona István Histor. Critica Regum Hungar. Lib. XI. pag. 136. leirja, mellynek nyomán Éder és Buday Ferencz. (Observat. Criticae ad Histor. Martini Felmer pag 58. — Magyarország polgári historiájára való Lexicon I. Darab 398 lap.) historiai hitelességgel adják elő, 's az emlitett adományt is. — Ide járúl azon erőség is, hogy a' Katonai királyi uradalmat (fiscalitas) 1758 Erdélyi kincstárnok Bornemisza Ignácz báró parancsolatjára fejdelmi ügyek igazgatója Selyei Tolnay János öszveiratván, akkór is Encs a' király részén csak egy ré-

szében, mint részjószág iratatt öszve, többi része pedig magános birtok vólt. Tanúság innen: hogy már 1386 a' király birta vala e' falúnak felét, 's mostani nevezete is vele együtt megvólt, állott. Eredeti kútfő. Tehát

1386 januar. 15-kén felét adományúl nyerék Betlen Gergely a' János' fia és Almakereky János' fijai: Péter és László. Birták a' tizennyolczadik század' első tizedéig békességesen (pacifice) Apafy Miklós itt végrendeleténél fogva nyolcz telket hagyott özvegyének.

1390. Pünkösd utánn nyoczad nappal László Ozdi (Fehér várm.) esperest és püspök vicariusa előtt Fehérvártt Betlen Gergelynek — az Encsi jószágban és mind két Borgó majarakban vólt leánynegyede, kiházasitási javai dosa (res paraphernales) 's minden egyéb névvel nevezett vagyonja helyett Margit nejének — mellyeket ez végrendeletében férjének hagyott vala — nemes férfi Tolmács Mátyás adott cserében 13 curiát (házat) 3 szőlőt, 3 szénafüvet, 46 holdnyi szántóföldet Beszterczéről és a' Beszterczei határból minden hasznaival együtt örökösön.

1607. decemb. 8. Viczei Mindszenti Benedek és neje Bánfy Anna fej. Bátori Gábortól részjószágat nyertek itt adományúl.

1620. januar. 15. Posonban Haller 'Sigmond fejd. Betlen Gábortól nyeri adományúl a' Betleni várat és az Encsi (akkor pusztának iratik) pusztabéli részjószágat. — Haller ekkór b. Szolnok várm. főispán. Liber regius.

1690 Kapy György itt vólt részjószágát eladta.

1713 februar. 1-sö napján II. (mint fejdelem) Apafy Mihály' (Encsi birtokos) halálával az Apafy fiúágnak magva szakadván.

1714 junius 19-én a' fejdelmi ügyek' igazgatója Pálfy György a' fejdelmet abba béigtatni akarta. Ellenszegezte magát a' Betlen nemzetség mint az Apafyakkal egy törzsökü testvér, 's annálfogva még fenn álló fiúág.

1728 szakmánrendje a' fejdelem számára öszveiratatt.

1756 majus 6-kától fogva a' Betlen nemzetség' képében a' fejdelem által inditott pert Betlen Pál királyi táblai elnök kezdé védelmezni; a' következet megmutatta mely hiven.

1758 a' fejdelem' számára szakmán rendje esmét öszveiratott: akkór a' fejdelem részén az uradalomhoz 11 háznép mint zsellér (inquilinus) négy népes telken lakó szolgált, hogy ezek hat-hat mindöszve 26 hetet évenként szolgáltak; minden telekről külön igás erővel is

(vectura) tartoznak; a' szolgálaton kivül minden szükség esetében Beszterczére, Borgóra vagy M. Láposra leveleket hordattak; dézmát a' kenderen kivül rendesen fizették; a' királynak külön korcsomárlás joga nem vólt, vagy ha vólt is azzal nem élt; a' többi birtokosok közt pedig ugyan az kiszabva nem vólt; kertelésre alig használható tölgy és nyir erdőji elhasználva találtattak; legelőji akkór is szükek valának: karácsontyúkját 14 xr-al váltották-meg. — Az előbb előszámitott tizenegy zsellérek közül Apafy Miklós maga nejének hagyott végrendeletében nyolcz népes örökséges (appertinentiata) telket, az eredeti ősi négy telket részekre szelvén. Kiről azok vérségi leszállással Betlen József grófra, erről pedig zálogon Losonczi Bánfy Ferencz báróra szállottak, kitől a' fejdelem visszaváltván a' katonai fejd. uradalomhoz ragasztá 1738. Eredeti oklevélből.

1759 majus 1-sö napján inditotta-meg a' fejdelem e' részjószág iránt a' pert akkori birtokosa Betlen Gábor gróf ellen.

1760 táján béirás által nyervén ez a' Betlen azt a' részét melly a' Katonai uradalom' sajátja; eladta Haller grófnak; kinek ivadéki közül való mostani grófi birtokosa. Más része a' Betlen ház' osztáljosainak magános tulajdonok.

1761 Somogyi Ferencz Bándy Ferenczneк ide való részjószágát elidegenité.

1794 vége szakadván a' fejdelmi pernek, az alperes Betlen nemzetségnek e' részjószág Maria Terezia által kiitéltetett.

22.) Vicze. O. Zsicza. Kies helyen alapitott nagy falú. Jelenleg birtokosai: Petky Antonia grófné Kremp báróné, és Augusztinovich. Minden nemű e' megyében honos gabonát gazdag aratással teremnek kertjei, földjei. Elegendő erdője. Szölöhegyei jó bort adnak. Igen kevés tava feneketlen méjségében sok halat táplál. Róna legelői számas juhakat és marhákat táplálnak, hány ezer méh zsibong rajtak! nyár hoszszában. Határos b. Szolnak vármegyével. Piacza Szamasújvár. Lelkei száma: 319; házaié: 99. Köznépe Oláh és Magyar csaknem egyezőleg. Van helyben azoknak fa-, ezeknek kötemplomjok papjok. Görög hitü. Itt is triumphált az idő az ősi kastélyon: csak a' pincze használható abból, többi része hallgatás lakta omladék.

A' Mindszenti magva szakadtt háznak családnak előnevét adta vala a' tizenhetedik század elején; mellynek kastélyos vára vala mig az idő vasfogai elnem örlék emészték.

1607. decemb. 8. Kolozsvártt fejd. Bátori Gábor Mindszenti Benedeknek 's nejének Bán-

fy Annának adományozta: Bathon, Chiabaka, egész falukat, ismét a' Betleni udvarházat és részjószágot, úgy Árpáston, Omláson, Egresben Oroszfaluban, Málomban, Beydd-ben b. Szolnok várm. — E' megyében: egész Viczét az udvarházzal együtt; 's Borzáson, Kételben, Enczy (Encsen) Szent Mártonban részjószágokat, és az egész Ujfalut (Szász-Ujfalut) Liber regius.

1650 a' Szamosújvári tisztán fejdelmi uradalom részéül a'hoz öszveiratott.

Majd a' Jábróczky nemeseket vallá urainak, kikről a' fejdelemre viszsza, arról a' Kemény báró nemzetségre szállott.

De mi előtt ez közelebbről történne, birták.

1690 Kapy György és Kapy Erzsébet. Amaz maga részét elidegenitvén.

1700 táján birtokosi: Kapy János Jábroczky Mihály valának. Ennek özvegye Kapy Erzsébet Apór István grófné lön; 's e' jogon főbb birtokosa vala Apór István gróf.

Második Rákoczy Ferencz 1705 novemb. 10-kén Zsibó és Örmező közt kemény csapással illettetvén ellenétől hatezer ember veszteséggel 's csaknem minden hadi eszközeit káré valva, megszaladott; és előbb Szamosújvárra, onnan Betlenbe vonta magát, 's innen Vicze

felé tartott, hól egy nyugtalan éjtszakát virasztván — mert a' szerencsétlent az éjjeli órák is üldözik — Magyar országra sietett. Cserey kézirat.

Az itt állott temetőbólt Szent Háromsági Szereday Borbálának Jábróczky Gábornénak — a' szóhagyomány szerént — nyolczvan évig elmállatlan tetemeit örzötte, mellyeket 1740—1750 fogadott békes keblébe.

A' Buzai járás 1828-ban az ország házára fizetett: 770 rh. forintat 25 x-árt c. p.

III. Kerlési járás.

1.) Szent Jakab. O. Szijákob. Népes helység. Betlen jogon birják: Kendefy Brencsán, P. Horváth Váró nemesek. Régiebb birtokosai a'Betleni Betlenek vóltak mint a' Harinayak osztályossai. Sok róna szántóföldjei, több bérczes legelői, szép szölői, nagy erdői, teljes sóskútjai jó karba heljeztetik. Lakják Szászak ev. lutherana hitvallók, kiknek helybe papjak 's kötemplomjok van. Határos Besztercze vidékkel. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 349; házaié: 82.

1766 febr. 7. Harinay Ferencz birván; a' dézma és bére két évig elengedtetett benne.

1702 is birta Harinay az utolsó.

2.) Fellak. Birják: Barcsa, Beteg, Felszegi, Szakács, Becsky nemesek. Nem népetlen falú. Határa hegyes - völgyes. Szölöhegyei jó bort termők. Van tölgyes erdője. Lakják Oláhok Görög egyes. hit vallók, melly hitre vannak szentelve papjak 's fatemplomjok. Határos b. Szolnok vármegyével Piacza Besztercze. Lelkei száma: 368, házaié: 66.

3.) Szász Czegö. O. Czigou. Több nemes földes urak közt felosztva bíratik. Birják: Felszegi, Bakó, Barta, Bodoni, Hatfaludy, Ferencz, Füleyné, Léska, Nyerges, Felszegi, Szabó, Székely, Tury, Ujlaky nemesek 's azoknak osztáljossai. Nagy határán rengeteg tölgy erdők, jó fekvésü szántó földek, jól mivelt szöllöhegyek terjednek-el 's váltogatják egymást. Határos Besztercze vidékkel. Piacza Besztercze. Lakosai Magyarok és Oláhok igyekezök. Azok ev. reformatusok, ezek Görög hitüek. Van azoknak helybeli kö-ezeknek fa templomjok és külön papjak. Lelkei száma: 406, kikből 40 nemes; házaié: 80.

A' hét Magyar hazában hajdan csak egy, — és ez Magyar országon — Balog nemzetség virágzott, ú. m. a' hires Balogvári. Korunkban ugyan ott jeles a' Galantai Balog ház. Erdélyben régebben az Alpestesi Balog ivadékok jeleskedtek. Közülök Alpestesi Balog Máté 1659

Nagy Váradi alvárnagynak rendeltetett a' Haller Gábor' oda való kapitánsága alatt Barcsay Ákos' fejdelemségében az ország' rendjei által. 1669 Torda vármegyei Felső Oroszii részjószágának Görgény Szent Imrei nemes udvarházának és ahoz biratott malomnak, Hunyad vármegyében Papp Almás nevü falujának birtokában megerősitetett. Utódi közül Hunyad vármegyei főispán vólt az utólsó magvaszakadt Balog, kinek leánya ma Lendvay vólt százados özvegye.

Ezen részszerént már elvirágzott, részint fenn lévő nemzetségeknél nem hisebb diszü, ösdedes nemzetség vólt a' Szász Czegő előnevü Balogaké; melly e' megyében harmadfél század alatt fenntündöklött. Szász Czegőn van nemzetségi temetője. — Szász Czegői Mauzoleum! melly a' tiszti pálján diszlett annyi Balog ivadéknak őrzed becses porait, 's melly a' többi közt hideg öledbe zárád Györgyöt kire Doboka várm. bízta vala köz ügyét 1722 évett, hogy azt az ország gyülésen védné; Györgyöt a' másodikat b. Szolnok vármegyei kir. adóhévevőt 1771 's utóbb főbirót 1796; Ferenczet e' megyebéli főbirói széket oly méltán birtt hazafit; Ádámat szintén vég lehelletéig Bellona vitéz fiját nyugalombérü őrnagyot: majd, mikór a' már-már elenyé-

szendő Balog-ház utolsó csemetéje — kinek napjait részemről hová későbbre terjedni ohajtom — a' századok' álmát kialunni leszáll gyászos enyhheljödbe, akkorrá a' háládatosság e' sorocskákat iratá epitaphiumúl:

Itt, hól a' szenvedő
Nyúgalmát felleli
Örökös bús csendjét
Átok nem terheli,
Nyúgosznak e' megye'
Elhúnytt csillagai
A' Czegöi-Balog-
Kihóltt Ház' fijai. (1.)

1702. birták Szász Czegőt; Mikó István, Balog János. Luczay István, Székely Pál, Bagaméry György, Pávay Miklós, Köblös Gergely nemesek és osztáljosak.

4. Kerlés. Oláhúl: Tyirális. Itt-e'tájon-az első keresztyén Magyar században szerzetes klastrom — nem tudatik melly szerzeté állván, a' Kunok' gyakori béütéseit 's prédálásait kinem állhatta, megürült-elpusztúlt. Mi utánn Salamon király a' Kunokat megverte 's elűzte, a' fenn maradott szentegyházba sok ideig isteni szolgálattételre járt egy-egy pap, többi közt Merkur Szent Jóbi apátur utobb

(1) Fájdalom figyelmeztetjük 's adjuk tudtára az olvasoknak hogy e' díszes nemzetségnek 1834 mart. 22 magvaszakadt 'Sigmond személyében.

Fehérvári nagy prépost, 's minthogy a' délesti imádság, Kyrie-eleison-non hangzott, utóbb ebből mái fenn érintett Oláh neve 1078 származott. Magyar neve is e' tájtt vette létét Buday Ferencz szerént.— Annyi százados nevű falú tehát Kerlés, jelenleg népes; de nem igen kellemetes helyezetű, a' Sajó vizéhez igen közel egy völgy nyiltán ál. Erdője tölgyes elegendő, völgyes és téres szántóföldjei tiszta gabanát, tágas legelői táplálatos füveket virányokat adnak. Van kicsin szölöhegye közép jóságú bórt termő. Piacza Besztercze. Lakosai Szászok ev. lutherana hitvallók. Van hellyben régi köszentegyházzak 's papjok. Nepessége: 511 lélek 100 házban létező. Az egész falút, 1700 ólta bírja a' Betleni Betlen grófi ház; jelenleg abból kettő.

Határának részeletes nevei: Makercza tisztássa kapta nevét 1070, hogy ama boldogtalan kórban midőn a' józan értelem vad igája alatt a' tudatlanságnak 's képtelenségeknek sinlödvén, egy varázslattal vádoltt Makercza nevü szerencsétlen aszszonyt egy Magyar katona itt megégettetett. Grita gödre a' hasanló nevü Magyar leánytól kölcsönözve Cserhalom hajdan cserfákkal és bokrokkal boritva benöve lévén azoktól kölcsönözte nevét. Ma is van cser erdője. Egy hegy szemlélhetőleg

innen Szent László hegyének és kútjának neveztetek a' régiebb hivektől. Az utolsó év száz' beállтával még bucsújárással tisztelék a' kegyes király' emlékét a' buzgólkodóbbak évenként.

Kerlé's historiai történetét Buday Fer. utánn igy adhatjuk. 1070 Salamon király megindúlván Dobokáról egész hadi erejével, éjjel Kerlés alá érkezett. Reggel látván Osul a' Kunok' fővezére, először fel se vette; de azutánn megtudván hogy jó erővel vannak a' Magyarok, egy Cserhalom vagy Kerlés nevü helyre vonta-fel magát és seregét, és onnan szóratta a' Magyarokra a' nyilakat. Felmásztak a' Magyarok ide csak ugyan. László herczeg négy Kunt ölt meg, az ötödik megsebzette; de ezt is megölte. Megfutamodtak a' Kunok, utánnok a' Magyarok. László is - noha sebesedve — utánnok ered és „látván hogy egy Kun egy szép Magyar leányt lovára felkapott 's viszi, üzőbe veszi azt, gondolván, hogy az a' Váradi püspök leánya lehet.“ A' kegyes leányzó a' Kun életéért esedezett; de László megölé ott helyben. A' herczeg lovának neve „Zúg vala.“

Emlékezetesé vált e' helység azzal hogy e' lebeszéltt viadalát László herczegnek a' Kun katanával választá a' megye jelesebb történe-

tei közül czimerének 1748 L. alább a' pecsét-szakaszt 's azzal is hogy a' járás nevezetét tölle vette.

Diszesiti e' falút a' híres Kerlési kert, melly kis körében kedvező természeti heljezetéhez képest pompás, meglepő, a' szebb izlés' példánya. Vrennek teremtő lángesze genieje látszik itt munkálkodni Betlen Lajos gróf úr' mivében a' ki alkotá 's szüntelen ujitja. A' kert bémenetelénél fa emelett festve, mellyel felülirás:

Siste viator, ubi natura stare jubet non adstupe artis; sed naturae delicas

Továbbad nem sürü Olasz nyárok sora közt az út, mellyet balról tiszta vizü csónakázható tojásdad tavacska magas nyárakkal keritve 12 öl h. 5 öl szél. vált-fel, a' vizet felülről egy kőoszlop önti belé, mellyet ezen igék:

Igy a' fatum kezéből néha tisztán majd zavarosan folydogál az élet

méltatják a' figyelemre. Majd egy patakká vált tévedező csermely partjától kis távulságra nyári hajlék tünik elő a' szerelem' istenaszszonyának remekelve irtt képével az ajtó' külhomloka felett. Jobbra andalogva szemléli Neptun nyúgalomra települt kőszobra a' hüs ár

nyékban csergedező 's egy pár fenyötől örzött kristály forrását e' sziklahegynek. — A' hodoló tisztelet, barátság, vérség, háládatosság, öröm monumentuma jön elő továbbá: ez a' természet kezéből tiz ölre meredett köszírt' sima oldalába vésett annyi nagyok és jók nevei 's válogatott, elmésségeik gyüjteményje. Nékem is júta egy lap ezen igék' metszésére:

A. 1832.

Hic nos, fatis agitatos, fuisse forte meminisse juvabit.

Szép a' természet, kinek szive van azt érezni, szép törvényei erősek szentek kötelei. Mi erősebb mi szentebb kötél pedig mint az anyai és szülötti viszont szeretet? a' hon esméret' szomja hogy e' helységbe vitt az eddig elé érintett szép ideálok által azt itt kielégitve lenni gondolám, 's imé mind ezek megtetézéséül a' legszebb miv a' fiúi háládatosság emléke tűnik elömbe: egy kerekded hamvveder ily rá metszett igékkel:

Memoriae Matris optimae B. Annae Vesselényi Filius Lugens Ludovicus Bethlen 1807.

Ez életnek futó örömeit mindenkór ezer áldozatokkal váltják meg; mennyivel dragábban pedig a' siron túli nyúgalmat?! de ha ott örök tavaszt, borútlan napokat háboritatlan ö-

römöket hiszünk reánk várni, meglkell futnunk a' vas pályát, igy nem léend borzasztó a' halál is, sem emlékezete. Illy magas erzemények mive vala azon odor (Grotte) mellyet e' regényes hajlék birtokosa munkás fáradsággal vájata keresztül e' kőszirten. Maga és maradéki számára készittette e' setét hüs szállást, hogy itt a' halál' intésére békében aludják ki a' századok álmát. A' sirboltot ilyen felirás czimezi:

Ohajtatt nyúgalmat csak ez helyben lelhetsz,
Hazádban csak ezen sötét útan mehetsz.
Itt lesz düledékké a' testnek pórfala
Itt válik hamúvá a' mi hamú vala.
Irtoztatos csendes e' sirnak méjsége,
Esmeretlen helyet fed gyász-setétsége.
Szegény szív! ha meg szünsz végre hánykolódni,
Zürzavarok utánn itten fogsz nyúgodni.

Az élet adás nyujtás és elmetszés fonalát képző párkák köszobrai, kaponya lámpa, mindenféle halált hozó eszközök a' paizsra függesztve, mellyen „pax vobis" olvasható, mint gyászemlékek e' temető állitója hősi lelkének élénk képzelő tehetségének tanúji. — Hogy avagy csak egy néma szobrázat tartaná fenn emlékét a' szent atyák eleven buzgalmának, kik itt valaha létezének, remete fészek is vájatatt itt 's kár, hogy ma változást szenvedve a' Megváltó' kőfeszületnél 's ezen jegyzeteknél:

Deus felicitas, homo miseria

Ismét

Inertibus horis ducere solicitae jucunda oblivia vitae 1824.

egyébben figyelmet nem von magára. — A' vadászház, a' természetes óságat vetélkedve követett mesterileg alakoltt romjai egy más épületnek, benne egy pánczélos eredeti kaponya, mint régiség maradványa; tovább számtalan vassarkantyuk, pánczélok, sisakok, dárdák, kengyelek a' közel lévő gödör televénye közt gyakran találtatva, háládatos érzést fakasztanak a' mostani hazafi' szivében azok iránt kiknek ezekben árnyékait itt lebegni sejti 's szent ereklyéit illetni szerencséje lehet. — Cserhalom - melly mezeje vala 1070-dik évben Geyza és László herczegek diadalmának, büszke tanúja e' megye czimerévé váltt bajnoki tettnek László herczeg és egy Kun katona közt, hól a' Magyarok és Kunok hajdan ellenséges 's most egybe békéltt porait setét cziprusak őrzik, mellyek levelei közt a' halál bús fuvalma lengedez — Cserhalom az a' szent hely mellynek megdicsöitetése ólta századúnkig 1826-ig pusztán állott emléke a' hideg évrajzokban, testvér hazánkfija a' Virgil' koszorújában osztozó Musák felkenttje Vörösmarti Mihály méltányla lelkes lantjára 's gyönyörrel ömledező

hexameter verseiben az Aurorában éneklé a' csatát melly itt ment végbe. Erdély' 's különösen Doboka-vármegye' nemzeti köszönete érte! — Azon tiz ölnyi, az elhamvadott tetemek által is nevekedett magas domb tehát, melly Cserhalom névvel esméretes Bonfin, Heltay, Katona, Pray és Buday Ferencz éviróinknál, elszigeteltt 's Betlen Lajos grófnak ősi birtoka, vidám lakhelye; itt épült a' kellős tetőn egy ház Olasz fedéllel nem égész négyszegre mithologiai szobrászatakkal, egyik homlokán

„1808 a' barátságnak szentelve"

másikán e' szép kivánat:

Delicias homini quales natura ministret
Prospice et exemplo gaudia misce meo.

magyarázzák az alkottatónak nemes érzetét. — Nyúgot néző oldalát e' dombnak gyümölcs- és vadfák fedik, hól remegő őzek szökdösnek a' gondos dajkálat által is ki nem pótoltt szabadságok utánn esengve. — A' gyértyános lúgosban e' kert fellapányán örömest késik a' szemlélő hogy a' mesterséges hintán juttassan múlatságat testének is; az eddig elé látott tapasztaltt tárgyakon szeme, szive lelke váltig legelődvén. Láthatára e' hajléknak másfél mértföld, öt falura terjedtt kilátással. A' Sajó vizén innen szemlélhető hat kövü székes malom

forog és öröl megszünet nélkül, kerekeinek zúgását a' már-már leroskadandó köszirt közel hozzá csendesen viszhangozván.

5. Sárvár O. Silivár. 1702 Sárváros. Vólt hajdan vára, klastroma a' János vitézei számára állitva. E' várról vette nevét a' falú, melly egyébaránt is sárvárnak gyakran járhatlan utszáira nézve méltán mondatik. Birják: Alsóné, Cserei, Bujtiné, Deák Lészay, Márk, Nagy, Pethő, Ráczné, Román nemesek; Josika báró. Meszsze nyuló határa, különösen a' Sajó folyama körül termékeny szép tölgy erdői, jó bort termő szöllői, vize, köve, legelői, igen jók hasznosak. Határos kis részben b. Szólnak vármegyével. Lakosai Oláhok Görög egyes. hít vallók. Van helyben papjok és fából épült kis templomjok. Az evang. reformatusaknak is áll helybéli régi kötemplomjok, kiknek papjok mind itt mind a' szomszéd Sajó Keresztúriaknak szólgál. Piacza Besztereze. Lelkei száma: 378; házaié 70.

1702 főbb birtokosai valának: Somay, Cserényi Mihály és Gáspár, Visky György, Gálfi, Hegyessy Mihály, Sebestyén, Daniel nemesek.

6. Szeredfalva. Néhól Szeredafalva O. Szereczel németül Reussen. Kitsin; de jó határáról ditsérhető falú. Birtokosai: Székely, Zsombory, Gyárfás, Véér (1820 ólta) ne-

mesek birják, mint Sófalvához tartozó részjószágot. A' Besztercze vizének a' Sajóba keveredésénél oldalban épült. Posta útja, kevés erdője, sok sós ereji, szük határához képest gabonát és nem sok bort termő oldalai 's kevés lupánya feljegyzésre méltók. Határos Besztercze vidékben Király Németivel. Piacza Besztercze. Köznépe Görög egyes. hitű Oláh, van helybeli papjok 's fatemplomjok. Szorgalmatos gazdák, házi körökben rendtartók. Nyúgotra hajló hegy alatt állandó készitett útja hamar haladattal biztatja az útazót. Lelkei száma: 249; házaié: 44.

1690 Nádudvari jog vólt egészben.

1796 zárva valának számos sós-kútjai, valamint ma is egy felvigyázó Obequitator (jelenleg Gombos Károly 75 Contrás alattvalóival) 's egy ú. n, Contrás ügyelete alatt. E' megyei Sajó melléki sós-kutak a' Szeredfalvi felvigyázó keze és hatalma alatt vóltak és vagynak a' Désaknai királyi sótisztség törvényhatósága alá rendelve.

Ötlött e vagy nem eszébe Édernek (Observati. Criticae ad Histor. Mart. Felmer 70 lap 3-dik 's több sor.) hogy Erdélyben Reussen Német nevű helység kettő van, nem vitatom; úgy azt sem, hogy a' Russen név Orosz névre mútatván az Oro-

szok a' Bissenusok utódi vóltak légyen, a' mit maga Éder se határozott meg. Hiszem azonban, hogy az érdeklett sorokban Éder a' Szeben széki Magyarúl Rüsz, németül Reussen Oláhúl Russ régentén Rwzy és Rewz falút érti és érinti, a' három nyelven lévő egy etymologiájú nevek hangzatánál fogva állíthatván hogy több Erdélyi helységek példájára — Rüsz Orosz gyarmat vólt légyen, a' mit Szeredfalváról oly külömböző Magyar, és nem rég ragasztott Német neve 's a' historiai adatak is hinnünk nem engedik. Hogy Szeredfalva I Mátyás királynak kedvelt múlató helje vólt légyen, bizonyitatlan szóhagyamány. — Napkelet felöl várának maradványai látszanak; de az idő ércz fogaitól el örölve.

7. Árokalya. O. Arkalie, szászúl Kallesdorf, Magyar neve magyarázza fekvését; mert árkok végzeténél egész térben a' Sajó nyúgott déli partján épült. Szász neve onnan eredett, hogy mikor a' Szászok 1142 Erdélybe Pray és Buday Esaiás szerént a' Moldvai Kunok által el-pusztitott tájokra szállottak, az 1070 sz. Tamás tiszteletére oda, hól ma az evang. luther. templom áll Bartos Tamás nevű kegyes ember, ki utóbb meg kopaszadott, szentegyházat emelt vala. Kopasz Tamás nevéről az ujjanon települt Szász gyarmat —

még találván olyanokra, kik Kopasz Tamást személlyesen esmérték — az általa kezdett és hamar meg népesültt falút Kallesdorfnak Kopaszfalvának a' Magyarok pedig a' hely fekvésénél fogva Árokaljának nevezték. Itt tehát 1070 a' sz. Tamás tiszteletére templom állott épen ott, hol ma az ev. luth. templom emelkedett. Határának részeletes nevei: Tamás tisztássa, Czigányok völgye, Velcsa gödre, Czegöi tető (határos lévén Czegővel) magas csúp, lá csetáte és Tatters kirche (Tatár templom). A' Czegöi tető alatt buzog ezen egész falú határán egyetlen forrás, melly igen hives és kellemetes. Lá csetáte neveztetik az itt déli részen vólt; de már csak a' könyvek által szóhagyományban fenn maradtt várról, mellyet a' Kunok 's utóbb a' Mogalok semmivé tettek. Tatterskirche egy halom neveztetik igy, melyről a' historia beszélli, hogy mikor II. Geyza alatt a' Szászak (ujabb korú nevezet) e' tájra szállongtak, ott valami templom maradványnyai találttattak. De nem a' Mogolok (hibáson Tatárok) hanem a' Kunok száguldozásai alkalmával, söt az előtt épittetvén; Tatterskirchenek kevesbbé se neveztethetik. — Árokalját 1713 ólta birja a' Betleni Betlen grófi ház, jelenleg Betlen János grófné özvegyi élelemül. — Egész

tája regényes. (romántos) Ha van az Olosznak Casertája, a' Magyar honinak Somlója; Erdélyis előálhat Árokaljával. Kivánatos az itt múlatás kinek-kinek, kivált kinek szive van hogy a' természet miveiben gyönyörködjen. Itt a' Sajó ḫús moraja a' godolkodó lelket el alandalitni az érző szivet örömbe és bánatba szenderiteni egyaránt képes. E' báj vidéken emelkedett ősi csarnokból, melyet félékeny nyárfák rejtenek, igéző kilátás kinálkozik nyaranként Céres mindennemű áldásaira; az ezernyi kereszt gabonákra mint lapányos kövér földjei gazdag gyümöltseire. Nincs oly' fagyas kebel, mely e' megyében egyetlen szép táj gyönyörüségeit — pompáját ne érezné. Kelet néző szollőhegyetskéji gazdag szüreteket adnak. Tenger simaságában legelőjit milliárd virányok illatos füvek szönyegezik, tarkázzák, mellyeknek meglepő külsöjök a' haszonnal vetekednek. Lankás szöllőjét szöllőmives kecsegtető reménnyel munkálja, hogy bőv nedvet szürend majd a' csüggeteg czukros gerezdekből, 's e' várakozás itt ritkán csal. Tölgy erdőji e' romántos körü falunak nagyok szálasok. Valóban Swanevelt' ecsetjének is tárgyul szolgálhatna Árokalja; illessük rá Kis János verseit:

„Én ha bár a' Sors legjobb kedvére
Lehetne is számot tartanom" és a' t·

L. Klio Györben 1825.

Lakosai Szászok szorgalmatos gazdák, tehetősök, ev. lutherana hitvallók. Van helybeli papjok és szép kötemplomjok. Lelkei száma: 617, házaié: 100. Árokalja és Kentelke ketten egy egyházi ev. Lutherána megyét alkatnak. Piacza Besztercze.

Hajdantabb Árokalja a' Csicsói (b. Szólnak várm.) majd a' Szamosújvári ugyan azon megyei tiszta fejdelmi uradalom sajátja vala.

1650 A' Szamosújvári tisztán fejdelmi uradalomhoz öszveiratott.

1690 — 1792 birta Bánfy György gróf, vólt sóbéli haszna.

1793 egy földmives szántván határán, két egymáshoz hasanló öntött réz tajiga kereket forditott ki ekéje, mellyek keresztbe tett négy-négy küllővel nagyságokra nézve kocsi első kerékhez hasanlitottak. Ezen kerekek hasznát fejtsék meg a' mithologusok; minthogy Romaiak egyházi eszközének magyarázhatók.

8. Kentelke. O. Tyintyelek. Nem kitsiny falú a' Sajó keleti partján sima térben. Birja Betlen gróf. Határa rona nagyan jó, legelője szük, szöllője erdője kevés. Utszái posványosok, egésségtelen levegőt okozók. Maga a' falú a' Sajó mosásainak kitéve van. Lakosai Oláhok nem egyes. Görög hitüek. Van helyben kis fatemplomjok és papjok. Lelkei száma: 511; házaié: 96. Piacza Besztertze.

A' szó etymologiáját Buday Esaiással követve; nem lehetetlen, hogy eredetét magának és nevének Kund vagy Kend egyik Magyar kapitány 889 év körül adta légyen. A' bizonyosbb hogy 1070 a' falú már állott, Határán egy kispatak mentire — melly a' Sajóba szakad — napnyúgotra nyugszik két halmotska, ezeket az elesett Kunok tetemeinek lenni vélik. Ugyan ezen 1070 évi környülmény adott kezdetet a' ma is meglévő Bunger pataka, völgye és utja nevezeteknek 1806 évben állitatot egy szöllőhegye's neveztetett György hegyének. Historiai okát ez elnevezésnek némelyek 1070 évre viszik azt mondván, hogy a' Kerlési ütközetben megszalasztott Bunger nevü fő Kunt György nevezetü Magyar vitéz eddig (igen közel Kerléshez) üzvén itt vágta vólna le fejét egy Magyar leány megölésiért.

1650 mint a' Szamosújvári tisztán fejedelmi uradalomnak hajdon negyvenöt egész alkotta faluk egyike öszveiratott és azok közé számláltatott.

Kentelke és Árokalja ketten egy ev. luth. egyh. megyét alkatnak.

1702 egészben Betlen gróf birta.

9. Sajó Keresztur. Derék falú. Birják nagyobbára Betlen jogon: Jósika báró, Csáky gróf, Cserényi, Somay, Nemes, Szederjesi Csa-

Bay, Cserényi Susánna, nemesek; és Kemény gróf; mindnyájan a' magva szakadtt S. Keresztúuri Keresztúry nemzetség utódi örökösi. Mezeje, szölői kiesek, igen termékenyek. Gazdag aratás reménye táplálja 's ritkán csalja itt a' munkás szántóvetőt. Erdője sok tölgy. A' Sajó, határát áltfojván több malmat hajt; néha kiönt, iszapol és ront. Számos sóskútjai nevezetes hasznat hozók. Lakosai Oláhok, egyes. Görög hitet vallók. Van helybéli papjok és fatemplomjok. határos b. szólnak vármegyével. Piacza Besztercze. Lelkei száma 496; házaié: 99. Határán jó rakott útja van a' szölők alatt nemmeszsze a' falutól.

E' faluról nevezet két elő neve Keresztúry nemzetség törzsöke vala számos sarjazatjainak e' megyében; mellyről a' nemzetségi sór; arról pedig, hogy a' Keresztúriak Erdély egén fenn ragyogtak légyen a' honi évrajzok bizonságok. Ott a' hól szeretett honunknak e' megyében hajdan virágzott; de a' közelebbi három század fólytában kihólt némely nemes nemzetségeit elöszámláltuk; előadtuk e' nemzetségnek nagyjait érdemeikkel egyetemben; elég legyen itt emlékezetjöknek egy pár hazafi sohajtással áldozni, 's Horatiussal mondani:

Ludimur, fortunae volueri ludimur impetu
Aeternum nihil est —

„Vadon alakokban hevernek a' büszke Ilion' maradványai, elesett a' hatalmas Visegrád: oda van Húnyad várának ditsősége: itt is csak vólt ev. reformatum templom, melynek puszta falai közt a' fül ma csak csendességet hall, a' madarak' napestig való csevegésén kivül. Egy nem régen kiásott hóltnak öltözete; pártája haja viselete arra mútatnak, hogy régebben Szászok laktak.

1702 birták többek közt: Toroczkay János, Czegei Vass, Székely nemesek.

10. Sajó Szent András O. Szvuntu. 1176 Igalia. Sok birtokosai közül valók: Balog, Bodoni, Boér, Dominich, Fekete, Fejérváry, Fejérdy, Farkas, Halmágyi, László, Nagy, Rosnyay, Szatmáry, Széplaky, Véér, Zsiska nemesek. Kies de nem nagy határát a' Sajó vize öntözi, mellynél fogva való mellék neve. A' Sajó elég nagy vóltában jó ízü halakkal tellyes és sebességével néhány malmat hajt. Gabonára nézve is igen termékenyek rona földjei legelői hasznosok völgyesek. Kevés szöllöiből jó nedv készül. Lakossai Magyarok és Oláhok. Ezek Görög nem egyes. hitüek helybéli papjokkal együtt. Van helyben fatemplomjok. A' Magyarok ev. reformatusok, helybeli papjok és régi kötemplomjok van. Lelkei száma: 312; kikből nemes 46; házaié: 40; mel-

lyek egy hoszszú utszát formálnak, csak ez egyből állván a' falú. Piacza Besztercze. Jó állandó postaútja 400 öl. Határos b. Szolnok vármegyében Udvarhelyel Somkerékkel.

1176. Igalia név alatt major vólt, mellyet Lób és Tamás nyertek adományúl III. Béla királytól; a' hól az újadománylevél szavai szerént szent András tiszteletére templom állott, mellyről utóbb mai neve származatt a' falunak.

1230 Chamának a' Lób fiának adományoztatott újadomány levél mellett IV Béla királytól. A' királyi függő pecsétes levél Mohaj alatt leiratatt.

1543 Cserényi Boldizsár előneve (praedicatum).

1594 a' Vas nemzetség hütlenség' szennyén birtokából kiesett.

1702 birták: Orbay György, Fehérváry Boldizsár, Erdélyi János, Sarrády Szarvady István, Vass, Bodoni, Haji András Tarkányi nemesek.

11.) Kajla. Népességéhez képest kicsin falú. Birják: Árkosy, Arkelán, Cserényi, Hegyesy, Lészay, Kósa, Makkay, Felszegi, Szabó, Székely nemesek; Jo'sika báró. Van nem nagy határán elegendő erdője, kevés szőlője. Legelői bérczek közt nem sok marhát 's még kevesebb juhakat táplálnak. Lakosai nem egyes. Görög hitüek Oláhok, helybéliek papjok 's fa-

templomjok. Határos Besztercze vidékkel. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 477; házaié: 78.

12.) Balázsfalva (Felső) Egészen a Cserényi nemzetség' sajátja ösdedes jogon. Erdője sok, legelője kevesebb, szántóföldjei még kevesebbek. Határos Besztercze vidékkel 's abban Törpényel. Vannak sóskútjai. Piacza Besztercze egy mértföldnyi távulságra. Lakosai Görög nem egyes. hitü Oláhok, van helyben papjak és fatemplomjok. Ez előtt Szászak vóltak; de 1777 már csak két háznépre kopott vala a' Szászság. A' dézma negyedet azonban népe az ev. luth. részre adja. Lelkei száma: 194; házaié: 35. Tata nevü puszta határán terjed-el.

13.) Balázsfalva (Alsó) Doboka vármegye jelenlegi honosai közül egyik legrégibb a' Cserényi Magyar nemes nemzetség, melynek ezen falú nemcsak előneve, de leányt nem illető ősi birtoka is. Lakhelye a' nemzetség' nagyobb részének. A' tizenhatodik század ólta állandóúl birta és előnevül használta, a' mint Mikola báró pazér dicsiretek, de nem méltatlan felhozása közt előadja. Két falú ezen örökség, mellyek nevezetjök 's természetes heljezetjök szerént is osztatnak Alsó és Felső Balázsfalvára. Az nagy helység; van bennek összeséggel 115 füstöt tartó szakmányoló gazda.

Sok áldását adta a' jótékony természet e' falúnak. Rengeteg százados bikerdeji mértföldeket fognak-fel széthoszszakban. Sóskútjai számosak. Szölőinek nedve jó asztali szinbór. A' gabona termesztés jó karban áll; termékeny róna 's oldalas földjei szorgalommal mivelteten. Pomona választott honjának bátran állithatni édesded-gyümölcs termő kertjeit. Flórát a' vidongó tavasz' ezer tarka virányi idvezlik. Pánnak szemei megelégültten nyúgosznak számos barmain, mellyek nyáran által legelnek zöld határán. Lakosai Oláhok nem egyes. Görög hitvallók. Kiknek helybeli papjak és fatemplomjok. Határos Besztercze vidékkel. Piacza Besztercze. Hajdani ev. luther. Szász lakosainak vólt kötemplomjok, melly a' Szászoknak innen kikoptával maga is elenyészett. Lelkei száma: 363; kikből 20 nemes; házaié: 70.

1700—1725 tájáig birta Cserényi György az alispán.

A' Chiereny nemzetségnek — melly a' mostani irásmód szerént alig egy századólta mondatik és iratik „Cserényi" régiségéről hallgatók, szóllottak arról Mikóla báró 's honi Liviusunk Benkő Erdély tudosainak előterjesztésében. Azt a' dicsősséget, hogy 1777-dik évig vólt tudosait Erdélynek munkáikkal egyetemben szerencsés lehetett tudni 's nyomtat-

ványban közölni, ugyan azon hiv emlékü Benkő ragadá-el mindenek elől. 'S ezeket előre bocsátva; keblemnek tenger ömledezése e' nagy Ház iránt — melly felett nem csak a' feledés alá jútandó régiség moha hanem a' soha elnem hervadó érdemvirányi is zöldelnek — Benkőt hiven utánozva 's a' tísztviselők' sorát felhozva — öszintesen iratja: hogy Chiereny Mihály vólt az a' ki 1592 munkáját irta ily czim alatt: Historia a' Persiai Monarkiabéli Fejdelmekről t. i. Tzirusról, Kambisesről, Dariusról, Kserksersről és a' többiről rövideden kiszedett Kszenofonból, Herodotusból 's több Auctorokból Chiereny Mihálytól Kolozsv. 1592. 4. — A' Tudom. Gyüj. 1825 évi VI Füzet 114 lap. Cserényi (ezt e?) a' népet régi historiák és mesék versekbe foglalásával mutattatók közé számlálja, de Benkőtől különbözve 1577-k évre. Akkori időben versekben irni — bár milly alakban és egyenlőséggel — elég érdem. És ez a' tudományos pályán. — Chiereny István vólt a' másik, ki ezen vármegye' főispánja huszonhat évek fojtában a' polgári gondok alatt honában; de azon idők szelleméhez képest mint banderiatus többször a' vérmezőn aratta borostyán koszorúját. Minden jónak nevében hiv emlékezettel

áldozom ezek' 's a' több elhúnytt Cserényiek árnyékinak, idvezlem az élök' személyeit! Kiket a' régiség el nem fedett tudhatók e' nemzetség főbb érdemű fijai közül: Chiereny László élt a' tizenhatodik század elején; emlékét kivivá egy sirkő, mellyet mostanság A, Balázsfalván talált ugyan e' nemzetség egyik fia Ferencz ilyen felirással: „Ladislaus Chiéreny A. 1519.“ Ekkór éltek Chiereny Márton és Ferencz is a' Borgói havasak kijárói 1517. Metalis reambulatio. Még eznn századból valók a' főispán (e' megyei és könyviró már emlitett Cserényiek. — A' tizenhetedik században Cserényi László élt, a' ki 1603 a' fejdelmi méltóságdüh lobogtatta dandárát követvén Székely Mozesnek Brassónál julius 17-kén elesett Rádul Havasalföldi vajdával tartott ütközetben. Még ezen 1603 Erdély' gyászos néző szinét távulról kesergeni Kárásebesen állapodtak vala-meg: Cserényi Ferencz, Betlen István a' fejdelem öcse, Csáky István és Toroczkay András 's mások is. Ugyan e' század tünteté-fel Cserényi Farkast: élt 1600—1640 táján; neje vólt Betlen Erzsébet Iktári Betlen Mihálynak és Zombory Borbárának leánya, sogorfele és hiv kincstárnoka fejdelem Betlen Gábornak. Az érdemet méltányolni mindég kész fejdelem, végóráiban

elnem feledte kedvelt hivét Cserényi Farkast, 's bár múlandó kincsel kivánta jútalmazni: egy száz darab aranyal tele aranybillikomot hagyván végrendeletében nékie 1629.

1610—1630. B. Szolnok várm. főispán vólt, midőn Erdélyi István Torda várm. főispánnal együtt külföldről a' Kolozsvári Szász ev. reformatusok óvári oskolájába miveltebb papokat és tanitókat szállitott Brandenburgi Kata' rendeletéből.

1624 martius 4-én Kassáról Chereni Farkasnak és Toldalagi Mihálynak mint a' fényes Kapuhaz küldendő követeknek utasitás adatott.

1628 majus 12-én Alsó Balá'sfalvi Zerény Farkasnak mint a' Római császárhoz menő követnek útasitás adatik.

Cserényi Márton új adomány levelet nyert az egész A. és F. Balázsfalvi jószágról, melly akkór Sárvárt és Kajlát magában foglalta. — A' tizennyolczadik századból Cserényi Györgyöt, mint alispánt, Cserényi Istvánt mint előbb adó-bévevőt utóbb főbirót tisztelte e' megye. — Jelenleg hat fijakban virágzik e' nemzetség: szolljanak a' megye rendjei az Ők dicsiretökről, mert münket az irói helyezet tilt tovább ömledezni.

Miólta nemzeti fejdelmeink alatt vólt borongos ege Erdélynek az Ausztriai Ház' dicső uralkodása által felderült, mindeddig egyszer vala hazánk oly szerencsés hogy koronás főket tisztelhete hátárain belől. Első Ferencz urunkat 's Carolina Augusta Ő Felségöket láthatá ama mindég feledhetlen 1817-dik évi augustusban. Legnyertesbb vólt pedig ez úttal e' megye, melly örömhodolatát Urunk 's Nagyaszszanyunk iránt a' Magyar törvényhatóságok közül legelőbb bizonyithatá-bé Alsó Balázsfalvának határain. Itt ekkór Széplaki idősbb P. Horvát Daniel a' megye alsó kerülete nemesei képében magát Urunkat; a' Császárné Ő Felségét pedig mindnyájok nevében két Cserényi hajadonok idvezlették a' bennek helyezett szép reménynek telyesen megfelelve.

14.) Galacz. Derék falú a' vármegye szélében. Birja Veselényi báró, az a' ki a' Búzai járásban Kékesnek birtokosa. Sok róna szántó földjei, tágos bérczes-völgyes legelői, szálas tölgy- erdői, jó bora természeti minémüségeit czimezik. Lakosai Oláhok 's kevés Magyarak. Azok Görög nem egyes. hitüek, van helyben papjak 's fatemplomjok. Piacza Besztercze. Határos Besztercze vidékkel. Kékes és Galacz sok birkajuhaknak tanyája. Lelkei száma: 436; házaié: 79.

1679 Galacz. (mellyik a' négy közül Erdélyben?) lakosai felette elfogytak és szegényedtek valának a' honi sok viszontagságak miatt, 's azért ezen évi Károlyfehérvári országgyülés 25 törvény czikkelénél fogva az adó alól nagy részben felmentödtek.

1702 birták Bánfy gr. és Veres Samuel nemes.

15.) Harina. 1246-ban Hevina névvel olvastatik. Előbb Farkas majd Harinay vezeték neven esméretes régi nemes nemzetségnek honja 's ma nem néptelen falú. A' Harinay közelebbi jogon birják: Kemény báró, Teleky özvegy grófné, Boeskorné, Gyulay, Hollakyné, Hucs, Olosz, Veisz nemesek. Fekszik a' vármegye határán. Nagy határa gabona termesztésre legelőji marhák tenyésztetésére, erdőji tüzre épületre igen jók hasznosak. Szölőji sem megvetendő bórt adnak. Lakosai Oláhok egyes. Görög hitvallók. Van papjak és fatemplomjok. Van a' rom. catholica részen is egy házi kápolna. Határos Besztercze vidékkel. Piacza Besztercze. Határának kevés részén Szeredfalvára a' falú' közepétől kezdve jó postaút vezeti az útast, egyébaránt e'félen a' posta út Galaczon Harinán Szeredfalván keresztül menve, itt két felé szakad: egyik ága éjszak felé Magyarosnak tart és Hentelke 's Sajó Keresztúr és S. Sz. András, másik ága napkeletre Sófal-

va mellett Beszterczére siet. Lelkei száma: 518; házaié: 120.

A' Harinay nemzetség' fenn létét 's hajdani virágzatát eléggé bizonyitja a' nemzetségi sór, mellyből látható, hogy nem csak ezen helységben, hanem hazánk' egyéb részeiben is mellyszámos leányág-maradéki légyenek az utólsó magvaszakadtt Harinaynak.

1282. Negyedik László kir. Benedek nap. a' Hernád (Hornád) vize melletti táborban Szaka major (villa) mellett kiadott kir. levelében az Erdélyi püspöknek Péternek a' Szászok által elpusztitott elnépetlenültt jószágaiban, többek közt e' megyében Harinára és Bylekulra (Bilak) mint akkór ú. n. majorokra szálandó új telepeket a' vajda' vagy főispán' 's minden birák' itilete köréből (törvényhatóságából) kiváltságilag kivészi általjában (penitus) 's csak a' püspök hatalma alá bocsátja, a' legnagyobb (ardua) eseteket kivéve, mint nagyapja Lászlónak Béla kir. is cselekedett vala. Fred. kútfő. Ekkór tehát Harinát és Bilakot birta az Erdélyi püspök, mellyeket az előtt a' Szászok felprédáltak vala több helységekkel együtt a' Szamos folyamán. — Birta ekkór Erdélyben a' rom. cath. püspök Sárdot (Fehér várm.) Szentkirályt (Torda várm.) Kolo'svárt mint majort, Sybó- Kip- és Keresffő

majorokat (Kolos várm.) Doboka várm. az érintetteket; Szolnok várm. Zilah és Tasnád majorokat; Szatmar vár. Ebe- Bihar várm. Barátpüspök majorokat.

1702 birta és lakta Macskásy László a' Szent Márton Macskási előnevüek közül való.

16. Magyaros. Derék nagy népes falú. Nevét nem a' magyarófától, melly határán egyetlen-egy se találtatik, hanem hajdani Magyar lakosaitól kölcsönözte 1070 táján. Birtokosai: Josinczi báró, Bodoni, Balog, Gálné, Bocskorné, Szentgelliczey nemesek. Sima tágas határa mindennemü gabonát gazdagon terem. Legelöji zsirosak 's számos sós erekkel fejérelők a' marha tenyésztésre hasznosak. Szálas erdők boritják hegyeit. Szölőhegyek is láttatnak határán. Szorgalmatos tehetős lakosai Szászak és Oláhok. Azok ev. lutheranusak, ezek Görög egyes. hitvallók. Mind két felekezetnek helyben papjak 's azaknak köből ezeknek fából külön templomjok áll. Piacza Besztercze. Határos Besztercze vidékkel. A' Görög nem egyes. pap egyszersmind esperest. Lelkei száma: 515; házaié: 111. Valamint a' múltt század' fojtában 1750 kezdve 's közelebbről feküdt gyakorta és húzamosan, úgy jelenleg is lovaskatonaság fekszik itt, mellynek rend-

szerént egy százados a' tisztje a' ki a' köztárból épültt tiszti házban szállásol.

Nevezetes a' Görög nem egyes. Oláh templom arról, hogy külső oldalán szent Lászlónak képe a' mint a' Kun vezért megöli, függ, melly ide Kerlé'sről a' már elpusztúltt Cserhalmi kápolnából hozatatt.

17.) Nécz. Kicsin falucska. Birják: Baldácsyné, Bota, Kozmáné, Nagy, Barcsay, Gálné, özv. Teleky grófné, Gyulay, Biró, 'Sombory örökösök, Szentgerliczey, Máriafy, Tarcza nemesek. Erdője van tölgyes, egyébaránt határa nem tágas. Köz lakosai Oláhok egyes. Görög hiten. Papjak és fatemplomjok helyben. Határos Besztercze vidékben Fehéregyházzal. Piacza Besztercze. Népessége: 146 lélek; háza száma 36.

E' járás pusztáji:

a.) Cziger. Mikór, ki által és mi jogon idegenittetett-el bizontalan: elég az a'hoz, hogy a' Beszterczei közönség mint földes ura birja ezt a' szép erdő- mezőséget régólta, melly természeti heljezetére nézve e' megye határán belöl áll.

b.) Fatatelek 1243 Fatatelekét Herman és Lentenek nyerék adományúl IV Béla

királytól 's akkór „földnek“ iratik az adománylevélben. L. Hermán birtokosi vezérnév alatt. Tartozna F. Balázsfalvához. 1700 birta Cserényi Mihály. Jelenleg Nagy Demeter és Törpény Besztercze vidéki faluk sajátja.

1442. Törpény, Chege nevet viselt és akkór puszta vólt, mellyre utóbb épült a' falú mostani nevét nyerve.

Adatt a' Kerlé'si járás 1828-ban a' haza háza megörökösitésére 572 for. 4 3/4 x-árt c. p.

IV. Borgói járás.

1780 tájáig e' járás természetileg legnagyobb vólt a' megyében.

1717 augustusban a' Tatárok által elpusztitatott.

1785—1790 tartozott a' Szász Budaki járáshaz Torda vármegye keblében. Faluji a' vizek folyama rendjén:

1.) Kiss Budak. Szép tájáról jeles helység Birják: Csike, Fogarasy, Zsombory, Gergely, Keresztely, Mara, Rimay, Ugron, Székely nemesek. Számos sós erei, hideg éghajlatjához képest elég termékeny földjei, elegendő legelöji, nem sok erdöji feljegyzendők gazdasági tekintetben. Ugy jelenleg kezdett kevés szölöje; a' Budak vizin jó lisztelő malma,

12 ölnyi hidja. Határos egyfelől ú. m. kelet és délközt Ráglával a' Borgói (a' régibb irományokban Borgót Pottendorfnak olvashatni) határörző vidékben és éjszakra Szász Budakkal Besztercze vidékben. Lakosai nem egyes. Görög hitü Oláhok, kiknek van helyben papjak 's fatemplomjok. Némely Szászak is lakják. Év. reformata egyházi megyéje, anyamegye — leánya Besztercze — pappal templom nélkül. Piacza Besztercze. Népessége: 617 lélek; házai száma: 100. Egyéb köve nincs csak kovacs 's ez havasos vóltára mútat. Emeletes három dombon áll a' falú maga mellyből kellemetes kilátás van azért, hogy a' csak nem megmérhetlen ronaságból magos hegyek emelkednek, mellyek sürü ködöktől untalan boritatván fellegekkel mérközni látszanak, tovább pedig messzefeketelő fenyvesek múlatják a' szemet. Pünkösti havában útaztamban tanúja valék, hogy, lomhán tévedező vízének ligetei közt a' tavaszi reggelt köszöntő madarak diaphoniája édesen zeng, mellyet a' természet elbájolva szent figyelemmel hallgat."

E' falú vala a' kedvezőbb történet' oly' választottja hogy a' Rettegi nemes nemzetségnek előnevét adhatá, mellynek fijaiban a' hazafiság 's honi- törvény esméretek mindég párositva vóltak. Adja a' magyarok védistene, hogy ha-

sanló oszloptagjain nyúgodjék e' megye bátorsága rendithetlenül hová később időkig! L. alispánok, főjegyzők 's dézmabérszedők' sora. 1657 e' nemzetségből Bettegi István áldozatja lön a' II Rákoczy György Lengyel-országi fontolatlan háborújának.

1702 K. Budakat birták és lakták: Simonfy, Várady, Zsigmond nemesek; amannak birtoka Cserényi Jánosé vólt, a' ki épen akkór perelt érte, Löventhal báró' Petky Mária' és Antonia' grófnék' 's Récsy Jó'sefné.

2.) Ardány. Kemény gróf birtoka. Erdője sok földjei legelöji nem nagy kiterjedésüek. Lakják egyes. Görög hitü Oláhok, kiknek helybéli papjak 's fatemplomjok. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 368. házaié 56. Határos Oláh Budakkal a' határörző katona vidékben.

3.) Fris. A' Sajói havasak aljában álló rendetlen falú házaira nézve. Kemény gróf', Löventhal báró', Petky Mária' és Antonia' grófnék 's Réti Jó'sefné' birtoka. Hideg éghajlatja miatt határát sok múnkával teszik termékenyé lakosai kik Görög egyesültt hitü Oláhok. Van helybéli papjak 's fatemplomjok. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 168; házaié: 30.

4.) Felső Sebes. Kicsin falú. Kemény gróf birtoka. Mint havasos helyen fekvő határának legelöji haszonvehetőbbek szántóföldjei-

nél. Erdője bükes bőven van. A' Sajó vize egyik forrását vadon szirtjei közt veszi. Népe Oláh egyes. Görög hitű. Van helyben pap és fatemplom. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 317; házaié: 34. Határos Kolozs vármegyével; havassai Torda vármegyével nyúlnak egybe.

5.) Alsó Sebes. Nagy falú a' Kemény grófi nemzetség', Löventhal báró, Petky Mária és Antonia grófnék' sajátja. Földje sivatag, legelői vadak. Erdője sok bük és fenyő. Forrásai fris vizzel kinálkozók. Lakják Oláhok egyes. Görög hiten. Van papjak 's fatemplomjok. Határos K. Sajóval és Gledénnyel Kolozs vármegyében. Piacza Besztercze, Teke, Szász Régen. Népessége: 407 lélek; háza: 64.

6.) Solymos. 1682. Olymos. Kicsin falú a' Nagy Sajói uradalam' része, a' Kemény gróf 's osztáljosai birtokában. Jó határa van gabonára szénára nézve; vize fája nincs elegendő. Egyesültt Görög hitet tartók Oláh lakósai. Helyben papjak 's fatemplomjok. Határos O. Budakkal a' katona földen. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 127; házaié: 28.

7.) Várhely. A' Borgói és Beszterczei 's kevésbbé e' megyei havasok' aljában épűltt nagy falú. Birtokosai Kemény gróf; Máriafy, Katona nemesek. Határa szemnek kellemetes regényes; de terméketlen. Homorodott keskeny

nyúlánk szántó földjei babot, zabot és törökbúzát teremnek; egyebet alig. Füve is vad és savanyú. Erdője szük. A' Budak folyóban, melly keletéjszakra a' falút kettéosztja hasznos malma forog házai sorában. Lakosai Szászak és Zsidók; azak hatvan ezek húsz házban lakók; általjában pedig lelkei száma: 428; házaié 80. A' két nemzetből egyszerre két falúbirója van. A' Szászak termetesek, tehetősök, csinosságról jelesek, vallásosak. Az ínnepet megelőző délesti áhitatosságra mezei munkájokat is félbe hagyván buzgón sietnek a' templomba. A' Zsidóknak zsinagogájok 's a' Szászoknak önhitökre szenteltt ev. luther. templomjok van helyben kőből cseréppel fedve, melly saját költségeken 1824 megujitatott. Rabbijok azoknak 's ezeknek papjok helybeliek. Határos Besztercze vidékben Solnával és a' Borgói katona földben Ráglával. Piacza Besztercze.

8.) Simontelke. Nem nagy falú. Birják: Felszegi, Almády, Tury, Halmágyi, Székely, Zsombory nemesek. Kevés erdője, több legelői, kevesebb szántóföldjei vannak. Lakosai Olahok nem egyes. Görög hit vallók; van papjak 's fatemplomjok helyben. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 310; házaié: 50. Határos Malomárkával Besztercze vidékben.

1702 lakták és birták: Almády István, Simonfy.

1777 Jánosy, Halmágyi nemesek.

9.) Serling. Kicsin helység. Birja Lázár gróf. Sok erdője, kevés mivelt földje, elegendő legelője, vize a' Sajó élhető falúvá teszik. Lakják Oláhok egyes. Görög hiten. Van papjok és fatemplomjok. Piacza Beszterce. Határos Beszterce vidékben Nagyfalúval. Lelkei száma: 118; házaié: 22. Beszterczére vezető egy nevezetes út itt megy át, innen több falút e' megyében nem érintvén az útas mig abból kihalad.

10.) Berlád. O. Burla. Kicsin falú a' vármegye határától nem meszsze. Birja Kemény gróf. Sok erdője kevés földje, kevés legelője, vize a' Sajó. Népe Oláh egyes. Görög hiten helybeli pappal és fatemplommal. Piacza Beszterce. Határos Beszterce vidékkel. Lelkei száma: 132, háza: 23.

11.) Nagy Sajó. A' Sajó vize partjain épültt e' megye legtágosbb rónaságában nagy kitérjedésü minden tekintetben melléknevére érdemes falú Feje ezen nevezetü uradalomnak. Birják özvegy Kemény grófné, Katona Zsigmond maradéki, Máriafy nemesek. A' Sajó vize alig hömpöjög éjszakkeletről Felső és Alsó Sebesen által nihány pár ezer ölnyire, éri e'

megye határában a' nagy Sajóit, mellyet két részre oszt. E' viztől vette a' falú nevét már 1230 ólta. Mint havas aljában fekvő, határa sivatag ugyan; de az igyekezet termékenyé tette régólta. Havas- erdőji sok vadat kebleznek, róna földjei 's legelői igen nagyok haszonvehetők. Lakják Szászak és Oláhok. Azok ev. lutheranusak, ezek nem egyes. Görög hitük. Mindkét felekezetnek helyben papjak 's régi izlésü derék kötemplomaik vannak. A' lakosok serény gazdák, tehetősök vallásosak buzgók. Van Nagy Sajón ev. reform. káptalan, mellynek Decánja (annyi mint esperes) 's hivei noha evang. lutherána hitvallók, mindazonáltal az ev. reform. Clerus törvényhatóságához kapcsoltattak még a' honi fejdelmek alatt. Ezen egyházi törvényhatóság' ily megcserélése némely ev. reform. egyházi megyék potlásául történt. Az itt való ev. lutheranus pap egyszersmind a' káptalan Decánja, az ev. reformatus pap pedig a' rendes (ordinarius) jegyzője. L. többet alább az egyházi jegyzetekben. — Az uradalom részei részszerént egész faluk, részszerént részjószágok: Várhely, F. és A. Sebes, Ardány, Solymos, Fris, Berlád. Határos Besztercze vidékkel és Kolozsvármegyével. Piacza Besztercze. Lelkei száma: 970; házaié: 190. Fejdelem Kemény Jánosnak választatt mú-

ható helye vala Nagy Sajó, hól a' háládatos maradék némelly saját házi bútorait máig hiven oltalmazva méltó kevélységgel mútogatja a' lelkesebb idegeneknek.

1517 Csulaky György Sajói ispánnak (comes) iratik ön maga által mint határjáró a' Borgói havasakra nézve.

A' Vécsi (Torda várm.) uradalom részéül 1550—1558 birta Szentiványi Kendy Ferencz. Ezt Izabella fejdelem-aszszony 1558 septemb. 1-jén éjfél utánn meggyilkoltatván, e' falú fejdelmi jószággá vált 's ezen a' jogon szállott Bátory Zsigmondra. 1599 lemondván a' fejdelemségről Bátory; a' Sajói jószágot kikötötte 's maga magános számára kivánta marasztani, mellyet Bátory András (inkább pedig a' haza' rendjei) által is engedett, a' kit maga helyett rendele és neveze Erdély' fejdelmének. De Bocskay István 1599 martius 21-kén a' Medjesi országgyülés alatt ellene szegezte magát a' Sajói jószág iránt tett végzetnek. Bátory Zsigmond tehát nekie a' Dévai várat és uradalmat engedte Sajó helyett 's még egyéb jövedelmeket is rendeltt számára Medjes székben és Besztercze vidékben. A' csere egyezés a' Kolozs Monostori Convent előtt ment véghez;

oda heljeződvén bé a' cserelevél. Bátory Zsigmond halála utánn viszont fejdelmi jószággá vált.

1599-ig fejedelmi jószág vólt tehát; de ekkór Bátory Zsigmondnak mint magános birtokosnak adatott, midőn mint várról emlékezik rolla Felmer.

1670 táján birta I Apafy Mihály fejedelem is.

1682 a' Nagy Sajói uradalombeli minden jobbágyoknak, azok fijainak, lovainak ökreinek tulkainak teheneinek, disznoinak jubainak, méheinek adójinak, szokásoknak, szolgálatjoknak, ajándékoknak, birságlásoknak, korcsomárlásoknak, szölöhegyeinek, szántóföldjeinek, kaszálóréteknek, tavajinak, folyóvizeinek, malmainak erdejinek és havasainak u r b a r i u m a (szakmány rend) hüségesen megiratatt Dioszeghi Daniel és Szkorai András által.

Száma vala a' jobbágyoknak 74.

A' parasztok praestatioja (szolgálattétele) vólt az, hogy tartoztak rákot bövségbon adni a' konyhára 's egy hétig kaszálni más hétig aratni éjjelenként a' lovak mellett strázsálni

P a p o k Theisler Daniel a' Szász eclesiának predicatora (megyés papja) Szász Capitulumhoz (káptalanhoz) h a l l g a t, a' S a j ó i d é z-

mának quartaja (negyede) neki cedál (öt illeti) a' sertések dézmáján kivül.

Második parochíalis (e. megye) házat birja a' Calviniana (ev. reform.) religion (hiten) lévő Magyar pap a' Dominus és Dna. terrestris (földes úr és aszszony) collatiojokból (adományából) cum omnibus appertinentiis (minden ragaszték örökségekkel)

Nemesek és nemes fundusok (házhelyek)

Kiss Budaki Rettegi István

Páris István.

Ö. Teleky Anna.

Vég Miklós özv.

Turóczy Szabó Mátyás.

Jó Birtalom.

Olymos, Paszmos határszélek Kolozsvármegyéből úgy Szentivány.

Tavak vóltak számszerént kettő.

Malom és tilalmas patak. Van a' falúnak a' falú között lefolyó havasról jövő két halas patakja, mellyekben fejér-halak, semlények, és hövi-halak találtatnak. Ezeknek egyike Kis-Sajónak mondatik. Másik vize Nagy Sajónak neveztetik; 12 for. büntetése a' halászatnak.

Van a' Kissajón lisztelő-kása- és kendertörő malom.

Császáriadó az egész falujé 57 for. 60 pénz; ezt két úttal administrálja (fizeti-bé)

Praesidium adója A' katonák fizetésére évenként 10 for. 40 pénz simul et semel (egyszer'smind)

Gyüléspénz minden országgyülés alkalmatosságával administrálnak (fizetnek-bé) falustól a' vármegye Tisztjeinek Gyülés pénzt in Summa (öszveséggel) 2 for. 40 p. toties quoties (mindannyiszor)

Földes urak és aszszonyok adója esztendőnként minden házas és külön szolgáló Szász ember tartozik úgy nevezett szent Márton adójába egy forint árú musttal.

Ajándékok

Minden Szász jobbágyok adnak egyetemben (in concreto) évenként egy kövér vágó marhát karácson napján, vagy ha elmúlatják akkor, tavaszszal egy borjus tehenet.

Külön ád minden egy tyúkot 's négy véka zabat karácsonban. Van három szüntelen való mészáros, kinek hat-hat forint adatik kereskedésre — ezek egy veder fagyút adnak évenként, 's minden marhától 28 font húst, nyelvet, lábakat, vesét és beleket adni az udvarnak; a' lemondó mészáros a' hat fórintot viszszafizetni tartozik.

Birságlások

A' vér . . . . . 12 for.
A' kéh . . . . . 80 pénz.
Paráznaság . . . . 12 for.
Lopás . . . . . 20 —

Ezeknek 1/3 a' tisztet 2/3 a' földes urat és asszonyt illetvén.

Dézmálások rendi

Minden gabanájokból tizedet adnak-juhokból, méhek rajzásából is, ha tizre nem telik két-két pénz a' váltsága-a' sertések csak maktermés idején dézmáltatnak, azokból is tizből egy; ha nem telik, annyi pénzel redimálja (megváltja) a' hány hétig jár a' makkos erdőn, A' gabona-méh-és bárány-dézmáknak quartája (negyede) de egyéb nem; a' Szász Parochiához (megyéhez) tartozik.

Szolgálatjok rendi

Szántás, vetés és kaszálás aratás idején hetenként két-két napot dolgoznak magoknak, ha az uraságnak magok erején három nap szolgálnak, három nap nékiek engedtetik; ha egy hétig magok erején szolgálnak más hét nekiek engedtetik; ezen kivül második héten szokták szolgálatjokat contribuálni (adózni) — a' zsellérek pedig télben-nyárban harmadik héten szolgálnak.

Korcsoma a' földes úr- és aszszonynak árbitriumában (tetszésében) áll, ha continuo (szüntelen) korcsomát akar tartani- az alatt mig a' földes úrnak és aszszonynak korcsomája van, a' lakosoknak korcsmárlása és a' vidékről való bór béhozása tiltatik sub poena 12 for. büntetés a' földes urak korcsmárlásának ideje karácsontól szent Mihály napig.

Erdők vannak két makkoló tiltott 's két makkoló szabad erdők- Lüget erdő név.

Berlád egész falú 's a' t. Hiteles másolatból.

1702 birták és laktak: Kemény báró, Almády, Orbay, Erdélyi, Haji, Vass, Fogarasy, Páris nemesek, kiknek mindnyájoknak részök vólt a' sóbeli haszonban.

1722—1780 postahely vólt Szászrégen és Besztercze közt; ma Teke Kolozsvármegyében van helyébe.

A' vármegye jegyzőkönyvei szerént itt a' közelebbi században gyakorta köz gyülések és törvényszékek tartatódtak.

1704 a' megye tanácsháza helye vala. — Akkór birtak itt: Kis László, Somkereky László.

1765 a' Szüntelen folyó táblának helyt adott.

1771 postamesternek Nagy Sajon Szentkirályi József iratik azon évi tiszti karban.

12. Sófalva. O. Sumfalu. Térben épültt nem nagy; de szép falú. Sós ereire nézve helyes neve. Honi törvényeink az Udvarhelyszéki (nem erről) Sófalváról szollanak. Birják: Zsombory, Székely, Gyárfás, 1820 ólta Véér nemesek. A' Besztercze vize két részre szakasztja, melly nyugotra a' Szeredfalvi hídan felül a' Sajóba ömlik. Két felöl is határos Besztercze vidékkel ú. m. nyúgotra Király Németivel, keletre Szász Budakkal Malomárkával. Nem sok róna határa 's kevés szölöhegyei gazdag termést adók. Lelkei száma: 481 házaié: 111. Piacza Besztercze nem egészen öt negyed mértföldnyi távulságra. Általjában külhatára hól róna hól völgyes. Lakosai Magyarok és Oláhok; ezek egyes. Görög, azok ev. reformata hitvallók. Azoknak kö- ezeknek fatemplomjaik külön papjaik helybéliek. Az ev. reform. szentegyházat saját értekéből emelteté özvegy Székely Elekné született Véér leány. Innepélyes kinyittatása 1835-ben junius 7-kén mentvégbe. Belsö minéműségeit Sófalvának jelesiti a' Zsombory nemes nemzetségnek itt viritó kertje. Alakja a' legelevenebb képzelödést bizonyitja, Ámor kényeinek vidongó tanyája, a' természetet mesterileg követett mivek remeke: melynek sima területén a' jobb ízléssel rendelt törpe és magas fák alkatta lúgosok közt a' bús

képzelődés mint menedék honjában méjebbre, merül-itt maga Szeder Fábjánunk is kerti szabályait a' rokon keblű alkottatók által egy pontig telyesitve találná. Sófalvának tölgy erdöjit az orkán zúgatja néha; néha pedig a' lengedező zefir susog alantabb lombjai közt terepéj hárs- és cserfáinak.

Leány e' megyéje Simontelke. — Boldogitó a' vallás' szent érzete, azon okfő szerént: „pietas ad omnia utilis" de nem tudom mire való a' Sófalvi ev. reformatus köz Magyaroknak azon szerfeletti buzgalmak, hogy minden Szombat délutánt olly szorosan meginneplik?

1650 julius 12-röl Sófalváról levele költ Gavay Péternek Szamosközy, Mihály e' megye' jegyzőjéhez magános tárgyak iránt.

1690 Nádudvary

1702 Rácz, Orlay nemesek birták.

13. Bilak. Eredetiben Betlen jog. Jelenleg birja Barcsay neje Jósika báróné jógán. Szép falú, földje csak nem egészen sótömeg (massa) Erdője is sok van többnyire tölgyes. Forrásai, mellyek folyókká válnak völgyes mezéiben sósok a' marháknak igen hasznosak. A' Sajó vize is határán haszonnal foly által. Lakosai Szászok ev. lutheranusok. Van helyben kötemplomjok és papjok. Piacza Besztercze. Határos kisség Besztercze vidékkel. Lelkei szá-

ma: 472 házaié: 84 Leány e' megyéje a' Beszterczei ev. luth. anyamegyének. Egy-két osztály (svadron) lovas katonaságnak fekvő helye vólt gyakorta 's jelenleg is az.

1246 Biolokol — 1282 Bylekul név alatt a' Szászok által elnépetlenitett major vólt, mellyett ez évett IV László kir. az Erdélyi püspök Péter törvényhatósága alá adott — minden más hatalom alól kivéve — mint az előtti jószágát a' püspöknek.

1702 birta Csáky István. Halála utánn özvegyére Mikola Ágnesre a' Mikola László báró genealogus testvérére szállott, a' kit itt

1711 saját alattvalóji maga házában megöltek. Benkő S. T.

14. Kusma. Erdők között alapúltt falucska. A' föld abroszokon sükeretlenül nyomozod. A' megyében söt a' hazában e' tájon legszélső, honnan Jassi Moldva annyavárosa egy napi gyalag al-út. Birja Löventhali Schaller báro. Határos Petrissel Besztercze-vidékben és Borgó katona földel. Földje bár havas alja elég termékeny; kiváltt gyümölcsösei czélarányosok. Fris forrás-vizbe és tüzi fába szükséget nem látnak lakosai. Az uraság a' Beszterczei közönségnek sok holdnyi erdött elád. Lakják nem egyes. Görög hitü Oláhok. Van helyben papjok és fatemplomjok. Piacza Besztercze. Lel-

kei száma: 339; házaié: 47. — Adott a' Borgói járás az országházára: 451 ftot 26 xárt c. p.

Borgó (hét)

Budak (Nagy vagy Oláh).

Rágla. Ezen tulajdonképen kilencz nagy helységek a' határörző II. nemes Oláh ezred tulajdonai ugyan; de ezen jól gazdálkodó tehetős fegyvert viselő népnek örökös szabad telkeikre különbféle egyezetek mellett és szolgálatokra települvén e' megye szülte Oláhok közül számosan; az illy ott meghonosúlttak főadót (capitis taxa) ezen megyei Alsó kerületi adótárba fizetik. Az adó' mennyiségét (summa) a' katonai jó rendnél fogva mindég eleve felszedvén az adozóktól magok a' katonák; midőn a' biztos azt bévenni akarván oda megy, egybegyüjtve készen találja. Az érintett helységek tehát ide csak ennyiben tartozandók; általjában mindenben egyébben a' szélbeli katonai törvényhatóságtól függvén népeik falujik 's határaik.

Sem, egy magános tag, atyafi, vér, tag, vagy házastárs, hazafi, nemzet-kormány tagja; nép, nemzet; sem az egész emberiség hit nélkül fenn nem állhat; állandó léte mindezeknek csak a' valláson alapúl: 's igy e' megye minden oldalú esmértetésében a' hit képzete- az

isteni tisztelet -- a' vállásbecsénél fogva méltán kivánható vala, hogy egyházi esmérete a' megyének mindenek előtte adassék; csak a' lelki esméret' tisztasága, szerénysége, a' hit valódi méj érzete képesek az embert vadabb üldözte sorsában vigasztalni, a' fenyegető kétségbe esés borujából felderitni 's végczéljához a' hittáplálta örömök örök hazájába juttatni. — Ezeket megfontolva, mi lehet nemesbb, mi elsőbb mint a' lelkiekről irni bölcselkedni! Imé eleink is az Aprobata Constitutioban (jóvahagyott alkotmány) az első résznek első titulusát (czim) a' religiobélieken kezdették. — E' múnkát mindazonáltal a' megye régibb és ujabb egyházi esmértetésén kezdhetni bár legbuzgóbb ohajtásom vala; számos akadályok tiltának-el. Felmer azt mondja a' 15 §. hogy „Erdély egyházi történeteiről legkevesebben irtak": mit remélhetünk egy vármegyécskéről! —Meg kell vallanunk, hogy eleink irástalansága, a' vallások sokféleksége miatt hazánkfiainak viszonyos üldöztetései, 's igen sujos külbel háboruk viselete e' megyéről se polgári annál kevésbé egyházi irományokat birnunk nem engednek. Azokat tehát a' mik következendenek nem lehet a' régebb múlttról telyesen bébizonyitott állitásoknak tekinteni; az ujabb és

jelenkorból ellenben mind azok a' mik itt állanak tudni való hiv igaz

Egyházi jegyzetek.

A' korok' szelleme ezerféle alakokban tünteti elönkbe azon erőt, azon hatalmat mellyel vezérli az élet' pályakörét, a' világot ön szabad kénye szerént, Hány statust nem renditett meg már a' mü értünkre is a' duló szárnyakról repülő idő, melly a' Gömöri költőként „változik 's münket is változtat.“ Eleven példája ennek az isteni tisztelet, kiváltképen pedig annak külső modja alakja; a' mint ezt Contant de rebecque szabad érzetü minap elhúnyt Franczia hires szónok egyik legkissebb munkájában bizonyitja. — A' religio maga, mely épen nem áll a' külső jelekben, belső mivóltában is igen sok változásokat szenvedett: mert valódi képzete az emberi elmében késöre fejlettki; mielött húzamos századokig vagy babonára fajúlt vagy alacson nyereség csábitás eszközéül használtatott vólna. — Erdély, kis köréhez, 's annálfogva nem nagy népességéhez képest egyik nagy theatruma vólt a' religiok ujitásának, változásának, javitásának derületének 's borulatának. Igaz ugyan, hogy kebléből nyilvános vallás ujitót nem hozott elő egyetis de ujitottvallás követőket annál többet annál készebbeket. Ha a' szelid békeseg olajága zöldelt Er-

dély vadon bérczein a' vallások pártjai közt vagy a' pokolfajzatta türelmetlenség lángja dúlta azokat, Doboka vármegye részt vett minden sorsban. Nem emlitve, hogy a' catholica hitben történt első meghasanlásig előbb a' Görög, azutánn a' vólt itt uralkodó hit a' Magyarok közt, 's nem kétkedve azon hogy az Oláh nemzet polgáriabbitatása utánn, miólta a' napkeleti nem egyesült és egyesültt egymástól igen külömböző hitre hasanlott, egyik felekezet is hite belső alkotmánnyától el nem távozott: — 1530 év ólta négy külömböző hitvallás követői lakták e' megyét: romai catholicusok, evangelico lutheranusok, evang. reformatusak 's egységhivők (unitarii, ariani, antitrinitarii) mint 1618 ólta törvényesen bévett (receptae) vallások követői. Mindezekről külön.

a.) A' romai catholicusok elsöbi létidejök Szent Istvántól Zápolya haláláig az az: 1002-1540 szakadatlanúl terjedett. Mert a' Szász földet kivéve, a' vármegyéken 's úgy ittis mig Zápolya János elnem hólt a' vallás ujitás korlátolva vala. A' tudva lévő Dobokai valoságos az az: jószággal dotált esperestség Dobokán alapitva virágzott. Állitotta Szent István király 1002-ben megszünt az egyházi jószágok világiasitásával 1563. Ezen anya — esperesti megyéhez minden fennállott falukban ugyan an-

nyi egyházi anya megyék (mater eclesiák) tartoztak, mind népesek. Benkö a' romai catholicusoknak Dobokai esperestségét „insignis" czimmel illeti. Csak három esperestet nyomozhatánk ki nem gazdag gyüjteményünk segedelmével, egyike ezeknek Mihály Dobokai esper. és kánonok. 1354 a' Frhérv. káptalan követje az oda való országgyülésre 1456 Domokos Dobokai esperest és kánonok Gyula Fejérvártt L. Kosa de potestate vajvodali m. s. másika Andrianus Adorján Zápolya János udvari orvossa; Zápolya János' halála előtt 1538 a' Segesvári öszvebeszéllésben (Colloquium Segesváriense) mint elnök ditsiretesen oltalmazta a' rom. catholica hitet a' Lutheránusok ellen, kiknek Szántay István vólt küldöttjök. L. Stephani Veszprémi Medicorum Hungariae et Transsilvaniae Biographia Par. I. Lampe Historia Ecclesiastica Hungariae pag. 91. Benkő Specialis Transsilvania Cap. VI. §. 116 m. s. 1545-en János nevű Dobokai plébános mint iktató bizonyság a' „Tordai nemesek részökre emlitetik. Méltó tudnunk: hogy e' megye 1469 béli oklevél szerént tartozott az Erdélyi egyik ú. m. a' Károly Fehérvári (akkor még Gyula Fehérvári) püspökséghez a' Kalacsay érsek egyh. törvény hatósága alatt: a'

többi Magyar vármegyék is; de a' Székely földnek nagyobb része a' Milkoviai püspökség alatt az Esztergomi Érsekséghez. — Nihány szerzetesek is éltek e' megye határi közt rendre ú. m. a' Templariusok, Joannitáik, Német Vitézi rend, és Dominicanusok 's igen röviden Monákok (Franciscani)

A' Templariusok vagy a' Magyarok közt „Veres Barátok" hihető hogy Veresegyházát és annak környékét birták és lakták mikor a' Veres Toronyi híres erőséget építék 1118 — 1167. III Béla király ennek a' szerzetnek Magyarországi nem kevés javairól adta erősitő leveleit 1173. Megszüntek lenni itt 1165 táján; 1311 pedig mindenütt. Jószágaikba szerzetesek következtek jelesen a' Joannitáik.

A' Joannitáik vagyis Sz. János vitézei, Hospitalariusok rendje, Málthai vitézi rend. Kiket egy új iró a' Benedictinusokkal cserélt fel 's a' kiket Magyar őseink' fejér ruhájokról méltán neveztek „fejér barátoknak" ámbár vitézek 's rész szerént katonák vóltak. 1165 táján szállottak oda hól ma Kerlé's áll 's a' Sajó mentében több földet birtak. Ezek épiték a' Magyarosi és Sárvári elöbbeni semmiségökbe viszsza omlott várokat, hová némely faluk akkor általak 's azutánn évenként épittettek. Ezen vitézi rend, mellynek tagjai mejjeken keresztet viseltek, IV.

Béla királytól a' Magol háború utánn nyert kerlésről 's a' Sajó vidéki több jószágairól Statutoriát (Szirmay szerént béigtató kiváltságat) ugyan ettől a' királytól ajándékoztattak meg a' Szörényi bánsággal.

A' Német vitézi rend vagy is Német Keresztes vitézek, Német Katonák, Szerzetes katonák, Jerusalemi Szent Mária Ispotálja Német testvérei, Németek háza testvérei (Ordo Teutonicus, Religiosi milites, Cruciferi de Prussia Ordo Crucigerorum domus Teutonicae) Széket, Gyulatelkét és Bonczhidját birták. E' felett pedig II András királytól 1222. nyert adomány levélnél fogva Moldva szélén és igy e' megyei akkor odáig nyuló rengeteg havasokat kapták vagy is foglalták, már az előtt Erdélyben a' Barczaságon kiterjedett birtokokra tévén szert. Bárdossy szerént Fogaras vidékét is ekkor tevék tulajdonokká, Móldva felé pedig e' megyei birtokat tágositották. Ezek is „Fejér barátok" neve alatt (hibáson) esméretesek; a' fejér szélű keresztről, mely felső fejér ruhájokon bal felől diszlett, 's fejér felső ruhájokról kapván magyar nevöket, 1212 táján telepedtek ide; de 1232 valamint Brassoból 's Barczaságról úgy Székről is el-útasittattak magas hatalmak meg aláztatott, 's birtokaik Moldva felól el-foglaltattak A' Romai sz. szék nagyon is oltalmazta e' rendet e-

leitől fogva, főképen az Erdélyi év-könyvekben oly nevezetes emlékű Kunok ellen viselt jeles vitézkedését hordván fel; de mégse viheté ki, hogy II András király uralkodása alatt innen e' megyéből is ki nem múlnának, a' mint emlitök. Katona és Schmidt Miklós szerént Erdélyből fegyverrel vettettek ki. L. Bárdosy Jánosnak Supplement. Analect. terrae Scepusiens. §. 94 in notis. Ezekről az a' vélekedés, hogy Székre Szászokat telepitettek vólna „Hospites de Zeck" nevezettel kik utóbb vagy kikoptak vagy meg magyarasodtak.

1213 már beszállongtak vala ide is az az előtt öt évvel szerzett szürke barátok közül nihányan; de IV Béla alatt a' Mogolok el-üzték; igen kevés hajlékjaikat feldúlván. A' Dominicanusok is a' XV és XVI év százok fojtában (ennek csak első negyedjében) valának e' megye papjai, Bontzhidján lévén klastromjok: hól ma is fenn van neve és emléke a' barátok tavának."

"Minden emberi intézet a' kór' szelleme hényének 's egyéb ellenséges környülményének befolyásának kivan téve. Innen sok monostor a' reformatio előtt II András király alatt jolesen Kálmán Erdély hertzege rendeléséből; még több annakutánna részént magától

elenyészett, részént idegen kezekre került.“ Igy a' B. Margitról nevezett meszesi apátság is e' megye' keblében lehetett. 1349 János Nepth (Szatmár-Németi) megyéspap) Plébánus) András úrnak Isten és az Apostoli Szék kegyelméből Erdélyi püspöknek, „a' Meszesnek külső részéről közönséges képviselője volt. Honnan hihető, hogy a' meszesnek belső részén — a' mondott megkülömböztetésnél fogva — más képviselője (Vicariussa) lehetett a' püspöknek. Már hogy a' B. Margit apátsága (ez is az érintett megkülömböztetésnél fogva) a' külső vagy belső (az az Doboka vármegyei) részén volt é a' Meszesnek? kérdés. Egyébaránt Szatmár vár. az egyháziakban sokáig az Erdélyi püspöki megyéhez tartozván; az érintett apátság is minden esetre Erdélyhez tartozott. Ezek szerént tehát nyomozható legalább fennlétök éve (1322 — 1349) a' meszesi egyházaknak.

Hogy még valaha kivált a' Mogol járás előtt több papi szerzet is volt e' megye határain lakó 's birtokos, azt hiszszük; de meghatározni nem tudjuk; 's igy nem egyéb mint gyanú: hogy a' „Salamonról nevezett B. Szüz Mária apátsága“ (belső Szólnak vármegyében) a' Csáki Gorboi erdők szomszéd határában, ott, a'

hól ma Salamon falú áll, birhatta ezen megyében mind azokat a' falukat, melyek máig is Salamonnal ugyan azon egy jószágot alkatnak ú. m. Csáky-Gorbó (Tót Szállás, Szalonna, Tálosfalva Szurduk belső Szólnak vármegyében (Tihó, Örmező, Kettősmező, Vármező, egész falukat 's nehány részjószágokat Salamonnak távulabbi 's közelebbi szomszédságában. — Hogy az apáturságok hazánkban is igen sok jószágokat ('s igy a' Salamoni is az elő számláltokat) birtak 's birta légyen, ezen hiteles igék bizonyitják: Abbatias quoque praediis, cohortibus, familiis, et reditibus R e g i a p l a n e m u n i f i c e n t i a instruxit" értsd S. Stephanus 's a' többi királyok is. Hajdani királyaink néha egy vármegyével felérő pusztább környéket is szoktak vala ajándékozni, adományozni. — De elmúltak az adományok akkori mivóltára nézve, el az adományosok — 's az adományzók. —

A' Kunok, Mogolok, Tatárok, 's majd a' szomszéddá váltt Törökök gyakor izben dúlván az országgal együtt e' megyét is; könnyű megmagyarázni az érintett papi szerzeteknek viszontagságait 's múlékonyságok okait. — Azonban semmi nemű külhatalom fegyver és erő annyira megnem rendithette e' megyei rom. catolicus néptestet mint a' hazában elfogadott reformatio avagy vallás ujitás a' XVI század

első negyedében 1521. Ide ugyan későbre hatott bé; de a' mely kevés szerzeteseket ért ez az árr (torrens) lakhelyjeit ú. m. Széket, Gyulatelkét, Bontzhidját, Gorbót (mert a' többiek már az előtt 's a' Dobokai esperestség nem sokára elenyésztek) elboritotta. Elsőben is

b.) 1540 — 1550 az ev. lutherana hitvallást követték sokan a' Magyarok közül a' Szebeni Szászok példájára, kik 1529 februarius 18 minden Catholicus papot apáczát 's más egyházi férfiakat nyóltzad nap alatt Szebenből eltávozni kénszeritettek; majd 1545 e' hitet általjában az egész Szász nemzet elfogadta és vallotta azok közt pedig köz Szászszai e' megyének is

c.) Az evangelico reformata vallás 1556 fogva a' Kálmáncsehi Sánta Márton tanitása szerént oly sebes lépésekkel harapozott, hogy hét esztendő múlva az-az: a' Tordai országos zsinat következetében 1563 csak egy-két lélek találtatott e' megyei nemes és nemtelen magyarok között nem evang. reformatus. Természetes: hógy az elhatalmazott hit sorsosi lelkipásztorok 's templomok nélkül nem lehettek: 's igy rövid idő haladat alatt a' megyei akkor fennállott templomokat többet mint 48-at evang. reformatum sz. egyházokká tevének.

d.) Nem sokára a' viszketeg elme még más alakban állitotta elő az isten tiszteletét 's az egyetlen isten imádást, az egységhitét szülte. Ez a' religio unitaria nevezet alatt Erdély nagy részét 's e' megyét is — mint elább látándjuk, elhoditotta; 's képzelni lehet hogy az újság kivanatnál — mivel Benkő szerént is nagy az újság kivánat ereje — a' nagyok utánzásánál 's azon kor' szerencsétlen szelleme szerénti gyakor erőszak használatjánál fogva, akkór mikór 1570 — 1577 a' közel vólt főváros (1577 mikor Bátory Kristóf Leleszy János jesuitát Egerből Erdélybe hivta, Kolozsvártt csak hat catholicust talált; de első nap negyvent keresztelt (egészen ezt vallotta egyetemben, elég számos követőkre találtt itt is, mellyet az 1571 M. Vásárhelyi országgyülés gátolni kivánt. — Ugyvan: 1566 — 1571 (sőt 1578-ig) sok vólt az egységhivő Doboka vármegyében, ez a' hit vallás hirdettetett szentegyházaiban is. Főbb emberei közül egyik vólt Csáky Mihály, előbb Károly Fehérvári kánonok az'tán ország korlátnokja 's kincstárnokja. — Meghal az egységhivő fejdelem Zápolya Zsigmond, 's benne az egység hit alkatmányának gyámoszlopa kidől. Idővel az unitarius hivek igen sokan evangelico reformatusoknak vallák magokat. Melly hahozás! melly nagy meghatározatlanság! Csak

ugyan a' Káli Kun, Zsuky, Maurer, Szentiványi, Dániel, Simon, Orbók akkori 's azután fellépett nemes házak álhatatosan megmaradtak hitökben; még némely köz Magyarok is a' mai időkig kevés számmal. — De lássuk mind ezen hitvallásokat a' jelenkorban.

I. A' leirtt zürzavarak közt eltünt vólt a' római catholica hit e' megye' népe közül — utobb a' jesuiták' térítő lelke se hatott ide. A' XVII század második negyedében egykét nagyobb házról olvassuk, hogy romai catholica hitet vallott: ilyen vólt a' Viczei Mintszenthy, Kapiváry Kapy, Csáky a' Tihai duzs, később az Esküllöi Ördög nemzetség. Már a' XVIII. század több romai catholicus hivet látott folyta alatt: ekkór következtek, ekkór jöttek-bé ide, ekkór léptek-fel többi közt az Apór, Jósika, Csernátoni, Maksay, Haller, Mikes, Bánffy, Lázár, gróf, báró és nemes nemzetségek a' catholicismus példás elömozditóji, az anyaszentegyház hiv fijai. Mind ezek közt elevenebb hittel senki se birt, mint birtak Apór Lázár királyi táblabiró 's neje Kapy Terezia, kik elsők valának hogy e' megye keblében romai catholica egyházi anya megyét alapitattak Szarvas Kenden saját falujokban 1725 augustus 15-kén Antalfy János Erdélyi rom. catholicus püspök megerősitése mellett. — Itt a' templom

a' reformatio előtt mint romjai mútatták nagy körüleg fennállott; de annak következéséül mostani segrestyéjén kivül semmivé lett vala. Nem csekély papi részt (Canonica portio) ők; mások pedig tőkepénzt (melly nagyobb részint elfecséreltetett) ragasztván fenntartására a' megyének 's élelmére a' papnak. Az oltár fából a' mai mivészettel vetekedik szép metszésére nézve. Fejér szinét nagyobbára Kovács Miklós úr fő méltóságú Erdélyi rom. catholicus püspök' buzgó adakozásának tulajdonitja. — Emelve a' Boldog Szüz tiszteletére.

1725 majus 15-k. állitották alapitották e' megyét Apór Lázár nejével Kapy Teréziával.

1725 majus 20-k. felszentelé a' templomot a' Menybe mentt Boldog Szüz tiszteletére Erdélyi püspök Antalfy János.

Itt a' templom régen fennállott; de a' reformatio okozta háborgások alatt elpusztult. Helyén 1725-ig köz temetője volt a' birtokosoknak; csak kicsin omladványja szállván Apór Lázárra az alapitóra.

A' megyének felvő jave nincs. Adósság rajta nem fekszik.

Van leapadott (devalvaltt) tőkepénze 570 rrhf. 22 xár vált. kiadva a' vármegyében kamatra — a' kötelező levél elveszve. Ezen tőkepénz' kamatjának fele magáé a' megyés papé,

a' többinek két harmad része a' templomi jobbitásokra, egy harmad része pedig az oltár elébe készitendő ezüst lámpásba való olajnak vételére fordittatni rendeltettek 1791 januarius 19-k. napján Altorjai Apór Agnes Magyarosi Tökés László özvegye által.

Ismét kanonok Vinklertől van száz r. forintja vált.

Erdélyi vólt püspök b. Szepesy Ignácz adott a' templom ujitására százhatvan r. forintot vált. 1822 évben. Ismét kétszáz r. forintot.

1827/8 költsége vólt 28 r. forint.

A' templom alatt temető bólt a' Kapy ivadékoké — ingyen — béjárás a' templomból belé a' felsőség' rendelete ellen.

Az egyik harang három mázsányi a' másik 50 fontnyi.

1822 püspöki vizsgálat (Canonica visitatio) vóltt itt, ekkór készült a' keresztelő edény.

1832 julius 6-k és 7-k püspöki vizsgálat.

A' gondviselő' segedelme ellen panasz.

1745 augustus 15-k Apór Lázár és neje Kapy Terezia, Kasztal János, Nagy Prepost és Közönséges Képviselő 's Biró János kanonok Kolozsi esperest és Kolozsvári megyés pap jelenlétökben adományoztak ezen e. megyének és papjának: száz kalangya búzát évenként, hogy azokat maradékai is kiszolgáltassák, min-

den fordulóban ötven vékára való szántóföldet és nyolcz szekérre való szénafüvet. — Van a' megyének 38 darab könyve egyházi oktatások és hitbéliek. — Az utóbbi negyed-századnyi százados innep (jubilaeum) alkalmával három kereszt emeltetett; az egyik az Erdélyieknek türelmének szép jeleül ev. reformatus birtokos által. — A' nép Magyar; de oly annyira elolálıosodott, hogy a' gyónást Oláhúl teszi, a' Magyar oktatásokat nem érti. — Az utolsó kenet szentsége a' szülésből következett haldokló aszszonyoktól (itt megtagadtatik. — Ma mind két fordulóban van 27 köből 's egy véka féröjü szántóföldje, 13 szekér szénafüve 's három zselléreː 60 ölnyi hoszszú 50 ölnyi széles erdöje. Az anyamegyeiek tartoznak évenként egy-egy napot dolgozni a' papnak. A' keresztelésnek béavatásnak semmi, a' kihirdetés dijja 's az egybekötésé a' kisebb rendüektől 1, a' főbbektől 2 rforint vált. Temetésért és matriculáért is semmi. — A' religio tárából (fundo religionis) évenként veszenbé a' pap 110 ftat vált, és a' püspöki erszényből (Fiscus a' Romaiaknál erszény neve) 170 r. forintot fél évenként. — A' papi ház jelenleg épül köből. Az oskolaházat állitotta Dioszeghy Mihály báro. — Az oskola-mester- vagy is énekl̈önek egyéb jövedelme nincs mint 25 r. for.

évenként a' nyomorúltt éneklők' tárából Károly Fehérvárról. Ezen kivül mint tanitónak a' tanittató szülők adnak egy-egy véka búzát, két szekér tüzifát egytől, 's a' papi bér (stola) harmad része is őtet illeti. — Kilencz fiú 's nyolcz leány tanúl most, hat és tizenkét évek közt valók. — A' mostani egyházfi (Aedituus) Kornya Mihály zsellér; de födijt nem fizet. — A' harangozó Német János. Sirások nincsenek. Bábák: Húszár Anna, Gyermán Sára a' keresztelésre oktatva. Hét nem catholicus zsellérek segedelmeket igirék a' papnak 1832-ben martius 25-k és julius 7-k. Kovács Miklós Erdélyi püspök (Exc.) úr az oltár festésire száz, az egyik zsellérház békeritésére harmincz r. forintott hagyott és a' kir. kormányszékhez intézendő folyamodás iránt onnan segedelem nyerés végett lépéseket tett 1832. A' mostani éneklö György Elek.

Miutánn 1725 Apór Lázár és neje Kapy Terezia Kendnek birtokosai a' templomot, papi házat és telket (fundus) az ev. reformatusok ellenkezése mellett is megszerezvén; e' hitre megörökitették, azt püspök Antalfy János' törvényhatósága alá adák. Vóltak az ólta megyés papjai a' Kendi anya megyének:

1. Kriscsory György.
2. Pongrácz Bálint.

3. Ferenczy György.
4. Mátyus András.
5. Balló Mátyás 1745-ben.
6. Bogács Ferencz.
7. Horvát Pál.
8. Fábján Márton.
9. Veber Ferencz. — Ki utánn a' kisebb rendü sz. Ferencz fijai közül következtek mint helytartók ily rendel:
1. Lázár Egid.
2. Tamásy Ábel.
3. Fekete Péter.

Ismét megyés pap:

10, Vinkler Ignácz. — Viszont szerzetes a' szorosabb rendtartású sz. Ferencz fijai közül mint helytartó:

4. Kandó Fortunat. — Majd megyés papok:

11. Simon István.
12. Csutak Mihály.
13. Balázs Mihály.
14. Jancsó Pál. — Kinek halála utánn az alapitó' maradéki a' paptól minden igirtt adományokat megtagadván; az akkori püspök Mártonfy József 1810 táján ezen e. megye' gondviseletét a' Kidei papi helytartókra bizta, kik gondját viselék 1822-ig, a' midőn ide megyés papnak rendelteték

15. Török Ignácz, ki helyébe következett.

5. György Gábor sz. Ferencz szoros rendtartású szerzetes ma is a' Kendi rom. cath. e. megyének helytartója (Administratora).

E' megyei legrégibb egyházi megyének Kendnek esméretét a' honi papi (Clerus) kar (Schematismus) igy adja:

Kend régi viszszaállitott (antiqua restituta) egyházi megye — megyés temploma Menybe magasztalt B. szűz Máriánál. — Pártfogó: rendes szabad adományú vagy is a' hivek megegyezése nélkül püspöki hatalomból. A' megye' gondviselője: György Gábor szor. rendtar. pap a' sz. Ferencz fijai közül.

Az anyamegyében rom. cathol. lélek: 112.

Leány (fijók) megyéji tizenegy ú. m.

1. Alsó Töök 2

Az anyamegyétől egy óra.

2. Esztény 7

Az anyamegyétől egy fél óra.

3. Felső Töök rom. cath. . . . 13

Az anyamegyétől 1 1/2 óra.

4. Iklód: van házi temploma . , . 7

Az anyamegyétől három óra.

5. Gorbó: van udvari temploma . . 3

Az anyamegyétől hat és fél óra.

6. Kecset Szilvás 1
az a. mtől egy óra

7. Lozsárd . . . . . 3.
az a. mtől három óra.

7. Kecset: van házi templom . . 2
az a. mtól 1 1/2 óra.

9. M. Köblös . , , . . 12
az a. mtől 1 1/2 óra.

10. Ónak 1
az a. mtől 1 1/2 óra.

11. Tőtör 1
az a. mtől 1 1/2 óra.

Lélek az egész e. megyében 164.

Az idő során második egyházi megye a' Széki; alapitotta Mária Terezia nagy fejdelem aszszony 1752 's a' sz. Ferencz szorosb rendtartású három pap ügyeletére bizta. Mind a' templomot mind a' hajlékot (residentia) a' királyi tárból épitette ujitatta az alapitás állandóságára 's a' papok élelmére kevés földet, mig a' sóásás és helytt a' királyi sóhivatal elnem múltak, több sóbeli hasznat 's a' termesztményekből a' dézmának egy részét rendelvén és adományozván. Főbb czélja vólt az akkori Széki királyi Sótisztséggel — kik mindnyájon rom. catholicusok valának — kegyelmét e' rész-

ben is éreztetni. Története 's jelenlegi állapotja e' megyének ennyi. Itt az egyh. rom. cath. megye (parochia) a' XVI évszáz második negyedében is még helyt vólt. 1543-bani megyés pap Kodory Pál emlitetik mint Széki plebános. 1741-ben a' megye alapitására 36 m. forint adódván öszve, maga a' hely megvásároltatott. 1752 a' sz. Ferencz szor. rend fijai ide állandóúl telepedvén; Mária Terézia 500 forintal segedelmezte 's más jóltévők adakozósága is a'hoz járúlván, maga a' szentegyház 1753 épitetni kezdetett; de a' lakhelyel együtt nem előbb mint 1795 készültt-el. — A' temető 1742 szakasztatott-ki a' várostól félórányira. A' kötoronyban három harang függ: a' nagyobbik 160 font, készültt 1794-b. a' második 83 font öntödött 1764 év. a' harmadik 50 font; amazok Nepomuki sz. János; ez a' boldog szűz tiszteletökre. Három oltár áll a' templomban: a' nagy Nepomuki sz. János — a' két kisebb Szeraf sz. Ferencz és Páduai Antal emlékezetökre szentelve. Nem egyéb mint a' Nepomuki sz. János ereklyécskéje 1752 septemb. 3-ka ólta öriztetik lepecsételve az oltáron. — Az egyház dotálva semmivel sincs. — 1741 év előtt isteni szolgálat tételre a' Kolozsvári szor. szert. sz. Ferencz szerzetesei jártak ide; ide telepedésök ólta pedig szakadatlan azon szerzet fijai

birják. — A' földet mellyen ma a' lakhely (residentia) áll, 1741 Vigler Márton a' fejdelmi (fiscalis) kasznár vásárolta 's adta a' rendnek. — 1832-ben a' templom ujitására 's gyontatószékek' állitására Kovács Miklós erdélyi rom. cath. püspök úr 50 forintat c. p. adott. — Leány- megyéji közül Gyulatelki Mikes gróf és Boncz nyires, Szent Egyed, Császári Szekolaj, Szentiv'ány, Bogács, Szava, Omboz leány-megyék alkalmatlan hozzájárulatúak. — Védelmezője (patronus) senki; de a' fejdelem (fiscus) mint fő földes úr itt bizonyos termesztményeket 's kész pénzt ád évenként. — Jelenlegi megyés helytartó (administrator) Bartalics Victor. Született Cs. Somlyón 1793. Közepes termetü. Tanúlt Cs. Somlyón. A' bölcselkedés- 's hit tudományt a' rend keblében át tanulván. 1816 felszentelteték. Előbb Szebenben hitszonok, majd Cs. Somlyón és Sz. Udvarhelytt rendszeres oskolákban oktató; honnan mostani heljezetére 1826 lépett. Valamint a' több ezen vármegyei rom. cath. e. megyék rajzában előadtuk azok' főbb elöljáróit; úgy itt is szives akarattal közöltük vólna, ha az 1832-d. évi egyetlen kútfőül szolgáltt püspöki vizsgálati (Canonica visitatio) rendelmény ebben fogyatkozott 's hézagas nem leszs vala.) — A' káplány helyettes ma az ki a' nemzeti

oskolák oktatója. Szöcs Ábel szor. rend. 50 for. c. p. évi fizetessel. — A' helytartó' jövedelme 1. az ingatlan javakból: egy zsellértelek, papi részül az egyik fordulóban három, — 8 köböl 's egy véka férőjü, — a' másik fordulóban is egy-egy köböl 's három véka férőjü föld. Bir e' felett a' lakhely véghagyományból három szántóföldet, mellyek öszvesen három köböl feröjüek. Van az egyik fordulóban öszvesen öt kaszálója, mellyek 12 szekér szénát adnak. Ezek közül a' négy szekér szénát adó papi rész; a' többit adó zálog. Másik fordulóban három szénafü; mellyek közül kettő öszvesen hat szekér szénát ád; ezek örökösön véve — a' harmadik örökös véghagyomány 's ötvenöt év ólta békességesen biratott; de 1828 hatalmasan elfoglaltatott 's ma per alatt van. — Egy pár házasulandónak egybekötés dija (egek! melly drága dij ez gyakorta napjainkban!) két napi tenyér napszám az anya megyében. — Egész évi jövedelem a' kihirdetés — és kötésből m. e. öt forint váltób. — Segedelem gyanánt a' megye gondviseletiért e' lakhely az ide való fejdelmi javakból kapta a' fejdelmet illető dézma negyed részét, 's jelesen a' romai catholicusoktól az egész negyedet, az ev. reform. dézmájából pedig nyolczadat. Kész pénzül ugyan azon fejdelmi javakból 46 forintat

15 x-árt vált. Tanitványai jelenleg hét — 14 éves közöttiek huszanötön. — Egyházfi jelenleg Tasnádi György polgár; a' köz terhektől mentt. Harangazó Máté István polgár.

A' honi papikar a' Széki egyházi anya megyét e' következendőleg esmérteti meg velünk:

Szék egyházi megye, felállitatott 1752-b. Megyés temploma Nep. sz. Jánosnál, Pártfogó: rendes szabad adományú. A' megye gondviselője Bartalis Victor pap a' szoros rendtart.

Az anyamegyében lélek száma ' 84.

Leánymegyje 14.

1. Bogács.
   az anyamegyétől 3 1/2 óra.
2. Boncznyires: van házi temploma . 7
   az a. mtől 2 1/2 óra.
3. Császári 2
   az a. mtől három óra.
4. Göcz.
   az a. mtől 3 1/2 óra.
5. Gyulatelke: van közönséges és házi kápolnája . . . . . 50.
   az a. mtől két óra.
6. Szentiván . . . . . 4.
   az a. mtől 2 1/2 óra.

7. Marokháza.
az a. mtől három óra.
8. Mikola.
az a. mtől 3 óra.
9. Omboz.
az a. mtől négy óra.
10. Pujon lélek . . . . . 62.
az a. mtől négy óra.
11. Szava.
az anya mtől négy óra.
12. Székolaj . . . . . 5.
az a. mtől 1 1/2 óra.
14. Szent Egyed.
az a. mtől 2 1/2 óra.
14. Viz Szilvás.
az a. mtől négy óra.

Lelkek száma: 212.

c.) Harmadik a' Kidei egyházi megye. 1766 ólta áll, épen nem gazdagan dotálva; mellynek historiája Kide alatt adatatt. A' Muzalmanoknak Mekkai útazásak búcsújárásak csak húzamosabb; de nem több viszontagsággal egybekötött, mint a' Kidei áhitatoskodás; oly járatlan és alkalmatlan útja. Itt a' templom tornyában két harang az egyik 70. a' másik 50 fontos; azt a' régibbnek egybetételével Vajna István, ezt a' többi hivek öntették. A' templom

épült 1824 's mind öszve készpénz 1013 rh. forintba kerültt, mellyet potoltak. Rudnay Sándor akkór Erdélyi püspök utóbb Primás és Bibornok, 's Szepesy Ignácz báró Püspök 200—200 forintal váltóban. — Megáldotta a' templomot 1825 Ivuly Károly a' Kolozsi és Dobokai esperest; máig sincs felszentelve. Két oltár áll benne, a' fő a' felmagasztaltt szent kereszt-, más a' B. szüz Mária tiszteletére. — A' megye ajándéka (dos) áll 333 rh. forintból 20 xr-ból ezüst pénzben, melly a' Bécsi közönséges bánkba 3 1/2 forint évi kamat mellelt száz utánn, béadva van. Még van egy 46 ölnyi hoszszú 's 30 ölnyi széles erdő. Kegyes végh hagyományja Jankó Mihály és Sára testvéreknek 1778 beli aprilis 29-káról. És a' köz temetőhely, mellyről az adománylevél igy szóll: „Az instánsok által kivánt helyet oly formán engedem, hogy azért tartozzék az oda való Parochiae Administrator esztendőnként négy szent miséket az intentiomért mig élek, halálom után pedig lelkem nyugadalmáért szolgáltatni Kolozsvártt aug. 15-d. 1827. Gróf Bánfy József m. s. k." A' templom alatt 12 koporsót béfogható halotti bóltnak dija egy koporsótól 8 rh. for. ezüst. Jelenleg a' tárban 51 rh. for. 33 x-ár vált. találtatatt. Adósság a' megyén semmi

se felszik. Maga a' megyeház (parochia) 1766 a' kir. főkormány parancsolatjából biztosok által a' falú közönséges helyéből dombon állva kiszakasztatatt, Bereczky Romuald sz. Ferencz szorosabb rendtar. szerzetes igyekezeténél fogva alapitatott; de 1775 földig égett, 's 80 rh. for. czüst adatatt a' kir. főkormány által felépittetésére. A' megyének helytartóji vóltak:

1.) Bereczky Romuáld az alapitó.

2.) Mátéfy Máté 1774—1779 szerzetes. Ismét 1782—1795.

3.) Lászlófy Gergely első megyéspap 1779—1781.

4.) Istvánfy József második megyéspap 1781—1782.

5.) Kézdy Grátián 1795—1799. Ismét 1802—1808. Szerzetesek mind.

6.) Andrásy Venáncz 1799—1802.

7.) Csiszér Ignácz 1808—1810.

8.) Kedves Bálint 1810—1814.

9.) Mihálcz Norbert 1814—1818.

10.) Szabó Pacific 1818—1820 meghólt itt januar. 20.

11.) Nagy Márián 1820 februar. 20 ólta ma is helytartó. Született 1791 Csik Boroszlon Csik székben, a' hová miutánn az Erdélyi reformatio zsengéjében az akkori föki-

rálybíró (annyi mint főispán) kemény rendeleteinél fogva bé nem hathatott, máig se jútottel, tanúlt Csik Somlyón, Vajda Húnyadon, Dé'sen, 1810—1814 nevendék, 1814 ólta felszenteltt pap. Vólt oktató Székely Udvarhelyen, 1819 Mikházán, 1820 elejin Tordán szonokolt. Válogatatt egyházi tárgyú könyveinek száma 32; a' megyéé pedig 14. A' megyés-pap jövedelme 1.) évenként 375 rh. for. vált. mellyből 150 forintat a' Kolozsvári Harminczad, 225 forintat pedig a' püspöki erszény fizet. 2.) Két véka féröjü szántóföld 1777 februar. 19 csere útján szerezve. 3.) Évenként 24 szekér tüzifa ajándék gyanánt a' következő adománylevélnél fogva: „Mindennemü alkalmatlonságoknak megelőzésére nézve megengedem, hogy az Instans az allodialis erdőmben ledöledezett száraz fákból honaponként 2 szekér tüzifát vitethessen maga számára ollyan változhatatlan feltétel alatt mindazon által, hogy ha ennél többre bátorkodnék lépni, magának tulajdonitsa, ha ezen Beneficiumtól is elzárattatik. Boncahidja augustus 13 napján 1807. G. Bánfy György m. s. k.“ 4.) A' házassági egybekötés dija helytt 1 for. ezüst, a' leánymegyékben 1 for. 30 xrf. c. p. ez a' dija a' temetésnek is. A' mostani rendes énekllő Csik Mind Szenti Gál Elek fizetése 50

rh. for. c. p. évenként, és a' temetési dij harmad része; jelenleg nyolcz gyermeket tanit. Az egyházfi n. Bartha József; de mint adozó adót nem fizet 's a' falú terhétől ment, és ez jútalma csak szolgálatjának. Valamint a' harangvonónak is nemes Angyalosy Sándornak. A' bába: özvegy Szénásy Mária. — Ezen anyamegyét egyházilag (canonice) megvizsgálák közelebbről: Rudnay Sándor 1819, Szepesy Ignácz báró 1820, Kovács Miklós 1832 julius 6-d. Erdélyi püspökök. Kik közül az utolsó a' tanitóház' megujitására 30, a' megye szükségére 48 for. 28 xr-ft.; az éneklőnek 30, a' helytartó papnak végre segedelem gyanánt 50 forintat vált. nyújtott 's a' legidvességesbb rendeleteket bocsátott-ki egyházi vizsgálatjáról Károly Fehérvártt 1832-ben költt végzetében Erdélyi püspöksége ötödik évében.

Ezen e. anyamegye esméretét lássuk a' honi papi karból is.

Kide egyházi megye: állitatott 1766 Megyés temploma Nepomuki szent Jánosnál Pártfogó: rendes szabad adamányú. A' megye gondviselője Nagy Márián pap a' szoros rendtartás szerént.

Lelkek száma.

Az anyamegyében lélek . . 104.

Leánymegyéi 53.

1. Adalin

az anya mtől három óra.

2. Alsó Kékes

az a. mtől 6 óra.

3. Babucz . . . . . 3.

az a. mtől 2 óra.

4. Bádok: van házi templom . . 15.

az a. mtől 1/2 óra.

5. Balázsháza.

az a. mtől 7 1/2 óra.

6. Bányika.

az a. mtől 7 1/2 óra.

7. Banyika.

az a. mtől 5 1/2 óra.

8. Borsa. . . . . , 50

9. Borzova.

az a. mtől 10 óra.

10. Budja.

az a. mtől 10 óra.

11. Csomafája 12

az a. mtől 3 1/4 óra.

12. Csömörlö

az a. mtől 9 óra,

13. Daal.

az anyamegyétől öt óra.

14. Derzse lelkei száma . , . 10.
az anyamegyétől 1 1/2 óra (közelebb)
15. Doboka. . . . . 30.
az a. mtől két óra.
16. Drág . . . . . 4.
az a. mtől 3 1/2 óra.
17. Farkasmező. . . . . 8.
az a. mtől 9 1/2 óra.
18. Fel Egyrégy . . . . 4.
az a. mtől 9 1/2 óra.
19. Felső Kékes
az a. megyétől kilencz óra.
20. Fodorháza . . . . . 5.
az a. mtől két óra.
21. Fűzes
az a. mtől 3 1/2 óra
22. Galgó.
az a. mtől 7 1/2 óra.
23. Galponya.
az a. mtől 9 1/2 óra.
24. Gyula: van házi kápolnája . . 14.
az a. mtől 1 1/2 óra.
25. Hidalmás: van házi kápolnája (csak
vólt) lelkei: . . . . 26.
az a. mtől öt óra.
26. Kalocsa.
az anyamegyétől 6 1/2 óra.

27. Kendermező.
az anya megyétől 6 1/2 óra.
28. Kendermál (puszta)
az a. mtől 4 óra.
39. Kettősmező 3
az a. től 8 óra.
30. Kis Esküllő 4
az a. mtől három óra.
31. Komlós Ujfalú
az a. mtől hét óra.
32. Magyar Egregy: van házi kápolnája 6
az a. mtől 8 óra.
33. Milvány
az a. mtől öt óra.
34. Nagy Esküllő 5
az a. mtől 2 1/2 óra.
35. Ördög Keresztúr 5
az a. mtől három óra.
36. Ördögkút 5
az a. mtől 9 óra.
37, Örmező
az a. mtől 9 1/2 óra.
38. Pánczélcseh lelkei száma . . 24
az a-től két óra
39. Poklostelke . . . . . 3.
az a-től két óra.
40. Pousa
az a-mtől 8 óra

41. Puszta Szent Mihály
az a-mtől három óra.
42. Recze Keresztúr 14
az a-mtől három óra
43. Solyomkő
az a-mtől két óra
44. Somró Ujfalú
az a-mtől kilencz óra.
45. Szent Mária
az a-mtől nyóltz óra
46. Szent Péter
az a-mtől öt óra
47. Szent Péterfalva
az a-mtől kilencz óra
48. Szótelke
az a-mtől három óra
49. Tihó 40
az a-mtől kilencz óra.
50 Ugrucz
az a-mtől négy óra.
51. Ujfalú (Magyar)
az anyamegyétől öt óra (közelebb)
52. Vajdaháza
az a-mtől négy óra.
53. Völcs . . Lélek . . 5
az a-mtől öt óra.

Minden lélek száma - 379

d.) A' negyedik és utolsó egyh. anyamegye e' vármegye keblében a' Bontzhidjai, mostani alakjában Losonczi Bánffy György gróf Erdélyi kormányozó kereszténi mive. Eredete azonban felyebb hat ezen egyházi megyének: ugyan is Bontzhidján az áldozat tétel kezdödett 1765-ben akkori Erdélyi püspök Bajtay Jozsef Antal bárónak az érintett évben october' 9-kén költt szabadság levele ezt bizonyitván, melynél fogva megengedtetik, hogy az udvari kápolnában isteni szólgálat tartattasson. A' kijelelt év ólta a' Széki szorosbb rendü sz. Ferencz fijai, papjai jártak által innepi alkalmakan sz. szólgálatra ide, mint ennek anyamegyéje tagjai 1789-ig; ekkor helybéli udvari káplánnya rendeltetett Nagy Sándor, ki is mint káplány 1801-ig ügyelte e' megyét, Jóvá hagyta 's fő egyházi hatalmával megerősitette a' megye alapitását Mártonfy Jozsef Erdélyi püspök, 's innepi szertartással szentelé-fel a' fényes kápolnát 1801-ben, egyszer-'s mind megyés jogokkal ajándékozá meg.

Mely szerént emlitett.

1. Nagy Sándor 1801 — 1803 mint helytartó 's az ő következői is mindnyájan sz. Ferencz szoross. rendtartású papok

a' képen ügyeltek a' megyét. Voltak pedig ilyen helytartók az érintetten kivül:

2. Ungváry Ágoston 1803 — 1811.
3. Kleeberg Kerubin 1811 — 1816.
4. Krakovszky Nazarius 1816 — 1819.
5. Ismét Kleberg Kerubin 1819 — 1823.
6. Sipos Narcissus 1823 — 1829.
7. Sas Konstans 1829 — 1831.
8. Viszont Sipos Narcissus 1831 — 1833

kinek ezen e. anyamegyéről szolló jegyzetek őszinte közlését szívesen köszönjük.

9. Ujra Sas Konstans 1833 julius ólta

A' Bonczhidja alatt lerajzóltt udvari szentegyház olyan fényes, hogy ha a' külkészület buzgoságra gerjesztő; e' bizonnyára az. A' pap élelmére 's a' megye állandó fenn maradására szánt és valóban is adományozott papi bér pedig oly gazdag, a' milyent csak várni lehet vala a' nagy lelkü a' nemes szivü alapitótol.

Bonczhidja mint egyházi anyamegye (parochia) áll 1801 ólta, állitotta gróf Bánfy György. Megyés temploma Nepomuki sz. Jánosnál. Pártfogoja Losontzi gróf Bánfy Jozsef. A' megye gondviselője Sas Konstans szoros rendtartású sz. Ferencz szerzetéből.

Az anyamegyében lélek: . . 145

Leánymegyéje kettő:

1.) Kendi Lóna 25
az a. mtól egy óra
2.) Válaszút 62
1/2 óra az a. mtől.

Minden lelkek száma: 232

Ezen egyházi megyék bátorságosbb fennállására nézve a' világiak közül egy fő és egy algondviselő (Curator) kezdetek óltа vólt és van mais. Fő tisztje ezeknek: a' jövedelem számbavétele 's czélarányos kiadása. Ezeket a' püspök vagy esperest rendeli ki. Jelenleg Szabó a' Kendi, Szebeni a' Széki, Czikó a' Kidei, gróf Bánfy a' Bonczhidjai anyamegyék' fő gondviselőji. A' romai catholica részen az előterjesztett egyházi anyamegyéken kivül vannak még több egyh. anyamegyék is, mellyek Doboka vármegyének több leány egyházi megyéjit magokban foglalják; de polgári képen más törvényhatóságok alatt vannak; ezek e' következők:

1.) Szamosújvár. B. Szólnak vármegyei egyházi Deák szertartású anyamegye. Sz. Ferencz szoross. rendtart. m. papja. Leány megyéje Doboka vármegyében egyetlen egy: Hesdát, az anyamegyétől egy óra távúlságra.

2.) Dées. B. Szólnak vármegyei egyh. anya megye, szorosbb szertartású sz. Ferencz

papja megyés. Leány megyéje ezen Doboka vármegyében egy: Csernek, Lelke: 8. Az anyamegyétől 8 1/2 órás.

3. Katona Kolozsvármegyei egyh. anyamegye. Világi m. papja, mellynek Leány megyéji ezen vármegyében 20. ú. m.

1. Búza Lelkei száma . . . 26.
az a. mtől két óra.
2. Czege: van házi temploma, lelkei: 15.
az a. mtől négy óra.
3. Dellő Apáti: van házi temploma 22.
az a. mtől hat óra.
4. Gyeke: van házi kápolnája . 18.
az a. mtől egy egy óra.
5. Kopár
az a. mtől egy óra.
6. Kékes.
az a. mtől négy óra.
7. Kis Devecser . . . . 1.
8. Mányik.
az a. mtől három óra.
9. Máté . . . . . 1.
az a. mtől öt óra.
10. Meleg földvár . . . . 15.
az a. mtől egy óra.
11. Moritz, lelkei száma . . . 23.
az a. mtől öt óra.

12. Nagy Devecser 5
az a. mtől négy óra.
13. Noszoly . . . . . 32.
az a. mtől három óra.
14. Ös (Szász Új) . . . . . 19.
az a. mtől négy óra.
15. Szász Zsombor . . . . . 1.
az a. mtől két óra
16. Szent Gothárd . . . 7.
az a. mtől két óra
17. Szász Újfalú
az a. mtől hat óra
18. Szent Miklós , , 14
az a. mtől négy óra
19. Szombattelke
az a. mtől két óra
20. Veresegyháza , , 2
az a. mtől négy óra

Lelkek száma: 201

4. Kolozs. Kolozs vármegyei egyházi anya-megye világi megyés papjával, leány egyházi megyéje ezen vármegyében egyetlenegy: SzentJakab 10 rom. catholicusokkal, az anyamegyétől öt óra.
5. Szász Erked: Kolozsvárm. egyh. anyamegye világi megyés papjával, Leány megyei ezen várm. 4.

1. Bilak.
   az a. mtől három óra.
2. Galacz lelkei száma . . csak 1
   az a. mtől három óra
3. Harina: van kápolnája Gál Ágnes Hollakiné udvarában . . . 9
   az a. mtől hat óra.
4. Solymos
   az a. mtől egy óra.

Lelkei száma 10.

6. Bálványos Váralya. b. Szólnak vármegye. egyh. anyamegye világi m. pap gondviselete alatt. Leány megyéji ezen várm. 8.
1. Borzás. lélek van benne . . 18
   az a. mtől négy 's fél óra.
2. Czente 5
   az a. mtől 4 1/4 óra távúlságú.
3. Kétel 17
   az a. mtől 4 3/4 óra.
4. Hötke 1
   az a. mtől 2 1/4 óra
5. Oláh Vásárhely . . . 5
   az a. mtől 3 3/4
6. Szent Márton lélek benne . 1
7. Szombattelke
   az a. mtől három óra

8. Vicze 10

az a. mtől 3 3/4 óra

Lelkek száma: 57

7. Besztercze Szabad királyi város hasanló nevü Szász vidékben. Egyházi megye, 1774 ólta a' kegyes oskolabéli papok gondviselése alatt. Leány megyéi ezen vármegyében 4.

1. Kis Budak Lelkei 6

az a. mtől öt óra

3. Sófalva 50

az a. mtől két óra

4. Simontelke

az a. mtől négy óra

Lelkek öszvesen: 74

8. Csicsó Keresztúr. B. Szólnok várm. egyh. anyamegye világi m. papjával. Leány megyéji e' várm. 5.

1. Árokalya Lélek 4

az a. mtől 4 1/2 óra.

2. Kentelke

az a. mtől 5 óra.

3. Kerlés

az a. mtől hét óra (kevesebb)

4. Sajó Keresztúr Lélek 5

az a. mtől négy óra.

5. Sajó Szent András 7

az a. mtől 3 1/2 óra.

Lelkek száma: 16

9. Teke. Kolozs vármegyei egyházi anyamegye világi megyés papjával. Leány megyéje ezen várm. egyetlenegy: Nágy Sajó, Lelkek száma 11; az anyamegyétől három óra távulságra. Mellyek szerént jelenleg találtatik élő lélek mind két nemen: 1374. A' leánymegyéknek az anyamegyéktől való távulsága hibás sok helytt. — Kihagyattak: Szent Márton Macskás, Hoszszú Macskás, Kovácsi, Kecskeháta, Maró, Paptelke, Romlott, Igricze, Rákos, K. Jenő, Vármező, Tótfalú, Szeretfalva, Szász Czegő, Várhely, F. és A. Sebes, Fris, Scherling, Kusma, Ardány, Kajla, Sárvár, Mohaj, Berlád, Bongárdfaluk. Az egység hivőket kivéve, e' felekezet legkevesebb számból áll minden vallás követői közt e' vármegyének; valják: Magyarok Székelyek és kevés czigányok. Közelebről való egyházi feje az elő számláltt anya és leány e. megyéknek kettő van. Egyik a' Kolozs és Dobokai vidék (Districtus) esperestje, a' ki egyszer'smind Kolozsvári plébános mindenkor. Jelenleg e' diszes széket diszesbiti fő tisztelendő Kedves István az Erdélyi Fehérvári püspöki megye kánonokja, Kolozs Monostorról nevezett Boldog Szüz Mária Conventi Levéltárának káptalanbéli Megtartója (mely jog 1002 — 1571 csak a' papokat 1571 — 1710 csak a' világiakat illette, 's azólta közös a' Kolozsi

és Dobokai vidékek esperestje 's Ko'ozsvárnak megyés papja (Plébánus) Mind a' négy anyamegyék 's 106 leány megyék ezen vidékhez tartozandók. Második a' Szólnoki vidék esperestje, a' ki mindég egyszer'smind Szamosújvári Örmény szertartású plébános; ez időben fő tiszt. Simay Lukács. 19 leány megyét számlál e' vármegye keblében törvényhatósága alá tartozandókat. A' törvény ugyan gondoskodott külömbség nélkül minden hitü egyházi atyák illendő papi béréről; nevezet szerént a' negyedet (quarta) számokra rendelte; de az előszámláltt négy egyházi anyamegyék közül csak a' Széki atyák részesülnek ma ebben. A' Kendi és Bonczhidjai megyés helytartók a' helybéli birtokosok kegyelmével dicsekedhetnek. A' Kidei helytartó ellenben sem eredeti hagyomány utjánn se hivei adakozásából nem gyarapúl. — A' rendes papi szólgálatokan kivúl mind a' négy lelki atyák nihány gyermekeket a' hit ágozatjaira oktatnak szép előmenetellel. A' Széki lakhely (residentia) három atyák gondjában van, kik közül az egyik m. e. ötven gyermeket oktat a' rendszeres (normalis) oskolabéli esméretekre. — Van egy kötelesség a' Rom. Catholicus papok eleibe adva valamint egész hazában

úgy itt is: a' vallást cserélni indulttakat az anyaszentegyház keblébe hat héti oktatással visza hóditani. Ez a' joga a' rom. catholicus papoknak II József császár' szabálya szüleménye; 's nem lehet elégé bámulni: hogy azon türelmes monarcha az ellenhitüektől azt megtagadta.

Az egyesültt Görög hit mely mái alakját 1580 ólta viseli a' romai catholica anyaszentegyház belső lelkével egy lévén 's csak külső szertartásaira nézve külömbözvén az ettől, a' honi törvény pedig sok igazat adván ennek a' rokon hitnek, ezért rajzolatját is itt vala helye érinteni. A' jesuiták roppant befojása minden statusokba és országos dolgokba sokat 's talán mindent végbe tudott vinni, 's a' mennyire jelenleg áll az egyesült Görög hit közel lévő viszonyban a' rom. catholica hithez, az is az ők mivök. 1579 első octobertől fogva lehet az egyesülés első lépéseit számitani. Már 1543 a' reformatiot az egész Oláhságnak ajánlották; de bénem vették; bár a' fejedelmek jelesen Bethlen Gábor azon nagyon törték is fejeiket (többi közt 1675 ('s bár Vagner Bálint tudós Görög ajakú az ők nyelvöken is kiadta az új testamentumot 's az ujonan reformáltt vallás el-

veit. Nem maradatt el az az erőszak is, hogy az Oláságnak evangelico reformatus püspökőt rendelnének Szerentsésbbek vóltak a' jesuiták némi-némüleg az ők térítésökben: 1697 martius 2, 1761-ben; legtöbben pedig 1780, innen kezdének egyesülni. És igy a' Görög egyes. hit kezdetben vett alkotmányán annyi hitbéli fergetegek közt is igen kevés csorbát szenvedett. Azonban a' Görög nem egyes. felekezetek régiebbek az egyesülteknél 's azoktól szakadtak ezek a' rom. catholica egyházhoz: némely külső egyházi szokások ú. m. a' szakál viselete, felszenteltetésök előtt a' kissebb rendü papoknak házassága, a' böjt, az Úr vacsorájának kovászos kenyérül vétele, az isten igéjének és szólgálatnak nemzeti hirdetése tartása megmaradván. E' megyében „tehát a' rom. catholicusoktól soha elnem szakadtak" a' mint egy nevetlen iró megjegyzé; söt azokkal egyesültek Mária Theresia thronra lépte ólta lassanként csak nem mái napig. — Az elsőbb keresztény Magyar századokban az itt honos Oláhok és Tótok utánn előbb Magyarok majd Szászok szállván meg sok vidékét a' földnek, miutánn ezeket a' gyakori honi háboruk igen elemésztették vólna, a' szapora Oláh nemzet

egy pár utóbbi század alatt helyöket annyira kipotlá, hogy a' nép fogyatkozata szembe nem tünt, 's ma már négy falút kivéve, nincs — söt Szék városában is igen számosan találtatnak — oly zugoly, a' hól itt Oláhok nem lennének, nem egyesültt és egyesültt Görög hitüek; némely czigányok is e' hitett vallván.

Nem vólt oly szabad vallás gyakorlat nékiek engedve a' reformatio serdülő korában mint utóbb, 's papjaik is semmi haszonban (beneficium) nem részesültek (valamint ma sem) söt nem előbb mint 1647 engedödött-meg „Oláh templomot épiteni magoknak 's a'hoz való papat is tarthatni.“ — 1678 october' 1-jén megtiltatott az Oláh papok nemesitése és fekvő javak örökös birhatása; az addig elé megnemesedettek nemes levelök bémútatására kényszerittettek. Ha valamely jószágat vettek vólna, 1671 törvény szerént az örökös vagy a' szomszéd viszsza válthatta. — 1744 az ország 6-d. törvényczikkelnél fogva, az egyes. Görög papok nemeseknek határoztattak. 1768 az ök 20 köblös földjök (de hánynak van ennyi?) 15 szekér szénát termő kaszálójok 's minden marhájik az adótól mentté tétettek. — Felszenteltetésök előtt megházasodhatnak 's azutánn nem csak rendes papok hanem esperestek is lehetnek. — A' hivek

tetszésétől sokat függ papi létök. Van köztek oly miveletlen ki egyebet az Oláh olvasásnál és irásnál nem tanult 's nem tud; de vannak 's hová tovább többen, kik a' papi széknek minden tekintetben diszei, mint emberek miveltt érzésüek, nyelvtudósok, az egyházi leczkéken kivül a' szép tudományokkal is esmeretesek. Ételem-tárok sovány, szük, papi részök három — négy öt hóldnyi szántó és legelő föld, 's ugyan annyi erdő néhól, mellyeket a' birtokosok kinek-kinek belső lakhelye kis körével együtt sajátjokból szakasztottak 's a' faluk határainak új osztályakór szakasztani szoktak. Felette különböző köztek az egyházi szolgálat tételek váltsága: többnyire egy keresztelés 15 xrár, egy gyermek temetés 2 for. egy élemedette 2 f. 48 xár; egy párnak egybekötése 1 f. c. p. egy halottért harangozás mindegyütt 40 xár vált. Még rendes fizetés gyanánt fizet minden gazda papjának évenként két véka csős 's egy véka szemrefejtett törökbúzát, szolgál egy nyári nap tenyérrel. Egyébaránt az e' féle szolgálat és fizetés minémüsége változó 's mennyisége hól kisebb hól nagyobb: a' papok kedvessége, ügyessége és a' hivek hajlandósága szerént. — Az egyes. Görög esperestek gyüjtik egybe kevés mennyiségben hiveiktől a' himlő oltás dijt, 's az illető kir. adóbévevőnek béfizetik.

Általjában való egyházi vonások lehetnek az egyes. Görög hitüekről e' következők is. A' tehetősbb halott temetésén többszer megállapodnak, minden megállapodásnak mind annyi dija kiszabva a' temető pap számára. Az egész Oláhság mind két felekezeten Julianum Calendariummal él: a' mi elég bajt és zavart okoz az ujabb Calendariummal élő több honosoknak; mert 1591 septemb. 21. midőn Erdély ezt közönségesen bévette, amazzal kivántak megmaradni. — Köztek is, mint más felekezetüeknél megye és templom gondviselők a' világiak közül vannak, Ilia szerént (mert e' ma is való) a' szentek segedelmét a' babonaságig hiszik, 's a' böjt megszegését — úgy látszik — a' gyilkosságnál nagyobb bünnek képzelik lenni. Nincs talán egy nemzet is, a' Törökököt se véve ki, melly a' praedestinatiot nagyobb meggyözödéssel hinné, mint hiszik a' köz Oláhok; 's ezért a' világtól könnyen megválnak. Nevezetesebb böjtjeik: a' Husvét előtti 48, a' szent Péteri 10, 14 21, 28 (ezt néhól elmellőzik) Nagy Boldog asszonyé 14, szentkereszté 7, karácsoné 41 nap. Szeredán a' megváltó születése 's halálra itiltetése-pénteken kereszten szenvedett halálának emlékezetére böjtölnek, összeséggel esztendőben m. c. 196 napot Szeredával péntekkel együtt zsir és vaj

nélkül. De vannak ebben kifogások (Hirez) nevezet alatt; midőn szeredán és pénteken is szabad húst ennieh, 's ezek száma 11 nap évenként. Vizkereszt és Karácson előtt való nap köztök mindég böjt; ellenben Vizkereszt és Karácson mindég húsevő napok. Sokan az Úr' imádságát se tudják; a' papokra 's tehetősbekre bizzák. Papjainak oly nagy hatalmat tulajdonitanak, hogy azok őket valaha a' kárhozat terheiből is kiszabaditandják. — A' papok napkeleti maradványúl szakált nevelnek. Nincs szorosbb egyházi szokás mint a' tór az Oláhoknál, mellyre a' miveltebb papok nem számolnak. Apró harangjaik hangjában menykő— 's jégtávoztató erőt hisznek lenni némely papok is. Ezek se, 's kevésbbé hiveik értvén a' magában szent czélt: hogy az ilyen jeladás az isten meghérlelésére szollal-meg. Mind az egyes. mind a' nem egyes. Görög szertartáson lévőkkéz' nem áll : z a' mi a' rom. catholicusoknál 's egyebütt, hogy két fiú testvér két leány testvért elvehessen. A' temetést megszaggatott harang hangok kisirik. Az isteni tiszteletre harangozás 's egy darab dészkának, kopogtatása utánn (mellyet ők „Tókának" neveznek) gyülnek egybe, 's a' férfiak az aszszonyoktól a' templomban (igen helyesen!) rosté által választatnak-el. Faragott kép nem áll templóma-

ikban. Az isteni szolgálat nemzeti nyelvöken megy véghez. Az Úr' vacsoráját kovászos kenyérben két szin alatt veszik. Egy mise dija 12 xár c. p.

Az Erdélyi egyes. Görög püspök Leményi János úr' hasznos rendelete egy teljes papi kar kinyomtattatása 's közzé tétele aránt telyesülvén 's már kikerülvén sajtó alól a' papi kar; annak segedelmével közöljük ezen hitsorsos papokat és nevezetesebb közlendőket, az e. gör. egyházról e' megyében és a' mennyire nyomozódásaink utánn is egybe szerkeztethetők: a' Görög egyes. hitvallás ezen vármegyében jelenleg következendő osztáljú, és ennyi atyák gondviselete alatt létez. Mü a' vármegye polgári osztályát követtük az e' hitsorsos papok és megyék előterjesztésében; a' papi karbelit is felhozván.

Mindnyájon ily rendel következnek:

1. Vármezei alesperesti vidék. A' papi karban a' Milváni esperestség alatt és annak keblében mint nem külön törvényhatóság emlitetik ezen alesperestség; jelen közletünket élő szó és levelezés után iktatók ide, melly a' nyomtatványt megczáfolni látszik. A' vármegye természeti fekvése és polgári osztálya szerént első. Felállitatott 1823 évben. Alesperestje az ólta Marinkás Simon. Kinek keresztyé-

ni fáradozását akkori Erdélyi Gör. egy. püspök Babb János (exc.) úr, azzal jutalmazta, hogy előbb helytartónak, 1824 pedig alesperestnek nevezte, az általa megtéritett négy falu alkotta Vármezei alesperestségben. Számlál ezen alesper. négy faluban: 1. Vármezőn 1177; 2. Fel Egregyen 553, 3. Alsó Kékes nyárlón 1684. Csömörlő Nyárlón 123; mindöszve 2021 lelket. 1. Vármező egyes. 1822 évben. 2. Felegregy egyesült 1825. 3. Alsókékes nyárló egyes. 1825 4. Csömörlő nyárló egyes. 1824-b.

2. Milványi esperestség. A' papi karba ötödik. Itt az esperestség felálitatása 's népének a' szent egyesületbe lépte ólta elsö esperest (1787) vólt Popovich László egyszer'smind M. Derzsei megyés pap. Az ő gondviseletébe lévén Doboka vármegye felső kerületében elszórt minden e. megyék. Felváltá Angel Sándor a' ki egyszer'smind a' Fűzesi monostor feje is vólt 's ugyan ott meggyilkoltaték. Ennek esperestsége alatt számós e. megyék vevékbé az egyesületet. Ez okozta hogy négy egymástól független alesperestségek állitatnának ú. m. a' Nagy Iklódi Popovich Pantaleon, Derzsei Popovich Gábor, Gyulai Papp Simon, és Milványi Angel Sándor' kormányjok alatt. Ennek halála utánn következett 1815-b; most is

létező Koroján Antal miveltt férjfi: a' szent szék birája. Egyházi megyéji: 1. Borzova 293 lélekkel. 2. Farkasmező 286 lél. 3. Meszes Szent György 321. 4. Puszta Szent Mihály 695. 5. Somró Ujfalu 270. 6. Ugrucz 579. Összvesen: 2380 lélek. 1. Borzova egyes. 1773b. 2. Farkasmező egyes. 1773-b. 3. Meszesszentgyörgy egyes. 1768. 4. Pusztaszentmihály egyes. 1773-b. 5. Somró Ujfalú egyes. 1773-b. 6. Ugrucz egyes. 1800-b. A' Milványi Gör. egyes. esperestség annyiban nevének meg nem felel, hogy Milvány falú máig is Gör. nem egyes. hitvallókból áll.

3. Gyulai esperesti vidék. A' papi karban III-dik. Állitatott 1800. Első alesperestje vólt Muntyán János, mh. 1829. Azólta jelenleg is Leményi Papp Simon az alesperest. Tizenhét anyamegyék alkotó részei ú. m. 1. Adalin. Papja Papp János. 300 lélek. 2. Babucz. P. Papp Simon. 154 l. 3. Bádok. P. Bene János. 248 l. 4. Borsa. P. Lung Simon 1149 l. 5. Felső Esküllő P. Csirge Konstantin 576 l. 6. Gyula. P. Popovich János 390 l. 7. Hoszszú Macskás Papja Leményi Papp Simon az alesperest. 8. Kide. P. Prundus Pál 107 l. 9. Kovácsi P. Vesán Balázs 138 l. 10. M. Fodorháza P. Rácz János 353 l. 11. M. Ujfalu P. Bohoczel János 438 l. 12. Nagy Esküllő P.

Korojan Antal a' ki Milványi esperest. 576 lélek. 13, Ördög Keresztúr papja nincs 305 lélek. 14. Solyomkő P. Csergi János 318 l. 15. Sz. Márton Macskás leány megyéje M. Macskásnak Kolozsban. 139 l. 16 Csomafája P. Popovich Dénezs 217 l. 17. Válaszút P. Antonelli István 673 lélekkel. Öszveséggel: 6323 lélek az egész alesperesti vidékben.

1. Adalin egyes. 1814. 11. M. Ujfalu egyesült 1827-ben. 14. Solyomkő egyesült 1816-ba.

Ezen egyházi Görög egyes. vidék (tractus) az mellynek esméretét kétszeri 's a' második tökéletesbb tudositásunk után elég telyesen adhatjuk; kitetszvén ezen következő jegyzetünkből a' népesedés szaparadása is a'hoz képest. 1. Adalin háznépe: 72; lélek: 330. Temploma menybe magasztaltt szüz tiszteletére. All a' megye 19 eszt. ólta. 2. Babucz hn: 25 lélek: 189 T. sz: Mihály és Gábor tisz. Áll 60 eszt. 3. Bádók hn: 53, lélek: 320. Tem. sz: Mihály és Gábor tisz. áll 60 eszt. 4. Borsa hn: 204 lél: 1217 T. sz: Mihály és Gábor tisz. áll 59 eszt. 5. F. Esküllő hn: 70 lél: 351 T. sz: Mihály és Gábor tiszt. áll 65 eszt. 6. Gyula hn: 58, lél. 402 Krisztus születése tiszteletére. áll 70 eszt. 7. Hoszszú Macskás hn: 59, lélek: 306 T. sz: Mihály és Gábor tiszt. áll 93 eszt. 8. Kide hn.

26, lélek: 120 T. sz: György tiszt. áll 65 eszt: 9. Kovácsi hn: 44 lélek: 231. T. sz: György tiszt. áll 65 eszt. 10. M. Fodorháza hn. 61 lél: 320. T. sz: Mihály és Gábor tiszt. áll 60 eszt. 11. M. Ujfalu hn: 70 lél: 466, T. sz: Mihály és Gábor tiszt, áll 70 eszt. 12. N. Esküllő hn: 116, lél: 686, T. sz: György tiszt. áll 68 eszt. 13 Ördög Keresztúr hn: 43 lél: 259 T. sz: Mihály és Gábor tisz: áll 60 eszt. 14. Solyomkő hn: 80, lélek: 500 T. sz: György tiszt. áll 17 eszt. 15. Szent Márton Macskás hn: 24 lél. 150. Temp. szüz Mária tiszt. áll 53 év ólta. 16. Csomafája háznép: 76 lélek 250, Temp: sz: György tiszt. áll 70 eszt: ólta. 17. Válaszút hn: 110, lélek 743, Templ. sz: Mihály és Gábor tiszt. áll 63 év ólta.

4. A' Magyar Derzsei esperestség. A' papi karban II-dik. Vette létét 1767-ben. Ekkor rendes esperestje rendeltetett fő tisztelendő 1. Timándy János. 2. Popovics László. Eztet mint helytartó váltá-fel Ángel Sándor M. Vásárhelyi fő tisztelendő esperesti czimmel. Vólt Füzesi apátis. Negyedszer 4. mint alesperest vala Muntyán János. Kit Gyulába rendelvén a' papi kormány; 1800 ólta az alpesperest Popovich Gábor. — Anyamegyéji 19. Ezek: 1. Csernek papja: Topán Dénes, lélek: 370. 2. Derzse p. Popovics Gábor, l. 402. 3. Drág pap-

jai: Zdroba Balázs és Papp László, lél: 884. 4. Füzes p. Papp Dorotél. 652. 5. Füzesi monostor. Iratik: Horgospatak (Sztrimba) Helytartó Popovics György lél: 20, 6. Galgó p: Papp Miklós lél: 456. 7. Gorbó p.Nemes László l. 484. 8. Kalocsa p.Mihail Jeremiás l. 600. 9. Kendermező p.Hitikás Balázs l. 582. 10. Kecskeháta p.Gyermán János l. 252. 11. Komlós Ujfalú. p.Papp Timote 12, Pánczélcseh p. Maresán János l. 961. 13. Paptelke p.Gyermán Todor l. 340. 14. Recze Keresztúr p. Mika Sándor l. 469. 15. Szótelke p. Török János l. 495. 16. Tihó p. Popovits Nicodem. l. 498. 17. Vajdaháza p. Kolcsár György l. 602. 18 Völcs p. Persa József l. 299. 19. Örmező p. Papp Demén l. 255. Összesen lélek: 8821. 20-dik Kettős-mező pap Pinte Balázs lél. 800 3. Drág egyesültt 1818. 7. Gorbó egyes. 1796. 11. Komlós Ujfalú (Trestia:) egyes. 1830. 13. Paptelke egy 1802. 15. Szótelke egyesültt 1812-dikbe

5. A' Lozsárdi vidék. A' Papi karban IV. Helytartója N. Iklódi megyés pap Popovich Pantaleon e' folyó század elejétől fogva. Egyházi hatalma alatt ezen vidékhez tartoznak: 1. Nagy Iklód, 2. Kecset. 3. Kecset Szilvás. 4. Tótfalú, 5. Tötör. 6. Ónak. 7. Kis Jenő. 8. Lozsárd. 9 Maró. 10. Esztény. 11 Szarvas Kend.

12 Alsó Tööl. 13 F. Tööl. 14. Igricze. 15 Magyar Köblös. 16. Poklostelke. 17. Doboka 18. Kendy Lóna anyamegyék. És a' 19-dik a. megye Kis Ilklód jelenleg pap nélkül. 7. Kis Jenő egyes. 1827-b. 18. K. Lóna egyes. 1827 Ezen e. vidék lelkei' száma 6948.

6. Szék. Esperestség. A' papi karban VI. Helytartó és Széki megyés pap Thekár Machabeus anyamegyéji; a' Széki polgári járás' falúji ú. m. 1. Szék 303 lélekkel. 2 Viz Szilvás. 3 Hesdát. 4 Székolaj. 5 Boncznyires 1777ig itt vólt a' Széki esperesti szék. 6 Gyulatelke 7 Szent Egyed. 8 Császári. 9 Vasas Szent Iván 10 Mikola. 11 Marokháza. 12 Szava, 13 Omboz, 14 Pujon, 15 Czege, 16 Szent Gothárd, 17 Göcz, 18 Mohaj, 19 Noszoly, 20 O. Vásárhely, 21 Szép kenyerü Sz. Márton, 22 Szombattelke, 23 Kötke, 24, Kis Devecser. 25. Nagy Devecser Az egész Széki esperestségben lelkek száma 8993.

7. Búzai esperestség A' papi karban a' Doboka vármegyei Decanatus I számú esperesi vidék (Districtus Archidiaconalis:) Fiszkúti Miklós most Szilvási, előbb Fiszkuti (Kolozs várm:) m. p. és a' Búzai vidék' esperesti helytartója Anyamegyéji a' Búzai járás' Falúji ú: m: 1 Búza, 2 Feketelak, 3 M: Földvár, 4 Kapor 5 Szász Zsombor, 6 Szent Miklós, 7 Mányik,

8. Czente 9. Apáti. 10 Borzás. 11 Szász-Új-Ös. 12 Móricz. 13 Máté. 14 Bongárd. 15 Szász-Újfalú, Bongárdnak leány megyéje Sász Szent György 65 lélekkel.

Az örmény székesi alesperestség (Kolozsvárm) számlált nihány anyamegyéket ezen vármegyében Paulethy Balázs Veresegyházi Gör. e. megyés pap 's Örmény Székesi alesperes gondjában. Anyamegyéji ezek: 1. Veresegyháza. 2. Kétel. 3 Encs. 4 Vicze 5 Szász Czegő. 6 Sárvár. 7 Harina. A' papi ujadon nyomatott 1835-b. karban az Örmény székesi alesperestség merőben kimaradván; a' mely anyamegyék annak alkotó részeit tevék az országos tiszti polgári karból (Schematismus) kiszemelve, azokat ezennel ide ily rendel iktatni kivántuk. Megjegyezvén elöbb: hogy Aranyos Sz. Maróth (igy az új papi karban) Találja fel a' tiszt egyházi személy e' nevet valahol; 's fel találván közölje velünk: mü ez alatt: Moriczat keressük) egyesültt 1778-b. Szentmiklós egyes. 1753-b Búza egyes. 1756-tan innen; már akkor állván a' megye. Czente 1756-ban már állott. Kapór 1758-b. már meg vólt. Mányik 1755-b. állott már. M. Földvár 1755-b. már fenn állott e. me-

gye vólt. Szász Sombor 1773-n. egyes. Szasz Ujfalú 1773-b. egyes. Szász Ujöss 1773-b. egyes. —

Az Örményszékesi alesperestséget alkoták tehát (eddig elé!) Veresegyháza, Kétel, Encs, Vicze, Szász Czegő, Sárvár, Harina; de ezek közül 1 Veresegyháza, 2 Kétel, 3, Encs (Sz: Encs) 4 Vicze a' Búzai esperesi vidékhez; Szász Czegő, Sárvár Harina pedig a' Beszterczei esp: vidékhez adattak és tartoznak. 1 Veresegyháza egyes: 1770-b. Sz: Encs egyes: 1817-b. 3, Vicze egyes: még 1777-ben. A' Búzai esperestség számlál mindegyütt 6040 lelket.

A' Beszterczei és Magyarosi 1796 ólta egyesitett esperestség. Ezen kiterjedett és népes esperesi vidéknek leirását az újodan papi karból igy adhatjuk tökéletesebben: Itt az esperes jelenleg ki egyszersmind megyés pap Major János a' sz. szék birája. Anyamegyéji kormánya alatt: 1 Alsó Sebess, 2 Árokalya, 3 Ardány, 4 Berlád 1829-b. egyes: 5 Bilak, 6 Fellak, 7 Felső Sebes, 8, Fris, 9 Harina, 10 Kerlés, 11 Magyaros, 12 Nécz, 13 Sajó Keresztúr 14 Sárvár, 15 Serling, 16 Solymos, 17 Soofalva, 18 Sász Czegő, 19 Szent Jakab, 20 Szeretfalva. Az egész esperesti vidékben ezen vármegyebéli lelkek száma 4882.

Minden anyamegyékbéli lelkek száma pedig e. részen ezen vármegyében tészen: 57, 762. Kiket jelenleg 108 papok legeltetnek ugyan annyi szentegyházokban hirdetvén az úr igéjét, hiveik lelki táplálatára. Mindnyájoknak: a' papoknak feje Alután Constans a' Balásfalvi székes templom' kánonoka és korlátnoka, püspöki titoknok, Doboka várm. Decan és sz. szék birája.

II. Az evangelico reformata vallás az melynek statussa ezen megyei nemes és nemtelen Magyarok 's kevés czigányok közül alkotva legszámosbb követőket talált első csirájában, 's mi előtt nevendék plánta lesz vala erös gyökereket hajtott öseink elméjében — szivében, mellyeken már háromszáz évi idő sem vehetett erőt diadalmat. Ma ezen hitnek tizenhat gróf és báró, több nemes nemzetségek kevés különbséggel a' magyarokra nézve egy város 's nihány falúk némely lakosai Magyarok és Újparasztok vallóji sorsosi. Két kerülete szerént a' vármegyének ezen egyh. megyék is két kerületre (Dioecesis) ú. m. a' Dézsi b. Szólnak vármegyei és Széki kerületre 's egy káptalanra melly a' Sajói, osztatnak. Az egyházi anyamegyék száma: 45, templomoké 50; melyekközül a' reformatio utánn nem több csak három: a' Derzsei, Fodorházi és Dobokai tem-

plomok épültek alapból, többiek a' haza törvénnyénél fogva a' népesebb Vallás felekezetét illetvén, az ev. reformatusakhoz mentek által. — A' Dézsi kerületben tizenhat papok hirdetik jelenleg az úr igéjét. — Ezen e. kerület 1624 nagyra terjedtsége miatt két részre oszlott és a' Szamosan innen (éjszakra) 33 egyh. megyék lettek alkotó részeivé. Ezen vármegyéből szám szerént 27. Mellyek maiglan is némely változásokat szenvedve megvannak és e' következők:

1. Kendy Lóna a. m. Lélek benne 345
   Papja Pánczél, vidéki r. jegyző.
2. Válaszút a. m. - - - 380
3. Borsa a. m. - - - - 239
4. Doboka anya megye Megyés papja vólt Almásy Sámuel 1832—1836. - 41
   Ujparaszt ezek közül: 24.
5. Bádok a. m. - - - - 155
6. Kide a. m. - - - - 341
7. Csomafája a. m. - - - 116
8. Gyula leány m. Temploma nincs 76
9. Babucz a, m. - - - - 41
10. Solyomkő leány m. Templom nélkül 17
11. M. Fodorháza leány m. - - 97
12. Ö. Keresztúr a. m. - - - 61
13. A. Esküllő leány m. - - 21
14. F. Esküllő a. m. - - - 94

15. Hidalmás a. m. 's hozzátartozandói 162
16. Pánczélcsch a. m. Megyés papja idősbb Almásy Sámuel a' Dézsi vidék igazgatója - - - - - - - 200
17. Derzse leány megye. Lelkei - 74
Kikből 7 Czigány.
Papja nincs; temploma van.
18. F. Tőök a. m. - - - 77
19. A. Tőök leány m. pap nincs - 127
20. Kend leány m. papja nincs templ. sincs - - - - - - - 125
21. Esztény a. m. - - - 90
22. Tőtör leány m. pap. nincs temp. van 26
23. Kecset a. m. - - - - 59
24. Kecset Szilvás l. m. - - 27
25. M. Köblös a. m: - - - 131
26. Dráág
22. M. Ujfalú l. m. se pap se templom

Összveséggel: - 3195

Hoszszú Macskás leány e. megyéje Magyar Macskásnak Kolozsban. — A' mágnási és lovagi főbb rend az ev: reform: Consistorium tagjait alkotta magából legelőbb 1713-ban 's az ólta mindég. Esperestek is ekkór rendesebben neveztettek és rendeltettek. Jelenleg a' Consistorium alkotmánya ujitást szenvedett. — A' Dézsi vidék világi fejei: (Vólt) Katona Zsig-

mond fő gondviselő. Gondviselők: Véér György, Rettegi Miklós, Csike István. Érdemes esperestje Szabó Adám, Dézsi megyés pap. Pánczél rendes jegyzője. Idősbb Almásy Sám. igazgató (Director) és Pcsehi megyés pap.

Második tulajdonképen valóbb ev. reformata e. vidéke ezen vármegyének a' Széki kerület. Rövid historiája ez. Miutánn a' Dézsi e. kerület tágos voltára nézve 1624 két részre oszlatott Betlen Gábor alatt a' Dézsi egyházi zsinatban, a' Szamosan túll délre akkór virágzott egyh. megyék egy külön kerület alkotó részeivé tétettek a' Rettegi (b. Szolnok vár.) káptalan; melly ez által vette létét; de idővel a' sok háboruk miatt kihallván ezen kerületből a' Magyarok 's helyekbe Oláhok következvén; a' még fenn maradott egyh. megyék a' Széki e. kerülethez - ez is pusztultt lévén — adattak. A' Széki e. kerület három ú. m. Kolozs, Doboka és b. Szolnok vármegyékből való e. megyéket foglal magában. Innen valók:

1. Szék mező város, hól 1770 ólta minden második évben e. kisebb gyülések tartatnak; országos e. gyülések (Sinodus) pedig minden tizenharmadik évben. Anya megye két pappal Népessége - - - - - 2087

2. Viz Szilvás a. m. - - - 32

3. Nagy és Kis Ilklód leány megye se pap se templom. - - - - - 50
4. Bonczhidja a. m. - - - 360
5. Meleg Földvár a. m. - - 315
6. Szász Zsombor a. m. - - 82
7. Búza a. m. - - - - 315
8. Noszoly a. m. - - - - 52
9. Czege leány m. - - - 43
10. Gőcz leány megye; papja nincs lélek 30
11. Feketelak a. m. - - - 300
12. Nagy Gyeke l. m. pap nélkül - 84
13. Szava a. m. - - - - 66
14. Pujon a. m. - - - - 132
15. Szent Egyed a. m. - - - 60
16. Nagy Devecser a. m. - - 90
17. Szépkenyerű Sz: Márton a. m. - 312
18. O. Vásárhely l. m. templ. nincs 30
19. Vicze a. m. - - - - 175
20. Magyar Borzás a. m. - - 108
21. Kékes a. m. - - - - 151
22. Veresegyháza a. m. - - - 220
23. Sárvár a. m. - - - - 50
24. Sajó Keresztúr l. m. se pap se temp. jó 12
25. S. Szent András a. m. - - 160

Összveséggel: - 5516

Ezen részszerént anya-részszerént leány egyh. megyéket 1624 ólta Széki esperesti czimmel és rangal kormányozták:

1. T. T. Dioszeghy Péter Rettegi pap b. Szolnok várm.

2. T. T. Szikszay István Rettegi pap

3. — K. Vásárhellyi István Rettegi pap.

4. — Tiszabecsy János Széki pap.

5. — Tiszabecsy Gáspár Széki m. pap, utóbb püspök lett.

6. — Széki Mihály Széki m. pap.

7. — K. Vásárhelyi Péter Széki m. pap.

8. — Rozgoni János Széki m. pap.

9. — N. Enyedi Mihály M. Décsei b. Szolnok várm. pap.

10 — Margitai Papp János B. Váralyai b. Szolnok vár. pap.

11. — Zágoni Aranka György Széki pap. Utóbb püspök lett.

12. — Ráskay Sámuel Málomi b. Szolnok várm. pap.

13. — Szathmáry György B. Várallyai b. Szolnok vár. pap.

14. — Szent Simoni Ferenczy János Ö. Füzesi b. Szol. várm. pap.

15. — Miskolczy Jozsef Bett. pap.

16. — Erdélyi Sámuel Betleni bel. Szol. várm. pap.

17. — Török István jelenlegi Széki pap és esperest. Kitől a' Széki esperestek laistromát 's e' megyei azon nevezetű kerületbéli ev. reformatus lelkek számát vettük; szíves hálával köszönjük 's kivánjuk: dicsőség öröm és egészség kisirjék földi nyomdokit! — Világi elöljárói a' Széki e. részen: B. Bánfy Ferencz fő gondviselő. Gondviselők: Földváry Farkas, Do'sa Sándor, Cserényi Sándor Egyháziak: Török István esper. és Széki m. pap. Szathmáry Sámuel rendes jegyző 's Bonczhidjai m. pap. Horvát Mihály igazgató 's Sz. keny. Sz, Mártoni m. pap. Jelenleg a' Széki esperestségben szolgáló papok száma: 20; templomoké: 18.

Egyik nevezetes egyházi osztályát teszi ezen vármegyének a' két evángelicus protestánsok részéről a' Nagy Sajói ev. reform. káptalan. Ez a' XVI. század végéig magában foglalta a' mái Görgényi kerületet is; de a' XVII század végén és a' XVIII-nak elején a' Marosi kerület alkotó részévé tétetett. — Doboka vármegyében egészen. Egy leány megyén kivül kilencz c. megyéket számlál e' vármegye keblében, mellyek az ev. reformatus Decan felügyelete alatt ezek:

1. Nagy Sajó.

2. Kis Budak. Ennek leány megy. Besztercze.

3. Sófalva. Ennek leány m. Simontelke.

4. Balásfalva (Alsó).

5. Kentelke és Árokalya.

6. Szász Czegő. Ennek l. m. Sz: Jakab és Szász Ujfalú.

7. Máté.

8. Szász Ujöss.

9. Galacz. Ezen faluknak köznépe közt sok az ev. luth. még többen Görög hitűek. —Világi elöljárói: gróf Betlen Elek fő gondviselő. Egyháziak: Herczeg István Decan és Kentelki ev. ref. m. pap. Szabó András rendes jegyző és Nagy Sajói ev. ref. m. pap. Bajnóczy József igazgató 's Szász Czegöi ev. ref. m. pap.

Az ev. reformata és ev. luther. e. megyék mellyeknek papjai a' dézmabérből negyed részt — quarta — kapnak ezek:

Borsa.	Szász Ujfalu.
Doboka.	Bongárd
Gyula	Móricz — Morócz
K. Lóna	Máté
M. Köblös	Harina
——	Galacz
Búza	Nécz
Szász Zsombor	Bilak
Szász Újöss	Nagy Sajó
Szász Czegő	Alsó Sebes

Felső Sebes	Magyaros
Solymos	Árokalja
Várhely	Sz. Jakab
Kis Budak	Veresegyháza
Simontelke	Mányik
Sófalva	Kékes
F. Balásfalva.	Apáti
A. Balásfalva	Kétel
Sz. András	Borzás
S. Keresztúr.	Sz. Márton
Sárvár	N. Devecser
Fellak	K. Devecser
Kerlés	Hésdát
Kentelke	V. Sz. Ivány.

Dicsirettel emlékezhetünk az ev. reformatus papokról: vóltak 's napról-napra többen vannak köztek, kik a' szent tudományokat lelki oktatásaikat az ékesen szollás gazdag ajkival fellengező oratoriájok által adván elő buzgalomra hevitik a' jobb kebleket 's az elfajulttság' útjáról csak nem mindenkór áldott sikerrel téritik viszsza a' gyarló embert. — Aranka, Pánczél, Szabó elhaltt szép lelkek! árnyéktokat körültem lebegni sejtém e' sorok jegyzetekór, 's hogy a' feledés homályából emléktöket kiragadnám arra egy hódoló érzet édes ingere ösztönzött; 's imé teszem is. Aranka a' Széki esperest, ezen vármegyei ev. ref.

megyés papok közül az Erdélyi ev. ref. püspöki székre csak érdemeinél fogva hatottfel az utóbi század első negyedében. Pánczél a' nagy geographus, késő öregségében is múnkás az esztendők havától tiszteletes fő, mathematica geographiáját dolgozta 's adta ki. — Szabó termékeny költő nyomos szónak; ha kora halála szép pályájáról ki nem vágja vala. — Honnan van az ev. refor. papoknak főbb rendü hivei előtti olly szembetünő tekintetlenségök, ki magyarázza meg ezt? Egyébaránt is a' Széki e. megyét kivéve, mindnyájoknak szük csekély kiszakasztott papi részök; még cseklejebb mint a' Graubündtenieké is. — Az u. n. „kepe" (Székely szó) rendetlenül szolgáltatódik; 's csak néhól érzik ők a' keresztyénség' szöllőjében fáradozásoknak küljutalom gyönyörét. Van ugyan minden papnak belső telkecskéje, nihány szántó földecskéje, kaszálója 's erdeje a' földes urakéból kezdet ólta adva; de a' hazai régibb törvények világos rendelménye ellen a' dézma gyakran megtagadtatik töllök a' mi pert támaszt a' papok és a' más hitre tértt negyed dézma elvontt helybeli birtokosok közt. Talán a' „Mikes pontok"-nál fogva teszik. Szép az a' bizodalom, hogy minden helytt nem lakó főbb birtokosok papjaikat az udvari tiszt felett ellenőrnek szokták rendelni. — Menthetők ezen

felekezetü falusi papok, hogy az innep- és vasárnapokat kivéve délesti szolgálatot nem tesznek, általjában pedig hétköznapokon templomjaik mint hajdan a' Janus temploma békeségben, zárva vannak; de hogy történnyék is e' különben, midőn szük táplálmányjaikat is többnyire önkezök izesztő fáradsága adja meg. 'S ez a' vád és mentsége csak nem minden felekezetü papokra illik. Az ev. reformatusoknál köszönségesen egy keresztelés 12 xrár, esketés a' templomban 1 forint, háznál két annyi, temetés 1 for. e. p. harangozás (Széken) 2 for. vagy 2 f. 20 xf; falukan 50 xfr vált. Minden megyés papot a' helybéli birtokosok Kollár Adám és Perger magyarázatja szerént mint pártfogóji a' megyének szokták választatni, kihérni, 's azok különös jóváhagyások nélkül hivataljokba bé sem is igtatódhatnak. Nemzetségi, 's köz krapak (kripta) e' hit sorsosinak szentelve vannak az egész megyében: Babuczan, M. Köblösen M. Derzsén csak nem bémohozva, Solyomkövén, F. Tőőken templom alatt valamint Köblösen is ott, Borsán, Pánczélcsehen, Válaszúton, Bonczhidján a' templomhoz mellékelve, Szász Czegőben, Sófalván, Czegében, Alsó Balázsfalván, Kerlézsen egy köszíklagyomrában. Ezekben a' honi Magyar Pantheonokban pihennek a' hadi- és pol-

gári pályán századok folyta alatt ragyagatt érdem fijai e' megyének; kiknek annyi erények emeltte oszlopok düledékei alatt szendergő porain a' nemzet hálája nyugodjék! Itt

„A' halál bágyadt szárnyakon
Lanyhán bojong szerte széljel
A' lelketlen porokon."

III. Számlál Doboka vármegye egyházza nihány evang. luther. megyéket-is. — Midőn a' Luther' tanitása még a' Mohácsi ütközet előtt Erdélybe, kereskedők által béhatott, 's a' Szász nemzet 1522 az érseki hatalom alól magát kivonván egész hazában azt 1545 egyetembe bévette; akkoriak az ide való ev. luth. e. megyék is a' Szászok részén biratva. Semmi egyéb változást azólta az álhatatos Szász nép egyházi állapotjában nem tett, mint azt, hogy előszámlálandó néhány e. megyéket az ev. luther. Erdélyi anyaszentegyház törvényhatósága alól a' Magyar földes urak által kivétetni 's az Erdélyi Magyar az-az: Ev. reformata anyaszentegyház hatalma alá tétetni engedé 1550 táján, midőn á' világi hatalomnak olly rendkivül nagy befolyása vólt az egyházi dolgokra. Az ólta a' Nagy Sajói Ev. Luther. esperest (Decan) egyik feje a' Nagy Sajói káptalannak; mellynek alkotó részei vagy is Doboka vármegyei ev. lutherana e. megyék ezek:

1. Nagy Sajó.
2. Árokalja.
3. Szent Jakab.
4. Szász Ujfalú.
5. Várhely.
6. Balázsfalva (Felső) Itt 1777 táján csak két szász (ev. luth.) háznép vólt; többiek Oláhok vóltak: valamint mais Oláhok, kik a' dézma negyedet az ev. luth. papságnak fizetik.
7. Kerlés.
8. Magyaros.
9. Bilak, melly a' Beszterczei ev. luther. anyamegyéhez tart. — A' Sajói ev. luth. káptalannak világi előljárói: gróf Betlen Elek fő gondviselő. Egyháziak: Czobel András Decan és N. Sajói ev. luth. m. pap. Keinczel János igazgató és Sz. Jakabi m. pap. — A' Sajói és Tekei protestans megyék számára 's utasításakúl Madár vagy Madarász Dénes (Dionysius Alesius) 1557 táján 20 czikkelből álló egyházi útasitást irt vala; mellyet Bátory Kristóf és Zsigmond 's más fejedelmek sőt Maria Terezia is megerősitettek, 's ma is áll. Mind az esperestet, mind a' több rendes papokat a' birtokosok jóváhagyásával az ev. reform. Zsinat (Sinodus) felelteti (examinat) választja 's igtatja-bé; a' káptalanból feljebb terjesztés foruma is ez. Egyébaránt minden egyházi szertartá-

saik a' szerént mind az egész hazában lévő ev. luth. felekezeteknél menyen végbe, maga az isteni szolgálat Német nyelven. Minden papnak kötelessége 's illő, béigtatását fényesen meginnepelni hivei közt. A' rendes negyeddézmán felül ád évenként papjának minden gazda egy veder bórt, egy szekér tüzi fát, 's egy akkora csirkét (csibét) melly a' ház alpadlatjáról az asztalra felrepülhet. Egyházi szokásaik közül való, hogy estvénként a' hól óra nincs, a' harangot a' harangozás utánn háromszór megkongatják. Karácson, Húsvét, és Pünkösd innepein reggeli három órakor gyülnek a' templomba, a' délesti áhitatosságra mezei munkájokatis félbe hagyván buzgón sietnek. Az áldozó csötörtöket nevezetes innepléssel ülik. A' köz Szászokon kivül egy báró 's egy Magyar nemes nemzetség itt ev. luth. hitvallók.

IV. Az egységhivők (Unitarii) Miutánn 1590 táján itt-is lenni kezdenének, lassanként annyira megkevesedtek hogy-bár 1649 a' Dézsi országos zsinaton általjában szabad és békeséges vallás gyakorlat engedődött nekiek, még is létök helye kettőre apadott, a' hól jelenleg is ú. m. Kidében számosabban és M. Földváron kevesebben vannak mindegyütt férjfi 58, eszszony 46 személy.

1698 ólta azon nagyobb Katékézissel élnek, mellyet Kolozsvári Demjén Pál orvos és oktató irt vala latin és Magyar nyelven az Erdélyi egységhivők számára. — E' megyében a' most múltt évszázban leghatalmasbb sorsosi Káli Kunak és Zsukyak valának. Jelenleg az elökelöbb nemesek közül már csak négy nemzetség vallja. Papjaikat nem szüken segedelmezik tehetősbb egyes követöji e' hitne'. Három polgári osztálynak u. m. Kolozs, Doboka és b. Szolnok vármegyéknek kellett egyesitetniek, hogy egy vidéket alkathassanak; igy az elöhozott egyh. megye a' Kolozsi Dobokai és b. Szolnoki vidék (Tractus sive Dioecesis) megyéjében vannak esperestje és jegyzője hatalomköréhez tartozó. A' vidék' világi elöljáróji: Nagy Lázár, Simon János, Szentiványi, Daniel gondviselök. Egyházi: Körmöczy János esperest, és püspök.

Az Erdélyi egységhivők Kolozsvári egyházi levéltárából nyertt világositásaink utánn ezen vármegyei egységhivők léte rövid historiáját egyh. megyénként ezek szerént adhatjuk. Virágzott az egységhit ezen e. megyékben:

1. Bádok. 1595—1614.

2. Kis Jenő 1596 — 1620-ig. Ügyeit a' Consistorium látta-el.

5. Nagy Iklód. Pap vólt 1644 a' Kolozsvári Unitarium kollégyom Seniora Derzsy Máté. Ismét 1655 kollegyom Seniora Szentmártoni István. Historia Ecclesiastica Eclesiarum Unitariae Religionis pag. 827 m. s. Ez alább is felhozatik.

3. Doboka. Itt lakott unitarius fő curator Káli Kun István, ki 1736-ban hólt-meg. Neje Keserü 'Sofia férje' végrendeletéből 1736—1751 adatt-bé (administralt) a' Kolozsvári oskolák számára 1932 véka búzát, mellyből jött 989 m. forint 1 xár. Az itt vólt templom a' várhoz közel, elpusztúlt.

3. Válaszút. Papja vólt Válaszúti István. Hist. Ecles. pag. 828.

6. Balázsháza.

7. Fodorháza.

8. Csomafája. Papja vólt 1678-bn Butka György. Hist. Ecles. pag. 828.

9. Borsa.

10. Gyula. Nagyobb részét Maurer Samuel birta.

11. Hidalmás.

12. Kendy Lona.

13. Komlós Ujfalu.

14. Magyar Köblös.

15. Magyar Ujfalú.

16. Pánczélcseh.

17. Recze Keresztúr.

18. Solyomkő.

19. Tihó.

20. Vajdaháza.

21. Somró Ujfalú.

22. Szent Márton Macskás.

23. Hoszszú Macskás.

24. Kecset Szilvás.

25. Kide. Erről alább.

26. Szék. Hól 1622 Toroczkay Gergely pap Histor. Ecl. p. 826.

27. Bonczhidja. 1590—1618. Hist. Eccles. p. 286.

28. Szava. 1614-ig papja Peterdy András.

29. Veresegyháza, Papjai 1594 innen Sós (Salinus) Kelemen, Szavából Peterdy András.

30. Sárvár: 1596-n. Mellynek pereit ekkor Kolozsvártt látták el.

31. Szent Miklós. 1638 papja Bonyhay Görgy, a' kit ide a' Kolozsvári Szent Péteri oskola Lectorából tettek papnak.

32. Kékes. 1595 papja Szentmártoni Bálint

33. Meleg Földvár. Erről is alább.

34. Apáti.

35. Császári.

36. Mikola.

37. Sajó Keresztúr.

38. Sófalva.

39. Solymos.

40. Viz Szilvás.

41. Gyulatelke. Pártfogója (Patronus) vólt Kabós Gábor Hist. Eccles. pag. 828.

Mindezek közt legtöbb adataink Kidéről maradtak fenn. Kide anya e. megye. Az Unitaria reformatio (a' felhozott kézirat szavai) kezdetével (mert az evangelica reformatiot a' Magyar lakosok itt mindnyájon bévették vala (1595 az egész falú az egység hitét bévette, a' templomot, parochiát minden fundussaival együtt az unitaria részre által hozván. Birta is pacifice épen Betlen Gábor koráig, midőn a' reformatusak megszaparodván az Aprob. törvény szerént a' reformáta részre mind a' templom, Parochia fundussaival együtt által adatott. Protocolli pag. 234 — 235. egy az unitáriusoknál megmaradott szép harang pedig a' reformátusok által 1728-ban foglaltatott el erő hatalommal. Ezen zivatarok valamennyire lecsendesedése utánn a' Kidében lakozott nemes Herczeg nemzetség adott hét singes rúdnyi hosszuságú hellyet a' maga örökségéből kies dombon a' hová 1750-ben egy kis fatemplomot épitettek 's belé egy harangot is tettek ezen felirással: „A' Kidei unitaria eklesiáé 1750" Dobokán lakott Káli Kun István vásárlott egy belső örökséget 's bizonyos szántó és kaszáló

helyeket (ugyan az ő ajándéka a' ma is meglévő áldozó kehej) a' pap élelmére, a' papi lakásra szólgáló helyet pedig adta a' Kidei Hyés nemes nemzetség, — Ezen kis fatemplom 1797 táján sorvadozó álapotban lévén, Sepsi Szentiványi Szentiványi Sámuel királyi valóságos táblabiró mint e' tájon fő gondoskodó és pártfogó, nagyobbára maga költségén 1802 a' most fenn-álló szép kis kötemplomot cseréppel fedve (az ide tartozó hívek is részt vévén a' költségben) fel-állittatta, a' mostani parochiális házat pedig ennek öcse Sepsi Sz. iványi Daniel kir. táblabiró tette használhatóvá.

	férjfi,	aszony,	mind.
A' Kidei a. mben lélek	30	14	44.
Leány megyében ú. m.			
1. Hoszszú Macskáson	5	1	6.
2. Gyulában . . .	.	1	1.
3. Borsán . .	2	.	2.
4. M. Ujfaluban . .	1	.	1.
5. Babucsan . .	3	.	3.
6. M. Derzsén . .	.	6	6.
7. Pánczélcsehen .	2	1	3.
8. Kecset Szilváson .	3	2	5.
9. Bádokban .	3	4	7.
	51	29	78.

Vólt 1825-ben; ma több van: ú. m. a' mennyi fennebb megvan irva. —

A' Kidei nevezetes o. megyében ha szintén a' Reformatusak a' templomot fundust és parochialis házat elfoglalták is, vóltak papok és pedig vólt:

1. Pálfy Bálint. Székelyhidáról hozták ide. 1626-bn. Hist. Eccles. pag. 846.
2. Szentgyörgyi Mihály (csak concionatornak iratik) 1651. Hist. Eccles. p. 836.
3. Köpeczi János 1675. H. E. pag. 54.
4. Fülöp Miklós 1714. H. E. pag. 48, Házassági perek védője.
5. Sakó Péter 1716. pag. 62.
6. Sakó István 1731. pag. 79.
7. Tordai Lukács 1721. pag. 86. Panaszol bére iránt.
8. Tordai Székely György 1621. pag. 79. Ezt 1624 rendelték Dobokára Káli Kun István udvari papjának, és igy üres vólt.
9. Kidey Miklós 1724. pag. 95. 1735-ben vádoltatik, hogy a' papságról lemondott, magát menti pag. 133.
10. Orbán Ferencz 1735 — 1781 pag. 133 138, 139.
11. Márkos András 1781. pag. 134.
12. Buzogán Mozes 1788, iszákosságáért kitétetett.
13. Kis György János 1788.
14. László Pál 1796. pag. 136.

15. Székely György 1801 pag. 138.
16. Sándor János 1810. p. 141.
17. Györke Mihály 1820 ólta mais pap.

Meleg Földvár. Betlen Gábor idejében az egész falú reformálodván, magokkal mind a' templomot mind a' parochiát 's egyéb hasznokat részökre vonták. Vóltak mindazonáltal itt házi papok, nevezetesen a' Zsukyak idejében, kik közül csak ezeknek akadhattúnk nevökre:

1. Szent Györgyi Mihály 1651 julius 8-k tétetik Kidéből ide papnak pag. 836.
2. Ajtay István 1741 pag. 147, 148.
3. Szentgelliczey György 1745. p. 121
4. Ilyefalvy János 1757 pag. 209.
5. Gyepesy István Libro conscriptionis p. 58

E' megye tehát ev. ref. vált; és ma csak nevezetét viseli az egység hitü megyének; minthogy egyik főbb birtokosán P. Horvát Ferenczen kivül M. Földvártt e' hitet többé senki nem valfja. A' Kolozsvári egys. hitü egyházi levéltár.

A' Görög nem egyesültt hitvallás az, melly a' megszenvedettek közt első 's e' megyében számos követőket számláló. 941 évtől 1204-ig Balajthy Jozsef szerént (L. Felső Magyar-országi Minerva 3-dik Negyed 1828. 13-d. szám 1866, 1868 lap.) egyetlen hitvallás vólt mint egyébütt Erdélyben e' me-

gyében is Bizonyitván ezt az is, hogy az idősbb Gyulát Erdély fejedelmét Konstantinápolyban Theophiletus Pátriárka keresztelte Görög szertartással. Majd a' nyúgotról el terjedett Deák szertartású papok, utóbb a' Jesuiták nevezetes változásokat okoztak e' hitvallásban. „A' Görög egyház" vezérszó alatt L. Köz Hasznú Esméretek Tára V. kötet 370 lap. kiszabott házassága a' Görög nem egyesültt papoknak hogy nélkiek csak s zet lenne szabad elvenniök e' megyében is áll. A' másnak netalán eljegyzett személyt elvenniök 's másodszor házasodniak tilalmaztatik. Egyébaránt ezen felekezetnek hitvallása elvei 's rövid historiája ugyan onnan kielégitőleg meritendő lehet. Van nem egyes. Görög anya megye e' vármegye' keblében számszerént: 43. mellyek három osztályban ezek:

1. Milványi helytartóság. Megyés papja és helytartója Damschra János, kinek megye köre ezen anya megyékre terjed ki:

1. Milvány
2. Hidalmás
3. Szent Mária
4. Galponya
5. Ördöglúk
6. Bányika
7. Rákos

8. Romlott (Romlott Telelke)
9. Magyar Egregy
10. Fel Egregy (részszerént)
11. Pousa
12 Budja
13. Szent Péter falva (Bozna)
14. Felső Kékes Nyárló (Sztina)
15. Szent Péter
16. Komlós Ujfalú (már ma egyesülve)
17. Balásháza.
18. Borzova egy részben
19. Csömörlő (részszerént)
20. Daal
21. Kendermál
22. Puszta Szent Mihály (részszerént)
23. Puszta Rajtolcz — Mind ezekben a' megyékben ugyan annyi pap, 's 1832-ben találtatott hét ezer négy száz nyóltzvan hat lélek mind két nemü. Az a. kerületben kevesebb.

A' Széki helytartó Balán Balázs. Ezen megyében csak Szék és Bonczhidja van törvényhatósága körében.

A' Borgoi esperestség ezen vármegyében ezeket az e. anya megyéket keblezi.

1. Nagy Sajó
2. Simontelke
3. Bödön

4. N. Gyeke
5. S. Sz. András
6. Kajla
7. F. Balázsfalva
8. A. Balázsfalva
9. Kékes
10. Galacz.
11. Kentelke.
12. N. Devecser már ma egyes
13. Bogács.
14. Kis Budak.
15. Kusma. — Az egész várm: 38.

1759 ólta ottan-ottan egyesültek, 's ma is kívánnak némely közönségek egyesülni az 1782 évi királyi viszszairat (rescriptum) szabálya megtartása mellett; de talán ők magok se tudják egyesületjök ösztönözö okát adni. Annyi bizonyos, hogy ezek az egyesültekénél hitök belső mivóltát eredetesbbnek 's világos alkotmányúnak hiszik lenni; ellenben az is tapasztalható, hogy több babonával bibelödök, köz sorsosi néhol szilajabbak, egyházi szokásaikban pedig az eredeti Görög egyházak templomi 's egyéb külső szertartásaiktól igen kevésbe távoztak el. Papjaikat sötét kék hoszszú gunya fedezi világos kék öv övezi. Püspöki engedelem mellett léphetnek, az egyes. Görög anyaszentegyház keblébe. Papjaik a' hivek' szova-

tozata által több voks szerént tétetnek. Bár mennyire tilalmaztatik is a' polgári igazgatás által, hogy az erdők kiirtessenek, a' Jeremiás napi (Husvét és Pünkösd közt) csóva; divatjában van még is. Az érzi magát legbuzgóbb keresztyénnek lenni, ki az érintett időközben legmagasbbat tüzhet ki kapujában. Ezt a' szertartást némellyek legrégibb idők szüleménnyének vélik, azt állitván, hogy a' keresztyénség keletekor annak jeléül ott tüzettek légyen a' kapukba, hól keresztyén lakozott. Mások azt mondják, hogy ez által a' Herodestől nyomoztatott kit Jézus emlékezetét tisztelik.

A' Zsidók esméretes babonás hitvallása két rabbi 's számos Schachterek igazgatása alatt máig is rendithetlenül áll itt, valamint egyebütt is. A' rabbik 's a' 'sinagogák Nagy Iklódon és Várhelytt vannak mintegy negyven év előtt alapitva. A' rabbik a' Károly Fehérvári fő rabinler által neveztetnek ki.

A' pecsét — czimer — és zászlóval élhetés igazza becses, szent tiszteletre méltó igaz; azért itt azokról is szóllani rendszeres, méltó sőt kötelesség. E' munkácska czimje szerént tehát az idegen esméret vágyja nemi-nemü kielégitéséül halljuk röviden miből álljanak:

Doboka vármegye czimere pecsétje zászlói,

Valamint Erdélynek igen kevés történeti

jutottak eddig elé az olvasó közönség elibe oljanok, mellyek annak Magyarországgal egy test léte vagy is a' vajdák alatt mentek végbe (Eder jejunitas historiae Transsilvaniae-nek mondja) úgy azokról lehető jegyzetek is kevés világúl szólgálnak Erdély osztáljainak; legkevesebbé pedig Doboka vármegyének belsőbb 's külsőbb esmértetésére. A' czimerekről Erdélyre nézve annak az anya országtól elválása az az: 1541 előtt annyit tudunk, hogy az Erdélyi Szászok egyeteme még II András királytól tulajdon czimert nyert, hogy Húnyady János Gubernator Húnyad vármegyének mint szülötte földjének külön czimert adott és engedett 1321. 1437 az Erdélyi vármegyéknek czimerök sas vólt. 1409 előtt Erdélyben az emlitett megyén kivül tulajdon czimere egynek se vólt, végre maga az ország is Bátory Kristóf koráig az anyaország czimerével élt, és 1612 választá mostani czimerét ámbár Bátory Zsigmond alatt is van erről emlékezet. — A' sok tekintetben fogyatkozott megyei levéltárban egyetlen egy darab irás sem előzi meg az 1748 évet olyan, melynek látható pécsétje régibb czimerre mútatna az érintett esztendejinél. Nem különösbb, hogy 208 év alatt egy megye tulajdon és külön czimert magának nem választott, mint az, hogy ezen haza' több megyéji is külön-külön

czimerekkel húzamos ideig nem éltek. Hihető hogy vagy valamely a' több megyék egyetemes vagy a' fő és alispánok vagy a' szólgabirók' nemzetségi, vagy a' mi leghihetőbb Erdély közönséges czimerét használta. — Doboka vármegyében az elválásigi irások kevés vólta, azokat megerősitő petsétet vagyis czimert szükségesé nem tették. Az 1541 augustus 26 elválás ólta (némelyek 1556 november 25re tészik) ellenben; az 1550-ki Magyarországi 62-d. törvény czikkel — bár már akkor nem honi — példa lehetett itt is a' követésre. — Mária Terézia sok egyebek közt azzal is kivánta Erdélyt anyai búzgalmáról bizonyossá tenni, hogy 1765 nov. 2. nem csak az ország czimerén változtatott, hanem már az előtt jóval néhány vármegyéknek 's azok közt ennek is rendes törvényes állandó czimert és pecsétet engedett és adott. A' kir. kormányszék tudósitásából, melly mellett a' festett czimerű királyi függő pecsétes levél kiküldetett 's ennek körülirásából (mint az egész czimer e' könyv czimlapja ellenében látható) készitetésének esztendeje, magából a' királyi adomány levélből pedig alkató részei érthetők 's magyarázhatók. — Az alább megmagyarositva leirtt királyi függő pecsétes levél, nem egész kimeritőleg fejtvén a' megye czimerét; annak bővebb magyarázatja ez. Példázza

és jelenti az egész rajzolat László herczegnek utóbb Magyarország királyának és canonisáltnak viadalát egy Kun katonával egy Magyar szüz felett, a' vármegye két főbb vizeit, egy várból emelkedő tornyát, vad állatokbéli bövölködését, 's hajdani gazdag só bányáit, érczes hegyeit, mellyek miglen miveltettek 's e' megye keblében vóltak a' Radnai havasokban sok ezüstet és ónot adtak. A' csupa czifrázatokat: jobbról arany és kék balról ezüst és veres körvonalokat mellyek az egész czimer alkotmánnyal együtt kék aranyas szélü koczkán (quadratum) nyugszanak elmellőzve a' czimer rajzolat öt osztáljú. Felülről a' királyi korona fedeztte felrészeltt sisakból (galea emticulata) I László övinél alább ki 's szembe állva jobb kezében magafelé hajlott veres lobogojú zászlót — melynek lobogoján balról jobbra néző bárány első bal lábával zászlót tartva láttatik — baljában Magyarország' egyik clenodiumát a' keresztes arany almát tartván, fejét sugárok közt a' Magyar korona ékesitvén. Alatta kilencz ezüst pontos arany korona a' tulajdon képen való öt részre osztott czimert magában foglaló öt szegü vitézi paist — scutum militare — fedi. Ezen pais közepette egy kissebb öt szegü pais alább kék, feljebb fejér lappal áll, 's azt a' hős tettet ábrázolja midőn 1070-ben

László herczeg a' Kerlési ütközetben egy Kunt (Cumanus) meg öl, 's jelesen a' vitéz Magyar herczeg fejér lovan, vezéri süvegben (pileo ducali) vér veres palástal aranyos czipellővel 's pánczélozva (cataphractus) jobbról balra szaladva jobb kezével le szurja hoszszú zsidáját a' földen balra fetrengőre (Pray „securi" vagy ollyas eszközzel, mely magyarországon fokos; Székely földön szekercze, az Erdélyi Magyarok közt baltának neveztetik irja; részemről buzogánnyal hiszem inkább megölettetését. Minden esetben a' rajzolat a' historiának ellene mond.) Ki hanyat helyezetében a' döfőre lova lábainál reménkedő tekintetet vet. A' megszabaditott Magyar hölgy szembe Lászlóval áll szárnyakkal, jobb kezében illetetlen ártatlanságának jeléül pálmaágat (palmarum ramum) mútatván, 's vidor háláló tekintettel szemlélvén erényé' megboszulójának bajnoki viadalát. E' szüz hosszú öltözetje jobb-lábának egész alakját fedezi fel, a' mivész képzelődésinek elragadtatásával. A' letiportt rablónak elszabadultt lova repülő farkkal veres csotárosan félig láthatólag jobbról balra ságúld; a' László lovának első ballába feltartva. Az ezt magában foglaló nagyobb, függőleg két egyenlő részre hasitott paizs' jobb részén oldalról fekete lapon

két széles kiálló ezüst csikokban a' vármegye' két nevezetesebb folyó vizei a' Szamos és Sajó példáztatnak. Ezek felett négy bástyájú várból egy ajtajú 's ablakú kerek fedelű só jegy hegyü templom vagy inkább torony vonúlfel ezüst mezőben, mely váraska (urbecula) a' Dobokai erösséget (Castrum) mellyről a' vármegye neveztetett (a quo comitatus denominationem accepit) jelenti. A' paizs bal részének alsó fele veres lapján hegyivel le és felfelé forditva egymásra tett arany három szegek (triangulumok) állanak, mellyeknek közepén egy kis ezüst kettéhasitott kör (circulus) látszik; 's ez a' sónak, amazok az érczek chemiai jelei. Feljebb egy szarvas balról jobbra felemeltt fővel aranyos lapból meredő csúcsos hegyek óldalába sietve a' Borgói (már ma a' Sajói) havasokban tanyászó számos vad állatjait a' megyének jeleli. Az egésznek alján szalag alakú csikban látható: C: GA: B: S: C: C: betük értelme ez: „Comes Gabriel Betlen Supremus Comes Comitatus.“ Gróf Betlen Gábor a' vámegye Fő Ispánja.'- Az egésznek körülirása ennyi: „Az Erdélyi Doboka vármegye pecsétje, mely 1748 évben adatott“ A' körülirást kereszt † foglalja egybe.

A' megyei pecsét és annak története, 's alkotmánya eldődeink által felnem jegyeztetvén; elne mellőzzük mü a' jövendőségnek többet használni 's hiven irjuk meg. — Historiai eredete a' lefestett czimernek régi: mert 760 éves, nevezetes mert honi Magyar vitézségre emlékeztető; 's nints is Hunyad vármegyét kivéve egész hazában ennél jelesebb emlékü czimere egy osztálynak is. Salamon király hogy a' Moldvából gyakran bérohanó 's Kolozs - Torda vármegyék és Csik szék széleit, nevezetesen Doboka vármegyét a' Meszesig rabló pusztitó Kún vad nemzetet elüzné megerötlenitené, 1070-ben roppant serget gyüjtetett 's kikelethor az akkor is száguldozásban lévő Kunok ellen vezette. Megesett a' véres harcz a' Sajó mellett, holott az eleve tábor helyül kinézett, megszállott és sánczokkal 's vizzel (a' mi könnyü szerrel véghez vihető vala) körül árkolt Cserhalomról a' Kunok nagy veszteséggel lecüzettek. Szárnyaltak már most a' halálos nyilak, ropogtak a' kardvasak kaponya prédáji, vértől ázott a' serdülő mező. A' Magyarok üztek a' Kunok üzettek; még csak a' szaladás gyáva menedéke biztatta a' szét veretett Kunokat: 's mire nem készti az embert az indulat dühe! egy fő Kun Osúl nevü a' halál dultta táborban feledvén veszedelmes hejzetét, élete

már-már végpontjánis buja ösztönének tárgyat keresett talált és ragadott. A 'szép préda szárnyakat adott lovan haladtának. Az elraboltt szűz még se lehete sajátja: László herczeg üzte 's mármár nyomában termett, de nem érte el, kiált Magyarúl: „vond le magaddal," erre a' dulakodók földre terülnek; bééri a' szaladó herczeg, 's úgy tetszik mintha mondotta vólna Kölcseyvel:

„N iljon bár seb 's folyon vér
„Szép hölgy nem lesz pályabér."

a' földön fetrengőt készen tartott fegyverével megöli. Nem életét; de megmentett ártatlanságát hálálta a' Magyar, a' szemérmes szűz, 's rablója éltéért esdeklett a' herczegnek. Vajha nevét bár a' kegyesnek tudnunk engedi vala az idők régisége. Bánni lehet, hogy czimerül választójának is nevét a' sötét feledés fedi.

Minden külső belső innepélyessége (solemnitas) a' királyi függő pecsétes levélnek (diploma) meglévén; bizonyos e' czimernek törvényes vólta ereje, melly azon levél felső bal szegletén a' leirtt módon szinelve, kisebb alakú rendes pecsétjén pedig ezüst kék és veres mezőben forditva jól metszve látható. -- A' királyi függő pecsétes levél anyanyelvünkre általtéve ez:

Mü Mária Terezia isten kegyelméből Római császárné, Német, Magyar, Cseh, Dalmat, Horvát-országok' királynéja, Ausztria Főherczege, Burgund, Brabantia, Mayland, Stiria, Carinthia, Carniolia, Mantua, Parma, Placentia, Limburg, Lucenburg, Geldria, Vittemberg, Felső és Alsó Szilezia vezére, Svévia és Erdély' fejdelme, Római szent biradalom, Burgovia, Morva Felső és Alsó Luzacia marchioja, Habsburg, Flandria, Tirolis, Ferret' Kiburg, Gorisa, Gradisca Artesia és Székelyek grofja, Namurci gróf, Marchia Tót- Naoni Kikötő és Mechliniac úrasszonya, és Barri vezér, Hetruria nagy vezére 's a' t. Emlékezetre bocsátjuk jelenvaló levelünk által tudtára adván mindeneknek kiket illet: hogy midőn mü országaink és tartományaink kegyelmes kormányában gondunkat és czélunkat arra is fordítjuk, melly szerént a' köz munkálatoknak hihetőbbé 's hitelesbbé tételére 's az igazán költeknek a' hamisaktól bátrabb megkülönböztetésére nézve minden elővigyázatak 's hasznos intézetek megtétessenek: innen a' mü Erdélyi örökös fejdelemségünkben lévő Doboka vármegye nagyjainak 's nemeseinek egész egyeteme Felségünk előtt könyörögvén; az ők kérelmökre annál örömestebb hajlattunk kegyesen, hogy a' mint értesitettünk azon vármegyének tulaj-

don közönséges és hiteles pecsétje nem lévén; egyebet használt. Mü azért azon kérelmeseknek 's annál fogva magának az emlitett Doboka vármegyének a' mü császári királyi és fejdelmi kegyelmünkből 's hatalmunk telyességénél fogva az alább leirtt pecsétet az ő tulajdon közönséges és hiteles pecsétjének fél forint váltság mellett kiváltságiképen adni, engedni és adományozni kegyelmesen kivántuk, 's nem ellenzük és megengedjük: hogy azon vármegye mint tulajdon, közönséges és hiteles pecsétjét birhassa és tarthassa, 's azzal mindenféle irományainak és törvényes munkálatinak — mellyek a' közönség neve, vagy bizonyitása alatt törvény vagy szokás szerént kelnek — 's mind a' törvényúton mind azon kivül való levelek és ok- 's jellevelek szerkeztetésében, mint szintén a' mi Magyar örökös országunk, 's nem különben Erdély fejdelemségünk vármegyéji és ezentúll veres viaszan is a' legkésőbb korig élhessen — birhassa és használhassa. — Melly pecsét alakja, vagy is maga a' czimer ezekből áll. Úgymint vitézi pais öt külön részre osztva, mellyek közül a' négy szélső szegletes, a' közepette való égkék kerekded szent Lászlót Magyarország királyát pánczélozva vérveres palástal fedezve, vezéri süveggel fejér lovan ülve, és azt a' Szitja-

kunt, — a' ki egy keresztyén szüzet a' Kunok bérohantakor elragadván, de az emlitett szent király által megfutamtatván lováról lehanyatlatt és földön hevertében láncsával mejje által szúratott — 's a' mellette lévő szüzet — ki ezen diadalom által viszszanyertt szabadságának jelétül szárnyakkal ékesitve, a' király győzödelmi pompájára kezében pálmaágat tart ezen hősi tettnek 's a' szent király' győzödelme emlékére — példázza; felebb pedig az ezüst szinü szegletes jobb részben toronyteteje chemiai só jegyel jelelve és két felől a' most érintett toronyal együtt a'haz ragasztatt falak veresre festve — mellyek Doboka városkát vagy is erősége — mellytől a' vármegye neveztetett — és a' chemiai sójel azon vármegyében lévő só bőségét, 's az arany szinü bal részen lévő hajnal-derültleg emelkedő hegy a' Borgói hegyet és a' mellette természeti szinben hápahupásan alakoltt havasak a' vadak sokságát; továbbá az alsó viszont bal veres részben az arany vonalok 's azoknak közepette a' sónak ezüst czimerjegyeik a' Borgói 's vele egybefüggő Erdély széthoszsza hegyeiben minden érczek kvarczok termékenységét; 's végre a' jobb fekete rész két ezüst egymás felett fojólag lévő csikok, azon vármegye két vizeit: a' Szamost és Sajót — mellyek két kerületének véghatári (a'

Sajó nem mindenütt) jelentik; a' pais kilenez ezüst gomojával 's drága kövekkel fénylő arany korona boritja, mellyen hézagolt hadi sisak 's ezen királyi korona nyugszik, 's ebből az emlitett szent László király egyik kezével kereszt jegyezte arany almát, más kezével pedig az isten bárányát mutató zászlót tartva középleg kitünik, és a' sisak csucsáról egyfelől kék- és arany- másfelől veres- és ezüst- elegy szinben a' pais mellett kerekded czifrázatok függnek 's azt ékesen környékezik és diszesitik; a' pecsét körében pedig ez a' felirás olvasható: „Az Erdélyi Doboka vármegye pecsétje melly 1748 évben adatott;" a' mint mind ezek jelenvaló levelünknek elején vagy kezdetén festői mivvel tulajdon és valódi szinekkel lefestve, és a' szemlélők szemei elébe világosabban kitéve vannak- megegyezvén és bizonyos tudásunkból 's eltökéllett lélekből határozván, hogy ezen emlitett pecsét, mellyet mü a' lebeszéltt módon érintett Doboka vármegyének engedtünk és adtunk, az ő tulajdon köz és hiteles pecsétjének mindenektől egyenként és általjában tartassék 's tekintessék, 's minden akármelly irományai 's munkálatjai mellyek a' közönség neve vagy bizonyitása alatt avagy törvény úton vagy szokásnál fogva kelnek, 's az eddig elé mint törvény

úton mind azon kivül szerkeztetett leveleknek ugyan azon pecséttel erősitése és béj geztetése — ha lehető és kelletö erővel (authoritate) nem birnának — telyes hitelt 's a' mi az ilyen köz és hiteles pecsételnek törvény vagy szokás szerént sajátja, hitelességet nyerjen. Hogy pedig akármelly irományok — munkálatok — 's ok — és jellevelekre nézve — mellyek eddig elé egyébképen végeztettek 's keltek — valamelly akadék ne származzan, ezen kérdések eleve meggyözetére nézve, akarjuk válaszoljuk 's kegyesen parancsoljuk: hogy egyenként való 's minden irományai munkálatjai 's ok - és jellevelü szerei, mellyek eddig elé más pecsét alatt, vagy minémüségökhez képest pecsét nélkül keltek — csak ha egyébaránt hibátlanúl 's törvényesen készültek adattak és keltek — bár mi nevü - és nemüek is legyenek — mindenektől erőseknek és állandóknak esmertessenek; az ezután szerkeztetendők megirandók és kelendők pedig ezen fennebb kinyilatkoztatott közönséges és hiteles pecséttel jeleltessenek 's erősitessenek-meg. A' minthogy megengedjük megegyezünk helybehadjuk 's adjuk; nem különben akarjuk válaszoljuk, határozzuk és parancsoljuk. A' mü ezen udvari nagyobb függő pecsétünk erejével állandósitott 's nyilvánosan bizonyitott levelünk által. Költ a' mü

Austriai Bécs városunkban martius holnap kilenczedikén, az Úr ezerhétszáz negyvennyolczadik országlásunknak pedig nyolczadik évében. Aláírás: Maria Terezia m. s. k. Szabad báró Ratoti Gróf Gyulafy László m. s. k. Kézdi Szent Léleki Kozma József m. s. k. A' benn irtt czimer — melly mesteri czimerezett mivel és festői ecsettel nemes Doboka vármegye történeteit 's földje hasznait diszesen tükrözi, magasan emlitett ő császári királyi felségétől a' mondott vármegyének használandó pecsétjéül kegyesen adományoztatván; Erdély fejdelemsége s viszszacsatoltt részeinek három nemzete minden karainak és rendjeinek szabad királyi Kolozsvár városában augustus 20-d. napj. 1748 kinyitott 's folyvást tartott országos gyülésében, azoknak telyes egybejöttök alatt september holnap 27-d. 1748 béadatott felolvastatott kihirdettetett, háláadólag elfogadtatott 's végre viszszadatott Inczédy József m. s. k. Itilőmester által. — E' függő pecsétes királyi levelet a' benn irtt vármegye gróf, báró nagy és nemes urainak december holnap 16-kán 1748. Borsa falúban tartatott közönséges gyülésében is felolvasta, kihirdette 's a' vármegye közönséges levéltárába helyeztette, Rettegi Rettegi István m. s. k. a' nemes vármegye főjegyzője.

E' leirtt királyi adomány levél rendében többi közt ezen igék olvastatván: „quod eundem comitatum proprium suum publicum et authenticum sigillum non habere, sed aliter usum fuisse informemur“ világos, hogy közönséges tulajdon törvényes pecsétje a' megyének 1748-ban még nem vólt. Az „aliter usum fuisse“ szavak értelme gyanakodtat ugyan valamely pecsétje léte aránt egy felöl; de másfelöl e' gyanunk szét bomol alább ezeknek olvastára: „quae (utpote literalia documenta — documentum: oklevél — pecsét nélkül nem készülhetvén) — hactenus nullo nempe sigillo essent roborata dummodo rite ac legitime“ etc. Ezeket egybehasonlitva tehát, 's a' megye legrégibb zászlóját (mellyet helyben emlitendünk) szemlélve, nem lehet egyebet kihozni, mint hogy a' régibb évszázak alatt Doboka vármegye Erdély czimerével élt. —

Mennél tiszteletesbb a' tárgy mellyet e' megye czimerül visel minden hiv hazafi elött, annál elevenebb az én örömem hogy nékem mint valót júta szerencse ezt magyarúl tudatni a' magyar olvasó világgal. Mit adhatnék én többet nagyobbat a' László herczeg hősi tettéhez, melly az „Aurora“ egyik képén is oly felségesen tünik elö, mint azt, hogy boldog

a' haza, gazdag a' nemzet, büszke a' megye melly történetei sorából a' komoly historiának a' költők' mennyei eredetü phantasiájának 's a' metszők' isteni ihletésü vésőinek hasanló erényeket nyújthat.

A' vármegyei zászlók léte nem minapi: azonnal hogy a' megye alkottatott, a' Magyar nemes sergek védlete alatt az úgy nevezett megyei banderium e' nélkül ellenség elibe ki nem állott. Ugy van: elejétől fogva vólt a' vármegyének zászlója, mellynek vivőjét a' régi Magyarok Dandárosnak mondották. — A' megye levéltárában jelenleg négy zászlók találtatnak. Belső miveikre nézve figyelemre méltók: a' kór szellemének bizonyságai. Mind a' négy kék sejem anyagú. Egyik sötét kék, rá nézve (mert esztendő száma nem látszik) legrégibb 's az idő nyomai rajta szembetünők. Hogy Maria Terezia királyné alatt készült, annyi egyik szine vesztett lapjának latin körülirásából alig nyomozható, a' hól Erdélynek mostani czimerét két (nemtőtől) geniustól fentartva négy szegben környezi a' most érintett körülirás. Másik lapja puszta. Ezen zászlónak még megléte győzi-meg a' kémlelőt, hogy e' megye Mária Terezia uralkodása alatt 1748-ig nem más, hanem Erdély czimerét használta: 's a' régibb évekre is innen vonható a' következet. — Má-

sodiknak válogatott anyagján a' zászló függe-
lékeire varrott sokat jelentő vers-felirása ez:

1 7 9 1

A' mostoha idő sokat elbontott vólt
Abból a' mit első Leopold kötött vólt;
De eljött az idő újra megkötötte
Második Leopold, 's hittel pecsételte:
Azonban elne hidd a' jó szerentsébe'
Magadat; de bizzál igazán istenbe

'S ugyan itt felebb a' megye czimere körül: „1791. Nemes Doboka vármegye zászlója.“ Második oldalán: jobbról Erdély' balról Magyarország' czimerei a' Magyar korona fedezete alatt festve láthatók. Készült Keczeli Ferencz és Ketheli József felügyeletök alatt. Harmadik és negyedik egykori zászlókat két nemes tagok alkottaták az utóbbi nemesek felülése alkalmával 1809. Ezek közül a' nagyobbik Szebenben gyalog a' kisebbik lovas nemes felülők számára készült. Az első a' mivészet előhaladatának mustrájául a' megye czimerét remek mivüleg ábrázolja egyik óldalán: másikán ezen felirás olvasható: „1809. A' Dicsöség Békeség Légyen a' Tiétek. Ezt kiványa a' ki eztet Nemes Doboka Vármegyének ajánlja Özvegy Gróf Nemes Susánna.“ A' második zászló nemesek nemes ösztönéül egyik oldalán

Curtius lángokba rohanatát jobb rajzban mint festésben tünteti elő 's ezt az óldalirást: „A Nemes Lovas Seregnek szenteli gróf Betlen Lajos 1809.“ olvastatja. Másik óldalán nem elég kitünőleg a' megye czimere látszik — Van még egy ide tartozandó dandár, ama korból való midőn e' megye hősei is részvétlenül 's külső jel nélkül nem engedék dúlni a' köz vihart. Zászlót emeltek az inség 's hatalom ellen; ott függ kitűzve a' haza' fegyver tárában gazdagon módoson himzett pázsitzőld damaszk anyagból lovagok számára valólag a' nemes búzgalom emléke; egyik óldalán: „Nobilium Comitatus Doboka“ varva, másikán a' haza mostani hármas nemzeti czimere fényeskedve. — Becsbe leéndenek ezen zászlók idők idejéig; bár közülök csak az utóbb emlitettet látta ellenség a' hon' határain. — S ha az idő ne ártson e' drága zálogoknak!

Tartalom.

	Lap.
Vezérszó	I.
A' megye' természeti esmérete . .	1.
Ebben:	
Nevezetesebb erdeji	6.
„ „ Vizei	8.
Kisebb Folyói	9.
„ „ Tavai	11.
Posta- és Kereskedő-útjai . . .	11.
A' megye' polgári esmérete . .	14.
Ebben:	
A' megye nevének eredete', 's eredetének historiája	14.
Polgári első kiterjedése . . .	17
Törvényszékeinek 's tanácsházainak hajdoni heljei	25.
Jelenlegi osztálja polgári értelemben .	25.
Magva szakadtt birtokosainak nevei betü rend szerént . . .	34.
Érdekesebb emlékűek közűlök:	
Apafy	46.

Lap.

Bádoky . . . . . 48.
Bátory (Somlyai) . . . . . 50.
Bocskay . . . . . 53.
Botos vagy Boros . . . . . 54.
Boros . . . . . 55.
Csefey . . . . . 57.
Csernátoni . . . . . 58.
Csiszár . . . . . 60.
Dobokay . . . . . 65.
Dujardin . . . . . 70.
Ebeni . . . . . 70.
Erdélyi . . . . . 73.
Az Erdélyi ágozati sór . 76.
Fejes . . . . . 79.
Földváry (gróf) . . . . . 81.
Garázda . . . . . 84.
Gavay . . . . . 87.
Gyerőfy . . . . . 90.
Gyulafy . . . . . 92.
Harinay . . . . . 95.
A' Harinay ágazati sór . 99.
Horvát (Drugetyevit- és Véglai) . 104.
Iklódy . . . . . 105.
Az Iklódy ágozati sór. . 107.
Jankafy . . . . . 109.
Kamuthy . . . . . 110.

Lap.

A' Kamuthy ágozati sór . 112.
Kántor . . . . . 113.
Kapy . . . . . 115.
A' Kapy ágozati sór . . 117.
Karolyi vagy Lancz . . . . 118.
Kecsethy . . . . . 120.
Kendy . . . . . 123.
Keresztesy . . . . . 155.
Keresztury . . . . . 157.
Komjáthy . . . . . 159.
Korda (gróf) . . . . . 160.
Kovácsóczy (Körtvefalvi) . . . 161.
Kozárváry . . . . . 163.
Kun (Káli) . . . . . 164.
Liptay . . . . . 165.
Lugosy (Peterdi) . . . . 167.
Macskásy (Szent Márton Macskási) . 167.
A' Macskásy ágozati sór . 169.
Maksay . . . . . 172.
Menyhárt . . . . . 176.
Mikó (Oroszfái) . . . . . 177.
Mindszenti (Viczei) . . . . 180.
Nádudvary . . . . . 183.
Ombozy — és ágozati sora . . . 187.
Ördög . . . . . 189.
Ördög ágozati sor . . 190.
Pánczél . . . . . 205.

Lap.

Petky . . . . . 207.
Pousa . . . . . 210.
Recze . . . . . 214.
A' Recze ágozati sor . . 214.
Sarkudy . . . . . 217.
Serédy . . . . . 219.
Serédy vérágozat . . . . . 222.
Somy . . . . . 224.
Sükösd . . . . . 226.
Szemere (Dobokai) . . . . 230.
Szilvásy . . . . . 232.
Teke . . . . . 234.
Toldalagi (Nagy Iklódi) . . . 236.
Torday . . . . . 239.
Tötöry . . . . . 241.
Valkay . . . . . 245.
Vitéz . . . . . 248.
A' Vitéz ágozati sor . . 248.
Zsúky . . . . . 256.
A' megye' jelenlegi birtokosai betü-rend szerént . . . . 238.
Polgári — és törvényszékei' száma, neve, historiája 's heljei azoknak 251.
Erdély' azon országgyülései mellyekre e' megye követeket küldött 273.
Követei . . . . . 293.

Lap.
Itilőszékei' rövid előadása . . . 294.
I. Bíráji 1768 ólta a' Szüntelen folyt Táblának . . . . 299.
A' fiú- és Kissebb székek . . . 301.
A' fiú- és Kissebb szék bíráji 1809 ólta 302.
A' Derék szék . . . . . 305.
A' hütös ügyvédek nevei jelenleg . 307.
Az ügyvédi hivatalnak törvénybéli historiája . . 308.
A' Derék szék' I. Bírái 1809 ólta . 308.
Falú széke 312
Vezér könyvek az Itilő székek számára 313.
Az Adó általjában . . . . 322.
a' királyi adó . . . 334.
dézma . . . . 336.
Dézmát nem adó falúk . . . 345.
Dézma alatt lévő faluk . . . 347.
Nemzetilegi gazdagodásának akadályai gátjai . . 349.
A' nemesi felkelés (Insurrectio) . . 361.
A' köznép' terhei . . . . 370.
A' kötelezni katonafogás módja . . 373.
A' megye általános történetei 374.
Jelesbb emberei a' múltt időkből 389.
A' megye' gazdasági és müvészeti általános esmérete . . . . 390.
Polgári Kormánytagjai . . . 393.

Lap.
Főispánság . . . . . 394.
Főispánjai 1517 ólta . . 408.
Főbirói hivatal . . . 419.
Főbiráji 1540 ólta . . 425.
Alispáni hivatal . . . 430.
Alispánjai . . . . 435.
Királyi Adóbévevőji hiv. . 443.
Királyi Adóbévevőji . . 446.
Dézmabér bévevőji hivatal . 448.
Dézmabér bévevőji . . 449.
Jegyzői hivatal . . . 450.
Fő- és Aljegyzőji . . 454.
Szolgabirói hivatal . . 458.
Szolgabiráji 1771 ólta . . 464.
Igazitó Biztosság . . . 468.
Igazitó Biztosai 1775 ólta . 469.
Levéltárnok . . . . 472.
Útibiztosak . . . . 471.
Laistromzói hivatal és Laistromzók 474.
Irnokai 1771 ólta . . . 474.
Orvosi hivatal és Orvosai . 475.
Sebészi hivatal és Sebészei . 477.
Bábáji . . . . 478.
Földmérőji hivatal és Földmérői 479.
Erdő ügyelői hivat. és Viseltek 480.
Köz ügyvédlőji hiv. és K. Ügyv. 480.

Lap.

Szegények Ügyvédlőji hivatal és ezt viselttek . . . . . 481.
Szállási biztosi hivatal és ezt viselttek . . . . . 482.
Élelemtári biztosi hiv. és ezt viselttek. . . . . 483.
Tárbirálóji (Cassae Censores) hivatal és ezt viselttek . . . 484.
Árvabirói Szék . . . 485.
Hütösök (Assessores) . . 485.
Ajtón állóji szolgálat és ezt viseltek . . . . . 487.
Postai szolgálat és ezt viselttek 487.
Tömlöcztartó . . . 488.
Hajdúi szolgálat és ezt viselttek 489.
Nemesek' hadnagyja . . 489.
Falújegyzői . . . . 490.
Falúbirák . . . . 490.
Kisbirók, Esküdtek, Hajduk Plájások vagy Gornyikok . . . 492.
Hóhér . . . . . 492.

A' megyei nemesség' személyes vonásai 495.
A' megyei köznép' esmérete . . 500.
A' megyei szépnem' character vonásai 504.
Felső kerület . . . . . 513.
Ennek polgári és hadi történetei . 515.

Lap.

Járásai:

Magyar Egregyi járás - - - 519.
Falúji: Szent György - - - 519.
Vármező - - - - 519.
Budja - - - - 522.
Szentpéterfalva - - - 522.
Pousa - - - - - 523.
Ördögkút - - - - 524.
Csömörlő - - - - 526.
Magyar-Egregy - - - 526.
Fel-Egregy - - - - 529.
A. Kékes nyárló - - 530.
F. Kékes nyárló - - 530.
Romlott - - - - 531.
Galponya - - - - 535.
Somró Újfalú - - - 536.
Farkasmező - - - 536.
Borzova - - - - 537.
Daal - - - - - 538.
Sz. Mária - - - - 539.
Sz. Mihály - - - 539.
Ugrucz - - - - 539.
Milvány - - - - 541.
P. Rajtolz, vaskapú, Kendermál 541.

Pánczélcsehi járás

Faluji: Pánczélcseh - - - 542.

Lap.

Szótelke - - - - 543.
Vajdaháza - - - 544.
Hidalmàs - - - - 545.
Bányika - - - - 547.
Rákos - - - - 548.
Kendermező - - - 549.
Komlós Újfalú - - - 549.
Balásháza - - - 550.
Kettősmező - - - 550.
Galgó - - - - 551.
Tihó - - - - 551.
Örmező - - - - 553.
Völcs - - - - 555.
Rocze Keresztúr - - 556.
Kalocsa - - - - 557.
Paptelke - - - - 558.
Kecskeháta - - - 558.
Csernek - - - - 559.
Csáky-Gorbó - - - 559.
Füzes - - - - 561.
Füzes Szent Péter - - 562.
Szent Katolna - - - 562.

Válaszúti járás

Faluji: Kis vagy F. Esküllő - - 564.
A. vagy Nagy Esküllő - 564.
Magyar Fodorháza - - 568.

Lap.

M. Ujfalú - - - 569.
Csomafája - - - 572.
Borsa - - - - 574.
Válaszút - - - - 577.
Kide - - - - 578.
Bádok - - - - 581.
Drágá - - - - 583.
Adalin - - - - 587.
Ördög Keresztúr - - 587.
Babucz - - - - 588.
Solyomkő - - - - 589.
Kovácsi - - - - 591.
Hoszszú-Macskás - - 592.
Szent Márton Macskás - 592.
Gyula - - - - 593.
Dorna - - - - 596.
A' praedium nevezet historiája 597.
Mikó - - - - 598.
Urtelek - - - - 598.
Szent Márton - - - 598.
Szala - - - - 598.

Nagy Iklodi járás

Falujï: Igricze - - - - 598.
F. Töök - - - 598.
A. Töök - - - - 599.
Szarvas Kend - - - 599.
Esztény - - - 602.

Lap.

Maró - - - - 603.
Lozsárd - - - - 603.
Kis Jenő - - - - 604.
Tótfalú - - - - 605.
Kecset - - - - 605.
Kecset Szilvás - - 606
Magyar Derse - - 606.
Magyar Köblös - - 606.
Poklostelke - - - 610.
Doboka - - - 611.
Kendy Lóna - - - 620.
Ónak - - - 625.
Tőtör - - - 626.
Nagy Iklód - - - 627.
Kis Iklod - - - 631.
Magyarós Iklód - - 632.
Iklód Szentivány - - 632.
Alsó Kerület - - 632.
Az Erdélyi II. Oláh ezred felállitása - 632.
Járásai az A. Kerületnek: - - 639.
Történetei - - - 640.
Széki járás: Szék - - - 644.
Bonczhidja - - - 659.
Viz Szilvás - - - 684.

Lap.

Hesdát - - - - 685.
Szekuláj - - - - 686.
Boncznyires - - - 686.
Gyulatelke - - - 687.
Szent Egyed - - - 690.
Császári - - - 693.
Vasas Szentivány - - 694.
Mikola - - - 697.
Marokháza - - - 699.
Szava - - - - 700.
Az Almády vérágozat - - - 701.
Bogács - - - - 701.
Omboz - - - - 702.
Pajon - - - - 702.
Szent Gothárd - - - 703.
Czege - - - - 704.
Göcz - - - - 725.
Mohaj - - - - 726.
Noszoly - - - - 729.
Kis Devecser - - - 730.
Nagy Devecser - - - 731.
Oláh Vásárhely - - - 735.
Szépkenyerü Sz. Márton - 735.
Szombattelke - - - 736
Kötke - - - 737.

Búzai járás.

	Lap
Gyeke - - - -	738.
Feketelak - - -	740.
Meleg Földvár - - -	741.
Kapor - - -	741.
Búza - - -	742.
Szász Zsombor - - -	743.
Szent Miklós - - -	744.
Mányik - - -	745.
Czente - - -	745.
Kékes - - -	745.
Apáti - - -	746.
Borzás - - -	750.
Szász-új-ös - - -	750.
Moricz - - -	756.
Máté - - -	757.
Bongárd - - -	757.
Veresegyháza - - -	758.
Kétel - - -	760.
Bödön - - -	760.
Encs - - -	761.
Vicze - - -	765.

Kerlési járás

Szent Jakab - - -	767.
Fellak - - -	768.
Szász Czegő - - -	769.

Lap.

Kerlés - - - 770.
Sárvár - - - 778.
Szeredfalva - - - 778.
Árokalja - - - 780.
Kentelke - - - 783.
Sajó Keresztúr - - - 784.
Sajó Szent András - - 786.
Kajla - - - 787.
Balásfalva (Felső) - - 788.
Balásfalva (Alsó) - - 788.
A' Cserényi elődök - - - 789.
Galacz - - - 793.
Harina - - - 794.
Magyaros - - - 796.
Nécz - - - 797.
Cziger - - - 797.
Fatateleke - - - 797.

Borgói járás.

Kis Budak - - - 798.
Ardány - - - 800.
Fris - - - 800.
Felső Sebes - - - 800.
Alsó Sebes - - - 801.
Solymos - - - 801.
Várhely - - - 801.
Simontelke - - - 802.

Lap.

Serling - - - 803.
Berlád - - - 803.
Nagy Sajó - - - 803.
Sófalva - - - 811.
Bilak - - - 812.
Kusma - - - 813.

Elő szó az egyházi jegyzetekhez 814.
Egyházi jegyzetek - - - - 816.
a.) Romai cath. hit - - - 817.
b.) Év. luth. hit - - - - 824.
c.) Ev. reform. hit - - - - 824.
d.) Egység hit (Unitar) - - - 825.
I. Romai cath. hit újjabb historiája 826.
Sz. Kendi e. megye - - 826.
Széki e. megye - - 837.
Kidei e. megye - - 838.
Boczhidjai e. megye - - 847.
Egyesültt Görög hit - - 856.
II. Ev. Reform. hit újabb historiája 871.
Széki ev. reform. e. megye - 874.
III. Ev. Luth. hit új. historiája - 882.
IV. Egység hit' újjabb historiája . 884.
Görög nem egyesültt hitvallás 891.
Zsidók hite - - - - 895.
A' megye czimere, pecsétje - 896.
Zászlói - - - - 910.

Nyomtatásbeli hibák.

Lap.	*Sor.*	*Helyett:*	*Olvasd.*
10	20		Kendermezönek.
11	10	Alsó-Kerület	Alsó-Kerületé
21	14	ajádékozta	ajándékozta.
26	14	5	3.
33	4	Simotelke	Simontelke.
35	14	Berecyky	Bereczky.
38	20	Maros-Némety	Maros-Németi,
43	10	Syabadszállásy	Szabadszállásy.
44	6	Erdö-Csanádi	
„	—		Szucsáky (Erdö Csanádi)
45	10	háro	báró.
48—49	27—28	Doboboka	Doboka.
49	4	Bak v. Bad 's a't.	külön nemzetségnek.
52	4	Uitódi	Utódi.
„	9	1690	1696.
53	20		Bátory.
59	15	Ferency	Ferenczy.
„	20	dd.)	bb.)
62	12	Dazó	Daczó.
„	21	évében	évben.
„	„	29-kén	30-kán.
71	2	Gyalatelkèn	Gyulatelkén.
79	26	Doboka	Dobokai
80	27	1701	1791
82	14	nemzettéget	nemzetséget
„	24	Pekri	Petki
84	19	gyögödelmi	gyözödelmi.
90	26	1637	1657.
—	—	19	91
100	16	Mogyorosi	Mogyoroi.
111	18	1605	1603.
„	23	1603	1605
„	25	Ugyaa	Ugyan
„	„	Kamutky	Kamuthy.
115	7	az érintett	1640.
„	10	Felnyittotta	Felnyitotta
121	3	elsö	elö
123	11	nemzetségnek	nemzetségeknek
127	14	Geschicte	Geschichte.
„	28	kivégeztetetett	kivégeztetett.
129	4	kiüzze	kiüzte.
„	15	Mzrtinuzi	Martinuzi.
137	10	255	235
138	23	másik	harmadik.
145	10	fö	újból fö
146	5	's	a'
147	2	Szaláncy	Szalánczy.

Lap.	*Sor.*	*Helyett:*	*Olvasd.*
152	11	alkú	alakú
153	6	I-ms	I-mo
155	17		Jànos
156	2	vitékzkedett	vitézkedett
158	4	fejdelemségben	fejedelemségében
159	10	emlitik	emlitetik
161	15	elsöbb	felsöbb
167	11	a'	
170	1	?	
„	5	5.)	3.)
174	8	1736	1756
„	23	tàrgyának	tagjának
179	6	Lásló	László
„	23	dig	dik
183	6	Istvány	István
187	15		a'
190	26	hézakjai	hézagjai
193	9	Ugraczat	Ugruczat
196	7	osztán	aztán
198	24	XVI	XXVI
199	15	egyetlen	kisebb
206	23	Katánának	Katának
224	16	hozza-hè	hozzabé
„	23	Pija	Fija
239	26	Kandy	Kendy
240	26		költ
245	1—2	fojtatatott	fojtatott
„	16	'Sigmod	'Sigmond
251	7		Juliánát Retteginét és
256	21		nagyobbára
„	22	emeltette	emeltetett
257	1	vesznek	vesztek
259	38	Benediti	Benedikty
„	44	Betlen	Betlennè
260	26	Csenátroni	Csernátoni
275	1	1474	1478
„	8	1414	1514
„	15	1549	1540
276	1	1535	1553
287	22	Nalázcy	Naláczy
304	15	Kiss	Vass
308	4	idei	ide
311	15	Bettegi	Rettegi
„	24	2828	1828
315	3	1682	1683
320	1	olevelekben	oklevelekben
„	3	szülöetti	szülötti
„	„	joga	jog
325	25	1387	387
333	26. 27	zsaroltaihaz	zsarolataihoz
339	1	1387	1487
341	13	1535	1555
345	1	meg	ma

Lap.	*Sor.*	*Helyett:*	*Olvasd.*
346	45	Szerdafalva	Szeredfalva
351	2	Olvajd	Olvadj
352	10		's
353	5	roszsak	roszszak
„	21. 22	labyrént'	labyrint'
359	14		's termesztmények
360	21	otten	ottani
364	14	rendelttek	rendeltette
367	12	1623	1663
368	4		's
369	14	négynél	ötnél
„	„		1752
370	8	mennyivel	mennyinél
„	„	317	371
375	18	ólta	öltai
378	6	mozditását	mozditására
380	9	1375	1575
382	2	levéltára	levéltár
391	17. 18	Szeretfalván	Szeredfalván
592	17	legbecsesbb	legbecsesbbek
402	7	atyafiaknak	atyafijának
„	24	mivólta	miólta
407	6. 7	lelkiesméretett	lelkiesméretet
409	9	Cottua	Cottus
410	8—9	Losonez	Losonczy
„	11	Décsy	Déczy
420	26	czirkalt	czirkál
425	8	1541	1540
528	25	1758	1768
430	6	Adóbévevöi	Adóbévevő is
434	7—8	bibony	bizony
436	8	Leo	Lev
440	8	1741	1771
445	22		az
—	—	46	446
448	27	kinek	kiknek
451	19	köteles	kötelesek
460	5	viseltetik	viseltethetik
„	26	kétszász	kétszáz
461	12	állpotban	állapotban
465	5	mais	1835
466	23	rendeltetett	rendelte
476	14. 15	visum-repertum	visu-repertum
477	4	1807	1802
„	„	1810	1812
„	5	1810	1812
481	6	fejedelem	vajda
„	6—7	ki-kelésök	kikelése
481	26	holnapon	holnaponként
484	8	nevezett	nevezet
486	14	rorvénye	törvénye
487	17	Csiky	Csike

Lap.	*Sor.*	*Helyett:*	*Olvasd.*
449	9		's állitassanak
493	28	többittette	többitette
494	13	Rege	Rege
497	18	vajdaként	vádjaként
502	20. 21	dallábról	dallábtól
503	2	a'	e'
„	7—8	részekre	részökre
504	14	historiai	historia
„	16	erkölcsüség'	erkölcsiség'
505	2	elmúlandó	elmálandó
510	28	a'	's
511	3	szeretetlen	szerettetlen
„	16	azt	az
516	10	habzó	habozó
„	22	1961	1661
520	20	házi	házai
„	21	967	956
525	5	szakadadt	szakadatt
526	6	Csumera	Csumerna
528	14	övtvén-ki	öntvén-ki
530	6	Hadfaludyné	Hatfaludyné.
„	9	1547	1647
531	3		Farkas
538	5	Gyarmat	Gyarmathy
542	1	80	89
543	19		utódi
548	6	a' Rákos	az Almás
549	24		erdője tölgyes sok
550	11		Van ványoló földje (terra fullonum)
„	21	Udrarház	Udvarházhoz
558	4	1578	1078
563	19	Sarkády	Sarkudy
564	9	semtember	september
566	24	szertartásával	szertartással
„	26		a'
567	1	a'	
„	22	kinek	kiknek
568	6	több	Több
569	8	véreknek adatott	vérekre szállott
571	9	Angustus	Augustus
„	17	jegyzetek	jegyzeteik
574	11	Bukavicy	Bukaviczy
581	18	1595	1630
584	11	K'	
585	9		parnassus' útjain sebesen haladó
„	19	jelen	jelesen
587	21		a' Kolo'svári evang. refomat. Kollégyom,
588	11. 12	nemzetségből	nemzetségtől
„	23	Grèsse	Grécse

Lap.	*Sor.*	*Helyett*	*Olvasd*
592	14	Csiszár	Csiszér
597	6	laktafalúé	laktafalúji
599	20	lakják	birják
600	12	Erdélyi	Erdély
607	1		Farkas
„	11. 12	réreformatum.	reformatum'
608	12	közben	körben
610	11		Farkas
611	25		Farkas
614	16	a'	e'
616	1	L	
623	28	Teleleky	Teleky
625	9		a'
628	10	azt	az
632	12	jelei	jeleli
635	2	had	hat
„	17. 18	utódinak	utódinknak
„	22	kirendeltett	kirendeltetett
638	5	hadnagy	százados
647	18	fennebb	fenn
652	6	kit	kik
669	8	ez	az
670	1	letre	keletre
673	27	nemzetség	nemesség
677	21	gyanánt	gyémánt
679	12	vallotat	vallotta
708	15	1121	1321
„	19	1245	1345
683	14	egymás	más
„	20	tartani	tartatni
687	9	Vizei	Viczei
688	8	helyszetü	helyzetü
„	10		2
„	17	Dujárkin	Dujàrdin
691	25	in	
692	4	1143	1743
694	28	pincyéje	pinczéje
700	27	Genglegico	Genealogico
702	19	Mohay	Mohaj
„	27	Lérdná	Lebedéné
704	14	Moheli	Mohali
705	20	feszegetéseket	festegetéseket
717	24	ragadt	ragad
718	12	1394	1594
723	20	1815	1811
727	16	Sugó	Suió
728	18	Csegei	Czegei
733	3	7758	1758
738	7	nagy	nem
„	13	Kolo'svármegével	Kolozsvármegyében
747	10	részről	részéről
754	19		el

Lap.	*Sor.*	*Helyett:*	*Olvasd.*
764	1	tartoznak	tartoztak
„	19	1738	1758
765	3	1794	1764
767	24	1766	1666
770	27		a' közönséget
771	8	ál	áll
773	13	delicas	delicias
774	13	szép	szépek
775	29	köfeszületnél	köfeszületénél
780	20	nyúgott	nyúgot
„	23	az	
782	20		a'
783	12	1792	1092
785	15	neve	nevü
788	14	Tata	Fata
790	19	mutattatók	mulattatók
791	25	Zombory	Zsombory
794	3	valának	vala
800	10	Löventhal báró Petky Mária és Antonia grófnék 's Récsy Jó'sefné	
„	12		Löventhal báró Petky Mária és Antonia grófnék 's Récsy Jó'sefné.
803	25	adni	
816	8	szárnyakról	szárnyakkal
818	11	Andrianus	Adrianus
821	24. 25	körülményének	környülmények
837	13	Leánymegyje	Leánymegyéje
839	12	mellelt	mellett
850	15	Kopár	Kapór
857	16		nyelveni
858	7	hitett	hitet
859	8	Ételem	Élelem
866	25	alpesperest	alesperest.
888	19	1723	1628
889	12		Szentiványi
889	20	1	2.
896	16	208	708.
905	15	erősége	erőséget
912	18	S ha	Soha.

A' 692-k lapon a' 9—19-kigi sorok, a' 694-k lapon a' 8-k sor után olvastassanak.

DOBOKA VÁRMEGYE'
ESMÉRTETÉSÉRE

ELŐFIZETTEK.

Nemes Doboka Vármegyében.

Cserényi Sándor Táblabíró. 6 példányra.
Cserényi Ferencz T. b.
B. Dioszegi Antal. T. b.
Kendefi Lajos. T. b.
Magner Ignácz Szolgabíró.
Rettegi Sándor kir. Tárnok.
'Sombori János. T. b.
Szabó József Tart. m. Bíztos.
Szász Elek Számtartó.
Somai Lajos m. aljegyző,

Nemes b. Szólnok Vármegyében.

Alsó László T. b.
Bardocz Elek T. b.
Bartha István Rect. Com.
G. Bethlen Pál Főispán.
Birró Farkas Déé's városa fő hadnagya.
Cancellaria (ns. b. Szóln. Várm.)
Dadai János m. aljegyző.
Déé'sy H. József Protocollista.
Egyesület (Déé'si Társalkodási.)

Ferenczy Károly T. b.
Ferenczy József Dée's városa' tanácsnoka.
Földváry György T. b.
Herszényi János Főbíró.
Hoszszu Demeter T. b.
Kaczkai János urad. Tiszt.
Kada Lajos Udv. b.
Korbuly János Kereskedő.
Kozma Imre T. b.
Mike Márton Kereskedő.
Nagy Alajos Kereskedő.
Pataky Dániel Alispán.
Pataky István T. b.
Rácz József Szolgabíró.
Rácz 'Sigmond T. b.
Róth Pál Dée'si Gyógyszeres.
Szabó György Kapitány.
Simó Ferencz T. b.
Szőcs Sámuel Orvos.
Torma József T. b.
Ujfalvy György T. b.
Vajda Demeter m. aljegyző.
Veres János. Szolgabíró.

Kolozsvártt.

Barcsai Jánosné b. Jósika 'Su'sánna.
Szilágyi Ferencz professor.

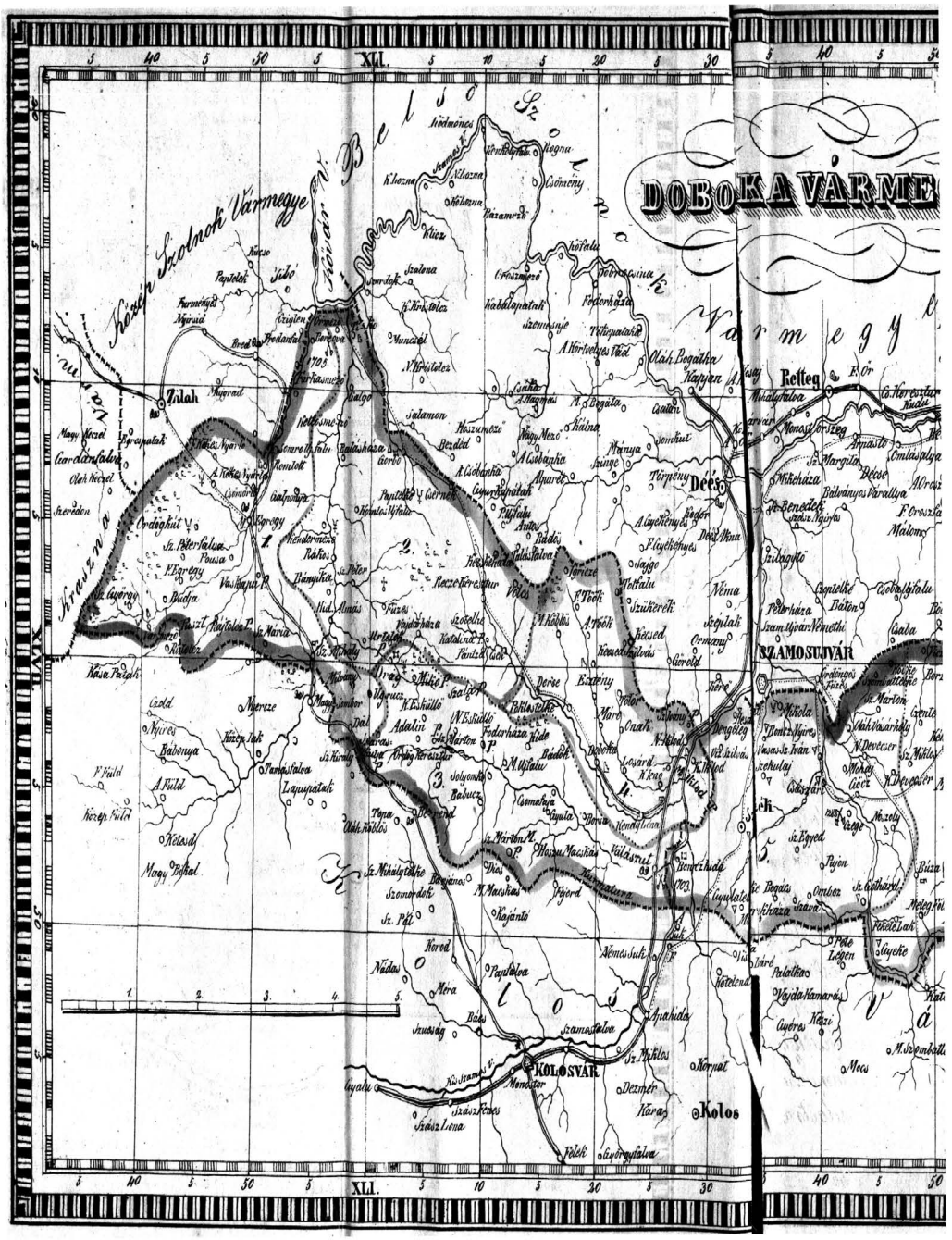
DOBOKA VÁRME
Belső Szolnok Vármegye
Kőrös Vármegye
Kraszna
Zilah
Retteg
Déés
SZAMOSUJVÁR
KOLOSVÁR
Kolos
XLI.
XLI.

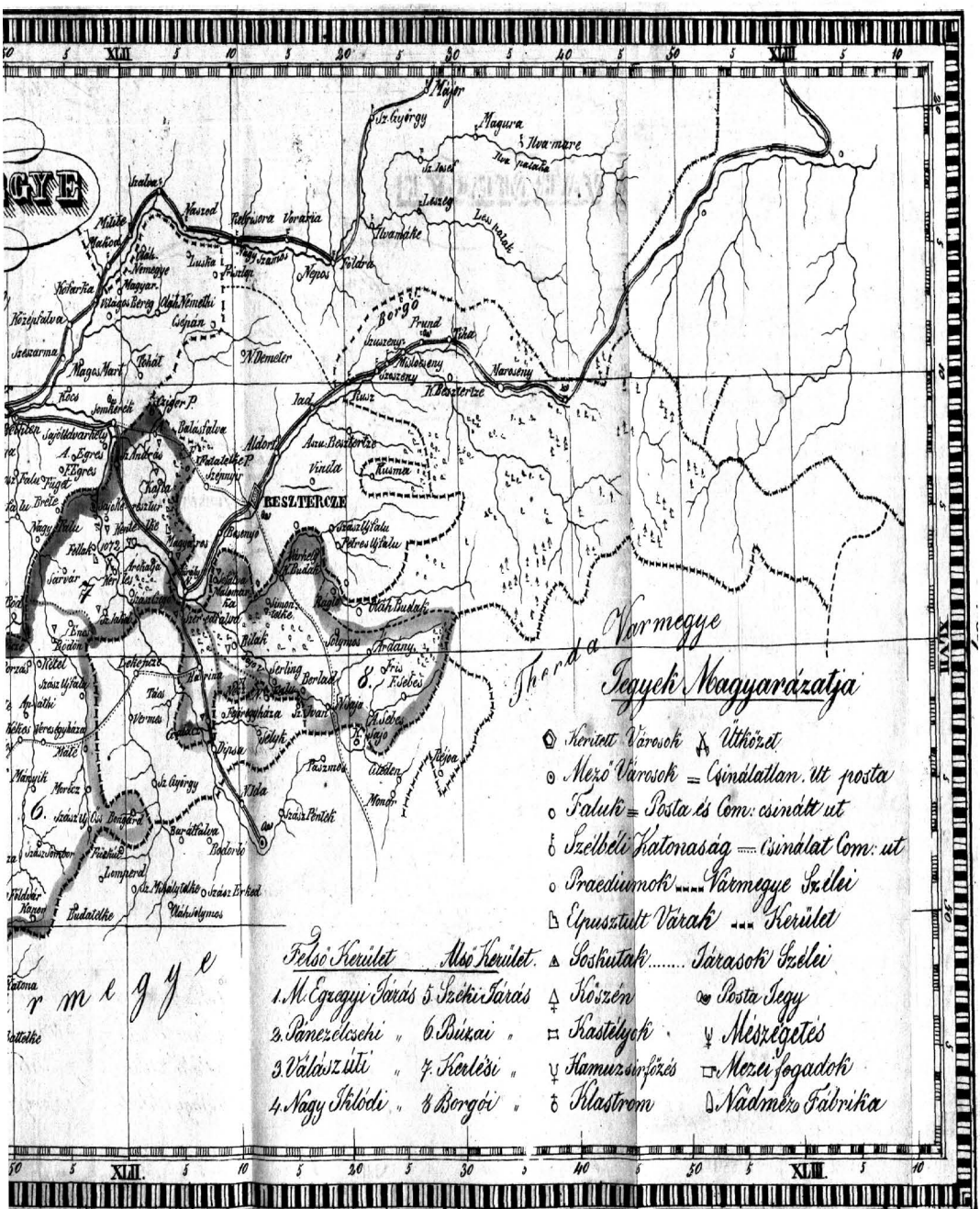

Jegyek Magyarázatja
Kerített Városok
Ütközet
Mező Városok = Csinálatlan. Ut posta
Faluk = Posta és Com: csinált ut
Szélbéli Katonaság = Csinálat Com: ut
Praediumok ---- Vármegye Szélei
Elpusztult Várak --- Kerület
Soskutak ..... Járasok Szélei
Köszén
Posta Jegy
Kastélyok
Mészégetés
Kamuzsirfőzés
Mezei fogadok
Klastrom
Nádmező Fábrika
Felső Kerület
Alsó Kerület
1. M. Egzegyi Járás
5. Széki Járás
2. Pánezelcsehi „
6. Búzai „
3. Válászúti „
7. Kerlési „
4. Nagy Iklódi „
8. Borgói „
Therda Vármegye
BESZTERCZE
Borgó
Magura
Ilva mare
Ilva pataka
Leszeg
Less patak
Ilvamáke
Nepos
Földra
Szalva
Naszod
Rebrisora
Voraria
Nagy Szamos
Luska
Priszlop
Szeszárma
Magos Mart
Tohát
N. Demeter
Kocs
Jomkerék
Ciger P.
Balásfalva
Aldorf
Aszu Besztercze
Vinda
Rusma
Iad
Rusz
Szuszeny
Misloszeny
Szeszeny
Tiha
Marosény
K. Besztercze
Szász Ujfalu
Petres Ujfalu
Olah Budak
Solymos
Ardány
Fris
F. Sebes
Berlad
Serling
Bilak
Lekencze
Tiaos
Vermes
Dipsa
Paszmos
Monor
Szász Péntek
Bodorló
Budatelke
Lomperd
Szász Erked
Olah Solymos
Kapon
Fűzkút
Bongárd
Barátfalva
Szász Ujfalu
Kétel
Mátó
Mányik
Morócz
Szász Sombor
Szász Ujfalu
Szász Ujfalu
Kocs
Szeszárma
Kőfarka
Magyar
Nemegye
Szeszárma
Kőzépfalva
Szeszárma
Fugét
Brete
Nagy Falu
Fellak
Sarvár
Kerlés
Szász György
Szász Ujfalu
Bodon
Kétel
Szász Ujfalu
Apáthi
Kékes
Veresegyháza
Mátó
Mányik
Szász Ujfalu
Szász Sombor
Fűzkút
Kapon
Katona
Battelke
XLII
XLIII
XLVII